

LISTY

filologické a paedagogické.

Vydávají se

nákladem Jednoty českých filologů v Praze.

Odpovědní redaktoři

J. KVIČALA, J. GEBAUER.

ROČNÍK SEDMÝ.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edvarda Grégra.
1880.

PA 9
L 5
1880
MAIN

Obsah sedmého ročníku.

Pojednání.

	Strana
Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu. Napsal A. Matzenauer	1—48, 161—224
Vergiliana. Podává Jan Kvíčala	49—80
Řecký codex miscellaneus knihovny strahovské. Napsal J. Kvíčala	80—83
Příspěvky exegetické. Od Jos. Podstatného	83—87
Kritické příspěvky k Euripidovi. Podává Josef Král 87—90 a 289—259	
Staročeský „Mastičkář“ a páně A. Šemberovy námítky proti jeho přesnosti. Napsal J. Gebauer	90—121
Nový důvod pro pravidlo o staročeském měkkém <i>e</i> a <i>ě</i> . Od J. Gebauera	122—125
Klasobraní po rukopisích.	
VIII. Ukázka z rukopisného Nového zákona, psaného od Martina Kořečka r. 1425. Podává J. Gebauer	126—127
IX. a) Ukázka z rukopisu císař. knihovny Petrohradské, naznačeného v Listech filol. 1879 str. 46 pod číslem 1. Od Jos. Perwolfa	127—128
IX. b) Ukázka rukopisu císař. veřejné bibliotéky v Petrohradě, naznačeného v Listech filol. 1879 str. 46 pod č. 14. (Historie Trojanská). Od J. Perwolfa	128—129
X. Zlomek staročeského Exodu z 1. pol. stol. XV. Podává J. Gebauer	129—131
K výkladu slova „sodes“. Podává dr. Fr. Maixner	225—230
Exegetické a kritické příspěvky k epodám Horatiovým. Napsal dr. Fr. Maixner	230—239
Rozhodnutí pana A. V. Šembery o staročeském „Mastičkáři“. Od J. Gebauera	259—261
Knihy Rožmberská. Podává J. Gebauer	261—292
Drobnosti grammatické. Od J. Gebauera	298—300
Jak vychovávat i a pěstovat charakter studujících na školách středních? Napsal Jos. Grim	300—317

Úvahy a zprávy.

Straas

- Rob. Novák: A. Cvičebná kniha ku překládání z češtiny na jazyk latinský pro třetí gymnasijsní třídu. Sestavil Jan Květoslav Klumpar, c. k. gymnasijsní ředitel. Páté nezměněné vydání. V Praze 1878 . . . . . 131—138
- Rob. Novák: B. Cvičebná kniha ku překládání z češtiny na jazyk latinský pro čtvrtou gymnasijsní třídu. Sestavil Jan Květoslav Klumpar, ředitel c. k. gymnasia v Hradci Králové. Druhé nezměněné vydání. V Praze 1877 . . . . . 139—142
- Rob. Novák. Latinská cvičebná kniha pro první třídu gymnasijsní. Sestavil Fr. Ot. Novotný, ředitel gymnasia Unčovského. Třetí vydání zpracoval Karel Doucha, prof. druhého c. k. českého real. gymn. v Praze. V Praze 1879 . . . . . 142—149
- Rob. Novák: De Q. Fabio Pictore, annalium Romanorum scriptore, commentatio. Napsal prof. Ant. Vašák. Čtvrté roční zprávy (r. 1879) reálného gymnasia německobrodského . . . 149—151
- Rob. Novák: P. Ovidii Nasonis carmina selecta mit erläuternden Anmerkungen zum Schulgebrauche herausgegeben von Otto Gehlen und Karl Schmidt. Zweite verbesserte Auflage. Wien 1879 . . . . . 151—152
- Rob. Novák: P. Ovidii Nasonis carmina selecta. In usum scholarum edidit C. J. Grysar. Editio tredecima. Vindobonae. Sumptibus et typis C. Gerold filii . . . . . 152—155
- Rob. Novák: Latinská mluvnice. K potřebě žáků zvláště nižších a středních tříd gymnasijsních sepsal Jan Kořínek, profesor gymnasia v Jindřich. Hradci. Třetí, opravené vydání. V Praze 1879. Nákladem I. L. Kobra . . . . . 316—323
- H. Mayer: Греческій синтаксисъ гимназическаго курса, изложенный сравнительно съ латинскимъ. Составилъ Э. Черный. Москва 1879. 8° VIII + 176 str. (Skladba řecká pro gymnasia, s přirovnáním skladby ruské a latinské. Sestavil E. Černý) . . . . . 323—325
- Jan Peisker: Obrazy z dějin národův starověkých. Napsal Jan Šafránek, profesor při obecném gymnasiu reálném v Kolíně. Díl první. V Praze . . . . . 325—334
- J. Gebauer: Archiv für slavische Philologie . . . . . 155—160, 334—336
- Zprávy osobní 336

Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu.

Sepsal Ant. Matzenauer.

Zabývá se po mnoho let sestavováním srovnávacího slovníka řečí slovanských, kdež slovanská slova také s příbuznými výrazy jazykův indo-evropejských porovnávám i je etymologicky objasnit se snažím, dovoluji si umístiti v těchto listech ze své hojné zásoby slov etymologicky skoumaných následující rozbor slov důležitějších, buďto etymologicky temných nebo ne dosti jasně vysvětlených aneb četným příbuzenstvem, přesmyknutím hlásek, rhinesmem, nebo z jakýchkoli jiných příčin zajímavých. I některá cizí slova vykládají se v tomto rozboru, zvláště takeváž, která jsou v příčině jazykozpytu nebo dějepisu, jmenovitě dějepisu jazyka i vzdělanosti, důležitá i kterých cizí původ poznati nesnadno jest. — Slova v mém spisu, pod názvem „Cizí slova ve slovanských řečech“ r. 1870. v Brně vydaném, vykládaná jsou jen tehdy předmětem nynějšího rozboru, když jest nyní možno, podati lepší výklad jich, než jest ten, který se ve spisu řečeném nachází. Sledují jednotlivé články rozboru v pořádku alfabtickém.*)

Abronka slov. Gauchhaar, správně: Gartheil, Garthagel abrotanum? stř. abrone abrotanum boží dřevce.

Ahar, aar stabulum equorum, 2) aula panský dvůr; z turc. achor, —ur equile konice, konírna; téhož původu také řec. střed. ἀχούρη, nřec. ἀχούριον id. — Sem náleží též charv. arb. har t. c. arb. ahar.

Ахінія, rus. non-sens, absurdités, fadaises, nesmysl, pošetilost; slov. řec. ἀχνηλα nedostatek, chudoba (ἀχρη nemajetný, chudobný).

*) Vysvětlení akraťkův v tomto rozboru užívaných bude na konci připojeno.

Ахтер-люкъ rus. Mar. die Hinterlücke zadní průzor korábu; z holl. achter-luik id. achter = něm. sňém. after-ve složen.

Айръ rus. acorus kalmus, také иръ, иръ; mrus. ajer, brus. jáer, javor; lit. ajerai pl. id. (z mrus.) Brückn. — všechno to z turc. ager id. a to ze řec. *ājorov*.

Ајес, gen. ајса, m. slov. Spitze, Hügel ostrý konec, pahorek; cizí, srov. něm. prov. (štyr. korut. rakous.) ag, age aculeus osten.

Al, m. srb. dle Vuka = bijeda, napast miseria, casus adversus, tentatio; z turko-tat.: uig. džag. al dolus, fraus, leat, podvod.

Alakast adj. srb. imprudens, alakača, f. femina imprudens; turko-tat.: alt. alu, kk. alak stultus, mente captus hloupý, pošetilý.

Alaman srb. v průpovědi „kao alamani pojedóše“ (jedli, t. j. hladově, mnoho); připomíná sice stněm. Alaman, jméno kmene german., odkud pochází fr. Allemand, vlask. Allemanno Němec; mohlo by ale také z tat. pocházeti: džag. alaman (alaqman) Freibeuter kořistník, loupežník, Vámb. 15.

Aljma srb. cepa genus druh cibule; cizí; možná, že pochází z turc. nebo maď. alma malum jablko.

Alosan srb. mente captus nerozumný, hloupý; asi téhož původu, jako alakast; kmen aloš může být přetvořen z tat. (kk.) alak id.

Алырпъ rus. decipere, fallere, šiditi алырпъ, m. алырпикъ homo fraudulentus, deceptor šibal, алырпъо fraudatio, fraudulentia; cizí, srov. angl. allure 1. subst., esca, illecebra vnađa, vábidlo, 2) vb. allicere vábiti, lákati, allurer adlector, homo captiosus, sollicitator, corruptor vabitel, svůdec.

Am nam, sed, et, ama sed, verum, ceteram ale, ostatně, a mi et, verum bulh. ama srb. sed; cizí: řec. střed. *āmē*, *āmē* sed, verum, nřec. *āmē āmē* id.

Ambar, gen. -bra srb. succinum jantar, z dohadu „Vas (všechn) od ambra i suvoga (suchého) zlata“; z roman.: špan. portg. *ámbar*, m. fr. *ambre jaune*, m. vlask. *ambra*, f. id. též angl. holl. sňém. *amber jantar*; slova ta se odvozují z arab. *ānbar*; stejného původu, ač jiného významu, jsou: řec. střed. *āmbar* = *μυρεψικόν* vonná masť, nřec. *āmbara* i *āmperion*, řes. pol. *ambra*, rus. *āmbpa* živičná vonná massa.

Aminek, gen. -nku pol. cumini species kmín ethiopský, čes. ammi, indecl. i omej (z něm. Ammei) rus. аммі, n. indecl. id. lat. ammi, n. indecl. i ammium; fr. ammi, cumin d'Ethiopie, angl. ammi id.

Амиръ, m. амръ, též -ръ m. stslav. dux classis; ze řec. střed. ἀμιρᾶς = στρατηγός velitel, vojevůdce, ἀμιρ dominus; řec. z arab. amir princeps, dux panovník, vojevůdce, amir-al-ba'hr velitel námorský, vůdce loďstva; téhož původu jsou: fr. amiral i admiral id., stfr. amiré, amirant, amiraut, prov. amiran panovník Saracénův; vlask. špan. portg. almirante, vlask. též almiraglio, ammiraglio; fr. admiral přešlo i do slovan. řečí: rus. адмиралъ, pol. admirał, čes. admirál.

Антраша rus. der Kreuzsprung skok křížový; ze fr. entrechat id.

Апанёръ rus. Маг., Якорь апанёръ der Anker steht auf und nieder; z holl. op-en-neêr, op auf na, vzhůru, en i, neêr vedle neder = něm. nieder nízko.

Арчакъ rus. Sattelbogen oblouk sedla; ač se nacházejí v roman. řečech podobně znějící slova stejného významu, totiž: vlask. arcione, fr. arçon, špaň. arzon atd. odvozená od lat. arcus oblouk; jest slovo rus. — za příčinou odchýlné koncovky — s nimi sotva ve spojitosti a zdá se býti původu asiatského.

Аргат arb. foramen jaculatorium střílna; cizí, mohlo by náležeti ku řec. ἀργής, gen. ἤτος albus, lucidus, perspicuus světlý, průhledný.

Архіаторъ rus. medicorum primus osobní neb životní lékař; řec. něc. ἀρχίατρος, ařlat. archiater, vlask. archiatro id. Téhož původu jsou: švéd. arkiater id. stsaas. ersäter, stholl. erzetere, ersetre, stněm. arzät, nněm. Arzt.

Арка arb. záda v oděvu; z turc. arka, džag. arqa dorsum, Vamb. 18. 2.

Арѣт, slov. funda kapsa u šatův, přesnější forma varžet; jak se podobá, ze vlask. farsetto Wams, Jacke kazajka, farsata Schösse am Wams změněním významu; ařlat. farsetus vestis species, thorax.

Арженецъ, аржанецъ rus. (rosl.) phleum arenarium bojínek Lieschgras; cizí, slov. řec. střed. ἀρριον adiantum ženské vlas, netk.

Asašin, ašasin charv. homicida, latro vražedník, zbojník; ze vlask. assassino id.; též fr. assassin, špan. asesino, prov. assassi id. Slova roman. z arab. 'hašišin, jména členův zbojnické sekty v Orientě. v. Diéz I. 36.

Ασπάλητς rus. Rosenholz rhodiaské dřevo, nepravé dřevo ebenové; ze řec. ἀσπάλθος trnovatý keř; z kůry jeho kořene dělával se libovonný olej; odtud i lat. aspalathus; vlask. aspalato, špan. aspaláto.

Astar srb. pannus xylinus látka bavlněná; něc. ἀστάριον podšívka; z turko-tat.: turc. astar, džag. astar eine schlechte Gattung Seide oder Leinwand als Unterfutter gebräuchlich. Vámb. p. 21.

Atapot, správněji ahtapod srb. dle Vuka t. c. obodnica ostrea ustřice; obodnica ale zní správně hobotnica i značí polypa mořského, pavouka mořského Sepia octopodia; ze řec. střed. ὀκταπόδη polypus ex genere mollium aquatiliū; něc. ὀκταπόδιον polyp mořský, st. řec. ὀκταπόδης octipes osminožec.

Avizan adj. charv. vocatus, certioratus uvědomen, z dohadu: „katunar neboče na zbor, budoucí avizan“ Stat. Pol. — ze vlask. avvisare uvědomiti, zprávu dáti.

Ba- part. insepar. slov. charv. srb.: vrljati srb. ambulare, bavrljati vagari; u-ba-vjestiti docere rem facere perspicuam, slov. charv. u-ba-věst, f. notitia, cognitio zpráva, poučení, u-ba-věstiti koga o čem certiore facere uvědomiti poučiti.

Baczyć, -czę vb. dur. pol. spectare, conspicerere, animadvertere, z-obaczyć, vb. pf. uviděti, baczny attentus, providus; koř. bak; — zdá se býti cizím; srov. tat. koř. baq: uig. džag. baqmaq attendere, turc. baqmaq videre, uig. baqni attentus, vigil pozorný, bedlivý. Vámb. 196.

Badać, -am pol. scrutari, investigare, čes. badati id. slk. badať animadvertere, praesagire; srv. lit. bandýti, -aú experiri, scrutari, tentare zkoušetl, pra-bandýti probadati; stprus. per-banda tentat, per-bandan acc. sg. tentationem; vlastně by lit. -ému band mělo pol. bađ naproti státi, avšak možno též, že ve slovan. slovech n beze sledu vypadlo.

Бах th. narrare, garrire: russ. Бѣхъ conteur de fariboles bájkař pustomluv; čes. báchora, báchorka garritus, ineptiæ, 2) báchorka fabella; srovn. slov. bahati gloriari, basati bla-

terare, stalov. *прн-сакка* proverbium; slova zde uvedená zdají se náležeti ke skr. kořeni *bhāś* loqui, dicere, k němuž i *Бес-ада* sermo patří. Srovn. také něm. *fas-eln*, dial. *fas-en* delirare, blaterare, ineptire.

Bajat, a, o adj. srb. vetus, non recens nečerstvý, nesvěží, — hljeb (chléb), bajatan id. -tno meso; turc. bajat starý, džag. baja, bajaq id. Vámb. 194. — sem náleží také nřec. *μπαγιάτικος* non recens, rancidus.

Баяти, *баяж* psl. *о-баяти*, *о-баяти* incantare očarovati, *баяникъ*, *баяльничъ* incantator, slov. bajati incantare, baja sors, incantamentum, ars magica, bajovnik praestigiator, srb. o-bajati mederi vulneri incantamentis; jsou, jak se podobá, stejného původu, jako *баяти* bájeti fabulari; koř. *ba*, příbuzný s lat. *fa*: *fa-ri*, *fa-ma*, řec. *φα*: *φη-μι* pravím, *φά-σκω* jistím, *φά-τις* pověst; prvot. tvar *bha*. — Uvážiti však sluší také džag. baj Band, Zauber, bajlamaq očarovati, bajgin očarovaný, Vámb. 192. — Maď. *báj* fascinatio, o němž se posud mínilo, že pochází ze slovan., může bezprostředně s uvedenými slovy tatar. souviseti.

Bakier pol. na bakier oblique, na jednu stranu (o klobouku, čapce) „spůsob noszenia czapki na połowie głowy“; „wszystko idzie na bakier“ alles geht schief, Mrong. — rus. на бекрень to, co pol. (o klobouku); cizí: džag. *bögri*, *bögrü*, jak. *bakyr* křivý, ohnutý krumm, gebogen, Vámb. p. 210.

Bala charv. saliva slina, slov. bala mucus, srb. bale, f. pl. id. i ostatní sem náležející slova porovnávám v Ciz. Slov. 383. se vlask. bava slina; bližší jest rum. balè saliva, pituita, mucus.

Baljast, baljav adj. srb. capite nigro (o koních, volech, kozách a p.); cizí; srov. řec. *βαλιός* strakatý, kropenatý.

Баранъ, *Боранъ* vervex Op. I. 195. — Vost. (z rus.), charv. *baran* aries, rus. *Баранъ* id. 2) *vervex*, pol. *baran*, čes. *beran*, dial. *baran*, hluž. *boran* aries; — lit. *baronas* *vervex* maď. *bárány* agnus, ze slovan. — Příbuzná jsou řec. *βάριον* ovce, *βαρείον* Hesych. = *πρόβατον*; skand. *fær*, švéd. *får*, dán. *faar* ovce; skand. *for* aries, *vervex*, qui gregem ducit. Možná, že lit. *nā-bara* ovčí vlna i bulg. srb. *barak* kosmatý pes canis pili longi k těmuž kořeni náležejí.

Barati, -ram slov. interrogare tázati se, barek cupidus, appetens „je barek na to“; kmen *bar* na místě *mar*? — Srov.

- „nič nemarjati“ netázati se na něco, nestarati se o věc; marjati souvisí se stněm. m̄ari narratio, relatio, marjan declarare, sřněm. m̄ære fama, narratio, memoratio, fabula.
- Бармы** f. pl. rus. obs. collier, pèlerine des anciens teara, ozdoby nápleční oděv dávnějších cárův, ozdoby (zlaté i p.) na límci takového oděvu; cizího původu; srov. skand. barm-r margo, kraj.
- Барсъ** rus. bars slov. (z rus.) panthera; z tat.: kir. bars id. Vámb. 6.
- Basati** srb. incedere temere, slov. basati blouditi; zdají se býti cizího původu; srov. řec. βάς, m. βᾶσα f. part. aor. 2. slovesa βαίνω jíti, kráčeti, βάσις krok, chod atd. — podobné zní i švéd. basa currere.
- Batati** srb. s předlož. do- obtížně někam dojíti m̄hsam herbeikommen; zdá se býti cizím; srov. řec. βάτην epick. 3. dual. aor. 2. slovesa βαίνω jíti, kráčeti, místo δ-βήτην; βατέω ascendo, βατός itineri aptus.
- Бечевá** rus. lano ku tažení lodí, Ziehseil; pravděpodobno cizí; srov. uig. baq, bek úvazek, provaz Band, Strick; kk. baq, bag id., též řemen; tat. koř. baq, bag vázati. Vámb. p. 192.
- Bedla**, bďla pol. boletus, agaricus druh hřibův, bedly pl. aphthæ, řes. bedly pl. f. id. (*Бѣдла) luž. bjedlo, bodlo fungus, boletus igniarius, bjadlo spongia; lit. budė, f. (Bezz.). obyčejně dem. budėlé boletí genus. — Zdalí srb. badlje f. pl. badlji m. pl. cilia inversa, jistý neduh oční, sem náleží, jest pochybno.
- Берпень**, rus. — v. Bakier.
- Belhati** řes. claudicare, belhavý claudus, flexipes; srov. sřněm. velgen flectere, velge flexura; v řec. φολκός křivonohý vadí k kmenové slabiky.
- Ben**, m. srb. naevus; turc. ben id.
- Bena**, stultus hloupý (C. Sl. 108) — může býti také původu orientál. — Srov. turc. bön, bön věkem sešlý, slabého ducha.
- Bent** charv. moles jez; z turc. bend agger hráze.
- Бѣрцо**, n. rus. tibia, crus (C. Sl. 108.) — ač ve vlask. jazyku nachází se podobně znějící slovo bérza část nohy od kolena až po chodidla, má přece rus. бѣрцо s tímto vlaským slovem sotva co společného i stojí pravděpodobno místo бѣрцо, dem. st. jména бѣрцѣ kyčla.

Без-апаверный adj. rus. absurdus, insipidus, pšetilý, nemoudrý, hloupý; druhá část toho složeného slova jest cizího původu; srov. stněm. al-wāri, -wār, sřněm. al-waere docela pravdivý.

Бичаръ Azbuk. strus. culter nůž, z dohadu; uvedeno v Lex. II. pod **връчь** novacula; s turk.-tat.: džag. bičaŋ bičqi, culter, serra, uig. biček nůž; koř. bič: džag. turc. bič-maq řezati schnitzen, schneiden, Vámb. 203. Téhož původu: srb. bičinovac cultri majoris genus, bičkija cultellus crepidarius; maď. bicske id. slk. bičák culter plicatilis; maď. bicsak id.

Бид koř. v. O-**БИДА**.

Бидnouti, čes. s předl. na- offerre, nabídnouti někomu něco, dur. -bizeti; 2) instigare, stimulare, starší tvar kmene bied: „Má prvé děti nabíediti, aby to vyplatily“ Ms. Pr. Cis., po-**бидnouti** incitare, stimulare, urgere, vy-**бидnouti** provocare, invitare; srov. got. ana-biudan offerre, mandare, jubere, stsas. biódan offerre, ags. beódan porrigere, offerre, jubere, skand. bióðha, stfris. biada offerre, stněm. piutan, biutan, biódan id. Uvedená zde čes. slova jsou, jak se zdá, z germ. vzata. Kdyby mínění některých jazykozpytatelův, že porovnáváná tu germ. slovesa náležejí ke skr. koř. budh cognoscere, seire, putare, expurgisci, s nímž stalov. **вѣд-ати** vigilare i **судити** excitare srodná jsou, bylo úplně jisté; pak by o cizím původu čes. slov nebylo žádné pochybnosti.

Бил, koř. v. O-**БИ**.

Билj, m. charv. srb. gausape, amphitapa houně, srb. též biljac, -ljca i bijelj, m. id. — cizí, srov. vlask. vello lana, foccus, pilus vlna, kosma, chlup, kteréž pochází — zároveň se fr. velu zottig, wollig — z lat. villus kosma, chlup; možno, že i srb. biljača vestis muliebris genus sem náleží.

Билѳов slk. cunae kolébka, původu asiatic: maď. bölcső id. džag. belšik, belčik 1) id. 2) oscillum Vámb. p. 198.

Битва srb., dem. bitvica, vedle blitva červená řepa; z lat. beta nebo ze vlask. bièta id.

Битва srb. lacus, lacuna jezero, rameno řeky; srov. řec. βυθός hlubina.

Бјеѳва srb., бѳѳва charv. tibiale; cizí, asi z turc. pača eine Art Waden- oder Fussbekleidung, Vámb. 209.

Bjeno dlůž. Magen des Rindes; z bavor. dial. fahn pantex pandero.

Blagac pol. łagodzić prozba placare, 2) pokornie prosit precari; srov. lat. flag-ito; stsas. flêhan placare, stněm. flêhjan, flêhan, flêhôn, srněm. flêhen i vlêgen, got. thlaihan precari, supplicare sotva pŕibuzná jsou. Čes. zastar. blahati benedicere „Blahaj duše má Hospodinu benedic anima mea domino“ Žalt. Witt. — Výb. I. 61. patŕi ke blaho, stsl. vjaro.

Blato, n. stalov. palus, bulh. blato, id. slov. charv. srb. blato id. 2) lutum; čes. bláto, dial. blato lutum, coenum, rus. болото id. pol. błoto id. — błota pl. paludes, hluž. błoto, pl. błota id. dlůž. błoto lutum. — blato se pŕesmyknutím hlásek z bal-to vyvinulo; vyskýtá se i ve stalov. вагътина lacuna, stagnum, vedle вятрина id. rum. вагъ lacuna, nřec. βάλτος lutum, coenum — ze slovan. — Srov. lit. bal-a, f. lutum i angl. filth squalor, sordes, coenum špina, bláto, jehož i by z a stenčeno býti mohlo. S něm. flat squalor, sordes, s nímž se ve Grimm-ově slovníku porovnává, nemá však blato nic společného.

Blazina, f. slov. charv. srb. culcitra peřina; srodná jsou: stprus. balsinis Voc. Kissen poduška, po-balso, místo -sa, f. Unterkissen (s na místě z). Slovan. i prus. slova zdají se býti ve spojitosti s got. balgs follis, uter měch, usník, mati-balgs Speise-tasche; stněm. palc, srněm. balc follis, uter, nněm. Balg id. též pellis, tumor, ags. bālg, belg i bylg (bulga t. j. kožený měšec), skand. belg-r, švéd. dán. bālg follis, uter, holld. balg pellis. Slova germ. náležejí ke koř. balg: stněm. pelgan, belgan (praet. balg, pl. bulgum) srněm. belgen, ags. belgan intumescere, tumere naběhnouti, napuchnouti, nadouti se, býti nadutým; znamenej skand. bólgin tumidus. Také v celt. jazyku nacházejí se podobná slova: star. ír. bolc, nov. ír. bolg follis, uter, bolgaim tumere, gall. bulga: „bulgas Galli sacculos scorteos vocant“. Festus.

Bleka m. i f. srb. stultus, -ta; srov. řec. βλάξ, g. βλακός ochablý, lenivý, zpozdilý, hloupý, βλακεία ochablost, lenivost, zpozdilost, nevtipnost, hloupost.

Blijati, -jam srb. fluit alvus (pecori) mítí pŕŕjem (o dobytku); zdá se býti cizím; srov. řec. βλώω profluo; redundo.

Близна strus. cicatrix jízva Acad. pol. blizna id. 2) naevus, stigma, čes. blizna id. (z pol.), hluž. bluzna cicatrix — s neústrojným *ž i u*, dluž. bluzna id. srov. ags. blêgen, -ne, f. pustula, dán. blegn; ags. blêgan destruere; lat. fligo, ad- in-fligo, koř. flig bítí; got. bliggvan t. j. blingvan percitere, které též sem potahováno bývá, zní ve stněm. bliwan, ježto Schleich. Comp. I. 275. pokládá ne bezdůvodně za původnější tvar; jest tedy pochybno, zdali sem náleží. Téhož původu jsou také stslav. *влизъ* abalienatus, offensus alicui, čes. ublížiti, dur. u-bližovati, dial. ublihovati offendere a. j. — Koř. prvot. blig.

Бикати, -kám vb. dur. blknouti, -nu pf. čes., vlastně slk. exardescere, flammam edere, slov. srb. buknuti exardescere, bukteti ardere, srb. též buktjeti, buk njati id. slov. buktinja fax pochodně, srov. holl. blaken ardere et urere, stněm. pluhenti místo pluhenti ardens, far-pluhita conflagravit, Hofizm. 280.

Бюзно, n. pol. kaš. Schlittenpolster příčné dřevo, kterým sance spojeny jsou; srov. lit. balžina, -žēna Eggbalken i stněm. balcho trabs, tignum břevno.

Блэдъ adj. stslav. pallidus, též *владъкъ*, bulh. блѣден, m. blédna f. slov. charv. bléd, a, o, srb. blijed i bléd, rus. блѣдный, pol. blad-y, čes. bléd-y, hluž. bléd-y id. — srodná jsou: ags. blat lividus, stněm. pleiz & livor, adj. by bylo *pleiz, *bleiz, nněm. blass pallidus. S lit. blendža-s, inf. blęsti-s obscurari zatemniti se, o slunci, i got. blind-s slepý, s kterými Schmidt Verw. 37. *владъ* srovnává, nemá to slovo i ostatní k též rodině náležející výrazy nic společného.

Блѣкати, **Блѣк** stslav. balare blekotati, slov. charv. srb. blejati (místo blējati), bulh. blejū 1. sg. præs. rus. блѣять id. koř. blé; příbuzné jest lit. bliáuti, bliáuju, præt. bliów-iau balare, mugire, bliúwis mugitus, koř. bliu; co se týče poměru lit. iu ke slov. ž, v. kmen lěv (lev). Uvážiti též sluší: řec. βληχή balatus, βληχάομαι balo, holl. blaten balare, angl. bleat id. 2) subst. balatus, stněm. blāzu balo, kdež jsou kořeny βλη, bla, blea, blā přiražením souhlásek *χ, ε, ζ*, rozříženy. Srov. též lat. balo.

Блѣд-ѣ, inf. **Блѣсти** (místo **Блѣд-ти**) errare, nugari, delirare, scortari, slov. bledem, blesti, čes. bledu, blésti garrere, blaterare, delirare, „jako ze sna bledeš“. Tkadl. II. 86. „neroď tolik blésti“ Dal. c. 33. hluž. bledzić, bledzeć obs. blaterare; stalov. **БЛАДА**, f. mendacium, nugæ, convicium, fornicatio, meretrix, rus. **БЛѢДЬ** meretrix; stslav. **БЛАДНУ** errare, scortari, slov. blódiťi errare; blaterare; heluari, luxuriose vivere, charv. bluditi errare, heluari, fornicari, srb. bluditi corrumpere nimiĕ indulgentiĕ, rus. **БЛУДѢТЬ** vagari, errare, scortari, pol. **блѣdzić**, čes. blouditi errare, hluž. bludzić vb. trans. in errorem inducere, intrans. errare, vagari, dluž. poblužiťi errare, polab. bljûnda tråumen J. P. — pravděpodobno 3. sg. præ. — **БЛАДЪ** stslav. lenocinium, adulterium, incontinentia, luxuria, lupanar, slov. blóď error, impudicitia, stuprum, charv. blud error, luxuria, libido, rus. **БЛУДЪ** stuprum smilstvo, pol. **блѣд**, gen. blędu error, čes. blud, id. bloud, g. — a stolidus, bardus; hluž. dluž. blud error, deliratio; maď. bolond bloud, blázen ze slovan. — Koř. stslav. jest **БЛАД**. — Srov. lit. blęsti-s, ze blendti-s obscurari zatmĕti se, 3. sg. præ. blenda-s, obyčejně blendža-s, pri-blindę, f. crepuscalum soumrak, su-blindimas caligo tma, blandyti-s, blandau-s pudet me stydęti se; lot. blenst non clare videre, místo blend-t, blinda homo vagus tulák; srov. též got. blandan sik miscere se smĕhati se, ags. blandan miscere, skand. švéd. blanda id. stsas. blandan turbare, perturbare másti, stněm. plantan, blandan infitiari zapírati, conficere, ags. skand. bland mixtio, mixtura směs, skand. švéd. blunda dormire (srov. polab. bljûnda snĕ se), skand. blund-r sopor, švéd. blund somnus; be-blanda (sig) coire, concumbere cum aliquā tělesně obcovati, be-bland-else, m. coitus; angl. blund-er error omyl, blud, 2. vb. errare. Poslední výrazy švéd. i angl. jsou zvláště co do značení slov důležitá. — K těmto kořeni náleží také slov. bloja lutum, coenum bláto — na místě stslav. ***БЛАЖДА** — jako něco rozmíchaného.

Бобъ stslav. rus. faba, slov. charv. srb. čes. hluž. bob, pol. bób, g. bob-u mrus. bib. id. polab. bûb Schl. (pûb J. P. bube M.), dluž. bobac id. — rum. bob, maď. bab ze slovan. — bulg. bobónka (-kò, f.) morum, 2) morus. dluž. bobjel

laurus, a j. — Příbuzná jsou: stprus. babo, místo -ba, f. i lat. faba; lit. pupà, let. pupa bob pocházejí ale z fin. pappu id., kteréž ze slovan. vzato. O jménech nacházejících se v celt., totiž kymr. ffa, breton. fav, fao, fa (fa místo fab) ir. seib bob má se za to, že přijata jsou z lat.

Boginje, f. pl. slov. charv. srb. variolæ (vaccinæ) — nemá s boginja dea nic společného; zdá se, že to slovo se vloudilo z germ.: ags. pocc (poc) pustula, holl. pok, f. pl. pokken variolæ, něm. Pocke, pl. Pocken id. — slov. jméno jest osepnice, charv. srb. ospe f. pl. id.

Болтнѹть vb. pf. болтѹть dur. rus. percutere, quatere, versare, bítí, otfásati, zamíchati, koř. болт (*вѹл); srov. švéd. bulta pulsare, percutere.

Borije f. pl. srb. instrumenti musici genus — z turc. bori, boru tuba.

Боръ m. stslav. pinus silvestris, 2) cypressus, cedrus; 3) arbor, silva, vlastně pinetum černý les, бѣсъ и боръ великъ. Per., pl. nom. боросе Ezech. 31. 8. — Vost. — gen. sg. оръ въ роу Svjat. možná že vznikl působením skand. fur-a pinus; slov. charv. srb. bor, g. -a id. srb. též bora, f. v národních písních: „pade momče za boru zelenu, rus. боръ pinetum písčítá sosnamí porostlá krajina, pol. bór, g. bor-u pinetum; též = czarny las: „bor, las iglasty, t. j. sosnowy, świerkowy, jodłowy, lub modrzewowy“. Mrong. Slow. čes. bor, g. -ru pinus, 2) coll. pinetum, hluž. bór, gen. bora pinus. Příbuznými zdají se býti: stněm. for-aha, sřněm. vor-he, něm. Föhre, ags. fur-h, angl. fir, skand. švéd. fura, dán. fyr pinus; prvotná samohláska kmenové slabiky byla asi a.

Brače, f. pl. srb. jinak: vinova komina vinacea; cizí, možná, že pochází z lat. frāces pl. Öldräsen, Ölkuchen záboj.

Brah, -u, m. čes. meta feni, acervus frumentí „Tu hned brahy, jinak stohy obilné, rozmetali“ Háj. r. 847. 2) strues ligni, též brh i broh (?) dle Jung. slovn., stslav. tvar by byl *sparъ přesmyknutím hlásek z bargü vzniklý; pol. bróg, gen. brogu meta feni, frumentí, acervus, cumulus, rus. боръ, mrus obopórъ id. hluž. bróznja, bróžeň, f. dem. bróznica horreum; srodnými zdají se býti: něm. prov. barge horreum fenarium ve Švýcarsku stoh sena, barg v Holsteinsku stoh. Slova zde uvedená mohla by náležeti ke skr. barh (1. atm.) excellere.

Брашно, n. stalov. edulium, cibus, victus, deliciae, viaticum „брашно на поутъ“ Pent.-Mih. — jídlo, pokrm, strava, potrava, lahůdka, — и питие Antch. — sumptus, farina; **спрашыаваа**, **шояж** impendere, consumere, bulh. brašný, n. farina mouka, slov. brašno, n. brašnja, f. brašen, gen. -šna, m., též brešen, m. i brešno (breš- místo brěš?) viaticum potrava na cestu, charv. brašno 1) id. 2) farina, srb. brašno farina, puna kuća brašna domus farinā abundans, i. e. hospitalis, dem. brašance; charv. srb. brašančevo festum corporis Christi, rus. брашно cibus (ze stalov.); pravá rus. forma byla by tak, jako v grus., **ворошно** farina, hluž. brošno, dluž. brošma festum corporis Christi. **Брашно** jest slovo etymologicky temné; kmen asi brach z barch místo bars; o přesmyknutí hlásek svědčí formy mrus. i luž. — Srov. star. ir. baírgen, baírgin panis chléb; kymr. brwchan puls, korn. bruha victus, v nichž, jsou-li skutečně téhož původu, jako baírgen, samohláská kmenová vznikla z *a* i stojí přesmyknutím po *r*. Přibuznost není však docela jistá; *g* stává nice mezi samohláskami ve star. ir. někdy na místě *ch*, kteréž v některých celt. řečech zároveň s *h* zastupuje prvotné *s* nebo *š*, na př. armor. kymr. hun somnus (star. ir. suan id.), stalov. сьръ místo сүрнү id. lit. sápnas, skr. svápna-s m. somnium; armor. chwech sex na proti skr. šaš, lit. šeši, stalov. мецрь id. — (star. ir. ses-ed sextus); kymr. chwior místo *chwior soror, skr. kmen svásar sestra (star.-ir. siur, jak se podobá, místo *sisur soror); ale jak z uvedených tu příkladův viděti, jest pochybno, zdali také ve star.-ir. může *ch* zaujímati místo prvotného *s* nebo *š*.

Brečati slov. meckern, čes. brečeti id. 2) balare, 3. plorare, srb. breka clamor; koř. brek; srov. švéd. bräka balare.

Брехати, -мъ stalov. latrare, **спреханне** clamor; rus. спехать -ну, latrare, calumniari, mentiri, pol. brzechać latrare ště-kati; slov. brehati, -šem anhelare; srov. lit. bresczėti, -czu gannire skoliti i ags. beorcian latrare, kteréž mohlo přesmyknutím hlásek ze breocan se vyvinouti; srov. co do přesmykování hlásek ags. cresse nasturtium i ea- cerse nastur. aquaticum. — K též rodině náleží, jak se podobá, i srb. brektati anhelare, fremere (místo brehtati?), s nímž srov.

stněm. prahtan garrire, fremere, strepere, sřněm. brehten, nnēm. brachten, brächten vociferari.

Breknoti slov. s předlož. na- intumescere, rigescere, o-breknoti intumescere naběhnouti, napuchnutí, obrekel, -kla, -o tumidus napuchlý; srb. na-brek-nuti, -nem irrigari, imbibere aquam, de vase, proprie intumescere, vpíjeti vodu, o vyschlé dřevěné nádobě; koř. brek ze bręk, pol. na-brzękły o-brzękły adj. tumidus, na-brzękłość tumor opuchlost; stslav. koř. by byl спамъ. — Srodná jsou: lit. brink-stu, praet. brink-au, inf. brinkti intumescere, napuchnutí, o hráchu i vůbec o zrnách, branka, f. napuchnutí, a j.

Brenditi, -dim srb. s předlož. na- intumescere opuchnutí, otěci: „usne mu nabrendile“ = rty mu otekly; -iti místo -ěti; to slovo se zachovalo ve starobylém tvaru; za příbuzná sluší pokládati následující slova: lit. brėndu, obyčejně bręstu, praet. brend-au, inf. bręsti, ze brend-ti, Kerne, Körner ansetzen, sich füllen, brėndu, brįsti aufquellen durch Feuchtigkeit, nabobtěti, branda Kern- oder Kornansatz; stprus. po-brend-ints part. pass. beschwert, po-brand-insan acc. sg. Beschwerung, brende-kermnen grvida těhotná (kermnen místo kermenen, -an acc. sg. tělo); lot. bręstu, praet. brėd-u, inf. bręst bobtěti, tlustnouti, brėd-ums tlustnutí. Koř. stslav. by byl спамъ. I čes. břidnouti, nabřidnouti Fett an sich ziehen: „šišky máslem nabřidly“ mohlo by sem náležeti; kdyby dokázán byl starší tvar břied, pak by to slovo mohlo bez rozpakův sem staveno býti. — Srov. také řec. βρῆνθος pýcha, βρῆνθωμαi pyšně sobě počínám; prvotný význam stat. jména mohl býti „nadutost“, a slovesa „nadýmati se“.

Бридати, дамъ vb. dur. stslav. adstringere; srov. fr. brider fest zusammenbinden, drücken, klemmen, einzwängen; zäumen; ags. brettan stringere, Holtzm. 215.

Bristej, místo -stew, f. — též bristwja, f. briščo, n. hluž. lýtko sura; ježto se r a l, st i zd někdy zaměňují (na př. pol. glista i -zda); není příbuznost toho slova s lit. blauzdà, f. blauzdas, m. id. nemožná; i hluž. kmene mohlo se ze staršího u neb ju vyvinouti.

Břitov, a, m. čs. (obs.) coemeterium „Na brzytowswaté Lucie přišel.“ Ms. Leg. 398. — 1. -ze sřněm. vřit-hof (nnēm. Fried-hof) id.

Briždití arb. plorare, subst. vb. briždjenje místo brižjenje; brižnuti místo brižgauti vb. pf. prorumpere in lacrimas; koř. brižg; arovn. lit. brig-à, brig-ėti balare, mutire, murmurare.

Бродъ stalov. rus. vadum, čes. brod, id. slov. charv. srb. brod id. 2) navia, pol. hluž. bród, g. brod-u vadum; lit. brad-à f. id. 2) kalužina; koř. bred: stalov. бредж, бреджа (не-, оу-), lit. bred-ù, brísti (prvot. tvar koř. brad) vado transire; arovn. také aga. ford vadum, angl. ford id. 2) vb. vado transire, sřněm. furt vadum, skand. fjördhr id. 2) sinus maris; korn. ford, kymr. ffordd via.

Brozma pol. piscis quidam; srov. skand. brozma gadus.

Брусника, -ница, f. rus. brusznica pol. místo brusnica, brusnice čes. brusnica, bruslica hluž. vaccinium vitis idæa; s ze staršího k: lit. bruknė, bruknys id.

Броугъ stalov. clavus hřebík; pravdě podobno cizí; srov. skand. broddr sagitta šíp (ze brozd-r; aga. brod, stněm. brot) brydda, vb. spiculis manire, švéd. brodd, m. nálední hřebík Eisnagel. Eissporna.

Бръв: bulh. brùborè blatero, slov. brbljati, brbrati blaterare, brboriti, brbotati balbutire, charv. brbljati, brbotati id. 2) blaterare, srb. brbljati blaterare, 2) crepare mit dem Rüssel durchsuchen, brboljiti labris crepare mlaakati (o praseti); brbosati, -šem dico flens, brbotati crepare, sonum edere (de ardeš stellari, o bukači); brbukati id. čes. brblati murmurare, hluž. bórbot, m. murmur, bórbotac murmurare; lit. burbėti, burbuloti balbutire, sonum edere (de aquā, pluvia, de tetraone); řec. βορβορύζω kručeti ve břichu; holld. brabbelen blaterare, angl. brabble rixari

Бръвати, -вам s předlož. за- stalov. impedire, bulh. brùkam misceo, turbo, prehendo, arb. brkati miscere et turbare, raz-brkati permiscere, disjicere; slov. brknuti, -nem vibrando tollere, čes. brknouti, brkati offendendo collapsurum esse; srov. lit. bruk-à bruk-ti vetknouti infigere; urgere, trudere, premere, vi adigere; j-brùkti vtěsnati, vrasiti, prudce vehnati.

Бръвти s předlož. съ- arctare stalov. — srov. lit. j-si-briauju, præt. -briauiu, -briauti sich hineindrängen; uváženo buď také slov. brvnati aufhalten.

Бръзъно stslav. tigrum, trabs, въръзъно Ostrom. (2. supercilium, 3. ratis); slov. brvno i brano trabs, jehož * z v změkčeno, charv. arb. brvno, rus. врёвнó, mrus. веренно, čes. břevno, pol. hierwiono, bierzwiono id. — co do mrus. a pol. srov. tvar stslav. v Ostrom. se nacházející; pol. též bierzmo místo bierzwio; pochybno, zdali lit. brauna, -nė f i braunas m. dorsum cultri, falcis messoriae, margo aheni, carina sem náleží; patří-li sem skutečně, pak pochází ze slovan. a sice se tvaru *brovno, ovšem nedokázaného. Jména slov. mohla by ve spojitosti býti s ags. bearu (-ro), gen. bearnes arbor, lucus, stněm. paro, gen. parawes id. skand. barr, bǫrr arbor.

Brzmiéć, brzmię vb. dar. pol. sonum edere, sonare, resonare, susurrare, fragorem edere „wyojone pszczoły (apes) brzmią“; „ucichły brzmiące trąby“ (tubæ, buccinæ); tvar stslav. by byl *brъmъnъ; subst. vb. brzmienie sonus, sonitus, susurrus. Srodná jsou: ags. bremman fremere, brême celebr, brēman celebrare, skand. braml tumultus, stněm. primman rugire, přēman (Gr.), breman (Holtzm.) sonitum edere, stněm. brimmen, přst. bram, murmurare, fremere; řec. βρέμω, βρέμειν strepere, fremere, crepare, sonare, æstuarē, βρόμος strepitus, fremitus, murmur, βρομέω susurro, murmuro (o muchách); lat. frem-o, frem-or, frem-itus a j. — skr. bhram, koř. stat. jména bhramara-s m. apis včela, jehož prvotný význam byl asi „bručeti“.

Bryt, m. pol. obs. limbus prým, obruba (Mrong. II. pod něm. Posament); ze fr. bride, f. stužka, — d'un béguin Band eines Kinderhäubchens.

Бръжда adj. stslav. prægnaus, ze bréd-jü (suff. -jü ze staršho -jas) fem. brъжда místo bréd-ja, slov. brej (místo brédj), a, e, srb. bredj, -a, -e, rus. берёжая (кобыла equa prægnaus), mrus. berežaja, f. čes. březí, id. — obs. březíci fetans. — kmen stslav. jest brъdъ, kterýž, jak tvary ruské dosvědčují, přesmyknutím hlásek asi z berd se vyvinul; nemůže tedy ani se stprus. brend gravem esse: sen brendekermnen grävada, lot. bréd crassescere, inf. brést, ani se řec. βρένθος pýcha, prvotně asi nadutost, nebo se řec. βρέθω gravis sum (Jung.-slov.) býti srodným. Kmen brъdъ a odvozená od něho slova náleží tak, jako ve příbuzných jazycích

mnohé výrazy, ku těhotnosti nebo porodu se vztahující, ke skr. kořeni *bhar* (1. sg. praes. *bhárāmi*) *ferre*, *gerere*, stalov. koř. *ber*: *εραρυμ*, *εραρ* *capere*, *colligere*, prvotně *ferre* nésti, nositi; kmen *bréd* z *berd* dá se tedy porovnatí s lat. kmenem *ford* vedle *hord*, místo *bhord*: *ford-us*, *a*, *um*, *forda* i *horda* subst. f. březí kráva, kterýž pochází od koř. *fer*: *fero*, místo *bher*, srodného — za roveň se slov. *εραρ* — se skr. *bhar* nésti, nositi, k němuž také náležejí: řec. *φέρμα* fetus plod života od *φέρω*, ags. *beordh*, -e, f. *nativitas*, *byrdh-or* fetus, *partus*, *beordh-or* *puerperium* od slovesa *bēr-an*, *beor-an* *ferre*, *gignere*, *propagare*, stněm. *berd* *genimen* (Ettm.) od slovesa *pēr-an*, *bēr-an* *ferre*.

Брюки pl. m. rus. *bracco* široké nohavice lodníkův; asi z holld. *broek* *femorale*, s nímž srov. skand. *brök* *bracca*, ags. *bróc*, f. *braccae*, *femoralia*, stněm. *bruoh* *lumbale*. O původu těchto a mnohých jiných slov promluvil jsem v Ciz. Slov. na str. 20.

Брюкъ m. rus. druh lana lodního, *das Anhalttau*; cizí; srov. něm. *Brooktau* téhož významu, *Brook* jest vlastně dolno-něm. — holld. *broek-ing*, f. *das zur Befestigung der auf Schiffen abgefeuerten Kanonen gebräuchliche Tau*; srov. také fr. *brague*, angl. *brecch-ing* *das Anhalttau*.

Брюзжать rus. *murmurare*, *fremere*, místo *bruzgjať*, *врюзгá*, f. *murmur*, *fremitus*, *врюзгливый* adj. mrzutý, svárlivý, *врюзгунъ* člověk brumtavý, svárlivý; koř. *bruzg*; srodným zdá se býti; lit. *bruzg-ėti* *sonare*, *strepere*, *bruzga*, f. *strepitus*; srov. též řec. *βρυχάομαι*, koř. *βρυχ*, *brüllen*, *heulen*, *tosen*, *χ* = prvot. *gh*; v rus. a lit. slovech zdá se z před *g* býti vsutým.

Бред, v. *brenditi*, *εραμ*, v. *breknoti*.

Брызги, m. pl. rus. *nugae*, *garritus*, *vaniloquentia* *tlachání*, *blebtání* atd.; srov. lit. *brežg-u*, -*ėti*, *balbutire* *die Worte stotternd und geschwind durch einander sprechen*.

Bubati, charv. srb. *pulsare*, *percutere*, *pulsare tympanum*, *bubotak*, -*tka*, *ictus pugn*, *udeření pěsti*; srov. lit. *būby-ju*, -*ti* *pulsare*, *percutere*, *ferire*; angl. *buff*, vb. *percutere*, *tundere*; holld. *bof*, f. *ictus*, nnēm. *Puff* id. *puffen* *pugno caedere*, *tundere*.

Bublati, čes. *murmurare*, slov. *bubljati*, *cum leni sonitu labi*, *murmurare*; srov. lit. *bub-auti*, -*auju*, *baub-ti*, -*iū*, *mu-*

gire; bub-lys, baub-lys ardea stellaris, bubl-iu, -ěti, baubl-iu, -ěti sonum edere ut ardea stellaris.

Bud, koř. čes.: bouditi, vb. dur. fumigare, u-bouditi vb. pf. infumare, u-boudlý, schwarz von Russ, při-bouditi anbrennen, brenzlich machen, -se brenzlich werden, při-boudlý brenzlich, při-boudlina brenzlicher Geruch, -es Wesen; mrus. вудження узенé maso; srov. lit. bud-yti, -yju uditi maso, ryby, kteréž tedy sotva z mrus. vudyty = uditi pochází, odkud je Brück. p. 74. odvozuje.

Бугоръ, gen -рѣ rus. collis pahorek; 2) acervus, cumulus kupa, hromada (na př. písku, sněhu); dem. бугорокъ 1) pahorek, 2) bot. tuber bambol, bulva; бугристый pahorkovitý, -ovatý, бугри hromaditi, acervare; pravděpodobno z turk.-tat.: džag. bögri, bögrü curvus, inflexus, böktür gibbus Buckel, Höcker turc. bögri, id. Vámb. p. 10.

Buljiti, s předl. iz- exserere oculos srb. = buljo-ok oculis exsertis; čes. vy-bouliti oči = srb. iz-buljiti; jsou, jak se zdá, ve spojitosti s got.* bauljan tumefacere: uf-bauljan id. et inflare, 2) inflari.

Bulka čes. der Einsatz im Kartenspiel; ze vlask. puglia id.

Bulza pol. obs. = skorzana torba ein lederner Beutel, Tornister; ze sřlat. bulgia saccus tortus, DC., kteréž se vyskytá vedle bulga, „Bulgas et manticas eorum efferi et expilari jussit“, Willelmus Malmesb. lib. 1. de Gestis pontific. — apud DC. — bulga jest celt. původu, a sice gall. i značí kožený měšec; sem náleží také: řec. střed. βόλγα sacculus scorteus, vlask. bolgia pera kabele, sřněm. bulge uter, kožený měch, usnk; cambrobrit. bolgan i. q. bulgia (DC.)

Buna slov. torrens bystřina lesní; srov. skand. buna scaturigo.

Bunka slov. tumor; cizí: stněm. bungo, m. bulbus, dněm. bunge tuber bambol, bulva.

Бурый, adj. rus. fuscus, rufus tmavohnědý, ryšavý (o koních, líškách), бурко ryšavý kůň, mrus. бурый z červena šedý, pol. bury dunkelgrau tmavošedý, hnědý, -wilk, -wróbel; lit. büras canus, glaucus šedý. — Nacházejí se sice v romanských řečech podobně znějící výrazy, z nichž by slov. i lit. slova pocházeti mohla, jako: slat. burrus = rufus, vlask. bur (lomb.) tmavý, o barvě, špan. buriél z červena hnědý, ryšavý, stř. buire id. — podobá se ale, že uvedená slov.-lit. slova jsou původu

asiatského; vyskytají se totiž: džag. bor albidus bělavý, bor-ul šedý, popelavé barvy, alt. por-o šedý, jak. bor-oň nigricans e glauco z černa šedý (o koních) kk. bor-a id. Vámb. p. 206.

Busia, busija, f. charv. srb. = zasjeda insidiae „Iz potajnih udari busija“ (Kačić); z turk.-tat.: džag. bosh, turc. pus id. Vámb. p. 207.

Бойт koř. stalov. levem, marcidum fieri, putrescere: ма-воуѣрѣ adj. levis, vacuus, putridus, — мнн мюди Pat. 289. ма-воуѣрѣм levitas, subst. vb. a vb. *ма-воуѣрѣм, bulg. izbátěvam putresco, iz-bútěl, iz-bútevěl putridus; pol. butwieć vedle botwieć marcescere humore corrumpi, putrescere, buczec, buczęę, Mrong.-lex. místo bucieć, bucieję; srov. skand. bútr adj. truncus, búta truncare, dnēm. butt parvus, exiguus, misere adultus, ver-buften misere adolescere, sřněm. butten exenterare.

But, bulh. femur posterius kýta, charv. but id. 2) musculus, srb. but, butina (Ciz. Slov. 126.) — zdají se býti původu turk.-tat.: džag. put Hüfte, Schenkel, Hinterfuss der Thiere, jak. kk. but kyčla, bedro, noha Hüfte, Lende, Fuss. Vámb. p. 209. — turc. bud stehno, kýta.

Bútnù, vb. pf. bútam, dur. bulh. tango dotýkám se, raz-bútam vb. pf. — bútavam dur. disjicio, destruo; srov. angl. butt 1) vb. tradere; 2) subst. ictus.

Бўзко mus. ciconia (alba?) čáp; původu turk.-tat.; džag. boz grau, gräulich, falb šedý, plavý, bos, bus die gräuliche Farbe der Luft, Nebel; turc. boz, buz, pus canus, glaucus šedý. Vámb. p. 206.

Бѣвати, бѣвати vb. dur. stslav. blaesum esse; bulh. bāblē balbutio, slov. babljati (Lex. II.) čes. beblati, bebtati balbutire, blaesum esse; srodná jsou: skand. babba balbutire, angl. babble id. 2) blaterare, holld. babbelen i. q. angl. 2). — Přibuznost švédského bjebba skoliti belfern, blaffen, pak stprus. bebbint inf. vb. spotten jest pro rozličnost významův pochybná.

Búkel, m. bulh. hydria vědro, búklica bulh. ploská láhev dřevěná; patř. jak se podobá, ke řec. střed. βούκλα lecythus, s nímž i srb. buklija vas ligneum vinarium planum ve spojitosti býti se zdá. — v. Ciz. Slov. 122.

***БЪЗЪ**, m. sambucus, bulh. bûze, slov. bezeg, gen. bezga, m. charv. baza, f. bazag, -zga, m. srb. baza, f. id. rus. вoзъ, m. id. 2) syringa vulgaris, pol. bez, gen. bzu sambucus, — turecki syringa vulgaris, čes. bez, g. bezu i bzu sambucus nigra, 2) S. ebulus, 3) bez modrý španělský = rus. 2), hluž. bôz, g. bozu, dluž. baz, -a, m. polab. báz, m. Schl. sambucus; lit. búkas (M.) sambucus, die Brod. bukas buxus, fagus, sambucus; Bezz. uvádí bugas buxus, lze se tedy domnívati, že i bukas sambucus stojí omylem místo bugas. Uvážití sluší skr. bhôga-s, m. fructus, cibus od koř. bhûg edere, vesci; bez by tedy od svého plodu jméno měl.

БѡМЪ, m. g. -лм stslav. primatum unus носка бѡмъ скоего Georg. — Vost. не кой сѡ бѡмъ Sup. 168. 2. видими ли бѡмъ чьсти кама ibid. 6. — Temného původu, pravděpodobno cizí. Slov. řec. střed. *μπάϊλος* Venetorum legatus Constantinopoli, commerciorum causā missus; též *μπάϊλος* id. *μπαιβλος, βαίονλος* praceptor, pedagogus, *μεγάλοι βαίονλοι* officiales in palatio Constantinopolitano; slova řec. z roman.: vlask bailo, stfr. bail chovatel, pečovatel, vychovatel, správce; Diez I., 46. odvozuje slova roman. z lat. bajulus, bajlus nosič.

БѡСТРЪ adj. stslav. citus, — *мoгaмa* Antch. — *мoмъ* Misc. Bor. 45. — propensus; acutus, -ро зрѣние Chrys. - lab. -оумъ Sup. 245. fortis; alto clamore enunciatus, — рѣшмег глаголати Men.-Vuk. — limpidus мезере бѡстро и стоудено, bulh. bistur limpidus, slov. bister id. clarus, (vyskýtá se též bešter celer, velox, beštrati excitare, = stslav. *бѡстръ —) charv. srb. bistar, -stra, -o limpidus, -stra voda; sagax, bistra glava; rus. бѡстрыи celer, velox, agilis, rapidus, sagax; pol. bystry citus, velox; vehemens, ferus, indomitus; acutus, sagax; čes. bystrý velox, agilis, rapidus, acer, argutus, sagax; limpidus, elegans; hluž. bystry celer, velox, dluž. bytři adj. limpidus. — Slova tu uvedená dají se pravidelně odvoditi od kořene бѡд: stslav. бѡдати vigilare; бѡ kmenе бѡд z бѡ, jako ve бѡз-бѡдати expergereri; tedy kmen бѡд + suff. тръ před jehož t kmenové d se proměnilo v s; suff. тръ se vyskýtá u subst. m. na př. вѡ-тръ ventus; v adj. остръ, бѡстръ by mohl býti tenže suff. — obyčejně se ale t považuje za vsuto mezi koř. os i pís a domýšlenou příponu rû. — Ač se tedy v german. řečech nacházejí podobně znějící slova, totiž: stfris. biuster

ferox, trux, skand. bistr trux, švéd. dán. bister sævus, exasperatus, morosus, stomachosus, dněm. būster, biester; holld. bijster horridus; nelze přece uvedená slovan. slova považovati za vzatá z german.

*БЪЗДЪТИ stslav. visire; slov. pezdeti id. jest proti pravidlu, místo bezdeti; srb. bazdjeti, -djeti foetere; rus. вздѣть, вздѣю, pol. bździeć, bźdże, boh. bzdíti, th. inf. bzdě-, 1. sg. praes. bzdím, hluž. byzdzeć, bzdzeć visire; lit. bezdù i bezdžù, bezdėti id. bėzdas flatus ventris sine crepitu, jemuž by ve stslav. *вздъ naproti stálo; srov. hluž. byzd, m. slov. pezdec, místo bezdec, vlastně dem. st. jména *bez d. Srovná jsou: švéd. fis i. q. lit. bėzdas, fis-a visire, koř. fis, skand. fis-a pedere, H. 129. koř. fis, prvotně fis, odtud srněm. vis-t, nněm. Fis-t, holld. vees-t, m. i. q. lit. bėzdas; slovesa srněm. visten, nněm. fisten, holld. veesten visire jsou od subst. právě uvedených odvozena; tak jest i v lit. sloveso bezdėti odvozeno od st. jména bėzdas, i lze se domýšleti, že i ve slovan. jazyku slovesa svrchu uvedená jsou odvozena od st. jména *вз-дъ, kdež bíz jest koř., -dũ suff., v lit. pak bez koř., das suff. — kořenné z ve slovan. a lit. slovech stojí na místě s; ve příbuzném řec. βδέω visio vypadl sibilant mezi b a d.

БѢД kmen: stslav. по-вѣда victoria, trophaeum, -дъ взѣти in fugam verti Sup. 282. (Lex. II); bulh. по-бѣда (-дũ f.) victoria slov. charv. по-бѣда, srb. по-бјѣда, -beda, rus. по-вѣда victoria vítězství; stslav. по-вѣдѣти, -вѣдѣти vb. pf. vincere, oppugnare, incitare, -са pugnare, да са -дѣть съ змѣнью Vost. slov. charv. по-бѣдѣти, srb. по-бијѣдѣти rus. по-вѣдѣть vincere; ve stslav. nachází se i nesložené вѣдѣти cogere, deflectere, incitare, commonefacere, pugnare; slova tato jsou, jak se podobá, jiného původu, než вѣда necessitas, periculum i о-вѣда injuria, kt. v. — Srov. got. baidjan imperare, cogere, stsas. bėdian imperare, ags. bėado (gen. -dves) prostratio, pugna; srov. též lit. baidyti metum injicere, fugare, по-baidyti id. baidinti angere, excruciare; lot. bīdīt, bēdēt, baidīt timidum reddere; slovesa tato odvozeua jsou od kořene bi (skr. bhī) timere, od něhož lit. bijóti, lot. bī-t id. Uváženo buď také star. ir. búaid victoria.

БѢЛЪ adj. stslav. albus, -лм власы; pallidus; bulg. бѣл, slov. charv. běl, a, o, serb. bijel, a, o, albus, rus. бѣлыѣ id. 2) mundus, 3) liber, 4) saecularis světský (o kněžích); pol. biały, compar. bielszy albus, candidus, 2) pulcher biała płeć = krásná plet; biały dwór = panský dvůr, původně asi od daně osvobozený; lucidus: biały dzień = čes. bílý den; čes. bílý, stč. běl-ý, compar. bělsí, bělejší, albus, candidus; mundus; lucidus; nitidus, elegans bílý mládenec Jel. Petr. luž. běly albus; lucidus: běly džeň; polab. bjol, bjol-y albus. Koř. jest бѣ z *bai, í jest k a přiraženo; skr. bhā (2. par. ātm.) lucere, fulgere; srov. též řec. φάλιος; vedle φάλος bílý, lesknoucí se, kmen φαλ, koř. φα: φα-ω svítiti se, lesknouti se; srov. také lit. bāl-ù, bāl-ti albescere, pallescere, kmen bal.

БѢЛЪЧЮГЪ m. stslav. annulus prsten; бѣльчюгъ, Zlatostr. bulh. bělčjug; charv. biočug eiserner Ring an der Thür zum An-klopfen; serb. biočug annulus ferreus železný kroužek, též to, co charv., 2) compes pouto, místo bilčug; rus. zastar. белчугъ = кольцо annulus; rum. belčjug; z turk.-tat.: turc. bilezik, džag. bilezik, bilekzik armilla Armband bilekči compes Fusschelle, Fessel, jak. bilsäk annullus prsten. Vámb. p. 202.

БѢЛЪГЪ m. stslav. signum znak, znamení, bulh. bělěg, slov., biljeg, m. biljega, f. charv. bilěg, bilig, serb. biljeg, m. nota, signum, biljega, f. id. 2) scopus; odtud bilježiti notare. Mohlo by se zdáti, že бѣлѣгъ pochází od бѣлъ albus, kmen бѣл, suff. -ѣгъ, s nímž se i v бѣлѣ-гъ ren potkáváme; avšak slova svrchu uvedená pocházejí z turko-tat.: uig. belkū signum, vestigium, džag. belgū, bilik id. turc. bilgi signum, indicium znak, známka, koř. bil, bel scire, nosse, signare, Vámb. p. 202.

БѢСЪ intumescere naběhnouti, napuchnouti; k tomu kořeni náležejí: pol. bębel bulla, bąbel 1. id. 2) pustula, tumor, tuber, bęblić, -bę bullire; bulh. na-būbnū vb. pf. — būbnu-vam dur. intumescere, būbnec tumor, serb. bubalo ren, bubla massa, bubuljica pustula, na-bubriti intumescere; čes. bubati obs. tumescere: „život, jenž mokrostí bubá, mokrostí viedne“ Ms. bubřeti, na-bubřeti id. bubel, obs. 1. bulla, 2. bucculentus; správnější búbel? bublina bulla, bublina na stromě galla, boubelatý, dial. bubolatý

turgidus, bucculentus; hluž. publié bullire, bublina, bublink globulus fibulatorius zapinadlo, knoflík, bombjel 1) tumor, tuber, 2) piri genus, bombawa bombolica tumor, tuber, 2. umbilicus; k témuž koř. náleží, jak se podobá, rum. bamb globulus fibulatorius. Příbuzný koř. bamb tumescere nachází se také v lit. bamba umbilicus, kteréž ale se stslav. **бѣмѣ** id. čes. pupek nemá nic společného, bambalas homo crassus, bambūlis bulla, bublina. Slov. též dán. boble, švéd. bubbla bulla, angl. bubble id., bump tumor, to bump-up intumescere. Sem náleží také: stslav. **бубрегъ**, správně **бѣрегъ**, ren, slov. obs. bumbrek id. s k místo g, bulh. bŭbrég, charv. bubrég, srb. bubreg, rus. zastar. **бубрегъ** ren ledvina; hluž. bubrink globulus (fibulatorius) kmen **бѣр** nachází se také ve srb. na-bubriti, čes. nabubřeti.

Бѣс koř. sonare: **бѣсѣти** tympanum percutere bubnovati, slov. bobněti strepere, obtuse sonare, srb. bubar, bambak apis terrestris čmel, bubariti murmurare; hluž. bubot strepitus, bubotač strepitum ciere, bubnič strepere, obtusum sonum edere; stslav. **бѣсъкъ** tympanum, **бѣсъкъ** id. Proph. slov. bŭben, bŭbenj tympanum bellicum, bŭbnice f. pl. vlaský buben, kotly, charv. srb. bubanj, g. -bnja, rus. **бѣбень**, pol. bęben, čes. buben, hluž. bubon, g. -bna, polab. bambŭn Pf. bambān J. P. bombān P. tympanum (bellicum); lit. bŭbnas i bŭgnas id. ze slovan. — slov. bŭbnjati tympanum pulsare, srb. bubnjati id. 2) rumitare „bubnjaju ljudi“ percrebrescit fama, rus. **бѣбѣтъ** rumitare, pol. bębnic tympanum pulsare, strepitum ciere, čes. bubeniti, bubnovati. Sem náleží také: slov. bŭbnarca ardea stellaris bukač, a nímž slov. lit. bamblys id. Bezz. vedle bublys, baublys; pak polab. pumpil, pampiel oestrus, tabanus, správněji bambil (bŭdiel). Srodná jsou: lit. bamb-ŭ, -ėti murmurare, bimbals Rosskäfer, lot. bambēt sonare, bambals scarabæus chroust, brouk; koř. bamb; skand. bumba tympanum, bamb-l resonantia; angl. bump vociferari, něm. bomben bombum facere, bombitare „die grosse Glocke bombt“ Luth. „der morochs bompt“ (mugit), Eyring; Bomber sonus, strepitus; řec. **βόμβος** strepitus, susurrus, murmur, **βομβέω** strepo, susurro, murmuro, **βομβάλιος** utricularius dudař, **βομ-**

βουλός insectum susurrans, e. g. *apis terrestris* čmel, 2) druh nádoby, *βομβύκια* pl. insecta susurrantia atd. lat. *bombue*, *bombito*, koř. *bomb*; skr. *bambh* sonare v *bambh-ara* *apis* včela, *bambh-arāli* musca. — Uvážití také sluší rum. *bombèesk* murmurare, něc. *μκούμκανος* scarabæus.

Цанати vb. dur. **цануть** vb. pf. rus. 1) arripere, eripere; 2) scabere, scalpera, pol. *сараć*, *сариć* vb. dur. *сараć* vb. pf. i. q. rus. 1); *засариć* *кwierza* = ulowić; srov. srb. *do-kopati* apprehendere, — se čega, *s-kopati* i ščepati arripere, prehendere; srov. také lat. *cap-io*, -ere chytiti, uchvátiti a holl. *happen* *captare*, *prehendere* *lapati*, *lapiti*.

Цанати, **цанати** -пак vb. dur. stsl. findere, **про-цанати** id. **сцанати**, **сцанати** *scindere* -s jest předsuvka — **оу-цанати** id. bulh. *сери* -th. inf., *сёрè* vb. dur. *findo*, *сёрнù* vb. pf. slov. *charv.* *сёрати* findere, *сёрити* 1) id. 2) inserere štěpovati, srb. *сijepati*, *сепати* findere, *lacerare*; stsl. **цанати** *segmentum* (ligni), bulh. *сёрка* (-kù, f.) *rima*, *fissura*, slov. *сёр* m. id. *сёрпенка*, *сёрпенка* ein gefropfter Baum, eine Hacke zum Holzspalten; srb. *сjepka*, *сjepanica* *ligni pars secta*, slov. *сёранка* id. **по-сцанати** -пак stsl. findere — Vost. (Lex. II.) **про-сцанати** Lavr. 76 = srb. *procijep* (Arch. III. p. 378.) *lignum ex parte fissum*, *forceps ligneus*. Srov. ags. *cippian* *secare*, koř. *kip*. Téhož původu jsou slova odvozená od kmene ščer, jenž stojí na místě stsl. **сцан**: na př. rus. **щепать** findere (lignum), pol. *szczepać* id. *szczepić* = čes. štěpovati; v. щеп.

Цвнлѣть, vb. dur. rus. *figere*, *affigere* připevniti, přiakobiti, -ся *affigi*, *adhærescere*, **прицвнлѣть** vb. pf. -цвнлѣть dur. *anhaken*, *anheften*, -ся *připíati* se sich an etwas *anklammern*, **при-цвнлѣ** 1) *affixio*; 2) *palme* úponka rostlin; kmen **цвн** z *каip*; prvotný tvar kořene asi *kap*. Sem také náležejí **цвнъ** f. *catena* i *чешъ* f. id., v němž *a* kořene *kap* zeslabeno v *e*, následkem čehož pak *k* přešlo v *č*. — Srv. got. *hab-an*, stněm. *hap-ên*, *hab-ên* *habere*, *tenere*, sřněm. *hab-en* id. *et retinere*, stsas. *habb-ian*, *hebb-ian*, skand. *hafa*, švéd. *hafva* id. koř. *hab* (*haf*), od něhož také *haf-ts* adj. got. *obstrictus*, stněm., sřněm. *haf-t*, ags. *häf-t*, skand. *hap-tr* *captus*, *prehensus*, *retentus*, *fixus*; *haft* m. subst. sřněm. *vinculum*, *retinaculum*; stněm. *haf-tâ* pl. *vincula*, nněm. *Haf-t* m.

fibula, stabilitas, Haf-tel, Hef-tel fibula, unciculus, hef-ten
figere, affigere, stněm. hef-tjan, hep-tjan id. atd. —
Slovanskému *p* stává ve příbuzných germ. slovech často *b*
naproti.

Ипанати s předlož. o- stslav. rigere, o-панати id. o-панати obtor-
pescere, панати adj. rigidus, панати са regiscere, o-панати
exsiccari; rus. панати rigescere, torpescere; koř. пан z kaip;
čes. cepeněti, vb. dur. s-cepěti, vb. pf. 1. rigescere,
obtorpescere, 2. perire, s-cipati, s-cipnouti perire, kmen
scip ze scěp; sem náleží také, jak se zdá, srb. scipati
se congelari, voda se scipa = zamrzá, a slov. cěpnuti
decidere. Společného původu by mohla býti: srb. kapati
(u tamnici) tabescere, confici, skapati (od gladi, od zime)
perire, mori, pol. kapieć, -pieję vb. dur. s-kapieć vb.
pf. deficere, tabescere, perire, čes. kapati, -pám vb. dur.
s-kapati, s-kapnouti vb. pf. perire. Jest-li toto sestavení
pravé, volno domýšleti se, že vedle kap byl někdy i tvar kaip
v užívání, z něhož přesmyknutím dvojhlasiky *ai* v *ia* vzniklo
пан. Co se týče přiřazení hlásky *i* k *a* kmenové slabiky,
srovn. lit. baisus bloss Bezz. místo a vedle basus, básas
bos-ý; lit. waidas rixa, waidyti rixari, čes. vaditi se id.
stslav. вада calumnia, вадати accusare, reprehendere, incitare;
koř. vad, skr. vad, od něhož váda accusatio, vi-váda
rixa; stprus. pa-llaip-si-twei vedle pa-llap- begehren,
pa-llap-se sie begehren, en-laip-inne sie fangen an,
koř. lap., jehož prvotné značení jest: capere, captare; jest
stejného původu s pol. łapić, čes. lapiti. Ježto v german.
řečech slovanskému *p* stává často *b* na proti, srovn. také
stněm. keip, gen. bes cadaver.

Cěriti se slov. charv., ceriti se srb. dentes nudare, ringi,
slk. cerit' id. — sa klaffen šklebiti se; cerovka melón
s rozpukanou korou; slov. tež cěriti se ringi, kdež *m* jest
vsuto; čes. štěřiti, slk. škeriť (š místo s), — zuby dentes
nudare, čes. štěřiti se, mor. štřiti se ringi, subridere;
oštirati, slk. oškeriť, iter. oškjerať klaffend machen,
— hubu, hiare, — zuby dentes nudare, oštěřiti se, ošti-
rati se, slk. oškeriť sa 1. hiare, patere „chlěb se oštírá“
t. j. rozpukává, slk. „chlěb sa oškeril,“ t. j. odpekł, kůra se
odloupla ode střídy; 2. ringi, o-škera m. = oškleba, pol.

o-szczerzać zęby dentes nudare, — się z kogo irridere, ludibrio habere, cavillari, oszczerca 1. ringens; 2. irrisor, cavillator; hluž. šćěrić, -rjeć ringi, — so id. 2. subridere; v cěriti odpadlo pravděpodobno na počátku s; stsl. koč. by byl шреп — prvotný význam asi pandere, separare, dividere; srv. lit. skir-iù, skir-ti separare, dividere, skirti-s separari, per-skirti 1. separare, 2. findere, 3. dissecare prosekati, klestiti sobě cestu lesem; skand. skera secare, tondere, lacerare, skor incisura, fissura, skora 1. subst. rima, hiatus, caverna, 2. vb. findere, incidere; švéd. skåra secare, tondere, skorra rima, fissura (in lapide) skåra incisio, stria, crena, ags. scēran secare, tondere, scir divisio, ā-scerjan separare, scor incisura, stnēm. scēran secare, tondere, radere; ir. scair-im dissipo, dispergo, st. ir. scar-ad separatio. — Sem náležejí také čes. škar-ba, škarbina, slk. škára rima, fissura.

Цяца stsl. 1. platea ulice на цэцах гора Апоc. 11. 8. — Vost. 2. villa, casa; slov. cěsta, srb. cesta, čes. cesta via; kmen stsl. цаt asi z kait, suff. ta, před nímž t kmene přešlo v s; srovn. skr. kaṭ 1. par. i vedlejší tvar kit (K.) ire, jíti, choditi.

Цпань sartago stsl. v. **Упань**, což jest správnější tvar.

Cudzić, cudzę pol. purgare, mundare, pectinare, strigili radere, cud-ny decorus, pulcher, nie-cudny non castus, impudicus, čes. cíditi purgare, mundare, — koně strigili radere, stčes. cúdití, slk. cúdiť, mor. cúdití, couditi; čes. cud boni mores, pudor, stčes. cuda soud zemský terrae iudicium, cudař sudí jistého kraje, cudný bene moratus, castus, pudicus, oppos. ne-cudný, cudnost boni mores; koč. cud. — Slova tato jsou ve spojitosti se skr. śudh (4. par. interdum ātm.) purificari, lustrari — z kudh; part. perf. pass. śuddhā purificatus, purus; caus. purificare; śuddhī puritas; ir. cuidh purus, mnndus čistý; uváženo buď také skr. śundh (1. et 10. par.) purificare, z kundh.

Цвѣтити stsl. flere, цвѣтити, -ль plangere, цвѣтити caus. affligere, раз- цвѣтити id. bulh. cvilè 1. sg. praes., cvilì — them. inf. hinnire, slav. cviliti gemere, charv. cvilěti flere, plangere, u-cvěliti, u-cviliti affligere, contristare, srb. cviljeti, -leti, -liti lamentari, caus. cvijeliti, iter.

cvijeljati contristare, facere, ut quis fleat, u-cvijeliti, u-cvijeliti id. strus. *цвѣлѣти* affligere, vexare, Igor VII. 45. — počátečné *C* ze staršího *K*; pol. kwilić się, -łę się gemere, plangere, lamentari (kwilić sonum edere hlas vydávati, o sokolu, rarohu, krahujci, a j.; 2. wabić ptaki kwielem; kwiel = píszczałka z drzewa do wabienia ptakův; v. švéd. *qvilla*) roz-kwilřć, — kwilać fiere facere, rus. dial. *пзквѣлѣти* id. čes. kviliti plangere, lamentari, vagire; stčes. kvieliti id. „A kvieliti budú nad sebou všecka pokolenie“ Stav. svob. 1523. f. 4. — 2. vexare, cruciare „Jidáš syna králova často kvieleše“ Leg. 58. — Srodnými zdají se býti švéd. *qvilla* 1. sonum edere, pipire (de avibus) hvřzdati, písكاتi, o ptácích; 2. suspirare, gemere, *qvälja* cruciare, skand. *qvella* id. aga. *cvēlan* pati, mori, *cvēljan* necare, stsas. *quelljan* id. *quelan* cruciari, stněm. *quēlan* cruciari, tabescere, luctari býti mučen, chřadnouti atd. *quelljan* cruciare, necare mučiti, usmrťiti, *queli* supplicium, sřněm. *quelen* cruciare, nněm. *quēlen* id.

Цвѣлый, adj. rus. situ obductus plesnivý; neurčítá forma *цвѣлъ* dala by se co do hlásek porovnatí s lit. *kwailus*, -las 1. stultus hloupý; 2. pustý, o hlavě; ale různé slov značení tomu odporuje; možno jest také, že *цвѣлый* náleží ke *цвѣстнѣ*, *цвѣтрý* florere, tak že by adj. plesnivý se tu považovalo za kvetoucí.

Čefola srb. piscis quidam jakási ryba v jezeru Skaderském; jinak se zove: skakavica; cizí: něc. *κέφαλος* mugil cephalus hlavatice mořská, st.-řec. *κέφαλος* jakási mořská ryba s velikou hlavou; vlask. *cefalo* to, co něc. *)

Čelibar, čilibar i čiribar charv. srb. succinum jantar; něc. *κεχημπάριον*, *κεχημπάριον* id. Z turc. *kehribar* id.

Čelija srb. cellula monachi; z něc. *κελλιον* id.

Čenar srb. margo, limbus, latus panni kraj, okrajek, proužek, obruba, lemování; 2. linteí genus; něc. *κενάριον* limbus; oboje z turc. *kenar* obruba, okrajek, lemování.

Čepa charv. srb. *alosa communis*, májnice, jelec mořský; ze vlask. *chieppa alosa*.

*) V tomto i v následujících slovech charv. i srb. stojí počát. *č* na místě *č*.

Čiler srb. penus potravárna; z turc. kiler id. 2) cella sklep; turc. z nřec. *κελλάριον* id.

Čipur srb. (C. G.) „kao ljepa njiva ili gradina“ Vuk.-Sl. recte hortus zahrada; z nřec. *κηπούριον* hortulus zahrádka, dem. st. jména *κήπος* zahrada.

Čukos srb. (C. g.) avis quaedam „nekaka ptica koliko kos“ Vuk. — cixi; asi z nřec. *κοῦκος* cuculus.

Čača slov. nugæ titěrky, čačlarija, čenčlarija id. čačljati, čenčljati nugari; kmen čač ze čanč; pravděpodobno ze vlask.: ciancia nugæ, ineptiae, ciancerella id. cenciaja nugæ, res nihili, cencerla allerlei Lumpen, cianciare nugari.

Čáχnyť rus. tabescere, phthisi laborare, чахотка phthisis, tabes souchotiny; mohly by náležeti ke skr. kaš (1. & 10. par.) laedere, occidere, nebo čaš (1. par.) occidere.

Čáχka stsllov. monedula kavka Trigl. rus. чáχka larus, pol. czajka, čes. čejka gavia, vanellus; za srodná možno pokládati: lot. kaja larus, švéd. kaja monedula, norvg. kaje, dán. kaje, kaa, dném. kajke kavka; též špan. cayo id. — jak se podobá, z germ. — v řec. *κήυξ*, gen. *κήυκος* jakýs žravý mořský pták, lari genus, z dohadu, odchylují se poněkud samohlásky, jest tedy pochybno, zdali sem náleží. Slova zde uvedená od nászejí se ke skr. koř. ká, 1. sg. praes. kájami, sonare.

Čalovati srb. decipere, fallere šiditi; původu asiatského; mač. csal 1) vb. id. 2) subst. frauš, csel dolus; džag. čal-im lest, Vámb. p. 139.

Čam srb. abies jedle, 2) navigium abietinum; z turc. čam abies.

Čapei m. pl. srb. unguis drápy ptákův; zdá se býti původu cizího; srov. džag. qap-makprehendere, qapa Griff, Fang.

Čapnouti, -nu, vb. pf. čapati, -ám dur. čes. conquiniscere, čapěti, -pim subsidere, hluž. čapać so, čapnyć so id. slov. čepati, čepěti id. po-čepati, -čepniti, -čěniti místo -čěpnuti conquiniscere; dle slov. *e* v kořenné slabice naproti čes. *a* lze se domnívati, že koř. zněl prvotně: *van*, čemuž nasvědčuje i hluž. čampać so sich kniefällig, langsam bewegen, čampaty kniebiegig, schleppenden Schrittes. — Srovn. lit. kumpas curvus, inflexus křivý, ohnutý, pa-kumpti, skříviti se, *u* na místě *a*, jak dosvědčuje kumpas angulus, meskamp-ta Fleischgabel vidlice, jako ohnutá; koř. kamp; srov.

také řec. κάμπ-τω ohýbám, křívím, καμπή ohnutí, ohyb, skřivenost, κάμπιμος, καμπτός ohnutý, skřivený; uvážiti sluší také st.-ir. camm curvus, obliquus, armor. cam curvus, na místě *kamb., srov. v té příčině st.-ir. colum místo columb holub, lat. columb-a, f. -us, m.

Čaporeci pl. m. srb. ungues drápy (srov. starb. чъпapopъ ungula Misc. Šaf. 159. 160); zdá se býti ve spojitosti s rum. kapèr podrápati aufritzen, schrammen.

Čaraf, čarovať slk. permutare merces zaměnití, zaměňovati, čara, čarunek permutatio mercium, cambium záměna, směna; z maď. csere, id. cser-él vb. zaměnití, směniti.

Чаша stslav. poculum, calyx, machina aquaria, чаша Psalt.-int. — saec. XII. dim. чашька, чашница; bulh. čašě, slov. charv. srb. čaša poculum, čes. číše, starší tvar čiešie id. češka, dim. patella, rus. чаша, dim. чашница patera, catinum, чаша вѣшовая Wagschale, — у козѣна patella čečel, чашка dim. Schale Tasse, pol. czasza, dim. czaszka putamen, concha, poculum, czaszka głowy testa capitis, cranium. — Srodná jsou: stprus. kiosi Becher, Voc. správně, jak se podobá, *kiose, f. na místě *kiase; skr. čašaka, m. poculum. — Lit. kiauszé (star. kiausza) testa capitis, kiauszas putamen durius (e. g. nucum), testa, cortex, pakauszis occiput, cervix, lot. kausis catinum, galwas kausis testa capitis, ježto se slovan. čaša též porovnávány bývají, nemají s tím slovem, jak z různosti hlásek kořenné slabiky vysvítá, nic společného i jsou ve spojitosti se skand. haus-s calva.

Čatma srb. crates pletená stěna, na proti se staví: zid = zeď murus — „nije zid nego čatma“; ze džag. čatma Zelt — Vámb. p. 86. — vlastně něco skládaného.

Чечеть rus. чечотка dim. fringilla linaria, pol. czeczotka motacilla sibila; 2) linaria rubra minor, čes. čečetka, čečetka i. q. pol. 2, též fringilla flammea; srov. lit. kėkutis, m. sylvia trochilus s. sibilatrix der Weidenzeisig; Ness. — k těmž kořeni náleží, jak se zdá, i slk. čeč-ka ampelis garrulus brkoslav.

Чечурка stslav. crepundiorum genus Lex. II. jakási hračka „чечуркою (же) да съ рокиими своими играемъ“ Alex. Vost. — zdá se býti cizím; srov. džag. čiqriq rota Rad der Woll-

kammaschine, Vámb. p. 129. — Věc jest však pochybná; srb. čekrk rhombus, trochlea, nřec. *τζικρίλιου* Kamhrad ale bez pochybnosti z uvedeného tat. slova pocházejí.

Чехъ stslav. velamen, rus. чехóръ, gen. -хъ tegumentum, superindumentum povlaka, dim. чехолóкъ, pol. czechel, m. czechlo, n. Hemd, Leinwandkittel, czechel obs. involucrum, čes. čechel, g. -chla 1) sudarium, sindon; 2) poderis, tunica talaris, amictorium, langer Mannsrock, auch Weiberhemd; 3) čechel, dem. čechlík Badetuch, Bademantel, 4) Sterbehemd; stprus. kekulis Badelaken Voc. — ze slovan.? Srov. též got. hahhul pallium, stněm. hahhul cucullus, missa-hahhul casula mešné roucho, sřněm. hachel plášť pænula, ags. haele chlamys, sagum, lacerna, skand. hekla tunica brevis, pallium humeros tegens, hókull (hökkul) thorax, pallium, casula. — S lit. kiklikas ein Leibchen, s kterým Ness.-Pruss. stprus. kekulis srovnává, nemá to slovo nic společného, neb lit. kiklikas pochází z pol. kitlik, dem. st. jména kitel, ježto jest = něm. Kittel.

Чек, čekel slov. fringilla montana; srov. lit. kikilis fringilla; fringilla cannabina.

Чеканъ malleus rostratus, lapicidæ instrumentum, Trigl. rus. чеканъ bipennis bradatrice, cælum, scalprum, pol. czekan Streitkolben, slov. čekán, kelec Hauzahn a všecka ostatní slova v. Ciz. Slov. 135. pod Čakanac uvedená jsou původu turko-tat.: džag. čoqum palice, Kenle, čaq-maq ferire, cædere, pun-gere, mordere, Vámb. p. 73.

Чекіѣ, -ič, m. srb. malleus, kladivo, mlat, mlatek; džag. čoq ũč, -uč klepadlo, Klopfer, Vámb. 73.

Чекмáръ rus. tudes, fustis kladivo, kyj; ze džag. čoqmar id. Vámb. 73.

Челá n. pl. rus. scopuli Klippen nahe am Ufer; srov. švéd. häll m. scopulus, saxum skála, úskalí v moři, útes; skand. hall-r lapis kámen; hella lapis planus ploský kámen; got. hallus, m. saxum skála; german. *h* zastupuje přechásto prvotné *k*; esth. kaljo rupes mohlo by pocházeti ze slovan. skála, odražením počát. *s*.

Чела slov. calvitium pleš, čelenka calva, cranium leb.; srb. čela, f. calvitium, čelo i čela, m. subst. čelav adj. calvus, č místo č; z turc. kel calvus lysý. Vámb. p. 115.

Челядь f. stslav. familia, 2) populus Pent. Mih. 3) sarcinæ; bulh. čělěd familia, slov. charv. srb. čeljad id. — srb. 2) homines lidé, rus. челядь, pol. czeladz, čes. čeledě, hluž. čeledź f. famulitium; maď. család familia, ze slovan. — Společný kořen nachází se pravděpodobno i ve stalov. **ноа-но** genus, tribus; prvotný tvar kořene ka; srov. lit. kel-tis, genus, origo, M. M., lot. ciltis čeledě; srov. také st.-ir. céle socius, maritus, Z. I. 22. — skr. kúla, n. familia, genus, s nímž svrchu uvedená slovan. slova též sestavována bývají, jen tehdy za srodné považováno býti může, jestli u kořenné pochází z a.

Чемерьк, -ерь, m. stalov. venenum; **κόνισιον** cicuta, slov. charv. srb. čemer jed, charv. též hořkost; rus. zastar. **чемерьк** -ерь jed; (maď. csömör nausea). — Verchratskij pokládá dle Arch. III. 163. to slovo za složené ze předpony če i meř a stanoví mar (mori) co prvotný kořen. To mínění jest nepravé, neb z porovnání toho slova s příbuznými názvy v jiných jazycích vysvítá, že koř. toho slova a odvozených od něho: **чеме-рца** helleborus, Trigl. slov. charv. srb. čemerika id. rus. **чеме-рца** бѣдноцвѣтная veratrum album, pol. ciemierzycyca, místo czem-, čes. čemeřice, hluž. čemjerica helleborus jest čem z kam; srodná jsou: řec. **κάμμορον** ein kühlendes Mittel (entweder **κόνισιον** oder **ἀκόνιτον**) Hipp. Nic.-Rost-Wb. lat. cammaros i cammaron i. q. aconitum ze řec. — stněm. hemera helleborus; také gentiana, aconitum (Gr. Gesch. I. 212.), sřněm. hemera, f. a hemer-wurz helleborus, nněm. die Hemern f. pl. Niesewurz; — lit. czemerei, czemeryczei, pl. helleborus albus, czemeryczei též gentiana rubra jsou ze slovan. vzata. Za srodné by se však mohlo lit. kēmerai, pl. „Alpen, Alpkrout“ (Brod. Qu.), dle Ness. eupatorium Wasserdost konopěvec pokládati, kdyby značení toho slova se nerůznilo.

Čepati, -pam i -pljem srb. circumambulare kráčet, procházeti se; 2. pono pedem meum in alterius pede šlapnouti, šlapati někomu na nohu; srov. skr. čap 1. par. ire, se movere; vacillare, též čamp 1. par. jiti, choditi, pohybovati se.

Čepnú sù, vb. pf. čepè sù vb. dur. bulg. scando; srov. lit. kóp-iu, -ti scandere, ascendere, eniti vylizati do výšky, lot. kăpju, kăpt scandere.

- Čerjahy** pl. mrus. fibulae, retinacula skoby, spony považuje Verchratskij dle Arch. III. 163. za složené z če-prjahy; to slovo jest ale cizí, a sice z turko-tat. za roveň se srb. čam-prage, f. pl. fibulae spony u košile.
- Čer**, m. slov. Steinspitze, vlastně, jak se zdá, vrchol skály; srov. něm. prov. kar, karre (ve švejcarych Alpách) holá skála ein kahler Fels od. grosses Felsstück in einem Brachboden, tyrol. kâr vrchol hory Bergscheitel — Gr.-Wb. v. čeréna.
- Череміца, черемшá, черемучка** rus. allium ursinum lesní česnek, pol. trzemucha id. ve stslav. by tvar kmenové slabiky byl чрѣм — z čerm; též slov. krem-uc Knoblauchs-Kraut zdá se náležeti k tomuto skupení. Srodná jsou lit. kermuszė, f. -szis, m. ags. hramse, švéd. dán. norw. rams, sřněm. rams-er allium ursinum, jimž na počátku k odpadlo.
- Čeréna**, f. slov. saxum skála; srov. ags. car, carr id. celt. car skála, obyčejně carreg, carraig, gael. ir. càrn hromada kamení co mohyla, Steinhaufe als Leichenhügel, skot. cairn hromada kamení, kairs pl. skály. Gr. Wb.
- Čerenac**, g. -nca, m. srb. retis piscatorii genus, pol. cierzniec, -ńca, m. Sacknetz, cie místo cze, čes. čerěn, u, dial. čefeň Wurfgarn, Senkgarn; srov. lit. korinis retis genus; holld. střed. car, caer nassa vrše, dněm. střed. car, skand. ker id. — stslav. tvar by byl asi *чрѣнь.
- Čerěn**, m. čes. der Kelterkasten, die Trotte; srov. něm. prov. kar. id. (v Rakousích) Gr.-Wb.
- Čerěn** hory čes. die obere Fläche des Berges. „Na tom čerěně se nic nerodí“ Us. — srov. řec. κάρηνον 1) caput 2) cacumen, vertex montis vrchol hory.
- Черань**, m. stslav. tripus „железний черань, въ немже есть оуглинє“ Krm.-Mih. 68. tedy vlastně náčiní neb nádoba na uhlí; srb. čerjen, kao plitak koš, u kojemu se suši žito više vatre (nad ohněm); 2) fumarium dymník, e conject. — pol. obs. czeryn = postawa ogniska, zdá se býti formou mrus. srov. ags. ceren, caeren vas fictile, sinam, cyrin sinum, něm. Kar vas, catinum nádoba rozličného druhu, skr. čaru ahenum, lebes, olla.
2. **Čerhá**, mrus. ordo, series; lit. czerga id. — Cizího původu: tat. čerig, -ik exercitus, agmen, turba vojsko, zástup — Vámb., p. 170. — tarc. čarcha, čarka přední voj avant-garde.

Чѣресъ, *čépezъ* rus., *čeres*, *čereslo*, mrus. *trzos* pol. *zona*, *balteus* opasek; tvar stslav. by byl *чрѣсъ z *čersŭ*; lit. *czereslas*, *czeraslas* *zona scortea*, z mrus. Srovnáním zdá se býti ir. *cris balteus*, *cingulum*, ač by dle tvaru rus. samohláska měla státi před *č*.

Чесмина, stslav. *prinus*, *ilex* dub vždy zelený, srb. *česmina* i *česvina* *ilex*, čes. *česmina* id. z jihoslov. — vyskytá se ve stslav. i *чрѣсмѣна* *ilex*, kteréž by mohlo býti starším tvarem příbuzným s lat. *cerrus*, ježto, jak se podobá, z *cersus pošlo; pak by *чрѣс-* stálo na místě *čers*.

2. **Унгокъ** stslav. *strus*. *lictor* pochop, *satelles* ozbrojený průvodce panovníkův, *optimatum unus* velmož, *consiliarius principis* rádce panovníkův, prvotně asi *praeco* hlasatel; slovo cizí; srov. tat. koř. čig *proclamare* *provolávati*, džag. čig *volání*. Vámb. pag. 129.

1. **Čiča**, *ciča*, f. i *cič*, m. *frigus intensissimum* *krutá zima*; jak se zdá, z turko-tat.: džag. *qiš*, turc. *qyš*, *kyš*, jak. *qys* *hiems zima*.

Чинáръ rus. *platanus orientalis*; asiat.: turc. *činar* *platanus*.

Чинити, -*ни* vb. dur. stslav. *componere*, *formare*, *счѣинити* vb. pf. *ordinare*, *facere*, bulh. *činè* *ago*, *facio*, *gusto*, slov. *činiti*, -*ni* *agere*, *facere*, charv. srb. *činiti*, -*ni* id. 2) *incantare*, 3) — *kožu perficere corium*; 4) *čini mi se mihi videtur*, rus. *чинить* -*нѣ* *facere*, *perficere*, *reparare*, *implere*, *farcire* *nadivati*, pol. *czynić*, -*nię*, čes. *činiti*, -*ním*, *hluž. činić*, -*nju* i. q. slov. — Za příbuzné možno považovati stprus. *kín*: *er-kinina* *er erledige*, *befreie*, Kat. *er* jest předpona, th. *inf*, *kinin*; prvotné značení bylo asi: *perficere*.

Činj, m. srb. (C. g.) *signum*, *scopus* *znamení*, *čl*; ze vlask. *segno signum*; 2) = *scopo* *čl*.

Činkati, -*kam*, charv. *carpere*, *decerpere*, zdá se býti dem. — prvotný tvar kořene byl asi *čin*; srov. lit. *skin-u*, -*ti* i *skįti* id.

Čiperný adj. čes. (též *čiprný*, dial. i *čeprný*, *čuprný*) *agilis*, *alacer*; mohlo by kořenem souviseti s lit. *kib-u*, -*ėti moveri*, *kibir-u*, -*ti* a *kibir-oju*, -*oti palpitare* *třepetati* *nohama*; i pol. *czuporny* *hitzig*, *böse*, *übel gelaunt*, *reizbar*, Mrong. — mohlo by sem náležeti; srov. co do významu lit. *stejnokořenné kibinti* *irritare* *drážditi*; e i u

v čes., *u* v pol. kořenné slabice by pak stály na místě *i*; *ě* a *p* se v lit. někdy zaměňují, srov. v té příčině *sup-ū*, *sūp-ti*, *sup-oju*, *-oti* i *sub-oju*, *oti oscillo jactare*, *agitare cunas*.

Čistac, *-stca*, m. srb. *stachys*, *sideritis* (?) der *Zist*, *Vuk.-lex.*, správně: *cistus*, pol. *czystek* id. — cizího původu: vlask. *cistio*, řec. *κίστρος*, *κίσθος*; čes. *cist* g.-u z lat. *cistus*.

Умьста, m. stsl. *stannum*, čes. zastar. *čistec* id., též *умром олоко* stsl. i rus. id. — *умьста* jest tedy odvozeno od adj. *умьстъ* *mundus*, *purus*, *albus*, čes. *čistý*; ve stprus. *Voc.* nachází se *starstis* *Zinn*, což jest v rukopisu, dle něhož *Nesselmann Voc.* tiskem vydal, jak se domnívati lze, chybně psáno místo *staistis*; pravá forma jest pravděpodobno „*skaistis*“, *t* se ve prus. *Voc.* často nalezá na místě *k*; to jméno by tedy souviselo se stprus. *skystan* acc. sg. *čistý*, lit. *skýstas* *čistý*, *světlý*, *jasný* i *skaistas* id., 2) *leaknoucí* se, stsl. *умьстити purgare* i *умьстъ*.*)

Уми, *умь* stsl. s předlož. *по-* *requiescere*, *dormire*, vb. pf. *по-умьати* *-амь* vb. dur. id. et *cubare*; rus. *почи́тъ*, *-чию*, vb. pf. *по-чива́тъ*, *-ваю* dur. *requiescere*, čes. *od-po-čivati*; *по-коѣ*, m. stsl. *requies*, *obitus*; *mansio*, rus. *покоѣ* *quies*, *requies*, *cubiculum*, čes. *pokoj* id. — lit. *pakájus quies*, *pax* ze slovan. — Srodná jsou: stprus. *ski*, *koř.* *quiescere*, ve složených slovech s předpon. *at-*, *et-* *surgere*, *resurgere*, tedy vlastně: přestati odpočívati: *att-skiwuns* part. praet. act. *Kat. I.* *aufgestanden et-ski-sai* *du stehst auf*, *koncovka sai* na místě *si*, *et-ski-mai* *wir stehen auf*, *et-ski-senna* *Kat. I.* *Anferstehung*, *et-ski-snan* acc. sg. id. — počát. *s* kořene *ski* možno — ohledem na to, že v ostatních příbuzných jazycích kořeny nemají s předu *s*, — považovati za před-suté; skr. *śi* (2. *ātm.*) z *ki jacēre*. *dormire*, 3. sg. praes. med. *śētē*, inf. *śē-tum*; *śaja* 1. adj. *jacens*, *dormiens*, 2. subst. *somnus*, *ś-śaja-s* m. *cubile*, *domicilium*, *sedes*, zend. *koř.* *śi* z *ki* *ležeti*, *spāti*, 3. sg. praes. med. *śaitē* = skr. *śētē*; *śajana* (též *śajana*, *sajana*) *locus*, *situs*; řec. *κτ*, *koř.* *ležeti*,

*) V řečeném *Voc.* stprus. jest mnoho chybného; na př. *Po adamy nan süsse Milch*: správně *Saudumynan*, lit. *saldumynai*, pl. *Süssigkeiten* *Schl. gr.* p. 130. *saldus*, dial. *saudus*, *Bezz.* *sladký*.

odpočívati, spáti, ležeti co mrtvola, *κείμαι* 1. sg. praes. med., *κείται* 3. sg. = skr. *śé-té*, *κειμάω* facio, ut quiescat, sopio, somnum alicui concilio, *κοίτη* lože, postel, místo odpočinku; ležení, spání; souloh coitus; *κοίτος* lože, spání, *κοιτών* ložnice; lat. quies, quiesco, quievi 1. sg. perf., quietus; koř. qui odpočívati.

Υάμβη m. stsl. cymba, **уауъ** Bus. 399. jest forma rus. — slov. čoln charv. srb. čun cymba, dim. čunak cymbula; radius textorius; tubus aquae ducendae, rus. **чѣльнъ** cymba, dim. **чѣльнокъ**, cymbula; radius textorius, pol. czołn, m. czołno, n. cymba; czołnek dim. i. q. rus. **чѣльнокъ**, čes. člun cymba, dim. člunek i. q. srb. čunak, hluž. čolm cymba místo čoln, dim. čolnk i. q. srb. čunak, čolnica lehká loďka; samohláska stála prvotně před *l*; srovn. stněm. kiol, skand. kjöll navis, ags. ceol carina, navis; jestli to srovnání pravé, tedy jest ke kmenu slovan. slov *n* přifaženo.

Čmel, čmelak, čmelc, místo -lec (dem.) slov. apis terrestis, — bombinatrix též čmerelj, charv. čmela (dle Jung slov.), rus. **шмель** s počát. *š* na místě *č*, pol. čmiel místo czmiel (obs.) nyní trzmiel, čes. čmel, gen. -le, m. též čmelák, m. i čmela, f., v M. V. se nachází scemel, t. j. sčemel nebo ščemel; vyskytá se i ščmel a poslé z toho štmel: „aby jeho tu můchy, ovadí a komáři a ščmelové štípali“ Leg. rkp. 87. 2. hluž. šmjela. Ve slovech zde uvedených vypadla — až na stčes. scemel v M. V. — samohláska kořenné slabiky; stsl. tvar by byl asi ***чмеля**, m. nebo **чмела**, f. koř. **чам** murmurare, jenž v charv. i srb. má čam znítí, i skutečně se v charv. vyskytá sloveso čamiti dumpf tónen. Prvotný tvar kořene toho jest kam, jenž se nachází ve příbuzných slovech: stprus. camus (c = k) čmel Hummel, Voc. lit. kam-ané, kam-iné, f. lesní včela, lot. kam-ins apum agrestium genus; v zeslabené formě jeví se ten koř. v. lit. kim-u, kim-sti raucescere, kim-us raucus chraptivý; uvážiti sluší také lit. kamantinėti rixari hádati se, prvotně asi „brumtati“, kdež koř. kam prvotně *a* zachoval; srov. též skr. koř. čam z kam bučeti ve st. jméné čam-ará, m. bos grunniens. Hrdelní souhláska řečeného kořene zachovala se ve slově kom-ár čes. **ком-аръ** stsl. culex, v ostat. slov. řečech komar, pol. též komor, id. V germ. řečech jeví se kořen kam ve formě

hum, hom: nném. hummen, murmurare, susurrare, hollé. hommelen id. hummen, mutire, něm. dial. Hess. hommen, hummen mugire, bučeti, angl. hum, vb. = nném. hummen; od toho kořene pocházejí příbuzná jména čmele: nném. Hummel, sřném. hummel apis terrestis, — bombinatrix; ve stněm. humbal vedle hummel id. jest *ō* po *m* vsuto, hollé. homm-el, švéd. humla, angl. humble-bee id.

Урядъ, f. stalov. *ἔφημερία* vices diariae **урадыма**, dem. vices, slov. čředa, f. čřed, m. charv. čředa, f. čřed i čřid, m. orda, series, srb. čředa, rus. чередá id. чередъ m. id. 2) vices: *мнѣ* *принимать* чередъ; *о-чередъ* vices, ordo, series *по* *очередн* řadami, *по* řadách, střídavě; pol. zastar. *oczekadź*; čes. třída, starší tvar třieda místo čředa 1) platea, vlastně řada series: čřiedný adj. platearum, 2) třieda, střieda (obs.) vices, ordo, series, *po* střiedách *per* vices, hlnž. čřjóda series; — slov. čřediti se, rus. чередовать-ся, čes. střídati (stč. *čředati) se alternare. — Kmen **уряд** vyvinul se přesmyknutím hlásek z čerd, kerd; srodná jsou: staněm. herta vicissitudo, vices temporum, hertom vicibus, vicissima, alternatim, hertōn alternare, ga-herto vicarius, stprus. kērdan acc. sg. tempus čas, Kat. — zend. šaredha, n. annus rok, z karedha, skr. šarād, f. i šaradā, f. auctumnus, annus jesaň, rok — z karad, -dā; prvotné značení slov zend. i skr. bylo asi: vices temporum. Příbuznost slov celt.: korn. kerd, kymr. cerdded, armor. kerz cesta iter jest za příčinou odchylnějšího se značení pochybná.

Урядити, -ждъ stalov. hospitio excipere hostiti někoho, **уражданне** subst. vb. convivium hostina, 2. *φιλοφροσύνη* veselost; laskavost, laskavé zacházení s někým, příznavost — mohlo by náležeti ke skr. kard, krd (6. par.) edere, k němuž by se mělo jako causat. ve značení „učiniti, aby někdo jedl“; uvážiti sluší, že **урядъ** značí též pastvu pascuum; srov. však také skand. hirdha custodire, servare, curare. — Kmen **уряд** vytvořil se z čerd, kerd.

Урядити, s předl. *оу-* sanare uzdraviti zdá se též býti srodným se skand. hirdha curare, servare; mohlo by ale také náležeti ke stalov. adj. **урядъ** firmus i skr. kard, krd solidum esse, tak že by prvotné značilo firmum reddere. V. **урядъ** Ciz. Slov. 12.

Урлюштѣи, f. stsl. branchiæ, урлюштѣъ adj. branchiarum od zaniklého subst. *урлюштѣ žabry; podobně zní srb. kraljušt, kreljušt, krljušt squama; srov. srb. krelje, pl. f. branchiæ, pol. skrzele pl. dluž. kśele, skśele pl. id. čes. skśele f. operculum branchiæ.

Урмина f. stsl. testa — jak se podobá, ze řec. adj. κεράμιος, hliněný, hrnčírský od κέραμος hlína hrnčírská, nádoba pálená hliněná, — kmen урм přesmýknutím z čern, kerm.

Урмъ m. stsl. tentorium stan; koř. se zdá býti črě z čer, starší tvar čar, kar ve značení krýti tegere, od kteréhož i skr. čár-man, n. 1) cutis, corium, 2) scutum, pak lat. corium, pocházejí. Srovn. též řec. κέραμος, kteréž mezi jinými značí: tectum, tegumentum testudinis, carcer střecha, krov, želví skořepina, vězení. Srovn. také stněm. scirm clypeus, murus, munimentum, scđrm protectio, stněm. schirm, skđrm, schđrm munimentum, præsidium, propugnaculum, suggrundium, švéd. skärm, holld. scherm præsidium záštita, ochrana; урмъ přesmýknutím hlásek z čer-mů.

Čren, m. slk. maxilla čelist, z čern; téhož původu jako skraň, skraně id. — v. Скраши.

Урмъ, m. stsl. sartago, lépe než урмъ; урмъ Alex. zdá se býti tvarem srb. — pol. trzon focus ohniště; z černů; srov. řec. κέρνος patina s. patera sacrificalis obětná mísa, skand. hverna, f. olla, patera, urna hrnec, miska, osudí, hv = původn. k. Pro různost významův není však příbuznost těch slov docela jistá.

Урсла n. pl. stsl. lumbi въ урсла урлюштѣи Greg.-Naz. mrus. чересла, pol. obs. trzosła lumbi, genitalia; čes. tříslo, n. spatium inter crura et scrotum, pubes, inguen, diaphragma, Veleš. častěji pl. tříslo inguina, starší tvar třieslo místo črieslo „bedro jeho odtiav od třiesla“ Troj. — урсно ze čerdslo vysutím souhlásky *d* slabiky kořenné; za srovná slouží pokládati jména: ags. hērdha, -an testiculus, got. hairthra pl. t. stněm. herd-ar viscera, intestina, smalaherder inguen („in inguine“ Graff), skand. hredh-jar pudenda virilia.

Урслити, -слиъ stsl. purpurē tingere; od zaniklého st. jména *урсло, n. nebo *урсла f. — kmen урс z čern, suff. -lo neb -la jako na př. ve stsl. ррес-ло remus, сєд-ло sella

nebo v čes. met-la; srov. lit. kėrszas varius, versicolor pestrý, koř. kersz, i skr. karš, krš (6. par. atm. K. V.) pingere, delineare, kteréž sloveso však není úplně pojištěno.

*Ураца, n. culter aratri, domýšlená forma stalov. na základě rus. i mrus. че́ресло, slk. čereslo, mor. čeříslo, též číslo (Boč.) místo čříslo, hluž. črjóslo id. bulh. čerėslo pistillum, pol. trzosło stiva kleč; maď. csoroszlya culter aratri, ze slovan. — ұраца přeamyknutím z čerslo na místě čert-slo; příbuzné jest stprus. kersle, Voc. 1. howe = nněm. Haue, 2) sulaxe; toto pojmenování dá se vysvětliti z ags. sulh-āx, syl-āx vomer radlice (sulh, sul aratrum); kersle na místě kert-sle, od kořene kert z kart: lit. kert-ù, kirs-ti místo kirt-ti, lot. cėrt-u, cirst cædere sekati; jména slovan. pocházejí od koř. ұрат (ұрты) z čert: stalov. ұратъ, inf. ұратъти z čersti místo čert-ti secare, ұрататъ incidere; č vzniklo ze staršího k; základem jest skr. koř. kart, krt findere, dissecare, th. praes. krnt: krntati findit; zend. keret, 6. cl. couper, séparer. Od téhož kořene pocházejí: lit. kartóklė, f. Pflugsech krojidlo u pluhu, 2) Pflugreute rallum otka, kteréž jest příbuzné s rus. че́рало culter aratri, slov. črtalo, srb. crtalo, prov. črtalo, čes. čertadlo, stč. črtadlo id. (u Reš. vomer) i se skr. krntatra-m, n. pluh; lit. suff. -klė (f.) ze klja místo -tlja zastupuje tu západoslov. příponu -dlo (na východě i jihu -lo), jejíž nejstarší forma byla -tram, ježto se v skr. nachází. — K témuž kořeni náležejí také skr. kart-rí, f. forfex nůžky i lit. kart-ókas Schneidemähle.

Ураць stalov., též ұраць — z čersů a to z kersů — praep. a) c. acc. ultra: ұраць сѣлѣ Greg. - Naz. ұраць море Мен.-Міх. — praeter, contra: ұраць господьню волю Izv. 534. — b) c. gen. per ұрацьъ всере́ лѣта слодужити Chrys.-lab. slov. črez, čez ůber, ůber etwas hinaus, charv. čriz Luč. rus. че́ресть, starší че́рестъ, vyskytá se i черезъ durch, hindurch, während, ůber, darůber hinaus, c. acc. перелѣзъ че́ресть забору́ přelezti přes plot, черезъ цѣлой день po celý den пролѣзъть черезъ гору́дъ jeti městem, mrus. čerez i kerez, slk. cez: cez horu, na místě crez, črez; z pošlo ze staršího s, jak vysvitá ze příbuzných jazykův: stprus. kirsā, kirscha, -sche, kerscha, kirschan, kėrschan, Kat.

praep. über přes, c. acc. — *sch* = *s* jest neústrojné; lit. *skersas*, m. *skersà* f. *obliquus*, *transversus* příčný, adv. *skersai*; počát. *s* jest předsuto, řec. *καρσιος* *obliquus*, *transversus*; švéd. *hårs* in *transversum* na příč ve průpovědi: „*hårs och tvårs*“ *krenz und quer*.

Υραντα, f. stsl. *tentorium* stan, *υραντα* Slov.-novg. *υραντα* i. *κρυπα* Azbak. vedle *ουραντα* *tentorium*, *ουραντα* Psalt.-iass. Lex. II. kdež se porovnává, skr. *krtti domas*; srov. též rum. *kort* *tentorium*; črěšta přesmknutím z čeršta a to z čertja, *č* z *k*.

Črět slov. *sumpfige Waldung*, rus. *чеперь*, Lantl. II. p. 31. tvar stsl. by byl *чъртъ, z čertü; srov. stpras. *kert-ene* nomen silvæ jméno lesa u Bartensteina. Dusb. III. 174. Nesa.-Pruss. p. 70. — Sem by mohla náležeti jména *esad* moravských: *Střítež* něm. *Arnsdorf*, *Střítna* f. něm. *Waltersdorf*.

Υραννή, m. g. -*ωνν* *calceus*, *sandalium*, *υραννη* n. *sandalium*, glag. *υραννη*; slov. črěvel i čevel, charv. *crěvlja* i *crev* (Verant.), srb. *creva*, *crevlja* *calceus*, dim. *crevljica*, rus. *мрус. чепеви́къ*, *calceus muliebris*, pol. *trzewik*, slk. *črevíc*, *črevík*, m. i *črevica*, f. čes. *střevíc* *calceus*, též *střeví*, *třeví* m. zastar. místo *črěvie*; „*třeví* *calceamentum*“ (místo -*vi*, m.) Ps. ms. 107. 10. čřievice plur. m. Leg. o sv. Prok. Výb. I. 206. 17. hluž. črij místo čriw, polab. *criv* m. *calceus*, pl. *crívi*, -*vy i crivái*; bulh. *cърvuli* pl. (Milad. 106.) kdež *u* po *v* jest vsuto; lit. *czewerykas* *calceus* místo *czerewykas*, z rus., nřec. *τξερβούλια* n. pl. *kamaše*. **Υρβανή**, přesmknutím hlásek ze čer-vij, koř. čer ze staršího čar, kar, jehož značení bylo, jak se podobá, krýtí, pokrývati tegere, k němuž pravděpodobno náležejí: skr. *čarman*, n. *cutis*, *corium*, 2) *scutum*, lit. *kār-kė* *solea*, *crepida*, *sandalium*, *kar-na* *cortex tiliarum* *lipová kůra*, z níž lit. vesničanáe sobě dělají obuv, slov. *kora*, stsl. *коpa* *cortex*, *коpa* id. 2) *pellis*, *corium*, odtud čes. *skorně*, slov. *škornja*, pol. obs. *skorznia* *ocrea* (stsl. tvar by byl *своранн) -*s* jest předsuto; lat. *cor-ium* i *cor-tex*; možná, že také ir. *croic-ionn* *cutis*, *corium*, kteréž se dle B.-gl. z *coir-cionn* vytvořilo, sem náleží. Uvážiti sluší také st.-ir. *cair-em* *sutor*, korn. *cher-eor*, armor. *ker-eour* *sutor* *obuvník*, švec.

Чрѣво, n. gen. -vece i -va stalov. *γαστήρ* uterus; 2) venter; dem *чрѣвцьце* n. ventriculus, *чрѣвъце* n. chorda, též *чрѣвъ* m. venter; bulh. *чрѣво*, slov. *čréva* (f.) *intestinum*, *črévo*, g. -vesa venter, *črěvje*, n. coll. *intestina*, charv. *crévo*, pl. -va, srb. *crijevo*, *crévo*, dial. *crivo* *intestinum*, pl. -va, rus. *чре́во* vedle *чре́во* (ze stslav.) venter, uterus, *чре́ва* pl. *intestina*, *viscera*, pol. *trzewo* *intestinum*, slk. *črevo*, *črjevo*, čes. *střevo*, starší *třevo*, *třievo*, *intestinum*, někdy též venter, hluž. *črjewo*, *črjowo* *intestinum*, polab. *crěvŭ*, n. id., pl. *crěva* *viscera*. **Чрѣво**, přesmyknutím hlásek ze *červo*, č z prvot. *k*; srovn. holld. *karwei* *intestinum*, *karrewei* id. 2) *mesenterium* okružní; srov. také lit. *skilwis*, m. *ventriculus*, *stomachus* žaludek, lot. *škjilwa* i *škjilbis* (*b* na místě *v*) id. — *l* těchto slov může býti zástupcem staršího *r*.

Чоубъ, m. *crista* Trigl. strus., pol. *czub*, dem. *czubek* *cirrus*, *crista*, praesertim *crista galli*, *fasciculus capillorum*; apex, *cacumen montis*; *mitra*; *czubaty*, *czubasty* adj. *cristatus* čes. *čub*, *čubek* dem. *cirrus*, *crista*, srb. *čuba* id. *chochol* *slepice*, 2) *gallina cristata*, *čubast*, adj. *cristatus* *chocholatý*; *č* na místě *č*; pol. *czubatka* *parus cristatus*; srovn. lit. *kublys*, m. *Mistlerche*, Ness. správně, jak se podobá, *alauda cristata* *chocholka*, *trpělka*; koř. *kub*, *l* jest vsuto; srovn. též holld. *kuif*, f. *cirrus*, *crista chochol*; něm. prov. *kúbe* (*kube*) apex, *galerus* (Diefenb. Gr.-Wb.); také stněm. *húba*, srněm. *húbe* *mitra*, nněm. *Haube* id. též *crista chochol* by mohlo býti příbuzné. — v. Čupa.

Čučati, -čim vedle *čečati*, -čim vb. dur. charv. srb. *subsidere*, *čučnuti*, -nem *yb*. pf. slov. charv. srb. *conquiniscere*, boh. *čučeti*, -čim, slk. *čučať* *subsidiere*, *hærere*, pol. *kucznać* vb. pf. *kuczec*, vb. dur. to, co srb. — Srovná jsou následující slova germ.: skand. *húka*, švéd. *huka*, holld. *hukken*, *huiken*, nněm. *hocken* *cruribus inniti*, *conquiniscere*; dial. *kauchen*, *kauchern* id. skr. *kuč* (1. par.) *inflexum esse*. Pozoru zasluhují také fin. *kykky* *čučení*, *gekauerte Stellung*, *kykyn* *cruribus innitor*, eston. *kükka*.

Чудо, n. gen. -десе i *чюда* stalov. *miraculum*; *чюдесе* (Clos. I. 205. 340.) — *чюдеса*, pl. Svjat.; bulh. *čjudo* i *čudo*, pl. -desa; slov. *čudo*, n. pl. -da i -desa id., také *čuda*, f. id.

2) multitudo, charv. srb. čudo, n. pl. -da i -desa, miraculum, 2) multitudo, 3) infortunium, rus. чудо, n. чудеса pl. miraculum, res mira, slk. čudo, n. id. stslav. чюдити сѧ, чюдѧ сѧ mirari, stupere; znameněj чжжж сѧ Sbor., dle něhož volno, se domnívatí, že v kořenné slabice byla nosovka ж — ve stslav. se vyskytá i штоудѧ miraculum, portentum, ze skjudo, rus. zastar. шудо miraculum, res mira, k nimž náleží pol. cudo, n. cud, m. id. — pl. jen cuda, n. — lit. czúdas, maď. csuda ъ csoda miraculum, ze slovan. — Ke společnému kořeni náležejí, jak se zdá, stslav. коудесъ, m. magus, коудеси, pl. artes magicæ, rus. кудесъ, m. i кудъ (zastar.) incantatio, diabolus, exorcismus, stslav. коудесити, — ж artes magicas exercere, rus. кудеситъ exorcizare, præstigiis uti a j. — adj. stslav. кудесьнъ magicus „кудесномоу чаро-клиню Bus. 748. svědčí rovně tak, jako bulh. adj. kùdesni (ù = ъ) „čarovný (?) — večer“ o tom, že v kořenné slabice byl prvotně nosový zvuk ж. Srovn. stněm. chund-ir, kund-er, sřněm. kunder, kunter res creata, animal; monstrum, portentum, prodigium; srov. co do významu rus. чудовище, n. monstrum; srov. též got. ga-kunth-s visum, species, ostentum zjev, výjev, prvotný význam byl asi: divný výjev. Sem mohou také stslav. чюдъ gigas obr. Esai 14. 9. — dle Šaf. — i штоудъ, шюдъ id. шюдѧке идѧтъ Esai. 13. 3. — Vost. náležeti; — vyskytá se i штѧдъ Mat. 10. Op. 1. 89.

Чюдъ, f. stslav. nequitia, prvotně asi „libovolnost, choutka, vůle“, srov. коудъ voluntas = произволение Slov.-novg. — nachází se i штоудъ, шюдъ, f. mos, voluntas, indoles, natura, штоудьнъ liberalis; slov. čud, f. natura, indoles, ingenium, impulsus „kolikor ljudi, toliko čudi,“ quot capita, tot sententiæ; čuda, f. Laune, charv. srb. čud, f. indoles, ingenium, natura, voluntas „nije mi po čudi“ non mihi placet nisi mi po chuti; „sto ljudih, sto čudih“ i. q. slov. — Srov. got. *kund-s oriundus, ejusdem generis stejného rodu, téhož původu ve slož. himina-kunds coelestis nebeského původu, stsas. cund i. q. got. ve slož. god-cund divinus, ags. cynde, ge-cynde, adj. naturalis, congruus, cynd, -e, f. natura, indoles přirozenost, přirozená povaha, stněm. kunt, adj. oriundus pocházející, zrozený, ga-kunt natura. Dle uvedených germ. slov

lze se domýšleti, že *ov* ve slovan. jménech jest zástupcem staršího *z*; *k* nosovému zvuku ve slabice kořenné poukazuje také „*шадню*“ Rom. 13. 5. — Strum. nom. sg. by byl *шадъ*.

Čupa, f. srb. fasciculus capillorum chomáč vlasův, 2) čůpa, f. mulier impexis capillis; čupa v, adj. crinibus impexis s nečesanými vlasy, 2) hirsutus kosmatý, kudlatý; čes. čup, dem. čupe k, cirrus, crista; — nřec. *τξούμπα* crista chochol u ptákův, pochází, jak se podobá, ze slovan. lot. čupis capilli in nodum collecti, ač není-li to slovo z něm. Z *op* přetvořeno, čupināt capillos alicujus convellere; srov. také sřněm. kupfe apex, cacumen, stněm. chuppha, chuppa cucullus, mitra Graff.-lex. nnēm. prov. kaupe crista chochol u ptákův, kaup apex; uvážiti sluší také got. skup-t, n. capilli, skand. skop-t cirrus — *t* těchto slov jest ke kořeni přidáno, *s* počátečné by mohlo býti předsuto. — Možná, že *k* těmž kořeni náležejí: rus. чупрынь, pol. czupryna, čes. čupryna capronae, comae, quae ante frontem sunt, přední vlasy na hlavě, chochol, čub na vrchu hlavy; lot. čupra cirrus chochol; lit. czuprýnas, m. -né, f. — též cziup — cirrus, capronae zdá se však pocházeti ze slovan.

Damlj, m. slov. resonantia, echo ohlas; tvar stsl. by byl *дмль, koř. *дм* sonare, resonare, kt. v.

Dehen, gen. -hnu morbus quidam, „proti dehnu“ Gád. rkp. jistá hnilost Jung. Slov. — srov. pol. dzięgna, f. stomacace, putredo oris.

Dehnicťvie, n. čes. zastar. incantatio, artes magicae „S kůzly i dehnicťviem“ Ms. s. 14. — odvozeno od st. jména *dehnik, magus, daemon; u Rozk. a Veleš. se nachází dehna (obs.) cacodaemon, koř. jest deh, jehož starší tvar deg ardere; ve slovech uvedených značí však „svítiti se, lesknouti se“; srov. stsl. свнльцъ, rus. свнпѣцъ daemon, kteréž s adj. свнль hyacinthinus, lividus, niger, od něhož odvozeno jest, náleží ke koř. sí: stsl. свнати splendere. Od koř. deg pocházejí také: čes. dehet, g. -htu 1) pix liquida, axungia, 2) obs. wiz-larz bílá pryskyfice; slov. deget, pol. dziegieć, g. -gciu, rus. дѣготъ, g. -гтя (*дѣгъ) lit. degūtas i dagūtas, lot. deguts dehet březový; za příbuzná sluší pokládati: lit. dēg-ti, deg-ū, starší tvar deg-mi hořeti, pálití, lot. deg-t, deg-u ardere; skr. dah — z dagh — 1. sg. praes. dáhámi urere, combu-

rere, ir. daghaim 1. sg. praes. id. Bopp staví ke kořeni dagh také stněm. tãh-t, dãh-t ellychnium knot a got. dags místo dagas (nněm. Tag) den; sloveso got. *dagan svítiti jest bez dokladův.

Delger, delgerin bulh. faber tignarius tesař; z tur. dülger id.

ДѢНГА rus. monetae genus malý měděný peníz = půl kopejky; дѣньги pl. pędunia peníze; ze džag. tenge Geld. Vámb. p. 123.

ДѢРАЗНІКЪ stslav. audax smělý; srov. kmen дѣраз s lit. dering-as aptus, idoneus hodíci se k něčemu, statečný.

ДѢШЕВЫЙ adj. rus. vilis, non magni pretii laciný. kmen deš; suff. -evuj; cizího původu, asi z tat. — srov. uigur. tōš was dem Werte entspricht, Vámb. p. 188.

ДИКА, f. starb. gloria, sláva, Frag-glag. Mon.-serb., charv. srb. dika honor, decus, gloria, dičiti laudare, -se gloriari, superbire, dičan laudabilis, decorus, slov. dika laus, gloria, dičiti celebrare, laudare, decorare, dičen, v. dičan; koř. dik, srodný, jak se zdá, se skr. diš ze staršího dik, 1. sg. praes. dišãmi, dišê (med.) monstrare, indicare; docere, decernere; largiri, zend. diš 10. cl. monstrare, ostendere, řec. *δίκνυμι* na jevo dávám, ukazují, zvěstují, oznamují, dokazují, koř. *δικ*, k němuž i *δίκη* právo; mrav; obyčej; řád; spravedlivost náleží, lat. dico, -are říci, oznámiti, udati, ukázat k něčemu, věnovati a dico, -ere praviti, stlat. deic-ere; decus a j. got. tih koř.: ga-teihan dicere, narrare praviti, vypravovati, zvěstovati.

ДИЛЕНЦЫ, m. pl. Mar. russ. Enden von Fichten- und Tannenbrettern; z angl. deal-ends pl. id. vlastně prkna menší šesti stop.

ДИРѢ, f. bulh. vestigium stopa, 2) dirè vb. dur. 1. sg. praes. vestigia persequi, quaerere, stopovati, hledati; slov. dir m. dirja, f. gradus tollutilis, cursus equester klus, klusání, jízda, dirjati tollutim incedere klusati, dir-k jízda, srb. dira, f. transitus exercitus přechod vojska; srov. lit. dyr-u, -ėti speculari, insidiari, subrepere, číhati; přilouditi se, dýrinti suspenso gradu ire kradmo jíti, louditi se, jda číhati.

ДИВІЗНА srb. čes. verbascum thapsus, hluž. dźiwizna, pol. dziewanna wielka id. koř. div svítiti se, lesknouti se, skr. div (4. par.), dívjãmi 1. sg. praes., splendere; slov. se ta

bylina zove lučnik od koř. luk lucere, splendere, něm. Königskerze, Himmelbrand.

Dizija srb. series, linea, funiculus; z tarc. disi řádek, řada, linie, čára.

Dlaža, dláha čes. lamina, splenium die Schiene der Wandärzte, Comprese, dem. dlažka, dlažice „aby se kost nikam nepohnula, přilož dlahy a obviež dlábým obvinadlem“ Ras. rkp. 3. 2. — 2) břevna v podlaze, na něž se přibíjejí prkna, Polster, Unterlage des Fussbodens; slov. dlažica tegula plana, lata, čes. dlažice id. 2) tessera, later; hluž. dložica Pflasterstein, Pflasterziegel, slov. dlažiti, čes. dlážití, dlažiti, dlažditi struere pavimentum, lapidibus sternere (viam) slov. dlažba, stratum viae, pavimentum, čes. dlážka id. dlažba stratum viae; dlážně f. pl. nápraží, násep der erhöhte Gang am Hause, slov. dlažen, gen. -žna m. pavimentum, solum, pol. po-dłoga solum tabulatum, hluž. po-dłoha tabula, assis; solum. — Dlaha přesmyknutím hlásek z dalga; keřen by mohl býti *dlǫg, *dǫlg tegere pokryti; srov. sčnm. děl-h-en, 1. sg. praes. dilhe, praet. 1. sg. dalch, ptc. gedolhen celare.

Длама slov. cutis, color, prvotně asi: tvárnost, vid aspectus; možno stanoviti koř. длаm videre (Mikl. Wurz.); srov. skr. dará, drá (6. par. interdum átm.) z dark videre, conspiciere, perf. da-dárása; drakšjami fut. 1. sg. draš-tum inf. — caus. daršájami monstrare, ostendere, darša-s m. novilunii dies, daršana-m n. visus, aspectus, conspectus, species, darš-aka adj. monstrans, ví-sa-drk non similis, dissimilis (vi part. privat.) — zend. dá-dareša perf. 3. sg. viděl, é ze staršho k; fec. δέρεω, med. δέρε-ομαι video, specto, conspicio, aor. ἔδραμ-ον, perf. δέ-δορα; δράκος oculus; celt.: st.-ir. dere prospicere ve složeném camm-derc strabo i. e. curve prospiciens, derc subst. aspectus, armor. derch id. ir. dearcaim video, specto, adspicio, dreach forma, figura, species, imago; srov. též lit. stelg-iu. -ti spectare, adspicere; st místo d jako ve strazdas tardas naproti rus. дроздь i stulgus oblongus naproti slov. длажъ, g by mohlo státi na místě k jako v dargus u Szyrw. a jiných — místo a vedle darkus škaredý, hanebný. Ke svrchu uvedenému длама by mohlo také длажъ ve kǫmo-длажъ homo

lupi speciem habens, čes. vlko-dlak náležeti; srovn. lit. wilk-
àkis Währwolf (akís oko).

Длато n. stsl. scalprum, dolabra, bulh. dlùto, blèto i klèto Pokl. I. 49.; slov. dlato vedle dlèto, dlètvo, charv. dlèto caelum, scalprum, srb. dlijeto i glijeto, rus. mrus. доло́ро, pol. dłóto, čes. dláto, hluž. blécko místo dlótsko id.-rum. daltè scalprum, ze slovan. — Dlatо se přesmyknutím hlásek vyvinulo z dal-to; stanoven buď koř. dal findere, suff. to, jako ve **длато** stsl. palus z bal-to aneb **длато** compes pouto, jehož koř. jest **дм** ligare, colligare, tendere; dlatо jest tedy ve spojitosti se skr. koř. dal 1. par. findi, caus. dalájâmi findo, odtud dal-ana-m actio findendi; dal ze staršího dar: skr. dar (9. par.) lacerare, dissecare, findere, rumpere, part. perf. pass. dír ná; srov. též lat. dól-o, -āre, dol-ā-bra a j. — Ness.-Pruss. potahuje dlatо zároveň se stprus. dalptan (acc. sg. nebo neutr. sg.) Durchschlag V o c. nástroj ke prorážení dř ve plošce železné k rus. долбѣть, čes. dlabati, tedy ke stsl. **длѣкъ, длѣсти** scalpere, kt. v. Ciz. Slov. 11. Dle toho mínění by tedy dlatо stálo místo dlabto z dalb-to, což se sotva s pravdou srovnává, neb nelze pochopiti, proč by **b** bylo právě ve dlatо vypadlo, kdežto v inf. **длѣк-стм** se zachovalo, ač tu po něm následují dvě souhlásky, kdež by tedy z příčin libozvučnosti vysutí jeho bylo potřebnější. Ostatně jest pravdě podobno, že i ve stprus. dalptan jest **p** vsuto i že to slovo stojí místo daltan, neb vsouvání retného **p** mezi **t** a předcházející souhlásku není ve skupení řečí lit. prus. lot. nic neobyčejného, na př. lit. dump-ti rozdýmati oheň stojí místo dum-ti, neb jest stejného původu ze stsl. **дѣти, лѣкъ** flare, kořen dům — bulh. klèto scalprum, caelum má buďto **k** na místě **g**, v něž se prvotné **d** před **l** proměnilo, anebo to slovo náleží k lit. kál-tas dláto, odvozenému od kal-ù, kál-ti cudere, percutere, s nímž stsl. **длати** (z kal-ti) **колак** pun-gere, findere jest srodné.

Длуга (-g ù, f.) bulh. unda, fluctus; z turc. dalga id. — též jak. dolgun vlna vodní, džag. talgum id. 2) rozviněné moře. Vámb. p. 142.

Длугъ stsl. longus, čes. dlouhý atd. v. Ciz. Slov. p. 8. — lit. ilgās, lot. ilg longus, stprus. ilgi, ilga adv. longe, ježto

se obyčejně s dlůgů a ostatními s ním stejnorodými slovy sestavují, sotva sem náležejí; za srodné se dlůgů pokládám lit. *stulgas oblongas*, *teres obdėlný*, *obdlouhý*, *podlouhle kulatý*, *stulginti longiore reddere prodloužiti*; počát. *st* tu stojí na místě *d* rovně tak, jako v lit. *straxdas drosd*, kteréž v rus.-lit. zní *draxdas*, nebo ve *stulgis dýka*, místo *dulkis*, z něm. *Dolch*.

ДѢЛЪ *st* slov. *debitum*, *negotium*, **ДѢЛЪ** *Ostrom. čes. dluh atd.* v. *Ciz. Slov. p. 10.* — přidej *star. ir. a kymr. delchedyon debita*, pak *maď. dolog*, ze slovan. *vzaté, labor, opera, res*; *význam res věc se nalézá i ve starb. дѣлъ Duš. slov. dolgovati negotiari, dolgovanje, negotium, commercium, actio, res.*

ДѢЛТИ, **ДѢЛЪ** *st* slov. s předlož. *pro-* *produci*, *čes. dlíti*, *star. dlěti, dlím*; *pro-dletí, -dlívati morari, cunctari*, *rus. дѣлтъ producere; differre, hluž. dlić, dliwać frequ. prolongare, producere, dlějić morari*; mezi *d* a *l* vypadlo *ь*, jak viděti ze *st* slov. *pro-дѣлти producere, Supr.*, vedle *-дѣлти*; slovesa tato náležejí ke *st* slov. *дѣлѣ*, n. místo *дѣлѣ*, *čes. děl, f. longitudo*, *st* slov. *дѣлма*, starší *дѣлма* *Sim. II. 3. id.* — srov. *lit. delsu, delsti morari, cunctari*; kmen *dels*, kdež *s* jest k *del* přiraženo.

ДѢЛЪ *rus. praep. c. g. propter, pro, alicujus causā, -toro, — čero*; *pol. dla id. čes. dle secundum*, za *stara značilo to, co rus. i stavělo se často po jménech, na př. „toho dle (propter hoc) přepust mi“ Job. Ms. 10. 20. Boha - dle, mne - dle, nyní skazeň medle*; i v těchto slovích vypadla mezi *d* a *l* *samo-hláská e*, co *zástupkyně st* slov. *ь*; srov. *lit. děl, skrácené z dělei i. q. rus., děl manęs nebo manęs děl meā causā pro mne, mne-dle*; u *Bezz. delà wegen, lot. děl id.* Odchylné tvary nacházejí se ve *st* slov., totiž: **дѣлѣ**, **дѣлѣм** i **дѣлѣм** *propter.*

Doksat *srb. maenianum, solarium altána, balkón*; ze řec. střed. *ροξάτα porticus exterior, quae aedi objacet. DC.* — *příklet.*

До-коуѣати *molestum esse, до-коуѣа vexatio, vlastně strus.* — *lit. dakuczoti irridere, ze slovan.; v. koř. кмн.*

Draby, *pl. m. hluž. vestimenta šaty, z-draby, pl. m. morav. panniculi, lacinae Fetzen*; srov. *lit. drabė, f. pannus Bezz. drab-žys vestis, vestimentum, dróbė linteum tenue tenké*

plátno, drob-ùlé plachta, plína; uváženo buď i star. ir. *traba vestis*. — Sem náleží pravděpodobno také morav. nádrabí, n. *supellex*; pojmy *supellex*, *vestes* náradí, šaty se někdy zaměňují.

ДРАБЪТЪ, -виѣ rus. *strepere*, *contremere*, duněti, dröhnen, Puchgr. p. 141. *aprezmarz* id. p. 142. — srov. lit. *drab-ti* -ěti *tremere*, koř. *drab*.

Драга vallis Šaf.-glag. z charv.; slov. *draga vallis*, *angustiae*; *elix tratived*, stoka odváděcí, *sulcus in pratis*, charv. arb. *draga vallis*, *sinus maris údolí*, dolina, záliv moravský, rus. *допѳга via*, — *упеѳлочная семита stezka*, chodník, dem. *допѳжна via*, 2) *virga*, *linea*; *stria*; mrus. *doro ha via*, pol. *droga* id. dem. *drozka* id., *semita*; čes. *dráha*, *draha via*, *vestigium*; 2) *obs. locus*, *spatium* — *prostranství „druhý (chrám) — — oť velikých vrat inhed na draze“* Dal. c. 23. 3. — *campus publicus Gempinager*, *pascuum*, *ager compascuus*; 4. *actus práhon*, 5. *drahy*, pl. *compitum*; *dráha*, dem. *dražka* Nut; hlnž. *droha via*, *vestigium*, dlaš. *droga*; — *draga* vyvinulo se přesmyknutím hlásek z *darga*. Srov. lit. *dāržas*, m. *hortus zahrada*, *sed*, 2. *halo okolek měsíce*; *pri-daržē* *Viehhof*, *prostranství* mezi budovami a zahradou, na němž bývá dobytek; ž jest zástupcem staršího *g*; ať sňadení slov se poněkud odchyluje, dají se přece významy slov lit. i slovan. sprostředkovati; jmenovitě v čes. se slova značení 2), 3), i 4) blíží ke významu lit. — srov. také skr. *dharg*, *dhrg* 1. par. *ire jiti*. Schleichner sice v *Comp. I.* 258. stanoví to pravidlo, že lit. ž jest = prvotnému *gh*; jsou však příklady toho, že stojí také na místě prvotného *g*; srov. v té příčině lit. *žardis*, m. *hortus zahrada*; 2) místo ehrazené pro koně a stselov. *spadz hortus*, *murus*, *stabulum*, *civitas*, got. *gards domus*, skr. *grhá-s*, m. z *gardha-s* id. — v. též *zemm*.

Draga slov. *rete piscatorium síť rybářská*, slk. *dražak* id. srovn. skand. *dorg* sin *Fischergerät*; jest-li toto sestavení pravé, tedy *draga* i v tomto značení počlo z *darga*.

Draha čes. *muktitudo*, *amplitudo* „*tohe (města, t. j. Prahy) bude silná draha*“ (*amplitude*) Dal. c. 7., 2) *caterva*, *turma* *sbor*, *zástup*, *množství*, „(Vladislav) *jíde pod korunú v Prahu, veda Němcov velikú drahu*“. Dal. c. 66. — sem náleží adj. *drahný magnus*, *amplus*, — čas, — počet; — sněm, Ms. Slova uve-

demá jsou ve spojitosti se skr. darb, drh (1. par.) crescere rásti; drah-a tedy z darg-a. Od téhož kořene pochází také, jak se podobá, stslav. дарах protiosus drahocenný, vlastně: ten, jemuž přibývá ceny, slov. charv. srb. drag carus, rus. дорогѣ, pol. draż. drogi, čes. drah-ý, hluž. droh-i id. lok. dārga.

Даръ, kmen: ма-даръ, pl. *perizoniis* pásky okolo stehen; v nřec. značí to slovo nohavice; mađ. nadrag id. se slovan.; ма-дарах *κράσπεδον* kraj, pokraj nějaké věci, obruba, ohrada; obruba neb lemování šatův; 2) podolek, dolní část roucha, čes. zastar. po-drahy, pl. m. (?) = podolky *fimbriæ*, hluž. podrohi pl. m. der Saum, der untere Theil des weiblichen Kleides; ein faltiger, tuchener Frauenrock; kmen drag vyvinul se z darg; koř. se nachází v rus. дѣръ-аръ vellere, поддѣраръ succingere podkasati. — Srov. také lit. pa-dargas supellex, utensilia, annexa, res lusoriæ nářadí, nářiní, přístroj, příslušenstvo, uměle dělané hračky. Za příbuzné kmenu darъ ze darg možno pokládati něm. Zarge f., jehož dněm. tvar by byl targe, okolek, obruba, ohrada, okrajek Einfassung, jmenovitě ohrada neb lub síta, krabice; útor na sudu, jako by se řeklo: podolek, obruba sadu; lub mlýnského kamene; sřněm. zarge Seiteneinfassung eines Raumes, Gefässes, Saum des Waldes, Einfriedung, Schutzwehr; stněm. zarga Einfassung; koř. se nachází ve slovese zergen, dněm. tergen, kt. v. pod darъ.

Dragana charv. srb. piscis quidam marinus, jak se podobá, cizí; srov. vlask. ragana Meerdrache, ryba mořská, kteréž stojí asi na místě dragana i jest ve spojitosti se vlask. draga drakyně, lat. dracaena; řec. *δρακωνίς* jistý rod ryb; nřec. *δράκωνα* značí to, co vlask. ragana.

Draka (-kù, f.) bulh. fruticetum: křoví, chrastí, stslav. драгъ, n. coll. vepres trní; salianca jistá líbovonná bylina; = *кошна* Ber. Azbuk. дравъ, m. salianca, slov. drač, m. dračje, n. fruticetum, virgulta, charv. drača *rhamnus paliurus*, srb. drača f. sentis; spina trní; osten, trn; dreča densi frutices; čes. dráč, m. berberis dumetorum, drače, pl. fructus berberis; kmen drak. Srov. st.-ir. driss vepres, kymr. dryssien frutex, i kmenové slabiky by mohlo býti z a seslabeno, s i k se dosti často zaměňují; ir. droigh-ean spina (?) Beitr. II. 171.

Drapati slov. charv. srb. scabere, fricare, pol. drapać, -pię id. 2) lacerare, čes. drápati, -pu, hluž. drapać i. q. slov. — dráp, m. čes. unguis, drapa, f. hluž. scabies; patří, jak se zdá, ke drpati, kt. v. — srov. trapiti a *тpапити*.

Drasac, vb. dur. drasnąc vb. pf. pol. 1) scindere, scalpere, unguibus rumpere; 2) laedere vulnerare, čes. drásati, vb. dur. drásnouti, vb. pf. id. „drásati lice nehty“ Troj. — srov. lit. drėk-ti, drėsk-iu vellere, sù-drėskiu, (s před k jest vsuto), inf. su-drėks-ti lacerare, s jest ke kmenové slabice přiraženo; drask-ýti trahere, rapere, koř. jest drak.

Drásta, drasta čes. assula, festuca; kmen dras, suff. -ta; téhož původu, jako drásati, kt. v. Srovn. lit. draska, — gelažině Szyrw. ferri ramentum, kteréž se zdá náležeti ke kořeni drak, tak že by s bylo vsuto. — Sem také náležejí: drastina slk. tesqua, vlastně drasné, draslavé prostranství a drastiti, vb. dur. asperum reddere; — se asperum fieri; 2) třepiti se sich fasern.

Drasta i drast, -sti, f. čes. drasta hluž., draska dluž. vestis, vestimentum; kmen jest dras; srov. angl. dress 1) vestes šatstvo, oděv; 2) vb. vestire. — Sem by mohlo i slov. charv. srb. dreha, bulh. dreha (-hù, f.) vestis náležeti.

Дражати, s předl. по- imitari, ze dragjati, — *дражність творьца* Svjat. 2) aemulari, subsannare, v některých pramenech — *драж-*; по-дражъ imitatio „снй градъ — мсть нечеснаго града Svjat. - Vost. rus. по - дражать кому imitari, sequi; kmen drag, srov. skr. dhrag (1. par. též dhrang) ire, také dhrig (1. par.) ire; jest-li toto sestavení pravé, bylo by prvotné značení slovesa по-дражати = jíti za někým, následovati někoho.

Drbati vb. dur. čes. scabere, fricare, scalpere; trudere, motare; futnere; koř. prvotně drüb; srov. lit. draubinti agitare caudam, motare, jactare, odtud pa-draubėlis fututor; koř. drub. K témuž kořeni náleží také užívané na Moravě o-dra-bati deterere, o-drabaný detritus.

Dřeh čes. něco hustě rostlého „Tráva hustá jako dřeh.“ „Pěnice stojí jako dřeh“ Čel. Dod. — srov. srb. za-drigao, -gl-a, -o robustus kernfest silný, pevný; kmen drig, inf. by byl asi za-drignuti; srov. také lit. dregas Korn (Brod.) — správněji drėgas?

Vergiliana. *)

Podává Jan Kvíčala.

Aen. II 420 a násl.

*illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
fudimus insidiis totaque agitavimus urbe,
apparent; primi clipeos mentitaque tela
adgnoscent atque ora sono discordia signant.*

Že slovem *illi* básník ty Řeky míní, o nichž ve verši 399 a násl. připomenul *diffugiunt alii ad navis et litora cursu fida petunt*, jisto jest; slova *totaque agitavimus urbe* srovnávají se s výrazem *diffugiunt ad navis atd.* (399). — Co se smyslu celého místa tohoto týká, podává Weidner v obštrné úvaze své výklad jinak celkem správný, ale vzhledem k důležitým slovům *atque ora sono discordia signant* nesprávný. Na otázku, proč právě Řekové ve verši 399 připomenutí a ne druzí, o nichž ve verši 414 zmínka učiněna, nejdříve válečnou lest Trojův a přestrojení jich za Řeky poznávají, dobrou odpověď Weidner dává takto: „Einfach weil die letzteren noch gar nicht wussten, mit wem sie es zu thun hatten, sie kämpften um Cassandra, welche man ihnen entrissen hatte; die ersteren aber erkannten in den als Griechen verkleideten Troianern sofort ihre Verfolger wieder, sie wurden aufmerksam, als sie sahen, dass dieselben scheinbaren Griechen jetzt um die Befreiung der Cassandra kämpften, was doch wahre Griechen nicht gethan haben würden“ atd.

Slova *atque ora sono discordia signant* vykládají některé, pokládajíce *sono* za ablativ, o rozdílnosti jazyka, jiní aspoň o nějaké rozdílnosti ve výslovnosti. Weidner mnil, že Řekové dříve od Trojův obelstění nyní soukmenovce své, poněvadž dle zbraní nebylo lze Řeky a Troiany rozeznati, na rozdílnost mluvy upozornili a dokládá: „Diese Verschiedenheit wird nicht etwa gefunden in einer ganz verschiedenen Sprache, sondern nur in der Verschiedenheit des Tones, des Klanges der Stimme, also ganz wie bei Homer, wo das Organ der Troer auch rauher erscheint, als das der Griechen.“ A Ladewig praví: „an dem Tone, dem Accent, machen sie (die *illi* in V. 420) den übrigen Griechen die mit der ihrigen nicht übereinstimmende Rede kenntlich.“

*) Viz Listy filol. II str. 83 a násl. a knihu r. 1878 vydanou „Vergil-studien nebst einer Collation der Prager Handschrift. Von Joh. Kvíčala.“ Výklady, kteréž v tomto sešitě Listů fil. podávám, jsou ukázkou z knihy „Neue Beiträge zur Kritik u. Erklärung der Aeneis. Nebst mehreren Excursen und Abhandlungen,“ kteréž během tohoto roku vyjde.

Že by básník slovy svrchu uvedenými rozdílnost jazyka Řekův a Trojův byl chtěl nasnačiti, jest výklad ze všech pravdě nejméně podobný. Byl by to jediný tohoto způsobu příklad netoliko v Aeneidě, nýbrž vůbec v starověkém epickém básnictví.*) Necht by se nám věci sebe divnější to zdálo býti, že v epických básních řeckých a římských**) vespolečné obcování Řekův a Trojův anebo obcování Řekův a Trojův s jinými národy beze vsí překážky se děje a že na jazykovou rozdílnost, která ve skutečnosti zajisté velikou překážkou byla, v básních ani slůvkem se nenaráží: nicméně nepopíratelné to faktum všude se jeví, že staří básníci této rozdílnosti jazyka pranic nedbali a že se neobávali, že by posluchači nebo čtenáři namítací mohli: čím to jest, že Řekové beze všech překážek s Trojany a se spojenci trojskými (v Iliadě), že s obyvateli nejrozmanitějších zemí (v Odysseji) rozmlouvají, že taktéž snadně Troové s Řeky, Karthagiňany, Latiny atd. (v Aeneidě) obcovají, taktéž Řekové s Kolchy a jinými cizími národy (viz báseň Argonautika, složenou od Apollonia Rhodského a od G. Valeria Flacca)? Jestli to ideálně nedbání překážek ve skutečnosti se jeví, kteréhož realismus novověkých básníků si nedovoluje; a kdyby si novověký básník tou měrou to dovolil, zajisté nejen kritika literární by to vytkla, nýbrž i mnozí obyčejní čtenáři by odůvodnění a vysvětlení jakési po-
hřešovali.

Avšak také výklad Weidnerův a Ladewigův musíme zamítnouti. Ladewig, jak se zdá, míní, že praví a rození Řekové tyto přestrojené Řeky (t. j. Trojany) dle cizího přízvuku (Accent) poznali, jehož Trojané po řecku mluvící užívali. Ale takováto zmínka by byla v starověkém básnictví právě tak divná a bezpříkladná, jako domněnka, že Troové dle rozdílného jazyka od Řeků poznání jsou.

Weidnerův výklad, že *sonus* zde jen rozdílnost hlasu naznačuje, zdá se sice na první pohled spíše možným býti; ale

*) V Iliadě sice někteří vykladatelé v slovech *Καρῶν βαρβαροφώνων* (B 867) shledali narážku na rozdílnost jazykovou. Ale uvážíme-li výrok Thukydidův I, 3 a uvážíme-li dále, že u Homera všudy Řekové s Trojany a tito se spojenci svými různými jako s krajany obcovají a že Odysseus bloudě semo tamo po světě všudy hned s obyvateli každé země bez překážky rozmlouvá: můžeme výklad „cizojazyční, jinojazyční Karové“ (fremdzüngige Karen) pokládati za stanovisko překonané. Slovo „barbaromluvný“ naznačuje zajisté jen drsnost hlasu, jako v Odysseji § 294 Sintiové slovou *ἀγριόφωνοι* t. j. divokohlasí. Epitheta tato, vztahující se k hlasu, nejsou o nic divnější než rozmanité výrazy, kterými se s druhé strany libost hlasu naznačuje, jako na př. *μελιχρόνους* (o Adrastovi sladkomluvném u Tyrtai 3, 8), *μελιγής* (též o Adrastovi v Platonově Faidru 269 A), *μελιόφωνος* n. *μελίφωνος* (Sapfo zlom. 129), *ἀδύφωνος* o křepelce (Pratinas u Ath. IX 391 A).

**) Ale totéž shledáváme také v básních slovanských, germanských atd.; jen velmi zřídka skrovná narážka na rozdílnost jazyků sem tam se jeví.

nicméně také jest neplatný. Weidner se domnívá, že Troové jakousi drsností mluvidel se prozradili; ale na takovou organickou drsnost nebo hrubost hlasu (jaká se arci u Homera slovy *Καρῶν βαρβαροφώνων* a *Σίντιας ἀγριοφώνου*; naznačuje) Vergil, a něbož jinde nikde ani nejmenší stopy není, zajisté nepomýšlel a nemohl pomýšleti, poněvadž by se to nesrovnávalo s jemností a uhlazeností Troů, která se v Aeneidě všude předpokládá. Na jakém základě pak a z jaké příčiny Weidner tvrdí, že u Homera „das Organ der Troer rauher erscheint als das der Griechen,“ není mně povědomo, ale jisto jest, že se mýlí. Snad příčinou tohoto omylu jest upomínka na výraz *Καρῶν βαρβαρόφωνοι* anebo na rozdíl, jež Lessing v Laokoonta uvádí, který však věci zcela jiné se týká.*)

Já vykládám místo Vergiliovo takto: „a oni naznačují, oznamují,**) že tváře těchto mužů odporují řeči jich, t. j. že slovy vydávají se za Řeky, ale že, když kdo lépe na ně pohledne, jinak vypadají.“

Dle mého mínění rozumí se samo sebou, že tito Trojané, kteří se tvářili býti Řeky, také slovy svými (snad krátkými výkřiky atd.) chtěli Řeky klamati, čili že také sono za Řeky se vydávali. Ovšem Vergil neuvádí výslovně žádných takových slov; ale předpokládati je musíme nicméně, poněvadž by byla nepřirozená domněnka, že Troové bez hlesnutí a němě bojovali. Také při setkání se s Androgeem, jenž Trojaný za Řeky pokládal, nevedli si němě, jak z verše 376 neque enim responsa dabantur fida satis paterno. Slovo sonus, jež dle mého mínění básník úmyslně volil, jeví se při tomto výkladě býti výrazem velmi vhodným. Naznačujet se právě tímto výrazem, že slova, kterými se Trojané za Řeky vydávali, jsou jen pouhá slova, jsou jen jalový zvuk (sonus), jemuž pravda a skutečnost odporuje. Srovn. na př. Cic. Tusc. V 26 73 dicatque nos in vocibus occupatos inanes sonos fundere. Cic. Fin. II 15 48 inani voce sonare. Chtěl-li by kdo namítnouti, že básník měl raději armis místo sono položit, aby nejdůležitější neshodu, totiž protivu mezi zbrojí řeckou a vojny trojskými

*) Lessing praví (Laokoon, str. 22 vyd. Hemp.): „Wenn Homer die Trojaner mit wildem Geschrei, die Griechen hingegen in entschlossener Stille zur Schlacht führet, so merken die Ausleger sehr wohl an, dass der Dichter hierdurch jene als Barbaren, diese als gesittete Völker schildern wollte.“ Místo, které Lessing na mysli měl, jest v Iliádě Γ 2 *Τρωῆς μὲν κλαγγὴ τ' ἐσοπῆ τ' ἴσαν, ὄρνιθες δὲ* a tamtéž o Achájských v. 8 a násl.

*οἱ δ' ἔρ' ἴσαν σιγῇ μέναι πειλοῦντες Ἀχαιοί,
ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισι.*

**) Slovem signant naznačuje se další následek činu a *dg noscunt*. Jako tito Řekové sami lest Trojanů poznali, tak i druhým Řekům povědomo to činí, načež pak všichni Řekové sjednotíce se na druhy Aeneovy se křtí (illicet obrumur numero 424).

vytkl, jest odpověď na snadě, že právě tento moment již slovy primi clipeos mentitaque tela adgnoscut naznačen. — Také výraz ora jest velmi vhodný. Ti Řekové, kteří zakuklené Trojany již poznali, pokřikují na krajany své, aby předce na tyto Lžiřeky lépe a důkladněji pohlédli; že shledají známé nepřátele své. Aenea, Epyta a jiné Trojany vynikající znali zajisté Řekové z dřívějších častých bojů velmi dobře.

Sono pokládám, jak z rozboru předcházejícího již samo sebou patrné, za dativ, visící na slově discordia. Stran této vazby srovn. na př. Vell. Pat. II 37 2, Tac. Ann. III 42, XI 6, XIV 38, dále spojení slov discrepare a distare s dativem, jako Hor. carm. I 27 6, Sat. I 6 92, II 3 108, Epist. II 2 194, I 18 4 (infido scurrae distabit amicus); Carm. IV 9 29 paullum sepultae distat inertiae celata virtus.

* * *

Aen. II 567—588.

Verše tyto v nejlepších rukopisech (též v pražském) se ne-
nalezájí a také Servius ve výkladě svém o nich zmínky nečiní.
Nicméně srovnávám se s míněním těch, kteří verše tyto dle dal-
šího vypravování za nezbytné nutné pokládají. Taktéž lze doká-
zati, že i obsahem i formou nejsou chatrné, nýbrž Vergilioví
docela sluší.

Nutné jsou tyto verše, poněvadž po vyloučení této části
by v následujícím vypravování Iudaea bylo zhora nepochopitelné,
jako na př. otázka Venušina ve verši 594 a násl.

nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?

quid furis aut quonam nostri tibi cura recessit?

pak slova ve verši 601 a násl.

non tibi Tyndaridis facies invisita Lacaenae

culpatuse Paris, divom inclementia, divom

has evertit opes sternitque a culmine Troiam.

Také by po vyloučení veršů 567 — 588 nemohlo obstáti
ve verši 589 čtení nejlépe zaručené cum, nýbrž musilo by se
přijmouti čtení méně zaručené tum.*)

Dále lze dokázati, že ti na omyle jsou, kteří tvrdí, že verše
ty pro chatrnou prý cenu nezasluhují toho, aby se Vergilioví
přířkly; i myslím, že také Weidnerův nepřiznivý úsudek**) o nich

*) V rukopise pražském psáno Cūmih, a C pozdější rukou zmé-
něno v T.

**) Weidner ovšem předce připouští, že verše tyto od Vergilia
pocházejí; ale soudí, že básník tyto verše při prvním koncipování
druhého zpěvu Aeneidy rychle napsal, ale hned také zase zrušil, poněvadž
prý se mu zdály býti zcela nemístnými. I dokládá: „Varius und Tucca

vyslovený nesrovnává se se spravedlností kritickou. Weidner míní, že charakteristika Aeneova těmito verši prý spíše se kazí než podporuje a zdokonaluje. „Die alte Bemerkung,“ praví na str. 402 a násl., „turpe viro forti est contra feminam irasci ist in der That nicht so futilis als man gewöhnlich glaubt“ atd. Ale jak mnedle bychom mohli s takovouto pedantickou přsností posuzovati hněv Aeneův a jeho přání, nešťastnou vlast pomstítí usmrčením původkyně tohoto neštěstí? a přání Aeneovo ostatně zdálo se pouhým přáním! Aeneas všechny hrůzy a pohromy, které v osudné této noci staroslavné město Troju zastihly, sám na vlastní oči viděl; on maličko před setkáním se s Helenou uzřel tragický konec staříckého krále Priama; i není mu to věru s hanbou, že, jak praví, subit ira cadentem ulcisci patriam et sumere poenas (575 a násl.). Ostatně Aeneas jest si toho vědom, že nullum memorabile nomen feminea in poena est nec habet victoria laudem (jak praví ve verši 583 a násl.); ale jeho hněv a jeho touha, pomstítí nešťastnou vlast, jest psychologicky zcela odůvodněna. A že scena tato není bez efektu dramatického, když Helena (Troiae et patriae communis Erinys) u oltáře sedíc se skrývá, sibi infestos eversa ob Pergama Teucros et poenas Danaum et deserti coniugis iras praemetuens 571 a násl.), a když skrývá její požárem Troje (569 dant clara incendia lucem) od ní zaviněným a o jejích nepravostech zřejmě svědčícím Aeneovi se objeví — kdož by o tom chtěl pochybovati?

Při tom myslím že Vergiliovi tanuly na mysli starší básně epické, v nichž zajisté o nenávisti i Trojů i Řekův proti Heleně, původkyni války a všech těch hojných pohrom válečných, zmínka byla učiněna. Již slavné verše Homerovy *I* 156 a násl.

*οὐ νέμεσις Τρωῶας καὶ ἔγκνημιδας Ἀχαιοῦς
τοιγῆδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν*

prozrazují, že byl v Troji ledakdos, u něhož nevole (*νέμεσις*) proti původkyni těchto dlouhotrvajících strastí (*πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν*) skutečně se jevila. Zcela zřejmě pak to přichází na jevo ze slov Heleniných o mrtvém Hektorovi *Q* 767 a násl.

folgten natürlich dem Willen des Dichters und ihnen schlossen sich die folgenden Recensionen an; aber wie es in unserer Zeit mit unseren grossen Dichtern zu geschehen pflegt, so war es gewiss auch in Rom: das Publikum wird durch emsige Litteratoren nicht allein mit der Speise versorgt, welche die Dichter selbst zubereitet haben, man spendet ihm auch mit grosser Zuverlässigkeit die Brocken, welche die Verfasser längst bei Seite geworfen. In die besseren Recensionen des Vergilischen Textes fand dieses Flickwerk mit seiner nothdürftigen Blösse keine Aufnahme, als aber der echt wissenschaftliche Sinn allmählich mehr und mehr schwand, da ergriff man begierig die Gelegenheit den überlieferten Text zu ergänzen.“

ἀλλ' οὐπω σεῦ ἄκουσα κακὸν ἔπος οὐδ' ἀσύφηλον·
 ἀλλ' εἴ τις με καὶ ἄλλος ἐνὶ μεγάροισιν ἐνίπτοι
 θαίρων ἢ γαλόων ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων,
 ἢ ἔκυρη — ἔκυρός δὲ πατήρ ὡς ἦπιος αἰεὶ —
 ἀλλὰ σὺ τόνγ' ἐπέεσσι παραιφάμενος κατέρωνες

a zvlášťe ze slov Heleniných 774 a násl.

οὐ γάρ τις μοι ἔτ' ἄλλος ἐνὶ Τροίῃ εὐφείη
 ἦπιος οὐδὲ φίλος· πάντες δέ με πεφρίκασιν.

A co se Řeků týká, víme, že dle malého Iliady Menelaos Helenu, když ji Řekové jali, usmrtiti chtěl. Srov. Arist. Lysistr. 155 a násl., ku kterým veršům scholiasta dokládá: ἡ ἱστορία παρ' Ἰβύκω τὰ δὲ αὐτὰ καὶ Λέσχης ὁ Λέσβιος ἐν τῇ μικρῇ Ἰλιάδι. Srv. též Eur. Androm. 629 a násl. a Quinta Smyrn. verše XIII, 385 a násl.

ὄψε δὲ δὴ Μενέλαος ἐνὶ μυχάτοισι δόμοιο
 εὐρεν ἐὴν παράκοιτιν ὑποτρομέουσαν ὁμοκλήν
 ἀνδρός κουριδίλοιο θρασύφρονος· ὅς μιν ἀθρήσας
 ὄρμηθε κτανέειν ζηλημοσύνησι νόοιο,
 εἰ μὴ οἱ κατέρυξε βίην ἐρόεσσ' Ἀφροδίτη,
 ἢ ᾧ οἱ ἐκ χειρῶν ἔβαλε ξίφος, ἔσχε δ' ἐφωήν.*)

Euripides pak, jak známo, nenávidí své proti Heleně niterak netají, nýbrž rád každé příležitosti k projevení tohoto svého smýšlení užívá. Dle Euripidových dramát nenáviděli Heleny právě tak Troové (srv. Androm. 103 a násl., 229 a násl., Hel. 943 a násl., Tro. 130 a násl., 766 a násl., 890 a celou řeč nešťastné Hekaby Tro. 969 a násl.), jako Řekové (srv. Hel. 53 a násl., 72 a násl., 116, Iphig. Taur. 439 a násl., Orest. 57 a násl., 101 a násl., 130 a násl., Tro. 861, 869 a násl., 878 a násl.)

Také v příčině slohu a metra neposkytuje celá tato část žádných důvodů k popírání autentičnosti. V této věci srovnávám se zcela s úsudkem Weidnerovým (str. 402): „Dazu kommt, dass der ganze Stil mit dem Vergil's übereinstimmt und die Partie in metrischer und grammatischer Hinsicht nicht mehr Besonderheiten enthält, als jede andere von ähnlicher Ausdehnung, nur muss man Vers 579 als Interpolation ausscheiden.“ Že ve verších 576, 585, 587 neobyčejné výrazy se naskytují, není hrubě závadno; nebo vezmeme-li kteroukoli část Aeneidy stejného objemu v úvahu, všude asi stejný počet věcí nesnadných a neobyčejných se vyskytne.

Na jednu věc však, kteréž posud téměř zcela nedbáno, musím zvlášťe upozorniti; jestiž to alliterace, která v těchto

*) Nelze pochybovati, že verše tyto nezakládají se na invenci Quintové, nýbrž že v tom, jako v přemnohých jiných věcech, Quintus následoval starších básníků.

verších právě tak důrazně se jeví, jako vůbec v básních Vergiliových momentem nesmírně důležitým jest. Důležitost alliterace v básních Vergiliových a vůbec v epickém básnictví římském hodlám při jiné příležitosti šíře vyloučiti a dokázati; zde zatím přestávám na tvrzení, jestliže tyto verše užíváním alliterace shodují se s ostatními částmi Aeneidy, že v tom platný důkaz pravosti těchto veršů sledovati sluší. Někdy pozdější interpolator sotva mohl mítí tušení o tom, jakou měrou Vergil v alliteraci si líboval, jakož i nyní ještě vykladatelé sice některé příklady alliterace v Aeneidě sledávají, ale o důležitosti a o rozsáhlém užívání tohoto momenta nevědí. V pozdější interpolaci snad sem tam by se nějaká nahodilá a neúmyslná alliterace jevila, nikoli však toliké a tak důrazné příklady, jaké se v těchto verších sledávají. — Nehledíme-li k příkladům méně důrazným a právě proto nejistým anebo snad neúmyslným (jako ve verši 570 *passimque oculos per cuncta ferenti*, nebo 586 *poenas animumque explesse iuvabit*), naskytují se tyto nepochybné aneb aspoň pravdě podobné příklady:

- 568 *servantem et tacitam secreta in sede latentem*
 571 *illa sibi infestos ob eversa Pergama Teucros*
 572 *et poenas Danaum et deserti coniugis iras*
 573 *praemetuens, Troiae et patriae communis Erinyes*
 574 *abdiderat sese atque aris invisā sedebat*
 575 *exarsere ignes animo; subit ira cadentem*
 576 *ulcisci patriam et sceleratas sumere poenas*
 577 *scilicet haec Spartam incolumis patriasque Mycenās*
 582 *Dardanium totiens sudarit sanguine litus*
 583 *non ita namque etsi nullum memorabile nomen*
 588 *talia iactabam et furiata mente ferebar*

Mezi 21 verši tedy (verš 579 pokládám za pozdější interpolaci) naskytuje se 11, v nichž alliterace rozhodná se jeví. Tato alliterace nabývá zvláštního a zvýšeného důrazu, kde zároveň souvislostí smyslu nebo nějakou formálnou souměrností podporována jest. *)

*) Souvislost smyslu jeví se 572 *Danaum — deserti*, 575 *ignes* (plamen hněvu, plápolající hněv) — *ira*, 588 *furiata — ferebar*. Taktéž 568 *secreta — sede*, 576 *sceleratas sumere*, 582 *sudarit sanguine*, 583 *nullum — nomen*. Grammatický parallelismus slov alliterací vytčených jeví se 572 *Danaum — deserti*, 575 *ignes — ira*, 576 *patriam — poenas*. Vedle alliterace pozoruje se v těchto verších také sem tam stejnoslužnost v zakončení nebo souměrnost grammatiké vazby, nebo obě pospolu, jako 568 *servantem — latentem*, 572 *poenas — iras*, 573 *Troiae — patriae*, 574 *abdiderat — sedebat*, 576 *patriam — poenas*, 577 *Spartam Mycenās*, 588 *iactabam — ferebar*. Zvláště důrazná jest alliterace ve verši 588 i pro trojnásobné opakování i proto že vždy dvě písmena se alliteraci činí. — O úmyslném provádění alliterace svědčí ta věc, že básník ve verši 582, jen aby alliteraci zachoval, neobyčejný výraz *litus sanguine sudat* volil; nebo *sudare* vlastně jen v takovém

Z ostatních 10 veršů, v nichž buď alliterace se nejeví anebo jista není, jeví některé v složení svém jinou souměrnost, kteráž pozornému sluchu ujíti nemůže. Tak na př. zajisté parallelismus ve verši 570

erranti passimque oculos per cuncta ferenti*)

není nahodilý, nýbrž úmyslný a dochází podpory stejným zakončením slov, jakož i tím, že korrespondující slova na začátku a na konci verše položena jsou a že tedy v sobě celý verš takřka zavírají.***) Jiné parallelismy jsou 578 *aspiciet — ibit*, 581 *occiderit — arserit*,***) 585 *extinxisse — sumpsisse*, 586 *laudabor — iuvabit* (na začátku a na konci verše), také 580 (*turba = ministris*, *Iliadum = Phrygiis*).

Ze všech 21 veršů zbývají tedy pouze 4, v nichž souměrnost nějaká vnější se nejeví. I mohu tedy na tomto základě tvrditi, že alliterace a souměrnost se jevíci jest takřka jakýmsi průvodním listem, jež Vergil na potvrzení autentičnosti těmto veršům dal.

* * *

Pocházejí-li však verše tyto skutečně od Vergilia, čím to jest, že v přemnohých, a to nejlepších rukopisech se nenalezají, a jaký jest poměr těchto veršů k vypravování Vergiliovu v Aeneidě VI 510 a násl.? V šestém zpěvu vypravuje Deiphobus v podsvětí Aeneovi o posledních osudech města Troje a o své záhubě takto:

*Omnia Deiphobo solvisti et funeris umbris.
sed me fata mea et scelus exitiale Lacaenae
his mersere malis; illa haec monumenta reliquit.
namque ut supremam falsa inter gaudia noctem
egerimus nosti; et nimium meminisse necesse est
cum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama et armatum peditem gravis attulit alvo,
illa chorum simulans euantis orgia circum*

spojení vhodné jest, jako na př. *signa sanguinesudant* (Liv. XXVII 4). Ovšem zde byl již Ennius předchůdcem Vergiliovým; srv. zlomky trag. v. 218 *aes sonit, franguntur hastae, terra sudat sanguine*.

*) Konjektura Friedrichova (v progr. gymnasia těšínského 1868) *errantis oculos passim* jest nejen zbytečná, nýbrž i nevhodná proto že pěknou Vergiliovu souměrnost ruší a kazí.

**) Ze Vergil v tomto druhu parallelismu zvláštní zalíbení měl, dokázal jsem v knize: *Vergilstudien* str. 35 a násl. Ve verších, které jsou předmětem této rozpravy, nalezá se toto zavírání verše dvěma slovy paralelními, na začátku a na konci položenými celkem šestkrát, totiž 568, 570, 573, 574, 582, 586.

***) Mimo stejnozvuk v zakončení jeví se souměrné složení tohoto verše ještě přísným parallelismem obou otázek (*a sice occiderit = arserit, ferro = igni, Priamus = Troia*) a chiasťickým položením 1 2 3 = 3 1 2.

ducebat Phrygias, flammam media ipsa tenebat
 ingentem et summa Danaos ex arce vocabat.
 tum me confectum curis somnoque gravatum
 infelix habuit thalamus pressitque iacentem
 dulcis et alta quies placidaeque simillima morti.
 egregia interea coniux arma omnia tectis
 amovet et fidum capiti subduxerat ensem;
 intra tecta vocat Menelaum et limina pandit,
 scilicet id magnum sperans fore munus amanti
 et famam extingui veterum sic posse malorum.
 quid moror? inrumpunt thalamo: comes additur una
 hortator scelerum Aeolides.

Servius mínil, že přátelé Vergiliovu Tucca a Varius, jimž vydání Aeneidy po smrti básníkově svěfeno, verše II 567—588 vymýtli. Poznámání Serviovo v rukopisech není ovšem správně podáno: „Post hunc versum (totiž po v. 566) fuerunt, quos Tucca et Varius obliti sunt; iamque adeo... mente ferebar.“ Ale smysl toho, co Servius říci chtěl, jest na jevě a vystihuje se dobře Bergkovou konjekturou „qui a Tucca et Vario sublati sunt.“ Ribbeck navrhuje místo toho „qui a Tucca et Vario obliti sunt,“ při čemž by ovšem příčina vzniku korruptely více byla na snadě. V prospěch Bergkovy konjektury lze uvést, že Servius dále praví: „Ut enim in primo diximus, aliquos hinc versus constat esse sublato, nec immerito“ a později: „Hinc autem versus esse sublato, Veneris verba declarant dicentis: Non tibi Tyndaridis facies invisita Lacaenae.“ Ale nicméně přece mohl Servius dříve výrazu obliti, slovu sublato smyslem podobného, užiti, jako v životě Vergiliově, zmiňuje se o tomto našem místě, zase jiného výrazu, totiž detractos, užívá. Toto poslední místo zní: „Augustus vero, ne tantum opus periret, Tuccam et Varium hac lege iussit emendare, ut superflua demerent, nihil adderent tamen. Unde et semiplenos eius invenimus versiculos, ut ‘Hic celsus fuit’; et aliquos detractos, ut in principio; nam ab armis non coepit, sed sic ‘Ille ego — cano’“. Et in secundo hos versus constat esse detractos: iamque... ferebar.“ Servius na tomto místě zmiňuje se o vymytění těch veršů, jako o věci známé a jisté (constat), a zajisté musíme mu věřiti. Pochybno jest však, zdaliž Tucca a Varius sami o své ujmě a dle svého soudu verše ty vyloučili, čili snad Vergilius sám v rukopise svém úmysl svůj, tyto verše zrušiti, nějak naznačil. Mné toto druhé mínění zdá se pravděpodobnějším, při čemž však nemohu schváliti domněnku Weidnerovu, že „Vergil diese Verse beim ersten Entwurf des II. Buches schnell (?) hinwarf (?), dann aber sie sofort (?) wieder tilgte.“ Tyto verše jsou však (jak z alliterace v nich velikou měrou provedené a z jiných příkladů formálně souměrnosti patrné) pečlivě vypracovány. Proto raději soudím, že básník teprv později, totiž při skládání šestého

zpěvu Aeneidy, se odhodlal, Heleně jiný úkol v osudné té noci přidělit, než v druhém zpěvu učinil. A sice přidržel se v šestém zpěvu z části starší báje*), z části zvýšil vlastní svou invenci ošemetnost Heleninu.***) I míním dále: Vergil při skládání šestého zpěvu sám znamenal, že tato scena šestého zpěvu s výkladem v druhé knize podaným se nesrovnává, a teprv teď odhodlal se, onu část druhé knihy odstraniti, ale zatím tento svůj úmysl ad futurum usum jenom nějak si poznamenal, změně však, které tím nezbytnými se staly, neprovedl. Pozdější usku- tečnění tohoto úmyslu pak úmrtím básníkovým překaženo.

Že Vergil neshody mezi verši II 567—588 a VI 511 násl. nesporoval, pokládám za domněnku smělou a nespravedlivou. Tato neshoda velmi v oči bije***) a netýká se nějaké věci vedlejší a nepatrné, nýbrž takové, kterou básník sám za velmi důležitou musil pokládati, totiž počínání Helenina v osudné noci. Ostatně také vypravování Deifobovo v šesté knize má patrně ráz jakéhosi dodatku k druhé knize, dodatku to, kterýž se básníkovi viděl býti potřebným; a z té příčiny nemůžeme se domnívati, že mu příslušná scena druhé knihy netanula živě na mysli; měl-li však scenu na mysli a v paměti, nemohl neshody té nepozorovati.

Tucca a Varius tím, že verše II 567—588 z Aeneidy vy- loučili, úmyslu básníkovu chtěli vyhověti, ale sami nemohli dále pomoci a vše ve shodu a srovnalost uvésti. Lepší recense textu Vergiliova pak následovala autority těchto vydavatelů Aeneidy; avšak verše od Vergilia dříve složené II 567—588 zachovaly se předce v jiné recensi.

*) Verše Aeneidy VI 517 a násl.

*illa chorum simulans euantis orgia circum
ducebat Phrygias; flammam media ipsa tenebat
ingentem et summa Danaos ex arce vocabat*

sluší srovnati s Tryfidorem Hal. Iliu 495 a násl. a 512 násl.

*πυρρὴ δ' ἐκείροισιν ὑπὲρ θαλάμοιο καὶ αὐτῆς
εὐειδῆς Ἑλένη χρυσέην ἐπεδείκνυτο πύργῳ.*

Že verše Vergiliovy i Tryfidorovy z téhož pramene společného pocházejí, jest pravdě podobno.

**) Jako na př. Aen. VI 523 a násl.

*egregia interea coniunx arma omnia tectis
amovet et fidum capiti subduxerat ensem atq.*

***) Ovšem někteří vykladatelé nesrovnalost tuto zvláštním jakýmsi prostředkem exegetickým chtěli odstraniti. Ladewig na př. praví k verši VI 524: „Wenn die Helena nach Aen. II 567 die Rache der Griechen fürchtend im Tempel der Vesta sass, so steht diese Angabe mit der hier von ihr berichteten Thätigkeit nicht in Widerspruch; denn hier wird erzählt, wie sie die Trojaner und den neuen Gemahl verrieth, Aen. II. 567 aber wird angegeben, welche Gefühle sich ihrer nach vollbrachtem Verrath bemächtigt hatten.“ Ale že tento pokus není zdařilý, to dokazuje verš VI 520 *summa Danaos ex arce vocabat* a VI 525: *intra tecta vocat Menelaum et limina pandit atq.* Když zrádné Menelaovi dům otevřela (scilicet id magnum sperans fore munus amanti), byla v moci Řeků a pod Feckou ochranou a nemusila tedy bážlivě u oltáře bohyně Vesty v zákoutí se skrývati a zde útočště hledati.

Aen. II 644 f.

Staříčkův Anchises nechtěje nešťastnou vlast svou opustiti a nechtěje po dobytí Troie děle na živě býti praví

*ipse manu mortem inveniam; miserebitur hostis
exuviasque petet.*

Slovo *manu* zde rozmanitým způsobem vyloženo; avšak žádný výklad neuspokojuje. Že již za starého věku výklad místa toho nesnáze působil, patrno ze strojeného a pravdě nepodobného pokusu Serviova „ego inveniam mortem manu hostis; ille miserebitur et petet exuvias,“ při čemž předpokládám, že Servius skutečně (jako Ribbeck míní) grammatickou vazbu vykládal: ipse manu mortem inveniam (miserebitur) hostis (genetivus).

Nejpřirozenějším výkladem slov *ipse manu mortem inveniam*, která v rukopisech podána jsou, zdá se na první pohled „já sám svou rukou smrt najdu,“ tedy výklad, že Anchises sám života chce se zbaviti. Ale neobmezíme-li se na tato slova Anchisova, nýbrž hledíme-li dále, musíme od výkladu toho upustiti; nebo Aeneas v řeči své 657 a násled. o takovém úmyslu otcově se nezmiňuje, nýbrž praví

si nihil ex tanta Superis placet urbe relinqui,
et sedet hoc animo perituraeque addere Troiae
teque tuosque iuvat: patet isti ianua leto,
iamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
gnatum ante ora patris, patrem qui obruncat ad aras.

Také nesrovnávají se s výkladem o dobrovolné smrti slova následující *miserebitur hostis exuviasque petet*, která k tomu ukazují, že Anchises slovy předcházejícími smrt způsobenou rukou cizí míní.*)

Ale s druhé strany zase *manu* nemůže o ruce nepřátelské býti řečeno. Proto Ladewig pokusil se o výklad, že *manu* (vlastní rukou) zde znamená „durch die Werke meiner Rechten“ a že se vztahuje k odporu chystanému od Anchisa. V poznámkách pak na konci vydání připojených praví: „Wenn Anchises sich

Ostatně jak se srovnávají slova VI 520 a 525 s veršem II 572, v kterémž bázeň Helenina před Řeky a hlavně před dřívějším chotěm Menelaem tak důrazně se připomíná et poenas Danaum et deserti coniugis iras praemetuens?

*) Gossrau chce ovšem výklad o dobrovolné smrti ospravedlniti: „Itaque videtur dicere Anchises: Ipse me interficiam, hostis autem, qui sua manu necatum videbit senem, miserebitur nec insultabit aut foedabit mortuum, sed exuviis contentus abibit. Facile autem careo sepultura.“ Ale řeč Aeneova, jak svrchu praveno, nepřipouští toho výkladu a mimo to nelze pochybovati, že slova *miserebitur hostis* znamenají milosrdenství, které nepřítel Anchisovi usmrcením prokáže, čímž útrap všech zbaven bude.

selbst durch seinen dem Feinde geleisteten Widerstand (manu) den Tod zuziehen will, so steht dieser Entschluss nicht geradezu in Widerspruch mit der Lage, die er nach dem vorhergehenden Verse eingenommen hat; auch der römische Senator, der nach der Schlacht an der Allia auf seinem Stuhle sass und den ihn neckenden Gallier mit seinem Stabe schlug, zog sich seinen Tod manu sua zu.“ Ale kdo manu vykládá o odporu kladeném nepříteli (dem Feinde geleisteten Widerstand), musil by při tom na odpor branný pomýšleti a musil by vykládati, že Anchises, ačkoli slabý stařec jsa, předce podobně jako Priamus boje chtěl se odvážiti.*) Avšak měl-li Anchises tento úmysl, jak mohl právě před tím ulehnutí na loži a říci

sic o sic positum adfati discedite corpus.

Tato slova vylučují možnost takového úmyslu a také úmysl, jež Ladewig v slovech Anchisových shledává.

Poněvadž tedy slovo *manu* přese všechny pokusy exegetické posud způsobem uspokojivým vyloženo býti nemohlo, pokládám rukopisné čtení to za chybné a čtu

ipse manens mortem inveniam; miserebitur hostis

Konjektura *manens* dochází důležité podpory vyzváním Anchisovým, ve verši 640 vysloveným *vos agitate fugam* a ve verši 644 *discedite*: „Vy uprchnětež, vy jdětež; já pak zůstanu a smrti dojdou.“ Vznik korruptely vykládám si z nějaké staré skratky přičestí *manens*.

Aen. II 710 a násl.

mihi parvus lulus

sit comes et longe servet vestigia coniunx.

Longe Schaper ve vydání Ladewigově omlouvá výkladem „das Maass des *longe* darf natürlich nicht grösser, als zu dem Zwecke nöthig, angenommen werden,“ a spolu dovolává se místa Thukydida III 22 2 *ἀμα δὲ καὶ διέχοντες πολὺ ἤεσαν* a výkladu, jež Classen k tomuto místu Thukydidovu podává. Ale nicméně jest slovo *longe* velmi nemilé. Že Aeneas přikázal, aby nešli všichni pospolu a aby tím pozornost nepřátel na sebe neobrátili, poznamenal již Servius;***) ale za tím účelem nebylo třeba značné vzdálenosti. Že pak Aeneas o Kreusu slovy *longe servet vestigia coniunx* nejeví té péče, kterouž bychom očekávali, a že na možnost smutné katastrofy, která skutečně se udála

*) Srv. II 509 a násl. a 544 násl.

sic fatus senior telumque imbelle sine ictu
coniecit, raucio quod protinus aere repulsum
ex summo clipei nequiquam umbone pependit.

***) Servius praví: „Et bene ire singulos facit; scit enim multitudinem facile posse deprehendi.“

(totiž na ztrátu choti své), nepomyšlí, to zajisté nemile nás se dotýká. Máme-li tedy závadu tuto snad odstraniti změnou

sit comes; haud longe servet vestigia coniunx?

V rukopisech ovšem v slovech haud, aut, et nesčíslněkráté jeví se kolísání; ale předce změna ta není pravdě podobna, uváží-li se verše 736 a násl.:

namque avia cursu
dum sequor et nota excedo regionē viarum,
heu! misero coniunx fato est erepta Creusa
substitutit, erravitne via, seu lassa resedit?
incertum; nec post oculis est reddita nostris.
nec prius amissam respexi animumque reflexi,
quam tumultum antiquae Cereris sedemque sacratam
venimus.

Když Aeneas na možnost erravitne via seu lassa resedit pomyslí, musela vzdálenost, v které Kreusa za Aeneem šla dosti značná býti.

I zde zajisté, jako v mnohých jiných věcech, Servius na pravé cestě jest podáváje výklad: „Vel longe ideo, ut sit proeconomia, quod errare potuerit.“ Ale ovšem za zdařilé toto předběžné motivování toho, co se skutečně stalo, pokládati nemůžeme. Znamenáme úmysl Vergiliův, ale prostředek, jehož k dosažení účelu užil, schvalovati nelze, i jest na snadě námitka, že věru bylo jednostejno, kdyby ještě jedna osoba (Creusa) s' Aeneem byla šla; a musil-li dokonce Aeneas této — snad zbytečné — opatrnosti užiti, měl aspoň zajisté choti své důtklivě raditi, aby nešla příliš daleko za ním. Zkrátka dle mého mínění Weidner o této sceně právem soudí: „In ein psychologisches Verhältniss drängt sich kalt und starr ein äusseres Motiv ein.“*)

Aen. II 771 a násl.

*quaerenti et tectis urbis sine fine furenti
infelix simulacrum atque ipsius umbra Creusae
visa mihi ante oculos et nota maior imago.
obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.
tum sic adfari et curas his demere dictis.
'quid tantum insano iuvat indulgere labori' cet.*

O rukopisném podání ve verši 771 dává Ribbeck tuto zprávu:

RVENTI P c γ 1 fuenti (in mg. al. furenti) γ² FVRENTI M b
furrenti a 1.^a Ribbeck přijal v text čtení ruenti. Ale o pra-

*) Že Ovidius přiležitosti této k poznámce zlomyslné o Aeneovi rád užil, není s podivem. V Heroidách VII 83 a násl. praví Dido:
si quaeras, ubi sit formosi mater Iuli,
occidit a duro sola relicta viro.

vosti čtení druhého *furenti* svědčí alliterace, kterémuž momentu vůbec v kritice textu Vergiliových básní dle mého mínění místo velmi důležité přísluší. Alliterace *fine furenti* ruší se čtením *ruenti*. Zvláště takováto alliterace, t. j. v posledních dvou slovech verše se naskytující, jest v Aeneidě velmi oblíbeným prostředkem. Tento druh alliterace v druhém zpěvu Aeneidy 46krát*) se naskytuje, totiž 9 *sidera somnos*, 34 *fata ferebant*, 40 *comitante caterva*, 46 *machina muros*, 60 *aperiret Achivis*, [76 *formidine fatar*], 83 *proditione Pelasgi*, 85 *lumine lugent* (dvě písmena), 105 *quaerere causas***), 124 *crudele canebant*, 125 *ventura videbant*, 154 *violabile vestrum*, 160 *servataque serves*, 201 *sorte sacerdos*, 237 *machina muros*, 271 *effundere fletus****), 303 *auribus adsto*, 312 *lata relucens*, 325 *lium et ingens*, 348 *fortissima frustra*, 354 *sperare salutem*, 361 *funera fando*, 370 *comitante caterva*, 380 *repente refugit*, 396 *numine nostro*, 414 *acerrimus Ajax*, 429 *plurima Panthu*, 433 *fata fuissent*, 465 *repente ruinam*, 476 *agitator Achillis*, 504 *spoliisque superbi*, 507 *convolsaque vidit*, 517 *simulacra sedebant*, 542 *exsangue sepulcro*, 543 *regna remisit*, 561 *volnere vidi*, 597 *coniunxne Creusa*, 651 *coniunxque Creusa*, 680 *mirabile monstrum*, 712 *advertite vestris*, 717 *patriosque Penatis*, 742 *sedemque sacratam*, 754 *lumine lustro*, 771 *fine furenti*, 775 *demere dictis*, 794 *simillima somno*.

Že místo *furenti* v některých rukopisech *ruenti* psáno, stalo se bezpochyby tím, že slovo *furere* vzhledem k obyčejnému významu svému za závadné pokládáno. Také *Aen. IV 42* naskytuje se místo pravého *furentes* v některých rukopisech *vagantes*. Též *Aen. XII 535* jest snad *furenti*, což se v pražském rukopise nalezá (v jiných rukopisech psáno *ruenti*), čtení pozoruhodné, a sice za příčinou alliterace *furenti* — *frementi*.

Stran užívání slova *furere* u Vergilia srov. *Vergilstudien*, str. 137.

* * *

Že Ribbeck na základě starého svědectví *Serviova* †) verš 775 (kterýž *III 153* a *VIII 35* opakován jest) za pozdější interpolaci pokládá, zdá se mi býti míněním velmi oprávněným. Mínění tomu nasvědčuje (jako Ribbeck a Weidner tvrdí) i to, že tu m ve verši 775 nepřipouští vhodného výkladu. Toto tu musilo by se s pominutím verše 774 vztahovati k slovům *visa mihi ante oculos* (773). Zajisté na obou ostatních místech, kde

*) To jest tedy téměř 6% všech veršů, při čemž ani nepočítám slabší alliterace toho druhu 2 *ab alto*, 41 *ab arce*, 81 *ad auris*, 87 *ab annis*, 119 *ad auris*, 202 *ad aras*, 259 *ad auras*, 425 *ad aram*, 624 *in ignis*, 654 *in isdem*, 663 *ad aras* 699 *ad auras*.

***) Že *qu* s ostatními hrdelnými souhláskami alliteruje, lze dokázati

***) Že komposice nepřekáží alliteraci, lze též dokázati.

†) *Servius*: "hic versus dicitur in plerisque non fuisse."

verš tento ještě se nalezá, tum vhodněji položeno, a sice III 147 a násl.

Nox erat et terris animalia somnus habebat:
effigies sacrae divom Phrygiique Penates,
quos mecum ab Troia mediisque ex ignibus urbis
extuleram, visi ante oculos adstare iacentis
in somnia, multo manifesti lumine, qua se
plena per insertas fundebat luna fenestras;
tum sic adfari et curas his demere dictis

a VIII 31 a násl.

huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amoeno
populeas inter senior se attollere frondes
visus, eum tenuis glauco velabat amictu
carbasus et crinis umbrosa tegebat arundo,
tum sic adfari et curas his demere dictis.

Dle mého mínění interpolován verš 775 od těch, kteří v rukopisech nějaký úvod řeči choti Aeneovy pohřešovali. Věc ta však není nikterak bezpříkladná, ač se interpolatorům zdála divnou. Máme ještě jiné toho příklady, že básník řeč některé osoby bezprostředně a bez formule uvozovací klade. Dva případy sluší při této věci rozeznávati.

a) Obyčejně následuje v této příčině* po ukončení řeči nějaký výraz rekapitulující, kterýmž se k řeči předcházející zpět ukazuje a spolu osoba řečnická naznačuje. Sem patří tyto příklady z Aeneidy: II 322, 577 a násl., 675 a násl., 689 a násl., 707 a násl., IV 416 a násl., 675 a násl., 702 a násl., VI 756 a násl., VIII 293 a násl., IX 634 a násl., 747 a násl., X 597 a násl., 846 a násl., XI 715 a násl., XII 620 a násl., 676 a násl., 872 a násl. Tak na př. II 323 následuje vix ea fatu eram, taktéž II 588 talia iactabam, V 679 talia vociferans atd. Taktéž na tomto našem místě haec ubi dicta dedit (790).

b) Někdy řeč klade se i bez úvodu i bez rekapitulujícího výrazu, na př. řeč II 657—670, taktéž VI 560 561, VI 719—721. Na tomto posledním místě jako v dramatu po řeči Anchisově hned bezprostředně krátká odpověď Aeneova následuje.

Poněvadž tedy na tomto místě vznik interpolace způsobem pravděpodobným lze vyložiti, poněvadž dále ve verši 775 tum nevhodné jest a poněvadž Servius zprávu podává, že verše toho v přemnohých rukopisech nebylo; mohou zajisté i konservativní kritikové mínění schváliti, že verš ten později interpolován.

Aen. III 321 a násl.

*o felix una ante alias Priameia virgo
hostilem ad tumulum Troiae sub moenibus altis
iussa mori, quae sortitus non pertulit ullos*

*nec victoris heri tetigit captiva cubile!
nos patria incensa diversa per aequora vectae
stirpis Achilleae fastus iuvenemque superbum
servitio enixae tulimus.*

Slova *servitio enixae tulimus* potkala se s třemi mezi sebou zcela rozdílnými výklady, a sice:

buď „*labore exercitae*“ (Nonius 391 3 a 279 10). Voss přeložil „*uns anstrengend zum Sklavendienst,*“

nebo „*semper enitentes, ut servitio exiremus: herausstrebend aus dem Sklavendienst*“ (výklad Jahnův),

nebo „*in der Sklaverei gebärend*“ (výklad Thielův). V tomto smyslu již Servius slova ta vyložil: „*Servitio enixae tulimus; hoc est pertulimus, donec in servitio positae enteremur. Et bene plurali utitur numero, ad excusandum pudorem.*“

Nevhodnost a nesprávnost všech tří výkladů lze nezvratně dokázati, kterýžto výklad v knize svrchu připomenuté podám. Já jsem přesvědčen, že čísti třeba

*stirpis Achilleae fastus iuvenemque superbum
servitio enixe tulimus.*

Enixe nalezá se v některých rukopisech Vergiliových*) a také u Donata (v pozn. k Ter. Andr. IV 1 52). Enixe záhy omylem pokládáno za přičestí *enixae*, jakož v rukopisech nesčíslněkrát *e = ae*; a možno, ba i pravdě podobno, že enixe v těch rukopisech, v kterých se naskytuje, neznamená adverbium, nýbrž že jest = *enixae*. *Nos iuvenem superbum servitio enixe tulimus* znamená *nos iuveni superbo enixe servivimus*. Právě tak enixe se slovem poslušenství naznačujícím spojeno u Livia IV 26 12 *utrimque enixe obeditum dictatori est*. Srv. mimo to Liv. VI 40 4 *enixae operam dedisse*. XXXVII 16 2 *imperata enixe fecerunt*. Caes. B. C. III 35.

Aen. III 333 a násl.

*morte Neoptolemi regnorum reddita cassi
pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos
Chaoniamque omnem Troiano a Chaone dixit
Pergamaque Iliacamque iugis hanc addidit arcem.*

Nesnáze, které přičestí *reddita* ve verši 333 působí, jsou nemalé. Někteří vykladatelé ovšem přestali bez dalšího přemýšlení na výkladě, kterýž u Servia**) se nalezá, že *reddita = data*;

*) Z rukopisů, jež Ribbeck uvádí, má Bern. a toto čtení. Dále praví se, že ve třech rukopisech Burmannových enixe psáno. — Mohlo by se ovšem také navrhnouti *servitio enixo*; ale, jak se samo sebou rozumí, enixe již z důvodu vnějšího jest pravdě podobnější čtení.

**) Servius: „*re ergo abundat.*“

ale pohodlný tento způsob nesrovnává se s filologickou důkladností a jest to pouhá a neoprávněná frasa.

Forbiger vykládá: „Poterat Helenus, ipse regis filius, iure quodam suo exspectare, ut sibi, qui tam diu in servitute fuisset, domino e medio sublato, pars certe eius regni obtingeret.“ Ale toto mínění o kompensaci Helenovi příslušné jest k více nepodobno z rozličných důvodů a zvláště také z toho, že Helenus ani ve své vlasti Troii nebyl vládcem, nýbrž jen synem vládcovým.

Ještě méně pravdě podobá se výklad Ladewigův: „Epirus wurde nach dem Tode des Pyrrhus nicht frei, sondern erhielt wieder (reddita) einen Herrscher.“ K takovému výkladu nedostává se hlavní věci a podmínky, totiž slova *regi n. domino (reddita)*, které by v této příčině nezbytné bylo. Ladewig ovšem v poznamenání svém mlčky uvádí výraz „einen Herrscher,“ ale beze všeho důvodu.

Spíše by snad lze bylo poněti *debitum regnum*, které slovem *reddita**) se naznačuje, ospravedlniti poukázáním k verši 329

me famulo famulamque Heleno transmisit habendam.

Poněvadž Helenus dřívější choť Neoptolemovu, Andromachu, za manželku obdržel a po smrti Neoptolemově co otčím Molossův také přirozeným ochráncem a poručníkem Molossovým byl, mohl za nezletilého Molossa zprávu země vésti, která později měla Molossovi připadnouti.

Tímto způsobem tedy by snad bylo možno, *reddita* vyloučiti, a na mínění tom, že ve verši 333 tento právní důvod vladaření Helenova obsažen, trvám rozhodně a neschvaluji, jak svrchu vytčeno, nikterak výkladu Forbigerova. Srovn. na doklad toho ještě verše III 295 a násl.

*Priamiden Helenum Graias regnare per urbes
coniugio Aeacidae Pyrrhi sceptrisque potitum
et patrio Andromachen iterum cessisse marito.*

Ale že i při tomto výkladě *reddita* jest výrazem aspoň velmi nejasným, připouštím a uznávám. Nejasnost tato mohla by se snad omluviti snahou básníkovou po alliteraci *regnorum reddita*. Ale alliterace (a ještě důraznějši alliterace)**) také se zachová čtením, které navrhuji

*morte Neoptolemi regnorum credita cessit
pars Heleno*

*) Známo, že mnohdy časoslova s předponou *re* složená naznačují čin povinný, jako *reddere*, *referre* „vrátiti někomu něco, co mu vrátiti máme,“ *repetere* „zpět požadovati na základě práva nějakého“ atd.

***) *credita cessit*. Jakou měrou Vergil si liboval právě v této alliteraci, jeví se na konci verše v posledních dvou slovech, vložil jsem ve výkladě k Aen. II 771 na str.

Výraz *credita* jest zde nejhodnější, jež vůbec lze si mysliti; nebo Helenovi za nezletilosti Molossovy zpráva říše jenom svěřena. Že pak korruptela *reddita* snadno mohla omylem vzniknouti, nepotřebuje důkazu.

* * *

O osudech, s kterými se potkali Neoptolemus, Helenus a Andromache, zmiňuje se Vergil ve verších 327 — 336 třetího zpěvu Aeneidy velmi stručně a neúplně. Co se této věci týká, myslím, že, pokud to vůbec možno jest, shoda mezi Vergiliem a Euripidem (a sice tragoedií Euripidovou Andromachou) předpokládati se musí. Dle mého mínění představoval si Vergilius osudy ty takto:

Když Neoptolemus Hermionu, dceru Menelaovu, za chof pojal, dal otrokyni Andromachu za manželku otroku Helenovi.*) Neoptolemus v Delfech, kamž se z příčiny od Vergilia blíže nenaznačené**) byl odebral, od Oresta úkladně usmrten ze žárli-
vosti, poněvadž Hermione dříve Orestovi za ženu byla příslibena. Vražda tato stala se u oltáře, jež Neoptolemus v Delfech otci svému Achillovi byl zřídil. Po smrti Neoptolemové část říše Neoptolemovy (a sice Epirus)***) přišla pod vládu Helenovu,

*) V tom uchýlil se Vergilius od Euripida, u něhož na konci tragoedie Thetis teprv po smrti Neoptolemové sňatek Andromachy s Helenem a přestěhování se jich s Molosseem do země Molossie přikazuje; jsou to verše 1243 a násl.

*γυναῖκα δ' αἰχμάλωτον, Ἀνδρομάχην λέγω,
Μολοσσίαν γῆν χοῖ κατοικήσαι, γέρον,
Ἐλένω συναλλαχθεῖσαν εὐναίοις γάμοις,
καὶ παῖδα τόνδε τῶν ἀπ' Αἰακοῦ μόνον
λελειμμένον δι' βασιλέα δ' ἐκ τοῦδε χοῖ
ἄλλον δι' ἄλλον διαπερᾶν Μολοσσίας*

Dle Euripida zůstala Andromache u Neoptolema, byla však u něho v nevážnosti a od Hermiony nenáviděna a pronásledována; srv. *Androm.* 29 a násl.

**) Avšak shodu mezi Vergiliem a Euripidem smíme i zde předpokládati. Srv. *Eur. Androm.* verše 49 a násl.

*ὁ γὰρ φητεύσας αὐτὸν οὐτ' ἐμοὶ πάρα
προσωφελῆσαι, παιδί τ' οὐδὲν ἔσσι, ἀπὼν
λεῖψων κατ' αἶαν, ἔνθα Λοξία δίκην
δίδωσι μανίας, ἢ ποτ' ἐς Πυθῶ μολῶν
ἤτησε Φοῖβον πατρός οὐ κλίειν δίκην,
εἴ πως τὰ πρόσθε σφάλματ' ἐξαιτούμενος
θεὸν παράσχουτ' εἰς τὸ λοιπὸν εὐμενῆ.*

***) Myslím, že „Chaonia“ u Vergilia (334 a násl.) neznamená v užším smyslu úzký pruh na pobřeží epirském, nýbrž v širším smyslu celou zemi epirskou, jakož Vergil ve verši 292 a 503 skutečně praví Epiri a Epiro. Nelze zajisté pochybovati, že Euripides ve verších 1243 a násl. své tragoedie naznačuje, že Helenus za nezletilého Molossa v Molossii má vládnouti. Ježto pak v této věci shodu mezi Euripidem a Vergiliem předpokládám, musím i u Vergilia „Chaonia“ i u Euripida „Μολοσσία“ v širším smyslu = Epirus vyložití.

jenž zemi tu za nezletilosti syna Neoptolemova Molossa spravoval (regnum credita cessit pars Heleno).

Co se s ostatními částmi říše Neoptolemovy stalo, o tom se Vergilius nezmiňuje. Dle Euripidova podání vládl ve Fthii Neoptolemos, stařícký děd jeho Peleus pak v zemi farsalské. Srv. Androm. verše 22 a násl.

*Πηλέα δ' ἀνάσσειν γῆς ἐκ Φαρσαλίας,
ζῶντος γέροντος σπῆτρον οὐ θέλων λαβεῖν.*

Tedy dle Euripidova mínění Peleus přirozenou měrou i po smrti Neoptolemově podržel vládu v zemi farsalské. Také vláda ve Fthii připadla dle Euripida bez pochyby Peleovi po smrti vnučkové. To vše můžeme také u Vergilia mlčky předpokládati, a z toho lze vyloučiti výraz regnum pars.

* * *

Svrchu jsem položil předběžné tvrzení, že Neoptolemus v Delfech u oltáře, jež sám otci svému Achillovi byl zřídil, od Oresta usmrčen, 330 a násl.

*ast illum ereptae magno inflammatus amore
coniugis et scelerum furiis agitatus Orestes
excipit incautum patriasque obtruncat ad aras.*

Někteří vykladatelé míní, že Neoptolemus od Oresta ve Fthii usmrčen, jiní ve shodě s Euripidem za jeviště této udalosti kladou Delfy. Necht' se však kdo rozhodne tak či onak, zajisté patriae arae znamená arae patris t. j. arae patriconstitutae, jako již Servius vyložil: „Pyrrhus... in numinis insultationem in templo eius Delphico aras patri constituit et illic ei coepit sacrificare.“ Srv. Heyneův XII. excursus k třetímu zpěvu Aeneidy. O pravosti tohoto výkladu slov patrias aras*) rozhodně svědčí to, že v této příčině výklad Vergiliův o smrti Neoptolemově jest v plné a mohutné uchvacující shodě a souvislosti s kletbou od Priama v Aeneidě II 535 a násl. vyslovenou :

*'at tibi pro scelere' exclamat 'pro talibus ausis
di, si qua est caelo pietas, quae talia curet,
persolvant grates dignas et praemia reddant
debita, qui nati coram me cernere letum
fecisti et patrios foedasti funere voltus'.*

Nelze o tom pochybovati, že Vergil tato slova, poslední to slova, která Priamus k smrti jsa odhodlán a smrt svou předvídaje pronesl, spolu pokládal za proročké předpovědění osudu, jenž Neoptolema měl potkati, právě tak jako o kletbě od

*) Stran tohoto významu slova patrius = patris, paternus srv. na př. Aen. I 648 patrius amor, VI 83 patriae manus, a zvláště Ovid. Met. XV 723 patrias aras t. j. oltář otci Apollinovi zasvěcený.

Didony před smrtí vyslovenou*) vykladatelé vůbec to uznávají. Kletba a spolu věštba Priamova splnila se však s uchvacující a mohutně dojmaví důkladností, když Neoptolemus též takřka před očima otce svého usmrčen, jako sám nešťastného Polita před očima otce jeho Priama usmrtil a patrios voltus funere foedavit. Jako Priamus svědkem byl smrti synovy, tak Achilles, jenž po smrti své co heros božské pocty požíval, zřítí musil, jak syn Neoptolemus u oltáře jeho od Oresta usmrčen. Dle tohoto výkladu slova Priamova grates dignae et praemia debita atd. jsou prorocstvím pomstu s neomylnou přesností věštícím. Rozumí se samo sebou, že básník heroa Achilla na tom místě, kde božské pocty požívá, přítomného si představoval.

Také u Tryfiodora (Halosis Ilin 640 a násl.) smrt Neoptolemova uvádí se ve spojení s osudem Priamovým. Tryfiodoros zmíniv se o usmrčení krále Priama praví o Neoptolemovi

*σχέτλιος, ἢ μὲν ἔμελλε καὶ αὐτῷ πότμος ὁμοῖος
ἔσσεσθαι παρὰ βαμῶν ἀλαθέος Ἀπόλλωνος
ὄστερον, ὅπποτε μιν, ζαθέου δηλήμονα νηοῦ
Δελφῶς ἀνήρ ἑλάσας ἱερῇ κατέπεφνε μαχαλῶν.*

Přese všechny ostatní rozdíly v podrobnostech jest předce velmi pozoruhodno, že základní idea o odplatě, která Neoptolema zastihla, a o souvislosti smrti Neoptolemovy a Priamovy také u Tryfiodora velmi důrazně se jeví.

Co se konečně místa týká, kde Neoptolemus zahynul, zaslужuje dle mého mínění víry výklad obyčejný, že Vergil přidružuje se obecné pověsti a následuje podání Euripidova Delfy za jeviště té udalosti pokládal.

*) Srv. Aen. IV 612 a násl., kde Dido před smrtí svou bohy takto vzývá o splnění pomsty proti Aeneovi:

*si tangere portus
infandum caput ac terris adnare necesse est
et sic fata Iovis poscunt, hic terminus haeret:
at bello audacis pupuli vexatus et armis,
finibus extorris, complexu avolsus Iuli
auxilium impleret videatque indigna suorum
funera; nec, cum se sub leges pacis iniquae
tradiderit, regno aut optata luce fruatur;
sed cadat ante diem mediaque inhumatus arena.
haec precor, hunc vocem extremam cum sanguine fundo.
tum vos, o Tyrii, stirpem et genus omne futurum
exercete odiis cinerique haec mittite nostro.
munera; nullus amor populis nec foedera sunt,
exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
qui face Dardanios ferroque sequare colonos atd.*

Básník zde (jak vykladatelé všichni uznávají) víry starověké všeobecné rozšířené, že duch umírajícího bystřeji do budoucnosti hledí (srv. Cic. de div. I 30 animus appropinquante morte multo est divinius), výborně k dosažení mohutného efektu užil. Kletba Didonina splnila se ve všech svých částech. Aeneas nucen byl u Euandra pomoci proti Turnovi vy-

Aen. III 599 a násl.

*per sidera testor,
per superos atque hoc caeli spirabile lumen*

Výrazu spirabile lumen dostalo se rozličných a horlivých, ale spolu strojených a pravdě nepodobných výkladů; s druhé strany pak také pochybováno o pravdivosti toho čtení.*) Zvláště snažili se vydavatelé neobyčejné spojení spirabile lumen ospravedlniti tím, že prý básník těmito slovy vzduch a světlo chtěl vytknouti co hlavní podmínky všeho života (tak Kappes v programmu III, 23 a ve vydání svém). Ale kdyby básník toto byl zamýšlel, proč nevolil podobného výrazu, jako VI 363 per caeli iucundum lumen et auras? Zajisté musíme spíše vyhledávati výklad, dle kterého by možnost spojení epitheta spirabile se slovem lumen sama o sobě (bez ohledu na výraz spirabilis) aer byla zřejma; nebo již a priori jsme oprávněni domněnku odmítnouti, že lumen proto nazváno spirabile, poněvadž aer slove spirabilis a aer někdy s lumen se spojuje. Spirabile lumen jest ovšem výraz neobyčejný, ale předece lze spojení to pochopiti, vyložili se spirabilis ne v původním významu, nýbrž ve významu = vitalis, co k živobytí patří, právě tak jako spirare mimo význam „dýchatí“ má také význam „žiti.“**) Dle toho výkladu tedy spirabile lumen = vitale lumen, kterého výrazu Ovidius v témž vypravování o Achaemenidovi užil.***) Že pak Ovidius při tom slova Vergiliova měl na mysli a na paměti, o tom jsem přesvědčen, poněvadž vůbec Vergiliovo vypravování o Achaemenidovi napodobil a při tom mnohdy i vlastních slov Vergiliových anebo aspoň podobných užil.†)

hledávati; po přemožení Rutulů pak čtvrtého roku utonul dle pověsti v řece Numiciu a mrtvola jeho nenalezena. Poslední slova Didonina pak vztahují se k Hannibalovi, jenž památku Didoninu strašně pomstil.

*) Ribbeck přijal v textu numen dle rukopisu Medicejského. Ale také v tomto rukopise podáno lumen vedle numen, poněvadž psáno

L
LV
NVMEN, a v Pal. NOMEN (LV m. rec., N eras., O corr. m. ant. in V).
Ostatné lumen zaručeno imitací Ovidiovou Met. XIV 175 lumen vitale.

**) V tomto významu naskytuje se zvláště přičestí spirans; srv. Aen. IV 64 spirantia exta. Také spiritus (životní dech) někdy = život.

***) Výrazu vitalia lumina ostatně již Cicero v básni své de suo consulatu (srv. de div. I 11 18) užil.

†) Srv. Ovid. Met. XIV 166 spinis conserto tegmine a Aen. III 594 consertum tegumen spinis; Met. XIV 219 a Aen. III 598 a násl.; Met. XIV 159 comes experientis Ulixi a Aen. III 613 comes infelicis Ulixi; Met. XIV 205 vidi bina meorum ter quater affligi sociorum corpora terrae a Aen. 623 a násl. vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro prensa manu magna medio resupinus in antro frangeret ad saxum; Met. 209 semianimesque artus avidam condebat in alvum a Aen. 627 trepidi tremere sub dentibus artus; Met. 211 a násl. eiectantemque

Avšak proč volil Vergilius výraz ten neobyčejný místo výrazu *vitale lumen*? I zde, myslím, musíme příčinu toho v horlivé snaze tohoto básníka po alliteraci shledávat. A sice míním, že netoliko v slovech *superos* a *spirabile* úmyslná alliterace se jeví, nýbrž že k těmto slovům i *sidera* v předcházejícím verši náleží tak, že básník všechny tři činitele, jichž se *Achaemenides* zapřisahaje druhy *Aeneovy* dovolává (*sidera*, *superos*, *spirabile lumen*), také vnějším znamením, t. alliterací, spojil.

Aen. III 623 a násl.

*vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro
premsa manu magna medio resupinus in antro
frangeret ad saxum sanieque adpersa natarent
limina; vidi atro cum membra fluentia tabo
manderet et trepidi tremere sub dentibus artus.*

Ve verši 625 psáno v některých rukopisech *adpersa* (také v pražském), v jiných *expersa* nebo *expersa*. *Servius* schválil toto druhé čtení: „*expersa*: haec fuit vera lectio, i. e. *madefacta*. Nam si *aspersa* dixeris, i. e. *irrorata*, *tapinosis* et *hyperbole* iunguntur.“ Ale *expersa* ve významu, jenž zde se vyžaduje, není správné (srv. poznamenání *Gossrauovo*), a *adpersa* chráněno jest alliterací *ad saxum*.

Místo *Homerovo*, které *Vergilius* ve verši 623 na mysli měl, jest *ι 288* a násl.:

*ἀλλ' ὄγ' ἀναίξας ἐτάροις ἐπὶ χεῖρας ἱάλλεν
σὺν δὲ δῖα μάρψας ὥστε σκύλακας ποτὶ γαίῃ
κόπτ'.*

Se slovy *ποτὶ γαίῃ* srovnává se *Ovid. Met. XIV 205* a násl. *vidi bina meorum ter quater affligi sociorum corpora terrae*. Ve verši *Vergiliově* jest *ad saxum*, při čemž opět alliterace (*saxum sanieque*) rozhodovala.

Ve verši 627 v rukopisech buď *trepidi* nebo *tepidi* podáno. *Servius* pokládal *tepidi* za lepší čtení; „*Melius tepidi*, quasi adhuc vivi, quam *trepidi* i. e. *trementes*, ne sit *iteratio*.“ Ale o pravdivosti čtení *trepidi* svědčí tyto důvody:

1. Se slovem *vidi* (626) lépe se shoduje *trepidi* než *tepidi*.

2. V imitaci *Ovidiově* shledáváme *XIV 209* *semianimes artus*, z čehož na jevě, že *Ovidius* *trepidi* četl.

---

cruentas ore dapes et frusta mero glomerata vomentem a *Aen. 632* a násl. *saniem eructans et frusta cruento per somnum cemmixa mero*; *Met. 214* *omnemque tremescens ad strepitum* a *Aen. 648* *sonitumque pedum vocemque tremesco*; *Met. 216* *glande famem pellens et mixta frondibus herba* a *Aen. 649* a násl.; *Met. 197* *lucis ademptae* a *Aen. 658* *lumen ademptum*.

3. Alliterace *trepidi tremere* jest důraznější než při čtení *tepidi*.

Čtení *tepidi* vzniklo zajisté jen z té příčiny, aby se pleonasmus odstranil (srv. poznamenání Serviovo svrchu položené).

Aen. III 700 a násl.

*et fatis numquam concessa moveri
apparet Camerina procul campique Geloi
immanisque Gela fluvii cognomine dicta.*

Peerlkamp, Wagner, Gossrau verš 702 za pozdější interpolaci pokládají, s kterýmžto míněním docela se srovnávám; viz zvláště důkladné poznamenání Gossrauovo. Na skrovném místě zde tolik závadných věcí nahromaděno, že nelze vyčítati přílišnou smělost těm kritikům, kterým se verš 702 podvrženým býti vidí. Z pěti slov, z nichž se verš ten skládá, jsou čtyři závadná nebo chybná, a sice *immanisque* (divné to epitheton řeky té, kteréž se vykládá o vřech a proudech té řeky), *Gelā* (kde řecká kvantita proti latinskému obyčeji zachována), *fluvii* (ale tato forma genetivu slov v nominativě *-ius* nebo *-ium* majících jinde u Vergilia se nenaskytuje,*) a *cognomine* (kde má býti *nominē*). K tomu se přidružuje ještě nesnesitelná tautologie *Gela* po předcházejícím výrazu *campique Geloi*, kterýmž básník zajisté již město *Geluisokolim* naznačil. — Verš 702 bylo by lze jen tehdaž podržeti, kdybychom se ve verši 701 odhodlali k nějaké změně slova *Geloi*, na př. *campique palustres***) a kdybychom ovšem mimo to nezávadnost věcí ve verši 702 svrchu vytčených mohli dokázati. — Avšak zajisté přirozenějším a oprávněnějším prostředkem v takové příčině jest athetese verše 702.

Jediná vážná námitka proti této athetesi jest zdánlivé napodobení verše 702 u Silia XIV 218 *venit ab amne trahens nomen Gela* a u Claudiana Rapt. Pros. VI 58 *nomenque Gelan qui praebuit urbi concelebrant*. Ale místa tato jsou takového způsobu, že nemusí zrovna za imitaci verše Aeneidy III 702 se pokládati; nebo jediná podobnost (totiž myšlénka, že město *Gela* pojmenováno po řece *Gelas*) může i jiným způsobem se vyložití. Porovnání jména města *Gely* s řekou *Gelas* jest tak na snadě, že *Silius* i *Claudius* samostatně na to mohli přijíti. Anebo (a to snad ještě více pravdě podobno) místa tato, *Siliovo* i *Claudianovo*, jsou napodobením zaniklé nějaké nám neznámé starší básně, a interpolace našeho místa zakládá se na též básni.

*) Jediný verš, v němž u Vergilia mimo toto naše místo podobný tvar se vyskytuje, totiž IX 151 (*Palladii*) jest zajisté od interpolatora podvržen.

***) campique palustres* vztahovalo by se k bahnitě krajině *kamerinaké*.

Aen. IV 208 a násl.

*aspicis haec? an te, genitor, cum fulmina torques,
nequiquam horremus, caecique in nubibus ignes
terrificant animos et inania murmura miscent?*

Souvislost myšlének jest tato: Iarbas volá k otci svému Jovovi: „Zdaž zřítš tuto hanu, která se mně stala? či strachujeme se darmo (zbytečně) blesků?“ Iarbas míní, smutné faktum, že Jupiter nemstí pohanění Iarbovi učiněného, to že dvojí výklad připouští; buď Jupiter nevidí a nedbá toho pohanění; nebo, vidí-li je, třeba souditi, že Jupiter nemá moci, aby syna svého pomstil, a že blesky, jichž se člověčenstvo strachuje, jsou jen caeci in nubibus ignes.*)

Ale velmi nesnadna (ačkoli vykladatelé nesnáze té nedbají) jsou slova cum fulmina torques.

A priori očekáváme zde myšlenku: „Snad bez příčiny strachujeme se Jova; snad nejsou blesky v moci Jovově, nýbrž jsou to jen slepé plameny, které z nějaké neznámé příčiny v mračnech vznikají.“ Že již za starého věku na takový výklad pomýšleno, patrně z poznamenání Serviova, v kterémž ovšem, jakož to v komentáři Serviově přechásto se děje, rozličné výklady vedlé sebe se naskytují. Servius praví k slovu horremus: „aut quia existimamus ea non emitti manu tua. An nequiquam pro non? ut sit: Tu fulmina non torques.“ A k slovům caecique ignes: „Non quia non videntur, sed quorum origo non apparet. [An quorum rationem ignorantes timemus]. Alii enim de ventis dicunt fieri, alii de nubibus, alii de aëre fulmen.“ K tomu pak uvádí Servius místo z Juvenalových satir, kteréž úplně takto zní (XIII 223 — 226):

hi sunt, qui trepidant et ad omnia fulgura pallent,
cum tonat, exanimes primo quoque murmure caeli;
non quasi fortuitus nec ventorum rabie, sed
iratus cadat in terras et iudicet ignis.**)

Dále praví Servius k slovům in nubibus: „ac si diceret, non ex te fiunt.“ A k verši 210: „latenter secundum Epicureos locutus est.“

*) Poněkud lze srovnati slova choru v Sofokleově *Elektré* 823 a násl.

*ποῦ ποτε κεραινοὶ Διὸς ἢ
ποῦ φάεθων Ἄλιος, εἰ ταῦτ' ἐφορῶντες
κρύπτουσιν ἔνηλοι;*

**) K tomu podává scholiasta Juvenalův toto poznamenání: „Physici nam adserunt, ex conflictu ventorum vel nubium tonitrua et fulgura fieri. nam ex nimio flatu vel certamine ventorum nubes inter se conlissae tonitrua et coruscosc faciunt, ac veluti saxa inter se conlisa ignem excutiunt.“

Že nezdídka u Vergilia reminiscence z básně Lukreciovy anebo narážky na tuto báseň se naskytují, známo jest. Jak velice Vergilius tohoto filosofického básníka si vážil, dokazuje zvláště výrok jeho Georg. II 475 a násl. a Georg. II 490 a násl.

felix, qui potuit rerum cognoscere causas,
atque metus omnis et inexorabile fatum
subiecit pedibus strepitumque Acherontis avari.

Srv. Lukrecia I 67 a násl. 79. 103 a násl. III 14, 37 V 1193 a násl.

O vzniku blesku a hřmění Lukrecius poměrně obšírně vykládá v šesté knize počínaje veršem 96, a ve verších 379 — 422 též knihy podává důvody, které proti víře lidské o Jovovi blesky metafyzickým svědčí.

Že pak Vergilius na tomto místě *secundum Epicureos locutus est* (jak Servius praví) a že měl na mysli mínění o přirozeném vzniku blesků, pokládám za pravdě podobné. Dle tohoto výkladu by byly *caeci ignes = ignes, qui nullo consilio reguntur = ignes fortuiti*, abych užil výrazu Juvenalova.

Tomuto výkladu však jsou na překážku slova *cum fulmina torques*; nebo těmi se naznačuje, že Jupiter blesky ve své moci má. Prostředek interpretační, kterého Servius užil (t. že *nequiquam = non*, a že slovo *to* patří k časoslovu *torques = cum fulmina non torques*), jest, jak se samo sebou rozumí, zhola nemožný. Taktéž nemožno slova *cum fulmina torques* vyložití omezovacím způsobem „ježto prý (jak lidé věří) blesky metafyz.“ Chceme-li tedy slovy Serviovými „*secundum Epicureos locutus est*“ se řídit, nezbyvá nic jiného, než předpokládati korrumpce v těch slovech, která tomuto výkladu odporují. I mohl by na př. verš 208 a násl. se čísti s touto změnou

aspicis haec? an te genitor cum fulmine torto
nequiquam horremus atd.

S tímto způsobem vazby srv. Aen. VIII 72 *tuque o Thybri tuo genitor cum flumine sancto*. Ennius Ann. 55 (Vahl.) *teque pater Tiberine tuo cum flumine sancto*. Na našem místě bylo by *te genitor cum fulmine torto* s nevolí řečeno, jako u Terentia Eun. IV 3 9 *abi hinc cum donis tuis tam lepidis*; srv. tamtéž I 2 73, Andr. V 4 38 *dignus es cum tua religione*; Hec. I 2 59, Phorm. III 1 1. Ovšem v této příčině obyčejně se klade zájmeno *tuus* nebo *iste*; ale že nebylo nezbytné, patrně z Liv. I 26 4 *abi hinc cum immaturo amore ad sponsum*.

Výklad místa Vergiliova, jež jsem podal, dochází stvrzení básní Siliiovou, a sice tou částí dvanácté knihy Siliiovy, v níž skepticismus Hannibalův se líčí. Když Hannibal útok na Řím podniknouti chtěl, tu způsobil Jupiter strašnou bouři a hromobití: v. 622 a násl.:

celsus summo de culmine montis
 regnator Superum sublata fulmina dextra
 libravit clipeoque ducis, non cedere certi,
 incussit. Summa liquefacta est cuspis in hasta,
 et fluxit, ceu correptus fornacibus ensis.

Ale Hannibal pončuje vojiny své, aby v tom neshledávali působení božského, i užívá při tom takových výrazů (caecum e nubibus ignem, murmura misceri vana), že patrně Siliiovi místo Vergiliovo na mysli tanulo; praví ve verši 627 a násl.

ambustis sed enim ductor Sidonius armis
 sistebat socios et caecum e nubibus ignem
 murmuraque a ventis misceri vana docebat.

A ve verši 633 a násl. praví Hannibal

ventis debebis nimirum hiemisque procellis
 unum, Roma, diem.

Když pak druhého dne Hannibal útok na Řím obnoviti hodlá a Jupiter opět hromobitím Karthaginské poděsiti a od útoku odvrátiti chce, snaží se zase skeptický vůdce Poenů vojním svým bázeň odníti; srv. v. 668 a násl.:

durat et adfirmans non ultra spondet in ipsos
 venturam caeli rabiem, modo patria virtus
 in dextras redeat, nec Romam excindere Poeni
 credant esse nefas. ubi nam tunc fulmina tandem
 invicti latuisse Iovis, cum sterneret ensis
 Aetolos campos? ubi, cum Tyrrhena natarent
 stagna cruore virum? pugnat pro moenibus, inquit,
 si rector Superum tot iactis fulmine telis
 inter tot motus cur me contra arma ferentem
 adflixisse piget? ventis hiemique fugaces
 terga damus.

Aen. IV 242 a násl.

*tum virgam capit; hac animas ille evocat Orco
 pallentis, alias sub Tartara tristia mittit,
 dat somnos adimitque et lumina morte resignat.
 illa fretus agit ventos et turbida tranat
 nubila; iamque volans apicem et latera ardua cernit
 Atlantis duri, caelum qui vertice fulcit,
 Atlantis, cinctum adsidue cui nubibus atris
 piniferum caput et vento pulsatur et imbri.*

Slova *et lumina morte resignat* potkala se za staré*) i za nové doby s rozličnými výklady. Dvě věci myslím však že mohou zcela na jisto se postavit.

*) Servius: „Lumina morte resignat: claudit, perturbat.“ A dále: „Resignat, hoc est aufert signa luminibus.“ A zase dále: „Alii tradunt resignare vetuste ita dictum, ut nos adsignare dicimus pro damus.“

Předně nemůže morte znamenati „den Zustand einer starren, dem Tode ähnlichen Unthätigkeit“*), nýbrž mors znamená zde skutečnou smrt a slova ta nejsou pouze dalším rozvedením výrazu předcházejícího adimit somnos. Nebo poněvadž na našem místě řeč jest o smrti a spolu o spánku a poněvadž dvojí rozdílná moc kouzelného prutu Merkuriova se připomíná, a sice jednak vzhledem k smrti a životu, jednak vzhledem ke spánku a bdění: tudy nemůže a nesmí na takovém místě slovo mors v nevlastním smyslu položeno býti, nýbrž musí míti svůj přesný a pravidelný význam. Ostatně jest a priori pravdě podobno, že básník vzhledem k spánku naproti výrazu dat somnos za dostatečné pokládal adimit. Kdyby slova et lumina morte resignat nebylo lze jinak vyložiti, bylo by věru mnohem lépe, je za interpolaci pokládati a vymýtití.**)

Druhá věc, kteráž se vidí býti jistou, jest, že lumina resignare řečeno o otvírání (vlastně: o rozpečetění) očí, nikoliv o zavírání (zapečetění) očí. Byliť Římané tomu zvykli, resignare pokládati za opak slova signare; a to platí nejen o vlastním a obyčejném významu slova toho, nýbrž i o přeneseném významu. Tak na př. význam „objeviti“ (Ovid Fasti VI 535 resignare venientia fata) opírá se o význam „pečeť zrušiti, rozpečetiti“; taktéž význam „zrušiti, zničiti“ (= rescindere, dissolvere). Jakým způsobem a právem byl by mohl básník od čtenářů žádati, aby slovíč lumina resignat nerozuměli o otevření očí, nýbrž o zavření? Signare oculos (u Statia Theb. III 129) znamená zavírati, zatlačovati oči (mrtvým).

Soudím tedy, že básník slovy lumina morte resignat, kterými výklad o kouzelné moci prutu Merkuriova se ukončuje, zase zpět se vrací k myšlence hned na začátku vytčené hac animas ille evocat Orco pallentis. Příklady takového vracení se k předešlému výroku (což můžeme vhodně orbis narrationis nazvati) naskytují se častěji. Tak na př. Vergil vykládá o úkolu Aeolově slovy qui foedere certo et premere et laxas sciret dare iussus habenas (Aen. I 62 a násl.) vrací se k tomu, co pravil ve verši 53 a násl. — Před popisem bohyně Famy IV 174—188 položen verš extemplo Libyae magnas it fama per urbes, a totéž praví básník po ukončení popisu formou změněnou ve verši 189: haec tum multiplici populos sermone replebat.

Co se grammatického výkladu týká, zdá se mně ablativ morte býti ablativem odluky, jež básník řídě se obdobou slov liberare, solvere, privare a j. praegnantním způsobem

*) Tak vyložil Ladewig později, následuje výkladu, jež Henry podal Jahrb. f. Phil. XCV. 722.

**) Již Heyne druhou polovicí verše 244 za podezřelou prohlásil, ještě rozhodněji pak po něm Peerlkamp.

s resignare spojil. Lumina morte resignare jest = resignando lumina morte liberare. Smrt očí pečeti (signat) č. zavírá; kdo tuto pečeť zrušuje a oči zase k životu otvírá, o tom lze říci, ovšem s básnickou smélostí, oculos morte resignat. Tak také resolvere spojeno s ablativem odluky u Ovidia, a sice Met. IV 738 virginem catenis a A. A. III 272 crura vinculis. Ostatně vazba resignare lumina morte není tak smělá jako Aen. VI 353 (navis) excussa magistro (při čemž se předpokládá činná vazba excutere navem magistro) dle obdoby vazby spoliata magistro = excusso magistro navis spoliata magistro.

* * *

Že slova ve verši 245 v rukopisech podaná agit ventos velmi divná jsou, to samo sebou patrně a přichází ještě více na jevo z rozličných pokusů, které starověcí vykladatelé činili, aby slovům těm nějaký význam podložili. Servius praví: „Agit ventos: non vocat aut transit, nam sequitur . . . . An ergo ducit atque moderatur? ut *mulcentem tigris et agentem* . . . an excludit ac pellit? ut *ac mebris agit atra venena*; an sequitur? ut *palantes Troas agebat*? an ante se agit, ne reflectant? ut *equos agit*, quia illis defertur; nam dixit: *Rapido pariter cum flamine portant*. An agit, in actu est? Sallustius: *Inter certamina dominationis aut libertatis agit*.“ Také mínění novověkých vykladatelů zde velmi se rozcházejí. Wagner vykládá „impellit, ut volatum suum secudent,“ jiní „žene před sebou větry,“ Ladewig „setzt in Bewegung,“ Henry o řízení a ovládnání větrů, jako vojevůdce a g m e n a g i t.

Poněvadž žádný z těchto výkladů nemůže uspokojiti, musí se podání rukopisné změnit. Nelze však za pravou emendaci pokládati konjekturu Wakefeldovu adit ventos (= non timet ingredi), nýbrž porušení musíme spíše v slově v e n t o s shledávati. Dle mého mínění třeba zde v text uvéstí výraz se agere, kterýž u básníků častěji se naskytuje, a sluší tedy čísti

illa fretus agit vento se et turbida tranat
nubila.

Srv. VI 337, VIII 465, IX 696. Podobně naskytuje se se ferre (φερεσθαι) V 290, VII 492, VIII 199 nebo se inferre, se mittere IV 254.

Aen. IV 571 a násl.

*tum vero Aeneas subitis exterritus umbris
corripit e somno corpus sociosque fatigat:
'praecipites vigilate, viri, et considite transtris' cet.*

Tímto způsobem novější vydavatelé všichni místo toto interpungují. A předce již Servius poznamenal: „Sane nonnulli ita distinguunt sociosque fatigat praecipites, ut allocutio hinc videatur incipere ‘Vigilate viri et considite transtris’, et est usitata figura, fatigat et praecipites facit.“ Já soudím, že tato interpunkce, kterou, jak Servius praví, již za starého věku „někteří“ za pravou pokládali, skutečně pravá jest a že vyzvání Aeneovo teprv slovem *vigilate* počíná. *) Tím lze zbaviti se divného a nesprávného spojení *praecipites vigilate*. Toto divné spojení chtěli ovšem někteří tím výkladem omluviti, resp. odstraniti, že prý *praecipites* patří vlastně k druhé větě *considerite transtris*. Ale na takové nepravdivosti smíme jenom s největší opatrností pomýšleti a při vykládání smíme takových hypotéz jen tehdyž užívati, kde jiná možnost se nejeví. **) Ale že by na tomto místě *praecipites* teprv k druhé větě *considerite transtris* patřilo, jest zde již proto pravdě zcela nepodobno, že tato druhá věta od první také vnějším znakem odloučena jest, a sice tím, že vokativ *viri* mezi oběma imperativy *vigilate* a *considerite* položen. Ostatně by ani k imperativu *considerite transtris* výraz *praecipites* hrubě se nehodil a zajisté žádný Říman nikdy neřekl „*praiceps consedit*,” tak jako ani my nemůžeme říci „střemhlav si sedl“ a jako nelze v němčině říci „er setzte sich über Hals und Kopf,“ ovšem pak můžeme o člověku rychle a s hlavou ku předu nahnutou pádicím říci „pádí střemhlav, er rennt über Hals und Kopf.“ Spojení *socios fatigat praecipites* jest velmi vhodné a zcela správné: „Aeneas na Trojany, kteří o překot spěchají, příkazy svými naléhá.“ Srv. oblíbené spojení *praecipitem agere aliquem*.

Proti interpunkci ode mne navržené mohla by se odůvodněná námitka jen tehdyž pronésti, kdyby začátek řeči u prostřed verše u Vergilia byl bezpříkladný.

Ale počet takovýchto příkladů v Aeneidě není nepatrný. Abych věc tuto, kteráž i jinak jest zajímavá a důležitá, zcela na jisto postavil, sebral jsem všechny příklady z Aeneidy, v nichž řeč něčí počíná začátkem verše, a taktéž všechny příklady, v nichž opak toho se jeví. I má se věc ta takto:

*) Že vyzvání Aeneovo větš má důtklivost a lépe s nedočkavým spěchem Aeneovým se shoduje, počíná-li imperativem *vigilate*, rozumí se samo sebou. Ostatně srv. také Aen. II 173 *festinate, viri*.

**) Filologové starší doby ovšem libovali si velice v předpokládání hojných a všelikých nepravdivostí a kde racionální výklad na snadě nebyl, ihned pomáhali si mechanickou formulí nebo nějakým slovem, jako *transposice*, *enallage*, *hypallage*, *ellipse* atd. Novější exegese počet těchto zdánlivých podivností a libůstek znamenitě obmezila, ale není pochybnosti, že se musí tento materiál tak zvané „*syntaxis irregularis*“ na míru ještě mnohem skrovnější uvést.

V první knize Aeneidy počínají tyto řeči začátkem verše:
I 65, 132, 198, 257, 326, 372, 387, 407, 437, 522, 561, 582,
615, 664, 731, 753.*) celkem 16 příkladů v první knize.

Opak toho jeví se v první knize: I 37, 76, 94, 229, 321,
335, 459, 595; celkem tudy v osmi příkladech.

V druhé knize

a) II 3, 69, 77, 108, 116, 148, 154, 281, 289, 322, 324,
373, 387, 535, 577, 594, 657, 675, 689, 701, 707, 776, =
22 příkladů.

b) II 42, 348, 519, 547, 638, 733 = 6 příkladů.

V třetí knize

a) III 41, 85, 94, 103, 154, 247, 265, 310, 315, 321, 359,
374, 475, 486, 493, 528, 613 = 17 příkladů.

b) III 182, 539, 558, 599 = 4 příklady.

Ve čtvrté knize

b) IV 9, 93, 114, 206, 223, 305, 333, 365, 416, 478,
536, 560, 634, 651, 659, 675, = 16 příkladů.

b) IV 31, 107, 265, 573,**) 590, 702 = 6 příkladů.

V páté knize

a) V 13, 17, 45, 80, 162, 235, 304, 363, 383, 389, 410,
465, 474, 484, 533, 548, 623, 646, 670, 687, 709, 724, 781,
800, 843, 848, 870 = 27 příkladů.

b) V 26, 189, 348, 353, 394, 637,***) 741 = 7 příkladů.

V šesté knize

a) VI 37, 56, 83, 187, 194, 318, 322, 373, 388, 399,
456, 500, 539, 560, 629, 669, 673, 687, 719, 724, 756, 854,
862, 868 = 24 příkladů.

b) VI 45, 51, 103, 125, 258, 341, 347, 509, 544, 562,
695, 713 = 12 příkladů.

V sedmé knize

a) VII 46, 124, 195, 213, 293, 331, 359, 421, 452, 545,
594, = 11 příkladů.

b) VII 68, 120, 259, 400, 436, 552 = 6 příkladů.

V osmé knize

a) VIII 36, 71, 117, 122, 127, 185, 314, 351, 374, 395,
439, 470, 560, 612 = 14 příkladů.

b) VIII 112, 154, 293, †) 362, 499, 532 = 6 příkladů.

V deváté knize

*) Číslo kursivou tištěná naznačují taková místa, kde v řeči samé ještě nějaké posději vloženo inquit nebo ait nebo exclamat nebo vůbec nějaký cizí a k řeči samé nepatřící živel se naskytuje.

***) Počítám zde také hned toto místo, kteréž k tomuto excursu příležitosti poskytl.

****) Jest to zcela krátké napomenutí Kassandřino, kteréž v jinou řeč, totiž řeč bohyně Iridy (vydávající se za Berou) vloženo jest.

†) Místo toto má zvláštní ráz tím, že básník po nepřímém sdělení obsahu jedné části z chvalo zpěvu k počtě Herkulově (qui carmine laudes Herculeas et facta ferunt, ut — eliserit — disiecerit —

a) IX 6, 18, 36, 51, 94, 114, 128, 199, 247, 257, 296, 320, 355, 376, 390, 404, 422, 427, 481, 598, 625, 641, 653, 741, 747 = 25 příkladů.

b) IX 83, 184, 207, 219, 234, 281, 560, 634, 737, 781, = 10 příkladů.

V desáté knize

a) X 6, 18, 104, 252, 279, 294, 333, 369, 421, 449, 460, 467, 481, 491, 524, 531, 557, 581, 592, 597, 607, 622, 649, 668, 743, 773, 811, 825, 846, 861, 875, 900 = 32 příkladů.

b) X 63, 228, 441, 599, 611, 628, 878, 897 = 8 příkladů.

V jedenácté knize

a) XI 14,*) 42, 96, 108, 152, 243, 252, 302, 343, 378, 459, 463, 483, 502, 508, 557, 686, 715, 732, 785, 823, 841, 855, = 23 příkladů.

b) XI 124, 535, 705 = 3 příklady.

V dvanácté knize

a) XII 11, 19, 48, 56, 72, 142, 156, 176, 197, 229, 259, 296, 313, 359, 425,*) 435, 565, 620, 632, 653, 676, 693, 777, 793, 808, 830, 872, 889 = 28 příkladů.

b) XII 95, 625, 894, 931, 947 = 5 příkladů.

Naskytuje se tedy v Aeneidě celkem 255 příkladů prvního způsobu a 81 druhého způsobu. Tyto příklady druhé třídy činí tedy čtvrtou část celé summy 336 a mají se k příkladům první třídy jako 1 : 3.

Z toho nejlépe patrně, že není to žádná přílišná smělost, položíme-li začátek řeči Aeneovy IV 573 teprv po slově *praecipite*, aby řeč sama imperativem *vigilate* začínala.

V této příčině liší se Vergil velice od Homera, a vůbec římské epos od řeckého. V řeckých básních epických počíná vždy řeč začátkem verše.

Římští epikové uchýlili se od této přísné pravidelnosti a souměrnosti Řekův, a sice ne snad první teprv Vergilius, nýbrž, jak se zdá již Ennius nezřídka tento živější, od řecké odměrnosti se lišící, úvod řeči volil. Povaha a podoba zachovaných zlomků Enniových nedovoluje ovšem určité kombinace stran poměru číselného; ale nicméně předce zajímavě poznati, že v zlomcích létopisův Enniových jenom jediný zcela jistý příklad shodování se začátku řeči a začátku verše se naskytuje, totiž verš 38 (sbírky Vahlenovy); pro druhý případ pak (t. po-

pertulerit) náhle ve verši 293 přechází k přímému uvedení části tohoto zpěvu (293 — 302). Jiného takového příkladu v Aeneidě a vůbec u Vergilia není; ale několik nalezá se u Ovidia (Her. XIX 41, Met. IV 14, VII 434), Tibulla, Propertia, Statia, Claudiana. Srv. poznamenání Forbigerovo k tomu místu.

*) V této řeči, kteráž od verše 14 do 28 jde a ve verši 18 slovy *tum socios... sic incipiens hortatur ostantis* uvedena jest, nalezá se ve verši 24 zbytečně vložené *ait*.

činání řeči u prostřed verše) jsou v zlomcích tři zcela jisté příklady, t. verš 46, 115, 386. Mime to z formy zlomků ještě pro první případ pravděpodobné příklady jsou dva, t. 122 a 256, pro druhý případ pak jeden pravděpodobný příklad t. 180.

* * *

Týž rozdíl mezi epickým básnictvím řeckým a římským jeví se také vzhledem k ukončení řeči. U řeckých epiků končí řeč pravidelně koncem šestiměru; u římských epiků však často uprostřed šestiměru řeč konce dochází. Příslušná data týkající se Aeneidy jsou tato:

V první knize

a) 21 příkladů, v nichž konec řeči s koncem verše se srovnává

b) 3 příklady, v nichž řeč uprostřed verše konce dochází.

V druhé knize a) 22 příkladů b) 5 příkladů.

V třetí knize a) 17 " b) 4 příklady.

Ve čtvrté knize a) 15 př. b) 7 př.

V páté " a) 24 " b) 10 "

V šesté " a) 29 " b) 7 "

V sedmé " a) 13 " b) 4 "

V osmé " a) 16 " b) 4 "

V deváté " a) 22 " b) 13 "

V desáté " a) 23 " b) 17 "

V jedenácté " a) 21 " b) 5 "

V dvanácté " a) 29 " b) 4 "

Celkem tedy jest v Aeneidě 252 příkladů prvního a 83 příkladů druhého způsobu. Také zde jest poměr téměř týž jako vzhledem k začátku řeči; nebo příklady k druhé kategorii patřící činí asi čtvrtou část celé summy 335 řečí.*)

Řecký codex miscellaneus knihovny strahovské.

Napsal Jan Kvíčala.

Podal jsem v Listech těchto (Ročn. I str. 38—43) zprávu a úvahu o dvou dříve neznámých rukopisech pražských, totiž o rukopise satir Persiových z 9. století (v knížecí knihovně

*) Svrchu (t. při výkladě o začátku řeči) byl úhrn 336. Toto plus s jedné a minus s druhé strany vysvětluje se tím, že dříve začátek dlouhého vypravování Aeneova, kteréž II 3 počíná a až do konce třetí knihy jde, také počítám; v druhé sbírce však konec tohoto vypravování neuveden zvláště; tento konec jest III 715.

Fürstenberaké) a o rukopise básní Vergiliových též z 9. století, který v knihovně arcibiskupské kapitoly pražské se nachází. Důležitost těchto dvou rukopisů uznána nyní také již od jiných; a zvláště vzbuzuje tento druhý rukopis, jehož čtení důležitější jsem v knize své „Vergilstudien“ uveřejnil, nevšední pozornost kritiků a vykladatelů.

Podáváje nyní opět o rukopise filologům posud neznámém*) předběžnou krátkou zprávu podotýkám hned z předu, že není to rukopis ani stářím cihodný, ani tak cenou důležitý, jako rukopisy svrchu zmíněné. Rukopis strahovský, obsahující rozmanité památky řecké, pochází z 15. století a darován jest knihovně strahovské od c. kr. astronoma Ant. Strnada.***) Na prvním listě dole psáno: „Bibliothecae Strahoviensi Magnificus et Illustris Vir Antonius Strnadus Caes: Reg: Astronomus, insignis noster Fautor donavit.“

V rukopise obsaženy jsou na 212 papírových listech in fol. tyto památky:

1. Oppianova báseň *Ἀλιευτικά* na 47 listech. Na prvním listě pak předchází krátké *Γένος Ὀππιανῶν*.
2. *Ὀρφῆως ποιητοῦ ἀργοναυτικά* na 22 listech.
3. *Καλλιμάχου Κυρηναίου ὕμνοι* (25¹/₂ listů = 51 stran), a sice *Εἰς Δία*, *Εἰς τὸν Ἀπόλλωνα*, *Εἰς τὴν Ἄρτεμιν*, *Εἰς τὴν Ἀθῆλον*, *Εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Πάλλαντος* (tento metrem elegickým složen), *Εἰς τὴν Δήμητρα*. Každému hymnu přidána jsou stará scholia: *σχόλια παλαιὰ τῶν Καλλιμάχου ὕμνων*.
4. *Μουσαίου τὰ κατ' ἠρῶ* (sic!) *καὶ λεανθορον* (9 stran).

*) Myslíl jsem sice dříve, že již Fr. Passow rukopis ten v rukou měl, poněvadž mně povědomo bylo z kratičké zmínky Bernhardyovy, že Passow o jakémsi pražském rukopise Oppianovy básně *Ἀλιευτικά* zprávu podal. Z příslušného pojednání Passowova jsem však poznal, že Passow přišel r. 1816 o prázdninách do Prahy a přál si knihovnu Strahovskou prohlédnouti a zvěděti, zdalíž by v ní nějaký rukopis klassický se nalezal. Z jaké příčiny mu to nemožno bylo, o tom dovidáme se od něho toto (viz Francisci Passovii opuscula academica, pag. 208): „Quum octo fere abhinc annos, peragratis Silesiae montibus, in subjacentes Bohemiae planities descenderem Pragamque adirem, id eo maxime feci consilio, ut experirer, ecquid novum aut memorabile vetustissimum illud Musarum domicilium antiquitatis scrutatori suppeditaret. Sed aliquanto infra spem fuit eventus. Et de splendido quidem Praemonstratensium coenobio Strahof in colle Sion quod dicam non habeo: bibliothecae enim custos peregre forte abierat, nec quicquam praeter parietes et lacunaria auro coloribusque obruta mirari licebat.“ Rukopis Oppianovy básně, který Passow tehdyž prokoumal, jest z universitní knihovny; a čtení toho rukopisu Passow na místě zmíněném podává. — Já při té příležitosti vzdávám slušné díky nynějšímu panu bibliothekáři knihovny strahovské, jenž s nevšední laskavostí a s ochotností i horlivostí vzornou všechny rukopisy této knihovny mně okázal a dle mého přání jich užití mně dovolil. J. K.

**) Strnad Antonín, nar. r. 1747 v Náchodě, zemřel r. 1799. Byl rektorem university pražské a c. kr. astronomem. Od něho jest „Stoletý kalendář, na způsob Krystofa z Helwiku. W Praze 1798.“

5. Rozličné verše, které v pořádku abecedním gnomy obsahují, *Eis áγαθοὺς ἀνδρας, Eis ἀλήθειαν, Eis ἀμαρτίαν, Eis ἀνάγκην, Eis ἀρετήν, Eis ἀχαριστείαν, Eis βασιλέα, Eis βίον* atd. Celkem 19 stran. Poslední gnomy jsou *Eis φόγον*.

6. *Γνώμαι ἐκ διαφόρων ποιητῶν φιλοσόφων καὶ δητόρων συλλεγεῖσαι κατὰ στοιχεῖον καὶ αὐταὶ συντεταγμέναι*. První skupení *περὶ αἰδοῦς*, druhé *περὶ ἀναιδίας*, třetí *περὶ ἀδικίας*, čtvrté *περὶ ἀκρασίας*, páté *περὶ ἀληθείας*, šesté *περὶ ἀνεξικακίας*, sedmé *περὶ ἀφροσύνης*, osmé *περὶ ἀπορρήτων*, deváté *περὶ ἀσωτίας*, desáté *περὶ ἀφροδίτης καὶ ἔρωτος*, jedenácté *φόγος ἀφροδίτης καὶ ὅτι φαῦλος ὁ ἔρως*, dvanácté *περὶ βασιλείας* atd. Těchto skupení jest celkem 59, a sice poslední *περὶ χρηστότητος, περὶ ψεύδους*.

Text básně Musaiovy a text anthologie pod číslem 6 uvedené jsem srovnal s textem jiných rukopisů i shledal jsem, že rukopis tento jest od rukopisů známých a zachovaných neodvialý. Zvláště zajímavá jest sbírka pod titulem *γνώμαι ἐκ διαφόρων ποιητῶν* atd. Obsahem svým rovná se sbírce Stobaiově *Ἰωάννου Στοβαίου ἀνθολόγιον*. Ale sbírka pražská liší se od sbírky jiných rukopisů

- 1) že jest v mnohých skupeních stručnější,
- 2) že některých skupení, kteráž se v jiných rukopisech nacházejí, v této sbírce není
- 3) že pořádek jest zcela jiný než ve všech známých sbírkách,
- 4) že rukopis pražský v citatech nezřídka nové čtení (a někdy dle mého mínění čtení pozoruhodné) podává. Tak na př. v zlomku ze Sofokleovy tragoedie *Ἀλεάδαι* u Stobaiá XCI, 27 (vyd. Meinekovo III, 175) podávají rukopisy

*τὰ χρήματ' ἀνθρώποισιν εὐρίσκει φίλους,
αὐθις δὲ τιμάς, εἴτα τῆς ὑπερτάτης
τυραννίδος τ' ἄγουσιν αἰσχίστην ἔδραν.*

V třetím verši jiné rukopisy místo *τ' ἄγουσιν* podávají *ἄκουσιν* nebo *ἤκουσιν*, místo *αἰσχίστην* má rukopis *B ἠδίστην*. Aby verš ten smyslu nějakého poskytoval, navrhl Salmasius *τυραννίδος θακοῦσιν αἰσχίστην ἔδραν*, a tak čte také Meineke. Bothe navrhl *ταγοῦσιν ἠδίστην* = tyrannidem imperantibus dulcissimam, Gaisford *ἐχδίστην* na místě *αἰσχίστην*. Že žádné z těchto čtení neuspokojuje, jest na jevě. V rukopise pražském psáno *τυραννίδος ἤκουσιν ἀγγίστην ἔδραν*. *ἤκουσιν* jest ovšem nemožné; ale že *ἀγγίστην* jest pravé čtení, to netřeba tuším dokazovati; vhodnější a šťastnější výraz než *ἀγγίστην ἔδραν* (ve spojení s konjunkturou Salmasiovou *θακοῦσιν*) nelze si ani mysliti.

Co se textu Kallimachových hymnů týká, došel prof. Schubert, jenž dle mého přání text hymnů těchto i scholií připojených proskoumal, toho výsledku, že text pražského rukopisu za podání samostatné a za užitečnou pomůcku kritickou sluší pokládati;

o čemž za nedlouho na vhodném místě zprávu podá. Ostatně již a priori podobá se pravdě, že každý nově objevený rukopis hymnů Kallimachových jest vítanou pomůckou, poněvadž nejstarší rukopisy těchto hymnů jsou z doby poměrně pozdní, totiž z 15. století, z kteréhož století také pražský rukopis pochází.

Já sám uveřejním brzo úvahu o pražském podání básně Musaiovy a sbírky Stobaiovy. Již nyní mohu však vysloviti přesvědčení své, že rukopis tento, byť i nebyl z rukopisů předních, předce povšimnutí zasluhuje a že na jeho základě možno bude text v některých věcech opravit.

Príspevky exegetické.

Sall. Jug. c. 110, 1: Numquam ego ratus sum fore, uti rex maxumus in hac terra et omnium, quos novi, privato homini gratiam deberem. Obyčejně slova „privato homini“ vykládají se v ten smysl, že jest Sulla proti Bokchovi jakožto mocnému králi ve vlastní zemi maurské, jejíž jest dominus a rex, pouhým soukromníkem (tak O. Gehlen), anebo, že byl Sulla jím naproti Bokchovi, králi, (tak R. Jakobs). Ale povážíme-li celou situaci, snadno seznáme, že buď zcela chybeno, anebo nejasné a kuse vyloženo, a že chceme-li smyslu jedině pravého nabyti, nutno odkázati ke slovům c. 110. 6: cuius curator huc missus es, aneť jinak poznámka podobného druhu každého čtenáře splete a nikoho vůbec nepoučí. Jeť snahou Bokchova, jakož z celého jeho počínání až příliš patrné, aby Sullu, jež výtečným mužem byl seznal, pro sebe a své záměry získal, ať po dobrém (dary, peníze viz 110, 4) anebo po zlém (viz 107, 1, 108, 4, 112, 3, 113, 1). Sulla poznav Bokcha v řeči své (c. 102, 5 . . .) tak pěkně ustrojené a nalíčené tak libě všude jemu lichotí a nepřátelské jeho jednání omlouvá za pouhé poblouzení je vykládaje, že nemálo dojal Bokcha, a kdyby nebylo bývalo ze strany Jugurthovy naň působeno, snad by byl již tenkráté úplně získán. Osvědčil se tím Sulla nad schytralého Bokcha mnohem chytřejším politikem. A když poslancové maurští vyslaní k Mariovi (c. 103) od Sully tak skvěle přijati a vlídně chováni, a jeho přičiněním ve všem jim vyhověno (c. 104, 2), tu Bokchus zvědév o tomto přelaskavém jeho chování, zase nabyl naděje, že Sullu získá záměry svým liché maje v něm domnění, že tak činí, aby jen darů od něho nabyl (c. 164, 4: tum maxume benignitatem et studium Sullae lubens accepit). Proto ihned zase jenom Sullu za jednatele na Mariovi žádá (c. 105), a když mu po vůli učiněno, nemoha ani Sully lstně lapiti, ani k tomu se

odhodlati, ještě naposledy pokouší se zlákatí jej, čině to v důvěrném hovoru. Ale jak vychytrale na něho jde! Bez dlouhých okolků (c. 109, 4: ac statim sic rex incipit) chápe se Sully po té straně, ze které myslí, že nejsnáze podaří se mu jej polapiti. Ne proto, že stojí tu král naproti Sullovi, nazývá jej „hominem privatum“; tím Sulla nikdy jemu nemohl býti. Jeť on vyslán od velitele Maria s plnou mocí (c. 105, 1: cuius arbitrato de communibus negotiis consuleretur), je tedy zástupcem národa římského ve sporech mezinárodních, a proto, třeba stál na území cizím, nemůže nikomu býti soukromníkem, tím méně Bokchovi, jenž sám zaň žádal. — Ale v tom právě leží Bokchova chytrost: vidíť on jakoby v jedné bytosti dvě osoby; napřed mluví s ním jako by neúředně úlisně hovoře o ceně jeho přátelství a před oči jemu stavě všecku svou moc a poklady, jež všechny jeho službě oddává. A když takovouto náhlou a pádnou ranou již myslí, že cele jej dojal, pak teprv mluví s ním o věcech úředních (c. 110, 6: ceterum de republica vestra etc.) jen jako o věci vedlejší, ledabylé a tak, že zřejmo, že chce se ze všech pletek vybaviti, aby ani Římanů nepohněval, ani Jugurthovi neublížil (c. 111, 2...).

Chcemeli tedy slovům „privato homini“ rozuměti, nutno na doplnění odkázati ke slovům: „cuius curator huc missus es“: „tebe po jedné straně, v soukromém poměru vážím si nade vše, tvé osobní přátelství jde mi nade vše, tebe mítí přítelem svým, za to dám vše, co mám.“ — Toť cílem řeči Bokchovy, aby jej svedl a zlákal, vedlé toho pak jakožto úřednímu prostředníku a jednateli národa římského (curator) málo co má pověděti, i mluví stručně a vyhýbavě. — Ale nad něj ošchytralejším jest Sulla! Kam onen hlavní namířil ránu, ihned znamená a přešikovně se jí nejen uhýbá, ale sám pádně namířiv dobře do živého trefuje, až posléze nad potutelným, prohnáním a úskočným králem vítězí.

Zrovna naopak namířena Sullova odpověď c. 111; co bylo hlavním kusem řeči královy, jest jemu vedlejším, a co tam bylo vedlejším, je jemu hlavním a jediným; pro se (sc. homine privato) breviter et modice, za to: de pace et de communibus rebus (quarum causa curator ad eum missus est) multis disseruit. — Tímto přímým jednáním, touto pevností povahy, jež ničeho nechce pro sebe, ale vše žádá pro národ římský, překonán Bokchus, a třeba ještě všelijak se vytáčel, Sullovi již nenukl, až učinil, čeho na něm žádáno.

Verg. Aen. V. 678: ... galeam ante pedes projecit inanem. Co tu učených hádek, co různých, více méně důmyslných a učených výkladů, co moudrých i nemoudrých o jednom slově rozumů, jimiž leckteré vydání oplývá, a předce věc tak blízká, ano básníkem samým daná!

Jedněm zdá se býti epitheton *inanis* směšným, aniž pomýšlejí na *galea plena* (tak Peerlkamp, Crusius ve svém slovníku k Verg.; pod. Klotz ve slovníku, ano i Vojáček klada = přílbice bez hlavy, ač i druhý význam dopouští). Kdybychom takto vykládali, pak arci nejen básníka, ale i sebe směšnými bychom učinili. Podobný, ale o něco mírnější výklad (Gossrau): *inanis* = *capiti exuta*, kdežto *plena* = *capiti imposita*. Ale jak matně a nicotně to epitheton! Vždyť pak předce nebudeme mysliti, žeby někdo pohodil přílbu i se hlavou! Podobně nezapny jest třetí výklad (Henry): ein harmloser, nicht länger furchtbarer Helm; dokud je na hlavě, jest se jí co báti, když ji pohodil, není více strašná. Jinak ovšem Verg. Georg. I, 496: *galeas inanes*; těch arci není se co báti, aniž Řekové, již je nosili, dávno shnuli, a motyka rolnkova nenaráží na přílby prázdné. Proto nezbyvá, než buď *inanis galea* = dutá, vypouklá, jakož epitheton ornans, což podobně velmi dobře hodí se k Ovid. F. IV. 209: *pars clipeos rudibus, galeas pars tundit inanes*; Kureti a Korybantové konejšíce a uspávající malého Jova tlukou, aby hodný spūsobili hluk, na věci duté, jaké jsou *clipei a galeae*; ale i svrchu uvedené místo Verg. Georg. I. 496 dobře se sem také hodí i jsou přílby ty rovněž duté a prázdné, a motyka do nich tlukoucí dutý vydává zvuk, jakož Ovid. M. III. 537 *inania tympana, duté bubínky*, ač na tomto místě schválně dvojsmyslně položeno. Anebo jest *galea inanis* přílbice ne skutečná, ale jenom turnejská, pro hru dětskou udělaná, v čemž většina výkladů se shoduje, zření majíc k samu místu v. 674: *qua ludo indutus belli simulacra ciebat*, a 548: *si iam puerile paratum — agmen habet secum*, a 585: ... *pugnaeque cient simulacra in armis*. Jeť to pouhá hra na vojáky. Ale ať tento, neb onen výklad pravý jest, dlužno též přihlédnouti, jak mistrně básníkem celá situace smyšlena! Vidíme hošíčka Askania, jenž sedě na koni opanceřovaném a obrněn jako nějaký starý, statný bojovník ku břehu cválá, kde ženy zuřivě si vedou. Honem spěchá ode hry zamilované, ani času nemá, aby se odstrojil, a teprve tu vida, že by tak, jak jest, žen zběsilých neukonejšil, anť by ho nebyly poznaly, zdaleka již, aby milostností a láskou je dojal, na ně volá: — *En ego vester Ascanius!* při čemž zároveň zakuklení své, předkem přílbicí, jež obličej jemu zakrývala, zahazuje. — Zdali takto nedojímá vyličená situace?

Verg. Aen. V. 864....

*Iamque adeo scopulos Sirenum advecta subibat,
difficilis quondam multorumque ossibus albos,
tum rauca adsiduo longe sole saxa sonabant:
cum pater amisso.....*

Že verše tyto bez závady nejsou, zřejmo ze všech různých výkladův a z různé dle toho interpunkce. Předkem jest otázka,

jakým vztahem položeno *quondam*. Ladewig praví: *einst, in früherer Zeit, im Gegensatz zu den Zeiten des Vergil*; Gossrau bera *quondam* podobně táhne na dobu speciálně Ulixovu i Aeneovu na rozdíl k době Vergiliově, když už tomu tak nebylo. Forbiger klade *quondam* = *interdum*, leda že dopouští též vztah na dobu, kdy Ulixes tudy jel. — Že tím jediné naráží na dobu určitou, a sice Ulixovu, zdá mi se býti nade vši pochybnost správným, arci dáme-li tomu, že doplniti dlužno zase jen dobu, kdy Aeneas objíždí; a to dáno *adv. tum*, jež ovšem zase různě se vykládá. Ladewig klade *tum* za spojku, kterou líčení pokračuje (*ferner, ausserdem*), aby bylo důsledno s výkladem slova *quondam*. Gossrau, jenž po v. 865 položil bod, vztahuje *tum* na *cum*, ale dobře uznává, že verš 866 je nevhodný, a že bez obou vv. 865 a 866 dobře by na sobě visely v. 864 a 867, čehož upříti nelze, ač výkladem svým sporu neuklidil. Největší ovšem obtíž místo jest v. 866, anať vazba jeho od předešlého zcela se různí. Proto někteří (Bothe, Ribbeck) verš ten opatřivše závorkou *parenthesi* učinili. Že by však i verš 865 *parenthesi* býti musil, jak Forbiger vykládá, nechápu nikterak. Nemají-li tedy vv. 865 a 866 platiti za podvržené, dlužno jinak na věc popatřiti. Že vazba počatá v. 864: *iamque adeo* — — — *subibat* nemůže za dokončenou platiti, nýbrž že má význam jen vztahem k v. 867: *cum pater*, k tomu netřeba dokladů.

Proto výklad a interpunkce Gossranova chybný jsou. Je-li vztah tento správný, nesmí *tum* k ničemu jinému odkazovati, leda ke *quondam*, a pak nemůže býti dle Ladewiga spojkou, jenž vykládá *tum sonabant* = *et sonantes* ve shodě s *difficilis* a *albos*, poněvadž byla by vazba zcela nesprávná. Ač u vztahu vzájemném značí *quondam* arci jediné dobu, kdy Ulixes tudy jel, anať na nikoho jiného nelze mysliti; tehá však (*tum*), kdy tudy jel Aeneas, už zcela jinak tu bylo: toliko hukot vlnobítí daleko bylo slyšeti,* až se Aeneas probudil, a...; ale škoditi jemu úskalí Siren nemohlo; vždyť dle slibu Neptunova v. 812.. Veneře daného nebylo žádného proň nebezpečení více, a loď bezpečně připlývá k cíli dávno kýženému 862... Právě, aby naznačil básník, že nelhal Neptunus a slovu danému dostál, vzbudilo přiblížení se lodi k místu tomu vzpomínku na nebezpečení někdejší a tehdejší bezpečnost, a na zvýšení zásluhy Neptunovy o zachránění Aeneovo namanula se myšlenka druhá, jež arci k celku nijak není nutná. Odtud vysvětliti lze její samostatnost, i nelze jinak, než pokládati právě

*) Srv. výklad Serviův: „*Tum rauca: ac si diceret, antehac delectabili voce resonabant, tunc fluctibus salis.*“ Thiel: „Die Construction betreffend, bezieht sich *quum* auf *iam adeo*, und *tum* steht dem *quondam* gegenüber; *tum* als Aeneas, *quondam* als Ulysses fuhr.“ *Pozn. red.*

proto věta tato za parenthesi. Ne proto, aby snad loď nejsouc po pádu Palinurově nikým řízena na nebezpečném tom místě neustoula, vhodně umístil Vergilius hukot vlnobítí. uřádl aby Aeneas se probudil, a vida na své oči místa jindy tak nebezpečná poznal, že vyšší nějakou mocí chráněn jest. Jenom takto objeví se v. 866 ne zbytečným, ale zcela vhodným přídavkem, který proto dáa samostatnou vložkou.

Jos. Podstatný.

Kritické příspěvky k Euripidovi.

Napsal Josef Král.

Kykl. v. 141 násl.

<i>OΔ.</i>	<i>καὶ μὴν Μάρων μοι πῶμ' ἔδωκε, καὶς θεοῦ.</i>	
<i>ΣΕ.</i>	<i>ὄν ἐξέθρεψα ταῖςδ' ἐγὼ ποτ' ἀγκάλαις.</i>	
<i>OΔ.</i>	<i>ὁ Βακχίων καὶς, ὡς σαφέστερον μάθης.</i>	
<i>ΣΕ.</i>	<i>ἐν σέλμασι νεῶς ἔστιν ἢ φέρεις σὺ νιν;</i>	
<i>OΔ.</i>	<i>ὄδ' ἀσπός, ὃς κεύθει νιν, ὡς ὄρας, γέρον.</i>	145
<i>ΣΕ.</i>	<i>οὗτος μὲν οὐδ' ἂν τὴν γνώθον πλήσειέ μου.</i>	
<i>OΔ.</i>	<i>ναὶ δις τόσον πῶμ' ὅσον ἂν ἐξ ἀσκοῦ ἔνῃ.</i>	
<i>ΣΕ.</i>	<i>καλὴν γε κρήνην εἶπας ἠδέϊαν τ' ἐμοί.</i>	

Verš 147. v nynější své podobě na jisto je porušen. Ale ani konjektura Boissonadova (*καὶ* za *ναὶ*) ani mínění Kirchhoffovo a Dindorfovo, že po tom verši dva verše vypadly, obtíží místa toho neoddiňuje. Zcela pochybenou zdá se mi býti konjektura Hartungova: *καὶ δις τόσον δάσω, ὅσον ἂν ἐξ ἀσκοῦ ἔνῃ*; již synizese ve slovech *δάσω ὅσον* jest povážliva nemohouc ospravedlněna býti příklady v poznámkách k místu tomu Hartungem uvedenými. Splývání hlásek *ω* a *ο* doloženo jest pouze jediným příkladem z komika Krateta (u Polluka 9, 62). Básníci dramát satyrských dovolovali si ovšem leckteré volnosti metrické řídíce se příkladem komických básníků, avšak, pokud souditi můžeme, pouze v úlohách osob komických. Slova ona však pronáší Odysseus, zástupce to vážného principu dramata. Povážliiva jest synizese tato i pro interpunkci po slově *δάσω* nezbytnou. (Srv. Westphal, Griech. Metrik S. 100).

Ovšem jest podivno, že ve verši tomto není slovesa; i rukopisné *ναὶ* i Boissonadovo *καὶ* nepodává jasného smyslu. Neboť kdyby i čtením *καὶ* pravého čtení se nabylo, verš následující není s předešlým ve spojení náležitém. To pohnulo asi také

Kirchhoffa k domněnce, že po v. 147 jest mezera. Bylo by podivno, že Seilenos, když mu Odysseus ještě více vína slibuje, než ho v měchu jest, netáže se, odkud víno toto vezme. Kdybychom tedy přistoupili na mínění Kirchhoffovo, bylo by nám třeba se domnívati, že Odysseus ve verši vypadlém zmínil se o oněch 12 amforách vína, které dle Hom. Odys. 9. 204 a násl. od Marona darem obdržel. K těm vzhahoval by se pak výrok Seilenův o krásném zřídlu, jež Odysseus právě byl jmenoval (v. 148).

Ale všecky tyto konjektury opírají se o domněnku, že slova *δῖς τόσον* jsou neporušena a že Odysseus vskutku dvakrát tolik vína Seilenovi slíbil. Proti tomu však svědčí toto: 1) Po *δῖς τόσον* musilo by nutně státi *ἢ* (tedy asi: *δῖς τόσον σοὶ δάσω ἢ ὄσον ἂν ἐξ ἀσκοῦ ὄυῃ*) aneb genitiv (*δῖς τόσον σοὶ δάσω τοῦ ἐξ ἀσκοῦ ὄυέντος*), právě tak jako při *διπλάσιος* smyslem tomuto výrazu rovném obojí vazba se vyskytá (s *ἢ* na př. u Her. 6, 57.). Srv. o tom Kühner Ausf. Gram. 2². 335. Připomenutí hodno jest také, že výraz *δῖς τόσον* u tragiků obyčejně absolutně se vyskytá. Srv. Hek. 392 *καὶ δῖς τόσον πᾶμ' αἵματος γενήσεται*. Med. 1047 *δῖς τόσα πᾶσθαι κακά*. ib. 1134 *δῖς τόσον γὰρ ἂν τέφρας ἡμᾶς*. Sof. Aj. 277 *ἄρ' ἔστι ταῦτα δῖς τόσ' ἐξ ἀπλῶν κακά*; zřídka spojen bývá s gen. Eur. Herakl. 293 *δῖς τόσα πυργοῦν τῶν γιγνομένων*. 2) Velmi podivno jest, že Seilenos nikde o tomto slibě Odysseově zmínky nečiní, ač by mu zajisté bývalo velmi vhod zaopatřiti si vína, co možná, nejvíce.

Z jiných míst dramata vyplývá dostatečně, že Seilenos jedním měchem vína se spokojil. Není aspoň v celém dramatě ani jednoho místa, na kterém by se Seilenos větší nějaké dávky vína domáhal.

Z těch důvodů soudím, že chybu hledati jest v začátku verše a že slovo *δῖς*, tuto nevhodné, porušeno jest, i navrhuji čtení toto:

ἄλλῖς τόσον πᾶμ' ὄσον ἂν ἐξ ἀσκοῦ ὄυῃ

ΑΛΙΣ snadno přepsáno mohlo býti v *ΑΛΙΣ* a jakmile se poslední tři písmena v *δῖς* změnila, mohlo ve zbylém *Α* spatřován býti ostatek původního *ναί*.

Myšlénka tímto návrhem povstává zdá se mi býti vhodnou. Seilenos tvrdí sice, že víno v měchu obsažené sotva ústa jeho ovlaží (v. 146); tomu odpírá Odysseus ujišťuje Seilena, že tolik vína (chce mu dáti celý měch; srov. slova *ὄσον ἂν ἐξ ἀσκοῦ ὄυῃ*) jeho žízeň zajisté ukojí. Zřejmo jest, že Odysseus touto myšlénkou vlastně více projádfiti chce: „Toto množství vína v měchu obsaženého netoliko ústa tvoje zavlaží, nýbrž i notně jím se spijíš.“ Výrok taký mohl učiniti básník tím spíše, poněvadž opojná moc Maronova vína z Odysseje (9, 209 nn.) dosti

známa byla; vždyť stačil jediný pohár na 20 měr vody, aby dostalo se nápoje libě páchnoucího a tedy zajisté i dosti silného. Touž moc má víno to i v tomto dramate; sám obrovský Kyklops neodolá účinkům jeho. Odysseus tedy znaje omamující účinky vína toho, může právem těšiti Seilena, že celý měch tohoto vína řádně ústa jeho zavlaží. Ve v. 148 spokojuje se také Seilenos jediným tímto měchem a chytaje se slova *ἀσκός* ve v. 148. Odysseem užitého velebí krásné zřídlo to, z něhož mok taký se prýští, totiž m ě c h.

Při čtení *ἄλις* snadno i sloveso ve verši tom postrádané pohřešíme; doplniti jest pouze *ἔστί*, jež právě při tomto slově zhusta se vypouští. Srovn. Hek. 394 *ἄλις κόρης σῆς θάνατος* Med. 558 *ἄλις γὰρ οἱ γεγῶτες οὐδὲ μέμφομαι* Alk. 673: *πάσασθ' ἄλις γὰρ ἢ παρούσα συμφορά*. Ion. 1508 *τὰ πάροιθεν ἄλις κακά* a j. v.

Ve v. 145 Nauck za slova *ὡς ὄραξ*, navrhuje *εἰσοραξ*. Návrh ten zdá se mi býti zbytečným. Rukopisné čtení hájil již Hermann ve vydání svém, ač klonil se ku čtení: *ὄδ' ἀσκός, ὅς κεύθει νιν, ὄνπερ εἰσοραξ*. Seilenos ovšem nemůže viděti, že ve měchu jest víno, ale může ze měchu samého o obsahu jeho souditi, poněvadž, jakož dosti známo jest, za starověku víno zhusta ve měších se přechovávalo. Slova *ὡς ὄραξ* mají tu tedy význam volnější: „jak souditi můžeš,“ právě jako obdobné úsloví české („jak vidíš, v tomto měchu jest víno“). Sloveso *ὄραν* mívá často tento význam oslabený. Srv. Or. 1054 *ὄραξ δὲ δὴ φίλων ὡς ἔσπανίσμεθ'*, kde o vidění ve vlastním slova toho smyslu nemůže býti řeči. Med. 350 *καὶ νῦν ὄρω μὲν ἐξαμαρτάνων, γύναι*; ib. 404 *ὄραξ, αἰ πάσχεις*. Poučný jest hlavně tento příklad pro toto místo:

Sof. El. 1113

*φέροντες αὐτοῦ σμικρὰ λείψαν' ἐν βραχεῖ
τεύχει θανόντος, ὡς ὄραξ, νομίζομεν,*

kde by při téže argumentaci také slova *ὡς ὄραξ* měniti se musila. Ovšem Elektra popel Orestův v popelnici chovaný nemůže viděti, ale z popelnice samy může souditi o obsahu jejím.

Spíše nelibé jest, že dvě zcela krátké věty vztažné po sobě bezprostředně následují; *ὡς* po předchozím *ὅς* nenese se ovšem vkusně a lahodně. Je-li tuto text porušen, hledal bych spíše chyby v relativním zájmeně *ὅς*, než v adverbii *ὡς*, ježto beztoho výraz *ὄδ' ἀσκός, ὅς κεύθει νιν* bez příčiny příliš jest rozvlácným. Snad povstalo *ὅς* z *εὖ* (*ὄδ' ἀσκός εὖ κεύθει νιν, ὡς ὄραξ, γέρον*). Odstraníme-li *ὅς* mizí i všechny námítky činěné proti výrozu *ὡς ὄραξ*; nebo že víno v měchu dobře jest opatřeno, může přece Seilenos viděti. *Εὖ* bylo by tu užito jako častěji *καλῶς* (srv. v. 343 n. *λέβητα δ' ὅς ξίσσας σὴν σάρανα*

διαφόρητον ἀμφέξει καλῶς) a mělo by týž význam jako při slově φυλάττειν (Foin. 738 φυλάσσεσθαι καλῶς Androm. 950 πρὸς τὰδ' εὖ φυλάσσετε κλήθροισι καὶ μοχλοῖσι δωμάτων πύλας a j.)

Kykl. v. 175.

ἄκου', Ὀδυσσεῦ· διαλαλήσωμέν τι σοι.

Když Seilenos do sluje vešel, aby pokrm Odysseem žádaný přinesl, vyzývá sbor Odyssea, aby s ním do rozmluvy se pustil. Čtení rukopisně zaručené *διαλαλήσωμεν* přijato jest v nejlepších vydáních. Jest však podivno, proč sbor jsa k hovoru sám hotov, sebe sama k němu vybízí, místo co by vybídnutí měl Odyssea, jehož spolpůsobením teprve zamýšlený hovor ve skutek uveden býti může. Vyzvání sboru mělo by se týkati buď obou stran, sboru i Odyssea (tedy as: „poslyš, pohovořme si spolu“) aneb Odyssea samého („poslyš, pohovoř si s námi“). Že sbor vybízí sama sebe jsa sám k hovoru hotov, zdá se mi býti nemístným. Snad z tohoto důvodu zaměnila starší vydání dle zprávy Hermanovy rukopisně čtení s ind. fut. *διαλαλήσωμεν*. Myslím, že tuto čtísti jest: *διαλαλήσαιμι' ἄν τι σοι*. Porušení snadno lze vysvětliti z písma minuskulního častou záměnou písmen *αι* v *ω*.

Staročeský „Mastičkár“ a páně A. Šemberovy námítky proti jeho přesnosti.

Napsal J. Gebauer.

Podé jménem „*Mastičkáře*“ znám jest mezi památkami staročeskými zlomek hry velikonoční, obsahující necelou episdickou scenu, kde se svými mastmi vložil se mistr Severin a přicházejí tři Marie, aby koupily masť, kterou by pomazaly tělo Kristovo v hrobě uložené.

Text tohoto zlomku znám jest z rukopisu, chovaného v Národním Museum v Praze (6 listů perg., 8°). Odtud otištěn dvakrát v transkripci, 1823 od V. Hanky*) a 1845 ve Výboru z literatury české**); některá místa, jež jsou obsahu hrubě neslušného, ve vydání Hankovu jsou přeměněna, ve Výboru vyčárkována. Po třetí otiskujeme text zde podlé originalu, poněvadž

*) ve Starobylých Skládáních 5. 198—219.

***) Výbor I. 65—82.

jazyk této památky hoden jest vydání pečlivého; co jest v obsahu urážlivého, odstraňujeme.

Co se tkne stáří této památky, připomenul Hanka v titulu svého vydání, že jest to „fragmentum saeculi XIII“; totéž udání přijato do Jungmannovy Historie literatury české (I. 18); I. Hanuš*) klade ji podle jazyka do první polovice stol. XIII; ve Výboru (L 65) praveno, že písmo ukazuje na přechod ze stol. XIII do XIV; mně pak zdá se býti v Mastičkáři celkem táž fase jazyka, která jest v Žaltáři Wittenberském, a podlé toho položil bych jej asi do polovice stol. XIV, do druhé čtvrti nebo druhé třetiny jeho.**) Toto platí ovšem o textu, jak jej nyní máme a známe. V něm však jsou některé nesprávnosti, které spíše opisovateli nežli vzdělavateli přičteme (viz doleji pod textem poznámky k veršům 172, 205, 252, 290, 388), a podlé toho podobá se, že v Mastičkáři máme před sebou opis originalu o něco staršího.

O provenienci rukopisu jsou dvě zprávy rozdílné. Hanka praví,***) že on jej našel „nedávno“ na deskách latinského rukopisu „Bernhardi liber opusculorum divinatorum.“ Naproti tomu p. V. Nebeský†) vyvrací ono tvrzení Hankovo a praví, že Mastičkáře našel J. A. Dundr r. 1822; zprávu p. Nebeského potvrzuje také p. bibl. A. J. Vrtátko.

Osoby, které v Mastičkáři vystupují, jsou: mistr Severin (Mercator) a jeho žena, jeho pomocníci Rubín a Pustrpalk, Abraham a jeho syn Isák, a tři Marie. Podlé příběhu známého z jiných her podobných, vystoupil mistr Severin a oznámil, že by si najal pomocníka, kdy by se mu nějaký přihlásil; hlásí se mu Rubín a tím začíná se náš zlomek.

[1^a] *Rubinus accurrens dicit ricum:*

Sed, mýstrze, sed ýaf k tobýe býezu,
Snad lýe tobýe dobrýze hozýu.

*) Die lateinisch-böhmischen Osterspiele 1868, 7.

**) Žaltář Wittenberský položen od p. A. Paterý, „co do písma i co do jazyka“, asi do sklonku stol. XIV; v. ČCMus. 1879, 400—401. Co se tkne jazyka, nemohu s tímto odhadem souhlasiti; v té příčině je Žalt. Wittb. rozhodně a mnohem starobylejší, než kterákoli památka česká ze sklonku stol. XIV, a možná se o tom přesvědčiti srovnáním třeba jen několik vět ze ŽWittb. a na př. ze Štít. uč. (z r. 1376). Hlásí-li se naproti tomu písmo skutečně až do sklonku stol. XIV, tedy byla by mezi písmem a jazykem chronologická neshoda a bylo by ji vyložiti tím, že opisovatel (Žalt. Wittb. jest opis) zachoval v neobyčejné míře starší jazykový ráz své předlohy. Jiné úsudky o stáří Žalt. Wittb. podám při vydání této památky.

***) v předmluvě k 5. dílku Star. Sklád. str. VIII.

†) v Naučném Slovníku s. v. Mastičkář.

1. mýstrze: první stránka rukopisu (1^a) otištěna zde věrně také stran *i*, *í*, *y*, *ý* a *ý*, poněvadž jedna z námítek p. Semberových, o kterých je řeč doleji, této věci se týká; v dálejšku tištěno bez rozdílu všude *i* a *y*.

- Nenyeth horzŷye^{ho} v tento czas
 30 in arte medicina;
 komu ktera nemocz [1^b] scody
 a chtyel by rad zyw byst,
 on gehu chce ufdrawity,
 zet mufy duffye zbyty.

Rubinus dicit ricium.

- 35 Pofluchayte, dobrzy lyudye,
 Mnoho wam radoŷty przybude,
 Tyech nowyn, gyez wam powyedye,
 Gyez welmy uzyteczne wyedye.
 A wy baby ŷwe ŷeptanye
 40 Puŷte y wŷe kleuetanye,
 W czaf ty mylczyety neŷkody;
 Pofluchaytes, dobrzye wē hody.
 Prziŷelth ge hoŷt owŷem ŷlawny,
 Lekarŷ mudri, chytry, dawny,
 45 Wam bohda na wfy utyechu.
 Nenyeth nycz podobno k ŷmyechu.
 Czos prawyu, wyerŷte my gyltye,
 Yakfto rozc.. na ŷyey tyŷtye.
 Ny w czechach, ny v morawye,
 50 Yakfto vczeny myŷtrzy prawye,
 Ny w rakuŷyech, ny w uhrzyech,
 Ny u bamorzyech, any w ruŷyech
 Ny u palanyech, ny w korutanyech —
 Prawyeth weŷde gehu gmye ŷwyetye,
 55 Kraczye rzkucze powŷem ŷwyetye —
 Nykdyes gemu nenyē rownye,
 Kromye zet . . . . neŷkrownye.
 Y gmath take drahe maŷty,
 Gyezth geŷt przyneŷl z daleke wlaŷty,
 60 Gymyŷ nemoczy wŷelyke,
 Rany kakof koly welyke

35 Pofluchayte: iníciaľka červená.

42 tak v rkp.

48 rozc . . naŷyey tyŷtye: opravou; podobá se, jako by před tím bylo tu napsáno: rozczē naye; oprava zdá se býti stará a provedena vyŷkrabáním liter chybných a vepsáním nových; při literách opravených rozlezl se inkoust do pergamenu poškrábaného; na druhém místě je patřno opravené naŷyey t. j. *na siej*, na prvému možno čísti rozcy.

49 sl. Syntaktické spojení veršův 49—53 s v. 54—55 není správné; buď vzdělavatel upadl v anakoluth, nebo opisovatel přesmyknutím veršův pochybil (náprava byla by dosažena na př. položením veršů 56 a 57 před 55); podle paralelního místa ve hře německé z r. 1392 (u Mone str. 126) jest výklad první podobnější.

Zaczyely beſ pomeſkanye.
 Boh geho poraſz, ktoſ gho hanye!
 Ktoſ ge boden, nebo ſyeczyen,
 65 Neb ſnad palyczyemy myeczen,
 Neb ſnad gmaly w ſwem aſſye zpary,
 Przidely k memu myſtrzy ſ dary
 [2^a] Moy myſtr geho tak nauczy,
 Pomaze ſye, yako peſ wſkuczry
 70 A potom ſye nable wzpruczry.
 A wy pany, chczetely dobrzy byty,
 Mozete gyey kygy byty. (*Silete*).
Quo finito currit inter homines.

Mercator.

Rubine! rubine! (*Non respondet Rubinus*).

Secundo clamet:

Rubine wo pyſtu?

Ipse respondeat:

75 Sed, myſtrze, dyrzy za . . . tyſtu.

Ipse iterum mercator clamat dicens:

Rubine! wo pyſtu queſt?

Ipse respondeat:

Sed, myſtrze, chlupatu tyſtu za . . .

Mercator iterum bis clamat:

Rubine! rubine!

(*Rubin*).

Czo kazes myſtrze ſenerine?

Mercator ad eundem:

80 Myly rubine, kde ſye tak dluho tkas,
 Ze o ſwem myſtrzye nyczſe netbas?

Rubinus dicit:

Myſtrze, w onomno byech pocza lyudy leczyty,
 Tu my poczyechu ſtare baby — — —
 Myſtrze, w onomno kutye byech,
 85 Tu my ſye ſta dworny lmyech,
 Rozedrzyechu my ſ puſkamy myech.
 Potom ſem k tobye byezyety uchwatyl,
 Abych po tobye welken lyud obratyl (*Silete*).

Mercator clamet bis dicens:

Rubine! (*Ipse non respondet*).

Secundo dicit.

(*Ipsa respondeat ut prius*).

Tertio clamet:

90 Rubine! (*Ipsa veniens dicit ut prius*).

Mercator dicit:

Myly rubine! (*ut prius*).

Ipsa respondet dicens:

Myly myštrze, ty wždy na mye krzykas,

I swym hnyewem na mye kdykas;

V. welykem sje myštrowltwe znas,

95 Wfak proto y . . . . yuf neymas.

Mercator dicit:

Tot ge ot starych flychano,

Y u pyfmye take gešt tho pľano,

Acz czo z blařnem kdy ulowys,

Ale nerownye f nym rozdyelis.

Rubinus dicit:

100 Tak sje muffy wedy staty,

[2^b] že sje slob zloby obraty

A dobre dobrym sje oplaty;

Ktos zle myfly, ten wždy zraty.

Mercator dicit:

Rubine, puřtwye tento hnyew na stranu,

105 Howyeyf lepe swemu panu,

Budewye w ten czas bohata,

Myne nayu wfye zla ztrata.

Rubinus dicit:

Takos, myly myštrze, tako,

Tyehnyewye oba za gednako!

110 Wfe po nayu wolu bude,

Potom nama dyabel řhude. (*Silete*).

Mercator clamet ter:

rubine!

Ipsa veniens respondeat dicens:

Czo kazes, mištrze feuerine?

Mercator ad eum:

Rubine, rozprořtrzy moy kram,

115 At sje yas řde lyudem znaty dam.

101. Verš ten je v rukopise na okraji velmi porušeném a některých liter nelze dost jasně viděti; jsou zde podány podlé Výboru a vyznačeny tiskem kursivním.

Rubinus respondet:

- Praw tho kady yuf waf druha k druha,
 Ze ke wfelykemu neduhn
 I ke wfelykey nemoczy
 Meho myftra mafty mohu fpomoczy.
 120 Ktos gma kteru nadchu w nozye,
 Od thohot gma mleko kozye;
 A ktos gma zymnyczy w tylu,
 Neb fnad nekrownu kyly,
 Neb fnad gmu dna lama uffy,
 125 Neb gma fnad czyrwy w duffy,
 To wfe moy miftr ufdrawy
 Y wfyem nemoczy zbawy.

Mercator dicit.

Rubine, skoroly me mafty budu?

Ipsa dicit:

- Gednak, myftrze, przyed tobu budu,
 130 Az gych z pytyka dobudu.

Mercator dicit:

Rubine, yuft ge poczal mazanecz quifty,
 Racz my mafty fyem me wiczysty.

Ipsa dicit:

Kto chcete rady flyfyety,
 Mozete fyem rady hledyety.

(Rubinus):

- 135 Pozehnay mye bozy fynu i swaty duffe,
 At mne dyabel nepokuffye.

(Item dicit).

- [3^a] Totho ty ge, miftrze, pyrwa pufka,
 Od teth fyem poczyna wole iako hrufka;
 Naypyrueth bude yako dynye,
 140 A pothom bude yako fkrzynye.
 Totho ge, myftrze, pufka druha,
 Od teth zplefkagy wole tuha;
 Czot ona pyrwa neduha zapudy,
 A tatoth wycze neduha zbudy.
 145 A tothoty gest pufka trzetye,
 Pro thut baby fcrzyetkem k czertu wzletye.
 Tothoty ge, myftrze, pufka cztwyrta,
 Tath pohrzyechu yako nebozyezē wirtha.

116 Praw: inicialka červená. 123 kyly místo křlu.
 131 quifty: litery quift rozlezlé, na místě poškrábaném.
 148 pohrzyechu: konec toho slova sedřen.

- A v pately myel gfem trzy fwyrzky
 150 A polcztwertha komara;
 Tu ge snyedla onano baba stara.
 Tato ty gefť, myſtrze, maſť z babylonje;
 Wnyeyt ye taka draha wuonye,
 Ktos gye kupy tako twyrnye,
 155 Poyde od nye . . . . . a . . . . .
 A tothoty gefť maſť tak draha,
 Zeth gye neyma wyednye any ſha;
 Czynyla yu pany mlada,
 Wfe ſ komaroweho ſadla;
 160 . . . . . knyey malo przyczynyla,
 Aby byrzo nezwyettrzyela;
 Tuth my wfyczkny naylepe chwale.
 Pompkny gye tam k ſoby dale,
 At gye kazdy nepokulye;
 165 Tath gedno k mylofty ſluſye.
 A thatot, myſtrze, naylepe wonye,
 Znamenay, czo gye do nye.
 Bych gye komu w zuby podal,
 Ze bych tho wam wyedyety dal,
 170 Widy by ſye drzewe zathoczyl,
 Neſ by gednu nohu kroczył.
 A tuto maſť czynyl mnych wychfcze
 [3^b] . . . . . gyeptyfczye,
 Ktos gye z was okuſſy koly,
 175 Wftane . . . jako pol zebraczye holy;
 A to gefť maſť nade wſye maſty,
 Ale nenyet gye w teyto wlaſty,
 . . . . . gyu zaczy na ſkolnem ſſye,
 Lecz bud w teple lecz na mrazye;
 180 Ale nemoſty gye zwaty,
 Gedno oblu w zywot . . . . .
 Ale tho z was kaſda wyes,
 Zeth pyekne leczy beſ penyes;
 Pakly nepyekna przyde ſ dary,
 185 Teyť lacznyey dadye pary,
 Bud od czyrta bud od chlapa,
 I poſlednyey dadye kwapa;
 A pakly gye w ktery nemoczy,
 Kaſte gye przygyty . . . . .

151 onano: opravou z onana.

155 k tomu na strané: a pyr... a ſ...

157 wyednye: konec sedřen.

169 po bych bylo napsáno gye (ze řádku předešlého); chyba opravena přetržením.

172 wychfcze: tak v rkp., bezpochyby nesprávné opsáno.

Listy filologické a paedagogické, 1880.

- 190 Budet sdraua jako rybba,
Neb tu maftyu nebyua chyba.
A gynych mafty gmas dofty,
Prodawayf gye, azt nyekto ftepe twe kofty. (*Silete*).

(*Rubinus ad Postrpalcum.*)

- Byrzo mafty natlucz dofty,
195 Do czas budem myety hofty.
Drzewes my gye byl dal malo,
Az fyē gye mnohym nedoftalo;
Przykydnys my gye fyē wycze,
Ath neczakayu stogyecze.
200 Gynych, myftrze, puflek gmas pyn kram,
A ztyech uczynys czo chcesz sam.

*Statim currat inter populum. Hoc dicto
Mercator bis clamat dicens:*

rubine! rubine!

(*Mercator dicit:*)

- Hy rubine, zeth wran oka newyklyne,
Ze moy tyrh czny pro thye hyne!
205 Rubine, mozes prudkym fym newyerny finem byty,
Ze kdy tebe wolagyu, a ty nechczes kēnye przygyty?

Rubinus dicit:

- E zadny miftrze! nemluw my na hanbu mnoho,
Neb fem nedoftogen floua teho;
[4^a] Neb kdes yas stogyu nebo chozu,
210 Tuth wefdy twa czeft plozyu.

Mercator dicit:

Rubine, moy wyerny fluh,
Tuto byty nemozem dluh,
Nechcze k nama y geden kupecz przygyty;
Yus mufywe oflud prycz gyty.

Rubinus dicit:

- 215 E zadny myftrze! racz wefel byty,
Chcze k nama dobry kupecz przygyty.
Wyzuth ondeno dobreho druha fina,
A u nyeho gefť welyka lyfyna;
Bude nama zaplaczena tohoto poftu wyzyna,
220 Gez lepŷy bude, nez f welyky noczy kozyna.

205 tak v rkp.; smysl porušen nějakou chybou, snad opisovatelou; podle v. 211 podobalo by se čtení *newěrným sluhí* m. newyerny finem.

208 teho: zřejmě e m. o; rým žádá toho.

212 mezi nemozem a dluh místo odfené.

Mercator dicit:

- Slyfal sem rubine zwyestye,
 ze gfu ide trzy panye u myestye,
 A tyth, rubine, dobrich mafty ptayu;
 A sdat ty mne rubine neznayu?
 225 Sdat my lye, ezih ondeno stogye,
 Ezth lye o nych lyude brogye.
 Dobyehny tam rubine k nym
 A czyeftu ukaz ke mnye gym.

Rubinus dicit ad personas.

- Dobroytro wam, krasne panye,
 230 Wy tepyrw gdete zeyspanye
 A nefucze hlavy gako lanye.
 Slyfal gšam, že drahych mafty ptate;
 Hyn gych u meho myštra plyn kram gmate. (*Silete*).

Statim prima Maria cantet:

- Omnipotens pater altissime,
 235 Angelorum rector mitissime,
 Quid faciemus nos miserrimae?
 Heu quantus est noster dolor!

Prima dicit ricnum:

- Hospodyne wfemohuczy,
 Angefky kralu zaduczy!
 240 I czo ge nam sobye sdyety,
 Ze nemozem tebe wydyety.

Secunda Maria cantet:

- Amisimus omne (enim?) solatium
 Jhesum Christum, Mariae filium,
 Ipse erat nostra redemptio,
 245 Heu quantus est poster dolor!

Deinde dicit ricnum:

- Ztrathyly smy mištra šweho,
 Jhesu crista nebeskeho;
 Ztratylifmy šwu vtyechu,
 [4^b] Gešto nam zydye odgyechu,
 250 Jhesu xpa laškaueho,
 Przyetele owšem wyerneho,
 Gens gešt tyrpyel za ny za wšye,
 Na šwem tyele lutne rany.

221 Slyfal: inicialka červená. 229 Dobroytro: též.

238 Hospodyne: též. 246 Ztrathyly: též.

252 za ny za wšye místo za všě za ny, podle rýmu rány; chybu tuto sotva přičteme vzdělavateli původnímu, ale opisovateli.

Tertia Maria cantet:

Sed eamus unguentem emere,
 255 Cum quo bene possumus ungere
 Corpus domini sacratum.

Deinde dicit ricmum:

Yako lye owczyczky rozbyehayu,
 kdysto pafufky neymayu,
 Takez my bez myftra fweho,
 260 Jhesu crista laskaeho nebeskeho,
 Gefto naf czafto vtyeffowal
 A mnoho nemocnych vfdrawowal.

Mercator cantet:

Huc propius flentes accedite,
 Hoc unguentum si vultis emere,
 265 Cum quo bene potestis ungere
 Corpus domini sacratum.

Contra mercatorem Mariae cantent:

Dic tu nobis, mercator iuvenis,
 Hoc unguentum si tu vendideris,
 Dic pretium, quod tibi dabimus.

Mercator dicit ricmum:

270 Syemo blyze przyftupyte
 A u mne mafty cupyte.

Item mercator dicit ad Rubinum:

Wftan, rubine, wolay na nye!
 Wyf vmyrczye bef pomefkanye,
 Tyemto panyem na pokuffenye
 275 A mym maftem napochwalenye.

Deinde Abraham procedit portans filium cum Rubino. Qui dicit sic:

Bych mohl wzwyedyety od myftra feuerina,
 By my mohl vleczyty meho fyna,
 Chtyel bych gemu trzy hrzyby a pol fyra.

Item veniens ante mercatorem dicit:

Wytay, miftrze czny y flowuthny!
 280 Yas fem pfel k tobye fmutny,
 Horzem fam neczugyu febe!
 Protos fnafnye proffyu tebe,

257 Yako: inicialka červená.
 260 laskaeho: první polovice slova toho přetržena a má být
 celé vynecháno.

270 Syemo: inicialka červená. 278 tak v rkp.

By raczyl memu synu zmyrthwich kasaty wftaty.
 Chtyelth bych mnoho zlata daty.

- 285 Dohynulo nebozatko!
 Przyedywne byesse dyetatko,
 [5^a] *Ano* byely chleb gedeyesse
 A o rzyenem nerodyesse;
 A kdys na kámpna wfledyesse,
 290 Tehdy widyesse, czo fye
 Czo fye proztrzyed gyftby dyegyesse;
 Take dobru wafnyu gmyegyesse,
 Kdys pywo uzryesse,
 Na uodu oka neprodzryesse.

Mercator dicit ad eum:

- 295 Abrahame! tho ya thobye chczu rzeczy,
 ze ya tweho fina uleczyu,
 Acz my das trzy hrzywny zlata
 A k tomu fwu dczers meczu.

Abraham dicit ad mercatorem:

- Mistrze! tho ty wf rad dam,
 300 Czos potrzyebowal fam.

Mercator dicit:

- Pomahay my bozy fyny,
 Ath yas u mey prawdye nehynu!
 We ymye bozye yaf tye mazyu,
 Gyuzt chytrofty wftaty kazyu!
 305 A czo ty lezyff yzaku,
 Czynye otczu zaloft taku?
 Witan, day chwalu hołpodynu,
 Swate marzye gegye fynu.

*Quo finito fundunt ei feces — —. Ipse vero Isaak
 surgens dicit ricmum.*

- Awech! awech! awech! ach!
 310 Kak tho, mystrze, dofty fpach,
 A wfak yako zmyrtwych wftach
 K tomu fye bezmal . . . . .
 Dyekugyu thobye mystrze z toho,
 Ez my uczynyl czty przyelis mnoho.

287 Verš ten opét na okraji porušeném (srov. v. 101); *Ano* vytištěno zde podlé Výboru.

290 a 291 czo fye czo fye: tak v rkp., nejspíše chybou opisovatelovou. 295 Abrahame: iníciaľka červená.

301 fyny místo *synu*.

303 mazyu a 304 kazyu: litera u bledší, snad setřením; srovnej doleji u vyškrábané v případech podobných.

- 315 Gyny mystrzy po fwem prawu
Maży fwymy mařtmy hlawn,
Ale tyf my, mystrze, dobrzye zhodyl
Ez my wfychnu . . . . . mařtyu oblyl. (*Silete*).

Mercator ad Marias dicit ricnum:

- Myle panye! fyem vitayte,
320 Czo wem trzy^aba, toho ptayte.
Slyřal fem, ez dobrich mařty ptate,
Ted gych v mne pln krā gmate!

[5^b] *Item mercator dicit:*

- Lethos den fwathe marzye
Przyneřl fem tutho mařt z zamorzye;
325 Nynye u welyky patek
Przyneřl fem tuto mařt z benatek;
Tath ma mařt welyku mocz,
Zeth ufdrawuge wfelyku nemocz;
Geřtly w nonomno kuthye ktera řtara baba
330 A geřt na gegye . . . . . kozye řlaba,
Yakf fyw tuto mařty pomaze,
Tak řobyw trzety den zwonyty kaze.
Lyczythely fyw, panye, rady,
Tutho mařtyu pomazethe lyczk^a y brady;
335 Tath fyw mařt k tomu dobrzye hody,
Ale duřyřth welmy řkody.

Mariae dicunt:

- Myly myřtrze! my fyw mladym lyudem řlubyty ne-
zadamy
Protho take mařty nehledamy;
Kromywe nař řmatek welyky zgyewugem thobyw,
340 Ze nas ihelus xpc pohrzeben w hrobyw,
Protho bychom chtyely uma^řty geho tyelo,
Aby fyw thyem řlechetnygegye gmyelo.
Mařty mařt ř myřru a ř tymyanem,
Řkadyřlem a ř řalfanem, dobry druze, řu prodaj nem.

Mercator dicit:

- 345 Zagyřte panye, kdys v mne te mařty ptate,
Ted gye v mne welyku puřku gmate.
Lethos den fwateho yana
Czynyl fem tuto mařt z myřry a ř tymyana;

319 Myle: inicialka řervenā. 327 Tath: ř seřkrabāno.

334 mařtyu: litera pořlednř seřkrabāna; podobnř doleji v nřkolika přřpadech jinřch a podobnř i dořtř řasto na zařatku řaltāře Klementin-
ského (4, 9; 5, 2; 5, 9; a j.) — pomazethe: h pořkrabāno.

335 Tath: h seřkrabāno. 342 gmyelo: opraveno ze gmyela.

- Przyczynil sem k tomu rozlicného korzenye,
 350 W nyemf geft lylne bozye ftworzenye.
 Geftly ktore myrtwe thyelo,
 Ze gye dlugo w hrobye hrzbyelo,
 Budely thu maftu mazano,
 Tyem bude flechetnyegye zachowano.

Maria dicit:

- 355 Myly mystrze, racz nem tho zgyewyty,
 Zacz nem geft thu maft gmyety neb przygyety.

Mercator dicit:

- Zagyfte, panye! kdys sem gyn̄ lyudem taku maft
 prodawal,
 Za trzy hrzywny zlata sem yu dawal;
 [6^a] Ale pro welyky smutek wam
 360 za dwye hrzywne zlata dam.

Vxor mercatoris dicit contra eum ricmum:

- I kam, myly muzy, hadas,
 Ze lye mladym newyestkam flubyty zadas,
 Ze taku maft za dwye hrzywne zlata wykladas?
 A czo pafles lam nad flubu
 365 I nade mnu chudu zenu?
 Protho thy lkas chudobu
 A ya také hubena f tobu,
 Nebo ge to me wle vlyle,
 Ays sem vydala na nyey fwe obyle.
 370 A to gye neponessu thy panye
 Drzyewe, nef my hrzywny trzy zlata dadye.

Mercator dicit:

- Mnohe zeny then obyczey gmayu,
 Kdy lye zapyv, tehdy bayu;
 Takes tatho byednyczye nezwarna
 375 Mluwy welfdy floua prafna.
 Zapywly lye mluwys mnoho,
 A gyus zlym vzines toho;
 Nebo czo ty gmas do thoho,
 Ze mye opravuges welmy mnoho?
 380 Radyt bych, aby przyestala,
 Mnye f pokogem byty dala;
 Pakly toho neprzyestanes,
 Snad ode mpne f placzem wstanes.

363 thu: h škrabáno; — maftu: u vyškrabáno.

367 lyudem: u vyškrabáno. 361: I kam: inicialka červená.

369 Ays sem: tak v rkp.

372 gmayu a 373 bayu: u škrabáno; — Hanka a Výbor: mnoho bajú, v rkp. mnoho není. 374 tatho: h vyškrabáno.

377 gyus: u škrabáno. 383 ode: nad d napsáno t.

Nahle oprawyey fw przyeflyczu,
385 Nebth dam pyeftyu potwem lyczu!

Uxor clamat:

Toly gye me k hodom noue rucho,
Ze mye tepeff za me ucho?
Pro me dobre | dyenye | dawne
Dawas my polyczky za odyenye;
390 Pro mu wedy dobru radu
Zbylf my hlawu yako hadu.
A to fye gyus chczu f tobu rozdyelyty nebo roz-
luczyty,
Tye wlyem czerthom poruczyty.

Poftrpalk dicit ricnum:

Wytayte, wy panye drahne!
395 [6^b] Wy gfte mladym zaczkom vydyety hodne.

Rubinus dicit:

Poftrpalku! mohl by mluwyty tyffye,
Azby fye oborzylы chyffye.

Poftrpalk dicit:

Rubine! by thy moy rod znal,
Snad by na mye lepe tbal.

Rubinus ad eum:

400 Poftrpalku! dafly my fwoy rod znaty,
Chczu ya na thye lepe tbaty.

Poftrpalk dicit:

Rubine! chczefly o mem rodye flyffyety,
To tobye chczu powyedyety.
Ma ftrzyczye oba,
405 foba i take koba,
Prodawata hrzyby, hlywy,
I take hluffyczye fluwy;
Tzafto chwoftyfye prodawata,
Prothoth welyku czest gmata.

Rubinus dicit:

410 I czo^a ty, zebracze chudy!
Tkagye fye fudy i onudy
Prawys my o fwey rodynye?

385 Nebth: h škrabáno; — pyeftyu: u škrabáno.

398 tak v rkp.; čáry kolmé opravují chybu v pořádku slov, zavinenou bezpochyby opisovatelem.

402 Rubine: inicialka červená.

407 fluwy m. slivy. 408 Tzafto: T omylem místo C.

- Yas thobye lepšye powyedye,
 To gefto lepšye wyedye.
 415 Mā theta wawrzyena
 Byla w stodole zawrzyena
 Z . . . . .
 Blys pod gehu dworem;
 A ma stryna hodawa
 420 Czaſto kyfylyczu prodawa;
 Drzyeweth geft krupy drzyela,
 Prototh geft welyku czeft gmyela.
 Uhy! kde bych ſye ſtawyl,
 Bych tobeye wef ſwoy rod wyprawil!
 425 Thebe bych wſye czty zbawyl,
 A ſſebe bych za gednu planu hnylyczu nepoprawyl.
 Nahle przyeſtan, newolay mnoho,
 Nebo zlym uzywes toho!
 Przyeſtan, nebo tye przyewraczu,
 430 Zyly, koſty tyemto kygyem w thobye zmlaczu!
 (Silete).

Mercator dicit:

Tzne panye! na tho wy nycz netbayte

Episody s mastičkářem vyskytují se již ve hrách církevních latinských*), podle kterých se hry na jazyku národním teprv později (v Němcích asi od r. 1300) vzdělávají, a opakují se v pozdějších hrách velikonočních velmi často. Liší se vespolek na mnoze, na mnoze se však také srovnávají. S Mastičkářem českým zejména podobnost velká se nalézá ve dvou hrách německých, jež vydali Mone a Hoffmann von Fallersleben.

Hra ve sbírce Moneově**) má nápis *Auferstehung Christi* a otištěna jest z rukopisu knihovny universitní v Inšpruku, datovaném z r. 1391. Toto jest však opis pozdější; složení, podle narážek v textu obsažených, klade Mone do druhé čtvrti stol. XIV a předpokládá mu original ještě starší. Skládá se pak tato hra z prologu a čtvera jednání. V jednání prvním jest Kristus v hrobě, v druhém v předpekli, ve třetím jest mezhra s mastičkářem a ve čtvrtém z mrtvých vstání Páně a zjevení apoštolům. Podoba s Mastičkářem českým jest tedy v jednání třetím (verš 422 — 980) a děj této epizody je tu následující. Vystoupí prima persona (Marie), zpívá Omnipotens pater altissime (4 verše) a praví pak skoro totéž v německé parafrasi (8 veršův); potom secunda persona, zpívá dále strofu Amisimus enim solatium (4 verše), a k tomu opět německá parafrase (8 veršův); pak tertia persona,

431 Tzne: T místo C.

*) Mone, Schauspiele des Mittelalters 1846, II. 8.

**) Mone, Altdeutsche Schauspiele 1841 str. 109—144.

zpívá Sed eamus unguentum emere (3 verše), s německou parafrazí (6 veršův). Po nich vystoupí Mercator cum uxore et ancilla; ohlašuje, že by si rád najal pomocníka (einen knecht); nabídne se mu Rubin a dohodnou se o mzdu. Rubin ve službě kramářové jme se ohlašovatí příchod svého mistra (v tom píseň: hye komt meister Ypocras de gratia divina...); oznamuje jeho slávu a umění, vyčítá země, kde ten mistr všude byl a nad jiné je slaven, chce mít ještě k sobě služebníka jiného, najme si Pusterbalka, ale brzo se s ním nepohodne a skoro se seperou; hledá si tedy služebníka jiného, přihlásí se mu Lasterbalk, dobrý jeho známý, ale nezůstane ve službě jeho. Mercator pobízí Rubina, aby vyložil jeho krám; Rubin činí tak a při tom ohlašuje, co je která mast a jakou má moc. Mercator dává mu pak natlouci koření; Rubin při té práci zase jmenuje ingredience, které do koření stlouká. Při obou příležitostech poznámky hrubé a urážlivé. Tři Marie pokračují ve zpěvu a řeči, každá zpívá latinskou strofu (6 veršů) a promluví německou parafrazi (10, 6 a 6 veršů). Mercator volá Rubina, aby paní přivedl; Rubin byl zaběhl mezi lidi, nevrací se hned na zavolání mistrovo; proto nazve ho mistr šibalem (ein schalk); z toho je mezi nima na chvílku hněv a zase udobření. Rubin zajde k paním a dovídá se od nich, že hledají léků (mastí); přivádí je k mistrovi, cestou jde před nimi a zpívaje Ibant tres mulieris (6 veršů). Mistr pobízí paní zpívaje Huc propius accedite...; personae odpovídají zpěvem Dic tu nobis, mercator iuvenis...; vybírají a smluví mast za tři bezance (byzantské zlatáky). Žena mastičkářova domlouvá, že muž dává mast příliš lacino, proto jest bita od mastičkáře; hořekuje, to bítí že má k velikonoctm místo nového roucha. Rubin ujmá se ženy bité; mastičkář jde spat a Rubin s jeho ženou mu uteče.

Hra druhá, ve sbírce Hoffmannově,*) má nápis *Osterspiel*. Zachovala se v rukopise z r. 1472 a složena jest, podlé starších mysterií německých, jak vydavatel její podlé některých výrazův a narážek (gute mofanzen 320, zu Otmachau weiche kaese 320) soudí, od některého českého nebo slezského Němce. Příběh její a zvláště sceny s mastičkářem jest tento: židé uradí se a dají stříci hrob Kristův; andělé sestoupí, omráčí hlídající rytíře; Kristus vstane a sestoupí do pekel; hádka mezi židy, když se dovědí, že Kristus vstal z mrtvých, ačkoli byl střežen; vystoupí mastičkář (kaufman, medicus, mercator, arzt), hlásí svůj příchod a hledá pomocníka; Rubin se nabídne a shodnou se o mzdu; vykládají se ohlašují masti; tři Marie (person) přicházejí, zpívají a mluví (jako ve hře předešlé, ale bez veršů latinských); kramář volá Rubina, postlá jej, aby přivedl paní, ješto hledají masti; Rubin je přivede a paní dostanou žádanou mast za tři besance; kramářka protestuje proti té láci; z toho hádka a kramářka bita

*) Hoffmann von Fallersleben, Fundgruben 1837, II. 296--386.

od kramáře; kramář káže krám složití, aby odtáhl zase jinam; Marie jdou ke hrobu Kristovu; anděl zjeví jim, že Kristus vstal a odešel do Galilee; Kristus zjeví se Mariím, pak apoštolům.

Podoby českého Mastičkáře s popsányými zde episodami německými jeví se nejen v celosti příběhu episodního, nýbrž i ve mnohých věcech jednotlivých,* a nelze jich vyložit jinak, nežli tím, že oboje ty hry, český Mastičkář a obě dotčené německé, původem svým nějak souvisí.

To shledal a vyslovil již p. Nebeský,** a poněvadž český Mastičkář písmem i jazykem do doby starší se hlásí, než ze které pocházejí datované rukopisy obou her německých, podal výklad ten, že Mastičkář v té formě („přetvoře“), v jaké jej známe, jest vzdělání české původní a obě dotčené skladby německé že vzaly svůj původ z něho.

Mně se však výklad tento nepodobá. Ve formě Mastičkáře nenalezám nic, co by bylo specificky české a ukazovalo do Čech, a naopak nalézám v něm stopy nějakého vzoru, zejména také stopy překladu. Tyto jsou nejzřejmější ve v. 356 a 392. Ve verši 356 žádají paní mistra Severina, aby jim zjevil, zač jim jest žádanou mast „jmieti nebo přijieti,“ a ve verši 392 žena mastičkářova hrozí svému muži, že se s ním chce „rozdělití nebo rozlúčiti.“ Na obou těchto místech je nápadno, že pro jeden pojem dávají se dvě slova se spojkou „nebo“ takofka aby čtenář měl na vybranou a mohl zvoliti to neb ono a jako by skladatel sám nebyl se rozhodl, který z obou významů se lépe hodí; toto však jest právě způsob, který nalzáme často ve staročeských překladech,*** a dotčené příklady v Mastičkáři navštědčují tedy pozitivně tomu, co podlé známého běhu literatury staročeské podobá se samo sebou, že totiž Mastičkář není skladba česká původní, nýbrž překlad nebo lépe řečeno české spracování nějaké skladby cizí, a to bezpochyby nějaké hry latinsko-německé. Podoba Mastičkáře s oběma připomenutými hrami německými vysvětluje se pak tím, že oboje zakládají se na vzoru společném, nyní neznámém, na nějaké totiž hře latinako-německé z doby okolo r. 1300 (tou teprv dobou vniká také němčina do her církevních, dříve jen latinských), z níž předěláváním a pře-

*) K těmto věcem nepočítám pozdravení *dobroytro* v Mastičkáři 229 a *dobroytra* v německé hře o vzkříšení (Mone 128, 4krát). Okolnosti, za kterých tu a tam jest dáno, jsou nestejny: v českém Mastičkáři vítá jím Rubín Marie, ve hře německé dává je Lasterbalk, když se k Rubinovi hlásí. Skladatel hry německé znal něco z češtiny nebo snad jiného nářečí slovanckého a vetkal slovancké *dobroytro* do textu německého pro zvýšení komiky; souvislosti takové, jaká je patrna v celku i mnohých drobnostech mezi českým Mastičkářem a dotčenými hrami německými, nelze ukázat mezi českým *dobroytro* a německým *dobroytra*.

***) *Cas. C. Mus.* 1847, I. 336—337.

***) Příklady toho, s *cel* místo *nebo*, mají již glossy svatořehořské (ČČM. 1878, str. 545 sl.) pak Žaltář Wittenberský a j.

pisováním vznikly na jedné straně český Mastičkář, na druhé straně obě hry staroněmecké, dochované v rukopisích z r. 1391 a 1472. —

Jinak vykládá si původ Mastičkáře p. A. V. Šembera. V opravě ke svým Dějinám literatury české, a sice na kartonu ke str. 158—160, praví, že „tento zlomek hry dramatické zřejmě jest padělán Hankou“, a uvozuje na toto tvrzení celou řadu svědectví. Svědectví tato chci zde rozebrati a ohledati, jsou-li pravdivá a správná.

Předeslati však musím připomínku nemilou, že stilisace p. Šemberova není dosti určitá; p. Šembera praví to a ono, ale nevyslovuje se tak praecisně, aby se vidělo na jisto, co z čeho usuzuje. Následkem toho jest diskuse jeho námitek velmi ne-nasnadna a nepřijemna: musíme se obávati, aby nám p. Šembera nenamítal, že to, co pověděl (a co my z opatrnosti uvozujeme vždycky ve znění plném), nemyslí tak, jak mu rozumíme, nýbrž nějak jinak, — a musíme přes to přece bráti námítky jeho vždy ve smyslu nejšířším, chceme-li jíti cestou jistoty a nechceme-li nechati místa výčitce, že jsme toho neb onoho snad důležitého momentu v námítkách jeho pominuli.

První námítku proti Mastičkáři béře si p. Šembera z jeho proveniencie a praví: „Jakož Hanka o Zlomku evang. sv. Jana předstíral, že jej našel na deskách jakési staré knihy, kteréž nikdo nespátřil, a jakož druh jeho Linda r. 1816 totéž předstíral o Písni pod Vyšehradem, tak praví Hanka v předmluvě k V. dílu Starob. Sklád., vyd. 1823, že Mastičkáře našel nedávno na deskách latinského rukopisu na perg. v 4° ‚Bernhardi liber opusculorum divinatorum‘, kteréhož rukopisu také v Museum není, nýbrž jen 6 listů perg., na nichž jest napsán ‚Mastičkář‘“ (karton str. 158).

Pan Šembera měl ve svých „Dějínách“ dříve zprávu, že Mastičkáře našel Dunder, tedy zprávu Nebeakého; nyní vydává ji za nepravdivou a pokládá Hanku za „nálezce.“ Nechceme se přiti o tuto věc, poněvadž pro nás není v ní nic rozhodujícího; Mastičkář může býti přesný, i kdyby byl nalezen Hankou, a mohl by býti padělán, i kdyby byl nalezen někým jiným. Pan Šembera nemůže bráti „nalezení“ Hankou za nic více, nežli za příčinu k nedůvěře; ale příčina k nedůvěře není ještě důkazem falsifikace, ten musí zvláště býti podán. V tom vůbec se srovnáváme, aby staročeské památky, které se dostaly na světlo Hankou, nebo snad Hankou, zkoušeny byly přísně a všestraně; ale tomu se protivíme, že by sama souvislost s Hankou u provenienci byla okolností takovou, která by postačovala za důkaz nepřesnosti sama sebou a vedle které nebylo by potřebí důkazu zvláštního, obsahem i formou docela správného.

Také to pro nás zde nic nerozhoduje, spátřil-li někdo kuihu „Bernhardi liber“ etc. či nespátřil, a co předstíral Linda

r. 1816 o písni Vyšehradské; i v tom může se spatřovati jenom příčina ku podezření a opatrnosti, a ne svědectví proti přesnosti.

Dále praví p. Šembera, že „Hanka vydal tento zlomek... s nápisem ‚Mastičkář aneb Severin a Rabin. Fragmentum saeculi XIII‘, .. chtěje tímto věkem vysvědčiti, že Čechové měli takové hry dříve nežli Němci“ (karton str. 158—159). Tedy ta okolnost, že Hanka klade Mastičkáře do století XIII, jest p. Šemberovi příčinou k námitce. Já však myslím, že zde, kde totiž panu Šemberovi i nám jde o vyšetření přesnosti nebo nepřesnosti Mastičkáře, nezáleží na odhadu Hankovu pranic; Mastičkář může býti pravý, třeba by jej byl Hanka položil do doby ještě starší, a mohl by býti padělán, třeba by jej byl Hanka kladl do stol. XIV. Také na tom nezáleží zde pranic, jaký úmysl p. Šembera Hankovi při tom odhadu podkládá, že by totiž byl chtěl připraviti Němce o jednu přednost před Čechy v historii literární, což mimo to jest tvrzeno od p. Šembery docela bez důvodu.

V tétěž námitce vytýká p. Šembera také to, že Mastičkář jest „zlomek, při němž není ani začátku ani konce, jako při jiných jeho (t. Hankových) výtvorech“ (karton str. 158). Památek necelých a zlomkovitých mají, jak všeobecně známo, všechny literatury a to zvláště z dob svých starších veliké množství; kdyby zlomkovitost měla býti příčinou ku podezření nebo dokonce důkazem falše při Mastičkáři, musil by nesčíslný téměř počet památek starých a nad jiné vzácných upadnouti v podezření nebo dokonce v zavržení.

Potom následuje námitka se strany pravopisu. Pan Šembera praví:

„Za kteroužto příčinou (t. aby se falsum zdálo pocházeti ze stol. XIII) nápodobil v té skladbě dobroptsemnost Legendy o 12 apoštolích Dobrovským do polovice XIII. století kladené, jejíž známky jsou: *y* před *r* a *l*, na př. cztwýrtý (čtvrtý) a wýrta (vrtá), pýln (pln) a mýlczetý (sic) (mlčeti); jotované *c*, *s*, *z*, *l*, na př. lzýczýe, lýudýe; *y* tu a onde čárkou (virgilit) znamenáné; *th* m. *t*, spojka *hy* m. *i*; avšak těmto známkám dobroptsemnosti dle domnění Hankova z polovice XIII, dle skutečnosti z počátku XIV. století, přimísil známky pravopisu o 50 i o 100 let mladší; psalť vedlé cztwýrta a wýrta: „k czertu a k czertóm“ (sic), jak se shledává teprv v XV století (ještě u Tómy ze Štítuého r. 1376, v Bohemáři z r. 1390 a v Tkadlečku z r. 1406 čte se črt, u Tkadlečka: črt črtu oka nevykline); mezi *mn* vsouval *p* v slovích: odempne (!) m. ote mne a kampna (!) m. kamna, jak to činili v 2. polovici XIV. a na začátku XV věku němečtí písáři moravských desk zemských, na př. provincia Jempniczensis (r. 1369), Anna de Nyempezcicz (1412); hlásku *r* znamenal dle kapitulušního zlomku Alexandra veskrz složeninou *rz*, jak se psalo teprv v polovici XIV věku, a *i* a *y* veskrz čárkovaným *ý*; německé slovo ‚gewest‘ v průpovědi: ‚Rubinel wo pys tu quest?‘...

napsal Hanka dle způsobu XIII století latinským *que*, ale projevil tím zároveň identičnost svou s původcem padělaných glos *quet* a *quap* v slovn. Mater Verborum" (karton str. 159.).

Z této námítky musíme nejprve vymýtiti, co je v ní nepravda.

Pan Šembera tvrdí, že v Mastičkáři je psáno * „veskrze složeninou *rz*;" a to není pravda, v Mastičkáři vyskytuje se za * vedle *rz* také *rs*: lékař 44, wyeršte 47, svú dczers 298.

Pan Šembera tvrdí dále, že známkou pravopisu v ApD*) užitého jest „*y* tu a onde čárkou (virguli) znamenáné" a že táž litera, čárkované *y* jest v Mastičkáři psána veskrze. To však jest opět nepravda: v ApD. není „*y* čárkou znamenáné" ani jedinkrát, nýbrž jen 2krát *y* znamenáné tečkou (*ÿ*), ostatně vždycky pouhé *y* beze znaménka diakritického; naproti tomu v Mastičkáři psána táž litera z pravidla s tečkou, zřídka s čárkou a zřídka beze znaménka diakritického (na první stránce jest asi 100 případů, mezi nimi 3krát *ÿ*, 7krát *y* a ostatek vždycky *ÿ*, — naproti tomu v celém ApD**) též asi 100 případů, mezi nimi žádné *ÿ* jen 2 *ÿ* a ostatek jen *y*). Mastičkář jest tedy vzhledem k diakrisi nad literou *y* pravý opak zlomku ApD; v ApD je pravidlem *y* a výjimkou *ÿ*, v Mastičkáři jest naproti tomu pravidlem *ÿ* a výjimkou *y*.

Pan Šembera tvrdí také, že v Mastičkáři psány jsou hlásky *i* a *y* veskrz *y* (sice prý čárkovaným *y*); ale tomu není tak, v Mastičkáři jest užito také litery *i*, na př. na prvním listě wiklafty 19, uřdrawity 33, przifel 43, lékař mudri 44, przide 67, Rubine 15, a podobně na listech ostatních.

V kontextu námítky páně Šemberovy leží také to tvrzení, že v Mastičkáři spojka *i* (*et*) je psána *hy* jako v ApD; to však jest zase nepravda, v Mastičkáři není *i* = *et* psáno ani jednou *hy* a pan Šembera se patrně mýlí s interjekcí *hy!* která v Mastičkáři ovšem jest a kterou on chybnou interpretací smyslu bere si za spojku *et*.

Toto z pravopisné námítky páně Šemberovy jakožto tvrzení nepravdivé vymýtivše přistupme ke zkoumání toho, co z ní zbývá.

Pan Šembera nalézá a vytýká v Mastičkáři dvojce známky pravopisné: jedny z nich jsou také v ApD a ty pokládá za starší,

*) Skratky: *ApD* = Dobrovského zlomek legendy o 12 apoštolech, *DalC* = Dalimila rukopis Cambridgeský, *Hrad.* = rukopis Hradecký, *Kat.* = Život sv. Kateřiny, *ML* = Modlitby a Legendy, *NR* = Nová Rada, *Pass.* = Passional, *Pror.* = Proroci, *Štt. uč.* = Štítého knihy učení křesťanského, *Žalt. Klem.* = Žaltář Klementinský, *Žalt. Willb.* = Žaltář Wittenberský. Určitější o těchto pramenech udání v. v Listech filol. 1878, 189—190 a 1879, 205.

**) Viz věrný otisk tohoto zlomku v Listech filol. 1879, 140—142, a pak první stránku Mastičkáře, vytištěnou nahoře věrně také strany diakritických znamének nad *y*, k vůli této námítce pana A. Šembery.

druhé pak jsou prý o 50 i 100 let mladší. Námítkou svou předpokládá a tvrdí — jinak nemohl by té námítky činiti — také to, že ony starší a tyto mladší známky nebyly ve staročeském pravopise nikdy stejným časem vedlé sebe, že v památce staročeské, která chce býti pravá a přesná, nemohou se vyskytovat spolu zároveň. Ukážeme, že toto p. Šemberovo tvrzení jest chybné.

Pravopisné známky, které pan Šembera pokládá za starší a které by podle jeho námítky byly měly přestati s ApD nebo brzo po ApD, aby se neselekali se známkami druhými „o 50 i o 100 let“ mladšími, ty známky nepřestaly s ApD, nýbrž drží se hluboko do XIV, ano dílem až do XV století. Jsou to podle udání p. Šemberova: *yl, yr* za pozdější *l, r*; „jotované *c, z, s, l,*“ *th* místo *t*; a *qu* místo *kv*. Z nich pak

yl, yr (v Mastičkáři na př. *mylczyety* novočesky *młčeti*, *cztyrty* ně. *čtvrtý*) zasahuje hluboko do století XIV a jest (vedle *il, ir*) ještě v Žalt. Wittb. pravidlem, na př. ústa hořkosti *pylna yfut* Žalt. Wittb. 13, 3, ot *fmyrty* 77, 50 atd.;

„jotovaným *c, z, s, l,*“ rozumí p. Šembera, jak nás poučují připojené k tomu příklady, jotaci psanou ve slabikách *lju, cě, zě, sě*; ve slabice *lju*, psané *lyu* nebo *liu*, vyskytuje se však jotace v nesčíslných příkladech do polovice století XIV, dokud vůbec trvá měkké slabiky se starším nepřehlasovaným *u*, v Žalt. Klem. a DalC. z pravidla, v Žalt. Wittb. většinou, atd.; dokladů hojnost podáno v mé rozpravě Über die weichen a- o- und u- Silben str. 20 až 39; — ve slabikách pak *cě, zě, sě* píše se pravidelná jotace až do sklonku stol. XIV a v některých památkách ještě v XV století, na př. v bibli Leskovecké podle ukázky podané od p. Šembery při Dějinách literatury, v Novém Zákoně knih. univers. Pražské z r. 1425;

th, místo *t* vyskytuje se v ApD jen jednou (z *zwathy* Jakub t. j. *svatý*), a podobně, totiž v případech jednotlivých vyskytuje se bez přetržení od prastarých časův až do století XIX (letha páně); doklady v. v mých Příspěvcích k historii českého pravopisu §§. 18, 34, 50. 66, 77;

qu místo *kv* nevyskytuje se v ApD. a p. Šembera vyhlašuje to za „spůsob století XIIIého;“ ten podle námítky jeho neměl by se vyskytovat také ve stol. XIV, ale vyskytuje se přece, na př. v Žalt. Wittb. velmi často: bez *pořquirny* 14, 2, *nepořquirnen* 17, 24, *zvuk qualfyczieho* 41, 5, *quiluczy lugens* 34, 14 aj.

Naproti tomu ty pravopisné známky, které p. Šembera vydává za mladší a které podle jeho shledání prý teprv 50 až 100 let po oněch starších se vyskytují, ty zasahují zase podle shledání našeho do doby mnohem starší. Jsou to zejména

er místo *r*, na př. *czertu* 146, *czerthom* 393; tak psáno shledává p. Šembera teprv ve stol. XV, — v pravdě však píše se tak v této třídě slov také již ve století XIV, ano i ve XIII;

za slova staroslovanaká tvaru *trst**) má čeština tvary *trt* a *tert*, na př. *trn* stb. *trsnъ* a černý stb. *črnъ*; český rozdíl mezi *trt* a *tert* vyvíjel se časem a začátky jeho sahají, ne-li dále, zajisté do století XIII a XIV, jak svědčí pro stol. XIII listinné tvary jako Cherninus t. j. Černín, Czhernutz t. j. Černúc a p., a pro stol. XIV czerwy ML 19^b, czyerwy Pror. 11^a a j.;

mpn místo *mn*, ve slovích *odempne*, *kampna*; tyto příklady provází p. Šembera vykřičníky a podlé celé námítky jeho nemělo by *mpn* m. *mn* v češtině buď nikdy se vyskytovat, anebo nanejvýše za příkladem písařů německých na Moravě až v 2. pol. XIV a na začátku XV stol.; avšak *mpn* místo *mn* jest oprávněno fyziologicky a může se tedy vyskytovat kdykoli a kdekoli, a nad to jsou doklady pozitivní, které dokazují, že tak se psalo také od písařů českých a také v 1. polovici stol. XIV: *odempne* jest položeno to ustavenie Pror. 114^a, *tempnofti* potlačie mne ŽTruhl. 138, 11 (z 1. polovice XIV. stol., v, Listy filol. 1879, 145), *tempnofti* neomrače se tamt. 138, 12.

Tolik o páně Šemberově námítce pravopisné. Ukázali jsme, že jest dílem nepravdivá a ostatek chybná. Podivuhodným způsobem pojata sem — do námítky orthografické — také poznámka, že otázka v Mastičkáři 71 „Rubine wo pyftu queft?“ nalézá se také v německé hře z r. 1472 „Rubein! wo bist du so lange gewest?“ (Hoffmann l. c. 317). Má-li to býti zároveň námítka proti přesnosti Mastičkáře, tedy odkazují k výkladu nahoře podanému o původu Mastičkáře a příbuznosti jeho s dočtenou hrou německou.

Potom následují námítky se strany jazyka, formy a obsahu, a pan Šembera je ohlašuje těmito slovy: „Kromě ortografie***) odporují autentičnosti textu a věku, do něhož Hanka Mastičkáře klade, mnohem pak více 1. polovici XIII století, do níž jej pokládá I. J. Hanuš, jazyk, způsob skladby i obsah“ (karton str. 159). My jsme nahoře položili Mastičkáře podlé známek jazykových do stejné fáse se Žalt. Wittb., asi do polovice stol. XIV; na tom, do které doby jej kladli Hanka a Hanuš, nezáleží zde pranic, ani nám, ani p. Šemberovi, neboť neběží nám o to, je-li Mastičkář stár 500 let či 600 let, nýbrž o to, je-li vůbec stár a není-li padělán teprve ve století našem. Proto rádi bychom si nepovšimli těch důvodů, jimiž p. Šembera v námítce následující mří proti chybnému odhadu Hankovu a Hanušovu, a rádi bychom se obírali jenom těmi jeho důvody, kterými chce dokázati Mastičkáři padělanost, — kdybychom jen věděli nebo poznati mohli, které z důvodů p. Šemberových patří sem a které tam. Pan Šembera vystupuje se řadou důvodů proti autentičnosti textu a zároveň proti Hankovu a Hanušovu od-

*) v. Listy filol. 1878, str. 299 sl.

**) V citatech necháváme psaní p. Šemberovo.

hadu, ale nepoznamenává, které důvody svědčí proti autentičnosti textu a které jenom proti odhadu Hankovu a Hanušovu; nám tedy, chceme-li jíti cestou jistoty, nezůstává nic než vzítí námitku opět ve smyslu nejširším a míti za to, že všechny důvody její mají býti také svědectvím proti autentičnosti textu Mastičkářova.

Nejprve následuje námitka se strany jazyka těmito slovy: „V Mastičkáři jsou slova a formy nevidané a nečeské, na př. Gyrzo voc. místo Jiro (Juro), k mému mystrzy (dativ m. mistru, polsky mistrzowi), wýednye nom. m. Viedeň, lama usy m. láme uši, svú ženu holicu, ma strzyce (stříce) m. strýce (pol. stryk), zněmčené „dobroytro“ m. dobré jutro (v německé hře velikonoční: dobroytra, dobroytra), zešpanye t. j. ze ispanie (spanie s předrážkou i jest slovo maloruské), angelský kralu m. kralý (sr. lýudýe), nesprávně jako v Kralodvorském Rukopise: srdce úporno kralu; ga stogu m. jáz stoju jako v Kralodv. Ruk.: ga sem lovec; dýrsý (drži) vedlé prawýu; gma zýmnyczy vedlé: wasnyú gmyegeffe a j. v.“ (karton str. 159).

P. Šembera tvrdí tedy, že v Mastičkáři „jsou slova a formy nevidané a nečeské, na příklad . . .“ Projdeme tyto příklady a vizme, má-li p. Šembera pravdu, když praví, že to neb ono jest nevidané a nečeské a že to odporuje autentičnosti textu, ba mluví-li pan Šembera vůbec pravdu, když tvrdí, že ten neb onen nevidaný a nečeský tvar v Mastičkáři jest. Nalezname, že také tato řada příkladův a důvodů skládá se dílem z nepravd a ostatkem z tvrzení chybných.

1. V čele slov a forem nevidaných a nečeských, autentičnosti textu odporujících, uvedl p. Šembera „vokativ Gyrzo místo Jiro.“ V Mastičkáři však tohoto slova nikde není. Tu psáno ve v. 194 Byrzo natluc masti; toto Byrzo (velociter) četl p. Šembera za Gyrzo, a to jest ovšem chyba, ale nikoli Mastičkářova, nýbrž p. Šemberova. Táž chyba je také ve vydání Hankovu a ve Výboru.

2. Druhý příklad „slov a forem nevidaných“ atd. jest u p. Šembery dativ: k mému mystrzy 67, t. j. mistři místo mistru. Námitka tato je však nesprávná. Ve staré češtině mužská jména cizí přijímají velmi často koncovku měkkou, a podlé toho také -ř místo -r, na př. Lazarus stč. Lazař, lazazrie Pass. 384, nad lazazowym rowem tamt., Assur stč. Asuř, na př. užasne se Afurs pavebit Assur Pror. Isa. 30, 31; tak jest i tvar mistř vedlé mistr vysvětlitelný a oprávněn; že nad to byl ve staré češtině také skutečně užíván, toho důkazy jsou v legendě o sv. Kateřině; tu totiž jest adjektivum misteřský, mysterzka jména 102, ano (podlé připomenutí pp. dr. B. Jedličky a J. Truhláře) i substantivum mistř se tu vyskytuje a sice též v dativě, mystrzy svému Kat. 118, a p. Šembera ve svých Dějinách literatury v článku o této legendě výslovně mezi zvláštnostmi jejími uvodí

také právě toto substantivum *místě*, které Mastičkáři vytýká jako prý formu nevidanou, nečeskou a authenticity textu odporující.

3. Sing. nom. wyednye Mast. 157, t. j. Viedně místo novočeského *Videň* je podle p. Šembery též tvar nevidaný, nečeský atd. Já jej naproti tomu pokládám za tvar vzorně správný. Zakládá se na jméně cizím rodu ženského (die Wieden), jest rodu ženského a má v Genitivě vždycky -ě, nikdy -i; následovně jest to tak zvaný ja-kmen a jeho nominativ jedn. musil tedy původně zníti *Viedně*. Pozdější tvar *Videň* má se ke staršmu *Viedně*, jako *poušť* ku *púščě*, *zem* k *země*, *správce* ke *správce* atp.; tvary tyto vyskytují se bez -ě ve staré češtině jen jako řídké výjimky.

4. Nevidaným, nečeským a odporem proti authenticity textu jest podle p. Šembery dále praesens *lámám*, *ěš é...*, dna *lama* uši Mast. 124 t. j. *lámá*; praesens slovesa *lámati* znělo prý ve staré češtině *lámu* nebo *lámi*, *lámeš*, *láme...* Avšak tvrzení p. Šemberovo jest opět chybné a tvar *lámá* v Mastičkáři je docela správný, neboť praesens slovesa toho zněho staročesky *lámaju*, *lámáš*, *lámá...*, rovněž tak jako stb. *-lamaję*, *lamajęši* atd.; na př. na všecky rohy *zlamagyu confringam* Zalt. Wittb. 74, 11, *ludi zlamaff confringes* tamt. 55, 8, *kly lvové zlama hospodin confringet* tamt. 57, 7, *lamagyu sě kosti mé* tamt. 41, 11, a souhlasně s tím imperativ *zlamaymy* okovy *dirumpamus* tamt. 2, 3, part. hlas *zlamayuczi confringens* tamt. 28, 5 atd.

5. Pátý příklad v námítce p. Šemberově jest „*svá žena holicu*“, ale stilisace je tak neurčitá, že nevíme, co v něm má býti neslychaného, nečeského atd. Nejspíše *holieu*, *holyczu* Mast. 26, a tu bezpochyby (musíme se dohadovati) nikoli akkusativní koncovka, nýbrž kmen tohoto slova. Pan Šembera popírá tedy bývalost substantiva stč. *holicě*, *golica*, ale činí tak neprávem; kmen *hol-*, *gols-* je obecně znám, přípona *-ieš* byla ve staré češtině velice oblíbena (*ručičě*, *pšenícě*, *tůžicě...*) a i celý tvar jest u Jungmanna doložen: nemotorná *holice* (z r. 1611), *Holicě* (staročeské ženské jméno osobní).

6. V následujícím příkladě vyhlašuje p. Šembera tvar *stříc* místo *strýc*, má *strzycze* oba Mast. 404, za nevidaný, nečeský atd. Ale činí tak opět neprávem, tvar *stříc* jest český a ve staré češtině byl v užívání; důkazy toho jsou staročeská příjmení *Strzicz*, *Strzycz*, *Strziczek* z let 1358 až 1415 (v Tomkových Základech místopisu Pražského).

7. Dále je prý nevidané a nečeské *dobroytro*, *dobroytro* vám milé panie Mast. 229, a má prý býti *dobré jutro*. Avšak *dobro-j(u)tro* není tvar nečeský, poněvadž jej možno vložiti jako tvar úplně správný. V češtině staré jsou totiž některé a dosti mnohé výrazy takéž stálé, ustálené, ve kterých vedlé substantiva jest adjektivum tvaru z pravidla jmenného; na př. *nov* měsíc místo *nový* měsíc, do *súdna* dne místo do *súdného*

dne, ve dne *biele*, k *živu* bohu a j. K takovým výrazům patřilo také *dobro-jutro*. Z *dobrojutro* vzniklo pak *dobroytro*, a tato forma není ve staré češtině nevidaná, jak p. Šembera tvrdí, nýbrž nade vši pochybnost dosvědčena, na př. sobě se poklonivše *dobroytro* dali Pass. 366, (kupec) *dobroytro* neb *dobrý den* vzdá Hrad. 112^b (Výb. 1. 255).

8. Osmý příklad slov a forem nevidaných, nečeských atd. jest podle výkladu p. Šemberova *zeispanie*, vy jdete *zeyfpanye* Mast. 230, kdež prý ke *spanie* je předraženo *i*. Avšak věc má se jinak, *zeyfpanye* t. j. *zejepánie*, jest forma správná, a chybný jest výklad p. Šemberův. Celý ten výraz není = *ze-ispanie* nebo *ze-spanie* s přidaným *i*, nýbrž = *ze-zespánie*, t. j. předložka *ze* se substantivem *zespánie*; *zespánie* pak znamená ve staré češtině vyspání, na př. já nerazi přistúpiti k té svátosti (t. přijímání), ktož by byl nechuten pro nezefpanye neb pro silného pitie přemoženie snočnieho Štit. uč. 123^b; v první slabice tohoto slova jest *e* pohybné, může tedy vypadnouti, když ho pro vyslovitelnost není potřeba; takový případ je zde, ješto předcházející předložka *ze* končí se samohláskou, tedy *ze z'epánie*; tím setkají se vedle sebe dvě sykavky, *z* a *s*; skupení takové jest neoblíbeno, jazyk pomáhá si od něho způsobu několika a jeden z nich jest také ten, že prvá z obou sykavek promění se v *j*, na př. *mlazší* a *mlajší*, *sežžen* a *sejžen*, *póžčiti* a *pójčiti*, *bez sebe* a *bej-sebe* atd.; touž proměnou vzniklo také *zejepánie* ze *zespánie*.

9. Další příklad v námítce p. Šemberové jest vokativ *kráľu*, anjelský kráľu Mast. 239; má prý býti psáno *kralyu*, jako je psáno *lyduye* 35. Výtka ta je však nesprávná a kdyby p. Šembera nechtěl svou chybu uznati, musil by ne-li všecky, tedy velmi mnoho památek staročeských z počátku a prostředku století XIV zahrnouti, neboť tu velmi často vedle sebe se vyskytuje *lu* a *lju*, na př. v Žalt. Wittb. *spafitelu* náš 78 a *spafytelyn* náš 64, v Žalt. Klem. *smyluy* se 140 a *smiling* se 107^a, v DalC. *sluby* se *jemu* 31 a ta dva *slubysta* 25, atd.

10. V příkladě desátém v páně Šemberové řadě slov a forem nevidaných, nečeských a authenticity textu odporujících jest nepravda a chyba zároveň. Pan Šembera tvrdí, že v *Mastičkáři* je psáno *ga stogu*, t. j. *já*, a to že jest nesprávné, ano má býti *jáz*. Ve tvrzení tom je nepravda,*) nebo v *Mastičkáři* je psáno *yas stogy* 209, tedy *jáz* a nikoliv *já*. A dále je ve

*) Při ohlédání a zkoušení námítek páně Šemberových proti památce, již pokládáme za přesnou a starou, byli jsme v případech poměrně mnohých nuceni vytknouti, že pan Šembera mluví nepravdu. Rádi uvěříme, bude-li p. Šembera vylouvatí chybu svou tím, že se jí nedopustil z úmyslu, nýbrž jen z nedopatření; avšak omluviti takového jednání přece nelze, když pan Šembera v příčině tak vážné nedopatří a nepřesvědčí se, zdali je pravda či nepravda to, co chce vytkati a na čem chce založiti svůj úsudek, jímžto vzácnou památku českého jazyka vyhláší za podvod.

tvrzení tom chyba, ješto se jim předpokládá, že ve staročeské památce přesné formy *jáz* a *ja* nemohou býti vedlé sebe; toto pravidlo musí pan Šembera míti, sice neměla by jeho námitka smyslu a práva; ale jest to pravidlo chybné, jak dokazují příklady *yaz sam* Žalt. Klem. 145^a vedlé *ya sam* tamt. Deut. 39, *yaz zabi* a *yaz živa učini* Žalt. Wittb. Deut. 39 vedlé *ya ysem* tamt. 74, 4, v Pass. *ya vždy s tobú* 337 a *yaz chci jeho učeník býti* 350, v Modl. *yaz tobě dávám offěru* 19^a a *ya neprobuzi své duše z dřiemoty* 57^a atd.

11. a 12. Dva poslední příklady v námítce páně Šemberové jsou kvalitativně stejny. Pan Šembera vytýká, že jest chyba v 1. osobě jednotné dyrzy (Mast. 75) vedlé *prawyu* (tamt. 47), a taktéž v akkusativě jedn. zymnyczy (Mast. 122) vedlé *wafnyu* (292), a výtkami těmito předpokládá — jinak nemohl by jich činiti —, že ve staročeské památce přesné nemůže se stýkati nepřehlasované *ju* se svou přehláskou *i*. Že v tom chybuje, o tom mohl by se přesvědčiti z přemnohých památek století XIV; tak na př. v Pass. čte se *prošju* vedlé *proši*, pro něžto vás *prošlyu* 331 a *profly* tebe 319; v Žalt. Wittb. *půščju* a *půščí*, mimo *puščzy* 67, 8 a *zamúti puščzy* Cades 28, 8; tamtéž *zamucuješ* vedlé *zamucjuješ* a vedlé *zamucija*, *zamuczugeff* 68, 4, *zamuczugeff* 42, 5 a *zamuczyge* 38, 12; tamtéž jsou oba extremy, *u* a *i*, vedlé sebe v téstě slabice kmenové ve *flib flubil* 131, 2 t. j. *slěb* *slěbil*, ano v tomtéž slově *fluby* 114, 9 t. j. *slěbi* *placelo*.

Toto je všecko*), co p. Šembera namítl proti přesnosti Mastičkáře se strany jazyka; opět celá řada výtek, jako bylo nahore se strany pravopisu, a opět ukázalo se, jako při námítce pravopisné, že výtky jsou s částí nepravdivé a ostatek chybné.

Po tom podlé předeslaného ohlášení následují námítky se strany formy a obsahu, ješto prý „autentičnosti textu“ rovněž tak odporují, jako uvedené právě „nevídané a nečeské“ tvary a výrazy.

Se strany formy nemá p. Šembera námítky jiné, nežli že jest „nedbalá“, zejména proti rhythmicky uhlazeným skladbám jiným. Píšeť doslovně takto: „Forma Mastičkáře jest nedbalá a liší se značně od rytmičké uhlazenosti básní věku jemu přířknutého blízkých, zejména Alexandra, Legendy o sv. Kateřině a j.“ (karton str. 159). Předpokládá tedy p. Šembera — sice nemohl by tuto námítku vysloviti —, že staročeská skladba přesná z té doby, do které se hlásí Mastičkář, ani nemůže míti formu nedbalou, že forma nedbalá v básni, hlásící se do počátku a polovice stol. XIV, jest svědectvím padělanosti vůbec. Že domnění toto jest chybné, toho uvedu jen dva důkazy, kroniku

*) P. Šembera připsal na konci „a j. v.“ a má podlé toho v zásobě ještě jiné výtky se strany jazyka; o těch, dokud jich nepoznáme, nemůžeme ovšem nic říci.

Dalimilovna a legendu o sv. Prokopu. Nechce-li p. Šembera také tyto památky za „neautentické“ vyhlásiti, tedy musí svou námitku zase zamítnouti.

Konečně námitku se strany obsahu stilisuje p. Šembera takto: „Obsah jest místy drzý a necudný tak, že by se ta hra ani v století XIII ani v kterém koli století jiném nebyla mohla v Čechách provozovati, leč snad, pokud hyzdění mnichův se týče, na začátku stol. XV. Pročež byl také díl V. Star. Sklad., v němž takové oplzlosti dle plného znění byly vytištěny, ihned zabaven a vyšetřování zavedeno“ (karton str. 159).

Pan Šembera tvrdí, že obsah, jsa místy drzý a necudný, odporuje „autentičnosti textu,“ a tvrdí tím zároveň, že v době, do které se hlásí Mastičkář, nebylo možno sepsání s obsahem místy drzým a necudným. Tvrzení to je však nepravdivé. Důkazů mají literatury středověké hojnost velikou. Sama německá hra z roku 1391 (ve sbírce Moneové), se kterouž má Mastičkář podoby nejvíce, není o mnoho lepší než český Mastičkář; má méně o urážlivou scenu, jak mastičkář vzkřísil Isaka, ale k ostatnímu skoro ke všemu, co je urážlivého v českém Mastičkáři, jsou paralely také tam.

Pan Šembera ukazuje také na to, že V. díl Starob. Skládání byl ihned zabaven a vyšetřování zavedeno. To zajisté neuvádí za důvod proti „autentičnosti textu;“ ale proč to tedy připomíná mezi důvody, kterými chce dokázati, že text Mastičkáře není autentický?

Potom následuje námitka se strany melodie, přidané k v. 27—34; prý „I také melodie k Mastičkáři přidaná jest dle dr. Ambrose (Geschichte der Musik, Breslau 1864, II. 306) protinárodní, kterýmžto úsudkem autentičnost textu neméně pochybnou se činí“ (karton str. 159). To jest: znalec Ambros uznává melodii v Mastičkáři za protinárodní a pan Šembera z toho vyvozuje, že proto jest autentičnost textu pochybná. Vyvození toto jest však chybné. Z úsudku Ambrosova nevyplývá nic více než to, že melodie v Mastičkáři neukazuje původem svým k „národu,“ nýbrž někam jinam, mimo národ, a to mohlo by býti svědectvím proti autentičnosti textu jenom v tom případě, kdybychom vznik Mastičkáře nemohli si vyložit jinak, než „z národa.“ My však výkladu toho, podle něhož by Mastičkář byl plodem literatury české národní, se nepřidržíme, ano naopak pokládáme jej za nesprávný a máme Mastičkáře za spracování nějakého vzoru cizího; protinárodní ráz vložené melodie není nám tedy nijak na závalu a svědectvím proti autentičnosti textu, — ale ovšem jest potvrzením našeho výkladu, podaného nahore o původu českého Mastičkáře.

Po námitkách přesnost Mastičkáře popírajících přistupuje p. Šembera k vyjevení toho, podle čeho se jemu text pádělán býti zdá. Píše o tem: „Padělán vidí se býti Mastičkář

dle nějaké mladší hry velikonoční na starou proměněnou, která zmizela, a hledíc k některým veršům, dle Hrobu božího Starob. Sklád. III. 82 a V. 210, dle básně Smrtnost Star. Sklád. I. 133 a V. 201 a dle kapitulního zlomku Alexandra Star. Sklád. II. 107. a V. 204. Mnoho podobného, až na ty necudnosti, má také Mastičkář s německou hrou (Osterspiel), vydanou H. Hoffmannem z Fallersleben dle rukopisu dvorské bibl. Vědecké z r. 1472 č. 3307 ve spise Fundgraben für Geschichte, ve Vratislavi r. 1837 str. 313 a násl. a s německou hrou o vzkříšení Páně z r. 1391, vyd. F. J. Mone'm ve spise Altteutsche Schauspiele, v Lipsku 1841, str. 125 a násl." (karton str. 159—160). Ohledejme toto projevení paně Šemberovo.

Pan Šembera nejprve praví, že se mu text Mastičkáře ve své celosti vidí býti padělán podle nějaké mladší hry velikonoční, nyní zmizelé. Pro toto své zdání neuvodí však důvodu pražádného. Dokud tak neučiní, dotud nemáme my co vyvracetí a dotud necháme jeho projevení bez povšimnutí jakožto tvrzení libovolné, které nemůže býti předmětem uvažování kritického.

Dále nalézá p. Šembera v některých verších Mastičkáře podobu s jinými básněmi staročeskými a tvrdí, že padělatel na těchto místech padělal text podle dotčených básní staročeských. Proberme tyto věci po jednotlivu a vizme, je-li správné to, co p. Šembera tvrdí.

1. V Mastičkáři (Star. Sklád. V. 210) jest prý místo padělané podle Hrobu božího (ve Star. Sklád. II. 82). Na obou ukázaných místech jsou nábožné verše Hospodine všemoháči atd. (Mast. verš 238 sled.), v Mastičkáři latinsky a česky, ve Hrobu božím jen česky. Tytéž verše jsou však, což p. Šembera zamlčel, také v obou hrách německých, ve hře z r. 1391 latinsky a německy, ve hře z r. 1472 jen německy; byly tedy zajisté obsaženy již v původním vzoru, z něhož se vyvinuly dotčené hry německé; Mastičkář a podoba Mastičkáře se Hrobem božím má svou příčinu zase v tom, že také Hrob boží na vzoru podobném se zakládá.

2. Dále jsou prý padělány verše v Mastičkáři (Star. Sklád. V. 201) podle staročeské básně o Smrtnosti (Star. Skl. I. 133). Ne ukázaném místě čte se ve Smrtnosti, že smrti jest obecno všecko „*V Uhřích, v Němcích, u Moravě, v Čechách, u Polů, v Svitavě,*“ a v Mastičkáři (verš 49 sl.) vzejde Rubín mistra Severina, jemuž prý nikde není rovně, „*Ni v Čechách ni u Moravě, jakžto učení mistři pravie, ni v Rakúsiech, ni v Uhřích, ni u Bavořích ani v Rusích, ni u Polaniech, ni v Korutaniech.*“ Podoba jeví se zde ve stilistické figuře obecně známé a nesčíslněkrát užitě, a mimo p. Šemberu sotva kdo odhodlá se tvrditi, že figura v Mastičkáři je padělána podle stejné figury ve Smrtnosti. Avšak je zde okolnost ještě jiná, kterou pan Šembera opět zamlčel. Táž figura je totiž také ve hře německé

z r. 1391 (u Mone str. 125), kde Rubin také o svém mistru rozhláše: „*er hat durchfaren manche lant, Hollant, Probant, Ruszenlant, Pruszenlant, Cabernye, Almenye, noch vorbaz in der wosten Romanye ist er ein meister ubir alle eratische.*“ Z toho vysvítá, že byl podobný obrat již ve vzoru původním, z něhož se vyvinuly jednak hra německá, jednak český Mastičkář.

3. Jiné verše podle mínění p. Šemberova jsou zase prý padělaný v Mastičkáři (Star. Sklád. V. 204) podle kapitulního zlomku Alexandreidy (Star. Sklád. II. 175). Na ukázaných místech čte se stejná sentence, v Alexandreidě: „*zloba zlym se vždy obrátí, dobré se dobrým vždy oplátí, a ktož zle mieni, ten vždy ztrátí,*“ a v Mastičkáři (v. 100 sl.): „*tak se musí vesdy státí, že se zlob zlobí obrátí a dobré dobrým se oplátí.*“ Panu Šemberovi zdá se, že tato sentence v Mastičkáři je padělaná podle podobné sentence v Alexandru; ale toto zdání jest klamné, neboť průpovědi stejného obsahu sentenčního vyskytují se ve skladbách staročeských a vůbec středověkých velmi často. Uvedu několik příkladů z Nové Rady: jáť (osel) nesu, což na mě zvalé NR (1876) str. 100 a osel, což naň zvalé, rád nese Tovačovského Hádání 1^b; bydle s svatým budeš svatý, s proklatým budeš proklatý NR. 154 a pomni že s svatým svatý budeš a s nešlechetným převrácen budeš Stě. Průpovědi (Feifalik, Studien 6, 227; podle žalmu 17, 28—29); čistota v ráj nedovodí, kteráž z srdce nepochodí NR. 156 a čistota v ráj nedovodí, jenž ot srdce nepochodí Hrad. (Desatero, Výbor 1. 238). Středověké školy a středověké písemnictví velice dávaly si záležeti na šíření takovéhoto průpovědi obsahu gnomického; tím vysvětlají se četná loci communes ve skladbách starých, a tím vyložena také shoda Mastičkáře v této sentenci s Alexandreidou.

Také na podoby Mastičkáře s oběma hrami staroněmeckými z r. 1391 a 1472 p. Šembera vzpomíná, ale neváží jich náležitě a spíše je zmenšuje. Zmenšování jeví se v tom, když se pan Šembera vyslovuje, jako by „těch necudností“ ve hrách německých nebylo, kdežto hra z r. 1391 jen o málo méně má nraživého, nežli český Mastičkář, a když zamlčuje (viz nahoře 1. a 2.), že k těm veršům Mastičkářovým, jež se mu zdají býti padělaný podle Hrobu božího a Smrtdlnosti, jsou v obou hrách německých podoby ještě bližší. Nám toto zmenšování není vhod, poněvadž jsme na podobách českého Mastičkáře se hrami německými založili výklad o příbuzném těch her původu, o nějakém vzoru jejich společném; výklad náš je tím pravdivější, čím více těchto podob se naleznou, a proto nemůžeme dopustiti, aby je někdo skrýval nebo zmenšoval. Nad to pak odbyvá p. Šembera tyto podoby tak, jako by neměly dosti váhy a důležitosti, když se jedná o to, je-li Mastičkář přesný či padělan. Práví, že jest tu „mnoho podobného“, ale nepraví, jak si tyto podoby máme vysvětliti.

Zběžný čtenář mohl by z kontextu rozuměti, že Mastičkář, známý od r. 1823, jest padělán podle her německých, obecně známých teprv od r. 1837 a 1841; ale v paně Šemberově stilisaci — opatrně neurčité — se to nepraví. Podlé našeho zdání je chyba v tom, že p. Šembera sobě a svým čtenářům podoby Mastičkáře s dotčenými hrami německými a zejména se hrou z r. 1391 dostatečně nepředložil a nerozložil. Kdyby tak byl učinil, sama by se byla přihlásila otázka, jak asi tyto podoby vznikly a vysvětliti se mají, a pan Šembera byl by se musil pokusiti o odpověď. Věc zřejmě vyložená byla by žádala vysvětlení opět zřejmého a nebyla by se dala zastříti stilisací, jak praveno, opatrně neurčitou. Pan Šembera byl by musil dokázati anebo aspoň pravdě podobným učiniti, že padělatel Mastičkáře znal dotčené hry německé dříve (před 1823), než byly vydány (1837 a 1841); a když by se mu toto nebylo podařilo, byl by musil buď shodu her německých s Mastičkářem uznati za důkaz, že Mastičkář je památka přesná, anebo prohlásiti, že také dotčené hry německé jsou falsifikovány. Vysvětlení takového vyhnul se pan Šembera stilisací opatrně neurčitou, — ale neodčinil tím otázky o původu podob vytčených, otázky, která každého, kdo o ní přemýšlí, sama přivede k té odpovědi, kterou jsme zde podali.

Ve výkladu svém opominul p. Šembera dotknouti se některých jazykových známek Mastičkáře, velice důležitých, když se jedná o jeho přesnost nebo nepřesnost; my však pominouti jich nesmíme.

1. V Mastičkáři velmi přísně šetřeno jest staročeského pravidla o *e* a *ě* (neb *é* a *ě*) ve slabikách měkkých.*) Odchylek nalézá se v celém rukopise jenom několik, totiž: lokal *e nem* psán jest *w nyem* 350 (místo *w nem*), imperfektum *vsědieše* psáno *wfedyeffe* 289 (t. j. *vsedieše*, pisatel bezpochyby mylil se slovesem *seděti* místo *siestě*), a slabika *je-*, která tu 5krát psána jest *gye-* místo *ge-* ve slovích *gye est* 167, 188, 386, *gye eum* 72 a *kygyem* 430. Mastičkář nevyrovnává se v tom ohledě nejstaršímu českému Passionalu, ale patří mezi památky po Passionale v této příčině nejpřísnější.**)

2. V rámci dotčeného pravidla staročeského jsou v Passionale a jiných vzorných památkách staročeských odchylky ustálené, odchylky tedy, které mají zase pravidlo své.***) Mastičkář

*) Vysvětlení tohoto pravidla viz v Listech filol. 1878 str. 186.

**) Text Mastičkáře, ačkoli prý padělán, přece velevýznamného pravidla staročeského mnohem přísněji dbá, nežli p. Šembera v citatech s něho vzatých. Pan Šembera cituje *strzycze*, *mylczety*, *gmyegese*, se třemi grammatickými chybami; chyb těch dopustil se p. Šembera, v Mastičkáři jich není, tu psáno správně *strzyzys*, *mylczety*, *gmyegyeffe*.

***) O těchto ustálených odchylkách viz Über die weichen e-Silben im Altböhmischen str. 11—13.

srovnává se v těchto případech s nejlepšími památkami jazyka českého ze sklonku XIII a první polovice XIV století. Na př. *fedylene* 23 t. j. *sedenie* místo *žádaného sędenie*, *fedye* 173 t. j. *sedé m. sędé*, *drzewe* 196 vedlé *drzyewe* 421, *czyeye* 7 místo *žádaného cělě*, *gez* t. j. *jež* 220 ve smyslu absolutivním, atp.

3. Pravidlo o nominalních tvarech staročeského komparativu *) zachováno v Mastičkáři veskrze správně, a správný jest zejména také tvar *lepý* ve větě: *vyzina . . lepý bude než kozina* 220 (t. j. *lepší*), jemuž vydavatelé nerozuměli a jež proto předělávali (ve vyd. Hankovův *lepš*, ve Výboru *lepšete*).

4. Také sloveso *zapiu*, *ženy . . se zapyv* 373, hodno jest povšimnutí. Vydavatelé volili psáti *zapijú*, psanému *zapyv* buď nerozumějice, buď nedůvěřujice; avšak *zapyv*, t. j. *zapiu* jest forma úplně správná a ve staré češtině pravidelná, naopak *zapijú* bylo by odchylkou.

To vše jsou známky, o kterých se 1823 a skoro do dneška nevědělo nic a které tedy jsou svědectvím pro pravost Mastičkáře; význam tohoto svědectví bude ceněn tím výše, čím hlouběji kdo do jazyka staročeského nahlédí. Mimo to jest jazyk Mastičkáře také v celku tak normalně správný, že v něm nenalézám nejmenší příčiny ku podezření.

Pan Šembera končí těmito slovy: „Z důvodů výše vyloučených vylučujeme tedy Mastičkáře, již Nebeským (ČČM 1847, 1. 336) a Hanušem (Die lat. böhm. Osterspiele, v Praze 1863, 7) za škvřnu mezi památkami řeči naší přisně odsouzeného. ze staré literatury české, — bohdá co poslední falsifikat (karton str. 160).

Pan Šembera odvolává se ke svým důvodům a vylučuje Mastičkáře z literatury staročeské. Já zase odvolávám se k tomu, co jsem o důvodech páně Šemberových ukázal a dokázal, že jsou to totiž dílem nepravdy a ostatek výklady nesprávné a chybné, — a k tomu, co jsem kromě toho vytkl, že totiž podoby se hrami německými z r. 1391 a 1472 svědčí pro přesnost Mastičkáře, a že také jeho jazyk v celku jest správný a v některých důležitých a do nedávna neznámých známkách se rovná jazyku památek staročeských vzorných; a prohlašuji zase na základě toho, že p. Šembera nemá práva, vylučovati Mastičkáře z literatury staročeské, a pokládá-li kritiku za věc vážnou, že mu nezbyvá nic jiného, nežli poznati nepravdy a chyby, kterých se dopustil, a odvolati svůj rozsudek, nemůže-li je podepřítí důvody jinými, pravdivými a správnými.

*) Výklad tohoto pravidla viz v mé rozpravě: *Nominale Formen des altböhm. Comparativs* (Sitzungsberichte der kais. Akad. der Wissenschaften 1879).

Nový důvod pro pravidlo o staročeském měkkém *e* a *ě*.

V češtině staré byl ve měkkých slabikách etymologický rozdíl mezi *e* a *ě* (dlouze *é* a *ie*), na př. Nom. jasné slunce a Gen. jasného sluncě, řéci a říekati. Vůbec bylo *e* (*é*) tam, kde stejný tvar starobulharský má nebo měl by *e* neb *ь* anebo kde jest vloženo pro blahozvuk, na př. řekl stb. reklъ, řéci stb. rešti, pomocen stb. pomoštъ, dostoje-e-n stb. dostoinъ; — a bylo *ě* (*ie*) tam, kde stejný tvar starobulharský má nebo měl by *a*, *é*, *ę* jakož i kde česká slabika se dvojlhláskou *ie* vznikla stažením, na př. dušě stb. duša, duším stb. dušamъ, řěč stb. rěčъ, dřievie stb. dřevije, ty dušě stb. dušę, stojiece stb. stojęate, možaše možaaše.

Obšírný výklad a důkaz tohoto pravidla jsem podal v rozpravách Über die weichen e-Silben im Altböhmischen (Sitzungsberichte der kais. Akad. d. Wiss. 1878), O významu jotace v rukopisech staročeských (v Listech filol. 1878, 185—216) a Zur Phonetik der altböhmischen weichen e-Silben (Archiv für slavische Philologie IV, 1879, 128—134).

Pravidlo staročeské upadá během času tím, že *ě* (*ie*) mění se u výslovnosti v *e* (*é*). Ale úpadek ten neděje se ve všech slabikách najednou, stejným časem a stejným krokem, nýbrž v dobách velmi rozdílných. Slabika *lě*, *lie* byla sklesla na *le*, *lé* již před sklonkem století XIII, již na sklonku XIII stol. jest Gen. krále místo králě, obilé m. obilie; potom, ve 2. polovici XIV a během XV stol. pozorovati jest v rukopisech totéž klesání slabik jiných, a sice dříve slabik *jě*, *ně*, *dě*, *tě*, jež se mění v *je*, *ne* atd., potom slabik *žě*, *šě*, *čě*, a na posledy slabik *řě*, *zě*, *sě*, *ce*; ve slabikách retných *mě*, *bě*, *pě*, *vě* drží se stará pravidelnost dosud*), mimo češtinu slovenskou a některé odchylky dialektické a sporadické, na př. bežet, vedět, Gen. Labe (m. -ě) a p.

Slabiky pak retné *mě*, *bě*, *pě*, *vě*, rozdílné od *me*, *be*, *pe*, *ve* i ve výslovnosti nynější, jsou pro staročeské rozdílné slabiky *jě* a *je*, *čě* a *če*, *cě* a *ce* atd. analogií dosud živoucí, pro staro-

*) Netřeba připomínati, že tento chronologický odhad jest učiněn jenom podlé většiny rukopisů mně známých, a že jsou rukopisy jednotlivé, které překračují hranice chronologické odjinud abstrahované. Tak na př. rukopisný Nový Zákon pražské knihovny universitní (17. D. 30) je psán r. 1425 a přece je vzhledem k *e* a *ě* tak pravidelný, že touto vlastností mnohým rukopisům starším ze XIV stol. se rovná a nade mnohé — na př. nad Štítného učení (kn. univers. 17. A. 6) z roku 1376, nad Žaltář Klementinský kladený do poč. stol. XIV a j. — i daleko vyniká. Viz ukázkou z něho, podanou proto doleji (v Klasobraní č. VIII).

české pravidlo o měkkém *e* a *ě* svědectvím dosud živým, svědectvím, po jehož udání mohli bychom i se stanoviště jen novočeského přijít na stopu pravidlu staročeskému, kdyby nám dosud známo nebylo.

Vezměme si za příklad Vok. chlebe a Lok. chlebě. Zajisté každý přisvědčí aniž by pro to žádal důkazů zvláštních, že psaný i slyšený rozdíl mezi koncovkami těchto pádův *-be* a *-bě* je v češtině od pradávna a byl i v době, kterou nazýváme staročeskou (před Husem), že jest tak oprávněn jako ve stb. Vok. chlébe a chlébě, a že rozdílné české *-be* a *-bě* jest etymologií spojeno s rozdílným stb. *-be* a *-bě*. Vezměme dále tytéž pády substantiva *bratr*. Vokatív zní novočesky bratře a zněl tak také v češtině staré, shoduje se tedy v koncovce úplně s chlebe a chlébe; ale Lokal zní (když si jej utvoříme podle Lok. na dvoře, v klášteře atp.) novočesky bratře, tedy odchylně od tvarů zcela obdobných chlebě a chlébě. Odkud tato odchylka? Od prvopočátku tu zajisté není, svědčí proti tomu rozhodně na př. stará bulharština, která jako po jiných souhláskách tak také po *r* má v Lok. *-ě*. Tedy nezbyvá nic, než uznati, že odchylka novočeského Lok. bratře od Lok. českého chlebě a stb. chlébě vyvinula se teprve časem a že tento tvar srovnával se kdysi koncovkou s Lok. chlebě a zněl bratře, jako stb. *-rě*, — že tedy Vok. bratře a Lok. bratře lišily se kdysi tak, jako se dosud liší Vok. chlebe a Lok. chlebě. To jest postulat theoretický. S ním však shodují se úplně fakta rukopisná. Vok. bývá psán v rukopisech přísňých pravidelně bratrze, Lokal pak pravidelně bratrze nebo bratrzye. Srovnávají se tu tedy theorie a skutečnost úplně a srovnalost tato je bezpečným svědectvím, že v češtině staré podle Vok. chlebe byl také Vok. bratře a podle Lok. chlebě také Lok. bratře, že se v těchto tvarech ve staré češtině vyslovovalo *e* a *ě* po *r* jako po *b*.

Výsledek, k němuž touto úvahou jsme dospěli, můžeme vysloviti také takto: Vok. bratře měl a má v koncovce *-e*, jako Vokatív chlebe, chlape, páve, strome měl a má *e*; Lokal bratře, na dvoře, v klášteře měl v češtině staré *ě*, jako je mají Lokaly kmenův retných na stromě, na stropě atp. doposud; příčina, proč Vok. bratře má *e*, a Lokal bratře měl *ě*, jest táž, jako proč Vok. chlebe a Lok. chlebě mají dosud koneovky rozdílné *e* a *ě*; v nové češtině rozdílná koncovka Vok. chlebe a Lok. chlebě je svědectvím, že byl v týchž pádech stejný rozdíl také po souhláskách jiných, bratře a bratře, svatý duše a o svatém duše atp. Ješto pak dále totéž, co zde pro příklad ukázáno na Vok. chlebe a bratře a na Lok. chlebě a bratře, možno mutatis mutandis opakovati a ukázati při všech tvarech, kde proti novočeské slabice měkké *e* jest ve tvaru paralelním po souhláscce retné tu *e*, tu *ě*, proto smíme říci všeobecně: kde čeština nová po souhláscce retné má tu *e*, tu *ě*, tam čeština stará měla i po jiných souhláskách měkkých tu *e*, tu *ě*.

Na příklad (budu hleděti jen ke slabikám krátkým):

ve skloňování

sing. Vok. chlebe, tedy stč. bože*) svatý duše, vlče, bratře;

sg. Lok. chlebě, tedy stč. o božě, v lesě, o vlče, bratřě,
o svatém dušě, v týně (t. j. -ně), hladě, platě;

sg. Lok. slově, tedy stč. v železě, u masě, řiedcě, v Polščě,
na jařě, v rúšě, koleně (t. j. -ně), stádě, městě; — takéž Nom.

Akk. Vok. dvojný;

sg. Nom. Akk. Labe, tedy stč. slunce, moře, lože, bydlišče;

sg. Gen. Labe jest odchylný místo Labě, s čímž shoduje
se stč. sluncě, mořě, ložě, bydliščě; — totéž platí o plur. Nom.
Akk. Vok.;

sg. Instr. Labem, tedy stč. sluncem, mořem, ložem, bydliščem

sg. Dat. Lok. rybě, tedy stč. nožě, rucě, mšě, hořě, radě;
— takéž v Nom. Akk. Vok. dvojném;

sg. Nom. země, tedy stč. mezě, ovcě, súdcě, bůřě, strážě,
dušě, panošě, péčě, nadějě, vóně; — takéž sg. Gen. a plur. Nom.
Akk. Vok.;

sg. Vok. země jest odchylný; jest to vlastně Nominativ vzaty
do funkce Vokativu, jako na př. poslýchaj mne sestra milá m.
sestro Pass. 451, liška co to neseš m. liško Hrad. ap.; tvar
náležitý byl by země, a s tím srovnává se pravidelný tvar staro-
český: o vódcě pravý, o přěsvatá trojice, raduj se róže krásná,
o má milá duše, o naděje sirotkóv;

pl. Instr. zeměmi, tedy stč. hrázěmi, udicěmi, dušěmi, jun-
šěmi, radošěmi, ojšěmi, pochodněmi (t. j. -šěmi);

sg. Akk. lépe, tedy stč. snáze, kráce (brevius), vieca, hóre,
draže, výše, číšě, méše;

sg. hřibě, hřiběte atd., tedy stč. kuřě, húsě, kniežě, ptáčě,
hádě (t. j. -dě), Gen. -ěte atd.;

sg. Gen. tykve, tedy stč. dceře, mateře;

sg. Akk. mě, tedy stč. sě, tě (t. j. tě);

v oboru slovesa

ve třídě I. Indik. vezmeme, vezmete, tedy stč. můžeme,
pečeme, umřeme, kryjeme, -ete;

Imperat. vezměme, vezměte, tedy stč. žžeme, rcěme n. řcěme,
umřěme, -ěte;

Part. pohř(e)ben, tedy stč. vržen, pečen;

ve tř. III. 1. uměti, umějí, uměj, uměje, uměli, uměvši,
umění atd., tedy stč. slušěti, bájěti, slušějú, bájějú, -ěj, -ějě, -ěli,
-ěvši, -ěnie;

ve tř. III. 2. Inf. trpěti, tedy stč. věžěti, visěti, hořěti, ležěti,
slyšěti, mlčěti;

*) Doklady rukopisné k těmto tvarům obsaženy jsou v hojnosti
v obou prvních rozpravách nahore jmenovaných.

Part. trpě, trpěli, trpěvši, trpění, tedy stč. věž, visě, hořě, ležě, slyšě, mlčě, stojě, věželi . . . , leželi . . . , věževši . . . , leževši . . . , drželi . . . , mlčenie . . . ;

ve tř. IV. Part. topě, topen, tedy stč. hozen, placen, vozě, vožen, nosě, nošen, mučě, mučen, krojě, krojen, honě, hožen, krstě, pokrščen, hromazdě, hromazđen;

ve tř. V. 1^b: vytápěti, vytápějí, vytápěj, vytápěje, vytápěli, vytápěvši, vytápění, tedy stč. házěti, házějí, házěj, házěje, házěli, házěvši, házění, večerěti, -ějí, -ěj, -ěje, -ěli, -ěvši, -ění, ponúčěti . . . , vyvážěti . . . , vynášeťi . . . , porúčěti . . . , púščěti . . . , zabjěti . . . , krájěti . . . , vyháněti . . . ;

ve tř. V. 2 Praes. koupe, tedy stč. oře proti Part. ořě, káže proti kážě, píše proti písě, pláče proti pláčě; taktěž ve třídách jiných přeje proti přějě, atd.;

ve tř. V. 3. zověš atd., tedy běfes atd.

v oboru jiných případů kmenotvorných:

šlepěje, tedy stč. veřeje, obličěj, obyčěj, kročěj; — devět, tedy stč. deset; — hřeben, tedy stč. kořen; — zeměnin, tedy stč. dvořěnin, měščěnin, brožěnin, rokycěnin; — slaměný, tedy stč. kožěný, voščěný, hliněný; — dobrotivějši, tedy stč. mūdřějši, jasnějši, radějši, bohatějši; — atd.

Má tedy nauka o měkkém *e* a *ě* novou podporu (částečně naznačenou již v List. filol. 1878, 190), — ale povstal jí také nový odpůrce.

Prvním odpůrcem byl totiž p. V. V. Makušev, jenž ve Varšavském časopise Russkij filologičeskij věstnik (1879, 105) proti výkladu mému některé námítky přednesl, námítky, proti kterým jsem já zase v rozpravě nahoře jmenované Zur Phonetik der altböh. weichen e-Silben výkladu svého bránil a trvám že i ubránil, jelikož jsem ukázal, že p. Makušev nemohl by svého o té věci mínění hájiti jinak, než na základě supposicí absurdních. Pan Makušev se také o další boj proti mému výkladu, pokud mi povědomo, nepokusil.

Za to povstal mi odpor s jistě strany jiné. Ale strana tato neosmělila se dosud vystoupiti proti výkladu mému veřejně (t. j. tiskem), a dokud tak neučiní, nemohu se do námítek jejích veřejně pouštěti. Nedávno ovšem sepsala své námítky a spis ten byl (cestou příslušnou a způsobem náležitým) odevzdán mně na vědomost. Jsem povinen sobě i veledůležitě věci, o kterou tu běží, abych odpověděl, jsem ochoten, rozebrati a oceniti přednesené námítky, a jsem ochoten učiniti to hned, — jakmile řečená strana námítky své vysloví veřejně (t. j. tiskem), anebo jakmile prohlásí, že svoluje, abych její dotčený spis námítek vzal na přetřes veřejný. Dokud tak neučiní, musím i psané její námítky odbyti bez udání důvodův a krátce: že jsou vesměs a docela liché.

V květnu 1880.

J. Gebauer.

Klasobraní po rukopisích.

VIII. Ukázka z rukopisného Nového zákona, psaného od Martina Kořečka r. 1425.

Kodex knihovny univ. v Praze sign. 17. D. 30; perg., 4°, 174 listy; psáno po 2 kolumnách a po 40 řádcích. Na konci je připsěk: Dokonan geft tento zakon w pondieli po powiecení swate° gilgye ruku martina rzeceno (sic) korzeczka, leta od narozenie Tyfficie° ctírfté° XXV°. Nalézají se tu některé chybné obraty, které Blahoslav ve své Grammatice starším biblickým překladům českým vytýká. Vlastností pak vzácnou této památky jest, že v písmě jejím velice nad míru té doby šetřeno jest rozdílu mezi měkkým *e* a *ě*, *é* a *ie*. Proto položena sem ukázka následující (z evang. Matoušova kap. 2):

Kdiz sje bieffe vrodil G(ežíš) w bethleemie gydaffowie we dnech Eroda krale. Ay mudrci przigidechu od wichoda sluncie do geruzalema rzkuce. Kde gt ten gto sje gt narodil kral zidowski. Nebo sme widieli hwiezdú ge° na wichod sluncie. A pšli sme klanyeti sje ge° Tehdi Eroses wšlifaw to zamuty sje a wefken geruzalem f nym: A febraw wšyeczka knyeczata knyeczka y myštri lyda gye sje gich tazati kde by sje myel kristus naroditi. A oni fw rzekli ge°. W bethlee° iudaffowie. Nebt gt tak psano fkrzie proka. A ty bethleeme zemie yudova. neyfi nykoli naymēšye mezi kniezati iudowymi. Nebo z tebe wigde wewoda gēz bude zšwovati lyd moy yfrahelki. Tehdi Eroses taynie zawolaw tych mudrcow pylnie pocie gich tazati casu hwyezdi. Kterazto wkazala sje gim. A pollaw gye do bethlee° wecie, Gdyete a fnaznye sje ptayte o tom dyetieti. A kdiz ge naleznete wzkaztez mnye. at y ya pšda klanieti sje budu ge°. Kterzizto kdiz wšlisyechu krale odgidechu. A ay hwiezda gyzto bye° widieli na wichod sluncie pēd nymi gdieffe. Az pšsedšfi šta nad domē kdez byeffe dyetie. A uzrzyewše hwiezdú radowali fw sje radošti weliku welmi. A wšedše do doma nalezli šu dyetatko f marigi matku geho A padše klanie° sje ge°. A otewrzyewše pokladi šwe offierowali gemu dari zlato kadidlo a myru. A odpowied pšgemše w španich abi sje newracowali k Erodešfowi gynu cyestu sje wrati° do šwe kragini. Gyzto kdiz odgidechu Ay angiel bozi zyewi sje yozeffowi w španich rzka. wštan a wezmi dyetie a matku ge°. a utec do egipta a bud tam azt y powiem tobie. Nebot buducie wyec gt. at by erodes hledal dyetiete k zahubeni ge°. Kterizto wštaw wšal dyetatko y matku ge° w noci y odgide do egipta. Y bieffe tam az do šmrti erodowi. Abi sje napšnilo coz powiedie° gt od pana rzkucie°. Z egipta sem powolal šyna meho. Tehdi Eroses wida ze zklamán gt od mudrcow rozhnyewal

ſye g̃t welmi. A poflaw zbyl wſyecki dyeti, g̃z bye w bethleemie y we wſyech kraginach ge° od dwu letu a dolow wedle czaffu gehoz ſye byefe zeptal na mudrcich. Tehdi ſye g̃t naplnilo to coz powiedieno g̃t ſkrzie g'emiaſye proka rzkucie°. Hlas na wiſofti ſyſſaa g̃t plac a lkanie mnohe. Rachel placic ſynow ſwich. nechtela ſye wtiEFFiti neb gich nenie. A kdiz vmrzyel herodes. Ay angiel bozi wkaſal ſye w ſpanich yozeffowi w egyptie rzka. Wſtan a wezmi dyetie y matku ge° a gdi do zemie yzrahelſke. Nebot ſv zemrzyeli ty g̃to hleda duffye dyetiete. A on wſtaw wzal g̃t dyetie y matku ge° a pſel g̃t do zemie yzrahelſke. A uſliſaw ze archelas kraluge w zidowſkei zemi mieſto erodeſſa otcie ſwe° bal ſye g̃t tam gyti. A napomyenut g̃a we ſpanich odſel g̃t do kragin galileyſkich. A pſed p̃ebiwal g̃t w mieſtie g̃to ſlowe nazareth. Abi ſye naplnilo coz g̃t powiedieno ſkrzie proka. Ze nazarenski bude nazwan.

J. Gebauer.

IX.*) a) Ukázka z rukopisu čís. knihovny Petrohradské, naznačeného v Listech filol. 1879 str. 46 pod číslem 1.

Rkp. pochází z konce XIV nebo začátku XV stol. a podlé přípisku „Ex Museo Petri Dubrovsky“ vidno, že se na Rus dostal z Francie, kde týž Dubrovský sebral mnoho rukopisů francouzských, chovaných nyní v čís. knihovně v Petrohradě.

[*Stránka 1.*, začíná se žalmem 6tým] Hospidine (sic) ne w prohni trefkzi mye any whnyewye twem | lay mi Smiluy ſſye nademny hoſpordine nebo nemoczen g̃fem. vzdraw | mye. nebo ſſmuczeni g̃ſſu koſti me | A duffye ma zamuczena geft welmye | ale ty hoſpodine az dotud Obrat ſſye hoſpodine azbaw duffi mu. ſpaffejna mye wczini promilofrdenſtwye | twe Nebo nenye . . . . | nyel tebe. a vpekle kto ſſye zpowyedaſti bude tobye Vſiloval g̃ſſem vmem wzdichani na kazdu nocz loze | me poſteli mu. ſſlzami mimi obmigi | ſmutilo ſſye geft hnyewem oko (?) | me Staral ſſem ſſye mezi wſſyemi | [*ſtr. 2.*] neprzatali mimi Oteydyete ote mne | wſliczni geſto czinite zloſt. neb wſſiſal (sic) | geft buoh hlafſ placzye meho wſſiſſal | geft hoſpodin proſbu mu. hoſpodin przigal modlitbu mu Stidte ſſye iſmutte ſye nahle wſliczni neprzyetele mogi: nawraczeni budte ſtidte ſye welmi rychle | Chwala otzi iſinu iſwatemu duchu | yakz geft bila otpoczatka inynye wezdi | ywyeki wyekoma Amen Modlitwa | Genz otnoſiſſ hrzyechi tohoto ſſwyeta | hoſpodine otnelſ hrzyechi naſſye gich | ſſmi ſſye na tomtó

*) Viz Listy filol. 1879, 244. Následující dvě ukázky, IX a) a b), podal nám pan dr. Jos. Perwolf, professor university Váriavské, ke zvláštní naší žádosti jako doplněk ke zprávě, podané v lonských Listech filol. v Klasobraní pod č. III.

Red.

ffwyetye dopuřtili | przyedtwima oczima. przigmi hořpodi|ne milo-
 řtiwi mye Ponizena ya hrzye|niczye. przyedoczima tweho dobro-
 tiwe [str. 3] ho bozřtwe. wziwami twe řwate g|meno Abi opuřtil
 mi řkirzye mnoz|řtwie řmilowane imiřti tve. czot | ki (sic)
 gřsem. řhrzyeřila. Widymim zalm | Blazeni gichto opuřtyeni gřfu
 zlo|řti. a gichz przikřiti gřfu hrzye|ři Blazeni muz gemuz hořpodin
 newz|dwihl hrzyechu. any geřt w geho duřři leřt Nebo mlczala
 gřsem. proto zřta|řali řřu řye kořti me: akdiz gřsem | wolala
 przieřczyeli den Nebo wedne | iwnoczi otyezila geřt řřye nademnu
 | ruka twa. nawřatil. řřem řřye wřwa bidla. kdiz řye przitupilo
 geřt trnye | řhrzyeřeny me geřt znamo tobye | akřzwdi (sic) me
 przyedtebu řřem | ne [str. 4] kril Rzeřl řřem ktobye řye budu
 zpoywedati krzywdi me hořpodinu: ati | opuřtil řy nemilořt
 hrzyecha meho | Proto modliři řřye tobye bude kařdi řwati wczafni
 czaff awřak... | mnohich wod k nyemu řřye neprzi|blizye At
 gřři wtocziřtye otzamutka | genzři mye opuřtil. weřfele me wimaz (?)
 | mye odytech genz řřu mye obřtupili | Rozumyetit dam inauczi
 tye na te czye|řtye naniz budeř choditi: awřwři nadtebu oczi
 řřwogi Nerodte biti yakti kuon. a yako mezek. gimzto ne|nye
 rozum Wohlawi i wřdzie czeliřti | gich řepni. kteriz řřye ktobye
 neprzi|bliżugi Mnohe bicowane geřt hrzye [str. 5] řnich. ale
 wřgiczyego whořpodina | milořrdenřtwe obliczi. Weřřelte řřye |
 w hořpodynje. a raduyte řye pawi | ichlubte wřichni. geřto gřfu
 pawi|ho řrdczye. *Atđ.*

J. Perwolf.

IX. b) Ukázka rukopisu cís. veřejné bibliotéky v Petrohradě, naznačeného v Listech filol. 1879 str. 46 pod č. 14. (Historie Trojanská).

Titul: Cronica de bello troianorum poczinagi se knihi prwe
 o krali genz řřul pelleus kterizto wkladnie a zlořtnie nawedl iazona
 abi giel a dobil řuna zlateho.

Začátek: W kralowřtwi rzeczenem teřfaliam genz geřt bilo
 zte wlařti geřřtot řřula welika rzeczka zemie. W kteremzto kra-
 lowřtwi bidleli řv mierzmidonowe gimřzto mi rzekame obecně
 Salonichi. kralowaffe wti czaffi gedem kral wrozeni řřawni a bohati
 gmenem pelleus. Manzelku řw (sic) totiz Thetis nazwanu z gichzto
 manzelřtwie pořřiel onen tak řřyni y tak wdatni mvz Achilles, y ti
 mierzmidonowe mnieni řu od nyekterich geřřto ytali weliku rzeczk
 zemi nazwali bi (sic) bily lide geřto řřow (sic) aprutiny na po-
 mezii řicziřkeho kralowřtwie przebiwagicze A protoz ta wlařt
 nazwana geřt Aprutina a miesto hlawnye w nye Thetym ze gma
 gmeno odte kralowni Tethis rzeczene, alye kto to pawię zname-
 nitie bludie neb mierzmidonowe řv zemane theřřalskeho kralowřtwie
 gichzto pan po řmřty otcze řweho pellea kral achiles w bogich
 řřyanskich řřiemy ľudmi theřřalskymy mnoho wdathnich řřkthkow

pachal gefth. A teez mame z paffige s. matuffe ze miermidonowe fv lide telzalfkeho kralowftwie W niemzto y apofftol s. pawel przebil gt. Pak ten kral pelleus yakoz liczi kronika miel bratra wlaftnyeho rzeczeneho Ezona wiekem daleko starfzeho kterzifto kdisz dluhe° wyeku starosti bil obtiezen lam lebe zpwowati nemoha wzdal gefth kralowftwie fwe thefalfke pelleowi bratru fuemv mladze° A prziefte byl leth mnoho zyw. Tak ze przeliznu (sic) starofti oczzi gehu bili zamraczeni a tielo gehu prachnywielo. A z toho Ezona bil fyn gmenem Jafon mvz fylni vdatni a mladi wielmi, kraffni, fkrowni a wielmi ftiedri ochotni... myloftiwi A wflicch mrawow krafv ozdobeni. Toho wfliczka kniezatha pany y vrozeni zemane kralowftwie tefalfke° y wfliczky obecny lide pro welebnost cznofti ge° welmy fu mylowaly. A yakozto pellea krala wfjudi cztyly. *Atd.*

Na konci rukopisu (listu 87mém) připsáno: „Inceptum, scriptum et finitum est hoc opus per me Petrum de Pylcza*) filium Alberti, cognomine Chlebek, pro tunc norium (notarium?) Rapftinensem**) in tenuta magnifici domini Johannis Bonner***) capitanei ejusdem arcis, et est finitum feria VI proxima post festum diui Jacobi apostoli maioris anno virginei partus 1519.“

Rkp. ten jest tendž psán Polákem, jenž opisoval český text dobře, a jen sem tam zapomínal se, užívaje někdy polských forem místo českých, ku př. nedwedzicza vedlé nedwedícze, obraczono, czwartá, czwarte, mohutność (vedlé koncovky -st), chwiedz (vedlé hwiezdy) atd. Na prvních stránkách rkpisu vepsána pozdější rukou (XVI.—XVII. stol.) některá polská slova nad českými, ku př. nad „slul“ — „rzczonym“, nad „pachal“ — „dokazowal“, nad „skrze“ — „przez“, nad „wecze“ — „rzcze“ atd.; z toho viděti, že tento český rukopis čítán Poláky i později. Na konci rukopisu podepsán (rukou as XVII. stol.) Stanislaus Jaczkowsky, který také asi vepsal ona polská slova.

J. Perwolf.

X. Zlomek staročeského Exodu z 1. pol. stol. XV.

Pan Josef Holík, učitel na měšťanské škole v Sušici, objevil r. 1879 „v bibli Melantrišské,“ jejímž majetníkem jest p. August Maštovský, dva souvislé listy pergamenové, foliové, popsané staročeským překladem z druhé knihy Mojžíšovy; vložené byly mezi poslední list a zadní desku bible řečené a přilepeny za hřbítek do ohybu knihy. Pan Maštovský, učitel ve Chmelné u Sušice, nalezl a dostal onu bibli před lety v krajině Mostecké a dovolil p. Holíkovi, aby si objevené v ní listy per-

*) z Pilce; nynější městečko Pilica v král. Polském, hnízdo rodu Pileckých.

**) Rabštyn, někdy zámek, nyní ves v král. Polském nedal. Olkuše.

***) Jan Bonner (Boner), starosta Rabštynský, † r. 1523.

gamenové vyňal a vzal, pan Holík pak odevzdal je mně (4. dub. 1880) a svolil k tomu, aby byly jakožto dar jeho odevzdány Národnímu Museu.

Text psán jest po dvou kolumnách (výška jejich 25 1/2 cm.) na každé straně, kolumny mají po 54 řádcích a řádky okolo 36 liter. Nápisy kapitol jsou červené a první litera v kapitole jest z výši tři řádek a buď barevná buď zlacená (zejména na začátku kap. 14 *J* modré, 15 *T* zlacené, 16 *J* modré, 23 *N* červené, 24 *A* zlacené, 25 *J* modré). Začáteční litery veršův jsou zatrženy barvou červenou.

Podlé písma pochází tento zlomek z první polovice stol. XV (sdělení p. bibl. Vrtátka); jazyk se s tím srovnává.

Text prvního listu začíná se slovy: *prworozene synow mych wikupugi...* a končí se slovy: *ze gest was hospodin wiwedl f zemye egipfke a zitra; jde tedy od Exod. 13, 15 až do 16, 7; list druhý se začíná: za geden wuol ma wratiti...* a končí se: *Mluw fynom yzrahelfkym, obsahuje tedy text Exod. 22, 1 do 25, 2. Mezera mezi textem obou listů (Exod. 16, 7 až 22, 1) nasvědčuje tomu, že mezi nimi schází jedno dvoulistí.*

Pochází-li tento zlomek ze staročeského překladu bible celé či z překladu některé jen části biblické, nelze rozhodnouti; podle formátu a houšky písma možno se domnívati, že kodex, jemuž naše dva listy patří, obsahoval značnou část bible, možná že bibli celou; jisto jest, že se nám z bývalého celku zachoval zlomek jen nepatrný, a že ztráta, jejímž on jest svědectvím, jest i kvantitativně veliká.

Zeřejice tedy ztraceného celku vážíme si tím více zachovaného zlomku jakožto památky literární a jazykové. Důležitost jeho literárně historická je zřejma sama sebou. Vzhledem pak k jazyku buďtež zde vytknuty věci následující: jako *nawuz někaký quasi appensum quid 13, 16, v bibli Kral. náčelník (cf. Jg. Sl. s. návuz); — hospodin przeddieffe je v slupě oblakovém praecedebat 13, 21; — aby rozbili stany stran wlasti ffaroth e regione Phthahiroth 14, 2; — wewodi všeho vojska duces exercitus, 14, 7; — Izrahelščí.. zbaly sú sě velmi timuerunt 14, 10; stuojte a wizte veliké divy, kteréžto ma wcziniti dnes state et videte.. quae facturus est.. 14, 13; — a zdwih se anděl buoží tollensque se angelus 14, 19; — když bieše Mojžieš ztáhl ruku na moře, rozial je hospodin wyenym větra velmi náhle abstulit 14, 21, cf. stb. razjeři dissipare; — a gednozt zezřev hospodin et ecce respiciens.. 14, 24; — v prvý zabrzezek primo diluculo 14, 27; — wwynul je (Egypťské) hospodin v prostředce vln involvit 14, 27; — wtkachu jě (Egypťské) vody occurrerunt 14, 27; — zabie je ruka má interficiet eos 15, 9; — pudil duch tvój flavit spiritus tuus 15, 10; — i fehčila jest je země devoravit 15, 12; — mocné Moabské obefflo jest trzefenyne robustos obtinuit tremor 15, 15; — strach a wziefť pavor 15,*

16; — buďte nebbiti jako kámen immobiles 15, 16; — což sú nabierali po vše dni quae colligere solebant 16, 5; — biwce nebude vinen krví percussor 22, 2; — dve to má vrátiti duplum restituet 22, 4; — podlé fhodenye má vrátiti pro aestimatione restituet 22, 5; — stohi obilne neb ofienye na polích acervos frugum sive segetes 22, 6; — fudczek (soudeček) vas 22, 7; — pán domowi dominus domus 22, 8; — zlodieydzim nebudeš trpěti živu býti maleficos non patieris vivere 22, 18; — radanye mé furor 22, 24 je bezpochyby chyba písafská místo rydanie; — nebudeš nuziti jeho jako lichewnik non urgebis eum quasi exactor 22, 25; — pak-li by zaklad vzal od bližnieho si pignus acceperis 22, 26; — maso, jež od zvěři nagedeno bylo by přægustata 22, 31; — kniežete nebudeš poklynati non maledices 22, 28; — viděl-li by osla gehu (demonstr.), jenž tebe nenávidí odientis 23, 5; — spravedlivého nezabieš non occides 23, 7; — kteřížto podvrtnugi slova spravedlivých subvertunt 23, 8; — léto pak sedmé položíš vlehli (terram) 23, 11; — w oliwi tvém in oliveto 23, 11; — budete jiesti přezefnyce azyma 23, 15; — na tvém puoli in agro 23, 16; f puole de agro 23, 16; — na zehodie leta in exitu anni 23, 16; — suzymt suznyki tvé affligam affligentes te 23, 22; — zabiem lid vešken occidam 23, 27; — cztrmezczietma (kapitula) 24, 1; — cztrnadšta hlawná (kapitola) 14, 1; — pětmezczietná hlawná 25, 1; — pustil ji (krev) w konwi in crateras 24, 6; — (Mojžieš) vzem kniehy czite assumens volumen legit 24, 7; — dám t dvě dcze kamennye tabulas lapideas 24, 12. —

Ukázka textu (kap. 15. 1—5):

Tehdi zezpiewa Moziieff | alynowe yzrahelszczi tuto piesen | hospodynu y weczehu Zpyewajými hospodynu neb slawnye obweliczil sie | gest konye a genz na nyem sedieffe wrhl gt | w morze Sila ma y chwala ma hospodin vczinil my se na spafenye Tento buoh moi | a slawiti gei budu Buoh otcze meho a powlyfym gehu Hospodin iako muz boiownyk | filny wfsemohuczzi gmeno gehu Wozi ffara | onowi y woyfko gehu vvrhl w morze Zwo | lena knyezata gehu ztonuli fu w morzi czer | wenem Hlubyni przikrili fu ge wfstupichu | w hlubinu iako kamen atd. J. Gebauer.

Úvahy a zprávy.

A. Cvičebná kniha ku překládání z češtiny na jazyk latinský pro třetí gymnasijsní třídu. Sestavil Jan Květoslav Klumpar, c. k. gymnasijsní ředitel. Páté nezměněné vydání. V Praze 1878. Tiskem a nákladem dra. Ed. Grégra.

B. Cvičebná kniha ku překládání z češtiny na jazyk latinský pro čtvrtou gymnasijsní třídu. Sestavil Jan Květoslav Klumpar, ředitel c. k. gymnasia v Hradci Králové. Druhé nezměněné vydání. V Praze 1877. Nákladem kněhkupectví I. L. Kobra.

Zevrubnější úvaha o knihách těchto, jediných, jež ku překládání z jazyka českého na jazyk latinský pro třetí a čtvrtou třídu gymnasijsní máme, jest velice potřebna. Již ve vydání prvním vyskytovalo se dosti věcí, jež nezbytně změny vyžadovaly; avšak ve vydáních následujících nejen nestala se oprava žádná — bylot vydání první beze změny otiskováno —, nýbrž i nemalý počet chyb tiskových, na mnoze velmi nemilých, přidružil se ještě ku vadám dřívějším.

Naléhavě potřebě úvahy takové chci vyhověti úvahou, již tuto podávám; vytýkámi v ní nejen nesprávnosti, jež v obou knihách ve kterékoli příčině jsem pozoroval, nýbrž na mnoze i způsob naznačuji, jak by vady ty odstraněny byly. Ctěný p. spisovatel necht uváží, co podstatného výklad máj do sebe chová, a dle toho necht učiní opravy ve vydáních příštích!

ad A. Proti *cvičivu* knihy této nelze ovšem mnoho namítati; vyniká jak hojností, tak na mnoze i výborností svou. Příklady, jež, vytrženy jsouce z kontextu, by méně jasny byly, jest málo. Upozorňuji p. spisovatele zejména na tyto: Str. 43. „*Livius* byl vrstevníkem básníka *Ennia*“: aby na jevě bylo, který *Livius* tu míněn jest, řekněme: *Livius Andronicus*. Str. 81. „smrti *Scipionovou*, *pravil Cicero*, jsem zbaven přítele takového, jakého nikdy žádného nebude a zajisté nikdy nebylo“: slova ta dí však *Laelius* v *Ciceronově* spise *de amicitia* §. 10. Str. 83. „mezi řečnický (mezi kterými?) byl první *Menippus*, muž dle mého soudu po celé *Asii* za oněch dob (za kterých?) nejvýmluvnější“. Str. 20. „osud *Milonův* i tebe očekává“: žák neví, kdo slovem „*tebe*“ míněn jest. Rovněž nejasna jest věta na str. 62.: „*Svrchovanou* moc v *Římě* bude míti ten, kdo z *vás* první, *jinochové*, *matce* políbení dá“.*)

Více však vytýkati třeba ve příčině poznámek ku *cvičivu* připojených. Počet jich poměrně není sice příliš veliký, ale předce jest větší, než kterého by nutně třeba bylo. Neboť

1. zajisté není třeba poznámek, všeobecná pravidla syntaktická zahrnujících, když tato rovněž tak jasně vyložena jsou nyní v mluvnici *Kořínkové*, z níž žáci v této třídě již se učí. Dosti, tuším, by bylo, kdyby v jednotlivých odstavcích ku příslušným paragrafům jejím jen odkázáno bylo.**)

*) Podobné příklady měla by věta předcházející je objasňující; zde na př. věta „*Pythie* odpověděla *Tarquiniovcům*.“

**) Pan spisovatel v poznámkách těchto někdy i věci zcela známé vytýká, jako na př. na str. 6.; tam totiž ku větě: „*Theby* byly *hlavou*

2. z poznámek toliko k jednotlivým slovům hledících mohou ty býti vyloučeny, jež připomínají věci žákům z předchozích dvou ročníků s dostatek známé. Aby čtenář viděl, jak *snadné* věci leckde v této knize u tertiana se *nepředpokládají*, uvedeme jen tyto ukázky. Str. 8. útěchy (*acc.*) mi neposkytl ani M. Krassus ani Gn. Pompeius; str. 11. Romulus založil roku (*ablat.*) 754. př. Kr. nepatrné město; str. 13. obávaje se, aby (*ne*) Cyrus nevyvrátil říše medské; str. 15. odpovíš mi, když (*quum*) se tě na něco zeptám; str. 17. věštinry zanikly, jakmile (*postquam*) lidé méně lehkověrnými býti počali; str. 29. abychom sami sebe poznávali (*imperf. konj.*), filosofie nás vyučila a j.

3. přemnoho z významů poznámenaných mohlo pojato býti ve slovníček vzadu připojený. Neboť pod čáru zajisté jen ty významy klásti žádoucně, při nichž by žáci, ve slovníku jich hledající, najiisto chybili.

4. konečně lepším upravením českého textu četné poznámky mohly by vypuštěny býti.*)

Též obsahem mylny aneb nesprávný zdají se mi býti některé poznámky. Zejména s těmi nemohu se snášeti, jež obsahují pokynutí od vzorné mluvy Ciceronovy a Caesarovy různem jdoucí. Pan spisovatel totiž hojně vět též ze spisovatelů vážil, jichž ve všem napodobovati nelze, jako ze Sallustia, Cornelia Nepota, Livia a některých prosaistů doby stříbrné; připojuje pak poznámenání k větám takovým, vytkl v nich tytéž výrazy, pády a způsoby, které v originale se nacházejí, byť prostomluvě správné sebe více odporovaly. Tuto vadu chová do sebe na některých místech i slovníček vzadu připojený.

Str. 1. „chudému nedostává se lečeho (*desse — pauca*), lakomci všeho“: jinde větu tuto čteme smyslem lépe takto: *inopi desunt multa, avaro omnia*. Str. 12. „dějepisci vypravují (*proferre*), že hry veliké ustanovil“: za *proferre* užil bych raději výrazů: „*tradere, memoriae prodere, narrare*“ a p. Str. 13. „avšak všech nejkrásnější a nejdůrodnější ne toliko v Italii (*gen.*), nébrž i v celém téměř oboru (*abl.*) země jest ten kraj“: ve členech „v Italii“ a „v celém oboru“ za koncinnitou položil bych po obakráte stejný pád; str. 14. „tázal se jich, zda-li jim to, co předešlého dne či co dnešního měli (*konj. perf.*), více po chuti jest“: příčiny, proč *konj. perf.* by bylo *nutno zde* položiti a ne, jak pravidlo o sou slednosti časů žádá, *konj. plusquamperfecti*, nepoznávám. Na str. 15. zcela bych mlčením pominul, že ve dvoučlenných otázkách

Řecka“ poznámenáno: „Co do pádu výrokového bývá v češtině velmi často neshoda; klademe totiž místo lat. nominativu instrumental.“ Této zvláštnosti jazyka českého musí však priman již v prvních šesti nedělich si vědom býti.

*) Srvn. List. filol. sv. V. str. 253. nn.

druhdy bývá také „num“ a „anne“; lépe, když žák o tomto méně správném způsobu mluvení ani nezví. Ib. „kdo medle (ecquis) přinesl tuto zprávu“: avšak ecquis = zda kdo, jemuž „kdo medle“ asi není smyslem rovno; str. 16. „jak že praviš (ain tu)“?: naše „opravdu?“ latinskému „ain tu“ více by vyhovovalo. Str. 18. „ac dein“: za „dein“ položme plnější deinde. Str. 25. „sagittare“: slovo pozdější; str. 27. „Leonidas jej poslati chtěl pod tou záminkou (eo praetextu)“: o nesprávném výraze tom vykládá Krebs v Antib. s. v. „praetextum“, kdež zároveň podotýká, jak výraz „pod tou záminkou“ v latině správně se vynáší. Str. 30. „aio te Aeacida Romanos vincere posse“: čárkou před vokativem a za vokativem „Aeacida“ dvojsmysl by se nerušil. Str. 31. „s přivolením všech (assentire)“: snad chybou tiskovou místo klassického assentiri; ib. „lože cubitus“: slovo neklassické. Str. 34. „hluboký“ v latině slove vždy altus: to snad dobře bylo míněno, ale špatně proneseno; ve slovníčku aspoň k významu „hluboký“ připojen i význam „profundus“. P. spisovatel chtěl patrně říci: „Při označení rozměru hlubokosti neklade se smyslem našeho „hluboký“ v latině „profundus“, nýbrž „altus“, tak že nemůže se na př. říci „fossa sex cubita profunda“, nýbrž „alta“. Str. 37. „když jednou při (super neb in) večeri si byl vzpomněl, že (quod) za celý den žádnému byl neprokázal dobrodiní“: Cicero by položil ne super, nýbrž inter cenam; po výraze pak „vzpomněl si“ nepoložil by quod, jako již někteří spisovatelé latiny stříbrné, nýbrž akkusativ s infinitivem. Str. 48. „Adrastus sezval k účastenství u válce, již proti Thebanům vésti zamýšlel (futur. perifr.), knížata“: zajisté místo: coniugatio periphr. Str. 49. „certior fieri“ m. certiozem fieri; v úsloví nominativ při infinitivě obstátí nemůže! Tato chyba na četných jiných místech obou kněh se vyskytuje. Ib. „dospěl k takové dokonalosti (eo s gen.)“: p. spis. na mnohých jiných místech obou kněh tuto vazbu poznamenává, ač Cicero, jak známo, vazby té neužívá; srvn. Krebs s. v. eo a Koř. skl. §. 254. Ib. „Velemocný králi, nemluv více o obrazech, sice (alias) se ti vysmějí chlapeci moji, co zde barvy trou“: „alias“ jest tu nesprávně podotčeno; Krebs o něm dí: „Verwerflich ist alias, wenn unser „sonst“ die Stelle einer verneinenden Bedingung vertritt, für „wenn das nicht ist, nicht wäre.“ Dann gebraucht man aliter oder umschrieben „quod nisi ita est (esset)“, auch wol alioqui“. Str. 54. „poslal jej do Kolchidy, aby přinesl zlaté rouno, domnívaje se totiž (enim), že Jason zahyne“: dle té poznámky přeloží najisto žák: „ratus enim Iasonem periturum esse“; ale obstojí-li „enim“ při participii? Str. 60. „tu (ibi) já vytrhnuv velký ostrý trn, jenž v noze vězel“: ibi smyslem tum arci zhusta vyskytuje se ve staré latině (u Plauta, Terentia) a později v latině stříbrné, avšak v latině vzorných spisovatelů doby zlaté velmi zřídka. Snad by lépe bylo, aby žáci této třídy takovéhoho užívání jeho vůbec ani neznali. Str. 65. „to, což tobě bylo prospěšno, u Peršanů smrti by se

restalo (*capitale foret*): raději *esset*. Str. 67. „radujice se (gratulari) vítají Horatia“: kryjí-li se oba výrazy? Str. 82. „avšak ani na této rozkoši nebyl by přestal; neboť nezřízená žádost nikdy (neque umquam) nedosáhne cíle“: není pochyby, že většina žáků die této poznámky překládati bude: „*nam immoderata cupiditas neque umquam . . .*“ Str. 84. „Iugurtha . . . samotou skrze (inter) střely nepřátelské vyhýbaje se (*vitabundus*) cestu proklestí“: tak ovšem Sallustius, ale pochybuji, též-li Cicero. Str. 86. „prohlásil se (imperf.) tam, že zahradu . . . koupil“: „prohlásil se“ byl by špatný překlad latinského *imperfecta*! Str. 89. „Syrskem a Foenickem táhl“: slova „Foenicko“ ve slovníčku není; nenalezně-li ho žák tam, utvoří si pro ně sám chybný tvar: „Phoenicia, ae“ místo správného „Phoenice, es.“

Str. 100. „budova „*aedes, is*“: v singularu znamená však slovo to „svatyni“, „chrám“, v pluralu „budovu“ vůbec; ib. „*sollers*“ m. *sollers*; str. 101. „industrius činný“; slovo to v latině klassické jest celkem řídké; rovněž str. 102. úsloví „vita fungi“ (dokonati život), srvn. Krebs s. v. *fungi*. Str. 102. „*argutia, ae* dovtip“: místo „*argutiae, arum*“; neb singular teprve u pozdějších spisovatelů se vyskytuje; str. 103. „Gabazy, *Gabazae, arum*“ m. *Gabaza, ae* (srvn. Klotzův slovník); str. 104. „hory montium iugum“! str. 107. „kůl *trabes, is*“ m. *trabs*: „*trabes*“ jest forma zastaralá: str. 111. „nepřemožitelný *invincibilis*“: slovo zcela neklassické; „*invictus*“ zde úplně vystačí. Ib. „neustále continuo“: význam ten má „*continuo*“ teprve v pozdější latině; ve zlaté době znamená vůbec „ihned“; pro význam „neustále“ položiti slušelo „*continenter*“ neb „*adsidue*“. Ib. „nikdo nemo, *inīs*“: ale genetiv *neminis* v latině vůbec velmi zřídka se vyskytuje; u Cicerona, jak *Neue* stanoví, jen jedenkrát; známo, že hradil se tvarem „*nullius*“. Str. 112. „obelstiti *dissimulare* (84)“: ve cvičení tuto označeném (str. 56.) čteme větu: „Germané obvyklou *licoměrností* svou Caesara *obelstiti* hodlajíce, k němu do ležení se přibráli sebe očistit, že proti úmluvě den před tím bitvu byli svedli“; jak bylo by lze „*dissimulare*“ zde užití, věru nepochopuji; u Caesara, z jehož IV. 13. 4. příklad ten vyňat jest, onoho „*dissimulare*“ také neshledáváme. Čtemeť tam: *eadem et perfidia et simulatione usi Germani . . . ad eum in castra venerunt . . .*“ Myslím, že jedině „*decipere*“ pro „obelstiti“ tu místo míti může. Ib. „obstoupiti *circumstare*“: místo „*circumsistere*“; „odpočinutí *requies, ei*“: správný genetiv jest jen „*requietis*“; tvar „*requiei*“ známe jen z Ambros. de *paradiso* 3. 19. Str. 114. „pak-li si vero, si autem“: o „*sin*“ není tu zmínky! Ib. „z paměti *memoriter*“: o pravém významě slova „*memoriter*“ jedná *Madvig* v poznámce k *Cic. de fin.* I. 10. 34., což srovnati třeba. Str. 115. „podvodník *impostor*“: slovo z latiny pozdější. Str. 116. „pořád *continuo*“: ta chyba již svrchu. Str. 117. „pověsiti *affigere*“: proč ne „přibiti“? ib. „pozejtří *postri-*

die“: jedno z obého jest mylné. Str. 118. „přestati na něčem acquiescere alicui rei neb re“: lépe „in aliqua re“; *uprchlý* *caducus*: raději „prchavý, pomfjet“; „připraviti koho o — „*defraudare* aliquem re“: Krebs má jednoduché „*fraudare*“ za správnější. Str. 119. „proslaviti se *inlarescere*“: slovo pozdější; položíme „*clarum fieri, nobilitari*.“ Str. 120. „ročně *annue*; roční *annuus*“: o významě slova „*annuus*“ srvn. Krebs s. v. Str. 121. „rozmysliti se *colligere se*“: nehrubě vhodný překlad. Ib. *Rubicon, ōnis*: lépe *Rubico, ōnis*. Ib. *sen somnium, ii*; ve snách, *somnio* neb *per somnium*: srvn., co v té příčině podotýká Krebs s. v. *somnium*: „*somnium, der Traum, ist dasjenige selbst, was man träumt; wo wir aber sagen: „etwas im Traume d. h. im Schlafe sehen“ sagt man nicht in somnio aliquid videre, sondern in somnis, per somnum, per quietem.*“ Tak bývá z pravidla; výjimky jsou řídky, jako Liv. VIII. 6: *ibi in quiete utriusque consuli eadem dicitur visa species viri maioris quam pro humano habitu . . . placuit averruncandae deum irae victimas caedi, simul ut, si extis eadem, quae somnio visa fuerant, portenderentur, alteruter consulum fata impleret.* Str. 122. „skvostný (na př. *hostina opiparis, e* neb *opiparus, a, um*“: slovo neklassické. Ib. složiti se sebe *deponere*“: připomínám, že často tímto významem klade se též jednoduché „*ponere*“: vestem *ponere* (odložit)! ib. „skolit *caedere*“ místo *occidere*; str. 123. „spisovatel *auctor*“: lépe jen „*scriptor*“; neboť v klassické latině slovo *auctor* neznačí ještě „spisovatel“: srvn. Krebs s. v. Ib. „*decrepita aetas* sešle stáří“: za „*decrepitus*“ volil bych jiné slovo souznačné, na př. (*aetas*) *grandis, exacta, adfecta*; mnohdy vyhoví i úslovi „*aetate propectum esse*“, ib. „spousta *machinatio*“! Str. 124. „šije *cervix*“: známo, že Cicero užívá tu pluralu. Str. 125, „*thracický threicius*“: tvar ten jest básnický. Str. 127. „úpění *quiritatus*“: slovo vůbec řídké a neklassické; ib. „úplněk *plenilunium*“: Cicero a Caesar užívají za slovo to výrazu „*plena luna*“; ib. „ustavičně *continuo*“: ta chyba dvakráte již svrchu. Ib. „*sumtus*“, lépe *sumptus*. Str. 130. „výslech *discursus*“: slovo „*discursus*“ významy: „*rozmluva, rozprava, hovor*“ vyskytuje se hustěji teprve na *sklonku* jazyka latinského. Str. 131. „*zanášeti se něčím occupari re*“: Cicero užívá vazby: *occupatum esse in re*.“ Ib. „zákonný *legalis*“: slovo pozdější. Ib. „*zastaviti se stare*“! Str. 132. „zbití někoho *occidere*“! Str. 133. „*ztenčiti tenuare*“: simplex to jest více básníkům vlastní; položíme: *attenuare* neb *extenuare*.

Ve příčině pravopisu slov latinských bylo by žádoucnou, aby p. spisovatel řídil se ve vydáních příštích známým spiskem Brambachovým o pravopise latinském a při tom nedůsledností, jichž ve vydáních dosavadních ne skrovnou míru nalézáme, se vystříhal. Čtemeť na př. Moelius vedlé Maelius, *praelium* (str. 21.) vedlé *proelium, immo* (str. 72.) a *imo* (str. 99.), *internuncius* (str. 113.) a *internuntius* (str. 119.), *inclutus* (str. 119.) a *inclitus*

(str. 138.), *belua* (str. 117.) a *bellua* (str. 133.), *formidolosus* (str. 144.) a *formidulosus* (str. 126.), *cum* (když) i *quum* a j. O slovech „*Gaius*“ a „*Gnaeus*“, poněvadž zhusta v nich se tu chybuje, poznamenáno budiž: Byla-li slova ta zkracována, psána byla „C.“ a „Gn.“; pak-li byla vypisována, psána byla „*Gaius*“ a „*Gnaeus*“. Pišouce tudy „G.“ neb „Gn.“ neb „*Caius*“ neb „*Cnaeus*“ neb „*Kajus*“ a „*Knaeus*“, nesprávně tak pišeme.*) Rovněž psáti dlužno *Postumus*, *Postumius* a ne *Posthumus* a *Posthumius*; *Arrens* a ne *Aruns*; *mons Coelius* a ne *m. Coelius* a j.

Jazyk český jest ve knize této sice dosti správný, ale předce potřebí jest v nejedné věci změny. Zvláště žádoucnó by bylo, aby vše, pokud možno, tak bylo upraveno, jak toho žádá nyní Matičný Brus. Neboť žáci zajisté dle něho na větším díle vyučováni jsou, a nemilé jest, když kniha učebná něco jiného jim podává, než k čemu od učitele vedeni byli.

Mimo jiné bylo by třeba tyto vady odstraniti. Str. 9. ze všech věcí nemáme žádné, kterouž bychom mohli k přátelství porovnat *m. přirovnati*; str. 19. koním uzda *sundána* *m. snáta*; str. 20. prošel *mořemi* a zemí *m. moři*; str. 21. střežme se *m. střežeme se*; *ib. padli k nohám* *m. nohám*; str. 49. Bruta přidal jim pro *vyražení*: tak často místo „pro zábavu neb obveselení“; str. 57. „Atlas líčí se *co obr* *m. obrem*“: sídka *co* zhusta v obou knihách takto zneužito; str. 58. k *máteri* *m. mateři*; str. 59. *žiznivému* *m. žiznivému*; str. 61. do *Athén*: jinde délka v cizích slovech označena není; str. 65. *celý* uleknutý *m. všecek* polekán; str. 72. *val* přeskočil: lépe „*násep*“; str. 79. *uprositi se* *nechal* *m. dal*; str. 85. „za čest se považovalo“: dle Mat. br. „za čest se *pokládalo*“; str. 90. *probudivšího se* *m. procitlého*; taktéž str. 95. v těle *zůstavši* *m. zbylý*; *ib. proti kterým, zbraně vydavše, hájiti sebe nemůžeme* *m. vydajíce*. Zhusta kladeny infinitivy „*odejmouti, obejmouti, najmouti, přejmouti*“ a p. místo: *odníti, objati, najati, přejati* atd.; dále místo „*umírňuje, lícoměrník, užítí, prvé než*“ psal bych: *umírňuje, lícoměrník, užítí, prve než*.

Ve jménech vlastních, myslím, že mnohdy zbytkem přípony byly hromaděny. Za tvary: „*Feraean, feraejský, Epirotan, Numidané, Pisidané, Gaditan* (str. 103.), *kretenský, keuský, kumanský, lernaeský* (str. 107.), *Medané, nemejský* (str. 110.), *sibyllinský* (str. 122.) a j. volil bych jednodušší tvary: *Feran, ferský, Epiřan, Numidové, Pisidové, Gařan, kretsský, kejský, kumský, lereňský, Medové, nemejský, sibyllský* atd.

Na některých místech jsou cizí slova méně správně skláňena: str. 9. *Ariovist Vesontia* obsadit *táhl* *m. Vesontiona*: str. 35. na břehu *Tiberi* *m. Tibery*; str. 41. *Artaxerxes* daroval *Themistokleovi Lampsaku, Magnesii a Myuntu* *m. Myus*. Str. 48.

*) Na str. 21. v tétož větě právě naopak psáno: „Po *Tiberiovi* *Grakchovi* nastoupili *G. Karbo, G. Kato* a bratr jeho *Kajus*.“

Lacedaemoňané potrestali krále Archidamu m. Archidama; neb nominativ jest „Archidamus“ (řec. Ἀρχίδαμος) a ne Archidamas; *) str. 86. řeku Tiberi m. Tiberu; str. 56. „u Platona Sokrates do nebe vynáší Protagora, Hippia, Prodika, Gorgia a ostatní“: místo „Protagora, Prodika“; neb nominativ není Prodicus, *) nýbrž Prodicus (řec. Πρόδικος). Str. 92. u Leuktry místo u Leukter. Konečně nedůsledně psáno „Rhen“ vedlé „Rýn“, „Skythové“ vedlé „Skytové“ a j.

Omylů tiskových jest, jak řečeno, počet nenepatrný; poznámenal jsem si tyto.

Str. 8. Euristhenes; str. 22. u Salaminí; str. 24. Crano, onis m. Cranno; str. 29. řeči Apiovy; str. 34. Theanum; str. 36. considere m. considere; str. 38. že příliš dlouho m. že příliš dlouho; str. 47. Rhea, dcera Numitova; str. 53. Mantius m. Nautius; ib. „L. Tarquitia“ m. L. Tarquinia; str. 55. smutné jest „slovo chudoba m. slovo; str. 56. Sisena; str. 59. skála fikoejská m. fikaejská; str. 65. pod stromy ulehli m. ulehli; v lesích m. v lesích; str. 70. když mu zlato přinesli (offerre) m. adferre; str. 72. Eryfyla; str. 77. Hyppolity; str. 80. naplnil několik buněk olovem m. baněk; str. 99. Aegejský Aegeus m. Aegaeus; ib. Archidamas, ae; ib. nequidem m. ne — quidem; str. 100. brodití se v — obruře m. obruř re; ib. letitia; str. 101. peregrinus; portorium, Cynegirus; str. 102. horificus; Diogenes; ib. diurnus m. diurnus; ib. dosedatí, dosednouti residere m. residere; str. 103. Eryphyle; ib. filosofus; str. 106. Jupiter, Jovis; ib. Cato; ib. strangulum m. stragulum! str. 107. Crotana, ae m. Crotona; ib. cadus, ui m. cadi; ib. dolus; str. 108. mendacitas; str. 109. mzda merces, is m. edis; str. 111. humilis; ib. novus; ib. Numa; str. 114. Pandion, onis; ib. Pistrates, is; ib. Palatium! str. 115. Plato; ib. Pollux, ucis; str. 116. položití se considere m. ere; ib. porážka clades; str. 119. Prodicus, ae; str. 121. Scyta, ae m. Scytha neb lépe Scythes; tolikéž za tvar „Persa, ae“ voliti jest raději tvar „Perses, ae“; str. 122. Sibyllinus; ib. snažně prositi supplicari; str. 123. evomere; str. 125. „Thyus, i“ m. „Thyus, Thyunis“, řec. Θούυς gen. Θούυνος (srvn. Nipperd. pozn. ku Corn. Nep. Datam. II.); ib. Timon; str. 126. tůba; ib. ubiti occidere; ib. crux, crucis; ib. Ulyxes m. Ulixes; str. 128. dux, ducis; str. 129. effulgere; ib. nepos, otis; ib. accipere; ib. effodire; ib. perpetrare m. perpetrare; str. 130. equiperare; ib. vzdáliti se decedere; str. 131. obcoecare, coecum facere m. occaecare, caecum facere; ib. zalíbení v něčem míti delectare re m. delectari re; str. 132. zavraždití se mortem sibi conscindere m. consciscere; ib. frigus, oris; str. 133. fertilem aliquem rem efficere a j.

*) Tvary Archidamas a Prodicus vyskytují se vaktuku ve slovníčku, ale snad omylem tiskovým.

ad B. Přecházíme k úvaze o knize druhé. Celkem nalézáme v ní stejné vady, které v díle předešlém. Proto platí o ní v podstatě téměř vše, co svrchu jsme pověděli. Poukazující tedy ku výkladu předchozímu, přestaneme ve stati následující na vadách jen této knihy se týkajících.

Z vět smyslem méně jasných vyjímáme tyto. Str. 9. „mezi tím, co *toto* Římané konají, učiní vojsko Antemnatův nájezd do území římského“: nesrozumitelné slovo „toto“. Str. 5. „druhého dne polem *odtud* se hnou“. Str. 101. „Byli za té doby (za které?), kdož pravili, že Katilina . . .“ Str. 3. „téměř 510 let po zal. Říma Livius (dodejme „Andronicus“) podal básně.“

K některým větám českým jest podotčeno, odkud váženy jsou. Jest věru s podivním, že p. spisovatel tak učinil. Učitel předce dovede aneb má dovésti bez těchto poznamenání věty ony správně, byť ne slovy originalu, přeložiti i není tudy potřeby oněch citatí; naproti tomu žák, jenž šťastnou náhodou pořídí si knihy citované, bude moci bezvadný překlad mnoha vět beze všeho svého namáhání si opatřiti. Nemůže proto býti nejmenší pochybnosti, že s prospěchem jest, aby citaty ty příště z knihy vymytény byly.

V poznámkách pak a ve slovníčku, myslím, že tyto změny byly by potřebny.

Str. 14. „že jest smrt stěhování se na *pobřeží* ona“: slovem „pobřeží“ překládá p. spis. latinské „ora, ae“; myslím, že slovo „končina“ byl by zde výraz případnější. Str. 20. „k přátelům (in s *abl.*) věrni byli: místo „in s *acc.*“; tak i v originalu (srvn. Sall. Cat. 9. 2.). Str. 50. „quadriduum“: lépe „quadriduum“. Str. 59. „to nahlížíte všickni se mnou zároveň (*iuxta*)“: ovšem tak u Sallustia, ale tento užíval *iuxta* smyslem tímto dle latiny archaické; srvn. Krebs s. v. Str. 60. „neustálá (indefessus) práce: indefessus jest slovo stříbrné latinské vlastní; položeme za ně „adsiduus“. Str. 74. „seděli u stola (accumbere, *concumbere* mensae)“: *concumbere* bych vypustil; str. 84. „Foeničané Britannii znali (inno-tescere)“: slovo z latiny stříbrné. Str. 88. „consentire (cui) srovnávati se s . . .“ raději „cum aliquo“. Str. 98. „vznikla rozepře o (*super*) ustanovenou mzdu“: lépe: *de*. Str. 99. „dal vyplatiti dosti značnou částku peněz (summa)“: slova „částku peněz“ přeložíme přesně výrazem „pecunia“. Str. 107. „občan zdejší indigenus“ místo *indigena*; tvar *indigenus* má arci doklad, ale v latině *africké* (Apul. Met. 1. p. 9.). Str. 110. „dal rychle všude (*ubique*) rozhlásiti“: „*ubique*“ správně užívá se toliko ve větách vztažných; srvn. Berger, lat. Stil. §. 5. Str. 120. „každý náčelník hájil strany své, nepřipouštěje (patí), aby někdo (neque quisquam) byl utiskován“: dle této poznámky mnozí mylně přeloží; nebylo-li by lépe ji takto přeměnit: „nepřipouštěje (= a nepřipouštěl — patí), aby kdo utiskován byl“? Ostatní uhodne žák sám. Str. 124. „Antemnates obyvatelé Antemny“ m. Antemen.

Str. 128. „hotoviti fabricare“ a str. 149. „vyráběti fabricari“: forma fabricari jest lepš. Podobná nedůslednost na str. 143. „spasný salubris“ a str. 151. „zdravý saluber“. Str. 131. „mnohočetný innumerus“: správnější jest tvar „innumerabilis“; slovo „innumerus“, jež dříve též ve vydáních spisů Ciceronových mylně se četlo, jest nyní veskrze z nich dle nových bádání vymýtěno; srvn. Krebs s. v. Ib. „míti v držení satis habere, contentum esse re“: místo „dosti mítí na něčem“; ib. „mina attická = asi 42 zl. r. č.: místo 37 zl. 30 kr. Str. 136. „ploditi proferre“: tím smyslem kladlo se za doby klassické zhusta jednoduché „ferre.“ Str. 137. „podlehnutí smrti occumbere morti“: lepší jest „mortem“; tak na str. 15. Str. 137. „pomohi acta, ae“: slovo to nabradil bych výrazem latinským. Str. 137. „pověst rozněsti nuntium afferre“: ty výrazy se asi nekryjí. Ib. „pozorovati tueri“: kompositum „intueri“ bylo by lepš. Str. 142. „shovívati innoscere“: místo „ignoscere“ ib. „střfici abstinere“! Str. 138. „postaviti se na odpor opponere alicui“! Str. 145. „talent = 1375 tolarů“: tím neurčeno penězi našimi? Str. 146. „ukojiti hlad famem tolerare“! Str. 150. „zasloužiti, zasluhovati o —, se merere de aliquo (chybou snad tiskovou místo: zasloužiti se o — merere de aliquo)“: v tomto úslví užíváno formy trpné „mereri.“ Str. 151. „znepokojovati infestare“: slovo neklassické; ib. „zemdlený integris viribus“! ib. „zmocniti se něčeho zbraní armis aliquid petere“!

Co se pravopisu tkne, i v této knize leckde nedůsledně psáno, na př. str. 5. septorum a str. 78. saepire; expectare, extruere atd. vedlé expectare, extruere a p.; literae vedlé litterae; dīverti (str. 146.) vedlé devertere (str. 46. a str. 29. uhostiti se u někoho*) a j.

Co pak mluvy české se tkne, pokládám zvláště tyto opravy za žádoucí.

Str. 2. hodiny mizí m. mizejí; ib. i to nejmenší neštěstí s přátelství ho zvrátí m. i nejmenší (bez to; členu v češtině nemáme); podobně str. 37. byl bych ten nejšťastnější a j. Str. 4. k řece Sabí m. Sabě; str. 5. u Kann m. Kanen; ib. právě-li jsem soudil, vyhrám m. vyhrají; str. 8. nedá se porovnatí k válečným činům m. přirovnatí; str. 10. u Chaeronaey m. Chaeronee (srovn. řecké Χαίρωνεια a latinské Chaeronea); str. 11. pobíti, umýti m. pobítí, umyti; ib. Latiňan m. Latin; ib. k Tiberi m. Tibeře; str. 18. „Pythagoreovce“: snad lépe „Pythagorovce“; str. 19. „v nejbliže příštích dnech“: slovosled „ve dnech nejbliže příštích“ jest lepš; str. 21. „nesnesl jest“: archaismus; str. 24. zardouseni m. zardoušeni; str. 29. pohostění: lépe „pohoštění“; str. 30. v svěží: lépe ve svěží; str. 40. za Tiberem: tak ovšem dle latiny, ale v češtině femininum (za Tiberou) bylo by případnější. Str. 41. pročež uznal za dobré, že jest mu vojsko roz-

*) O devertere a deverti srovn. výklad Krebsův s. v. devertere.

dělití m. „uznal za dobré vojsko rozdělití“; str. 61. když ale m. ale když; str. 62. aby *pozbyvše* naděje v návrat domů . . . byli odhodlanější m. *pozbudouce*; str. 63. „před nájezdy ubrániti se nemohl“ m. nájezdů ubrániti se nemohl; str. 73. Theodora *Cyrenajského* m. Cyrenského; str. 82. nahrazení; str. 85. řidiž se m. řidiž n. řediž se; str. 87. chyše: lépe chýže; str. 92. pak-li *ale*: *ale* tu zbytkem; str. 95. *Pisidští* m. *Pisidové*; str. 104. *legiony* m. legie; str. 112. v úplném zbroji m. úplně; str. 113. vyslancům *haeduanským* m. haedujským; ib. maje za to, že by Germané, všechny překonavše, s tíží se zdrželi m. překonajíce; str. 113. aby *Vesontionu*, hlavní město *Sequanů*, obsadil m. *Vesontio*; jméno to již v latině jest masculinum; ib. ještě m. ježto; str. 129. *Klusijský* a na též straně *Kaudinský*; str. 130. květonci; ib. v *Galli Lugdunenské* m. *lugdunské*; str. 142. „sdělovati komu co *communicare aliquid cum aliquo*“ m. „sdělovati se (sdíletí se) s někým oč“; str. 147. *utnouti* m. *utíti* a j.

Chyby tiskové nalézáme v této knize tyto. Str. 1. *Sybilliných*; str. 6. „*credebat se eorum nemini* m. *credebat eorum nemini*; ib. *his, quos . . .* m. *iis, quos . . .*“; str. 7. *Q. Verra* m. *C. Verra*; str. 10. „*správu vedl* m. *správu vedl*“; str. 12. získav si (parère) krutovládou m. parère; str. 15. *ut, quae secum commentatus esset, ea sine scripto verbos eisdem redderet*; str. 15. *Vulturcia* m. *Volturnia* (tak aspoň jinde); str. 19. *Cyropedia*; ib. *aby's* m. *abys*, jak jinde; str. 20. *per defraudem* m. *per fraudem*; str. 22. *iter dāre*; str. 25. *si scieris aspidem occulte latere uspiam et vedle* (m. *velle*) *aliquem imprudentem super eam assidere*; ib. *vtipy, jež proti němu čelily* (*spectari*) m. *spectare*; str. 28. *dāre*; str. 31. *Roscius est consecutus, ut, in quo quisque artificio excelleret, es in suo genere Roscius diceretur*; str. 32. *qui ita dicet, ut probet, ut delectat . . .*; str. 38. *morti se demovere* m. *devovere*; str. 42. „*bonis est laudis et gloriae, quamvis non sentiant, mortui non carent*“; omyl vysvitá z *Cic. Tusc. 1. 45. 109. „quamquam enim sensus abierit, tamen suis et propriis bonis laudis et gloriae, quamvis non sentiant, mortui non carent.*“ Str. 44. *credebat se eorum nemini*: týž omyl svrchu. Str. 64. *gravitor vehementerque afflicti*; str. 50. *nemo erit, qui censeata* (m. *censeat a*) *virtute recedendum*; str. 55. *perquiritur, virtus suamne propter dignitatem an propter fructus aliquos expectatur* (m. *expetatur*); str. 71. „*solent diu cogitare omnes, qui magna negotia volunt agere* (*A. ad Ger. IV. 11*)“ místo: „*Rhet. ad Her. IV. 11.*“ Str. 74. „*hoc non videre, cuius generis onus navis vehat, id ad gubernatoris artem nihil pertinere*“ de *fin. IV. 17.*“: citat ten též mylný. Str. 76. *propter elegantiam*; str. 78. na vrcholku *Sipilu*; str. 86. *incipere m. inspicere*; str. 89. *Sisigambis* m. *Sisygambis*; str. 91. na své strany; str. 92. *já* (akk.); ib. *superiorem esse*; str. 95. *Augustus želel ztráty vojevůdce svého Varra* m. *Vara*; ib. *Macedoskému*; str. 101. „*Crassus . . . ad auctores confugit*

(Orat. 1. 56)“ m. „*de orat. 1. 56.*“; str. 103. Klytemnestrou; ib. *molissimae*; str. 105. „král dovoluje (*condere*) tobě“: místo *concedere*; str. 107. Archontové m. *archontové*; ib. *Faedontes* m. *Faedontes*; str. 108. *complexum, offerre alicui*: čárku dlužno vypustiti; str. 110. *comittere*; str. 112. třetinu půdy ujali místo ³ujali; str. 120. „všickni se ¹⁴vyhýbali a každé . . . . m. se vyhýbali a ¹⁴každé . . . .“; str. 124. „Archimedes + 312 př. Kr.“: m. „+ 212. př. Kr.“ Str. 125. beran *āries* m. *āries*; ib. *Celaenae* m. *Celaenae*; ib. cestoval jsem dále iter *peregrini*; ib. *peregrinus*; str. 126. *dāre*; str. 127. *cantentus* (spokojen); ib. *filosofovati*; str. 129. *sacerdos, ōtis* m. *ōtis*; str. 131. *membrāna*; ib. *diligere*; ib. *mōdius*; str. 132. *ptenus* m. *plenus*; ib. *animus*; ib. *naložiti*; ib. *naprosto omnio*; ib. *nařknouti arguere*; ib. „*nāspy vallum*“ m. *nāsep*; str. 134. *cigere*; ib. *incōla*; str. 135. *attōnitus*; ib. *ozdobný decōrus*; ib. *označiti jméno adere nomen* m. *edere*: ib. *ochrana tuteta*; str. 136. *fides, ei*; ib. *frugēs*; str. 137. *clādes* místo *clādes*; str. 138. *poslechnouti papěre*; ib. *potupný ignominosus*; ib. *peznání*; str. 139. *přímō, přímus*; ib. *pervinire*, ib. *accomodatus*; str. 140. *přesvědčiti assentiri* místo *přisvědčiti*; str. 140. *comittere*; str. 141. *řiditi moderare* místo *moderari*; str. 141. „*Samnis, itis*“ m. *itis*; str. 142. *deminuere*; ib. *skočiti s — disilire* m. *desilire*; str. 143. *smýšlení fictus* m. *smyšlený*; ib. *sustinere*; ib. *Tarentan* *Tarentius* m. *Tarentinus*; ib. *bitva u Trasimenského jezera* 218. m. 217.; str. 145. *socer*; str. 146. *famen tolerare*; ib. *crux, crūcis* m. *crūcis*; ib. *digito, aliquem monstrare*; čárku dlužno odstraniti; str. 147. *accomodatus*; str. 148. *aliquid*; ib. *intrare terran*; ib. „*vydati se do učení k někomu in disciplinam alicujus esse* (m. *sese*) *dare*; ib. *expelere*; ib. *vychvalovati laudibus offerre* m. *efferre*; str. 149. *decedere*; str. 150. *Xanthippe, os*; str. 150. *dolor*; str. 151. *abstinere*; ib. *znamenitý insignis*; ib. *fūr, fūris* m. *fūris* a j.

Robert Novák.

Latinská cvičebná kniha pro první třídu gymnasijské. Sestavil Fr. Ot. Novotný, ředitel gymnasia Úněšovského. Třetí vydání zpracoval Karel Doucha, professor druhého c. k. českého reálného gymnasia v Praze. Nákladem Th. Mourka. V Praze 1879. Str. II a 116, v. 8°. Cena 60 kr.

Vydání toto dlužno rozhodně nazvati značným pokrokem proti vydání předchozímu. Ovšem již toto činilo požadavkům, jimž latinská cvičebná kniha pro první třídu psaná vůbec dostáti má, velmi slušnou měrou zadost; avšak změnami a opravami,*) jež

*) Tyto jsou tak hojny a podstatny, že jimi ve mnohých kusech kniha téměř zcela nové tvárnosti nabyla a tím arci užívání vydání druhého vedle třetího nemožným se stalo.

prof. Karel Doucha nyní ve vydání třetím předse vzal, zvýšena jest, jak s potěšením a díkem vyznati třeba, výhodnost a dobrotu knihy této tak platně, že není pochybnosti, že si v podobě nyníjší nejen dosavadních přátel uchová, nýbrž i nad to nové příznivce získá a zejména na ústavech, kde dosud za ni jiných čítanek užíváno bylo, přístupu dojde.

Neboť čím zalíbíti se musí a proč nad jiné právem kladena býti může, jest zdařilá její stránka methodická. Věci, jež ve knihách podobných jen proto neskonale obtíže žákům působivají, že příliš záhy se jim podávají, jsou buď, dovoluje-li tak osnova organizační, z ní naprosto vyloučeny, aneb, jsou-li zákonem již této třídě vytčeny, až na dobu pozdější poodloženy, kdy je žáci, majíce již větší vědomosti mluvnické a více zručnosti u překládání, brzy a snadno pojati mohou.

Tak na př. neshledáváme již, jako ještě ve vydání druhém, v propravě na str. 1.—3., kde obsaženy jsou příklady na nejsnadnější a nejpotřebnější tvary všech čtyř konjugací, totiž na indikativ praesentis activi a passivi, na imperativ a infinitiv activi, nemístných příkladů na latinské *solere*, jimž nastávající priman proto náležitě porozuměti nemůže, poněvadž nemá ještě jasného aneb žádného ponětí o rozdíle našich sloves trvacích, opětovacích a vícedobých,* ani vět na česká slovesa *zvrátaná* (jako na př. *modlití se*, *tázati se*, *smáti se* a j.), jež by jej mátlu ve příčině rodu trpného,**) neb na latinská slovesa zvukem neb významem si *podobná*, jež by onen snadno v první době vespolek mohl zaměňovati, jako *doceo*, *disco*, *dico*; *vincio* a *vincio****) a p., nýbrž vše, co by jen poněkud obtíže začátečníku působiti mohlo, jest odtud, jak záduocno bylo, odstraněno a době pozdější zůstavěno.

Nic jinak tomu ve stati následující, jednající o jméně podstatném a přídavném. Všecky odchylky od obecného pravidla co do rodu a sklonění jsou tu vyloučeny a třídě druhé, jak též zákon káže, vyhrazeny. O vazbě jmen měst nejednáno, jakož tomu prve bylo již v §. 18, hned při sklánění jmen ve zvláštním odstavci, nýbrž až později a za příležitosti, totiž v §§. 35., 45, a 58.

*) Přeložit, jak zkušenost učí, dle věty *clāvām* = *soleo legere* i věty „*vstávám*“, „*vychovávám*“, „*vzdělávám*“ pokaždé se slovesem *soleo*, tedy: *soleo surgere*, *educare*, *erudire* a p. Toto *soleo* dostalo se asi působením podobných čítanek německých na počátek těchto čítanek našich. V čítankách německých však není na tomto místě chybou paedagogickou jako v našich; neboť Němec zcela doslovně vytkne na př. latinské „*soleo scribere*“ svým „*ich pflege zu schreiben*“. Týmž působením německým kladeny zde příklady slova *obtemperare* a *parere* v sobě chovající počínaje již od str. 5., čehož ref. neschvaluje.

***) Ta vyskytují se poprvé v §. 43.

****) Případy vytčené mohou na první pohled zdáti se věcmi ani primanovi v první době patrných obtíží nepůsobícími; a předce tomu tak není. Kdo jazyku latinskému v této třídě vyučoval, zkusil zajisté, že nemálo práce učitelovy to vymáhá, než jednoduché věci tyto v nejprvéjší době celé třídě trvale v mysl se vpraví. Později ovšem jde to již snáze.

Podobně co se týče příslovek a zájmen neurčitých, jsou právem odstavce je v sobě zavírající vypuštěny; neboť příslovkám učí se žák jako jiným slovům nesklonným ze slovníčku a zájmena neurčitá i sekundanu jsou s nesnází, neřku-li aby již chápavosti primanově docela příhodna byla. Při slovese vynechány jsou jako u jmen podstatných a přídavných všechny tvary nepravidelnými zvané a ve cvičivo pojata jen slovesa pravidelná, za něž u konjugace třetí pokládána slovesa vycházející v *uo* (*ui, utum*), v *bo* a *po* (*psi* a *ptum*), v *co, go* a *hó* (*xi, ctum*) a v *do* (*si, sum*).

Již těmito a některými jinými jim podobnými změnami, o nichž p. vydavatel na str. 1. n. předmluvy šířeji se zmiňuje, dostalo se jak žákům tak učitelům ulehčení nemalého. Než k nim druží se i jiné velice případné změny. Zvláště vytknouti tu sluší, že výbor příkladů jest celkem vhodnější.*) Věty, jež formou neb obsahem nesnáze činily, jsou na některých místech přetvořeny, na druhých vypuštěny, nezřídka lepšími nahrazeny, jakož i některé nové, souvislé — po většině zábavné — články mezi jednotlivá oddělení vloženy. Míra pak významů ve knize obsažených jest taková, jakou by žáci mohli pohodlně za rok v paměť si vštípit; podobně ani cvičiva není více, než kolik by tou dobou možno bylo přeložiti.

Naproti tomu věcí, jež by ve příčině stránky didaktické dlužno bylo haněti, jsme ve knize hrubě ani neshledali. Snášíme se tu téměř zcela s panem vydavatelem a myslíme, že učivo ve knize jest nyní tak omezeno, vzděláno a urovnáno, jak by vynučování s překážkami co nejmenšími se potkávalo a nepřetěžujíc aniž týrajíc zbytečně mládeže, se zdarem ku předu se bralo. Pouze to jest snad vytýkati, že četné významy pod čarou jsou uvedeny, jež by byly zajisté lépe ve slovníček vzadu připojený položeny bývaly.

Avšak nejen po stránce methodické jest dle našeho mínění kniha tato chvalitebna, ona jest i, co se týče správnosti jazyka latinského, prací dobrou. Některé poklésky v této příčině vyskytují se v ní sice, avšak ty jsou nečetny a nehrubě závažny. Vytknouti jest žádoucné zvláště tyto z nich.

Str. 2. *emitor et venditur* a str. 8. *emuntur et venduntur*: tvary „*venditur*“ a „*venduntur*“ jsou nesprávné i bylo by proto lépe vypustiti příklady ony; srvn. Listů filologických V. str. 255. Str. 11. *innumera* sunt animalium genera: přesné prose vlastní jest tvar „*innumerabilis*“; srvn. Krebs Antib. s. v. Str. 26. „*Cuius merita de liberis sunt maxima? Parentum*“: „*de liberis*“ rozhodně chyba místo „*in liberos*“. Arci říká se „*bene mereri de aliquo*“,

*) Za méně případny pokládám toliko nenečetné věty, v nichž vyskytuje se *praesens historicum*, jako: *Corinthus antiqua a Romanis delentur*; str. 13. ab *Alexandro Thebae delentur*; *ib. Brutus et Cassius ingens bellum movent* a j. v. Srvn. Listů filologických III. 207.

ale při substantivě „*meritum*“ dlužno říci *in* neb *erga* aliquem: srvn. Cic. ad fam. I. 1. 1. tanta enim magnitudo est tuorum *erga* me meritorum . . . ; ib. XI. 12. 1. non dubito, quin perspicias . . . , omnia tua illa praeclara *in* rem publicam merita ad nihilum esse ventura; Liv. XXXV. 32. Athenienses Aetolos meritorum *in* universam Graeciam T. Quinctii admonuerunt; srvn. mimo to Haacke, lat. Stil. p. 162. Někteří pokládali i přídavky „magnum“, „maximum“ (= optimum), „amplum“ při „meritum“ za chybný; avšak, jak již dokázáno, neprávem; srvn. o tom Krebs Antib. s. v. mere. Str. 30. „ne sis superbus in rebus secundis“;*) k čemuž na str. 31. poznamenáno: „ne sis mírná záповěď“; na str. 35. pak příklad „ne recusaveris inopibus auxilium“ s poznámkou: *Důrazně-li druhé osobě něco zapovídáme, ne s konjunktivem perfecti klademe.* Pravidlo, jež tu p. vydavatel stanoví, jest mylné; neb pravda toliko jest, že vzorní spisovatelé kladou při záporu v 2. os. z pravidla *noli* s infinitivem neb *ne* s konjunktivem perfecti, výjimkou *ne* s konjunktivem praesentis. O věci této stala se sice již v List. fil. V. str. 272. náležitá zmínka, ale poněvadž na ni u nás častěji se pozapomíná, nebude zbytkem ještě toto poučné místo ze skladby Zamptovy str. 353. (vyd. 12.) zde uvést: „Der Gebrauch des Conjunctivs für den Imperativ findet vorzugsweise in der dritten Person statt, dann in der zweiten mit der Negation, in welchem letzteren Falle regelmässig das Perfectum für das Praesens eintritt (auffallend *ne existimes* ad Att. 13. 23.) . . . Namentlich sind Anfänger zu warnen, dass sie nicht deshalb den Conjunctiv Praes. (dicas) dem Imperativ (dic) vorziehen, weil er höflicher sei. Im Imperativ dic liegt der Wunsch ebenso wie der Befehl, und die Schonung kann durch Zusätze, wie oro, quaeso, dum, sis vermehrt werden. Dicas für dic findet sich bei Cicero, wenn die zweite Person für man gebraucht wird.**) Aber von einem bestimmten Subject dicas und ne dicas für dic und noli dicere bei Cicero sehr selten.“ Str. 64. Římany ve dvou bitvách porazil: bez poznámky přeloží žák „in duobus proeliis“. Ovšem nebylo by tak chyba, neb jsou příklady vazby té (srvn. Haacke m. u. str. 152.), ale méně četné než příklady vazby druhé, totiž pouhého ablativu. Proto snad by žádoucí bylo psáti: „Římany ve dvou bitvách (= dvěma bitvama) porazil. Str. 48. ex maximo periculo liberaverat: *ex* bych tu raději vypustil, jako vypuštěno jest ve příkladě zcela podobném na str. 37. mox hoc periculo liberati emitis. Na též str. „mnozí tak pravdomluvní jsou, že ani

*) Podobný příklad na str. 35. homines ne ex veste aestimes.

***) Z této příčiny a ne z důvodu, jež p. vydavatel uvádí, že by totiž mírná záповěď se značila, jest ve příkladech svrchu citovaných *ne* s konjunktivem praes. omluvitelné. Ale předce bych myslil, aby věty takové vypuštěny byly. Neb kdo bude pravidlo k nim hledící již v primě žákům vykládati? Příležitost je vysvětliti naskytne se v rocích následujících ještě zajisté velmi mnoho.

v žertu nelhou“: ku větě té odnáší se na str. 96 poznámka: „ani v žertu ne in ioco quidem“: ale *in* dlužno tu vypustiti a pouhý ablativ položití.*) Str. 61. ku větě „temeritate tua efficis, ut amici a te deficient“ podotčeno: „*ut* *že* po slovech *spā-sobovati, stāti se* a p. uvádí příslovkovou větu účinkovou (sousednou) a má při sobě po hlavním čase konjunktiv praesentis, po vedlejších konjunktiv imperfecti.“ Ale věty ty nikterak nemohou býti příslovkovými zvány, jsou nade vši pochybnost podstatnými (předmětnými neb podmětnými). Pan vydavatel snad se zmyšlil druhým oddělením vět výsledných, jež ovšem příslovkové jsou, jako: Atticus *ita* vixit, ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. Str. 70. „*ā, āb*, předl. s abl., od; *a* klade se před souhláskami, *ab* před samohláskami a před *h*“: *mylné* toto pravidlo v našich knihách obecně opraví p. spisovatel dle L. Müllera (orthogr. et prosod. lat.) str. 41.: „*ab* ante *vocales* vel *h* et *consonas*, *a* ante *consonas*. Ante *b, p, f, m, v*, plerumque ponitur *a*, ante *l, n, r, s, i* consonam saepe *ab*, rarius ante alias consonas. *Ab* te interdum pro *a te*.“ Str. 88. „mereo a mereor zasloužiti sobě; bene *m*. zásluhy sobě získati“: ze zkratky té nepozná však žák, jakby předce měl, že to znamenati musí jen „bene mereri“ a nikoli „bene merere“; srvn. Listů fil. VI. str. 62. Str. 102. „nepřátelství inimicitia, ae“ místo správného plurálu „inimicitiae, arum“; srvn. Krebs s. v. Str. 106. „skryti se lateo“: toho nikdy znamenati nemůže *lateo*, ovšem pak „*skryt býti*“. Ib. „snad fortasse, *forsitan*“: „*forsitan*“ bych vypustil; neb ve přesné prostomluvě pojí se s konjunktivem a toho priman ještě neví!

Věci zcela novou, s níž ve vydání tomto se potkáváme, jest, že samohlásky slov latinských, vyjímaje dvojhásky a ty samohlásky, po nichž následuje skupenina souhlásková aneb jež obojetny jsou, nejen ve slovníčku, jak tomu na mnoze dosud bylo, nýbrž i ve cvičeních samých, a to až po §. 21. důsledně, odtud pak s některými výjimkami (o těch viz předml. str. 2.), znamenitými prosodickými opatřeny jsou. Novotu tuto, již ostatně i osnova organizační, kladouc váhu na správnou výslovnost, vymáhá, jest rozhodně schváliti a s potěšením uvítati. Neboť lze do ní se nadíti, že valně k tomu přispěje, aby žáci naši latinská slova správně a ne jak dosud zhusta se dělo a i pohřichu děje, chybně co do quantity a tudy i co do přízvuku z jedné části jí podmíněného, vyslovovali.**)

*) Srvn. Listů filologických V. str. 255.

**) Druhý činitel, jehož tu nezbytně třeba, jest ovšem učitel sám. On musí nejen sám latinská slova správně pronášeti, nýbrž i žáky, jakmile u výslovnosti jich pochybí, opravovati a je učiti znamének ve knize označených při čtení užívati. Nestane-li se tak, žáci jako prve s dosaďními chybami latinu čísti budou a zajisté nemalá práce páně vydavatelova na označení quantity vynaložená nebude mítí užítku žádného.

Než toho želeť třeba nemálo, že p. vydavatel jen částečně quantitu poznamenal a zejména míru takových samohlásek označiti opomínil, po nichž následují dvě neb více souhlásek. Neboť nikoho z nás zajisté tajno není, že v té příčině u výslovnosti obzvláště chybujeme, ježto samohlásky takové, ať dlouhy jsou ať krátký, téměř důsledně krátce pronášíváme. Tak na př. vůbec říkáme *iustus, iurgo, tristis, priuscus, mēnsis, ēnsis, ōrdo, ōrno, nārro, pūrgo, Fēstus, Sēstius, pāstor, Mārcus, exīstimo, lictor* a m. j., ač věda káže nám vyalovovati: *iūstus, iūrgo, trīstis, prīuscus, mēnsis, ēnsis, ōrdo, ōrno, nārro, pūrgo, Fēstus, Sēstius*, (tedy: oratio pro *Sēstio* !), *pāstor, Mārcus, existimo, lictor* atd. Namítne-li p. vydavatel, že quantity v těchto případech na mnoze označiti ani nemohl, ježto není ani z prosodie básníků patrno, ani v obyčejných mluvnicích a slovnících leckdy uvedena: tož odpovídáme, že právě v posledních létech byla míra slabik dotčených pilně zkoumána a ne-li při všech slovech, tož jistě při těch, jež ve knize této obsažena jsou, stanovena. Práce, z nichž p. vydavatel přehojně rady ve věci té vážiti mohl, jsou: článek Ritschlův o nynější výslovnosti latinské v Rhein. Mus. f. Philol. 1876. str. 481.—492. (= Opusc. phil. IV. 766.—779.) a podobný Hartlův v Zeitschr. f. d. österr. Gymn. 1878. str. 939.—952.,*) Főrstrův v Rhein. Mus. 1878. str. 291. nn.: „Bestimmung der lateinischen Quantität aus dem Romanischen“; dále spis W. Schmitze „Beiträge zur lateinischen Sprach- u. Literaturkunde“ (Leipzig, Teubner 1877, S. 330. X.), pojednání Fr. Schölla „de accentu linguae latinae veterum grammaticorum testimonia“ (= Acta societatis philologiae Lipsiensis tom. VI.) Leipzig, Teubner 1876. S. 231, Heřm. Perthesa „Grammatisch-etymologisches Vocabularium im Anschluss an Perthes lateinisches Lesebuch für Quinta. Mit Bezeichnung sämtlicher langen Vocale von Dr. Gustav Löwe.“ Berlin, Weidmann 1876, R. Kühnera: Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache, I. B. Hannover 1877., jakož i známé spisy Corssenovy, Luc. Müllera „Orthographiae et prosodiae latinae summarium“. Petropoli 1878. a konečně Rud. Bouterweka a Aug. Teggea „die altsprachliche Orthoepie und die Praxis“. Berlin, Weidmann 1878. S. 202. VIII.

Stanoviti míru všech slabik bez výjimky**) vyžadovala i stránka praktická. Mohloť zajisté množství znamének mysl žákovu až příliš unavujících a matoucích valně zmenšeno býti, kdyby jen *dlouhé* slabiky byly označovány bývaly; neboť *krátké* by byly

*) Srvn. též A. Spengel „deutsche Unarten in der Aussprache des Lateinischen“ (Sitzungsberichte der phil. u. hist. Cl. der Münchner Akad. 1874. B. II. S. 234.—253.).

**) Ve příčině samohlásek obojetných bylo by rozhodovati se pro míru slabiky za klassické doby obyčejnější.

pak s dostatek vytčeny již tím, že by znamení prosodických vůbec postrádaly.*)

Jinak označeny jsou quantity celkem dosti správně a spolehlivě. Omyly, jež v této příčině se vyskytují a vzadu opraveny nejsou, jsou proti tomu počtu případů, kde míra slabiky náležitě stanovena jest, téměř ničím a pokud k chybám tiskovým jich počítati nelze, nemálo, trvám, tím omluvitelný, že sama lexika co do této stránky mnohdy chybami až oplývají a tak sama nezdídka ku poklésku čtenáře svádějí. Z omylů sem hledících zaznamenaný mám tyto. Str. 42. aer, str. 79. aer; str. 34. oléaginus; str. 50. applicare; str. 52. Címon; str. 62. dějiciebantur; str. 74. ácer, ácris, ácre, rovněž str. 97. ácer, ácris, ácre a str. 14. ácres,**) avšak str. 78. (dobře!) ácer, ácris, ácre; ácritur; str. 83. emígro, str. 80. mígro, str. 101. remigro (bez quantity!), str. 102. (rovněž) migro, ale str. 103. mígro; str. 85. Hésiodus; str. 88. nám, námque (tak i jinde) místo nám, námque. Ovšem původně bylo asi nám, rovněž jako quám, dūm a j., dlouhé (srvn. Lachm. k Lukr. p. 130. n.), ale za klassické doby, podobně jako quám, dūm, krátké. Srvn. Rh. Mus. sv. 31. str. 482. Str. 95. volūcris a str. 53. volūcribus, ibid. vōluntas; str. 98. cōlumba; str. 99. lācus, str. 108. fātigo, defātigo, ale str. 82. (dobře!) defātigo. Dále píše p. vydavatel *děinde* (str. 69. a j.); avšak *ei* jest tu lépe pokládati za dvojhlasiku; srvn. L. Müller***) str. 47. m. u.: „dein, deinde *per diphthongum, non* dein, deinde.“ Častěji psáno *dēesse, dēeram* a p.; ovšem jest *dēsum*, ale dle pravidla *vocalis ante vocalem corripitur* jest *dēesse, dēeram, dēero* atd.

Pravopisu užito po příkladě mluvnice Kořinkovy novějšího. Mýlně jsou psána toliko slova: *coenare, concio, moeror* místo *cenare* (neb nevzniklo *cena* z řeckého *θολνη*, než ze starolat. *cesna*; srvn. Corssen, Aussprache, Vokalismus und Betonung der lat. Spr. I². 327.), *contio* (neboť vzniklo z *conventio* a ne jak jindy se mysliło, z *concio*; srvn. Corssen m. u. str. 51. a R. Kühner, Ausführliche Grammatik der lat. Spr. I. S. 42.), *maeror*.

*) Myšlenka tato, již Perthes v uvedeném slovníku provedl a Hartel v citovaném článku školním knihám co nejvíceji doporučil, pochází od Ritachla. Učenec tento pronášel se o ní v Rh. Mus. m. u. takto: „Statt durch ein buntes Gewimmel von überflüssigen Kürze- und Längezeichen über den einzelnen Sylben Auge und Sinn und Gedächtnis zu verwirren, muss es als eine so einfache wie ausreichende Methode erscheinen, nur alle langen Vocale mit dem Längezeichen zu versehen, alle kurzen dagegen eben als nicht lange dadurch darzustellen, dass sie gänzlich unbezeichnet bleiben. Ein Missverständnis oder eine Ungewissheit kann auf diese Weise gar nicht entstehen.“

***) Ta chyba vyskytuje se i v leckterých slovnících. Srvn. L. Müller str. 41. m. u.

****) Jmenovaný spisek Müllerův zasluhuje, co se míry slabik jednotlivých slov tkne, zvláštěního povšimnutí. Neboť některé chyby, jež v té příčině téměř ve všech slovnících se vyskytují, se v něm opravují.

Nedůsledně psáno str. 62. Paulus Aemilius (proč ne klassickým pořádkem „Aemilius Paulus“?) a str. 90. Paulus; numquam (na př. str. 63.) vedlé numquam; nunciatum (str. 64.) vedlé správného nuntiatum. (pochází slovo *nuntius* z *nov-ent-ius*, srvn. Corssen, m. u. p. 51.); quoties vedlé quotiens, toties vedlé totiens; solacium vedlé solatium. Posléze psáno veskrze *tentare*, za něž bych volil původem sice nesprávnější, avšak ve starověku obvyklejší formu *temptare*.*)

Čeština jest, jakož nebylo ani jinak očekávati, téměř veskrze bezúhonna, vyjímaje leda tyto případy. Str. 9. „určení času na otázku *kdy?* klade se do ablativu“: mnohým nelíbí se vazba tato; myslít, že by tu lépe bylo užívati úsloví: „*vytýká se, vynáší se, vyjadřuje se* ablativem“. Str. 31. *byl* jsem byl býval místo *bych* byl býval; srvn. Mat. Br. s. v. *byl*. Str. 34. tyranův a str. 58. tyranů; str. 38. „*považuje se* za hlavní čas“: dle Mat. Br. lépe *pokládá se*. Str. 40. Alkibiades, str. 79. (též v češtině) Alcibiades a str. 96. Alkibiades; str. 46. bajky *Phaedrovy*, str. 90. *Phaedrus*, skladatel bajek; ale hned pod tím *Farnakes* a *Filippus*. Str. 47. od Suetonia život Augusta *popsán* jest m. *vypsán*; str. 51. jestli uposlechnete . . . m. *jestliže*; str. 52. *Pythagoreovci* a str. 92. (lépe) *Pythagorovci*. Str. 56. *Kyros* a str. 100. *Kyrus*; str. 61. v bitvě *canenské* konsul zabit jest; str. 80. „*Canny*“ a hned pod tím „*Kanenský*“; str. 82. *Delfi* a str. 92. *Delfy* (nom.); str. 84. „*Gaditan*“; český tvar by byl *Gadan*; str. 93. „*sagittarius šipník*“; slovo neobyčejné, za něž právem položeno na str. 74. obecně „*lučištník*“. Str. 94. „*Trojanův*“: tvar zastaralý a právě tak nemilý, jako kdybychom psali „*Ríměnin*“ místo „*Ríman*“, „*měštěnin*“ místo „*měšťan*“ a p. Str. 95. „*ut 1. co adv. . . . 2. co spojka . . .*: známo, že *co* tu chybné.

Tisk jest zřetelný a jak náleží, pečlivý. K omylům tiskovým, jež na poslední stránce vytčeny nejsou, dodávám tyto: str. 43. *deteneamini*, str. 57. *papulum* m. *pabulum*; str. 61. *deliberabat. quid m. deliberabat, quid . . .*, str. 64. *Phillipus*, str. 99. *kěž* m. *kéz*. Také ostatní úprava jest veskrze slušna a cena dosti levna.

Robert Novák.

De Q. Fabio Pictore, annalium Romanorum scriptore, commentatio. Napsal professor Ant. Vašák. Čtvrté roční zprávy (r. 1879.) reálného gymnasia německobrodského str. 3.—18.

Vyloživ v úvodě, proč Římané poměrně pozdě jak písemnictví vůbec, tak dějepisectví zvláště vzdělávati počali,**) a ozna-

*) Neboť tvar ten utvořen jest z *tentare* (od *tendere*) asi špatnou analogií dle tvarů *contemptus*, *emptus*, *sumptus* a j. Srvn. Corssen m. u. I³. p. 122. n., jakož i Curtius, *Grundzüge*⁵ p. 217. n.

**) Zde chybje p. spisovatel, shledávaje příčinu zjevu toho jen v četných válkách a domácích sporech, jež Římané do druhé punské války měli. Působiti tu, jak známo, činitelé i jiní.

čiv způsob, jak první jejich pěstovatelé dějin i co do stránky věcné i co do stránky formální si vedli, přechází p. spisovatel na str. 7. ku svému thematu a pojednává tu nejprve o životě Fabiově (str. 7.—9.), potom o díle jeho dějepisném, zejména o poměru Fabiově ku pramenům řeckým, k Diokleovi Peparethskému, Timaiovi a j. (str. 9.—11.), dále o hodnověrnosti jeho (str. 11. až 13.) jakož i o řeči, ve které dílo své sepsal, v řecké-li či v latinské (str. 13.—17.), a končí úvahu stručnou zmínkou o titulu díla Fabiova a době, kdy toto na světlo vydáno bylo.

Jak vidíme, dotekl se p. spisovatel všech čelnějších otázek Fabia se týkajících, ale velice litovati musíme, že málo samotatně. Věci zajisté, jež o Fabiovi vykládá, jsou známy a zejména nyní v Petrově pojednání ve sbírce zlomků dějepisců římských*) zevrubně a správně vzdělány. Pan spisovatel neučinil více, než co zahrnuje v sobě Krauseova rozprava o Fabiovi obsažená v podobné, avšak nyní již valně zastaralé sbírce historiků římských,**) opakoval, a to též takovým způsobem, že z ní některé myšlenky i do slova přejal.

Naproti tomu pojednání Petrova, jak se zdá, p. spisovatel ani neznal. Aspoň vyskytují se v jeho práci některá mylná tvrzení, jež ovšem též u Krausea se nalézají, avšak v rozpravě Petrové již opravena jsou. Tak na př. jmenuje p. spisovatel na str. 7. dle Krausea prvým, jenž z *gens Fabia* přijímá *Pictor* obdržel, děda annalisty našeho, Gaia Fabia, kdežto dle Petra str. LXIX. jím byl praděd jeho, Quintus Fabius. Tamtéž soudí p. spisovatel s Krauseem a jinými ze slov Polybiových III. 9. 4. *τοῦ συνειδολοῦ μετέιχε τῶν Ρωμαίων*, že Fabius r. 535. U. c. byl proquaestorem, ač Peter na str. LXXI. domněnku tu z vážného důvodu zamítá.

Jazyk latinský, jímž pojednání psáno, jest celkem dosti dobrý. Ovšem mohly leckteré myšlenky obratněji a stručněji býti proneseny a úsloví častěji se opakující (jako zvláště úsloví *persuasum habere*) za rozmanitostí jinými nahrazena, ale jinak jest řeč dosti správná,***) neb hrubších poklésků mluvnických vyskytuje se v ní jen málo. Sluší z nich vytknouti především str. 4. *eum sequi solebant ita, ut narratione eius pro fundo posita, auctorem, quin mentionem eius facerent, persaepe magna ex parte transcriberent*; dále vadné jest str. 10. „*nec de forma alia*

*) H. Peter „*Historicorum Romanorum reliquiae*“ (V Lipsku r. 1870).

***) Aug. Krause „*Vitae et fragmenta veterum historicorum Romanorum*“ (V Berlíně 1853).

****) Toliko básnických a poněkud silných výrazů náleželo tu a tam se vystřící, jako na př. str. 4 *antequam ad scribendum se accingerent* . . .

quaedam (místo: *aliud quidquam*) afferre possumus“; str. 15. an alius quidam recentior (m. *aetate posterior*) e gente Fabia scriptor illos Graecos annales converterit a j.)*

Ve přičině pravopisu nedbá p. spisovatel novějších bádání na př. u Brambacha sestavených i píše mnohá slova buď mylně buď nedůsledně, jako str. 9. *quemdam*; ib. *Thrasimenum*; str. 10. *accomodatae*, str. 13. *accomodaverunt*; str. 10. *retulisse* (m. *rettulisse*); str. 14. *adjiciat*, str. 12. *adicit*; str. 16. *Liviū atque Dionysū Hal.*, na více místech *Diokles* (!), *Pherekydes*, *Halik.* (zkrácené *Halicarnasensis*), cum i *quum* (str. 3. a j.), str. 6. *G. Fannius*, str. 7. *C. Plinius a j. v.*

Čtení pojednání konečně velice ztěženo přečetnými chybami tiskovými, jak v latinském, tak i řeckém textě se naskytujícími, některými z nich i velmi nemilými, jako: str. 7. „*qua de re C. Plinius in Hist. Nat. XLV. (sic) 4. haec memoriae prodidit*“ m. *Nat. Hist. XXXV. 4.*, str. 8. dvakráte *Hist. Nat. I. 10. 34.* místo *Nat. Hist. X. 34.*; str. 10. *ennarrasse*, str. 6. *eo . . . . mentiendi sunt modo m. metiendi*, str. 16. *duabus libris*, str. 11. *ἀγωνίων* m. *ἀγωνίων* (od *ἀγώνια* subst.), ib. *αἰρήσεως* a j. v.

Robert Novák.

P. Ovidii Nasonis carmina selecta mit erläuternden Anmerkungen zum Schulgebrauche herausgegeben von Otto Gehlen und Karl Schmidt. Zweite verbesserte Auflage. Verlag von Bermann und Altmann. Wien, 1879. Str. 192, 8°. Cena 76 kr.

Vydání toto obsahuje výbor básní Ovidiových ve mnohých částech jiný, než obvyklé dosud ve školách našich vydání Grysarovo, a to výbor jednak lepší, jednak horší: lepší, pokud se týče *Metamorfos* a *Fastů*, horší, pokud ostatních druhů básní Ovidiových. Nemíť z těchto v něm o nic více než dvě elegie z *Tristií*, totiž IV. 10. *Ille ego qui fuerim* a I. 3. *Cum subit illius*. Neboť bychom ničeho nenamítali, že *Heroidy* vypuštěny byly, majíce je i ve změněné podobě obsahem pro školu za málo vhodné: schvalovati nemůžeme, že všechny ostatní ukázky z knéh *Tristií*, *Ex Ponto* a *Amorum*, jež u Grygara nalézáme, vyloučeny jsou. Poskytujíť zajisté nejen úplnějšího obrazu básnictví Ovidiova, nýbrž vynikajíce na mnoze i vážným obsahem ethickým,**) zejména hojností pěkných sentencí, působí, zvláště když živým slovem učitelovým nále-

*) Na několika místech položen konjunktiv ve větách relativných, kde by lépe indikativu užito bylo, jako str. 6. „*Quod ad linguam attinet, qua annales veteres conscripti fuerint, Dionysius Hal. . . . tradit*“ cet.

***) Tak na př. *Trist. III. 4.* (o skromnosti a spokojenosti), *III. 7.* (o pěstování básnictví), *Ex Pont. I. 8.* (láska ku vlasti), *I. 9.* (věrnost přátelská), *IV. 8.* (chvála básnictví), *Amor. I. 15.* (nesmrtelnost básníků) a j. více.

žitě vysvětleny jsou, na mravní stránku jinocha studujícího — a tu co možná pěstovati předním jest cílem vychování gymnasiijního — měrou daleko většít, než nejlepší stati z *Metamorfos* aneb *Fastů*, z nichž v té příčině tak málo vytěžiti lze, že i někteří paedagogové na slovo vzatí prohlásili se proti četbě jich na gymnasiích. Ovšem mohou nám namítnouti pp. spisovatelé, že nejpůvabnější sentence z Ovidia jsou vybrány a v čelo knihy postaveny. Než náhrada ta zdá se nám předce jen nedostatečna; neboť zajisté jinak působí průpověď, vytržena jsouc, jak tomu zde, ze souvislosti, jinak, čtena jsouc v celku, k němuž náleží.

Ostatně jest ovšem kniha tato bezvadna a zasluhuje velice chvály. Tak především chváliti jest stanovisko, jež pp. spisovatelé na rozdíl od četných vydavatelů podobných knéh školních ve příčině *rozsahu* komentáře zaujmají. Poznávajíce jen tolik, kolik žáku nezbytno věděti, aby text přeložil, zůstávají vše ostatní ústnímu výkladu učitelovu ve škole. Stanovisko to pokládáme za jedině pravé i neváháme je všem našincům, kdo by příště pro české ústavy komentáře psáti hodlali, co nejvřeleji doporučiti a spolu knihu tuto za vzor v té příčině položiti.

Těž co se *obsahu* poznámek týče, nelze podstatných výtek činiti; jsou, jak již ze jmen obou pp. spisovatelů chvalně známých souditi lze, veskrze správný a na nejnovějších bádáních založený. Totéž platí i o textu básní, v němž ku pracím novějším přihlíženo, jakož i o pravopisu jeho, jenž, jak ve školním vydání též náleží, důsledně dle Brambacha upraven jest. Toliko na str. 56. čteme v textu *pelice*, v poznámce pak příslušně správněji *paelice*.

Tisk jest nejen velmi zřetelný, nýbrž i správný. Pouze skrovný počet omylů zbylo, jako: str. 12. *aducna* m. *adunca*; str. 20. „*Thetys* war die Mutter der Klymene“ m. *Tethys*; str. 60. *Perdrix* m. *Perdix*; str. 63. *nudas* m. *nudae*; str. 187. *Mettus Suffetius* m. *Fuffetius*.

Celkem tedy dostává se ústavům německým dílem tímto knihy výborné, s níž asi stěžít bude moci vydání Grysarovo trvale zavoditi.

Robert Novák.

P. Ovidii Nasonis carmina selecta. In usum scholarum edidit C. J. Grysar. Editio *tredecima* (*sic*). Vindobonae. Sumptibus et typis C. Gerold filii. MDCCCLXXIII.

Knihy této bylo od r. 1856., kdy poprvé vydána byla, až po dnešní dobu vydání třinácté obstaráno, důkaz, jak hojně jí na středních ústavech rakouských užíváno bylo. Z toho bylo by lze souditi, že též všechna péče na zdokonalování její byla vynakládána, aby čím dále tím více účelu svému vyhovovala. Než pohřichu nestalo se tak. Kniha, ač, jak níže dovodím, již od prvopočátku vážných oprav potřebna byla, zůstala nejen takovou, jakou původně byla, nýbrž nedbalým tiskem zkažen místy i text básní

tou měrou, že skoro na váhách býti můžeme, hodí-li se *editio tredecima*, jak barbarsky vydání poslední ne bezvýznamně pojmenováno, za knihu školní čili nic.*)

Shledávámeť tu v textu chyby tiskové mezi jiným tyto: str. 18. *subtrahis et fracto m. effracto*; str. 23. *in qua parum laetis m. inque*; str. 35. *quodlibet ut saltem rure frui liceat m. quolibet*; str. 36. *gaudia Caesarea mentis m. Caesareae*; str. 37. *quaeque ierit m. quaque*; *ibid. versus imitantia muros m. versos* [neb jak jiné (lepší) jest čtení: *veros*]; str. 41. *moribus hoc, coniux, exigis ipse tuis m. ipsa*; str. 46. *et mihi m. ei mihi*; str. 64. *vulgus „Hymen, Hymenace“ vocant m. Hymenaeae*; str. 71. *miluas m. miluus*; *ibid. occidit illo loquax m. ille*; *ib. ueque amicas m. neque*; str. 77. *salvate locorum m. salvete*; str. 78. *stabant nova testa m. tecta*; str. 85. (v úvodě k Fast. II. 687. nn.) *summarum liliarum* (v několika vydáních!), str. 92. *tollit humo manus caesa prius illa iuvenca* (pak ať ubohý žák smyslu se dohaduje!) *m. munus, ille*; str. 96. *et „Fuge, ne dubita, maestum fuge“ dicere „tecum“ m. tectum*; str. 102. *et pressum noto pondere vidit humum m. pressam*; str. 103. *aequoreas sicea pererrat aquas m. sicca*; str. 122. *nuntia Junonis varios inducta colores m. induta*; str. 125. *consolante m. consolante*; str. 128. *ne ferat m. ferar*; str. 135. *Phaëton m. Phaëthon*; str. 148. *et tangere monstra parentem m. parantem*; str. 149. *terra mihi meruit m. nihil*; str. 151. *ne tamen illa canor m. ille*; str. 160. *coniugiumne puas m. putas*; str. 164. *tenens popularis olivae m. popularis*; str. 166. *repidisque arentia ventis m. tepidisque*; str. 171. *quod dextera libra m. librat*; str. 174. *Daedalus interea Oreten m. Creten*; str. 183. *ipse sequar m. ipsa*; str. 184. *ut deinde una eodemque hora m. eademque*; str. 187. *adoras m. ad oras*; str. 191. *examinis m. exanimis*; str. 203. *examinu similis m. exanimi*; str. 208. *ad motum terrae m. admotum*; str. 223. *irretamen m. irritamen*; str. 226. *vunc m. nunc*; str. 228. *Siculam delatus in aequor m. Siculum*; str. 229. *et, quod praecipue possem, demere vellem m. tibi demere vellem a j. **)*

Jak nemile chyby tyto působí, mohl by nejlépe žák vypravovati, jenž vydání tohoto užíval; neboť není pochybno, že s lektérým veršem, doma se připravuje, jedině proto rady si nevěděl, že porušen byl omylem tiskovým, jehož nepoznal i poznati nemohl.

Nemenší vadou jest, že text obsahuje mnohdy čtení nesnadné, nepřipadné, ano i nesmyslné. V té příčině jest nyní nejen

*) Podobně Grysarovo vydání Horatia jest v posledním vydání chybami tiskovými tak přeplněno, že ho ve školách již neradno ani užívati.

**) K chybám těmto druží se ještě velký počet stejně nemilých a závadných chyb týkajících se interpunkce.

dlužno, nýbrž i velmi snadno hojně oprav učiniti. Již roku 1856., kdy první vydání vyšlo, bylo lze celkem lepší text podati, než jaký v knize nacházíme, nerci-li pak nyní, kdy kritika básní Ovidiových daleko postoupila, obzvláště pracemi Merklými, Hauptovými, Kornovými (srvn. zvláště jeho kritické vydání elegií ex Ponto, v Lipsku u Teubnera 1868.), Rieseovými a j.

Tak by na př. psáti náleželo: str. 2. carminibus metus omnis *obest* m. *abest*; str. 3. da mihi Maeoniden et tot *circum obice* casus místo zcela nevhodného *circumspice*; str. 4. Icaris nomina fecit aquis (srvn. Fast. IV. 283. n. transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas Icarus, et vastae nomina fecit aquae) m. Icaris nomine fecit aquas; *ibid.* hi *quamquam* nemo nescit, amare docent místo nemístného hi *quoque* quod . . .; str. 8. vivat *ut* auxilio m. *et*; str. 18. iussus *ad* Euxini deformia litora veni m. *et*; str. 22. exemploque deum, quibus accessurus et ipse est, Cum poenae venia plura rogare dabit m. roganda petam; str. 28. ille ego, qui *duxi* m. *dixi*; str. 35. istic quod *licet* esse meum m. *liquet*; str. 51. hic *alacer missos* terruit Hector equos m. *lacer admissos*; str. 55. vivimus, et non sum, Theseu, tua (*si modo vivis*) Femina periuri fraude sepulta viri m. non sum, Theseu, tua! *Si modo vivi* Femina periuri fraude sepulta viri; str. 62. Troasin m. Troadas; str. 142. nigrescere coepit Corpore et expresso spinae curvamine flecti. Incipit huic Lycabas místo nigrescere pinnis Corpore depresso et spinae curvamine flecti incipit. Huic Lycabas . . . *ibid.* Vadit, ubi *festus* facienda . . . m. ubi *electus*; str. 154. ite, satis, properate, sacri est m. ite sacris, properate sacris; str. 162. somnus in ignotos oculos *sibi* venit m. *ubi*; str. 167. locus est in crimine notus m. crimine. Notis . . . a j. m.

Místa žkole nepřístojná p. spisovatel sice jednak vyloučil, jednak pozměnil, avšak ne všechna. Tak na str. 168. ponecháno: „Juppiter o!“ dixi „si te non falsa loquuntur Isse sub amplexus Aeginae Asopidos ignem“ (Gehlen a Schmidt píší: „Juppiter o! nisi te nostri pudet esse parentem“); str. 230. divulsaque membra per agros Perque tuas spargam (*sic se tibi misceat*) undas (Gehlen a Schmidt: Viscera viva traham, spargam per aquas tibi membra) a j.

Nejapné čtení nacházíme na str. 151. ve verši: Hac Arethusa tenuis; proto nejapné, poněvadž epizoda, v níž řeč Arethusa obsažena jest, v předchozí části vynechána jest. Chybný jest hexameter, jež p. spisovatel str. 50. Her. I. 7. (Non ego desertis nunc tectis maesta *squālerem*) utvořil.

Jednotlivé kusy předcházejí úvody, obsah jich v sobě zahrnující. Úvody ty jsou psány latinou a to větším dílem latinou plynou a správnou. Toliko výjimkou vyskytují se vazby a výrazy nikterak vzorné, jako: str. 63. quod quidem *se facere* ille polli-

citus est m. *se facturum esse*; podobně str. 88. praeterea imperii certa pignera dare promisit a j.; str. 109. montis antrum quodam inhabitabat m. incolebat, jak v básni samé: saxo stant antra vetusto, Quae iustum memorant incoluisse senem; str. 174. quo factum est, ut . . . ipse in mare subiectum praecipitaverit m. praecipitaret a j.

Co se posléze pravopisu tkne, jest hojně oprav třeba. Vyskytují se v knize orthografické barbarismy, jež nyní i z čítanek primanských odklízíme, nerci-li abychom je ve vydání klassika samého trpěli, jako str. 32. a j. auctumnus, str. 76. genitrix m. genatrix, str. 83. concioni, str. 86. contentui, str. 93. pellicem m. paelicem, Tibri m. Thybri, str. 98. secula, str. 100 scena m. scaena, str. 116. quatuor, str. 121. Erinny m. Erinys, str. 124. buccina m. bucina, str. 130. succo m. suco; str. 179. setiger m. saetiger, str. 194. brachia m. bracchia, str. 203. nunciat, str. 144. belluas m. beluas a j. v.

Robert Novák.

Archiv für slavische Philologie,*) dílu čtvrtého svazek 1. (pokračování). *Die neuesten Forschungen über die slavischen Apostel Cyrill und Methodius* (97—128). V. Jagicé podává a oceňuje zde výsledky, ke kterým dospěl A. Voronov v důležitém svém díle o pramenech pro historii sv. Cyrila a Metoděje (1877); o obou tak zv. pannonských legendách o sv. C. a M. je zde dokázáno, že jsou prací skladatele jednoho a patří k sobě, že byly složeny původně jazykem řeckým, že skladatel byl Slovan cirkve východní v Bulharsku a že nebyl vrstevníkem a bezprostředním žákem obou světcův a nesložil jejich životopisy před druhou čtvrtí stol. X. — *Zur Phonetik der altböhmischen weichen e-Silben* (128—134). P. Makušev v Ruském filologickém Věstníku (Varš. 1879, 105) podal zprávu o své rozpravě „Über die weichen e-Silben im Altböhmischen“ a vyslovil se, že mu jest těžko souhlasiti s pravidlem ode mne vysloveným (v. Listy filol. 1878 str. 186 sl.), poněvadž prý proti pravidlu tomu jsou také odchylky, a že pravidelnost nalezenou ve stč. Passionale dlužno pokládati za pouhou zvláštnost písáře; já pak ve jmenovaném zde článku Archivu vyvracím to, poukazuje k tomu, že odchylky pocházejí z doby jiné, když také výslovnost staročeská se již byla odchýlila (od ě k e), a že výklady jiné, zejména i výklad p. Makuševem podaný, jsou nepodobné a nemožné. — *Über den Lautwerth des glagolitischen ѡ* (134—141) od A. Golovačevského. V písmě hlaholském bývá tato litera ve střídě za cyrilské ѡ i za cyrilské ѡ; srovnáváním forem a textů hlaholských a cyrilských vyšetřuje se její platnost fonetická. — Úvaha o Miklosichově *Altslovenische Laut-*

*) Viz Listy filol. 1879, 319.

lehre (1878) od Leskiena končí se těmito slovy: Die Beschreibung der thatsächlichen Lauterscheinungen des Altslowenischen ist so vollendet, dass ihr auf dem Gebiete der slavischen Grammatik nichts an die Seite gesetzt werden kann, und die Darstellung des Altslowenischen nach dieser Richtung wohl für lange Zeit als abgeschlossen anzusehen ist, zumal schwerlich anzunehmen, dass bei etwaiger Entdeckung neuer Handschriften diese erheblich von den bereits bekannten abweichen werden. Das Verdienst der anderen Seite des Buches, die Erklärungen der Vorgänge, die Zurückführungen auf urslavische Verhältnisse, die Aufstellungen für diese Sprachperiode und deren Beziehung auf nächstverwandte Sprachen oder das vorausgesetzte indogermánische Lautsystem besteht darin, dass es auf noch zu lösende Probleme aufmerksam macht und die Mitforscher zur weiteren Prüfung und Durchführung anregen wird. — *Ostatek* (152—176) jsou *bibliografické zprávy* od V. Jagiče; uvedena jsou tu díla mluvnická, literárně historická, národopisná, historická a na konci periodická, skoro vesměs s vytknutím obsahu a ceny. Redaktoru tyto zprávy dávají zajisté práci velikou, ale zároveň nesmírně zvyšují cenu Archivu.

Dílu čtvrtého svazek druhý (1879, 177—352).

Altpolnische Eidesformeln aus dem XIV Jahrhundert (177—189) od W. Nehringa; čtyřicet staropolských formulí přísavných, zapsaných po různu v soudních knihách poznaňských ze sklonku stol. XIV, podáno zde v opise věrném, v transkripci a s poznámkami. Dobře tu připomenuto, že psané *czso*, *nemeczsky* atp. neznělo s *c* nýbrž *čs*; to je potvrzeno a nade vši pochybnost zjištěno také písnyými rukopisy staročeskými. — *Das älteste bis jetzt bekannte datirte polnische Sprachdenkmal* (190—191). W. Nehring otiskuje pod tímto jmenem staropolské *Precationes*, totiž modlitbu zpovědní, Otčenáš, Zdravas a Věřím, které Wł. Wislocki našel v jednom latinském rukopise knihovny Jagielloňské v Krakově, datovaném od r. 1375. — *Die südslavische Volksepik vor Jahrhunderten* (192—242) od V. Jagiče. Jest řada příspěvků k objasnění epického básnictví jihoslovanského, hlavně jeho verše a jeho domova. Verš byl původně a vůbec v době starší o 15 a 16 slabikách, s krátkým refrainem po každém verši druhém; verš nynější, deštilabický vyvinul se z onoho. Domovem písní epických bylo Srbsko; odtud šířily se na území sousední, dalmatské, chorvatské a uherské. — *Einige Bemerkungen über die Sprache der altpolnischen Sophienbibel* (243—272) od E. Ogonowského. Tato památka, vydaná nákladem knížete Jiř. Lubomirského a prací Ant. Małeckého (ve Lvově 1871), zde nejprve se cení strany překladu a pak se rozebírá grammaticky. O překladu je známo, že jest vlastně jen polskou transkripci nějaké bible staročeské (Čas. Česk. Mus. 1872, Archiv I. 257). Ogonowski naproti tomu myslí,

že překladatelé hlavně latinskou Vulgátou se řídili, a opírá se při tom o chyby, které vznikly nepravým porozuměním textu latinského (na př. když *pascualis* přeloženo *wyelkonocni* t. j. *paschalis* a p.); ale k tomu dobře poznamenal Nehring, že ona neporozumění mohla býti v předloze české. Příkladů toho je v překladech staročeských hojnost. V rozboru grammatickém podány zvláštnosti z oboru hláskosloví, sklonění a slovesa (začátek). — *Die Ornamentik in den slavisch-russischen Handschriften des XI—XIV Jhd.* (273—297), věcný výtah z úvahy, kterou v časopise *Kritičeskoje Obozrěnije* podal Th. Buslajev, professor v Moskvě a znatel slovanských starožitností uměleckých, o knize *L'art russe, ses origines, ses éléments constitutifs, son apogée, son avenir*, kterou sepsal Viollet le Duc (Paris 1877). — *Die neuesten Forschungen über die slavischen Apostel Cyrill und Methodius* (pokrač., 297—316) od V. Jagiče. V tomto pokračování (v. nahoře) sděleny a ceněny jsou zase kombinace Porfyria Uspenského, uložené ve zvláštní rozpravě (v časopise *Trudy Kijevskoj duchovnoj akademii*, 1877 svazek třetí). Dle Uspenského byli Cyrillové prý tři a teprve během času tradice udělala z nich jednoho. První prý byl z Kadokie, t. j. z Kappadocie, studoval v Damašku, přišel před r. 680 do Alexandrie Egyptské, zde v chrámě patriaršim hlas od oltáře vycházející vyzval jej, aby šel do země cizí k Bulharům, vyptává se na tu zemi přišel do Soluně, holubice přinesla mu svazek deštěček, na kterých byla nová abeceda, tím zapomněl řecky a uměl slovansky, knížata bulharská přitáhla před Soluň a válčila tři leta s tímto městem, až dobyla z něho Cyrilla, bohem jim poslaného; to vše vypravuje legenda, ale ne stará, nýbrž pocházející ze stol. XVIII, nejvýše ze XVII. Uspenskij chybuje, když podlé ní svatému Cyrillu Soluňskému dává za předchůdce o 200 let staršího Cyrilla Kappadockého, když vynalezení písma slovanského snižuje na pouhé nápodobení nebo rozvedení díla již hotového. Legendě dotčené rozuměti jest naopak v ten smysl, že jednotlivé črty ze životopisu historického sv. Cyrilla přejaty jsou od pozdějšího legendisty do životopisu Cyrilla Kappadockého; črty takové, mimo stejné jméno, jsou hlavně dvě: Cyrill vyšel ze Soluně a přinesl Bulharům písmo. Taktéž druhý Cyrill v kombinaci Uspenského na pramenu velmi nespolehlivém se zakládá; jest to prý Cyrill, který podlé pozdní legendy spolu s Athanasiem a biskupem Alexiem k žádosti ruského „krále“ z Cařihradu od císaře Basilia byl poslán, aby národ ruský na křesťanství obrátil (r. 866). Třetí vedlé oněch dvou Cyrillů je sv. Cyrill, apoštol Slovanů pannonských a moravských. Vedlé mnohých věcí nepodobných nalézá však Jagič v rozpravě Uspenského také takové, s nimiž souhlasí, zejména tu, že sv. Cyrill (t. apoštol moravský a pannonský) užíval písma hlaholského; odkud toto písmo znal, zdali z Chersonu je přinesl (jak Grigorovič se domníval), čili

u Slovanů balkanských nalezl, o tomto nelze ještě rozhodovati na jisto, ale novější vynálezy svědčí víc a více, že písmo hlaholské bylo v užívání již za časů Cyrillových a Methodějových. Hypothésí, že již sv. Cyrill a Methoděj užívali hlaholištiny, vysvětlují se některé věci jinak těžko pochopitelné; zejména vysvětlí se jí vznik starých památek hlaholských původu českého, jako jsou na př. Pražské hlaholské zlomky vyd. Šafaříkem a zlomek missalu vyd. Sreznevským; vysvětlí se jí starodávné, již pro stol. XI. dosvědčené a netržité užívání písma hlaholského v severní Dalmacii, v chorvatském Přimoří a na blízkých ostrovech; a vysvětlí se jí textová shoda nejstarších evangelíí rukopisných hlaholských a cyrilských. Věci tyto nelze by bylo vložiti, kdyby sv. Cyrill a Methoděj byli užívali a rozšířili písmo cyrilské. Hledíc pak ku poměru obojího písma, možná míti za jisté: že oboje abecedy souvisí (potvrzuje to stejnost některých liter, na př. m); že oboje jeví příbuznost s abecedou řeckou, a sice upomíná cyrilština na řecké písmo uncialní a hlaholština na řeckou minuskuli; že rozdíl mezi oběma písmem byl určitý a povědomý, čehož důkazem jest na př. rozdílná platnost číselná liter cyrilských a hlaholských; a že oboje písmo u vývoji svém se měnilo. — *Ein serbisches Volkslied über den Abgang des h. Sabbas zu den Mönchen* (317—323) od St. Novakoviče. Život svatého Savy popsal Domentian a po něm Theodosij. Ve vzdělání Theodosiové jsou některé přídavky, mezi nimi také nářážka na světské lyrické písně, o kterých se praví, že jich sv. Sava nenáviděl. Jiná nářážka je v jiné legendě Domentianově. Svatý Sava odešel rodičům a vstoupil do kláštera na svaté hoře; rodiče jeho byli tím zarmouceni a jiní prý lidé skládali písně a zpívali žalostice nad odchodem jinocha bohomoudrého. Novakovič nalezl stopy takových písní, jednu u Vuka a jinou u Milutinoviče. Vuk (1824) vypravuje, že slyšel také píseň o svatbě sv. Savy, která ho totiž otec chtěl oženiti, ale on před svatbou utekl k mnichům; nikdo však prý nebyl s to, aby Vukovi píseň celou správně přednesl. Milutinovič pak ve své sbírce písní černohorských a hercegovských (v Lipsku 1837) podává píseň, která onen příběh opěvuje.

Ostatek (323—352) jsou zprávy a drobnosti.

Nejprve zpráva W. Nehringova o staropolském překladu Saadiho *Gulistanu* a jeho vydání v Bibliotece Ordynacyi Krasínských. Původce překladu tohoto jest Samuel Otwinowski, jenž dlouholetým pobytem v Turecku poznal východní jazyky a literatury a zemřel asi r. 1625. Překlad má cenu svoji jakožto památka jazyka polského staršího a mimo to také tím, že jest to nejstarší přeložení *Gulistanu* na jazyk evropský; po něm teprve následovalo přeložení francouzské *Gulistan* ou *l'empire des roses* od Ruyera 1634, německé *Persianisches Rosenthal* od Olearia 1654 a jiné. Tiskem však vydáno přeložení Otwinovského teprve

nyňí (1879, ve Varšavě, prací J. Janického). — Pak téhož zpráva o dvou monografiích, jedné od Rymarkiewiczze (Pozn. 1878) a druhé od R. Pilata (Krak. 1879.) Obě mají za předmět staropolskou píseň *Bogarodzica*, ale dotýkají se většinou stránek jejich rozdílných: v první hledí se k celkovému rázu písně a k době kdy vznikla, ve druhé pak rozebírá se text dochovaných veršů a podává se pokus o znění jeho původní. Rozprava Pilatova nazývá se dílem prvním; díl druhý, je příslibem a bude obsahovati zprávu o poměru písně dotčené ku písním latinským a staročeským. — Na konec zpráva o staroruském vzdělání povídky o *Šedmi mudrcích* a jejím vydání od Bulgakova (v Petrohr. 1878, díl I.), též od Nehringa, jenž se domnívá, že vzdělání ruské stalo se na základě polského, kdežto Bulgakov, o té věci jen všeobecně se vyslovuje v ten smysl, že vzdělání ruské stalo se na základě některé ze známých redakcí této povídky.

Mezi drobnostmi mimo jiné podává W. K. Morfill zprávu o studiích slavistických v Anglicku (349—352). Nejzajímavější je tu sdělení o základu lorda Ilchestera, který r. 1870 odkázal universitě Oxfordské nějakou summu na podporu studií slovanských jazykův a literatur. Z tohoto základu bylo zjednáno dosud několikero přednášek a přednášeli zejména Ralston, Thomsen, Wratislaw (o české literatuře stol. XIV, o Smilu Flaškovi, Štítném a j.) a Morfill. Morfill uveřejňuje také právě ve Westminster Review studie o vynikajících slovanských spisovatelích a o charakteristických zvláštnostech slovanských literatur; dosud vyšly články o literatuře ruské, srbské a bulharské, v krátkosti mají následovati články o literatuře české*) a polské a později má vyjítí všecko ve knize zvláštní.

Dílu čtvrtého svazek třetí (1879, 353—548).

Einige Bemerkungen über die Sprache der altpolnischen Sophienbibel (353—381) od E. Ogonovského; dokončení, obsahující poznámky z oboru etymologie a skladby. K tomu podstatné opravy od Nehringa (382—386). — *Zur Frage über den Übergang des silbenbildenden l in u* (386—397) od V. Jagiče. V srbskochorvatštině mění se *l* na konci slova a před souhláskou v *o*, na př. misao stb. mysl, přinuti stb. přilnati, ožujak stb. lžujekъ martius; a mění se dále *l* mezi souhláskama v *u*, na př. puk místo plk stb. plъkъ, vůbec mění se tvar *tl* ve tvar *tut*. Na otázku, jak se vyvíjela proměna *tl* ve *tut*, podává Jagič tento výklad: z *tl* vzniklo *tult*, z toho *tuot* prve připomenutým měněním *l* v *o* před souhláskou, a z *tuot* stalo se konečně *tut*. — *Woher das secundäre a?* (397—411) od Jagiče. Slovanské jazyky mají za stb. jery střídnice rozličné a liší se tím na mnoze vespolek; v srbskochorvatštině je střídnicí tou *a*, na př. stb. snъ, danъ, srbd. san, dan, české sen, den. Výklad,

*) již se stalo.

který se zde o vývoji této střídnice podává, je v krátkosti následující: nejstarší, praslovanská fáse měla dvě samohlásky rozdílné, *ɛ* a *ɛ̃*; v následující pro srbskochorvatštinu *fasi* jest za obě bývalé a rozdílné tyto hlásky samo *ɛ* (psáno *ɛ*, v transkripci latinské v listinách stol. XI a XII *e* neb *ē*); potom následuje stupeň třetí, jazyk povoluje si a přechází od nedosti určitého *ɛ* k určitému a jasnému *a*. — *Mythologische Skizzen* (412—427) od V. Jagiče. I. *Svarog und Svarožic*. O Svarogu a Svarožici n. Svarožicích přicházejí zmínky na dvou koncích světa staroslovenského, u Slovanů polabských a v památkách staroruských. O Slovanech polabských svědčí Ditmar, biskup Meziborský (1018), že bůh jejich přední jmenuje se Zuarasici t. j. Svarožic, a totéž potvrzuje se v listě, jež napsal sv. Bruno svému bratru císaři Jindřichovi II. (ok. 1008), kdež se připomíná Zuarasi (sic) vel diabolus. V památkách pak staroruských vyskytují se tyto zmínky jednak v kronice ipatijevské, a to v citatě, jehož pramen objevil Šafařík v kronice Malalově, jednak v několika jiných památkách obsahu nábožného. Pro Slovanů polabské dosvědčen jest jen *Svarožic*, v památkách staroruských uvozují se *Svarožic* n. *Svarožic* i *Svarog*. Mythologických výkladů podáno o této věci dosud několik; nejnovější výklad Jagičův jest, že bůh Svarožic dosvědčen jest jenom pro Slovanů polabské, že jméno jeho odtud stalo se známým také v Rusku (snad prostřednictvím kupcův novgorodských), zde že horliví mniši pojali je do seznamu jiných jmen bohů pohanských, proti kterým v bombastických spiscích horlili, ačkoli měli o nich povědomost jen nepatrnou anebo nepravou, že zde ke Svarožici přidělán také Svarog a tomuto jménu, znamenajícimu v glosse kroniky ipatijevské Hefaista, že rozuměno bylo od glosatora staroruského ve smyslu *svarit* (skovati), *svarščik* (kovář). — *Eine altkroatische legende vom hl. Domnius* (427—433) od A. Leskiena: legenda o sv. Dujmu (Dujam), arcib. Soluňském a patronu Splitském, psaná nářečím čakavským a podaná zde podlé rukopisu (opisu) Dubrovnického ze stol. XVI. — *Die nördlichen Grenzen des dalmatinisch-kroatischen Glagolismus im XV bis XVII Jahrhundert* (433—441) od Iv. Tkalčiče. Dosvědčuje se doklady listinnými, že bohoslužba slovanská (s liturgickými knihami hláholskými) byla také v diecési Záhřebské a držela se zde po různých místech ještě ve století předešlém. — Ostatek jsou zprávy a drobnosti, mezi nimi zajímavé listy Dobrovského ke Kopitarovi.

J. Gebauer.

Oprava. Doklad „nerod deliegie dliti“ v Listech filol. 1878, 191 (dole v poznámce) a 1879, 234 (zdola 4tý řádek) jest chybný, a doklad „vzachu“ z leg. o sv. Prok. v Listech fil. 1879, 234 (nahore řádek první) jest nejistý; oba buďtež pominuty. Gb.

Příspěvky ke slovanskému jazykozpytu.

Sepsal Ant. Matzenauer.

Dristati, -stam slov. charv. дрѣстать rus. dristať slk. dřístati mor. alvum dejicere cum strepitu, srb. dričkati id. místo dristkati? hluž. dristać, vb. dur. drisnyć vb. pf. místo dristnyć in einem Strahle Dünnpfüßiges spritzen; slk. drist m. dristlina f. excrementum, slov. drista, driskavica místo dristavica, charv. dristavica, drisnica místo dristnica alvi profusio, rus. дрисня místo dristnja id. hluž. drista wa id. — slov. dristlja clyster; kmen drist, jehož s zdá se býti vsuvkou; jest však i to možné, že dristati jest denom. odvozené od subst. *dristü, m. nebo drista f. aneb dristí f. v nichž t kořene drit za příčinou následujícího t přípony proměněno v s. Příbuzný koř. se nachází v ags. dritan, skand. drita, hold. drijten alvum solvere, skand. drit, hold. dreet f. excrementum; uvážiti sluší také lit. trėda alvi profusio, trėdžu, ze -dju, inf. trės-ti místo trėd-ti alvum solvere, alvinum esse; koř. trid; ke slovan. kořeni by se však lépe hodilo drit.

Drmati vb. dur. charv. srb. (*дръмати), drmnuti vb. pf. quassare, concutere, tremefacere otrásati, zatřásnouti; čes. drmliti premere, comprimere, conterere, contundere, elidere; srov. rum. z-drum-ik contundere, concutere, conterere; srov. také sřněm. drümen (præt. drum-te) in frustra concidere (drum frustum, fragmentum).

Drndati, -dam slov. tinnire, strepere, břinkati; srb. drndati 1. carpere lanam, 2. garrere, drnda, f. drndalo, n. instrumentum carpendae lanae střela, nástroj ku mrskání vlny, čes. drndati, -dám auf der Maultrommel spielen; 2) ferri, cur-

rere, — za někým insequi; srovn. sřněm. drind-en pulsare.
— Sem náleží, jak se zdá, i pol. drynda é agitare (caudam).

Drnkati, -kam slov. tinnire, strepere, srb. drnjcati vraziti na něco gegen etwas anschlagen; čes. drnkati, drnčeti tinnire, strepere, sonare, drnkot, -u, tinnitus, strepitus, — mečův; drnčály pl. f. crembalum; bulh. дрѣнкам carpo lanam mřskám vlnu, 2) udeřiti na kov an ein Metall anschlagen; 3) garrio; 4) cano (Slav. Bibl.); srov. rum. z-drènk-nesk sonare, strepere břinčeti; jest-li mezi skr. dhráfikš 1. par. i dráfikš (K. V.) horrendum sonum edere (de avibus) nepřijemný zvuk vydávati a slovan. kmenem дрѣнк jaká spojitosť, tedy odpadlo ve slovan. š nebo s po k.

Drob m. slov. charv. srb. intestinum, čes. drob id. droby pl. exta „Droby našeho spasitele plny jsú milosřdenství“ Ms. Č. D. bulh. drob jecur játra; stsl. tvar by byl *дрозъ; slova tato mají sotva co společného s drobiti friare; srov. raději lit. gróbas intestinum; d a g se někdy zaměňují; g se obyčejně pokládá za starší zvuk.

Дрoвiны pl. f. rus. recrementa; lot. drabinas pl. i drabinji pl. id. (z rus.); holl. drab, drabbe faex atd. — v. Ciz. Slov. p. 6.

Дрoуити са, -уѣ са stsl. insolentem esse, дрoуеник, n. fastus pýcha, дрoуѣкъ adj. impudentiae nestydatý; kmen drok; srov. ags. dreccan vexare, Holtzm. 208. srov. také korn. drok, ir. drog malus zlý.

Дрoги rus. f. pl. vehiculum povoz, 2. currus funebris pohřební vůz; дрoжки pl. dem. f. druh povozu die Droschke; srov. švéd. drög carrus (birotus?) der Karren, die Schleife.

Дрoзъ stsl. carduelis; slov. drozd, drozg i drozeg, gen. -zga turdus charv. srb. drozd, drozag, gen. -zga, i drozdalj, m. rus. дрoздъ, pol. čes. drozd, gen. -zda, hluž. drózna, f. drózeň i drózn, m. (po z vypadlo d) id. — příbuzná jsou jména: rus.-lit. drázdas, lit. strázdas, lot. strazdas id. — st na místě d tak, jako ve stulgus teres, ovatus obdélný, kteréž pokládám za srodné se stsl. длѣгъ, čes. dlouhý atd. longus, strpus. treste Voc. id. — Ness. uvádí v Thea. tresde — forma jest pochybná; možná že treste pochází ze skand. thröstr id. — švéd. trast, dán. trost; ags. throstle turdus, merula, thryscé turdus, stru-

thio, angl. throstle, stněm. drosca, drossala, sřněm. drosche, něm. Drossel, dial. Drostel.

Дрожня f. pl. i **дрожние** n. faex stslav. — slov. droždže, drožje f. pl. i droži pl. charv. droždje, n. srb. drožda, droždina f. i drožd, rus. дрожди i дрожжи místo droždži, pl. pol. drożdże, pl. čes. droždí, n. slk. droždje pl. f. hluž. droždže pl. místo -dže id.; kmen jest droz g místo drog, z jest vsuto, jak viděti ze příbuzných jmén: stprus. dragios, pl. lit. dragė f. (Bezz.) faex, skand. dregg fermentum, švéd. drägg, angl. dreg, pl. dreg-s faex; fr. drague vyvařený slad, z german. Podobně zní také řec. *τρογγία* droždí, *τρούξ*, gen. *τρογγός* mest, *τρούγες* pl. víno z matolin, též matoliny vinné vinacea; kmen *τρογγ*, v by nevadilo vzájemné příbuznosti, neb v stává někdy na místě prvotného a, srov. *γυν-ή* žena, skr. *gán-i*, stprus. gannan vedle gennan acc. sg. — genna, Grun. nom. sg. místo staršího *gan-a anebo *vúξ* noc, gen. sg. *vuk-ós*, lit. nakt-is id. skr. nákt-am adv. noctu; ale počát. *t* pochybnost vzbuzuje, neb slovanskému *d* stává řec. *ð*, někdy také *θ* naproti.

Дрѹжки f. pl. rus. — v. **Дрѹги**.

Drpati, -pam vb. dur. (*дрпати) drpnuti, vb. pf. srb. lacerare, drpiti charv. srb. id. o-drpati, vb. pf. deterere, scabere, o-drpina, o-drpulja pannus detritus, lacinia; srov. řec. *δρούπ-τω* scabo, scalpo, lacero, koř. *δρουπ*, od něhož *δρουπ-ις* rod trnův; sem náleží, jak se podobá, i drapati, kt. v. — bulh. drùpam vb. dur. traho, drùpnù vb. pf. slov. drpaliti -lim id. vléci různí se významem; mohly by tedy býti jiného původu.

Dršťka f. čes. od neužívaného dršť (*дршть) nebo drst (дръсть) omasum Feistdarm, Kuttel; 2) venter; pl. -ky ilia; srov. stprus. drast-us abdomen, venter „Wanst“ Voc.

Дроугъ 1. subst. amicus, socius; 2. adj. alter, bulh. drug-i alter, drugár socius, slov. drug comes, socius, nymphagogus, conjux, charv. srb. drug socius; 2. conjux; 3. par, drug-i alter, secundus, rus. другъ amicus, socius, pl. друзья; другѹ, -гѹ alter, secundus, pol. drug-i id., druch amicus; nymphagogus (čistě pol. družba, m.), z mrus. druh, čes. druh, g. -ha socius, druh-ý i. q. serb., hluž. druh, g. -ha obs. socius, druh-i i. q. serb. polab. drauga f. altera — J. P.

draugga, omylem „der andere“ — „drautse etliche“ J. P. t. j. draudzy, m. pl. — druga, f. slov. charv. srb. socia, srb. 2. par roveň, -vně, za-druha charv. srb. plures familiae in eadem domo (more serbico), contubernium a j. Srodná jsou: 1. lit. draugas socius druh, účastník, draugè adv. společně, ve spolku s někým, draugé f. z draugja communio společenství, atd. koř. drug: su-drug-ti consociari sdružení se, spojení se; stprus. draugi con- in compos. společně, spolu sou-, draugi-waldunen acc. sg. (místo -unan) cohaeres spoludědic; lot. draugs amicus, draudze — z draugja — obec Gemeinde atd. — 2. got. ga-drauh-ts miles, vlastně commilito spolubojovník i v čes. značilo „dobrý druh“ udatného bojovníka; stsas. druh-t turba, druhting socius, comes, ags. dryht gens, populus, turma, stněm. truh-t contubernium, truhtinc sodalis, paranympus druh, družba m. truhtigomo, truhte, druch-te id. „si quis puellam sponsalem — druchte ducente ad maritum — adalierit“ etc. L. sal. 14. stněm. truh-t copia, turba familia, contubernium; ě ve slovech germánských stojí na místě g, což vysvětlá z got. driugan, praet. sg. drauh, pl. drugum militari, koř. drug; 3. i celt. (valis. 1.) drog-n, drog factionem by mohlo býti příbuzným, nestojí-li, jak Ebel (Beitr. II. 170.) za to má, drog- místo *drogg ze *drong.

Дръг koř. stslav. tendere, trahere, vellere, stringere: **вз-дръгати** attrahere, místo — **дръгати**, **вз-дръгати** immittere — **връзды** capistrum, — **дръг-** Greg.-Naz. rus. дѣргать vb. dur. дѣрнуть místo дѣргнуть vb. pf. vellere, evellere; trahere, attrahere; дѣргать лошадь уздѣю adstringere equum, дергота spasmus, convulsio křeč; **вз-дѣргивать** vb. dur. **вз-дѣрнуть** vb. pf. subducere, attolere, levare táhnouti do výšky; pol. dziergać vb. dur. dziergnąć vb. pf. nectere, adstringere, constringere, dzierg nodus, čes. drhati vb. dur. drhnouti vb. pf. constringere, implicare, nectere, drh nodus; obyčejně s předlož. — **hluž. dżerac**, vb. dur. **dżernyc** vb. pf. s předlož. **za-**, místo **dżerhać**, **dżerhnyć**, i. q. pol. — **за-дръгати см** vb. pf. stslav. suffocari, slov. **za-drgnoti** 1) adstringere, constringere, nectere; 2) suffocare, strangulare, **za-drga laqueus**, **macula**, **za-drgnoti** i. q. **zadrngnoti** 1). — rus. **задѣрнуть** vb. pf. **за-дѣргивать** vb. dur. obducere, adstringere, constringere, attra-

here, adducere habenas; 2) vb. n. obduci: задёрнуто облаками; pol. z adzi ergać vb. dur. -dziernąć vb. pf. též -dzierzg-constringere, nodare, za-dziernąć gardło strangulare, za-dzierng, -dzierzg nodus; čes. zadrhnouti, -drhati, -drhovati i. q. pol., též implicare, zadrhnouti se haesitare „jazyk se mi zadrhuje“ Pam. Trag. srov. stslov. задръзкъ съ гласомъ haesito, impedior in sermone, charv. za-drgavati se, -vam se id., slk. zadrhnúť strangulare; čes. zá-drha impedimentum in via, zá-drhel, g. -hle, m. nodus, laqueus, 2. captio; o-drhati, -drhovati někomu něco exprobrare, reprehendere; rus. по-дёргать, -дёргивать vellere, vellicare, huc illuc trahere škubati, sem tam tabati; раз-дёрнуть, -дёргать, -дёргивать distendere, discindere, discerpere, lacerare, evellere; stslov. съ-дръгнати retinere; 2. includere, -съ abscindi, rus. с-дёрнуть, с-дёргать, с-дёргивать constringere; avellere, deripere, detrahere. — сапога́ съ ногъ exuere ocreas; i srb. su-drgnut, jak se podobá, místo -drgnut, lascivus sem potahováno býti může. — Sem náležejí také: 1. rus. сý-дорога spasmus, convulsio, jehož stslov. tvar by byl *съ-драга; srov. дергота id. i lat. convulsio stažení svalův, křeč, od convello; švéd. sen-drag spasmus pochází ze zaniklého *съ-драгъ id. 2) ма-драгы pl. περισκελῖς; по-драгъ obruba oděvu, podolek; v kmen Драг. Kořen дрѣг, rus. дерг, jest stejnorodý s holld. i vůbec dolno-něm. tergen 1) trahere, tendere, distendere; 2) irritare; sřněm. zergen = holld., něm. zergen irritare; srov. také švéd. targa lacerare, dirumpere. Možná, že i lit. diržas lorum, vinculum — asi z dirgjas, kmen dirg z darg? — sem náleží.

Drùmbùz bulh. sambucus; složeno z drùm dřevo, strom, srodného se skr. drumá-s m. arbor a bùz = čes. bez?

Драселъ, драселъ stslov. morosus, драселинѣ morositas, драселъкъ tristis, драселъ morosus, tristis, languidus, драселовати tristem esse, aegre ferre býti smutným, těžce nésti; koř. драс; stpol. s drōchnōcz verschmachten, Zof. cz místo é, Arch. IV. 364. — slov. drésel morosus, dréselje morositas, drehel i drjahel tristis, dreseliti irritare, charv. srb. dresel, -seo, m. morosus, dreseliti se morosum, moestum esse; rus. дрѣхлый infirmus, languidus imbecillis; tristis slabý, smutný, дрѣхнуть imbecillum, languidum fieri; srov. skand. dras-inn ignavus.

Драска i **дразга** stslav. silva, nemus les, **држдьмъ** adj. silvae; srb. Drezga nomen campi; slov. něm. Driesch, unangebantes, brach liegendes Land, něm. střed. dreesch saltus les, horský les; fris. traask Land, das zur Weide liegt; holld. driesch, dries i dreisch, drusk-land id. — driesch adj. incultus, dněm. dreesch. Ježto *d* a *t* se zaměňují slov. také rus. **трусъ-оба** silva densa.

Дружити stslav. vexare; affligere, coarctare, lacessere, — **огниемъ и гладемъ** Мен.-Вук., **држенимъ** vexatio, fastidium, fastus, **оудружити** affligere, castigare, subicere, rus. **удручить** affligere; deprimere, opprimere; pol. **dręczyć** vexare, premere, urgere, koř. by mohl býti **држ**; slov. lit. in-drink-ens frech, gierig Bezz. — аč nestojí-li zde *d* omylem na místě *t*. — Ve stněm. dringan urgere, stipare, bi-dringan constringere, drangōn urgere, premere, angere, stsas. thringan premere, ags. thringan premere, constringere, thring pressura, skand. threngja coercere, coarctare, thrōng angustiae — **vzbuзује g** pochybnost o přibuznosti.

Драгъ stslav. tignum, бревно, slov. drōg pertica; srb, druga fusus duplicandis filis „drvo, kao veliko vreteno,“ pol. **draę** tignum, pertica, vectis, repagulum, 2. fig. **draę** i **draęal** homo stupidus hlupec, čes. **drouh**, stčes. **drůh** vectis, repagulum, cataracta kobylice, rehatky, slk. **drůg** i **drůk** vectis; маѢ. **dorong** fustis ze stslav. Slov. skand. **drōng**-ull cylindrus. Sem náležejí: stslav. **вѣ-држити** i **-држити** figere, dur. **-држжати** id. rus. **во-дружать**, dur. **-дружать** id., 2) erigere, čes. zastar. **drůžiti** figere, infigere, — plot; pol. **draężnik** bajulus nosič a, jak se zdá, i rus. **дрягиль**, m. id. tak že by koř. stslav. byl **драг**.

Dúdati srb. segni gradu incedere, **těž** -se, z **°джлати?** slov. hluž. **dundać** so id.

Duduk srb. fistula, tibia „svirala bez piska“ Vuk.; **duduka** tibiā canere; cizí: turc. **dūdük** tibia.

Dugme, -eta, n. charv. srb. globulus fibulatorius zapínadlo, knoflík; cizí: džag, **tüğme**, **tűjme** id. turc. **dějme**, **dűjüm** id. 2) nodus uzel, suk. Vámb. p. 180.

Dulanie, n. stč. s předlož. *u-* pusillanimitas „ot **udulanie** ducha a **pusillanimitate** spiritus“ Žalt. Wit. 54. 9. — srv. lit. **dulis** **дряхлыи** старикъ senio confectus, **dulenti** choditi na spůsob

starce sešlého, Mik. Mat. duļinēti, -nēju segni gradu incedere, dulýs lignum putridum práchno; srov. také skand. dólir ignavus, Holtzm. 93. švéd. dāl-ig špatný, bídný, choravý, neduživý, angl. dull, dully adj. infirmus, languidus, segnis, tardus, stupidus, dull, vb. debilitare, languidum, ignavum, segnem, stupidum reddere. Sem by mohly náležeti: stslav. оу-лѣати, -ѣти vincere, prvotně asi: oslabiti, koř. d'el; pak pol. dyl-ag pusillus malého vzrostu, skrček.

Dulj, f. srb. longitudo, délka, duljina id. duljiti prolongare; z turc. tul longitudo.

Duněti, -nim čes. sonare, strepere dröhnen; srov. lot. dunēt, -eju id. stsas. dunian sonare, skand. duna, dynja, vb. i. q. boh. duna subst. fragor, dynr tumultus, strepitus, nnēm. dunen resonare, crepitare, fragorem edere.

Dup slov. strepitus, dupiti pedibus plaudere, čes. dupati id. dupot supposio pedum, srb. dupac, gen. -pca ictus, dupiti percutere, proprie pulsare; srov. řec. δουπος strepitus, fremitus, δουξέω strepo, fremo, crepo, crepito; sono erdröhne.

Durbin srb. telescopium dalekohled; z turc. durbin id.

Dus, dusot čes. strepitus, fremitus, tumultus, dusati strepitum ciere, nohama dusati Wq. 1506. pedibus terram pulsare; srov. ags. thysa (thyssa) strepitus, skand. thaussn id. ags. theosan, skand. theysa strepere; th zde nevádí, neb stojí stněm. d naproti: dōsjan, dōsōn, sřněm. dōsen strepere, nnēm. tosen, též dusen, tusen, tausen id.

Dutliti srb. fortiter sugere, mamillas attrahere silně ssáti; pravý koř. jest dut, l jest přirážka; příbuzný koř. jest ve stněm. tutto, tutta mamma, tutili mamilla; koř. tutt.

Дѣбрь f. Ostrom. Sborn. vallis; 2) torrens bystřina — zdá se býti starším tvarem než дѣбрь. Psalt. -int. -saec. XI. дѣбрь pl. Bon. rus. дѣбрь, f. vallis, fauces montium, silva údolí, rokлина, les mezi horami; pol. debrza ein schmales mit Bäumen bewachsenes Thal zwischen zwei Bergen" Mrong.-Wb. slov. deber, g. -bra, m. Anhöhe Jan.-Wb. správně: údolí, čes. debř, gen. -í a -e, f. Thal, Schlucht, Waldschlucht, debř ohnivá gehenna Luc. 12. 8. — i stslav. -огньма Krmč.-Mih. id. Sem náležejí, jak se zdá, charv. srb. Dabrina jméno vesnice v Charvátsku i hluž. Debracy pl. nom loci. — Srov. lit. daubà, dauburà vallis, údolí fauces montium debř;

duburys Loch im Boden, eine nasse, quellige Stelle, Ness-dumburys místo -rys fons zdroj, pramen, Bezz. dubùs adj. cavus, dumbù, dùbti cavum fieri, lot. dubu, dubt incidere in foveam; stprus. dambo, místo -ba f. Grund, Voc. stojí mezi grabis Berg, hora a pandanbis, správně pa-dambis, Thal údolí; pravé značení jest tedy: dno doliny nebo deř; lit. daubà má se ke prus. dambo, jako lit. aužūlas, též aužolas, užūlas Szyrw. dub, ke staršímu amžolas, anžolas id. Bezz., též lot. ōzols id. poukazuje k tomu, že vzniklo z anzols; srov. také stněm. tubil, též topal, tobel, dobil, saltus, ki-tubili convallis waldige Schlucht, mhd. tobel id. Wack. — uváženo buď také kymr. dyffryn vallis, Zeiss I 794.

Дѣрна stslav. cicatrix jízva, дорна Mat. 54. — koř. дѣр; srov. lit. dauž-iù, dauž-ti ferire, pulsare, trudere, trusitare; lot. dauz-u dauz-t feriendo frangere; koř. prvotně; dug; srov. také skr. dagh (5. par.) ferire.

Дѣмъ, дѣти — z dūmti — stslav. flare, tumefacere, -ca intumescere, tumere, čes. d m u, inf. d o u t i vedle novějšího d m o u t i; lit. dump-ti dump-iu den Blasebalg treten, das Feuer anfachen, místo *dum-iu, dum-ti, p jest přiřazeno; od téhož kořene stprus. dumsle, f. měchýř „Blase, Harnblase“ Voc. -sle suff. — skr. dhmâ (1. par.) — in temp. specialibus dham — flare, inflare, sufflare. — Ke kořeni дѣм flare, inflare by mohlo i rus. дѣмна (*дѣмьна) fornax liquatoria, fusoria výheň náležeti.

Дѣждь m. stslav. pluvia Ostrom. Greg.-Naz. — дѣжъ Kryl. místo d'ždžī; дѣжъ Lavr.-Op. 69. дѣжъ Vost. дождь, Op. 2. 2. 147. 149. — bulh. d Ź d - Ź t, d Ź ž, slov. dež, deždž, což jest starší tvar, charv. dažd i daž, m. serb. dažd, m. i dažda, f. rus. дождь m. (dim. дождикъ, дожжикъ) mrus. doždž, v pl. doždžove, Mikl.-Gramm. III. 284., pol. deszcz, gen. deszczu, zastar. dżdza i -u, místo d'ždza, nom. by byl deždž, čes. dešť, gen. deště, obs. d'šťě; dial. dešč místo deždž, slk. dažď, m. hluz. dešč, dluž. dešč, polab. dāzd, Schleich. (dāst, doāst J. P. dahsd S. dasde M.); дѣждити, -ждъ vb. denom. Ostrom. pluere, 2) facere, ut pluat; дѣжунтъ Kryl. místo d'ždžitī, дѣжунти Lavr.-Op. 69. místo d'žgiti, *d'žgiti; дѣждати, -ждатъ vb. iter. pluere z d'žgjati: дѣжгметъ Ev.-anni

1270. — Koř. дѣг sonare, crepare, strepere; дѣждь místo dъždъ ze staršího дѣжъ, jehož základem jest *duzgias; že koř. jest дѣг, o tom svědčí také lit. duzg-u -ėti sonare, crepare, strepere, duzginti trans. crepitare; starší tvar lit. kořene jest dunz: dunz-g-u, -ėti; dle toho se domnívati lze, že i ve stsl. starší tvar kořene byl дѣг. — V lit. se nachází i dung-stu, dung-ėti sonare, dle něhož možno domýšleti se, že jak v lit. tak i ve slovan. z před g jest vsuto. Co se týče spojitosti sloves s významem sonare, crepare, strepere s jménem deště, uvážiti sluší: slk. mor. plusk sonitus Geplätscher (stsl. плюскъ sonitus, strepitus) a pl. plusky tempestas pluvia, plůšť pluvia, imber, čes. plískanice místo pljuskanica t. c. plusky; pol. plusk das Klatschen des ausgegossenen Wassers, das Geplätscher; 2) Regenwetter.

Дѣм, koř. stsl. sonare — vedle дѣм — о-дѣмѣти сѣ, -мѣм сѣ respondere „одѣмъ се дроугъ демонъ подѣ нимъ“ Pat. 38. 63. — Lex. II. stanoví Koř. дѣм — о-дѣмѣло cognomen, „одѣмѣломъ Mon.-serb. 30. 2. — Lex. II. одѣмѣло — slov. o-dmév (°о-дѣмѣмъ) resonantia, echo, o-dmévati resonare, o-dmih, o-dum, дам-lj i. q. odmév; srov. lot. dim-t, demu sonare, boare; maji-li slovan. a lot. slova se skr. dhan (1 par.) sonare co společného, stojí v nich m kořenné na místě n.

Дѣгъ lorum řemen, — волоуѣ, slov. dega, z dega, lorum jugale, s nímž by slov. degati incitare spojití se dalo. — Zdali slova tato mají co společného se stněm. dwingan stringere, coërcere, cohibere, premere, urgere, cogere, dwinc vinculum svaz ve složen. hals-dwinc vinculum collare, hant-dwinc, -dwinga chirostringa, dwang frenum uzda, ga-dwing id. 2) jugum; holld. dwingen cogere; stsas. thuingan, skand. thvinga id. ags. thvang ligamentum — jest za příčinou souhlásky v po d neb th ve slovech german. pochybno; ač by vypadnutí té souhlásky ve slovech slovan. nebylo nemožné; srov. stsl. дѣмѣти, дѣмѣти movere, tollere, koř. dѣг a bulh. digam tollo, charv. srb. dignuti, dizati, čes. z-dvfi-hati.

Dega pol. (stsl. by bylo °дѣга) verber, plaga, cicatrix, vibex udeření, rána, jízva, mozol — jest, jak se podobá, ve spojitosti se skr. dañgh (1. par.) ferire.

ДѢЛГАТЪ i **ДѢЛГАТЬ** adj. stslov. variegatus pestrý, odvozeno od **ДѢЛГА** iris duha. J. Schmidt-Verw. 37. srovnává lit. dážas Tunke. Farbe, dažyti tunken, färben atd.

ДѢРЪ stslov. lorum, vinculum, Lautl. II. 95, v. **ДѢРЪ**.

ДѢСАĆ się pol. irasci, furore incensum esse, fremere, anhelare „vor Zorn schnauben“ Mrong.-Wb., tumultuari, dasy pl. m. indignatio, ira, furor, fremitus; čes. dusati irasci, tumultuari, „bojují mezi sebou haněním, hurťováním, dusáním, křiky“ Jel. Pis. hád. dus i. g. pol. dasy, „v tom domě jsou pořád v dusu; nevyjdou z dusu“, Us. slk. dusať anhelare. — Srov. sřněm. dinsen (praet. dans, pl. dunsen) violenter trahere, vellere násilně táhnouti, trhati něčím, dansen huc illuc trahere, ge-dense protractio, 2) strepitus, tumultus (Pez.) Ziem.-Wb. stněm. ar-dinsan rapere, convellere, extrahere, for-dunsan raptus, dansôn trahere; srov. co do značení slov čes. trhati se = sápati se.

ДАЖЫĆ, -žę pol. tendere, adniti, studere rei, appetere rem, pro-perare čeliti někam, snažiti se, bažiti po něčem, spēchati, dą-żeńie nisus, studium, properatio, dąžność conatus, consilium, studium snažení, úmysl, finis účel; srov. sřněm. dingēn, kteréž mezi jinými značí: sperare, studere rei, operam dare trachten snažiti se, ge-dinge spes; consilium intentio úmysl; stněm. thingēn sperare; srov. také lit. ding-oju, -oti putare, censere, pa-ding-ti, — dingstu delectari re zalíbení mti v něčem; placere líbiti se; stprus po-dingai conj. placeat po-dingan acc. sg. zalíbení; co se mně líbí, po tom ba-žim. — Sem by mohlo i stslov. **ДАЖЛИМЪ** audacia náležeti, tak že by prvotné toho slova značení bylo: snažení, usilování.

ДАЖНОСТЬ stslov. tenere držení; mohlo by býti stejného kořene s lit. ding-stù, ding-ti manere zůstati; tenere = facere, ut maneat.

ДѢКА stslov. ruminatio, **ДѢКОКАТИ**, -коуѣ ruminare žvýkati, slov. dvěčiti id. raz-dvěčiti rozžvýkati; srov. stněm. z wechôn carpere škubati, trhati, roztrhati (Holtzm. 278.); na místě z by v řečech nizo-germ. bylo t; *ch* stojí na místě k; sřněm. z wecken, zwacken id. 2) comprimere, coarctare.

ДЗВІАГАĆ i **дзвѣгаць** pol. mandere žvýkati, dźwięga manducatio, Lex. II. pod **дѢКА**; dźw na místě původního dv jako ve dźwigać, ježto zní ve stslov. **ДѢКАТИ**; srov. stněm. zwan-

gón, sřněm. zwangen vellere škubati, v dněm. zněl by kmen twang.

Džara srb. vasis (fictilis) genus; vas butyro, oleo servando jistá nádoba hliněná; ze vlask. giarra vas fictile, urceus nádoba hliněná, žbán, též giara sklenice na pítí.

Džerz, m. srb. (Dalm.) adolescentulus mladík; cizí, jest, jak se podobá, ve spojitosti se vlask. garzone mladík, fr. garçon; stfr. gars mladík, hoch, panic.

Džilje srb. (Dubr.) lilium; ze vlask. giglio id.

Džube, g. - eta, n. srb. togae genus dlouhý svrchní oděv bez rukávův; džup id.? „na njih crne kape i džupove“, džupa (C. g.) subucula, vunena (vlněná) košulja ženska, džupeleta id. džupet vestis muliebris genus; ze vlask. giubba, giuppa kazajka, kamizola, živětek, Wams, Jacke, Weste; giubbetta, -etto dim. st. jména giubba značí nyní šibenici.

Edredon pol. plumae anatis mollissimae, jinak: puch edredonowy, puch mětki; ze fr. édredon id. — též špan. ederdón id. — slova roman. z germ.: něm. Eiderdunen, pl. švéd. ejderdun pl. angl. eider-down.

Элемъ rus. Öhlbaumharz; cizí, ze fr. élémi m. hmota živičná dvojího rodu: elem orientálský a elem západní čili americký; též špan. elemí.

Embri imbreviatura, protocolum, Šaf. Stat. Pol. asi ze vlask. embrione první sepsání, koncept.

Faldysztor pol. Kniepolster, Mrong. II. — ze vlask. faldistorio křeslo pro preláty v kostele.

Fanal, pol. obs. pharus světlárna, maják; ze fr. fanal id. — též vlask. fanale, špan. fanál id. — Základem jest řec. φάρος pochodně, svítlna, lampa; φάλα, koř. φαν svítiti, lesknouti se atd.

Far pol. světlárna, maják; ze fr. phare id. — též vlask. fàro, angl. phare; lat. pharus — ze řec. — rus. фараць z přima ze řec. φάρος id.

Fatałaszkí pl. pol. Hazardspiel der Bauern, vlastně titěrky nugae, též patałaszkí pl. = drobnostki, Bagatellen; 2. garritus, nugae — i bajtałaszkí id. — cizí, místo fatraszki? srov. fr. fatras hromada věcí zmatených neb ostudných, un fatras de paroles hromadění slov; nemotorný zmatený sloh.

- Fible** pl. dluž. morbus quidam equorum; z něm. Feifel
1. slinné žlázy koní, 2) choroba koňská, jménem žláza, žlázy
mezi čelistmi naběhlé; něm. ze vlask. vivole pl. nebo sřlat.
vivolae pl. id.
- Fijukati** srb. stridere (de vento); srov. vlask. fióco raucus
chraptivý.
- Fildiš**, vildiš srb. fildiš bulh. ebur; asiat.: turc. fil diši
id. téhož původu filj, vilj srb. charv. elephas, něc. φίλιον
id. — arab. pers. turc. fil slon; dostalo se i do skand.:
fill elephas, Holtzm. p. 87. — Sem náleží také špan. al-fil
der Laufer im Schachspiel, po rusku se jmenuje слонъ, a
2. část složeného jména špan. mar-fil slonová kost; diš
turc. zub.
- Fiskati**, -skam vb. dur. srb. hvízdati fisnuti, místo fisk-
nuti, sibilare, sibilum edere, fiska i hiska clamor laetus
„kako čine fisku i veselje“; 2. sonitus, strepitus, sibilus „stoji
fiska bubnā i sviralā“; fištati acriter clamare; ze vlask.
fischiare sibilare, tibiā canere, strepere, stridere, fischio
sibilus hvizd.
- Fintyniec**, gen. -ńca pol. inconstans, vanus, vaniloquus větro-
plach (v Ciz. Slov. str. 157. chybně fintyniec); z fr. fu-
tile, qui est de peu de consequence, de peu de valeur; fr.
z lat. futilis špatný ničemný; *l* proměněno v *n*. Sem také
náleží pol. fiute, g.-ego vaniloquus, nequam; ze fr. futé
astutus.
- Flint** čes. sklo fintové; něm. Flint-glas, angl. flint-glass;
též fr. flint id. — původu germ.: ags. angl. flint, švéd.
flinta f. silex křemen.
- Floret** pol. rapír; z roman: fr. fleuret, vlask. fiorètto,
špan. florete Stolsrapier.
- Fora** pol. ven, v prápovědi: fora ze dwora; ze vlask. fuora;
také portg. fora ven — z lat. foras id. Téhož značení i pů-
vodu jest i srb. fora ve prápovědi: „kandelora, zima fora“;
v. Kandelora.
- Fota** pol. Haartuch; cizí, čistě pol. włosianka; srov. skand. fat
vinculum, vestis, fata vestire; ač není-li to slovo pol. pů-
vodu orientalského.
- Freza** pol. obojek, okruží collare plicatile; ze fr. fraise id.
„sorte de collet double et à godrons“.

- Frita** čes. fryta pol. Glasmasse; z roman.: vlask. fritta, špan. frita, fr. fritte; též něm. Fritte hmota, z které se dělá sklo.
- Frytata** pol. pečivo s vějci i máslem; ze vlask. frittata Eierkuchen; špan. fritada jídlo, které se v pánvi praží nebo smaží.
- Fruliti** slov. flare, inflare tibiam; ze vlask. frullare pískati, hvízdati, šuměti.
- Fruštati** charv. Stat. - Pol. verberare, flagellare bičem mrskati „Vištica (maga) ima se fruštati“; ze vlask. frusta flagellum, frustare flagellare.
- Fulati se** srb. circumreptare loudati se „Pa se Porča pokraj Save fula“ Nar. - Pjes. místo ulati se id. *f* jest předsuto, jako ve fuzda (Bocc.) místo uzda habena; z turko - tat. Kořene ul (jol, ol) ire, gradi, circumire, alt. ula eine Richtung einschlagen, Vámb. p. 134.
- Gabie**, pl. pol. quaedam pars navis „przeleciały knle gorą przedziurawiwszy gabie i porwawszy liny niektore“ Niemc. Význam nejistý; to slovo připomíná fr. gabie, vlask. gabbia specula nautica ad malum koš stěžňový; také nřec. γάμπια, turc. gabja id. ze vlask.
- Gabrovec** čes. rod kamenův, ze vlask. gà b bro lapis serpentinus.
- Gaby** pl. mrus. Teichmuscheln skořepiny v jezerách (Arch. III. 163.); to slovo by mohlo kořenem souviseti se strpus. gaba wo, Voc. rana bufo, jak se zdá, fem. místo -wa, stsllov. жаса rana, rus. жаба rana bufo, čes. žába a t. d.
- Gacati**, -cam srb. vadare břísti, bředu, broditi se; ze vlask. guazzare id. guazzo brod.
- Γαγαν** vb. stsllov. conjicere, putare, v. Γαγαν.
- Gaga** (-gù f.) bulh. rostrum zobák; z turc. gaga id.
- Galeb** m. slov. larus, srb. galeb avis aquatica albi coloris bílý vodní pták velikosti holuba; jak se zdá, z galęb; kořen gal asi ve značení: sonum edere, od něhož pravděpodobno také rus. гáлка, stsllov. strus. гаганы monedula kavka pochází. Srov. skand. gal-a, ags. stněm. gal-an canere, prvotně asi zvuk vydávati; lot. galotės vociferari, koř. gal.
- Galen**, a, o adj. bulh. serenus, laetus, e conject. „uviva se galeno okolo lůskavi - tě (lůskav splendidus, nitidus) ženi“ — v tomto místě by galeno mohlo také „přivětivé“ značiti; to

slovo může pocházeti ze řec. *γαληνός* tranquillus, serenus; též něc. *γαληνός* id.

Γαληνη, γαληνη vb. dur. psl. exsilire „γαληνη γορυ“ Psalt. - Pog. *γαληνη* prorocy Vost. *γαληνηνη* saltatio; jest sotva ve spojitosti s got. *goljan* salutare pozdraviti; srov. raději řec. *ἀ-γάλλω* zdobím, velebím; pass. poskakuji, dávám radost na jevo, *ἀ-γαλλημα* jevení nadobyčejné radosti; *α* jest, jak se podobá, praefix; koř. *gal* (*γαλλ*).

Galiti srb. s předložkou *raz* — exhilarare, *raz galiti se* = rozjasniti se, „razgali se vrijeme“ serenascit; srov. řec. *γαληνός*, dor. *γαλαῖνός* tichý, pokojný, jasný, *γαληνιαῶ* jsem tich, pokojen, jasen, *γαληνίζω*, inf. — *ζειν* utišiti, upokojiti, rozjasniti.

Galiti se vb. srb. nigrescere, *galin*, m. equus ater vraný kůň, *galić*, m. corvus havran, *galo-vran* cornix atra, *galonja*, m. bos ater černý vůl; slov. *galč*, m. atramentum černidlo. Kmen *gal* ze staršího *gar*: srb. *gar* 1) color fuliginous barva sazovitá, 2) cinis stramenti popel ze slámy, *gariti* fuligine denigrare sazemi očerniti; *gar* náleží ke stslov. *γορατη* ardere; srov. rus. *орáпъ* color fuscus.

Galiti, -lim, srb. adpetere, desiderio corripit žádati, toužiti po něčem, *galjenje* subst. vb. desiderium, *galjuh*, m. amans epularum; pol. obs. *galić*, -lę adpetere rem, studere rei — zdají se býti staršími tvary sloves *жапати* i *желати* cupere, desiderare.

Galiś, dluž. s předl. *za-*, obstruere, obturare zahatiti, *zagaliś* šyju retro flectere; srov. ags. *gælan* impedire býti závadou.

***Gal**, nyní *hal*, koř. čes. *otiar*, v. *Zahálet*.

Γάλκα, russ. titio hlavně; srov. lit. *pa-galys* poleno, lot. *pa-gals* i *pa-gale* 1) id. 2) titio, co do významu třeba uvážiti, že *полакано* (stslov.) čes. poleno se odnáší ke slovesu *полапати* ardere; v. *Γαλεληνη*.

Ganač, m. gen. - nča srb. 1) unguis dráp, pařát (dravého ptáka), 2) harpago hák na korábech, lodích; původu románsk.: vlask. *gancio*, špan. portg. *gáncho* uncus klika, hák; také něc. *γάντζος* id. Vyskytá se v srb. také *gandža* i *kandža* unguis dráp, harpago, kteréž pochází z turc. *kandža* uncus.

Ганати, -ах vb. dur. stsl. proponere, **гананіе** propositio, aenigma, conjectura; **за-ганати**, -ах conjecturā assequi uhodnouti; slov. v-ganiti, na místě -nuti, -noti, v-ganjati, v-ganjevati conjectare hádati, v-ganjka aenigmati solutio, v na místě z; stsl. **оу-ганати** conjicere; slov. za-gonetati aenigmata invicem solvere; gonotka, za-gonetka, za-ganka, -gonka aenigma hádanka, gonetanje auspicium, gonetnik augur ptákovpravec; charv. srb. gonetati, conjectare, aenigmata proponere, gonetka, za-gonetka aenigma, gonetatica id. od-gonetati aenigmata solvere, od-gonetlaj vyložení hádanky; rus. prov. **од-гону́ть**, **у-гону́ть** uhodnouti; dluž. z-goniś experiri. Nachází se sice ve skr. koř. **gan** (10. par. interdum átm.) numerare; putare, existimare; respicere, rationem habere, aestimare, k němuž by se slova uvedená potahovati mohla; jest ale pravděpodobnější, že kmeny **gan**, **gon** stojí na místě **gadn**, **godn** i že náležejí ke kořeni **gad**: stsl. **гадати**, -ах conjicere, putare, conjecturā assequi, slov. gadati, čes. hádati conjicere, rus. **гада́ть**, -а́ю conjicere, vaticinari, opinari, pol. gadać loqui, disserere, blaterare. Srodná jsou: lit. **god-óju**, -óti i **god-au**, -ýti conjectare, opinari; **góda**, laus, **godóti** žem. laudare; **žad-ù**, -éti loqui, promittere, **žadas** vox, lingua, oratio, **žódis** verbum, kdež počát. **g** proměněno v **ž**, lot. **gādāt** cogitare, curare, iz - **gādāt** excogitare, **gōdit** putare, censere, cognomen dare; skr. **gad** loqui, dicere, 1. sg. praes. **gádāmi**, **gada-s** m. dictum, sermo, **gad-gada** (se zdvojeným koř.) 1) lallans, balbutiens, 2) subst. actio balbutiendi; zend. **gad** loqui; ir. **gadh** vox; srov. také ags. **gidd-ung** (gēddung) parabola, aenigma, divinatio; koř. **gid**, jehož *i* může býti *s a* stenčeno. Sem náležejí také: pol. **god-ło** motto, kmen **god**, suff. **ło**, rus. **рѣчь** signum, tessera (milit.) na místě **gad-slo**, pol. **hasło** id. asi z brus. — v čes. heslo jest *a* kořenné slabiky *v e* seslabeno.

Ганити, s předl. **но-** profanare Trigl. strus. vlastně poskvrniti polluere, rus. **но-га́нить**, -ню profanare, polluere, srb. **поганити** polluere, pol. **ganić**, **nić**, čes. **haniti**, **haněti** vituperare, **hana** vituperium, ignominia, pol. **na-gana** vituperium, **hlaž**. **hanić** vituperare, contumeliā afficere; stsl. **но-ганъ** adj. impurus nečistý, bulh. slov. charv. srb. **по-ган**

id. kmen gan z gadu, srov. stsl. no-нонь místo -нодь vedle покодънь čes. povodeň inundatio. Kmen gan místo gadu nachází se také v lot. gānit polluere, dehonestare, conviciari, profanare; gāna, gānis stulte se gerens, gānekliis macula ignominiae, 2) homo stolidus, gāniba immunditia, maculatio, profanatio (*гъньба. slk. haňba, čes. hanba) pa-gans convicium in hominem molestum, vlastně nečistý immundus. Koř. gad: stsl. гадити, гадѣ vituperare, abominari, slov. gaditi vituperare, fastidium creare, charv. gaditi inquinare, srb. gaditi fastidium creare, rus. гадить, -жу nauceare; inquinare, polluere; perdere, подгадить corrumpere, depravare, fastidium creare „упрямства духъ намъ всѣмъ подгадить“; čes. obs. haditi (hažu) vituperare, pak zastar. žadlati, -aju inquinare, polluere, profanare „ani žadlaju svědectvie mého“ nec profanabo testamentum meum, Vulg. hluž. žadlawy fastidium creans, foedus, hnusný. Koř. gad jest srodný s lit. gad-inti perdere, pessumdare, violare, stprus. po-gadint pessum dare; jak se zdá, též s lit. gėd a dedecus, probrum hanba, gėdinti ignominiā afficere, conviciari, dehonestare, polluere, stprus. gid-an acc. sg. probrum, jejichž kmenové samohlásky z *a* stenčenými býti se zdají. Možná, že i skr. gada-s morbus sem náleží. Srov. též ir. gadaim, gaodaim, koř. gad, rapere, vulnerare oloupiti, raniti. — Jiného původu jest stsl. поганъ, поганинъ gentilis, čes. pohan; v. Ciz. Slov. 68.

Garčín, m. slov. malus stežeň lodní; cizího původu; jest, jak se domnívati lze, ve spojitosti se vlask. quercino, lat. quercinus dubový.

Garga (-gŕ f.) bulh. corvus hayran; z turc. karga, cornix; odtud také nřec. *карга*.

Gariti serb. fuligine denigrare, v. Galiti se.

Garje f. pl. slov. scabies, garjav, garjast scabiosus prašivý; jest, jak se podobá, cizího původu; srov. pers. gar, garī scabies, cigan. ger, f. id. (Beitr. I. 153.); rum. z-gėrijat verkratzt, z-gėraeju scabere, scalpere škrabati.

Garlina pol. rudentis genus Gier-tau; cizího původu; na místě Gier-tau jest v něm., jak se domýšleti lze, také *Gierleine v užívání, jehož holld. forma by byla *geer-lijn, f. — uváženo buď také vlask. gherlino lodní lano.

Гáсписы, m. pl. (námor.) rus. Bugstücke, Bughölzer dřeva, ze kterých složena jest přední okrouhlna korábu; z angl. hawse-pieces id. — hawse díra v korábu pro kotevní lano, pieces pl. kusy, sg. piece = fr. pièce kus.

Гáтáтí, -лж stsl. conjicere, vaticinari hádati, předpovídati, га-тáтíтíе, n. aenigma, propositio, divinatio, interpretatio somniorum, гáтáтíа divinatio, conjectura, fraus, bulh. gá t a n k a (-kù, f.) aenigma, slov. gá t a t i conjicere, charv. gá t a (Stul.), gá t n j a divinatio, slov. gá t a v e c, charv. gá t a l a c, gá t a v a c hariolus, srb. gá t a t i divinare, gá t k a res respondens, gá t n j a narratio povídka, gá t a l o fabulator mluvka, gá t a r fatidicus, magus hadač, čaroděj; koř. gá t; uvážiti sluší skand. gá t a, švéd. gá t a aenigma; srov. též star.-ir. gá th intelligens, sapiens důmyslný, moudrý, th na místě t — Zeufs p. 82. — rum. gè t è e s k conjicere.

Гáтá, f. agger hráze (rus. chron.) rus. гáтá f. i gá t a (оbа.) pons vimineus Faschinenweg, slov. gá t, m. canalis průplav, gá t a pons vimineus, srb. gá t der Ableitkanal neben dem Wehr stoka vedle jezu; 2) cellae genus druh sklepu, pol. gá c, - ci, f. agger, fascis virgultorum, pons vimineus, boh. há t, f. gen. - t i i t ě fascis virgultorum, agger vimineus, stč. há t nemus, slk. há t arbores in pratis, confiniis, 2) moles jez, hluž. há t, m. agger, piscina, dluž. gá t piscina rybník; rum. gè t e ž sarmenta, virgae proutí. — slov. gá t i t i, gá c á t i iter. obturare, charv. gá t i t i aggere cohibere, pol. gá c i c, - c e obturare viminibus, čes. há t i t i 1) id., 2) perturbare „vino mozek hatí“ Puch. — h á t i t i se adversari, haerescere „hatí se mi to v krku,“ slk. h á t a t i - t á m, aggerem struere, hluž. h á c i c id. — so haerescere; bulh. z a - g á š t è vb. pf. z a - g á š t j u v a m vb. dur. de-tineo zdržuji, rus. z a - g á t á t ь - g á v ý, dur. — гáчивáть obturare viminibus; slov. z a - g á t a via angusta, z - g á t e k obturamentum, embolus zátka; čes. z á h á t a 1) sepimentum, 2) obs. vicus — atd. magy; gá t hráze, jez, gá t - o l hrází opatřiti, ze slovan. Koř. jest gá t, srodatý se skr. g h á t (1. átm.) conjungere, facere, conficere, g h á t - a n a, n. junctio, conjunctio spojení, á - g h á t a limes, terminus hranice.

Gá v them. v. 0-гá v н e.

Gá v e c slov. Kibitz. čejka; srov. lat. gavia id. Koř. g u s o n u m edere, skr. g a (1. átm.) sonare.

Gawiedz, -dzi, f. pol. turba, multitudo, vulgus, slk. hawiad turba, čes. havěď i -věť, gen. — i, f. pecus volatile, 2) turba, vulgus; lit. gowėda turba, multitudo, gowada grex, agmen, turba — ze slovan.? Koř. gu sonum edere, od něhož pochází také stsl. **rowađo** bos, grex. K témuž kořeni náležejí též lit. gauja grex stádo, láje, gauju gauti výti, prvotně „zvuk vydávati“, skand. geýja latrare, kteréžby v got. znělo *gaujan místo *gavjan. Od téhož kořene pocházejí také:

Gawęda pol. blatero, garrulus mluvka, m. gawędzić, -dźe blaterare tlachati; lot. gav-ilēt, ileju, jubilar, gavelite, f. jubillum; pak stsl. **rowopъ** clamor, tumultus, slov. charv. srb. govor sermo, rus. **róворъ** sonitus, strepitus, čes. hovor sermo a j.

Giez, gen. gza, pol. dem. gzik oestrus střechek, též gies, -a, m. 2) giez, gen. gzu, také gies, -u furor vaccarum střechkování; libido chlípnoř, gzić, gźę vehementer pungere, incitare, irritare pichati, bodati, popouzeti, -się 1) aestu exagitari, furere, (de vaccis) střechkovati, 2) coitum appetere, gźenie furor, appetitus coitus; slk. gziť sa petulantem esse, jociari gziwý, gźec petulans, jocosus. Temného původu; srov. lit. gėž-u, -ti prurire, titillare svrběti, lechtati, gėžũ-s, gėžti-s vehementer appetere dychtěti, toužiti po něčem; srov. též skand. geys furor, vehementia. — Stsl. **кзъ**: **pac-кзъ-мзтн са** inflammari jest, jak se podobá, jiného původu.

Giezło pol. (Mikl.-Gramm. III. § 799) též gziło vestis lintea levior plátěný oděv, také ženská kořile, dim. giezłko, psáno též giesłko; vyskytají se také tvary: zgiło, Żdźgiło i żgiło (Poznań.) vestis feralis, vestis funeraria rubáš. Slovo záhadné; zda nevzniklo přesmyknutím hlásek ze stněm. silicho toga?

Гикъ m. rus. le gui, la grande vergue spodní ráhno velké plachty lodní; z holld. gijk id. také něm. Giek-baum.

Гинь, m. rus. la caliorne, sayorne vytahovací lano na korábech; z holld. gijn, m. das Tau, vomit die Ladung ins Schiff gewunden wird; také něm. Gien, f. v tomže značení.

Гинь-лѡпарь m. rus. le funin, franc-funin lanoví dehtem napuřtěné. Slovo složené, 1. část jest **гинь**, v. předešlé, 2. část **лѡпарь** značí lodní lanoví rudentes, armamenta navis a jest též cizho původu: něm. Looper rudentis genus lano, kterým

ločky a veliká břemena do korábu tahají; to slovo jest vlastně dolnoném.

ГЛАДѢТИ s předl. из-, за- stslov. delere, exstirpare, čes. za-hladiti, rus. заглядѣть, pol. zagładzić id. za-głada deletio a j. — jsou, jak se zdá, jiného původu, než **ГЛАДѢТИ** laevigare; srov. skand. glata perdere, delere.

ГЛАДЪ stslov. famēs, slov. charv. srb. glad, m. charv. srb. též glad, -di, f. rus. голодъ, mrus. hołod, pol. głod čes. hlad, hluž. hłod, polab. glad, (glaad, S. glada J. P.) id. bulh. glad-en esuriens, famelicus; **ГЛАДЪ** přesmyknutím hlásek z *galdŭ místo *gardŭ; prvotné značení jest cupiditas; slova uvedená jsou ve spojitosti se stslov. sloves. жальдати, жьдати, cupere, desiderare; жьд místo гьд, гьд. Srodná jsou: skr. gardh, grdh (4. par.) desiderare, appetere, grdhnu-s avidus (srov. stslov. жьдальнь cupidus); lit. gardus, lot. gārds boni saporis; co jest chutné, toho si žádám; got grēdus famēs, grēd-on esurire; stněm. krát, grát aviditas, grát-ac avidus, vorax; cupidus; skand. grádh-r aviditas, grádhugr avidus, Holtzm. p. 83. stsas. grād-ag avidus, ags. graed-ig id. angl. greedy cupidus, avidus, vorax; důležité jest star. ir. gorte, f. famēs, jehož t stojí pravidelně na místě d, jako ve fit (koř.) scire místo vid.

Гламaza charv. praestigiator, impostor, histrio kortyzoun, podvodník, glamazati nugari; srov. stsas. galm sonitus, holl. galm hlahol, zvuk, znění, galmen sonare; možno však, že glamaza náleží ke stejnému koření, jako srb. glomot, kt. v.

Главьни titio „главнѣ естъ дрѣво огорало“ Bon. — 2) carbo, bulh. glavnè, f. slov. glavnja titio, srb. glavnja i glamnja poleno, glavnjica (od žita) uredo sněť, rus. головня (též главня, ze stslov.) titio, uredo, pol. głownia titio, lamina, čes. hlavně i hlaveň, f. id. hluž. hłownja, dluž. głownja titio. **Главьни** vzniklo přesmyknutím hlásek z гал-ньни; koř. jest gal (ardere, candere); lit. pa-galys m. pars ligni secta poleno, lat. pa-gale, f. i -gals m. id. 2) torris, titio Feuerbrand; srov. též ir. gal calor, ardor teplo, horko, žár, kymr. golen, stkymr. golou, korn. golou, golow lux, lumen světlo; příbuzným zdá se býti též skr. ghalá, f. lux solis, lux splendida, splendor: v. Галка.

Глева, f. глевъ m. rus. glutinosa materies, quā pisces obducuntur sliz na povrchu ryb; глев, jak se zdá, místo глѣс — srov. lot. glīwe sliznatá hmota zelená ve vodě, glutinosa materies viridis in aquā quae invenitur, P. — srov. také angl. glew gluten klej.

Glib, m. charv. srb. coenum, bláto glibav lutosus, glibonja segnis; slova tato souvisí s charv. srb. slov. za-glibiti se immergi, luto infigi váznouti ve blátě, strus. галенѣти prehendi, immergi; v. галѣти; srov. švéd. klíbb glutinosa materies, stněm. kleb, klebo gluten klej, sřněm. klep m. i klěbe f. viscus, litura, gluten; angl. glib lubricus slizký; korn. glib, armor. gleb, kymr. gwlyb. humidus vlhký, mokrý, korn. glib-or, armor. gleb-or humor; podobně zní také lit. glib-ys, též žlibas adj. žlibys subst. lippus křhavý, kapravý.

Глина, f. stslov. argilla, testa, slov. charv. pol. dluž. glina argilla, rus. глина id. et bolus, čes. hlina, hlína argilla, 2) limus, hluž. hlina, polab. gleinó J. P. id. — nřec. γλήνη argilla, ze slovan. — Srodným zdá se býti řec. γλίνη gluten kliš. klej, srov. co do významu ags. līm gluten, bitumen, argilla, calx. Zdá se, že charv. srb. g njila argilla, limus, terra figlina, creta figlina přesmyknutím hlásek ze glina se vyvinulo.

Глипати, -амъ cernere, circumspicere dívati se, hleděti na něco, Trigl. — rus. глипáть (obs.) adspicere, oculis immotis intueri; i kořene glip jest, jak se podobá, z a seslabeno; srov. skand. glāpa intueri Gr. gr. — holl. gluipen schielend lauern; řec. βλέπω conspicio, adspicio, video, místo γλεπ- jak viděti z dor. γλέφ-αρον = βλέφ-αρον palpebra, víčko náoční, počet. oko; prvotný tvar kořene byl glap.

Глиста stslov. taenia, bulh. glistè, glistijá, f. ascaris, lumbricus; slov. charv. srb. pol. glista id. russ. глиста id., taenia, čes. hlísta i. q. pol. hluž. hlísta, hlistwa lumbricus, taenia; slov. charv. též glist, m. pol. i glizda, čes. také hlíst a hlíšť, m. polab. gleist to, co bulh. Kořen jest pravděpodobno glit, jehož t před t přípony proměněno v s; srov. lit. glit-us lubricus, mucosus, glutinosus slizký. — maď. gliszta lumbricus, ze slovan.

Glob koř. charv. z-globiti, místo a vedle s-globiti, srb. z-globiti (съ-глобити) conserere, componere složití, s-gla-

bati, dur. z-glob (*съ-глобъ) articulus kloub, 2) conjuges manželé, srb. z-globi, pl. fibulae, stslav. раз-глобѣти remittere, slov. charv. raz-globiti vb. pf. raz-glabati dur. disjungere, solvere rozdělití, rozpustítí, charv. srb. u-globiti inserere (clavum), pol. głobić, -bię premere, comprimere, vexare, tisknouti, stískati, trápiti, z a-głobić clavis firmare, roz-głobić to, co stslav. a srb. čes. hlobiti infigere, clavis firmare, s-hlobiti conserere, componere, slk. hlobiť corradere, vy-hlobiť excutere, roz-hlobiť remittere, solvere. Sem pravděpodobno náležejí rus. о-глобѣ Festerstange bidlo ojnice, t. j. bidlo vidlatého oje; čes. o-hlobné Einfassung „margo“ Bhm. 2) columna „v ohlobni oblakovej mluvieše in columna nubis“ Pass. 98. 7. o-hlubeň i -bně f. též -bnice der Brunnenschrank, die Einfassung um einen Brunnen, o-hlubiti einen Brunnenschrank machen, místo o-hlob. — Za příbuzné možno pokládati: lit. glób-iu glób-ti, glob-óju, -óti umfassen, umarmen, umhüllen objímati, odítí, odvati, glóba Umarmung, glébys náručí, ein Armvoll, ap-gléb-iu rukama obejmú; gléb ze glab, což jest pravý koř. — stprus. glab koř. umarmen objímati, them. inf. glabú, po-glabú 3. sg. aor. er umarmte; srov. též skr. koř. glah ze glabh capere, sumere, prehendere, accipere captare, jehož prvotná forma jest *grabh.

Glomot, m. srb. strepitus, čes. hlomoz m. tumultus; kmen glom; srov. skand. glama strepere, garrire, glam strepitus, švéd. glam, garritus tlachání, glama blaterare tlachati, blebtati, dán. glam latratus.

Глота stslav. ὄχλος turba množství lidu, chatra, 2) multitudo неспыннае глоты Мен.-Вук. 3) populus; slov. glota 1) cohors, caterva, 2) herbae inutiles, srb. glota 1) pauperes, 2) = čeljad familia, 3) herbae inutilis genus, mrus. глота turba; rum. gloatè id. ze slovan. — Možno, že glota stojí na místě staršího *klota, k čemuž poukazují srb. slota res immensae magnitudinis, čes. slota faex populi, ježto by mohly býti vedlejšími tvary někdejšího *klota, s nimiž se dá porovnatí skr. slatha ze klatha laxus, relaxus, solutus.

Γλοῦμα, f. stslav. impudicitia, slov. gluma jocus, insania žert, šílenství, charv. gluma comoedia; čes. obs. hluma, m. mimus, Rozk. — stslav. глoумъ, m. scena, jocus divadlo, žert, rus.

глумъ jocus; stslav. глѡѡинти сѧ -мѧкъ сѧ garrere, irridere; elato animo osse, též beze сѧ, глѡѡмѧннѧ, n. pugatio, ludus laškování, hra; animi elatio povznesení mysli; slov. glu mi ti se jocari, rus. глумѧть, -мѧѧ id. -ся о комъ, irridere, поглумѧт-ся (dur.) meditari, stslav. по-глѡѡинти сѧ id. 2) garrere, exercitari; глѡѡмѧннѧ scenicus herec, 2) distractus roztržitý (srov. skand. gleyma oblivisci), rus. глумнѧкъ jocular; stslav. глѡѡмѧць scenicus, mimus, nuntius, charv. glumac tibicen, histrio, scurra, sannio, praestigiator, herec, šašek atd. srb. glumac histrio, slov. glumač id., glumar praestigiator; rum. glum jocus, glumec jocosus, glumesk jocari. — Od přibuzného kořene odvozená jsou následující slova german.: skand. glum-r strepitus, laetitia, glum-r strepitus, gylm-r resonantia, strepitus, gleym-r adj. laetus, glym-ia sonare, strepere, ags. gleám laetitia.

Глѡѡпъ stslav. stultus, bulh. glup-av, slov. glup i gljupast, charv. glup, rus. глѡѡпѧй, pol. głup-i, -ia, -ie, čes. hloup-ý, hluž. hłup-y stultus polab. gleup-y juvenis (gleipe J.) mladý, vlastně nezkušený, nevědoucí; — lit. glúpas i gliúpas, lot. glupis i glups stultus; srov. skand. glöþ-r fatuus, stultus, glapna deficere, gleþja ze glapþja (praet. glap-ta) narren, glúþna contristari.

Глѡѡкъ f. stslav. tumultus, глѡѡкъ m. sonitus, глѡѡкѧннѧ subst. vb. tumultus od zaniklého slovesa *глѡѡкѧти, bulh. glùč, m. glùčka (-kù, f.) tumultus, objurgatio, glùčè tumultuor, objurgo, slov. golč, gouč loquela, golčati, goučati loqui; rus. гулъ strepitus, fremitus, resonantia. — Schm.-Wb. vedle гулъ — očekával bys голкъ; rus. prov. голкъ sonus, голчатъ sonare, clamare; pol. z-giełk tumultus, strepitus z-giełczec ejulare, gemere, čes. hluk tumultus; turba, hlukot tumultus, hlučeti sonare, hluž. hołk, hołkot tumultus, holczec hołkać, hołkotać tumultuari, strepere. — глѡѡкъ tumultus, olim Jerem. 45. 25. jest forma čes.-rum. gāēlčavè tumultus, gāēlčevesk tumultuari, ze slovan. Kořen stslav. глѡѡкъ přesmyknutím hlásek z gůlk; srodný kořen nachází se také v lit. gulk-szczoja rumor est. Jiné skupení hlásek nachází se ve švéd. glunka-s mutire, mussare, det — narratur, rumor est; přibuznosť toho slova s uvedenými slovan. slovy jest tedy pochybná. Od kořene глѡѡкъ pochází také stslav. глѡѡкъ sextarius, urceus žbán; podobným

spůsobem souvisí řec. *βομβυλιός* nádoba s úzkým hrdlem se slovesem *βομβέω* zvučím, duním, hlučím. Něm. prov. Gölker = ein enghalsiges Gefäss, kteréž se v Rost-ově řec. slovníku co výklad statn. jména *βομβυλιός* vyskytá, pochází, jak se podobá, ze slovan. Uváženo buď také něm. ein-gulkern cum strepitu infundere, jehož kořen gulk mohl by se stslouv. kořenem *гълъ* býti srodným.

Гълъ-гъти, -гъти stslouv. prehendi, **гълъгъти** -гъти 1) id. 2) immergi, slov. charv. srb. za-glibiti se luto immergi uvážnouti ve blátě, **о-гълъгъти, -гъти** infigi; ve pramenech stslouv. nachází se na místě *гълъ* často *гълъ*, což jest, jak ze tvaru *гълъ* viděti, méně správně, **оу-гълъгъти, -гъти** i **-гълъгъти** infigi, avšak **оу-гълъгъти** Ber. Ziz. **оу-гълъгъти** místo **оу-гълъгъти** id. „*лице ѹто бѣдетъ оу-гълъгъти въ зѣбѣхъ* Nom.-bulg. 4. *гълъгъти оу-гълъгъти*, Ioann. **оу-гълъгъти** (místo *гълъ-*) **въ сѣти**, Euph. **оу-гълъгъти**, -гълъгъти infigere. — Srodnými zdají se býti stněm. *chlīpan*, *klīban*, *sīnēm*. *klīben* haerere, *glutinari*, nnēm. *kleben*; ags. *clifan*, *clifian*, *cleofian* haerere, *adhaerere* lepiti se, váznouti, lpěti, švéd. *klibba* adglutinare. — V lit. *glebu* i *glembu*, inf. *gleb-ti* lubricum fieri vel esse jest pro různost významu příbuznost pochybná.

Гълъгъти adj. stslouv. *crystalli въ образѣ гълъгъти* *ἐν ἔιδει κρυ-σταλλου* Prol.-belg. (v Lex. II. *гълъгъти*); srov. lit. *glitus laevis*, *lubricus* hladký, *slizký*, *glité* něco *slizkého*, *lepkost*, *glitinti laevigare*, lot. *glīts laevis*, *decorus*, *pulcher*; švéd. *glitt*, n. *laevitas* hladkost.

Гълъгъти m. *pituita*, *suppuratio*, *succus* stslouv. *гълъгъти* Greg.-lab. Alex. *succus štáva*, slov. *glén* 1) *pituita*, 2) *hydrops boum* *sliz*, *vodnatelnost* *hovézího dobytka*, též *dlén*, *glénast* *humidus*, rus. obs. *гълъгъти* f. *succus*, pol. *glén*, *glan* *sedimentum*, *glo n* 1) id. 2) *argilla*, 3) *conferva* (botan.), čes. *hlen* (na jazyku, na zubích) *pituita*, slk. *hlen* *limus*, *hlpž*. *hlen* *pituita*. Srov. lot. *glīnōt* *leniter* *pluere*, koř. *glin*; srov. také řec. *βλέννα* f. i *βλέννος* n. *pituita*, *mucus*, *limus*, jehož *β* by mohlo státi na místě *g*.

Гълъгъти, starší tvar *гълъгъти*, *гълъгъти* stslouv. *pellere*, *impellere*, *abigere*, *persequi*; koř. jest *gūn* z *gan*: *гълъгъти* Vita-Theod. *гълъгъти* Supr. *гълъгъти* Ostrom. — v přítom. čase jest prvotně *a* kořenné slabiky zeslabeno v *e*, následkem čehož počátečně

g proměněno v *ž*; slov. gnati, ženem i renem, charv. serb. gnati ženem, rus. гнать, женý; pol. gnać, gnam, forma neústrojná, v nové době utvořená na místě zastaralého žone; gnać bývá nyní obyčejně iterativem gonić, — nię zastoupeno; čes. hnáti, ženu, hluž. hnać agere, pellere, přitom. čas zastoupen bývá slovesem čěrju, dluž. gnaś vb. n. currere; polab. gnol = čes. hnal; — гонити -ниъ, vb. iter. stslav. pellere, persequi, гонити поць, въприце Šiš. гонима по ниъ Chron. гонили са по ниъ ib. гонити са coitum appetere (de animalibus), гоненик subst. verb. persecutio, bulh. gonè ago, slov. goniti, -nim id. krava se goni vacca coitum appetit; serb. goniti, -nim agitare, gone se xecovi coitum appetant lepores; rus. гонѣть, гонѣ, častěji гонѣть agere, pellere, — кого, — ся за кѣмъ persequi, гонимый qui agitur, pol. gonić, -nię i. q. rus. — się 1) persequi se in vicem, 2) coitum appetere, de vaccis, capris et damis, boh. honiti, -ním i. q. russ., — se i. q. pol. 1) — honiti se, hancovati se coitum appetere (de animalibus) hluž. honić, -nju agere, persequi, dluž. goniś pellere, ganjaś currere, — za s instrum. persequi. — rum. gon-esk persequi, abigere, gonicè vacca coitum appetens, ze slovan. — Srodná jsou: lit. gen-à, præt. gin-iaú, inf. gin-ti i giti hnáti dobytek, gan-ýti pásti dobytek, Schl.-Don. vlastně sem i tam honiti, ganykla pastviště, guiniotii gainioti (Bezz.) -oju agere, pellere — kdež i kmenové slab. jest vsuto; kořen prvotně gan; lot. dzenu idzinu, inf. dzīt místo dzin-t hnáti, dzenāt, -aju vb. iter. agere, pellere, persequi, dz z *g*, ganīt pascere; stprus. gun-twei id. skr. han z ghan ferire, pulsare, 2) interficere, s předlož. apa- abigere, depellere, s pará- abigere, propellere hnáti, puditi; zend. koř. zan, zan ferire, prvotně *ghan: zainti i žainti bije = skr. hánti. Sem náleží také ir. gonaim píchám, bodám (pungo, vulnero); srov. též korn. ken (koř.) honiti, odtud ken-yt venator, jehož počátečné *k* stojí asi na místě *g*.

Gnida (-dà, f.) bulg. lens, -dis. slov. charv. serb. gnjida, rus. гнѣда, pol. dluž. gnida, čes. hluž. hnida; polab. gnedáy J. P. gneidáy J., pl. — lit. glinda; lot. gnidas, pl. (ze slovan.?) ags. hnitu; stněm. knizi místo hnizi, pl. švéd. gnet, f. dán. gnid, id. angl. nit, f. holl. neet, srněm. niz, f. lat.

lens, g. lendis, ztrátou počátečné souhlásky; řec. *κόνιδες*, pl. star.-ir. sned, kymr. nedden, armor. niz, kdež počát. souhláska odražena. V lit. a lat. stojí *l* na místě *n*, *n* před *d* zdá se býti vsutým. Dle ags. řec. i star.-ir. lze se domnívati, že *g* ve slovan. lit. a lot. slovech stojí na místě *k*, ve švéd. a dán. na místě *h*.

ГНѢТИ, **ГНѢТЪ** stsl. accendere rozníti, **ПОДЪ-ГНѢТИ** sufflare, **ПОДЪ-ГНѢТА**, **-ГНѢТЬ** fomes, stimulus podnět, **РАЗ-ГНѢТИ**, dur. **-ГНѢТАТИ** accendere, slov. pod-raz-gnětiti, id. rus. **ПОД-ГНѢТЬ**, dur. **-ГНѢТЬ** incendere, **ПОД-ГНѢТА**, **-ГНѢТЬ** to, co stsl. — nachází se též **ГНѢТИ**, s předlož. **ВЪ-** accendere, čes. nět: za-nítiti, pod-nítiti atd. Srov. stněm. gneista i ka-neista, sřněm. gneiste, skand. gneisti i neisti scintilla jiskra, stuněm. úf-gneistan scintillare, švéd. gnista scintilla; kořen gnit? stprus. knaistis titio hlavně; srov. též lat. niteo. — Pochybno, zdali *g* jest kořenné nebo předsuto.

Гнјавити slov. charv. srb. premere collidere, slk. gňaviť, hňaviť, ros-gňaviť 1) elidere, conterere, 2) vorare; srov. ags. cneovan flectere, pinsere, subigere.

Go- part. insep. srb. na-go-vijestiti i -vestiti (kmen **ВѢСТ**) in mentem venire, raz-go-vijetan, -vetan, -vitan distinctus, — govor, -tno pismo; kmen **ВѢТ**; u-go-veo = u-vadl, koř. ved, stsl. **ВѢД** marcescere, flaccescere; srov. got. ga- stněm. ka-, ga — part. insepar. got. ga-laubjan, stněm. galaupjan credere.

Go part. enclit. slov. charv. srb. ne-go (skráceně ne-g) 1) quam než, nežli, po 2. stupni přídavných, 2) sed, verum; stsl. **НЕ-ГЪ** Hebr. 11. 25. — Vost. **НЕ-ГЪ-АН** Greg.-Naz. — go i **-ГЪ** ze staršího **-ga**; srov. stprus. ga v an-ga ob, zda, zdali, lit. ga v taiga toť jest to právě, das ist's eben, jo-ga (Bezz.) i jo-g ut, aby; skr. gha, ghā, později ha, hā po odražení počátečního *g* — přívěsná sesilující i s důrazem vyznačující částice, jejíž význam: „zajisté, ovšem; aspoň, ale“ (někdy se však přeložiti nedá), spojuje se s pronom. i částicemi (partic.), na př. vajám gha my ale, sa ghā is utique (sa th. nom. sg. m. pron. is, hic, ille; fem. sâ; n. tat) tvám ha ty ale; ve spojení se zápornou částicí na (non): na gha, na ha sesiluje zápor; řec. dor. γὰ přívěsná částice (jinak γέ, ježto odpovídá slovan. -že) uvádí slovo, k němuž se připíná

s důrazem, na př. *ἔγω-γα, ἔγων-γα* ego vero, equidem *τὴ-γα* tu autem. (Pott-Beitr. VI. str. 257—277.)

Голбе́цъ m. rus. le garde-manger sous le plancher zásobná komora, zásobnice pod podlahou; pochází, jak se zdá, ze skand., srov. švéd. golf 1) tabulatum supremum hůra, horní půda, 2) solum (assibus munitum); 3) locus, forulus in compos. schrána, přehrada: golf-läggga das Getreide ins Fach bringen.

Голётъ m. rus. navigii genus druh lodí; cizí; fr. goëlette, f. — odtud také něm. Goelette.

Голты́ль m. rus. la doucine Hohlkehlenhobel dražebník; cizího původu, pravděpodobno z holl. holkeel, f. stria draže, drážka, žlábek, též vlnovitá ozdoba — proměněním souhlásky *k* v *t* a hlásky *ee* = *ê* v *y*.

Голь rus. = ребра корабля Schiffagerippe, Rumpf des Schiffes statumen navis; z holl. hol, n. caverna, caverna navis, statumen navis doupě, dutina korábu, kostra korábu.

Гольмъ adj. stsl. magnus, **гольмо** adv. multum, **гольмина** magnitudo, bulh. golëm magnus, **големec** magnatum unus, **големина** (-nù, f.) magnitudo, slov. **golem grandis**, permagnus, srb. **golem**, rus. obs. **големый**, pol. **golem y** (obs.) magnus (dle Jung-slov.), čes. zastar. **holem-ý grandis**, **holemost magnitudo**, robur. Slova tato mohla by kořenem souviseti s lit. **gal-iù**, -ėti posse, valere; pak by ve slově **гольмъ** byl **gol** koř. a **-мъ** suffix, s nímž porovnat lze podobný lit. suff. **-imas** v **gal-imas** možný möglich, Ness. **tól-imas** remotus (toli procul), **art-ymas** propinquus, proximus (arti prope); **š** by se k *i* lit. přípony mělo jako zesílení hlásky. Srov. také kymr. **i armor. gall-af** possum.

Гомла stsl. collis, acervus lapidum, slov. **gomila** cumulus, tumulus; insula fluviatilis, charv. srb. **gomila** cumulus, **gomilati** cumulare; them. **gom**, suff. — **ila**. **Гомола** **гомола**, **гомола** stsl. maza; massa, congeries, them. **gom** - slov. **gomolja** acervus, massa, gleba, pol. **gomolka** meta casei mollis, čes. **homole**, dem. **homolka** id. též **pyramis**, **conus**; **strobilus** (obs.) **Wq. hluž. homola**, **homula** massa, gleba, cumulus, **dluž. gomola** panicula milii. Prvotný význam těch slov jest asi: **massa**, **moles**, **congeries**; možno, že jsou stejného původu se stčes. **hom-ota**, nčes. **hmota**, kt. v.

Гомонъ strepitus Azbuk. strus. — mrus. гомонъ homon tumultus, jak se zdá, též sonitus „Pečalnym homonem pohrebajnoho zvona rozljahla-sja skorbnaja viť o smerty Osnovjajenka po vsij Ukraini“ K. M. Sement. XX. pol. obs. gomon tumultus, strepitus, rixa; Jung.-slov. uvádí sice čes. homon rixa, ale jak se zdá, na základě pol. gomon; rus. гомонѣть inquietare, гомонѣть homo inquietus, у-гомонѣть quies, requies, recreatio, у-гомонѣть quietum reddere upokojiti, placare, -ся placari, quiescere, recreari, у = *u* jest záporná částice, pošlá z *ж*; téhož původu jsou: slov. gomuliti susurrare, srb. gomilati strepere (kmen gom) i čes. hamoniti indistincte loqui, blaterare. Srov. skand. gam-an ludus, jocus, ludibrium, hra, žert, pohrávání, ags. gamen jocus, ludus, gamian (Som.), obyčejně gamenian joculari, angl. game, vb. ludere, jocari, 2) subst. ludus, stsas. gaman gaudium, stném. kaman, gaman 1) id. 2) ludus, jocus.

Гонити goniti, v. Гнати.

Горнѣ stslav. adj. pejor, fortior, molestior, gravior; slov. gorši praestantior, charv. gorji pejor, gorje, gore adv. pejus — vlastně jest neutr. adj. — srb. gori pejor, gore adv. pejus, rus. горнѣ pejor, горнѣ adv. pejus, pol. gorszy pejor, gorzej adv. čes. horší pejor, hůře, hůř adv. pejus, starší tvar hóre, štít. hlaz. hórši pejor, horje adv. pejus.

Горѣ 1) n. subst. malum, 2) interj. vae! heu! горѣ мнѣ Šiš. 216. psáno též горѣ; slov. gorje, n. malum, 2. interj. vae! rus. горѣ malum, miseria, moeror, „горѣ отъ ума“, 2. interj. vae! горѣ мнѣ, тебѣ! čes. hoře, n. dolor, miseria, moeror, hluz. horjo, n. malum, miseria, aerumna. Koř. gor z prvot. gar. Srodná jsou: stprus. guréns adj. miser, gurynai nom. pl. — koř. gur z gar — skr. gurú (them.) adj. na místě garu — assimilující silou konečného *u* — gravis, těžký; fig. eximius, výborný; venerandus, ctihodný; v compar. gárijáns (gravior, fig. melior, carior) a superl. gárištá-s nachází se však prvotné *a* kořene gar; got. kauris, them. kaurja gravis s *k* na místě *g*, jak často v jazyku german. — také lat. gravis těžký náleží sem, jestli přesmyknutím hlásek vzniklo z *garvis na místě garu-is, kdež by *i* koncovky bylo přidáno; i řec. βαρὺς těžký bývá právem sem potahováno, jehož počátečné *b* může státi na místě *g* tak, jako v βούς bos na proti skr. gô (z gau) m. f. —

kmen, před samohláskami *gav* — nom. sg. *gāu-s* vůl, býk, kráva, loc. sg. *gāv-i*, nom. pl. *gāvas*, lot. *gōv-s* vacca, stsl. *горъ-адо* bos. Srov. také star. ir. *gor-ith* dolet, *aegrotat*, *gormes afflictio*, *infortunium*.

Горати, горж stsl. *ardere*, bulh. *gorè ardeo*, slov. *goréti*, -rim id. *garati perfundere aquā fervidā*, *garjati urere*, charv. *goréti*, -rim, srb. *gorjeti*, též *goreti*, *goriti*, -rim *ardere*, rus. *горѣть, горю*, pol. *gorzeć, goreć*, též *goreje*, *gorzeje* id. čes. *hořeti*, *hořím*, stč. *hořiu* id., též *splendere* (zastar.) „ten (vóz) hořičše zlatem“ Alex. Výb. I. 1074. *hluž. horič, horječ horju* 1) trans. *urere, calefacere*, 2) *comburi, torrefieri* „*wšitko je wuhoriło*“, „*pola horja*“, so *horić ardere*, *dluž. gorješ, gorjom i gorju* id. *polab. gūri-san ardet*; stsl. *горашть ardens*, *кмы горашть sulphur síra*, srov. skand. *brenni-stein* id. — vyskytá se též stsl. *горашть ardens, fervidus*, Sup. Ostrom. *jemuž stojí pol. gorac-y fervidus*, čes. *horouc-i a dluž. goruc-y* naproti; rus. *горючий ardens* jevílo by se ve stsl. ve formě *горючийнъ*. — rum. *do-gor-esk torrere, infuscare, o-gor-esk vervagere* (srov. *úhor vervactum*) *pri-gor-esk torrere, do-gor-ealè nota ustionis, stigma* — ze slovan. Srodná jsou: lit. *gáras vapor, garúti, -rāju vaporare*, sprus. *garrewingi adv. brünstig ardentem gorme f. ardor, aestus*; koř. *gar*; lot. *gars vapor, nidor horká pára, gar-aini pl. id. ga-rōt vaporem emittere*. Skr. koř. *ghar, ghr lucere, splendere*, prvotně též *ardere: gharmá-s, m. calor, zend. gharema, garema id. oset. ghar calidus*; ir. *goraim calefacio, garaím, calor*; lat. *formu-s teplý, jehož f* stojí na místě původního *gh*, tak jako ve *fostis* vedle *hostis* na místě *ghostis, ježto náleží ke skr. koř. *ghas edere*, k němuž také stsl. *roctь, got. gast-s hospes a j. patří*. Sem náležejí také, jak se podobá, řec. *θέρω calefacio, θέρωσ aestus, aestas, θέρμα, θέρμη calor, ardor, θερμός adj. calidus, fervidus a j.* — *θ* tu stojí na místě *χ* co zástupce prvotného *gh*. — got. *varms calidus*, které sem též staveno bývá, jako by stálo na místě *gvarmas, mohlo by býti srodným se stsl. *варъти fervere, bullire, варити coquere*, koř. *вар*, prvotně *var*, tak že by v got. *varms* místo *varmas var byl kořen, *mas* suffix.

Градъ m. stslav. grando, — **идеть** Trigl. — **ορμήν** fulmen, **градок** сивжанин *massa nivis*, slov. charv. srb. pol. dluž. grad, rus. градъ, mrus. slk. hluž. hrad, čes. hrad i hrád grando, hrado-bit, m. obs. id. „Oheň, hradobit, snieh“ Žalt. kap. 148. 8. polab. grod id. Za srodná se mohou považovati: lat. grando krupobití se vsunutým *n* ve kmenové slabice, řec. **χάλαζα** id. z **χάλαδρα**, jehož *l* vzniklo z *r* i *a* po *χ* jest vsuvka; skr. hráda strepitus, hrádiní, f. fulmen, hrádu i tempestas, koř. hrád ze ghrád, jemuž se připisuje význam sonare, tonare. Sem patří také, jak se podobá, lit. grúdas, dolnolit. i starší tvar gródas, gefrorene Scholle i grodžu ze grodju, inf. grosti místo grod-ti poltern, koř. grod. Nacházející se ve Voc. stprus. grosis Reif, gefroner Thau, jest, jak se domnívati lze, chybné a stojí na místě grodis, kteréž by sem též náleželo.*)

Грахъ **κύαμος** faba, bulh. charv. grah pisum, slov. grah pisum, faba, faseolus, srb. grah 1) faseolus vulgaris, 2) prov. i. q. grašak (dem.) pisum; rus. горóхъ pisum, журавлиный горóхъ vicia, dem. горóшекъ, mrus. horoeh, pol. groch pisum, groch zajęczy orobus, čes. hrách, gen. hrachu pisum, dem. hrášek, hluž. hroch, dluž. groch, polab. gorch id. — slov. grahor, grahorica, grašica vicia, charv. srb. grahor, grahorica id. nřec. **γράχος** pisum, alb. groš lens ze slovan. **грахъ** vyvinulo se přesmyknutím hlásek z garchů i jest, jak se podobá, ve spojitosti se skr. gharš, ghrš (1. par.) fricare, terere, conterere; uváženo buď v té příčině, že řec. **πίσον**, **πίσος**, **πίσσος**, lat. pisum hrách náležejí ke skr. koř. piš conterere, pinsere, lat. pis: 1. sg. praes. piso, pinso; „pisum **πίσον** ita dictum, quod semper pisitur, antequam coquatur.“

Грамати, **грамъ** stslav. vb. dur. crocitare, slov. grajati vituperare, razgrajati tumultuari, vociferari, srb. grájati, loqui, grájati crocitare, rus. грáять, грáю crocitare; stslav. граи cantus avium, slov. graja vituperatio, olim gloriatio, srb. grája sermo, grája crocitus, rus. граи obs. crocitus; rum. graju sermo ze slovan. Kořen jest gra, jehož prvotný význam byl:

* *S* na místě správného *d* nachází se v I. vydání stprus. Voc. také ve slově „Glosano Blindschleiche“, kteréž Nesselmann v Thesaurus linguae prussicae na základě lit. glodena i lot. glödens slepý opravil a glodano vytisknouti dal.

sonum edere; k němu náleží také pol. z-graja cohors, caterva; zgraja psów = čes. láje psův. Srodná jsou: lit. grojoti, groju crocitare; objurgare, increpare; stněm. krâjan i crâan cantare (de avibus), crocitare, krâja cornix, sřněm. craejen, hold. kraaijen crocitare, ags. crâvan místo crâan id. crâve cornix.

Грѣати, гравъ stslov. crocitare, též **гравати, гравъ** id. kmen **grak**, vzniklý rozšířením kořene **gra** souhláskou **k**; bulh. **gračë** crocito, slov. charv. **grakati, graktati**, charv. též **groktati**, srb. **grakati, graktati**, vb. dur., **graknuti** vb. pf. **crocitare**, rus. **гравать** id. Srov. stněm. **krâh-an** crocitare, kmen **krâh** jest rozšířením kořene **krâ**; lat. **graculus** vrána, kmen **grac**, i lat. **grocc-ire** **krákati**, vlask. **gràcchia** cornix, 2) **garrulus, gracchiare** crocitare, **garrire**. **Grana** slov. charv. srb. **ramus, frons, -dis** větev, srb. též **cornu fluvii**; collect. **granje, n. frondes**; **granati** se slov. charv. **frondescere** srb. **raz-granati** se **diffondescere** „drvo se razgrana“, slov. **o-granek**, charv. srb. **o-granak frons**; morav. **hraň ramus** (Jung.-Slov.), hluž. **hraň palmes, racemus**, dluž. **graň** id. 2) **solanum dulcamara**. Společného původu zdá se býti také srb. **gronja**, dem. **gronjica ramulus cerasi fructuosus**. Srov. skand. **grein** f., **ramus**, švéd. dán. **gren** id. 2) **cornu fluminis**.

Grania srb. **quercus** genus, kmen **gran**; srov. lat. **farnus**, f. rod dubův, vlask. **farnia** širokolistý dub; lat. **f** stává někdy na místě původního **gh**, na př. lat. **formus** teplý jest společného původu se skr. **gharmá-s** teplota, horko. Dle toho by kmen **gran** byl přesmyknutím hlásek se vyvinul z **garn**. — Srov. také skand. **greni abies**, švéd. **gran** id. 2) **pinus**; star. ir. **crann arbor**; v celt. jazyku nachází se často **k** na místě prvotného **g** nebo **gh**, srov. v té věci kymr. **crib**, armor. **krib pecten** se stslov. **рѣсѣмъ** čes. **hřeben** id. — Pro rozličnost významu slov skand. i celt. není však příbuznost jich a slova srb. jistá.

***Грана** f. **грано** n. čes. **hrana** i **hrano** **sonitus campanarum in funere**, „zvonili hranu po Praze“ Star. let. 397. „zvonili mu hrany po všech farách“ ib. 452. **Žalostivé hrano sonus campanarum lugubris**, **hrany** neb **hrana** (pl. n.) **zvoniti mortem alicujus significare campanarum sono**; **hraňte** (obs.) 2. pl.

imper. „V bubně, v žaltáři hraňte jemu“ Žalt. kap. 70. 15. — v Čel. Dod. stanoven inf. „hranouti“; inf. by ale také „hraniti“ býti mohl; značení toho slova zdá se býti sonum edere, canere; u-hranouti incantare, fascinare; dluž. grono, n. sermo, oratio, groniš, gronju loqui, hluž. hrono dictum, enuntiatio, sententia, periodus orationis, cantiuncula, pulsus arteriae; dešćowe hrono pluvia repentina brevis temporis; polab. gornit (gornt S.) loqui, dicere, 1. sg. praes. gornan (gornang Pf.), 2. gornis. Společného původu zdá se býti také pol. grono conventus hominum, societas exquisita sbor lidí, vybraná společnost; pochybno jest ale, zdali stšlov. *gramo* g. -mece n. versus, ornatus, *грамъ* i *грамець* m. versus sem náležejí. Kmen *gran* vznikl přesmyknutím hlásek z *garn* i náležejí, jak se podobá, ke skr. koř. *gar* (9. par. *grnâmi*) sonare, mussare, v dial. vědeckém *laudare*, celebrare, canere; ke kořenné slabice *gar* přiřazeno ve slovan. slovech *n*; ve spojitosti se skr. *gar* jsou také řec. *γηρύω*, dor. *γαρύω* sonum edo, loquor, narro, canto, *γηρ-υς* vox, sonitus, cantus.

Granfa, f. charv. unguis pazour; ze vlask. *granfia* id. — uváženo buď také vlask. *grampa unguis*, *ungula*.

***Грамостаѣ**: rus. *гopнoстѣѣ* *mustela erminea*, jak se podobá, místo *гopнoстѣѣ*, pol. *gronostaj*, čes. *hranostaj* Aqu. et Mamm. id. obyčejně *chramostejl* id. slov. *gronoslók* *mustela* Jan. I. [*gornostaj mustela erminea* Jan. II. jest asi z rus. vzato]. — Srov. stněm. *harmo*, *haramo* *mygale*, sřněm. *harm* id. vlastně *mustela erminea*; lit. *szarm-ũ* i *szerm-ũ*, gen. -ens, m. *szarm-onys* i *szerm-onys* m. *mustela*, praesertim *mustela erminea*. Dle german. i lit. jmen domnívati se lze, že slovan. kmeny *gran* i *chram* stojí na místě *kram* z *karm*; slovan. i prvotnému *k* stává totiž ve příbuzných slovech germ. často *h* na proti, na př. pol. *kruk* *corvus*, ags. *hrôc*, stněm. *hruoch* *cornix*, *graculus*, got. *krukjan* *cro-cire*; lit. pak *sz* = *š* nachází se častěji na místě prvotného *k*, na př. *szlubas* *claudus* i *klumbas* chromý, kulhavý, *szliwingis* vedle *kliwingis* místo *kriw-ingis varus křivonohý; lit. *szlauž-u*, -*ti* *schleichen*, stšlov. *мъз* ve *ско-мъзати* *vestigio falli* čes. *klouzati*; lit. *szlaunis* *coxa*, *femur*, lat. *clunus*, skr. *śrôṇif*. ze **kraun̥i* *nates*, *clunes*; lit. *sz* na proti germ. *h* = prvot. *k* nachází se v *szelp-iu*, -*ti*,

juvare, adjuvare, curare, got. hilp-a n (praet. sg. halp), nnēm. helf-en a v jiných.

Grašiti srb. gaudio afficere, — se gaudere, s předlož. o; srov. skr. harš, hrš (4. par. atm. hršjami, hršé) gaudere radovati se, çaus. exhilarare, harša, m. gaudium; příbuznosť slov zde uvedených závisí však od toho, jestli h ve slovech skr. stojí na místě prvotného gh; srb. kmen gra h pocházel by pak přemýknutím hlásek z garš.

Graštiti, -štim srb.prehendere, rapere místo grabštiti od grabiti rapere; srov. lot. grābstīt capere,prehendere, arripere, captare od grāb-t id.

Gratka pol. obs. dárek „Nadelgeld“ Mrong. náleží k lat. gratus milý příjemný, gratis darmo.

Gravalja, f. arb. (Dalm.) tegulae majoris genus; cizí; srov. sřlat. gravela, -ella calculus, glareaa, arena; ve vlask. jsem nic podobného nenašel.

Греб-ъ, inf. грети, грестн i грестн na místě greb-ti, koř. greb, 1. scabere, 2. pectere „пласы грети“ 3. remigare, gubernaculum tenere, 4. fodere, за-гребъ, -грестн defodere, sepelire, bulh. za-grebù vb. pf. za-gribuvam vb. dur. obruo, defodio, slov. charv. grebem, grebsti scabere, radere, fodere, srb. grebem, grebsti scabere; carminare — lan, kudjetju; radere — kotao (kotel); — se se scabere; scabere invicem, rus. гресъ, грестн i грестъ radere; remigare; part. praet. pass. гресенъ; pol. grzebę grześć i grzebię, grzebać fodere, sepelire; scabere, radere, grzebiące ptaki rasores, çes. hřebu, hřebsti i hřebsti (obs.) fodere, sepelire „pole, na němž by pútníky hřebli, kúpichu“ St. Skl. — hřebieti obs. pro hřebieti sepultum esse, „za ty, kteří tu hřebie“ Štit. — sem náleží také hrabati radere, fodere; remigare (obs.) „bez vesla proti vodě hrabati“ Dal. hluz. hrjebać praes. hrjebam i hrjebu (od inf. *hrjeb-ć) vb. dur., hrjebnyć vb. pf. radere scabere, fodere, sepelire, hrjebać so se movere, hrabać radere, scabere, dluž. grabaś, grabju. ~~E~~ kořenně slabiky greb stenčeno ze staršého a. — Srodná jsou: lit. grėb-u, grėb-ti colligere pectine (foenario) hrabati (seno), grėb ze grab; lot. grāb-t, -ju i grābāt id. greb-t, -ju radere, excavare, insculpere; got. stnēm. grab-an, stsaas. grabh-an, skand. graf-a fodere, gref-ill scalprum, ags. graf-an scalpere, fodere;

řec. *γράφ-ω* delineo, pingo, scribo, prvotně infodio, insculpo, incido; star. ir. *grabh-al* (Zeufs I. 44.) fodere, sculpere; kymr. *craf-u* radere, sculpere, *craff-el* radula, scalprum; počátečné *k* tu stojí na místě *g*. Kořená slabika porovnaných zde slov měla na konci prvotně *bh*; společný kořen zněl tedy původně *grabh*.

Grzejžolka pol. *hirundinis* genus rod vlaštovic; srov. lit. *kręgdė* hirundo, dim. *kręgdėlė*; sprus. *krixtieno*, Voc. *Erd-schwalbe hirundo riparia*; jak se podobá, místo *krigzdiena* f. — *g* pol. slova mohlo by státi na místě *k* a *j* na místě *g*.

Grévati slov. poenitere litovati, „mene gréva“ poenitet me, *grévinga* i *révinga* poenitentia; ze sřněm. *ge-riuw en dolere*, poenitere, „mich geriuwet“ bolí mě, líto mně.

Grinja f. srb. (C. g.) *tinea mol*; pravděpodobno na místě *griznja* od keř. *грѣз* rodere, od něhož i *grizica*, *griznica*, *grizlica* id. pocházejí.

Grinja, dem. *grinjica* srb. (Dalm.) 1) *linea margaritarum*, 2) *corona nucum* etc. věnec ořechův, fíkův atd. Ač ags. *grin laqueus*, *grinjan ligare*, *illaqueare* podobně znějí, má srb. *grinja* s nimi sotva co společného i stojí, jak se podobá, na místě *grivnja*, neb srb. *grivna orbis*, *armilla* (střlov. *грѣнана collarē*) značí též věnec ořechův, fíkův a p.

Grzytać, -tam pol. i *zgrzytać dentibus stridere*, *grzyt*, *zgrzyt strepitus*, *stridor dentium*, stpol. *skrzytać* Psalt. Malg. II. — srov. ags. *hrûtan stridere*, „stertere“, skand. *hriôta stertere*, stněm. *rûzôn ze hrûzôn stridere*. Ohledem na to, že *h* german. stává slovanskému *k* na proti, lze se domnívati, že *g* slov pol. stojí místo *k*.

Grola slov. 1) *corallium*, (Jan. II.), 2) *gutta*; pravděpodobno místo *korola; cizího původu; něm. *Koralle*, vlask. *corallo*, řec. *κοράλλιον* atd.

Gronik charv. srb. *glandulosa caro collaris porcorum* masité nárostky pod hrdlem u prasat; obyčejně pl. *gronici*; zdá se býti cizím i může ze řec. *γογγρώνη* nárostek na krku, vole — odražením počátečné slabiky *gon-* pocházeti. — Sem náleží srb. *gronica angina porcorum*.

Grono, *wino-grono*, n. pol. *uva*. též *-gron*, *-gran*, m. — jak se zdá, na místě *grodno*, *grodn*, tak že by ve spojitosti bylo se střlov. *вине-градъ* *vinea*, *vitis*, kteréž v rus. značí

těž hrozen. Co se týče vyražení souhlásky *d* před *n* srov. stslav. *но-комь*, diluvium, inundatio povodeň, ježto stojí místo *но-роднь*.

Grotlo n. srb. fauces jícen, 2) fauces montium prosmyk, soutěska. Kmen jest *grot*, suff. -lo, jako v čes. *po-met-lo everriculum*, *rutabulum*, koř. *met*, stslav. *грек-но* *remus*, koř. *greb*, pol. *god-ło dictum*, *sententia*, *tessera*, *symbolum*, stslav. *сед-но* *sella*, slov. charv. bulh. srb. čes. *sed-lo* atd.

Grotlo jest společného původu se:

Гротъ m. stslav. *calyx*, slov. *grot* melinski *infundibulum molare*, charv. srb. *grot* id. srb. těž *guttur*, *gula fauces*, z dohadu, v následujícím místě: „Al' se Ivo u *grot* *nasmejao*“; čes. *hrot* 1) to, co slov. — 2) *hrot*, dim. *hrotek*, *multra*, *hrota*, f. id. *hroty* pl. *foramina rotae molaris pectinatae*, *hrotnice vasculum*. Kořen jest neznám; možná, že jest *грѣт* asi s významem *infundere* nebo *deglutire*, srov. čes. *hrtavý vorax*, ač spojitost toho slova se jmény s vrchu uvedenými není bezpochybná; *грѣт* by se mělo ke *grot* jako *хрѣм* (*о-хрѣмѣти claudum fieri*) ke *хромъ* *chrom-ý claudus*; — maď. *garat* 1) *infundibulum molare*, 2) *fauces*, *gula* — ze srb. *grot*.

Гротъ rus. *hasta*, *jaculum*, pol. *grot* *cuspis*, *mucro*, *jaculum*, čes. *hrot* *cuspis*, *mucro*, *spiculum*, *hasta*, *hrotiště* obs. *hastile*. Srov. sřněm. *grāt* 1) *apex*, *cuspis*, *acumen*, 2) *spina dorsis*, 3) *spina piscis ost' rybí*, 4) „*hervorstehende Spitzen an Ähren*, *Disteln* u a“. 5) *cacumen montis*; holld. *graat* *spina piscis*, *gratig spinosus* (*de piscibus*) *ostnatý*.

Gruča slov. *massa*, *gleba* — místo *grōča*, *grāča*? srov. maď. *gōrōncs acervus*; rum. *grunž Klumpen* místo **grunč*?

Gruditi vb. dur. slov. *rodere*, *mordere*; *molestare*. Srov. ags. *grind-an conterere*; jest-li slov. *gruditi* s tímto skutečně srodné, pak stojí na místě **groditi*, **grāditi*. Srov. také lit. *gramd-yti*, dial. *grand-yti radere*, *scalpere*, *scabere*; lot. *grandīt conterere*, *comminuere*.

Gruh slov. *grus jeřáb*, jinak *žerjav*; pravděpodobno ze vlask. *grù* id. přiřazením souhlásky *h*.

Gruliti slov. *sonum edere*, *murmurare*, *rudere*, slk. *grúlit*, *grulit grunnire*, charv. *kruliti* id. — s *k* na místě *g*; srov. řec. *γρῦλλίζω γρῦλλίζω grunnio*; srov. také angl. *growl murmurare*, *fremere*.

Грусть f. rus. sollicitudo, tristitia, aegritudo animi, moeror, ze *grud-ti*, *грустный* tristis, moestus smutný, trudomyslný. *грустятъ-ся* moereri, tristem esse, *с-груститься* contristari, stslow. *съ-грустити* *сѣ* -штѣ *сѣ* vb. pf. aegre ferre, na místě *сѣ* stává někdy *сѣ*, *съ-грустити* *сѣ* vb. dur. contristari, aegre ferre, *груститенне* pusillanimitas; slov. *grustiti se* taedio capi, *u-gruščen* pertaesus, *grušča*, *pri-gruščenje* taedium, charv. *grustiti se* taedere, impers. *grusti se* komu = hnuší se, *grustnja*, *grušča* taedium; srb. *grstiti se* nauseare, *grsti mi se* taedet me — vyražením samohlásky *u* po *r*. Kořen jest *grud*, k němuž také náleží: *dluž. grudaš* se nauseare, *grudny taedium creans*. Srodná jsou: lit. *graudūs* adj. moestus, *tristis* žalostný, smutný, *graudžu*, ze *graudju*, *grausti* moereri, *graud-oti*, *-oju* lamentari; stprus. *en-graudis* 2. sg. imper. *miserere* slituj se, *en-graudiwings* misericors, *en-graudis nan* acc. sg. *misericordiam*; koř. *graud*, prvotně asi *grud*; srov. také got. *grud-s adj. *segnis*, *pusillanimis*, *animo demisso* lenivý, *malomyslný*, *nesmělý*, *us-grudja* id.

Gruvati i **gruhati** vb. dur., *grunuti*, místo *gruvnuti*, i *gruhnuti*, -nem vb. pf. charv. srb. 1) *crepare*, *tonare*, *strepitum* *ciere*, 2) *cum strepitu percutere*, *decutere*, *z-gruvati*, *z-gruhati* *contundere*, — *se corruere* srb., *z* místo *s*, charv. *s-gruvati* id. — srb. *iz-gruvati*, *iz-gruhati* *concutere*, *o-gruvati*, *o-gruhati* 1) *decutere*, n. pr. *kukuruze*, 2) *devorare*: „*ogruvao* *čitavu proju*“ (*proja* místo *proha*, *proso milium*), *raz-gruvati* i *-gruhati* *contundere*. Srodnými zdají se býti: lit. *griūti*, *griūwu*, žem. *griūnu*, *collabi*, *griūti*, *griūju*, praet. *griūwian* *evertere* (*domum*) *conterere*, *frangere*, *tonare*, lot. *grū-t* *collabi*, 1. sg. praes. *grū-stu*; *grjaut*, *griaju*, praet. *grjāvu* id. koř. prvot. *gru*; stprus. *krū-t* vb. *cadere*, *Katech. kruwis casus*, *lapsus pād*, *Voc. s k* na místě *g*, tak jako v *kirdit*, *kirditwei* slyšeti na proti lit. *girdėti* id. kdež *g* zdá se býti starším. Sem náleží také, jak se podobá, lat. *gru* ve složených *ingru-o*, *con-gru-o*. V charv. i srb. slovech přiraženo ke kořeni *gru* dílem *v*, dílem *h* (místo *ch*).

Hruz, m. morav. slk. *cyprinus gobio*, dim. *hrouzek*, *hrúzek*, *hluz*. *hrjuz*, dim. *hrjuzk* id. *u* z nosové hlásky *z*; čes. *hříz* id. — očekával bys *hříz* se *hřiež; slova tato náležejí

ke stsl. kořeni **гръд**: **гръдѣти** cadere, **гръдѣти** demitti, immergi, caus. **гръдѣти** immergere po-hrouziti; srodné jest lit. gramždė f. cyprinus gobio (gružas id. ze slovan.), kteréž náleží ke slovesu grimsti místo grimzd-ti, 1. sg. grimstù asi místo grimzd-u, praet. grimzd-aú demergi, caus. gramzdýti demergere; koř. prvot. gramzd.

Гръба f. stsl. convulsio, quā corpus retro flectitur, **гръба** m. id. 2) dorsum, **гръба** **гръба** сохъ, **гръба** f. spina dorsi; **гръба** morbus quidam, Azbuk. jest forma rus. — bulh. grùb dorsum, grùba (-bù f.) gibbus, grùbněk spina dorsi, grùbè sù incurvor deorsum, slov. grba, f. ruga, gibbus, charv. srb. grba gibbus, rus. горвъ tumor, tuber, gibbus, cervix, dem. горвóкъ, augm. горвѣще; горвѣна tuber, gibbus, pol. garb gibbus, pl. garby též clivi, colles, čes. hrb, dem. hrбек convexitas, gibbus, tumulus, tuber, pa-hrbek collis, slk. hrba cumulus, acervus, hluž. horb gibbus, horbo, n. guttur avium vole, dluž. gjarb gibbus; koř. **гръб** grùb incurvare, retro flectere, contrahere: stsl. **на-гръбѣти** сѧ contrahi, **по-гръбѣти** curvare, -са curvari, slov. grbati contrahere, corrugare, **на-гръбати** plicare, charv. grbiti incurvare srb. grbati se se inclinare deorsum, rus. горвѣть-ся též s předlož. **на-** i **с-** id. pol. garbić incurvare, gibbosum reddere, -się incurvari, retro flecti, čes. hrbiti, -se, hluž. horbić, -so i. q. pol. rum. grèbè gibbus, grèb-ov gibbosus; alban. kьrpišt spina dorsi; mađ. gòrbe curvus, gòrbicze gibbosus, gòrbit incurvare ze slovan. Srodné jest stprus. grabis mons, Voc. místo garbis, starší skupení hlásek nachází se v garbe, garbis, garbs id. v jménech místních nalézajících se ve starých listinách, na př. lappe-garbe, lappo-garwe, vlastně list, liščí hora. Srodným zdá se býti také ir. gerb'-ach rugosus. — Ježto samohlásky, spojené s plynými kons. **р** a **л**, někdy v tomže jazyku místo mění,*) nebude snad nemístné

*) Slov. řec. **καρδία** i **καρδία** (poet.) srdce. Četnější příklady takového nestejného stanoviště samohlásek spojených s plynými kons. **р** a **л** nacházejí se ve slovan. řečech: stsl. **бръкъно** tignum, trabs, **бръкъно** Ostrom. mrus. **бервѣно**, pol. bierwiono, bierzwiono, avšak rus. **бервѣно**, čes. břevno id. stsl. **стълъкъ** columna, rus. **столъкъ** id., slov. stolp, stoup (turris), avšak pol. słup, čes. sloup columna.

porovnatí také: lit. *grubus* adj. non planus, salebrosus, nu-
grub-ti iniquum, salebrosum fieri, incurvari, lot. *grub-ulis*
salebra „die von gefrorenem Kote entstandenen Höcker, 2) ähn-
liche Höcker,“ *grubulains* adj. iniquus, confragosus, sale-
brosus; řec. *γροπός* adj. „auswärts gebogen“*) švéd. *krypa*
incurvari, skand. *kryppa gibbus, incurvamen.**)*

Grdaé vb. dur. pol. *sonum edere, de rallo, grdyca, grdyka*
f. *grdycze* n. *larynx, guttur, gula*. Srov. ags. *graedan*
clamare „ic graede svâ gôs“ *cano sicut anser*; kymr. *gryd*
clamor, grydiaw clamare, vociferare, griduan lamentatio,
vociferatio. Skr. *gard* 1. et 10. âtm. (K. V.) *sonare neni*
náležitě pojistěno.

Гр̀го̀гтнѣх adj. *stalov. balbus, kořen гр̀гѣ*, slov. *grgati kakor*
golóbi gemere (de columbis) grgotati id. grglati, grgrati
gargarizare, charv. grgotati id. srb. grgutati sònum edere
(de turture, de columba); slov. grgutec arteria aspera, dluž.
grgawa guttur. Srov. lit gargalúti gargarizare, koř. garg;
něm. gurg-el'n id. sřněm. gurg-el'n murmurare, crepitare;
řec. γαργαρίζω gargarizo, γαργαρεών uva (in collo); nřec.
γούργουρας guttur; skr. garg grg (1. par. âtm.) clamare,
streperere, crepare, increpare, gargítá n. i garǵána, n. clamor,
strepitus. Srov. také stkymr. guirg-iriam hinnio; kořenem
příbuzné jest také lat. gurg-ulio hrdlo, průdušnice.

Гр̀кнѣх, *grkljan, m. charv. gula, srb. grkljan arteria*
aspera, bulh. gr̀clun (ù = њ) guttur; kořen гр̀кнѣ z gark,
jenž se také nachází ve slovech: гр̀кнѣти, -лѣх stslav. sonum
edere, гр̀кнѣх balbus — гр̀кнѣх Dioptr.-Vost. jest forma rus. —
сѣ-гр̀кнѣти rauescere, slov. grkati stridere, gemere, de
turture, grčati murmurare, streperere, rus. гáркнѣть, гáркнѣть

V bulh. může *ù = њ* v těch slovech, v nichž ve stslav. *њ* stojí po *r*
nebo *l* s předcházející jinou souhláskou, státi po nebo před *r* neb *l*:
přúvi nebo pùrvi primus, stslav. пр̀рѣхнѣ; Blùgarin nebo Bùlgarin,
vlúk nebo vùlk, stslav. в̀лѣхнѣ.

*) Řecké *π* nachází se někdy na místě prvotného *δ*, na př. skr.
budh cognoscere, scire, expergisci (stalov. в̀дѣ, в̀оуѣ), řec. πωθ, koř. :
πυνθάνομαι sřputaji, dovidám se.

**) V germanských řečech stává *k* na místě prvotného *g*, a *p* se
vyskýtá na místě *δ*.

stridere, sonum raucum edere, (očekával bys gork-), čes. hrkati strepere, crepare, murmurare, hrčeti fragorem edere. Za srodná možno pokládati: lot. gārċ -t graviter spirare, sonum raucum edere, skr. ġarċ (6 par.) z *gark reprehendere, minari, prvotně asi: clamare, strepere, murmurare. Srov. s grkljan i ostatními statn. jmény svrchu uvedenými také: lit. gurklys 1) struma avium, 2) larynx, gurklė guttur, gula, Bezz. rud-gurklė rubecula, gark-sznis bucca, buccella sousto, nu-gurkloti deglutire, strus. gurcle, f. „Gurgel“ Voc. lot, gurklis guttur, gula, struma; možno stanoviti kořen gark z gark.

Гръмъждъ m. stslav. gramia, kmen гръм, suff. -ъждъ, гръмъждъ днѣз lippiens, оуи гръмъжднѣз (krhavé oči) Svjat.-Vost. — Ve slov. krmelj, krmeželj, -gen. -žlja, m. gramia, krmeljiv, krmežljiv adj. lippiens, charv. krmelj, m. krmežalj, gen. -žlja, srb. krmelj, f. gramia, 2) oko i krmelj na lozi, kad se reže vinograd gemmæ vitis, krmeljati lippire — stojí, jak se zdá, počátečné k na místě g. Možná, že i hluz. křemjel = „jucha zakisnjeneho drjewa“ succus arboris sem náleží. Srov. lat. gramia kal v očích; skand. grum-r cremor, švéd. grum-s, grumm-el sedimentum, fæx i got. gramm-itha humor,

Гръмъкъ, m. pol. lebes, гръмъць olla, vas ad liquefacienda metalla, гръмъкло fornax ad conflanda metalla, гръмъкъ, гръмъкъ m. id. bulh. grùne i gùrne, n. gen. -eta olla, slov. grnec, charv. srb. grnac, m. i grne, g. -eta n. id. rus. горнъ focus, caminus ohniště, výheň, горнѹшка focus u ruských pecí dálek na ohništi, do kterého se žehavé uhlí k rozmnožení tepla shrabuje, горнѹло výheň, roztápěcí pec, pol. garniec, gen. garca, olla; mensura fluidorum, dem. garnek, čes. hrnec, dem. hrnek olla, hluz. hornec, dluž. gjarnec i gjanc, polab. gârñâk id. (ggôrñak Milchtopf J. P.); lit. gorczus mensura quædam liquidorum — z pol. — Гръмъкъ i ostatní k té rodině náležící slova jsou ve spojitosti se slovesy грѣти calefacere, горѣти ardere; skr. ghar splendere, prvotně též calefacere, ardere; uváženo buď také skr. gharñ, ghrñ (1. sg. præ. ghrñomi: med. ghrñvé) splendere, od něhož pochází ghñi, m. radius. Téhož původu jsou: lat. fornus i furnus pec, kteréž se i formou ke stslav. гръмъкъ, rus. горнъ výborně hodí,

pak fornax pec, kamna — v lat. stává totiž někdy *f* na místě skr. *gh*, na př. v lat. fra-gra-re voněti jest fra zdvojovací slabika na místě gra, skr. ghrā (i-ghrāmi) odorari. — Korn. forn (fornax, clibanus), kymr. ffwrn, armor. forn, founr id. pocházejí, jak se zdá, z lat. fornus, furnus.

*Грѣхъ, kořen deglutire, vorare: čes. hrtavý vorax, hrtavý oheň ignis vorans od neužívaného *hrtati. Srov. stněm. gartōn rodere, skand. garta rodere, carpere; koř. gart.

Грътань, m. gen. -ни stslav. guttur; lingua, грътано-вѣснѣ edacitas, voracitas, vyskýtá se též грътань guttur; slov. grtanec id. rus. гортань guttur, fauces, pol. krtań f. arteria aspera, čes. hrtán, též chřtán, křtán, m. formy neústrojně, 1) id. 2) jugulum, 3) fauces, morav. hrtáň, chrtáň, m. — hrtal guttur (obs.) Aqu. rum. gāertan guttur, ze slovan. Kořen грѣхъ ve značení deglutire, devorare, kt. v.

Гръздити, гръзди с předlož. съ contrahere stslav. — part. praet. pass. съ-гръзденъ, „шко да многымъ трепетомъ съгръзденъ быхъ“ Io.-Clim. -са contrahi „жнлы са согорелъ и согорздатъ“ Io.-Dam. convelli, e conjunct. „не вси ли оустрашнны са и падше съгръздымъ са;“ Prol. 1481. съ-гръздати, -ахъ vb. dur. contrahere, -са contrahi, convelli „жнлымъ съгръздажнтемъ са“ Sup. 66. 24. — tremere, Alex. examinari, Margar. jsou významy pozdější. Kořen jest гръздъ, jak se zdá, místo гръдъ, srov. stslav. грѣзднѣ místo a vedle грѣднѣ coll. glebæ; ten kořen by mohl býti ve spojitosti s got. gairdan, (praet. sg. gard, pl. gaurdum) s předlož. bi- cingere, uf- id. et subligare, koř. gard, ags gyrdan. stněm. gurtjan, sřněm. gürten cingere, skand. gyrdha, švéd. gjorda id. holl. gorden id., 2) adstringere; význam cingere mohl snadno přejíti ve značení: adstringere, constringere, contrahere.

Гръзати, -ахъ с předlož. съ- compescere ты оубо, веждо, тръпи, молитвою и постомъ съгръзлю (jak se zdá, místo správného -ахъ) секе Pat. 156. Lex. II. — prvotné značení bylo asi corripere; srov. lit. grėb-ti, grėb-iùprehendere, capere, grai-býti, -baú capere, prensare, contrectare; got. greip-an (praet. 1 sg. graip, 1 pl. gripum) capere,prehendere, ags. gripan capere, rapere, scand. grip rapio, grip raptus, švéd. gripaprehendere, gref prehensio, stněm. grifan tangere,

capere, rapere, greifón prensare; holld. grijpen capere,prehendere, греер prehensio.

Грѣхъ m. stsllov. peccatum, crimen, грѣхомъ instr. sg. ἀκουσίως invitus nechtě, nerád, nezúmýslně прохити — хомъ потиръ Nom. — barb. поимитъ — хомъ дроуга си οὐκ εἰδώς imprudens, Deut. 19. 4. — Pent.-Mih. грѣхъ Greg.-Naz. Pat. dim. грѣшнѣ error; bulh. grěh peccatum, grehové, grihové, pl., grěhota id. 2) damnum: grěhotáj' škoda jest, slov. grěh peccatum, grěhóta delictum, charv. grěh, grěhota peccatum, srb. grijeh, greh, grek, grih i grej (proměněním souhlásky h v j) peccatum, 2) furor „grijeh je u njemu“ grjehota, grihota, grijota peccatum, griješkom (instr. sg.) i. q. nehotice ingratiis nechtě, nerád; rus. грѣхъ peccatum, error, culpa, fortuna adversa, это мой грѣхъ to jest má vina, mrus. грѣхъ = hrich peccatum, pol. grzech, grzech id. čes. hřich, starší tvar hřiech, id. „otvrať obličiej tvoji ot hřiech mich“ (místo: mých) Ps. 50. 11. 2) vitium „přilíšnosť v hřich se obracuje“ Jel. Petr. omne nimium vertitur in vitium; ký pak hřich! quid malum! po hřichu! pro dolor! hluz. hrěch peccatum, dluž. gréch, polab. grěch, Schleich. peccatum (ggrěch J. P. greichie pl. acc. M.), sa-grasséna „überaus sündig“ J. — sa předlož. = stsllov. сѣ. — грѣхити, -иѣ stsllov. periclitari, жизни своа — Vost. грѣшити, грѣшиѣ peccare, a meta aberrare, — шикъше мелем Men. — Vuk. rus. грѣшитъ peccare, errare; stsllov. погрѣхъ sterilitas зълъ — земли; отъ кадоу — грѣси; Greg.-Naz. погрѣшити aberrare, assequi non posse — искомаго Prol. - mart. — Mih. peccare; sterilem fieri вѣше — шила землѣ (de sterilitate) Leont. a t. d. — rum. greș mendum, greșalè error, greșit a vero aberrans — ze slovan. tak též lit. grėkas, lot. grėks peccatum, stprus. grikans acc. pl. peccata. — Kmen stsllov. jest грѣх, pravý kořen jest neznám; slovan. slova k této rodině náležitá mohla by býti srodná s lit. at-gris-ti, -grys-tù (1. sg. praes.), -gris-aù (1. sg. praet.) taedio capi, Schleich. gramm. 248. — Ness. uvádí také nesložené gristi; nu-gris-imas aversatio, taedium, fastidium, koř. gris, jehož i Schleicher pokládá za stenčené z α; grastis adj. fastidiosus, taedium creans, ingratus, grastinti taedium creare. Co se týče značení slov uvážiti sluší stsllov. грѣхомъ invitus nechtě, nerád

i srb. griješk^o m ingratⁱs — quasi cum taedio. Jest-li toto sestavení pravé, tedy by prvotný význam slova градъ byl: ohavnost, skutek ohavný.

Градъ f. stslav. trabs; area břevno, záhon, градъ m. trabs, pol. grząd 1) trabs, pertica, scala gallinaria, 2) area, pulvinus záhon v zahradě, dim. grządka, polab. grjunda Balken, J. P. na místě *grjoŋda ze *grjanda; v náležitých sem slovech ostatních slovan. řečí vymizela nosová výslovnost: slov. greda trabs; area, gred, f. scala, charv. greda trabs, srb. greda id. 2) u vodi ili ritu (rit arundinetum) duž (longitudo) suhe zemlje^e syrtis, 3) „velika stijena ili kosa (montis genus) ot kamena“ saxum, gredovit salebrosus, rus. грядá, dim. грядка 1) stratum, area, грядá острововъ skupení ostrovův, souostroví, 2) pertica, asserculus, čes. hřada, dim. hřádka trabs, pertica, scala gallinaria, 2) area, pulvinus, hluž. hrjada, dem. hrjadka trabs, 2) hrjadka pulvinus, dluž. grjeda trabs, scala gallinaria; rum. grindè, maď. gerenda, nřec. γρεντιά trabs — ze slovan. Srodná jsou: lit. grindis, grinda, granda, grandis tabula, assis, solum assibus-munitum, stprus. grandico, jak se podobá, místo grandika f. tabula crassior „Bohle“ Voc. lot. grida ze *grinda i grids ze *grinds i. q. lit. deska, podlaha, grēds ze *grends tabula, assis; lit. greda gallinarium, lot. grāda area, pulvinus však ze slovan. Kořen stslav. град, srodný, jak se domnívati lze, s lit. grend-u, gręsti deglubere; градъ, градъ by tedy prvotně značilo dřevo oholené lignum decorticatum; význam „břevno, deska“ přešel pak ve význam „záhonu“. Srodná jsou také skand. grind f. 1) cancelli, clathri, 2) foris clathrata, švéd. grind janua clathrata. Téhož původu jsou: pol. grządziel scapus aratri hřidel pluhu, charv. srb. gredelj id. slov. gredelj 1) id. 2) der Cylinder eines jeden Rades, čes. hřidel, starší tvar hřiedel, cylindrus, axis in peritrochio, scapus in bilance, scapus aratri, urvum; hluž. kředžel scapus aratri — s k místo h; maď. gerendély, rum. grindēju id. — ze slovan. — Příbuzná uvedeným slovan. slovům jsou: ags. grindel clathri, cancelli, skand. grindel pessulus, obex, holld. grendel id. stněm. krintil, grintil vectis, repagulum, stněm. grindel, grintel id. 2) scapus aratri, vůbec dlouhý kus dřeva.

Грѣстѣкъ adj. stslov. cartilagini similis od neobjeveného posud stat. jména *грѣстѣкъ cartilago chrupavka; za srodná možno pokládati: stprus. gremste Nasensäule, Voc. vlastně chrupka nosová, správněji gremste; ags. grist-l, angl. grist-le, fris. grist-el cartilago. Ježto hrdelné souhlásky se zaměňují, srov. také hluž. krymst cartilago (krymstač něco tvrdého kousatí], lot. krimstalas, krimsteles pl. cartilagines.

Грѣзл, грѣзь, f. stslov. coenum, slov. grez, f. charv. grez, m. rus. грязь f. id. pol. grząz i grąż (gen. grężu), jak se podobá, místo grąż, limus, lutum, sedimentum, gręzy pl. faex, gręski, grząski adj. obs. limosus; téhož původu zdá se býti stprus. grynzse, t. j. grynze, nomen loci et paludis, AMS. VII. 308. — Ness.-Pruss. — Slova slovan. jsou ve spojitosti se stslov. koř. грѣз: грѣзнѣти cadere, vlastně demergi, по-грѣзнѣти vb. pf. по-грѣзати vb. dur. demergi, immergi, pol. u-grzęznąć, u-grząznąć, vb. pf. immergi, luto infigi, také gręznąć, grąznąć id. rus. грѣзнуть id. slov. greznoti demergi, immergi [grezno abyssus], srb. greznuti inundare, „greznula voda na polju t. j. poplavila“; o-, po-greznuti mergi, čes. hřeznouti luto infigi a t. d. lit. grimsti místo grimzd-ti, 1. sg. praes. grimstù, jak se zdá, místo grimzdù, praet. grimzdau demergi, caus. gramzdýti mergere, gramzdùs gravatus, oneratus, fig. tristis, moestus; prvotně immersus, srov. rus. грузить immergere, onerare, грузъ onus navis, грузный gravis, kmen груз ze грѣз.

Грѣзненіе n. stslov. imminutio, subst. vb. od slovesa *грѣзнѣти imminuere; srov. lit. grumbas nebo grumbus parvus, brevis ve složen. grumb-asis parvas aures habens (de ovibus).

Грѣдь f. pectusculum stslov., častěji pl. грѣди bulh. grùdi f. pl. pectus, stpol. gròdzy t. j. grądzi, pl. id. Zof. 82. b. 12. Arch. IV. 249. slov. grodi, grudi pl. id. gròd os kost, charv. srb. grudi f. pl. pectus, pectus bovillum, rus. грудь f. pl. pectus, mamma, čes. hrud f. i pl. hrudi pectus „o ráně pronikající i nepronikající na prsech a hrudech od meče“ Sal. rkp. hrudí, n., starší tvar hrudie, pectus, caro de pectore, hluž. hrudź pectus; — rus. грудна caro de pectore под-грудокъ plear; hluž. podhrudžno sternum. — Srovn. ags. greada sinus, gremium. — V skr. kródá f. pectus, gremium nesrovnává se počátečné k.

Грѣстоуѣ adj. stslav. saevus, molestus Sup. 182. Kmen грѣст, častěji psán грѣст: мастро грѣстоуѣ Ephr. - Vost. v jiném cod. — стѣмо, dle toho by správnější forma adj. svrchu uvedeného mohla býti грѣстѣмѣ; грѣстоуѣ calamitas грѣстоуѣ Ant. - Vost. Zdá se, že bylo někdy i stat. jméno *грѣстъ ze *грѣд-тъ molestia, saevitas v užívání. Kořen asi грѣд. Srov. ags. grindan (grand, grundon) conterere, molere, též frendere, fremere, be-grindan spoliare, for-grindan demoliri, ge-grindan frangere, confringere, grand-or noxa, skand. grand id. angl. grind molere, conterere, opprimere, vexare; koř. zněl prvotně grand. — v. Gruditi.

Горѣдѣти, жѣдѣ vb. dur. deridere, calumniari, blasphemare, роуѣдѣнне subst. vb. calumnia; čte se také по-рѣдѣти vituperare, blasphemare; lze se tedy domnívati, že i v роуѣдѣти pošlo оу z ж; sem náleží také pravdě podobno slk. do-hádati objurgare, increpare. Koř. tedy рѣд; srov. lot. gundēt, -eju exsecrari, detestari, pak stněm. gund pugna, bellum, stsas. ags. gúdh pugna, Holtzm. 199. skand. gunnr (poět.) id. na místě gund-r (altn. Gramm. p. 41.). Srov., co se významův týče, stslav. врати, вораж pugnare, bellum gerere i lit. bárti, bariù vituperare, increpare, stslav. враль lucta, pugna, bellum i lit. barnis rixa. Skr. gandh, 10. atm. (K. V.) vexare, infestare není, jak náleží, pojištěno; jest tedy pochybno, zdali slova svrchu uvedená jsou s ním v nějaké spojitosti.

Gugut srb. gemitus columbarum, gugutati gemere, de columbis; koř. gug; skr. guḡ 1. par. sonare, praesertim de avibus; lot. gugōt sonum edere, de cuculo; gemere, flere, gugotē-s gemere (de columbis); stněm. guggen sonum edere, de cuculo, nřec. γουγ-ιάζω increpo. Z gug vzniklo žug: rus. жужать susurrare místo жужать, slov. žuž-nja Certhia familiaris rod datlův.

Gula f. slk. gulja charv. grex boum; z maď. gula, gulya id. — slk. guláš bubuleus, z maď. gulás id.

Guliti, -lim vb. dur. slov. terere, decorticare, pellem detrahere, o-guliti vb. pf. decoriare, po-guliti evellere, avellere, charv. srb. guliti, -lim vellere, pellem detrahere, decorticare, iz-guliti charv. deglubere, pellem detrahere; evellere, extorquere, srb. iz-guliti erodere, evellere, divellere, charv. srb. o-guliti deglubere, decoriare; „oguliti koru u drveta“ cortice

privare, po-guliti charv. evellere, srb. corrodere, charv. srb. z-guliti vb. pf. z-guljivati vb. dur. (z na místě s, *съ-роулити) deripere, avellere, pellem detrahere, denudare. Z guliti vzniklo žuliti: stslav. съ-жолити съ scindi -жм съ жожд, bulh. žjulè pellem detraho, srb. žuliti, -lim (C. g.) i. q. guliti a j. Slova tu rozebraná mohla by býti ve spojitosti se skr. gūr 4. ātm. též ghur (1. sg. praes. med. ghúrjé) laedere; occidere; l ve slovech slovan. by pak pocházelo z r. Možná, že i čes. houliiti corrumpere, depravare, za-houliiti nřž acuendo corrumpere cultrum sem náleží.

Гулитъ, гулю vb. dur. rus. adridere, blandiri; srov. skand. gulli qui blanditur, Holtzm. p. 125.

Guliti se srb. plorare; — ježto se l a r často zaměňují, mohlo by to slovo souviseti s got. gaur-s tristis, gauritha i gaurei, f. tristitia, stněm. kōr-ac, gōr-ac tristis, miser, aerumnosus, jimž mrus. журити ся (koř. žur, prvotně gur) tristem esse, lugere příbuzným býti se zdá.

Гуль rus. sonus obtusus, resonantia temný zvuk, ohlas, рýжкѣ adj. résonnant; retentissant; srov. skand. gaul boatus, stridor, gaula boare, mugire, gōla ululare; pak ir. gul (gen. gola) ejulatio. I čes. hulákati, hulačiti clamare, vociferari sem potahováno býti může.

Gungula f. srb. tumultus, vociferatio; zdá se býti cizího původu; srov. řec. γογγύζω murmuro.

Gura f. srb. gibbus, guro, m. subst. i gurav adj. gibbosus, incurvus guriti se contrahi, po-guriti se incurvari; srov. řec. γῦρός adj. inflexus, convexus, in arcum curvatus, ohnutý, vypuklý, obloukovitě skřivený; možná, že slova srb. pocházejí ze řec.

Gurati, -ram vb. dur. srb. trudere, gurati se id. gurkati, dim., gurnuti-nem vb. pf. offendere, iz-gurati extrudere, elidere, gurimice adv. trudendo „udario ga gurimice;“ kořen gur, kterýž se i v rus. zastar. гурьбá turba, agmen, coetus vyskytá. Z toho kořene pocházejí také, jak se zdá, čes. hourati oscillo jactare, hourati se oscillare, roz-hourati attollere, librare, -se se librare. Srov. lit. gurinti contundere, contererere i skr. kofen gur, 1. sg. praes. gōrámi, gurámi, tollere, sublevare, s předlož. ava- invadere, impetum facere. Z guriti

- pocházejí, jak se podobá, slov. charv. srb. žuriti se laborare, festinare, žurba turba, concursus.
- Gurbet**, gurbetin, m. charv. srb. Zingarus nomas; z turc. gurbet migratio, emigratio stěhování-se.
- Gurgulica** slov. turtur; roman. původu; srov. lat. gurgula hrdlo, gurgulio průdušnice, hrdlo; vlask. gorgoglio Gekoller, (gorga guttur); uvážiti sluší také nřec. γούργουρας guttur, gula, γουργουρίζω sonum edo, murmuro.
- Gurit**, m. srb. grunnitus, guritnuti, -nem vb. pf. guritati i gurikati, -čem vb. dar. grunnire; koř. gur; srov. nřec. γουρούνα sus, γουρουνίζω grunnio: pak sřněm. gurren sonum edere (praesertim de columbā), rudere (de asino).
- Гурять-ся** rus. c. praed. o- pertinacem, obstinatum, morosum, pigrum esse, o-гурь o-гурникъ homo pertinax, o-гурливый adj. pertinax; srov. slov. sa-guren mordax, rixosus; kořen gur; sem náleží také rus. журять objurgare, increpare, jehož ž pošlo z prvot. g. Srov. také skr. ghôrá-s terribilis, atrox; koř. ghur (1. sg. praes. med. ghûrjê) laedere, occidere.
- Guta** charv. srb. tumor (in corpore), gibbus nárostek na těle, gutav adj. guto, m. subst. tumoribus affectus; slovo temného původu; pochybno, zdali souvisí kořenem se skr. gutikā f. talus (pedis) nebo gutikā parvus globus, pila.
- Гуторъ** hutor mrus. sermo, jocus, гуторити hutoryty loqui, jocari; koř. hut místo gut, jak se zdá, z гур; srov. hluž. huntorié so murmurare, huntora qui murmurat, pak slov. huntati de naribus loqui.
- Guz**, m. gen. -za pol. tumor, tuber, nodus vysedlina aneb vypuklost na těle, nádor, boule, suk. 2) globulus fibulatorius, guzik dim. i q. guz 2); lit. gūzas i. q. pol., správněji gūžas (Kurschat) psáno; možná, že to slovo z pol. vzato; za srodné buď ale pokládáno stprus. gunsix „Beule“ Voc., kteréž, nestojí-li omylem místo gunsis, jest dim. shodující se s pol. guzik; s prus. slova = z; nacházejí se také v lot. guza f. guttur, struma avium, guzma gibbus, guzums ein Höcker auf der Brust. Dle stprus. možno se domnívati, že u slov pol. stojí na místě nosovky z. Srov. také řec. γόγγυρος vyrostlina, nárostek, suk na dřevě, γόγγυρώνη id. 2) vole, γόγγυλή okrouhlá řepa; koř. gong, s nímž by slova svrchu uvedená souviseti mohla.

Guza f. slov. sinus, ruga záhyb, též gusa psáno; slovo pochybné; srov. řec. γαστός adj. inflexus.

Guz, m. charv. srb. clanis, guzica podex, culus, guza id. (hyp.) slov. guzica uropygium, russ. рýзно culus, podex. рýзика uropygium, рýзница i трясо-рýзка (třasořitka) motacilla alba et flava; možná, že také перс-гузнá mustela sarmatica sem náleží; pol. guzica uropygium, o-guzie, n. i rus. o-рýзокъ m. caro de cauda; srb. o-guzati se atteri eundo vel equitando dostati vika ježděním neb chozením, čes. huza, huzo uropygium, ze srb. — Společného původu jest strus. gos en stercus (Grunau); forma jest pochybná, na místě o bys očekával u. Koř. zdá se býti gu, srov. skr. gu (6. par.) cacare. — Společného původu by mohly býti; čes. hyza obs. femur, perna, hyže, hýždě perna, petaso.

Guzati se, -ž a m se, s předlož. o charv. cunctari, srb. o-guzati vb. pf., o-gužavati dur. id. o-gužanie, o-gužavanie, n. subst. vb. cunctatio; rus. рýзание id. рýза m. homo piger; pol. guzdrać się cunctari, r jest ke slabice kořenné přiraženo a d následkem toho k vůli libozvučnosti vsuto. U slov těchto stojí, jak se zdá, na místě nosovky z; za prvotný tvar kořene možno považovati rkr; srov. stněm. gung-ida cunctatio, koř. gung; skand. gungi homo pusillanimis. Z guzati pochází, jak se zdá, slov. žužlati cunctari, v němž jest g počátečně proměněno v ž a l vsuto.

Гвозди m. st. slov. clavus гвозди n. coll. 1) clavi, — dlouho fibula; 2) ferrum, e conjectura, Alex.-Mih. гвоздь m. clavus, tricuspis; bulh. gozdij clavus, slov. gvozdje, gvoždje, n. coll. ferrum, prvotně asi železné hřebíky, srb. gvozdac fibula, charv. srb. gvoždje ferrum, rus. гвоздь m. clavus, dim. гвоздикъ clavulus, гвоздика caryophyllum aromaticum, pol. gwoźdź, goźdź, m. id. gwoździk dem. dianthus (odtud lit. gwazdikas i gwaizdikas lychnis dioica), slk. hvozď, hluž. hózdź clavus; slov. gojzdi místo gvozditi cuneari klinem zaraziti, vraziti, rus. гвоздить, гвозжý clavum infigere, clavo affigere, pol. za-gwoździć clavis adactis claudere (corrumpere), slov. za-gvozda, -gojzda i -glozda cuneus klín; alb. gođđ; rum. gèvozdesk affigo — ze slovan. — Srodná jsou: got. gazd-s aculeus, stimulus, skand. gadd-r id. gadda figere, švéd. gadd aculeus — dd na

místě *zd*, stněm. *kárt*, *gart* i. *q.* got. — jehož *rt* stojí na místě *zd*, jako v *rarta sermo*, *vox*, got. *razda* id. — angl. *goad aculeus*; *v* po *g* ve slovan. slovech zdá se býti vsuvkou. I celt. (gael.) *gath aculeus* může býti příbuzným; v celt. řečech totiž stává někdy *th*, *tt* i *t* na místě prvotného *st*, *sd* (= *zd*), srov. v té věci star. ir. *nett*, gen. *nit nidus* hnízdo, kteréž stojí dle W. Stokes (Beitr. VIII. 338.) na místě *nestos, *nesdos — s ním souvisí kymr. *nyth*, ir. *nead*, korn. *neid nidus*; uvážiti sluší také star. ir. *áit locus* z *asti, skand. *odd-r* místo *ozd-r* stněm. *ort* id. — star. ir. *lott meretrix* místo *lost naproti stejnoznačnému řec. *λάσπη* i. *q.* *πόρνη*, Hesych. (Stokes *ibid.*).

Гвоздъ m. stslav. silva *шъдъше въ гвоздоу нѣкоемъ* Alex.-Mih. 44. slov. *gozd*, *gojzd* id. na místě *gvoz*d, charv. *gvoz*d, čes. *hvoz*d silva, *saltus* „k velikému hvozdu přijde“ Dal. c. 2. Sem náleží, jak se podobá, také srb. místní jméno „Zagvozd“ (v Dalm.) „selo i oko njega planina“ (*saltus*, *mons silvosus*) Vuk.-Lex. — Srovnými zdají se býti: stsas. *hard*, stněm. *hard*, *hart* silva, *lucus*: „*lucum*, quem vulgares *hard* nominant“ Dipl. a. 995 Graff.-Wb. sřněm. *hart* silva — *rd*, *rt* na místě *zd* (v. **Гвозднѣ**); *v* ve slovan. slovech zdá se býti vsuvkou; dle *h* german. slov. *jemuž* by ve slovan. *k* na proti státi mělo, jest snad volno, domnívati se, že ve slovan. slovech tu uvedených stojí *g* na místě *k*, což také ve slovech: *glota*, *gnjida*, *granostaj za pravděpodobné pokládati lze; srov. pol. *gwoli* ad *arbitrium* místo *k woli*. Srovn. též kymr. *coed*, stkymr. *coit*, armor. *coat*, *coad*, korn. *cuit* silva. Ač v celt. řečech *c* = *k* někdy slovan. *g* na proti stává, jako na př. v ir. *crib*, star. ir. *crip pecten* na proti stslav. *гъес-емъ* id. (v. koř. **Гъес**); zdá se přece ohledem na *h* slov germ. ve slovech celt. tu uvedených *k* býti starším než *g* slovan. slov. Jak ve článku **Гвозднѣ** rozloženo, stává v řečech celt. někdy *t*, *th*, *tt* na místě prvotného *st*, *sd* (= *zd*).

Гъе koř. stslav. **гъезити**, -*нъ* movere, -*са* moveri, z ***гъезити**; **гъезити** n. subst. vb. *motio*, očekával bys **гъезити**; **гъезити**, **гъезити** i **гъезити** movere, -*са* moveri; slov. *ganoti*, *genoti*, inf. též -*nuti*, -*niti* movere, *ganotje* subst. vb. *motio*, *motus* — před *n* vypadlo *h*, charv. srb. *ganuti* místo *gabnuti* id. *gibat* id. 2) *agitare*, čes. *hnouti*, *hnu* m. *heb-*

nouti, hebnu, id. hýbati vb. dur. id. hluž. hibnýć, hibać movere, dluž gnuś id. Srodná jsou: stprus. gub, koř. ire, se movere, od něhož pocházejí gúb-ons gúbans part. šel, — ast ivit, unsai-gúbons aufgefahren (zum Himmel); lot. gubatés se movere pohybovati se (z daleka), gūbainis eine in der Ferne sich bewegende Gestalt. Srov. také švéd. guppa huc illuc moveri, vacillare, koř. gup; v german. řečech stává někdy *p* na místě *b*.

Гъз koř. stslav. flectere, plicare: **ГЪЗЪТИ**, **ГЪЗЪ** id. místo **ГЪЗЪТИ**, **ИЗГЪЗЪТИ** explicare **ГЪЗЪНИИ** n. subst. vb. plicatura, **ГЪЗЪЖЪ** flexus, plicatura, **СЪ-ГЪЗЪТИ** flectere, plicare, **СЪ-ГЪЗЪЖЪ** part. praet. pass. inflexus, **СЪ-ГЪЗЪНИИ** plicatio, **ДВО-ГОУЪ** adj. indecl. duplo major, **ДВОГОУЪЖЪ** duplex, charv. srb. dvo-gub id. stslav. **СЪ-ГОУЪЖЪ** adj. duplex, rus. су-губный id. stslav. **СЪ-ГЪЗЪ** armus, z dohadu, **СЪ-ГЪЗЪЖЪ** plicare, **СЪ-ГЪЗЪ** junctura; bulh. gūnū compono, plico, flecto místo gūbū, gūnka plicatura. raz-gūnū vb. pf. — gūnuvam dur. explico, aperio, slov. genoti, gnoti s předlož. za-po- inflectere, místo geþnoti, z-ganoti plicare, místo s-gabnoti, gibati (in compos.) flectere plicare, charv. srb. -ganuti místo -gabnuti, s předlož. u luxare, uganuti ruku, nogu luxare manum, pedem, obyčejně -gnuti (místo gabnuti) sagnuti vb. pf. inclinare, pre-gibati flectere, rus. гнуть flectere incurvare místo gobnuť, согнуть vb. pf. flectere, incurvare, componere, claudere (librum), с-губать vb. dur. id. на-гбѣние inflexio, místo stslav., -гъзънии. pol. giąć (místo gnać), gnę flectere, gięty part. pass. (místo gnęty) flexus, gięcie, n. subst. vb. flexio, giętki flexilis, za-giąć, -gnę vb. pf., za-ginać vb. dur. (místo -gibać) incurvare, čes. hnouti, hnu flectere inflectere, místo hebnouti, za-hnouti, -hnu vb. pf. -hýbati vb. dur. inflectere, plicare, zá-hyb plicatura, hluž. hnuć, hnuju místo správného hnu flectere za-hnuć vb. pf. za-hnuwać vb. dur. inflectere, dluž. gnuś, gnu flectere, part. pass. gnuty (Miklos.-Gramm. III. 573). K těmž kořeni náležejí také: rus. rybá sinus maris zátoka, podobným způsobem souvisí něm. Bucht id. se sloves. biegen, beugen, stněm. biugan flectere, inflectere; slov. giba sinus, plicatura, gib (°гъзъ) flexus, articulus, gibanica placentae genus svitek, gibast sinuosus, gibek, gibljiv flexilis, srb. gibak id. pre-gibalo

i pre-gibao articulus, z-gib (°сѣ-гѣмѣ) id. rus. гѣмкѣ flexilis, с-гѣвень, m. eine Art Weissbrod (in Gestalt eines Horns), с-гѣвъ (сѣ-гѣмѣ) flexus, inflexio, sinus, plicatura, -на гѣвъ artus, articulus, dim. с-гѣвокъ sinus parvus, с-гѣвнѣй flexilis, čes. hebký id. 2) agilis, o-hebný id. o-heb, gen. -hbu (°o-гѣмѣ) flexus, o-hbí coll. zá-heb, gen. -hbu (°zá-гѣмѣ) flexus, plicatura, hbitý (místo °гѣмтѣй) flexilis, agilis — a mnoho jiných. Sředná jsou stprus. gub, koř. plicare ve složen.: dwi-gubbû dubitat, dle něm. zweifeln, dwi-gubbus duplex lit. dwi-gubas id. tri-gubas triplex, gaub-ti colligere (Mik.-Mat.) lot. gub-t inclinare se, gubatês incurvari, inclinari deorsum, gûbotês id. pa-gûbis deorsum inclinatus. Srov. také sřněm. gouf-en 1) recipere manibus, 2) complodere; prvotně snad také „sbíratí colligere“; pak skand. gaupna amplecti.

Гѣзда f. stslav. lautitia, apparatus, ornamentum, slov. gizda superbia, luxus, pompa, charv. gizda superbia, venustas, srb. gizda 1) comtio, 2) femina comta, slov. gizdača femina vestium pretiosarum avida; stslav. гѣздати сѣ, -дѣж сѣ superbire, slov. gizdati comere, -se comere se, superbire, charv. srb. gizdati comere, gizdati se comere se; stslav. гѣздѣно adv. superbe, slov. gizdav adj. gizdavec subst. superbus, lautitiae cupidus, srb. gizdav comtus; rum. gizdav venustus, ze slovan. — gizardin slov. charv. homo elegans, trossulus, stslav. гѣздостѣ superbia, též гѣдостѣ Prov. 8. 13. — Brč. 27. slov. gizardost superbia. Kmen jest gyzd, jehož z zdá se býti vsuvkou. Možno že i srb. na-gvaždati delicias facere, ineptire sem náleží, kteréž by se ke gyzdati mělo tak, jako kvasiti ke kysati. Srodným by mohlo býti sřněm. guid-en, 1. sg. praes. giude 1) gloriari, 2) superbire (Gr. gr. I. 190), 3) luxu dilapidare, prodigere, nnēm. ver-geuden. V ags. gidd-ian (gëddian) superbire, gid-ig superbus nesrovnává se i kořenné slabiky s ѣ slovan. slov.

Гѣд, koř. stslav. sonum edere, sonare: гѣд-ѣ, гѣсти citharâ canere, гѣсти въ гѣсли Bell.-troj. 9. 34. méně správně гѣднѣти id. гѣденинѣ n. subst. vb. citharae pulsatio, въз-гѣдѣ, -гѣсти sonare „възгѣдѣть море“; въз-гѣдѣ -гѣсти deplorare, во-гѣдѣ -гѣсти, citharâ canere, bulh. gûduvam fidibus cano, slov. gôdem, gôsti id. srb. gudjeti, -dim 1) id. 2) reso-

nare, murmurare, gudnjava 1) sonus fidium, 2) sonus obtusus temný zvuk, na př. zvuk děl z daleka, rus. *гудѣть гудѣ* fidibus canere, *гудѣть* id. pol. *gąść* obs. id. *gędzie* 3. sg. praes. Rej. čes. hudu, housti id. citharizare, symphoniam edere, starší tvar hůsti „hůsti na hůsle“ Ben. 1. Král. 16. 6. hluž. hudzić fidibus canere. Sem náležejí: rus. *гудѣть* fides, (instrumentum musicum) stslav. *гудѣла* citharae pulsatio, slov. *gôdba*, pol. *gędźba*, čes. hudba, hluž. hudźba musica; stslav. *гудѣць* citharoedus, tibicen, slov. *gôdec*, charv. *gudac* fidicen, rus. *гудѣць* psaltes (ze stslav.) čes. hudec musicus, fidicen, citharoedus, „hudci nám v hrdle hudou“ rauci; sumus Rad. Zvíř. — stslav. *гудѣль* f. častěji pl. *гудѣль* cithara, psalterium — místo *гудѣль*, -*ль*, slov. *gôslí*, pl. fides, tetrachordum, srb. *gusle* pl. f. id. rus. *гудѣль* pl. f. cithara, pol. *gęśl*, častěji pl. *gęśle* id. et tetrachordum, čes. housle, pl. f., morav. slk. husle tetrachordum; 2) obs. citharae genus, hluž. husle f. pl. tetrachordum, bulh. *гудѣлка* (-*къ* f.) id. — rus. *по-гудѣ* cantus fidium, 2) jocose dictum, jocosa narratio; stslav. *по-гудѣ* cognomen, *по-гудѣ* Mon. -serb. 168. místo *по-гудѣ*; slov. *gondrati*, *gundrati* murmurare, indistincte loqui, *godernjati* murmurare, *godernica* marmota; srb. *gundoriti* susurrare, cantillare; *gundelj* chroust scarabaeus melolenta, rum. *găândak* scarabaeus. — Srov. lit. *gaudžu* z *gaudju*, inf. *gausti* místo *gaud-ti* lamentari, susurrare, *bombitare*, sonare, de chordis nablii, *gaud-imas* lamentatio, *susurrus*; lot. *gaužu* 1 sg. praes., *gaud-u* praet, *gaust* inf. lamentari; au těchto slov by mohlo státi na místě an, srov. v té příčině stprus. *aus-onis* „Eiche“, Voc. lit. *áuž-olas*, *áuž-âlas*, starší tvar *anzolas*, *amzolas*, Bezz. (*fz = ž*) *quercus* dub, lot. *ôz-ols* id. z *oņz-ols*; lit. *band-yti* tentare, stprus. *perband-a* tentat, koř. *band*, avšak lot. *baud-it* tentare. Srov také ags. *gid*, *gidd* (*gëdd*), *giedd* cantilena, *gidd-ian* *gëdd-ian* canere, cantare. Přibuznost jest však pochybná.

Гудѣ koř. stslav. murmurare, mussitare: *гудѣ-нати*, -*нати* murmurare, *по-гудѣ-нати*, -*нати* id. *гудѣ-нати* mussitatio *гудѣ-нати* mussitans, *гудѣ-нати* mussitans, aegere loquens, *гудѣ-нати-нати* mussitatio, *гудѣ-нати-нати*, -*нати* murmurare, *гудѣ-нати-нати* murmurans -*ноздѣ-нати*, Vost. slov. *gôgnjati* z *gągnjati* indistincte

loqui, de naribus loqui, gognjavast de naribus loquens, mussitans, rus. *гугнявыи* balbus, blaese loquens, *гугнявость* haesitantia linguae, os balbum, *гугнявьтъ* balbutire, pol. *gęgać* 1) gingrire, 2) de naribus loqui, *gęglić, gęglić* i. q. *gęgać* 2); čes. huhlati ůlulare, ejulare, mussitare, huhňati de naribus loqui, huhňa, m. i huhňal m. de naribus loquens, huhlavý, huhňavý adj. id. — rum *gãēngav, gēngav* balbus, *gãēng-èesk* balbutire, *gēnganiè* insectum, ze slovan. — Srodná jsou: ags. *gōung, geong* gemitus; řec. *γογγ-ύζω* murmuro, fremo *ρεπτάμ, γόγγ-υσις, γογγ-υσμός* fremitus *ρεπτάμ*, kořen *gong*, lat. *gingrio, -ire* štěbetati, o husi, prvotně vůbec: hlas vydávati, odtud také *gingrina* druh píšťal, koř. *ging*, jak se zdá, z *gang* stenčen, *r* jest ke kořeni přiraženo; špan. *ganguear* de naribus loqui, *gang-oso* de naribus loquens, *ganguéo* huhňání *das Näseln*, koř. *gang*; skr. *gaṅg* 1. par. *sonare, guṅg* 1. par. *susurrare*.

Habá f. mrus. *unda, fluctus* — pochází rovně tak, jako *slk. hab*. id. z maď. stejnoznačného *hab*; nemá tedy se skr. koř. *gabh* *oscitare*, se kterým Verchratskij dle Arch. III. str. 163. to mrus. slovo sestavuje, nic společného.

Haber, m. srb. *nuntius* zpráva, věst, *percontatio* dotaz; z turc. *chaber* id. 2) *notitia, cognitio, intelligentia*.

Hajat, *ajat* i *vajat*, m. *vajatina*, f. srb. *cella* komora; z turc. *hajāt atrium* sň, *předsň*.

Hajda slov. *rixa*; původu asiatic. srov. jak. *aid-ar* *vociferari, tumultuari*; *aid-ān* *clamor, tumultus*, Vámb. p. 2.

Hajde! bulh. *eas!* (Erben); charv. *hajd! hajde! též ajd! ajde! eas! age! hajdmo, ajdmo eamus!* srb. *hajde! eas! hajd odatle apage! hajdemo! eamus hajdete, hajte! eati!* také bez *h* na počátku; slov. *hajd! hajdi, hajdimo! hajdite!* i. q. srb. — z turc. *hajde! hajdi! age, agedum! eas! hajde buk! jdi a hled!*

Hajdaj, m. pol. *boom* agitator, *hajdak* id. (Ciz. Slov. p. 172.); původu tatar.: alt. *aida* *agere, agitare, cogere, džag. ait-amaq* id. jak. *qaida* *cogere, pecus*, Vámb. p. 3.

Hajduk bulh. *fur, latro*, slov. charv. srb. *hajduk* *latro*; 2) *lictor pandur*, rus. *раждыкъ* *lictor* (?); 2) *dlouhoň, sahan*, strus. *eques, satelles*, rus. dial. *mercenarius*, pol. *hajduk* 1) *pěší voják* *lehko ozbrojený*; 2) *sluha* v *hajduckém oděvu*, čes. *hajduk* = pol.

1); 2) lictor; maď. hajdú Trabant dráb; turc. hajdud latro loupežník, rozbojník.

Hajka, f. slov. charv. agitatio, venatio per canes, hajkati srb. venari; agere, agitare, incitare, — svinje, hajkač agitator, concitator poháněč; hajkača scutica major; z tatar.: džag. haiq-armaq, aiq-armaq clamare, agitare, incitare, křičeti (na někoho), poháněti; alt. aiq-yr id. Vámb. p. 2 et 3. — Téhož původu jsou také rus. há-raňka flagellum bič, rus. na-hajka, pol. na-haj id.

Hala f. charv. srb. sordes špina, halav adj. sordidus, halaviti vb. dur. (charv.) inquinare, maculare; srov. stsrb. охаловати, -лоути polluere Misc.-Šaf. — srov. též sřněm. sal, gen. salwes 1) subst. sordes, 2) adj. sordidus, furvus, tmavé barvy, špinavý, stněm. salo, gen. salawes id. sřněm. salwen 1) vb. intrans. furvum, sordidum fieri; 2) vb. trans. maculare, sordidum reddere pošpiniti; též vlask. salávo, fr. sale adj. sordidus, z german.

Haliti, -lím vb. dur. čes. involvere, tegere, za-haliti id. od-haliti, roz-haliti vbb. pf. revelare, retegere, nudare, halena, halina laena, vestis rusticorum; slov. hala vestis talaris, slov. charv. srb. halja, haljina chlamidis genus, haljine, pl. f. srb. vestimenta, stragula, srb. haljak, gen. haljka pallii brevioris genus, haljetak vestis, haljinak, haljinac chlamidis genus, халумте n. stsrb. vestis. Slova tato pocházejí, jak se zdá, z german.: stněm. haljan velare, tegere, oculere, hala tegmen, helina velamentum, amictus.

Halka, f. srb. anulus ferreus; pochází z turk. halka prsten; švéd. hálk anulus nemá tedy, ač podobně zní, se slovem srb. nic společného.

Hametom adv. charv. omnino, prorsus, penitus úplně, docela, „neprijatelja hametom potući, batter l'inimico totalmente“; pravdě podobno ze řec. ομαδόν adv. omnino.

Har, m. charv. srb. stabulum equorum; 2) aedes, aula; v. A har.

Haram, aram srb. exsecratio, hara miti, aramiti exsecrari; cizi; jest, jak se podobá, ve spojitosti, s turc. haram illegitimus, legibus contrarius; srov. také maď. háramit vinu na někoho sváděti.

Harap, m. pol. venatio, expilatio, direptio, rapina lov, plnění, loupež; z turko-tat., srov. turc. charab vastatio, destructio, eversio, deletio.

- Harba**, f. charv. jaculum sudlice; srov. srněm. arf id.
- Haretina** slov. caballus vilis, equus strigosus hubený kůň; srov. vallon. harott, angl. harridan id.
- Harnasz**, m. pol. obs. lorica, thorax, cataphracta: cizí: srněm. harnas, harnasch, nněm. Harnisch, holl. harnas, angl. harness; fr. harnois, harnais, stř. harnas id. špan. arnés, vlask. arnese nástroj, nářadí; slova roman. odvozuji se z celt.: kymr. haiarn, stbreton. (armor.) hoiarn železo, kymr. haiarnaex Eisengeräte (Diez I. p. 33.)
- Hasen**, m. gen. -sna i hasek, gen. -ska slov. lucrum, emolumentum, utilitas, haslživ, hasnjiv, hasnovit utilis, hasniti, hasnovati prodesse, charv. srb. hasna, f. emolumentum, utilitas, charv. hasniti prodesse, srb. hasniti se lucrari; z turko-tat.: turc. k a z a n - m a k (džag. q a z q a n - m a q) lucrari, turc. k a z a n d ž (džag. q a z q a n č) lucrum, emolumentum; jak. k a s ā n zásobu sobě dělati; Vámb. p. 19. — maď. használ prodesse, haszon utilitas, emolumentum; — také rum. hasnè lucrum, emolumentum, nřec. κ α ζ ά ν τ ι ο ν id. z turc.
- Hasura**, f. charv. teges rohož, asura srb. = rogožica; z turc. h a s y r Strohmatte.
- Havan**, m. charv. srb. mortarium moždíř; z turc. h a w a n id.
- Hejsek** (hýsek), m. gen. -ska čes. 1) prodigus, luxuriosus, heluo, 2) puer (vanus, levis); srov. ags. hyse, hysse juvenis.
- Hek** boh. singultus, hekati singultus edere; srov. švéd. h i c k a singultire, holl. h i k singultus, h i k k e n singultire.
- Hénjati**, -njam slov. cedere, discedere, cessare, desinere; pochází, jak se domnívati lze, z maď. h e n y e otiosus, segnis, piger, h e n y - é l cessare, otiosum esse, segnitiae se dare.
- Hero** s předlož. na charv. „pendente da una parte, da fianco, nositi kapu (čapku) na hero“; srb. n a - h e r o, n a - h e r c e = na krivo oblique, n a h e r i t i s e = nakríviti se na jednu stranu obliquari. Na každý způsob cizí; slova ta souvisí, jak se zdá, se řec. χ ε ί ρ, gen. χ ε ι ρ ó ς, ion. χ ε ρ ó ς manus, pugnus, brachium; 2) latus bok, strana: ἐ π ’ ἀ ρ ι σ τ ε ρ ᾶ χ ε ι ρ ó ς ad sinistram, λ α ι ῶ ς χ ε ι ρ ó ς na levo.
- Hile** i hilje f. pl. slov. ocularia; pravděpodobno cizí; možno, že pochází z nřec. ὕ α λ λ α n. pl. id. vyražením hlásky α před l stojící; střec. ὕ α λ ο ς sklo.

Hilati, -lam slov. festinare; z něm.: sřněm. ilen, stněm. ilan festinare, properare; studere, koř. il (nněm. eilen); *h* jest předsuvka.

Hiljav adj. srb. laesus oculo, hiljak charv. strabo, hiljati vb. dur. charv. slov. strabonem esse, na hilje gledati id. nahiljivati, -ljujem srb. semicoecus sum; sotva stejného původu se charv. škilj, slov. škilec strabo, škilast adj. slov., škiljast charv. limis intuens a j. — kteréž pocházejí rovné tak, jako čes. šilhati, z něm.: sřněm. schilhen limis spectare, stněm. scelah strabo, sciliho obliquo atd. — Hiljav a ostatní s ním spojená slova jsou, jak se zdá, společného původu s rus. хилъ debilis, infirmus, aeger, хилъ infirmum, debilem esse, tenui valetudine uti, srb. u-hiliti deficere prae dolore, lingui animo, charv. u-hiliti deflectere, stsl. по-хилъ, curvus, curvatus, неcoma — aduncus, Men.-Vuk. bulh. u-hilen curvus, pol. po-chyły inclinatus, propensus, čes. chýliti inclinare, deflectere, — se inclinari atd. Co se týče slov. značení, uváženo buď slov. krivogled strabo. — Možno ale také, že hiljav, hiljati a ostatní slova pocházejí ze řec. ἰλλός strabo, ἰλλω limis spectro (jen ve složen.).

Hiníti vb. dur. charv. simulare, decipere, fallere; v. хитити.

Hira srb. = sladka surutka serum lactis; cizí; turc. šir lac, šerutka serum lactis.

Hlap, m. slov. vapor pára, hlapéti evaporare, hlapiti 1) carnem coquere in vase clauso dusiti maso, 2) „die Geisteskraft benehmen,“ hlapen vaporus, asthmaticus (?) „dämpfig“ Janež. hlapnost Dämpfigkeit, (asthma, záduch?), hlopeti anhelare vedle slov. slap vapor, evaporatio, slapéti evaporare, charv. slap evaporatio výpar, slapiti vaporem emittere; slap jest starší tvar. Srodnými zdají se býti: lot. slap-t sitire, 2) sticken dusiti se, nemoci dýchati; der Ohnmacht nahe sein, ap-slāp-t suffocari, siti confici, slapēt, -eju, ap-slapēt suffocare, extinguere, 2) „die Lebenskraft, die Hitze verringern,“ slāpes pl. sitis; lit. slop-inti ersticken (trans.?). Jiného původu jest slov. charv. slap catarrhacta, unda, fluctus, stsl. снаны fluctus, aquae desilientes.

Hlapati, -pam vb. dur. charv. largis calceis strepere, importune incedere, lento gradu procedere, aegre ire náleží, jak se podobá, ke stejnému kořeni jako srb. šljapati, -pam vb.

dur. n. pr. po blatu vadare břísti blátem, *lj* tu pravděpodobno stojí na místě *l*; pol. szłap, f. gen. -pi vedle człap, f. i człapia, f. incessus gradarius equi, szłapak equus gradarius, čes. šlapati vb. dur. šlápnouti vb. pf. calcare, pedem ponere in re; 2. šlapati incedere; šlap m. šlápě f. gradus, gressus, passus, incessus, praesertim incessus gradarius; vestigium; šlapa planta pedis, 2. vestigium; šlapadlo planta pedis, šlapnice (obs.) id. „Noha, šlapnice, calcaneus,“ Lex. vet. šlapěje, šlepěje, f. vestigium; gressus a j. — lot. slapu ét im Pass gehen, slapatāt oft im Kothe waten, slēpēt, -eju schleppend gehen.

Hlemýžď, -mejšď, m. čes. cochlea, limax; kmen hlem ze staršího glēm; srov. lot. glēm-s m. glēme f. i glēmesis concha, limax, cochlea; glemas pl. glutinosa materies, pituita sliz; lit. glimė f. cochlea terrestris — dle Mikuckého — pak glimus, gliumus (Ness.) lubricus slizký.

Hleven adj. slov. s předlož. po- demissus, modestus, mitis; kořonnou slabiku hlev srov. se sřněm. slēw-en languescere, segnem fieri, slēw-e f. languor, segnitias, torpor; srov. také got. ana-slavan utichnouti, ga-slavan mlčeti.

Hlivěť slk. segnitiae se dare, mollem fieri, čes. od-hlíviti mitigare, lenire, emollire, — se mitescere „odhliviž, o odhliv se Pane!“ psalm. VI. Com. — srov. ags. gliv, gleov gaudium, ludibrium radost, pohrávání, glivian, gleovian joci žertovati, pohrávati; koř. gliv. Srov. také lot. glēv-s adj. laxis, languidus, segnis, glēv-is m. homo segnis, ignavus.

Hmota, f. hmot, m. 1) materia, corpus, starší tvar homota, *gom-ota, 2) humor (obs.) „pravá příčina (otoku) jest přítomnost homoty neb mokrosti v těle člověčím“ Sal. rkp. 1, 1. hmotný adj. materialis „váhy všech hmotných věcí“ V, z Břez. Anth I. 120. — 2) solidus, hmotné dílo; hmotné řemeslo mechanicum officium, Jel. Petr. 3) gravis, molestus hmotná práce, 4) rudis lid hmotný; hmotnost materia, massa, volumen, crassitas, pondus. Prvotné značení bylo asi „moles, massa;“ srov. řec. γέμος, γόμος onus, sarcinae náklad lodní, břemeno, zavazadla, γέμ-ω impletus, oneratus sum, γεμ-ἔω impleo.

Homon m. čes. zastar. tumor, moles, z dohadu: „Zavítí hlavy její to bylo velikých fufasův a homonu obálek“ Ctib. H. 72. — náleží kořenem ke stčes. homota, nynější hmota, kt. v.

Hrup m. slov. tumultus, strepitus, hrupiti, -pim tumultuari, strepitum ciere, vociferari; jest osamělé, mohlo by býti cizim; srov. stněm. hruof-an clamare, Holtzm. 246.

Hubanja, f. slov. cranium (Jan.) jest — nestojí-li chybně místo lubanja id. — cizího původu; srov. maď. kaponya, koponya id.

Hubkač, m. slov. upupa dudek; jest, jak se podobá, přetvořeno z druhé části něm. složeného jména Wiede-hopf, sřněm. witehopfe id. — čisté slov. v dod, v deb.

Hule, gen. -eta, n. charv. porcus, sus; pravdě podobno cizí; srov. maď. gölye sus, scrofa; jest-li hule skutečně z tohoto maď. slova pochází, pak stojí h na místě g.

Hulja charv. nebulo padouch, šibal; slov. huljen astutus, čes. huleti (obs.) fallere, z dohadu, „kniežie berú a muišie hulejí“ — Hus; zdají se býti původu cizího; srov. got. holon nocere, fallere, decipere, stněm. huoljan frustrari.

Huma (-mù f.) bulh. argilla fullonica valchovka, valchárská hlina; cizí; z něec. хума terra, fundus, agger, tumulus; σαπωνό-χουμα Seifenerde.

Хлебѣти, хлѣбѣти vb. dur. stslav. corrumpere, -ся abstinere хлежда хлѣбн сѣ Izmag.-заес. XIV. о-хлебѣти сѣ vb. pf. о-хлебѣти сѣ vb. dur. id. хлѣб ноха (stserb.) Мон.-serb. хлѣбѣти miser Op. 2. 2. 117. možná, že stojí místo хлѣбѣти, по-хлебѣти, -блѣх laedere, ut videtur, -блѣх оумомъ Cozm. Op. 2. 2. по-хлѣбъ stultus, 2) impudens, 3) crudus, по-хлѣбство stultitia; съ-хлебѣти corrumpere; оу-хлебѣти сѣ, -блѣх сѣ minui, deficere, bulh. habè vb. dur. corrumpo, ро-habè vb. pf. — slov. habati parcere, — se cavere, habiti corrumpere, pessum dare, -se pessum ire, perire, о-habiti, ро-habiti i. q. habiti, charv. habiti iz-habiti corrumpere, srb. habati, n. pr. haljinu deterere pannum, vestem, u-habati id. ро-habati 1) id. 2) maculare, rus. о-хлѣбѣть-ся чего abstinere, non curare, negligere, по-хлѣбный adj. impudicus, protervus, просах, по-хлѣбникъ, m. subst. id. по-хлѣбница, f. femina impudica, proterva, похлѣбство impudentia, protervitas, procacitas; čes. chabnouti, ochabnouti, chaběti, о-chaběti laxum, debilem, segnem fieri, languescere, ochabělý, ochablý remissus, infirmus, debilis, languidus, segnis, ochaba, m. subst. id. ochabiti infirmare, laxare, segnem, languidum reddere, ochabiti se (obs.) absti-

uere, non curare „všeho se chcem ochabiti“ Štit. Koř. κας; srov. řec. σαβ-άζω 1) slaviti Bakcha; 2) roztlouci, rozdrtití, skrušiti, zkaziti „zerstossen, zerrütten“ Rost.-Wb. σαβ-ακός fractus, diffractus, ruptus, marcidus, σαβακή σαλμακίς Anth. o rozkošné, rozmařilé smilnici. Kořen σαβ. Ve staroir. sáib, sóib falsus vadí i vokalisace i slova značení. — Pochybno jest, zdali rus. у-хавъ, у-хавна cavum, fovea in via sem náležejí.

Chalupa pol. chalupa čes. khalupa hluž. casa, tugurium; v Ciz. Slov. str. 179. proneal jsem mínění, že to slovo pochází — rovně tak, jako jihoslovan. koliba — ze řec. καλύβη; ono by ale mohlo také původu slovanského býti a kořenem chal souviseti se stněm. sal, m. domus, aedes, domicilium, sřněm. sal id. et atrium; ags. sal aula, aedes, domus, got. saljan devertere, manere; suff. by pak byl -upa, který se také v pol. skor-upa testa, putamen nachází. Lit. kolupa, kalupa casa, tugurium, z pol.

Χαλαρα f. stslav. 1) sepes, též χα- Steph. 2) i. q. γιμνα (platea, via) Azbuk. Ber. rus. халыга (ze stslav.) sepes, campus circumseptus — slov. haluga fucus mořská tráva, odtud vzato čes. chaluha id., charv. haluga herba, srb. haluga 1) herba inutilis, 2) caverna, hiatus. Slova tato různí se významem tak, že jest pochybno, zdali jsou všechna stejného původu; srb. 2) rozsedlina, rozpuklina, skula — a snad i stslav. 2) ve značení ulice, cesty — možno sestaviti se řec. σήραγξ, gen. -αγγος 1) Höhle, Kluft, 2) Klippe, die unter dem Wasser verborgen ist, 3) von den Poren des Schwammes, der Lungen, σήραγγοω excavo; dle toho by tedy ve slovan. slovech x pocházelo z s a l z r; η slova řec. možno považovati za zástupce staršího α. Sem náleží, jak se podobá, také rus. захорычье regio remota, locus occultus, angulus, latibulum abgelegene Gegend, durch Häuser versteckter Platz, Winkel, ze *за-халастчье, *за-халастчье, n. — prvotné značení bylo asi: záplotí. — Slov. haluga mohlo by kořenem souviseti se skand. söl fuci genus.

Chata pol. casa, tugurium; zdá se býti cizím; srov. dol. něm. kate, kathe id. jmenovitě nádennická chalupa vesnická.

Chebď, m. pol. sambucus ebulus, chebďí n. čes. id. chebďí lesní raphanus silvestris, Reš. chebďie marelinum, Weleš. morav. chebz, m. sambucus nigra, slk. chabzda sambucus

ebulus, dlůž. chabže, n. id. — správně chabže — slov. charv. srb. habat id. — Kořenná slabika stšlov. by byla χκς. Společného kořene by mohlo býti „σέβα, Dacis sambucus, apud Interpol. Dioscor. c. 754.“ DC. — srov. také, ač významy se různí, sřněm. sebede, sebde i semde, stněm. semida carex, juncus, alga, papyrus, scirpus, stsas. semida juncus, pravděpodobno na místě sebida, skand. sšf scirpus, juncus, švéd. säf, dán. siv id. Možno, že i pol. chabuž Unkraut, Rohr in Teichen (Mrong.) sem náleží.

Chełpić się, chełpię się pol. gloriari, chełpa, f. gloriatio; srov. stněm. gelban, stsas. galpōn gloriari, gelp arrogantia, stněm. gelf 1) jactans, petulans, 2) subst. jactantia, petulantia, inanis gloria, ags. galpian plaudere, gilpan jactari, gloriari, gilp jactantia, ostentatio, gylp glōria, skand. gialpa obstrepere, giālp strepor, gloria. German. počátečnému *g* stává sice ve příbuzných slovan. slovech pravidelně *g* naproti; srov. však co do zaměňování-se hrdelných souhlásek stšlov. ρροϋμα pirus, ρροϋμαμα i ρροϋμα pirum, kdež počátečné *k* zdá se býti prvotným zvukem.

Chera, f. pol. vitium, defectus (χρρα); srov. stněm. sēr, sřněm. sēr laesus, saucius, vulneratus, 2) dolorosus, dolores sentiens; moestus, tristis; sēr n. et m. sēre f. laesio, dolor, malum, vitium corporis, morbus, sēr-en 1) vb. trans. laedere, vulnerare, 2) vb. intrans. dolores sentire; skand. sār vulnus, švéd. sār id. sār-a vb. laedere, vulnerare, offendere, ags. sār 1) gravis, molestus 2) subst. dolor, sār-lic tristis, moestus, sār-ian dolere; srov. také lot. sēr-s, m. sēr-a f. sollicitudo, moeror, aegritudo, sērotē-s moestum, tristem esse, sollicitum esse; pak skr. sār (10 par.) debilem esse; v. Χμρα.

Херикати, -маж s předlož. по- strus. extinguere, Trigl. rus. по-хрптитъ vb. pf. по-хрривать vb. dur. delere scripturam. Cizího původu; srov. řec. χερόω vim infero, aufero, supero, vinco, subigo. Ježto se ale významy těch slov náležitě neshodují, není jisto, zdali jsou svrchu uvedená slovesa rus. ze řec. χερόω přetvořena.

Хладъ, m. stšlov. 1) refrigerium; 2) рос хладъ дръмти ρροσοβολείν Mater. 3) aura пожеж пофрп и ста нъ хладъ Psal. 106. 29. — Psal. int. saec. XII. bulh. h l a d - ù k adj. frigidus, slov. h l a d - m. frigus, refrigerium, charv. h l a d id. 2) umbra, 4) aura, sēr

frigidus, srb. hlad refrigerium, umbra, rus. холодъ frigus, pol. chłód, dem. chłódek refrigerium, čes. chlad, dem. chládek id. 2) umbra, hluž. khlódk dem. (khlód, obs.) umbra, polab. chlâd refrigerium, Schleich. — хладъ přesmyknutím hlásek z chal-dŭ, kořen chal, srodný s lit. koř. szal: szâl-ù, szâl-ti frigere, gelari, 2) trans. gelare; v szâl-tas adj. gelidus liší se suff. tas od stslov. přípony -dŭ; lot. sal-t, 1. sg. praes. sal-stu, 1. sg. praet. sal-u gelari, sal-ts adj. gelidus, sal-s frigus, gelu.

Chláchol, m. čes. blanditia, adulatio „Neštěstí nás svým trápením poučuje, ale štěstí svým chlácholem snižuje.“ Smrž. Akcí; chlácholiti lenire, placare, mitigare; demulcere, — komu blandiri „chlácholí smyslům,“ Jel. chlácholivý adj. blandus, placans, mitigans. Chláchol vzniklo přesmyknutím hlásek z chalchol; koř. chal, jak se podobá ze šal; nachází se tu zdvojení kořene jako ve stslov. глаголъ verbum, хлаголъ campana, slov. mla mol abyssus, čes. plápol flamma, plápolati flammare, stslov. хлаполати a j. slova tato vyvinula se též přesmyknutím hlásek z galgolŭ, kalkolŭ, malmol, palpol atd. — Od téhož kořene pochází také, jak se zdá, čes. o-chal-ebný adj. adulatorius, blandidicus, fictus. Chláchol a ostatní s ním spojená slova mohla by kořenem chal souviseti: se slov. srb. šala jocus, šaliti se joci, ludere, charv. šaliti se id. šal jocus, facetiae, rus. шалъ f. nugae, scurrilitas, шалѣть nugari laškovati, dováděti, шалѣнь homo petulans a j. — koř. šal, s nímž volno pokládati za srodné skand. hial-a vb. colloqui, exhilarare, oblectare; slovanskému š stává ve příbuzných slovech german. častěji h na proti, na př. stslov. шинъкъ шиняць rosa, čes. šípek rosa canina; aga. heóp, angl. hip i hep id. stněm. hiofa, hiofa fructus rosae caninae a j. Slov. také lit. ap-szol-inėti vedle ap-szal-inėti fascinare, Bezz.

Хламъ m. rus. rudera sesutiny, хламосць f. id. srovn. lot. slān-s acervus, cumulus, ein aufgeschichteter Haufen, slānit conjicere, coacervare; m a n se častěji zaměňují.

Chlapač pol. (teste Šaf.) lambendo bibere, sorbere, čes. chlapati id. 2) potare „Vodu do sebe chlapati,“ Us. chleptati i. q. pol. — srb. hlaptati sorbere canum more, slov. na-hlopiti se absorbere, satis sorbuisse; slk. chlopač, chlopotač i. q.

pol. čes. slopatì 1) lambendo bibere, sorbere, 2) potare, hluž. ślapac avide deglutire (mohlo by pocházeti z něm.); srov. něm. schlappen, schlabben, schlabbern lambendo bibere, holld. slabben id. angl. slop 1) subst. schlechtes Getränk, 2) vb. schlechtes Getränk zu sich nehmen.

Хланыъ m. stalov. servus otrok „разъ и хланыъ коудъ“ Gen Triod.-Mih. 130. charv. hlap rusticus, homo rudis, rus. ходоуъ subditus, rusticus glebae adscriptus, pol. chłop id. čes. chlap homo rudis, homuncio, olim subditus, rusticus glebae adscriptus, hluž. khlop famulus; bulh. hlapе, n. hlapak m. puer, slov. hlapец dim. famulus, servus, olim et filius, hlapčič puer, charv. hlapac famulus, adolescens; pol. chłopiec, chłopczyk, čes. chlapec, hluž. khlopс puer; — lot. kalps famulus, servus, lit. klapas, klapczus puer, adolescens, ze slovan. Хланыъ vyvinulo se přesmyknutím hlásek z хланыъ; možno stanovitи kořen хлън, srov. stalov. хъс-хланыти, -наны mendicare, desiderare, хъс-хланыти -наны mendicare; samohláska byla prvotně před l. Uvedená tu slovan. slova mohla by býti ve spojitosti s lit. silp-ti, -u i-stu fatigari, debilem, invalidum languidum, ignavum fieri, silp-inti fatigare, debilitare silp-nas invalidus, debilis, fragilis, languidus, ignavus; prvotný tvar kořene byl, jak se podobá, salp; ch (h) slovan. slov stálo by dle toho na místě staršího s i možno se domnívati, že prvotný tvar slova хланыъ byl *salp-as.

Хлехотати, -шъ stslav. cachinnari, хлехотание subst. vb. cachinni; stejného původu zdá se býti хлехотати strepere, хлехотание subst. vb. strepitus; mrus. у-хлехочу-ся cachinnor; srov. got. hlahjan, stsas. hlahhan, stněm. hlahhan ridere, ags. hleahhan id. hlagol promptus ad risum, got. uf- hlohjan exhilarare; lit. kleg-u, -ėti ridere.

Хлопатиъ vb. dur. хлопнуть vb. pf. rus. ferire, percutere, pulsare, plaudere laut schlagen, klatschen, mit Geräusch zuschlagen, за-хлопнуть die Thür zuschlagen, хлопъ, m. хлопание, n. subst. vb. plausus, ictus sonorus; bulh. hlopнà vb. pf. hlopам vb. dur. pulso, slov. zahlopiti claudere, slk. chlopiť, obyčejně s předlož. pri-, za, id. vlastně s třeskem přiklopiti; rus. за-хлопка, slov. za-hlopka, slk. chlopnja valva, operculum; kořen хлоп, jihoslov. hlop, jak se zdá, ze slop, prvotně asi slap; k těmž kořeni náleží pravděpodobno také rus. хлопѣць

decipulae genus druh pasti, možná že i srb. šljapiti percutere, jehož *lj* by mohlo státi na místě *l*. Srov. angl. slap 1) vb. ferire, pulsare, 2) subst. plausus, ictus sonorus; něm. Schlappe plaga, ictus sonorus, clades.

Хлопати, -пль mendicare „слъпль съдъше при поути хлопане“ Nicol. Marc. 10. 46. Luc. 16. 3. — Šaf.-Urspr. хлопанние mendicatio, хлопанць mendicus vedlejší forma jest хлопати, -пль mendicare. Srov. lot. koř. slup indistincte, blaese loqui, susurrare nežřetelně mluvíti, šeptati, slup-st 3. sg. praes., slup-stēt, -eju i šlup-stēt id. 2) balbutire, šlup-stis blaese loquens.

Хлявь f. stslav. 1) cataracta vodopád, přival открьзени хляви Greg.-Naz. дъждивыми хляви Ном.-Мih. 141. 2) aquarum impetus хляви кожна соуть глоркоуайшам сложеа шже о немъ Int. 203. — 3) fores открьзеше се хляви небеснымъ Stef. хляви *θύραι* Men.-Vuk. rus. хлявь f. moles in aquā exstructa jez, 2) aquarum impetus „хлявь морей“ Ozerov. Sem náleží také stslav. хлявнмъ adj. erumpens; koř. хлявь. Srov. lit. szlamp-as eluvies „Anspühlicht des Hafts, in Kohr, Strauch und dgl. bestehend,“ Ness. — V lit. stává někdy *p* na místě *b* a na opak, srov. lit. surb-iu, -ti vedle surp-iu, -ti sorbere, kteréž jest srodné se stslav. сръбати pol. sarbać a lat. sorb-eo. — Хлявь s významem: fores dvěře mohlo by býti jiného původu, než хлявь s významem vodopád, přival, nával vody, proud; srov. skand. hlemmr cataracta Fallthür zapadací dvěře, poklop, záklop, kteréž stojí, jak se zdá, místo hlemf-r, podobným způsobem, jako fim m pět místo fim f.

Хляд koř. stslav. debilem, segnem fieri, languescere, tabescere: о-хлявнати, -нж vb. pf. debilem fieri, před *n* vypadlo *d*; о-хлядннне negligentia; mrus. о-, за- хлясти (místo хляд-ти), -хляну (místo -хлядну) debilem fieri, Mikl. Gramm. III. 297. — slov. hléniti se segnem, pigrum esse, místo hlédniti, o-hléniti se vb. pf. pigrum fieri, čes. chlouditi debilitare, infirmare „zima chloudí;“ v průřovědech: „hubený jako chloud“ Čel. Dod. „Tenké stéblo jako chloudek“ jest význam nejistý; chloud zde může značiti tolik, co tabescens, ale též tolik co baculus, pertica, chloudek virga. — srov. švéd. slunta cessare, segnitiae se dare, slunt, subst. homo vagus; srov. také švéd. slänt-ra lente incedere, vagari loudati se, holl. slend-eren,

něm. schlend-ern id. holld. slend-er nedbalý chod, loudání se, nedbalé jednání; uváženo buď také angl. slend-er tennis, gracilis, debilis, exiguus. — V mrus. průpovědi: „Моя кобыла охляла“ není značení slovesa docela jisté; značení to může býti: debilem fieri, ale také labi sklouznouti; kdyby poslední význam byl pojistěn, pak by to sloveso výborně souhlasilo se švéd. slint-a labi ausgleiten.

ХЛАНЯТИ, -НАЖ vb. dur. stslav. mendicare, ХЛАНЯЩИЙ mendicūs, nota ХЛАНЯЩИМ Psalt.-int.-saec. XII. — srov. lit. szlũmb-iu, -ti singultire, flere.

ХЛАНЯТИ, — НАЖ vb. dur. stslav. s předlož. ВЪЗЪ, salire, de aquā „ИСТОУЮЩИИЪ ВОДЫ ВЪСХЛАНЯЮЩА“ Ioann. 14. 4. Obich. — srov. lit. szlam-p-ũ, szlãp-ti humidum fieri, szlãpinti irrigare.

ХЛЮДЪ, m. stslav. virga ТРЪСТЯНИЪ — Antch. slov. hlôd paxillus kolík, též hvôd, rus. хлюдъ Schulterjoch zum Wassertragen; čes. chloud baculus, pertica „pohlad ho chloudem“ Čel.-Dod. polab. chlud baculus, „une canne“ Pf. — stslav. ХЛЮДИ, n. coll. virgae, čes. chloudi n. dũnnes Tannenreisig, slov. hlodovje, n. coll. paxilli; srov. skand. hlunn-r phalanga, pravděpodobno na místě hlund-r tak, jako munn-r os místo mund-r; srov. také star.-ir. slat virga, na místě slant? jako star.-ir. dêt zub místo dent.

Хоботъ, m. stslav. cauda, rus. хоботъ proboscis, čes. chobot 1) sinus kout vnikající hluboce do nějaké plochy, „chobot louky“ Rkp. 1604. — 2) sinus maris vel lacus zátoka „Nad chobotem rybníka“ Dipl. mor. 1611. — 3) zadní konec čehokoli, Zipfel, vlastně ocas (cauda): chobot síťe neb saku, odtud průpověď „do chobotu vehnati“ in die Enge treiben; koř. хос; — pol. chobot Flügelstiefel, Mrong. sotva sem náleží. — Za srodné lze pokládati řec. σόβη cauda equina, σοβ-έω celeriter moveo, agito, pello; koř. σοβ; řec. σ naproti slovan. ch jako v σαυσ-αρός suchý, křehký, stslav. соухъ čes. such, such-ý, lit. sausas id. atd. Srov. také švéd. sora 1) scopae, 2) vb. verrere; p švéd. slov stojí naproti slovanskému b jako ve slovese sörpla sorbere, pol. sarbać. Co do významu srov. čes. slk. chvost scopae a stslav. хвостъ cauda. K témuž kořeni náležejí, jak se podobá, stslav. о-шасъ cauda, rus. о-хавекъ, m. suburbium předměstí, jakoby ocas města; po-

chybno však, zdali také rus. zastar. o-xábeњъ vestis genus, druh mužského i ženského oděvu sem potahováno býti může.

Хóхотъ rus. hohot slov. chechot čes. khachot hluž. cachinnus, chechot pol. risus occultus; stslav. хóхотати. -шъ vb. dur. cachinnari, хóхотанишъ n. subst. vb. cachinnus, kořen хох, jehož starší tvar byl, jak se podobá, хъх; rus. хохотать, -чý cachinnari, хохотание cachinnus, хохотнá f. id. pol. chechotać się i chychotać się, -оць się 1) occulte ridere, 2) cachinnari, čes. chechtati se i chochtati se cachinnari, hluž. khachotać, dluž. chachaś cachinnari; hluž. khichotać occulte ridere; pol. chych, častěji pl. chuchy das Kichern, chychotki, chechotki pl. id. — lit. kikió-ju, -ti kichern, kvaknó-ju, -ti cachinnari; ags. ceahhettan i cancettan, sném. kihhazan, chahazen, sñém. kachezen id. kach cachinnus; řec. καυχάζω, καυχλάζω, καχάζω (att.) cachinnor, καυχάς, καυχαστής risor, καχλάζω, -ζειν kichern; lat. cachinnus chechot, cachinno i cachinnor chechtám se; skr. kakk, kakh, kakkh 1. par. i khakkh 1. par. ridere, též gaggh, ghaggh 1. par. id.

Хол, kořen, superbum, arrogantem esse; v. Ө-холъ.

Хомякъ rus. mus cricetus skřeček, pol. chomik id. možná, že z některého rus. nářečí, neb obyčejnější název pol. jest skrzeczek; souvisí s lot. kām̃is id.

Хопити, хомаж vb. pf. stslav. 1) mordere отъ зѣри хопамъ пьскъ Io.-Clim. хомати, -намъ, хипати, -намъ i -намъ vb. dur. id. хипающишъ а зѣри Mat. 50. 2) capere,prehendere, e conject. хипати въ пьскъ Acad. též. хипати, -намъ i хипати -поуѣ mordere; пѣс-хипити сѧ, намъ сѧ exallire (in fontibus russ.) bulh. hаpè vb. dur. mordeo, hаpкa (-kù f.) bolus, offa, frustum kus, kousek, slov. hаpаti captare schnappen, rus. хипнуть vb. pf. хипать vb. dur.prehendere, rapere, eripere, -ся arripere, apprehendere, хипунъ praedator, pol. chopnąć, -nę vb. pf. chopać, -памъ vb. dur. arripere, apprehendere, 2) ferire, plagam dare „chopnął go w głębę;“ 3) festinare, praecipitare se, чараć, -чарапамъ vb. trans.prehendere, arripere, impetum facere: psy чараја, ро-чопіе arripere,prehendere, mente capere, ро-чоп impetus, incursus; causa, impulsio, p̃ropensio; čes chopiti, -pím vb. pf. чипати, -пу i памъ vb. dur.

capere, prehendere; mente capere, pochopiti id. chopiti se čeho capere, prehendere, chop prehensio, contractatio, pochop, -u apprehensio; incursum; causa, impulsio; comprehensio; 2) pochop, — a lictor; vz-chopiti elevare, — se erigi, celeriter surgere; hluž. khopić incipere; kořen xon chop (hop) místo chap (hap), prvotně sap s významem capere, prehendere. Srodné jest sřněm. sapp-en capere, prehendere, arripere; koř. sap.

Chouliiti se, -lím se vb. dur. čes. animum despondere, timere, — někoho, něčeho „Čím více se člověk věel choulí, tím více se za ním sypou.“ Prov. — stčes. chúliiti; chúllost stčes. verecundia ostýchání, ostýchavost, e conject.

„Káza ji svým sluhám jieti
i mučiti v nemilosti.

Tyto sluby bez chúllosti

— — — — —

inhd svlektú — —

i počechu biči bti.“ Kat. 2241.

bez chúllosti by v tom místě mohlo také značiti: sine mora; choulostivý adj. pusillanimis, animo demisso, delicatus, pavidus, mollis, tener, choulostivost pusillanimitas, animus demissus, animi mollitia; kořen chul, jak se zdá, ze sul; srov. švéd. söl-a cunctari — švéd. ö stává na místě got. au, n. př. got. bi-sauljan inquinare, maculare, švéd. söl-a id.

Храмъ, m. stslav. domus, tentorium, conclave, templum, delubrum, — коуинр'скый Sup. 12. — ндольскъ Men.-Leop. ecclesiae pars, mansio; — клоудлициньмъ Prol.-Mih. lupanar; храмъ веро домоу Men.-Mih. 190. pars domus, atrium, e conjectura; slov. hram domus, conclave, templum, ecclesia, receptaculum, charv. srb. hram aedes sacra, ecclesia, rus. храмъ id. jest forma stslav. хорóмы pl. domus major (ligna), mrus. хоромъ; čes. chrám 1) templum, ecclesia; 2) zastar. tabernaculum „v slunci uložil chrám svoj,“ „in sole posuit tabernaculum suum“ Ps. ms. 18. 6. 3) aedes (obs.) — храмнина stslav. domus, tentorium, conclave, ergasterium, mansio, tectum; rus. хорóмина oecus, conclave magnum, pol. obs. chromina casa rustica. Храмъ vytvořilo se přesmyknutím hlásek z charmů; za srodné možno pokládati názvy: skr. sarma, zend. fšarema maison, demeure (Beitr. VII. 323.) dům, obydlí.

K výkladu slova „sodes.“

Podává dr. Fr. Maixner.

Z různých přímětků,*) jež za zmírněním k imperativu přistupují, zasluhuje *sodes* zevrubnější úvahy. Neboť kdežto o původu ostatních, jako *quaeso*, *obsecro*, *amabo*, *sis*, *sultis* atd. pochybnosti není, jest vznik slova *sodes* záhadným.

Pokud vím, jsou vedlé nesmyslného výkladu některých, u Donata na místě níže uvedeném se nalézajícího, ze *σῶος ξῆς* ještě tři jiné, z nichž každý v době nejnovější mezi největšími učenci své obhájece má.

1. Nejstarší a, jak já se domnívám, správný výklad podává již Cicero, jenž Orat. 45, 154 mluvě o slučování několika slov v jedno, poznamenává: „Libenter etiam copulando verba iungebant, ut ‘sodes’ pro ‘si audes,’ ‘sis’ pro ‘si vis’“. Srvn. Non. II., 834 a Donat. k Terent. Andr. I, 1, 58 (dic, sodes, qui heri Chrysidem habuit?): „Dic imperativum est: ideo temperavit iniuriam blandimento; *sodes* est autem *si audes*, ut *sis si vis*: nam delirant, qui *σῶος ξῆς* interpretantur. *Dic sodes* exhortantis est vox, ut *amabo, rogo*.“

2. Druhý výklad neuvádí *sodes* ve spojení se *si* a *audere*, nýbrž se *si* a *audire*. Dle něho bylo by *sodes* rovno *si audies*. Výklad ten nachází se na př. ve slovníku Klotzové s. v. *sodes*,*) a též R. Kühner, Ausführl. Gramm. der lat. Sprache II, § 50, 3 D, zdá se***) jej schvalovati. „Södes nach Cic. orat. 45, 154 entstanden aus *si audes* . . .; dieses *audes* hält man für eine aus *audies* kontrahierte Form, also eigentlich: *wenn du hören willst* = *wenn es beliebt, gefälligst*.“ Koho výklad ten původcem má, nemohu sice stanovit, ale jisto jest, že dříve byl ve školních mluvnicích nejobyčejnějším a ještě dosud ve mnohých jest poznamenán. Srvn. Meiring, lat. Gramm. (3. vyd.) § 412 b: „*sodes* (für *si audies*) hör’ einmal,“ K. Schmidt ve starších vydáních své latinské školní mluvnice, Jos. Kořínek, latinská mluvnice (třetí opravené vydání. V Praze, 1879) § 401, pozn. 2.: „*sodes* (= *si audies* roz. *me*) libo-li, medle, předce;“ Юв. Туроман, Латинска граматика, у Новоме Саду 1872. § 333, прим. 1: „*sodes* (*si audies* sc. *me*) ако ћеш ме послушати,“ a j.

3. Třetí výklad podává F. Froehde v Kuhnově časopise pro srovnávací jazykozpyt XII, 158 n. Zpomenuv mínění, jež staří

*) Srovn. R. Kühner, Ausführl. Gramm. der lat. Spr. II, § 50, 3.

*) „*sodes* statt *si audes* für *audies*.“

***) Pravím „zdá se jej schvalovati“ jednak pro velmi opatrný způsob, jímž v té příčině učenec tento se vyjadřuje, jednak že I, § 32, 2 jednoduše dí: „*sodes* statt *si audes*.“

měli o původu slova tohoto, pokračuje Froehde takto: „Ich suche im Folgenden eine andere Ableitung wahrscheinlich zu machen und gehe zunächst von *sodalis* aus.“ Zavrhnuv pak právem s Potttem, Etym. Forsch. I.², 772 staré odvozování slova *sōdalis* od *sedere* (*quod una sederent* Fest.) i nerozhodnuv se pro Pottův výklad slova toho ze staroperského *hada*, skt. *saha*, nýbrž uvodiv je se Sonnem (Kuhn. Z. X, 115) v souvislost se skt. *sva-dha*, got. *sidus* *Sitte**), pronáší se o *sōdes* samém takto: „Um auf *sōdes* zurückzukommen, so halte ich dieses mit *sōdalis* für nahe verwandt. Wie nämlich *sōdalis* dem *ἑταῖρος*, so entspricht *sōdes* dem griech. *ἡθεῖος*, welches, wenn wir nur die Suffixe *αφ*, *ος*, *εσ* als identisch ansehen, gerade so gebildet ist wie *ἑταῖρος*. Dieses *ἡθεῖος* aber wird bei Homer wie *sōdes* bis auf die Stelle Od. ξ 147 ebenfalls immer in der Anrede gebraucht, z. B. Il. ξ 518, κ 37, ψ 94 u. sonst. Vielleicht reicht die Verwandtschaft noch weiter. Den Neutris *νέφος* und *ἔδος* nämlich stehen im lat. *nubes* und *sedes* gegenüber, deren es Bopp dem *ης* in *εἰμενής* u. s. w. vergleicht. Möglich also, dass den beiden Femininis unser *sodes* = *ηθησ in *εἰρηθησ* (masc. und fem.) anzureihen ist.“ Tatáž domněnka jest ostatně již dříve od Imm. J. G. Schellera, Ausführl. Lex. (3. vyd.) Leipzig 1804, V p. 10300 vyslovena. „Unterdessen fragt es sich,“ praví se tam, „ob es nicht besser sei, zu sagen *sōdes* und *sōdalis* seien verwandt; *sodes* heisst *Freund*, *amice*, wie es sich dann oft so übersetzen lässt, besonders Sidon. Carm. XXIII, 233. Und da das Wort älter ist als Cicero, so kann sein Zeugniß hier wenig gelten, weil er's vermuthlich aus der Schule eines Grammatikers so gelernt hat. Doch ist's nur meine Vermuthung, die nur Vermuthung bleiben soll, gleichwie aber auch das Vermuthung ist, dass *sodes* aus *si audes* geworden ist. *Sodes* i. e. *Freund* passt wohl und daher *sodalis* i. e. freundschaftlich, Kamerad.“ Tento výklad slova *sodes*, jak Froehde jej podává, schválil mezi jinými Al. Vaníček v Etym. W. d. lat. Sprache p. 165.; než právem podotýká Jiří Curtius, jenž v Grundzüge str. 251. (4. vyd.) ve příčině odvozování slova *sōdalis* se Sonnem (K. Z. X, 115 a XII, 373) a Froehdem se shoduje, o *sōdes* samém toto: „Dagegen ist *sōdes*, das auch in der Quantität abweicht, von Sonne richtiger bei Seite gelassen worden.“ A tak nečiní již ani Vaníček ve svém řecko-latinském slovníku I, str. 382, kde o *sva-dha*, *sōdalis* se mluví, o slově *sōdes* zmínky.

Různost kvantity v *sōdes* a *sōdalis* bylo by lze snad tak si vysvětliti, že by v latinských tvarech podobný pochod se

*) Tohoto výkladu právem následují mezi jinými Corssen, Ausspr. etc. I² 314, II² 61, G. Curtius Grundz.⁴ p. 251, Vaníček Etym. lat. Wörterb. p. 165 u. griech. lat. etym. W. I, p. 382.

předpokládal, jaký jest v řečtině, kde z téhož kořene vedlé $\xi\theta\text{-os}$, $\xi\theta\text{-}\zeta\text{-}\omega$ vytvořilo se $\eta\theta\text{-os}$, $\eta\theta\text{-}\epsilon\iota\text{-}\sigma\text{-}$, aneb že by θ v *sōdalis* vedlé θ v *sōdes* známým v latině zjevem slušelo vyložiti, dle něhož nezřídka samohláska kořenné slabiky se krátí, když přistoupením nějakého přívorku ku kmeni slova základného přízvuk o jednu slabiku vpřed se posouvá, a tak slabika kořenná bezpřízvukou stává. Srvn. *ácérbus* vedlé *ácer*, *conscribillo* vedlé *scribo*, *mōléstus* vedlé *mōles* atd. Srvn. Corssen, Aussprache etc. II² p. 515.

V různosti kvantity tedy nebylo by dostatečného důvodu, abychom příbuznost *sōdes* se *sōdalis* odmítali. Ani proti tvoření slova samého nebylo by asi možná platného důvodu uvésti. Neboť uznali-li bychom tu tvoření jmenné aneb, což jedno jest, příbuznost *sodes* se *sodalís*, mohli bychom pak buď *sodes* za substantivum communis generis pojati (neb Ter. Heaut. IV, 4, 16 užívá slova toho otrok Syrus o nevěstce), při čemž mělo by ovšem jméno to ve slovech *vates*, *vulpes* atd., v nichž (srovn. L. Meyer, Vergl. Gr. d. Griech. und lat. Sprache II, 1, p. 117, Schweizer-Sidler, Elementar- und Formenlehre d. lat. Spr. p. 24, Vaníček a j.) s-kmeny spatřovati jest, své obdoby, aneb za adjectivum pokládati, ve kterémž případě asi *pubes* za obdobu bylo by uvésti.

Než proti takovému výkladu *sōdes* povstávají jiné námítky. Především bylo by aspoň velice s podivením, že by se od substantiva *sōdes*, ač dosti zhusta se vyskytuje, žádný jiný pád nenalézal, než vokativ jednotného čísla, jakož i že by vůbec nikde jaké platnosti jména nemělo, ač v hojně literatuře římské bylo by se k tomu dosti příležitosti nahodilo. Kdyby *sodes* za jméno bylo cítěno bývalo, nebylo by jistě (zvláště u komických básníků) naprosto od slov *sodalís*, *sodalía*, *sodalicius* etc. zapuzeno bývalo. Ale ani co do významu a způsobu užívání nekryje se *sodes* a $\eta\theta\epsilon\iota\sigma$, jež Froehde uvádí, jakkoli podstatným na prvý okamžik takové srovnání býti se zdá. Neboť mimo to, že se $\eta\theta\epsilon\iota\sigma$ výhradně při oslovení neužívá, jak to Od. § 147 $\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\ \mu\upsilon\ \eta\theta\epsilon\iota\omega\ \kappa\alpha\lambda\acute{\epsilon}\omega\ \kappa\alpha\iota\ \nu\acute{\omicron}\sigma\phi\iota\omega\ \acute{\epsilon}\acute{\omicron}\nu\tau\alpha$ dokazuje, dlužno je všudy za výraz skutečné lásky a vážnosti, jakouž bratr ku bratru, zvláště ku staršímu, neb mladší přítel ku staršímu chová, pojati. Tak oslovuje Il. § 518 Paris Hektora, Il. x 37 Menelaos Agamemnona, Il. χ 227, 237 Pallas Athena zjevující se v podobě Deifobové Hektora slovem $\eta\theta\epsilon\iota\epsilon$, a Il. ψ 94 jmenuje Achilles Patrokla $\eta\theta\epsilon\iota\eta\ \kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\acute{\eta}$, kde Aristarch poznamenává: $\pi\rho\omicron\sigma\phi\acute{\omega}\nu\eta\sigma\iota\varsigma\ \nu\acute{\epsilon}\omicron\upsilon\ \pi\rho\acute{\omicron}\varsigma\ \pi\rho\epsilon\sigma\beta\acute{\upsilon}\tau\epsilon\rho\omega\ \delta\eta\lambda\omega\ \delta\tau\iota\ \pi\rho\epsilon\sigma\beta\acute{\upsilon}\tau\epsilon\rho\omega\ \text{Ἀχιλλέως} \delta\ \text{Πάτροκλος}$. O *sodes* nelze tohoto naskrze tvrditi. V nejvíce případech, kde *sodes* se vyskytuje, není mezi osobami příslušnými vlastního poměru přátelského a zvláště ne takového, jenž by na vážnosti úctyplně se zakládal. Tak odbývá na př. Horatius Sat. I, 9, 41 dotěrného tlachala, jenž v. 40 praví *dubius*

sum, tene relinquam an rem, slovy me, sodes (sc. relinque);
tak Catull CIII, 1, 2:

*Aut; sodes, mihi redde decem sestertia, Silo,
Deinde esto quamvis saevus et indomitus.*

Ter. Andr. I, 1, 58 užito *sodes* vzhledem k otroku, id. Heaut. IV., 4, 16 vzhledem k nevěstce.

Že staří a zejména Římané před Ciceronem *sodes* smyslem řeckého ἡδεῖς aneb, jak někteří myslí, smyslem latinského *amicus* nepojímali, zdá se z míst vysvitati, jakými jsou Ter. Hec. V, 4, 1: *vide, mi Parmeno, etiam sodes, ut . . .*, id. Andr. I, 1, 57. . . . *rogitabam: heus puer dic sodes, quis . . .* a j.

Jediné místo sem naležitě, jež by právem pro takový výklad uvedeno býti mohlo, jest Apoll. Sidon. carm. XXIII, 233 *O sodes quoties tibi loquenti Byzantina sophos dedere regna*. Srvn. Forcellini lex. s. v. *sodes*: „hinc sunt, qui suspicantur *sodes* proprie esse substantivum i. q. *amicus*, cognatum cum *sodalis*.“ Než jediné toto místo pozdějšího spisovatele (na sklonku 5. století po Kr.) při hojnosti míst z latiny archaické a klassické nemůže závažným býti. Apollinarovi Sidoniovi, „jenem begabtesten Vertreter der Strebsamkeit und Formengewandtheit, aber auch der Gedankenarmuth und Phrasenhaftigkeit der gallisch-römischen Litteratur“ (W. Teuffel, G. d. röm. Lit. § 467), jenž *sis meminens, ilicet = nam, bonusculus, granditer anxius, complices* a p. utvořil a vůbec pestrrou směsici reminiscencí ze všech dob i druhů slohových ve svých spisech chová, může zajisté i substantivum *sodes* přirčeno býti, zvláště když slova toho ku nejzřejmějším počtům nelze. Z místa toho, ač je-li vůbec správné a není neporušené, nelze nic více vyvozovati, než že Apollinaris Sidonius *sodes* za podstatné jméno pojal, nikoli však, že by takový výklad i pro dřívější dobu latinské literatury správným byl.

Uvážíme-li všechny tyto obtíže, jež se naskytují, když *sodes* za substantivum příbuzné se *sodalis* pokládáme, máme, tuším, dosti příčiny, po výkladu jiném se ohlédnouti, zejména však ku výkladu od Cicerona podanému se vrátiti, zvláště když, jak níže dovodím, na několika místech přímo k němu pobádání jsme.

Avšak dříve než k němu přistoupíme, budiž nám dovoleno pronésti několik slov o výkladu *sodes* smyslem *si audies = chceš-li slyšeti*. K výkladu tomu bezpochyby tím se dospělo, že obyčejným významem *audere* (odvážiti se, osměliti se) na velmi málo místech, kde *sodes* se vyskytuje, se vystačovalo: za tou příčinou, aby vůbec nějakého smyslu na příslušných místech dosaženo bylo, soudilo se, že *audes* z *audies* vzniklo. Než proti tomu svědčí přede vším to, že by z *audies*, kdyby vůbec stažen jaké bylo nastoupilo, ne *audes*, nýbrž *audis* bylo musilo povstati. Jestliž dokázaným zjevem v latině, že mezi všemi samohláskami i nejen nejvíce slý připodobující má, nýbrž i, že při slučování skupin samo-

hláskových, jež ku tvoření dvojhlásek vhodny nejsou a jejichž první samohláska *i* jest (*ii, ie, iu, io, ia*), *i* povstává. Cf. Corssen, Ausspr. etc. II³ p. 742 n. Ostatně nebylo by stažení tvaru *audies* v takových případech, kde ne na význam *slyšeti* sám, nýbrž na *chtění* slyšeti důraz se klade, vůbec na snadě, ježto by pak tvar ten s tvarem času přítomného se shodoval a výraz, na němž tu nejvíce záleží, totiž *chtíti* zcela setřen byl. Proto ani tento výklad se nehodí.

Abychom tudy k dotčenému výkladu Ciceronovu, dle našeho mínění správnému, totiž že *sodes* = *si audes*, se vrátili, podotýkáme hned z předu, že nelze tu *audere* pojímati obyčejným významem „odvažovati se“ — neb ten by se hodil na velmi málo místech — nýbrž původním a starším smyslem *dychtíti, přát si, žádati si, chtíti*. *Audere* totiž vzniklo dle podstatného mínění téměř všech jazykozpytců vysutím *i* před *d*, jež *i* jinde v latině se přihází, z *av-i-dus* a znělo tudy původně *avidere*. Srvn. *gaudere* z *gavidere*, což ještě zcela patrné z *gavisus*. Srvn. Corssen, m. u. I, 631; II, 547, Vaníček, lat. etym. W. p. 18. a j.

Tento výklad podává zcela správně W. Wagner k Terent. Heaut. (v Berlíně 1872) v. 459: „*sodes* = *si audes* ‚wenn du willst‘, *audere* ursprünglich = *avidere* = *avidum esse*, Verlangen tragen“ a A. Spengel k Terent. Andr. I, 1, 58 (v Berlíně 1875); Wagner podotýká zároveň, že *avidere* nachází se v Itin. Alex. p. 27, 22 ed. D. Volkman. Jul. Brix ad Plaut. Trin. II, 1, 18 (2. vyd., v Lipsku 1873) vykládá sice dobře *sodes*, ale mylně poznamenává, „že v obecné mluvě pojem *audere* tak se zeslabil, že od *velle* málo se lišil,“ jako by význam „odvažiti se“ původním, a význam „přát si,“ „chtíti“ pozdějším byl.

Že u *audere* původní význam se ještě nalézá, svědčí mimo Plaut. Trin. II, 1, 18 *da mihi hoc, mel meum, si me amas, si audes* = „chceš-li“ též místa od J. Brixia k tomu verši uvedená, Plaut. Asin. II, 4, 70 *non audes mihi subvenire*, id. Pseud. I, 1, 76 *nilne adiuvere me audes?* id. ibd. V, 2, 23 (v. 1317), id. Truc. II, 4, 71 *non audes aliquid dare mihi munusculi?* Mimo tato místa uvádím ještě místo z Plauta u Prisciana XIII, 3, p. 566 K zachované: „Plautus in Aulularia: *dic mihi, si audes, quis ea est, quam vis ducere uxorem?*“ Dle Keila (srvn. appar. crit.) bylo by místo toto Plaut. Aulul. II, 1, 48, ale vydání mají na tomto místě dle rukopisů *quaeso*, a dle některých rukopisů Priscianových R B D bylo by citované místo plautinské z *Vidularie* nám jen ve zlomcích dochované. Ať jest tomu skutečně tak a ať jest na onom místě Aulularie čísti *quaeso*, aneb ať bylo původně v Aulularii *si audes* a glossou *quaeso* ať bylo toto zapuzeno: každým způsobem jest v prvním případě srovnání dvou (až na *si audes* a *quaeso*) úplně shodujících se míst, ve druhém pak zaměnění aneb vysvětlení *si audes* slovem *quaeso* pro výklad *si audes*, resp.

sodes velmi význačným i nelze ho při tvaze o slově tom zhola nedbati.

Hláskový pochod, jímž *sōdes* ze *si audes* (toto na místech zpomenuých u Plauta neporušeno se zachovalo) povstalo, byl ten, že v *audes* dvojhláska *au* v *ō* se smoutila (cf. Corssen, op. cit. I. 656 nn.); srvn. též vlašské *oso* = *ausus*, Diez, Gramm. der rom. Sprachen I⁴ p. 170, a po vymizení i v *si* (Corssen m. u. II, p. 687) toto s následujícím *ōdes* v *sōdes* sloučeno bylo. Srvn. Corssen, m. u. II. p. 882.

Slovem *sodes*, jež významem a užíváním od *sis* (= *si vis*) týmž pochodem povstalého se nevalně liší, dodává se imperativu, k němuž ono výhradně přistupuje, výrazu důvěrnosti a přátelskosti, ježto jím mluvící vykonání rozkazu neb prosby oslovenému na vůli dává. Tak se vysvětluje i to, že ve vznešenějších družích básnických, jako v odě, epu, tragoedii atd. se *sodes* nevyskytuje, a tudíž jen k takovým druhům odkázáno jest, jejichž látka ze všedního života vážena jest, jakými jsou komoedie, satira, z části i epigramm, listy atd. *Sodes* lze proto přirovnati asi ku francouzskému *s'il vous plaît*, ku vlašskému *se ti piace*, k německému *wenn's gefällig ist*, *wenn's beliebt*, *gefälligst*, k českému *libo-li* atd.

Tento výklad *sodes* nejen připouštějí veškerá místa, která mi známa jsou (Plaut. Trin. II, 1, 17; II, 4, 161; id. Bacch. IV, 7, 39; Poen. III, 5, 12. Terent. Andr I, 1, 58, Heaut. III, 3, 19, IV, 4, 16, III, 1, 50, Hec. V, 4, 1, V, 1 26; Catull. CIII, 1; Hor. epist. I, 7, 15, I, 16, 31. I, 1, 62, II, 3, 438, sat. I, 9, 41; Iuven. VI, 279, Pers. III, 89, Apul. Met. p. 104, 7; Cic. Att. VII, 3 extr.), nýbrž místo Catull. CIII:

Aut *sodes*, mihi *redde* decem sestertia, Silo,

Deinde esto quam vis saevus et indomitus:

Aut, si te nummi delectant, *desine*, *quaeso*

Leno esse atque idem saevus et indomitus,

shodujícím se *sodes* (při *redde* v. 1.) s výrazem *quaeso* (*desine*, *quaeso*) v alternativě jej přímo doporučí.

Exegetické a kritické příspěvky k epodám Horatiovým.

Napsal dr. Fr. Maixner.

Epod. II 25 nn.

Labuntur altis interim ripis aquae,

Queruntur in silvis aves,

Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,

Somnos quod invitet levis.

Všechny rukopisy bez výjimky mají v. 27 čtení *fontesque*; konjekturu Marklandovu *frondesque*, již mimo jiné Peerlkamp a Lehrs v text přijali, doporučí O. Keller (Rhein. Mus. 1863, str. 284) a A. Eberhard (Hermes VIII 126), jenž v té příčině praví: „Dem Brausen der Wasser entspricht das Rauschen der Bäume und dazu flötet die Nachtigall. Also nicht *fontesque*, sondern *frondesque* nach Markland's wunderschöner Emendation ist zu lesen, und *lymphis* ist Dativ. Man würde kaum begreifen, wie eine so geschmackvolle und zugleich nothwendige Verbesserung mit solchem Gerede, wie es in einer der neuesten Horazausgabe geschehen ist, abgefertigt werden könnte, gienge einem durch die Lectüre der Horazcommentare nicht der Massstab des Unglaublichen verloren.“ Marklandovy emendace hájí pak O. Keller ve svých Epilegomenech k Horatiovi (II díl, p. 361 n.) opět a ve svých vydáních Horatia přijal ji i v text, kdežto velická většina vydání čtení rukopisné *fontesque* podržuje.

Důvody, jež pro konjekturu Marklandovu uváděny bývají, jedině na tom se zakládají, že „při *fontes* pleonastický obrat a spolu tautologie s v. 25 vzniká, při *frondes* však nové vnady idyllickému obrazu se dostává.“ Námitka, již Schütz proti *frondes* činí, že bychom totiž při *frondes* místo *lymphis* spíše *ventus* neb *auris* (jako asi carm. I 25, 5 n. *vepris ad ventum inhorrui* dle konjektury Bentleyovy) očekávali, poněvadž zde nezbytně poměr příčinný býti musí, jehož by však při *lymphis* a *frondes* nebylo,“ vyvrácena jest místem od Kellera a jiných právem uvedeným, totiž Prop. IV 4, 4 *obstrepit arbor aquis*, kde mezi *arbor* a *aquis* rozhodně též poměr jest, jaký zde mezi *frondes* a *lymphis manantibus* by bylo uznati.

Platnějším zdá se býti druhý důvod Schützův, že Horatius *obstrepere* jen o vodě užíval, jako carm. II 18, 20 *obstrepentis maris*, III 30, 10 *obstrepit violens Aufidus* a IV 14, 48 *obstrepit Oceanus*. K tomu by dodáno býti mohlo, že Horatius i jednoduchého *strepere*, jež u něho vůbec jen dvakráte se vyskytuje, jedenkrát, totiž carm. IV 12, 3 *strepunt fluvii*, o vodě užívá. Než i tyto důvody stěží by nás pohnuly v pravdě vznešenou emendaci Marklandovu zamítnouti, ježto *obstrepere* o listí stromů položití nebylo nemožno, jak svrchu uvedené místo z Propertia dosvědčuje. Emendace tato byla by tím pravdě podobnější, ježto od opisovatele *fontes* velmi snadno z *frondes* přepsáno býti mohlo jak Keller Epileg. II 361 právem dí a i Ausoniem, Ephem. V 22 p. 60 Bipont. dovozuje, kde cod. Voss. 111 saec. IX. *fontib* místo *frondibus* má.

Přese všechny tyto důvody, jež pro *frondes* se uvádějí, myslím však, že rukopisného, též scholiastou Porfyrionem stvrzeného, *fontes* hájiti dlužno. Především poznamenává L. Müller v prolegomenech svého nejnovějšího vydání Horatia (Lipsiae 1879) str. XLVII.: „Fuit qui haec diceret corrupta, sed eadem quae

nos videtur legisse falsus Censorinus, qui hoc affert choliambi exemplum ab ipso puto fictum ductumque, ut alia ex Horatio (p. 95 Jahn.):

calentibusque lympha fontibus semper.

Nec sane video, cur recipiamus coniecturam Marklandi, ingeniosam quidem illam *frondesque*." Svědectvím Porfyrióna, jehož věk mezi r. 200.—250. př. Kr. klásti dlužno, a napodobením našeho místa Pseudo-Censorinem, jež i Keller uznává, jsme s to, abychom stopu *fontes* až do první polovice třetího století sledovali. Než my můžeme, tuším, *fontes* stopovati ještě i dále. Jest totiž uvážiti místo od Kellera za jiným účelem ve svých prvních dvou verších citované, totiž Senec. Phaedr. 516 nn., místo, jež pro naši otázku důležitosti nemalé jest, ježto zdá se, že z našeho místa Horatiova povstalo. Toto místo Senekovo zní dle vydání Peiper-Richterova:

*„Sedesque mutat; hinc aves querulae fremunt
Ramique ventis lene percussi tremunt
Veteresque fagi: iuvit aut amnis vagi
Pressisse ripas caespite aut nudo leves
Duxisse somnos sive fons largus citas
Defundit undas sive per flores novos
Fugiente dulcis murmurat rivo sono.“*

Že se v tragoediích Senekových nejen hojně nezamýšlené reminiscence na Horatia vyskytují, nýbrž i nezdídka úmyslná a bezpečná napodobování jeho nalézají, to dokázal A. Zingerle ve svém pojednání „Zu späteren lateinischen Dichtern, Beiträge zur Geschichte der römischen Poesie, Innsbruck 1873“ str. 12 nn. množstvím příkladů. Že Seneka zejména při verších citovaných na naše místo Horatiovo pomýšlel, učí i sebe povrchnější srovnání míst obou: na obou místech vytkeny jsou tytéž myšlenky a to po většině i týmiž slovy. Tak srovnává se nejen *querulae aves* u Seneky s *queruntur aves* u Horatia, *leves somni* u onoho s *leves somni* u tohoto, jak Zingerle m. u. str. 15 vytýká, nýbrž i *nudo caespite* u Seneky shoduje se s Horatiovým *tenax gramen* a *labuntur altis interim ripis aquae* odpovídá *amnis vagus*, jakož i *fontesque lymphis manantibus* slově *fons citas defundit aquas*; ze Senekova výrazu *fons murmurat* souditi můžeme, že i u vzoru jeho též pojem, totiž *obstreperare*, k vodě vztahovati jest, tudý že dlužno čísti *fontes* a nikoli *frondes*. Námitka pronesená od Kellera a jiných, že čtouce s rukopisy *fontes*, přilíh velíky počet výrazů pro pouhý pojem tekoucí vody (*labi, aquae, fontes, lymphae, manare*) obdržíme, pozbývá potud platnosti, že na příslušném místě Senekově ještě více výrazů jest pro též pojem, jako *amnis vagus, fons, defundere, citas undae, fugere* (zde arci smyslem *cito fluere*) a *rivus*. Domnělá tautologie u Horatia mezi *fontes* a v. 25, pro niž *fontes* obzvláště se zavrhuje,

tím jest velice zeslabována, že v. 25 (*labuntur altis ripis aquae*) o řece, v. 27 však o prameni horského potoka se mluví; tedy v podstatě není tu vlastně žádné tautologie aneb jen potud, že na obou místech o vodě zmínka se činí.

II 28 *somnos quod invitet levis.*

Někteří ze starších vydavatelů vztahují *quod* ke všemu, co předchází, k *aquae, aves a fontes*, tak na př. Nitsch, Vorlesungen über die klassischen Dichter der Römer, Leipzig 1793, II 160. Podobně podotýká Mitscherlich ve svém vydání „*quod sc. murmur fontium*. Ad posterius retulit membrum poeta, quod omnium esset. Vulgaris sententia erat: inter *quae* somno indulgere volupe est, quae suavissimum accersunt, conciliant somnum.“ Právem takovýto výklad jest od novějších zamítán. Srvn. obzvláště pozn. Nauckovu k t. m.: „*quod = ut id* (III 4, 13), wir: um so — einzuladen. Dies geht, selbst nach Massgabe des Metrums, bloss auf den vorhergehenden Vers, nicht bis v. 25 zurück.“ Než nejsou to tak metrické, jako spíše grammatické důvody, jež nás nutí od výkladu starších vydavatelů upustiti, ježto singular *quod (invitet)* předce jen k jednomu pojmu, zde k *obstrepere (murmur) manantium lympharum fontium* vztahovati se může. Jestli též známo, že právě jednotvárný rytmus, na př. klapání mlýnu, zde jednotvárné bubláni potoka, ospalost působí a jaksi ku spánku vybízí.

Epod. II 37.

*Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?*

Mezi jinými pokládají Peerlkamp a Gruppe (Aeacus str. 270, Minos str. 273) tyto dva verše za nepravé, a Schütz v kritickém dodatku svého vydání str. 389 zdá se s tím se srovnávati, poznamenáváje: „Peerlkamp verwirft V. 37 u. 38, diesmal glaube ich mit Recht. Was hier plötzlich *amor* soll, mag man Liebe zu Frauen oder zum Gelde (Letzteres ginge gar nicht) verstehen, ist schwer einzusehen. Und es nimmt sich namentlich schlecht vor dem unmittelbar Folgenden. Alfius müsste üble Erfahrungen in der Liebe gemacht haben; sollte ein Wucherer sich das so zu Herzen nehmen? Wenn man meint, er sei überhaupt schon aus seiner Rolle gefallen, so ist das in dem Sinne doch nicht richtig. Er malt sich das Glück des Landlebens aus, das er in Zukunft zu genießen denkt; jene Worte würden aber auf seine Vergangenheit gehen; und in dieser aus der Rolle zu fallen, ist doch etwas Anderes, ja es wäre ein unverzeihlicher Fehler. Sind die Worte von Horaz, was ich nicht bestreiten will, so sind sie wenigstens sehr unpassend und wieder ein Beweis, dass oft auch seine besten Gedichte nicht ganz fleckenlos sind.“ Také L. Müller

shledává obtíže v těchto dvou verších. „*Amori*,“ praví m. u. str. XLVII., „*nullus locus in homino faenatore solique pecuniae dedito; et ne coniugalis quidem foederis hoc modo potuisse fieri mentionem apparet ex sequentibus. Fortasse scribendum quas ager curas habet, ut ager collective sit dictus, ut saepe. Nam labores et curas vitae rusticae quis ignorat?*“

Jest zcela správně, že jednoduché *amor* nikterak o lásce k penězům, nýbrž jen v obyčejném svém významě pojata býti může a smí. Než nicméně tyto dva verše nesmějí scházeti, poněvadž nevztahují se pouze k lichváři Alfiovi, a nelze jich snad z nemilých jeho v této příčině zkušeností vykládati, nýbrž všeobecným líčením radosti venkovských přivozeny jsouce, jsou verše ty rázu všeobecného i tvoří nad to, jak dobře Nauck připomíná, přechod k následujícímu. Že tyto dva verše horatiánské jsou, vychází na jevo z Ovid. Remed. am. v. 169 nn., kde jako na našem místě právě vážné zaměstnávání se rolnictvím a lovem vydatnými léky lásky a jejích starostí jmenovány jsou. Právem někteří učenci, mezi nimi obzvláště A. Zingerle (Ovid u. sein Verhältniss zu den Vorgängern und gleichzeitigen römischen Dichtern. 3. sešit Ovid und Horaz, Innsbruck 1871) ukázali, že u Ovidia mnohé podobnosti s básněmi Horatiovými dokázati lze a právě v Remed. amor. v. 169 nn. patrné reminiscence na naši báseň že se vyskytují. Tak připomínají se, nemluvě nic o *praemia* u Ovid. v Rem. 208 a Hor. epod. II 36, právě ony *curae amoris*, o něž tu nejvíce běží, u Ovid. m. u. 170 při pěstování rolnictví a v. 200 n. při zmínce o lovu.

Srvn. vv. 195 nn.:

*Vel tu venandi studium cole: saepe recessit
Turpiter a Phoebi victa sorore Venus.
Nunc leporem pronum catulo sectare sagaci,
Nunc tua frondosis retia tende iugis:
Aut pavidos terre varia formidine cervos
Aut cadat adversa cuspide fossus aper.
Nocte fatigatum somnus, non cura puellae,
Excipit et pingui membra quiste levat.*

Epod. II 39 nn.

*Quod si pudica mulier in partem iuvenet
Domum atque dulcis liberos
Sabina qualis aut perusta solibus
Pernicis uxor Apuli:
Sacrum vetustis cet.*

Z v. 41 soudí Schütz a jiní, že Horatius, skládaje báseň tuto, již v držení statku sabiuského byl. Možná jest arci, že tomu tak bylo, ale z uvedeného verše stěží lze to souditi, ježto

u Horatia i jinde Sabinové pro svou velikou prostotu života, nábožnou mysl a přisnost mravů chváleni jsou (srov. Epist. II 1, 25, Carm. III 6, 37), jakož i u jiných spisovatelů pro tyto vlastnosti o nich čestná zmínka se děje. Místo u Stat. Silv. V 1, 122 „*Velut Apula coniunx agricolae parci vel sole infecta Sabina, quae videt emeriti iam prospectantibus astris tempus adesse viri, properat mensasque torosque instruit expectatque sonum redeuntis aratri*“ nemůže tu býti uvedeno, ježto dle platného mínění většiny vydavatelů právě z našeho místa Horatiova vzniklo, ale ovšem Liv. I 18, kde o Numovi Pompiliovi se praví: *instructumque non tam peregrinis artibus quam disciplina tetrica ac tristi veterum Sabinorum, quo genere nullum quondam incorruptius fuit*; Cic. Lig. cap. XI. nazývá kmen ten *flos Italiae ac robur rei publicae*. Srvn. Verg. Georg. II 167, 532 a k těm místům pozn. Forbigerovu, jakož i Orelliovu k Hor. carm. III 6, 37, Krügrovu k Hor. Sat. I 9, 29, dále Niebuhr, Gesch. II 96 n., Forbigerův článek v Paulyho Realencyclopaedie s. v. *Sabini*.

Epod. II 49 n.

*Non me Lucrina iuverint conchylia
Magisve rhombus aut scari,
Si quos cet.*

„Zu *iuverint* ist *magis*, zu *magisve* wieder *iuverint* zu denken.“ Tak Nauck. Lépe by bylo bývalo poznamenati, že si básníci často volněji postavení částic *que*, *ve* a *ne* dovoluji. Přesně logicky očekávali bychom *ve* po *rhombus* (*rhombusve*), což již z následujícího *aut scari* patrně jest. Tento případ náleží tudy zcela k místům, jakými jsou Hor. carm. II 19, 32 *ore pedes tetigitque crura* = *ore pedes cruraque tetigit*, carm. saec. 22 *ut cautus referatque ludos*; sat. I 6, 43; I 8, 2 *incertus scamnum faceretne Priapum*. Srov. Krügrovu pozn. k t. m. a Gossrau, lat. Sprachlehre, druhé vydání (Quedlinburg, 1880), § 480, 1, b, str. 590.

Epod. II 65.

*Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum residentis laris.*

Co se týče *positosque*, podotýká Keller, Epilog. II 364, že tvar *postos* sice jen v Ř se vyskytuje a i tu nad ním i nade-psáno jest, avšak *postos* že jest na našem místě právě tak jistě správně, jako epod. IX 1 *repositum*, začež lépe zaručeno jest *repositum*. „Die Neigung, selten gewordene Formen durch die Formen ihrer eigenen Zeit zu ersetzen, war eben ausserordentlich

stark bei den Abschreibern. Die syncopierte Form *postus* findet sich auch bei Lukrez I 1059, III 855 und bei Silius Italicus XIII 553. Beide Dichter sprechen dafür, dass auch Horaz sie gebraucht hat, Lukrez als Vorbild, Silius als Nachahmer des Horaz. Inschriftlich *postum* J. R. N. 1031 (von Nuceria) und *posta* bei Fabretti II 13.“

Příčiny změnění rukopisné *positosque* v *postosque* není. Anapaestický začátek v trimetru nalézá se i jinde u Horatia, totiž Epod. II 35. Srovnání našeho místa s *repostum* Epod. IX 1 není případno, nejen z důvodů, jež níže vyložím, nýbrž i pro to, že na našem místě dle zákona od A. Eberharda v Hermu VIII 125 vytčeného a i od Kellera, Epileg. II 362, uznaného, že totiž „Horatius v iambickém rozměru tribrachys jen tehdy klade, když slabiku iktovou první slabika slova vícslabického tvoří,“ *rēpōsītum* metru by odporovalo.

Že Lucretius tvaru *postus* užívá, a to nejen na místech od Kellera uvedených, I 1059 a III 855, nýbrž i III 869 a ve složení velmi zhusta (na př. VI 965, IV 148 *opposta*, VI 997 *praeposta*, I 52, II 644 *disposta*, V 543 *imposta*, I 35, II 346 *reposta* cet.), nelze popíratí, ale právě tak nelze popíratí, že mu ani tvary s *i* nejsou neobvykly. Srovn. IV 1259 *pectoribus positus*, III 793, V 693 *dispositus*; III 888, VI 741 *impositus*; IV 555 *interpositus*; VI 1026 *circumpositus*; I 909, IV 665, II 896, V 689, II 947, 1008, 1018, 1021 *positurus*; I 1027 *dispositurus*; VI 653 *propositurus*; IV 326 *compositurus* cet. Nelze pak nahlédnouti, že by byl proto, že Lucretius a Silius Italicus několikrátě tvaru *postus* užili, i Horatius jeho na našem místě užil, zvláště když jinde — mimo Epod. IX 1 *repostum* — vždy a to velmi často v satirách a listech, tedy právě v rozměru, v němž i Lucretius a Silius Italicus svá díla složili, výhradně tvaru *positus* užívá. Srovn. Zangemeistrovy indices v 3. vydání Bentleyově Horatia, jakož i indices ve vydání Horatia od Kellera a Holdera. Dále jest též uvážiti, že básníci s Horatiem souvěci, Vergilius a Propertius, při kompositech slova *ponere* tvar *postus* kladou, ale nikoli při slovese jednoduchém. Srovn. Neue, Formenlehre II 556.

Že v ruk. R *postosque* se nachází a nad tím i nadepsáno jest — Keller ostatně nedodává, je-li oprava ta od též čili od pozdější ruky učiněna — nezdá se ještě důkazem toho, že to také původním čtením jest, ježto vynechání písmene a pozdější připsání jeho (i touž rukou) nikoli k nejřidším úkazům v rukopisech nenáleží. Srvn. kritický apparatus ve vydání Horatia od Kellera a Holdera, Ribbeckovo vydání Vergilia, jakož i Kvíčalovu kollaci pražského rukopisu Vergilia v jeho *Vergil-Studien* (Prag 1878).

Co se posléze poznamenání Kellerova týče, že opisovatelé obyčej měli nahrazovati tvary jim obvyklými tvary zřídka za jich doby

se vyskytující, jest celkem arci velmi pravdivo, ale právě synkopované tvary byly za všech dob hojny, obzvláště v pozdějších stoletích, i vnikly do jazyků romanských. Srvn. Corssen, Aussprache II² 583 n., Diez, Gramm. der roman. Sprachen I 18 a obzvláště Hugo Schuchardt, Vocalismus des Vulgärlateins, Leipzig 1868, II 399, jenž převelický počet příkladů z rukopisů a obzvláště nápisů uvádí.

Hledě k slovu *renidentes* v. 66 poznamenává Nauck: „*Renidentes* (mit freudeglänzendem Gesicht) geht auf die Leute, Sat. II 6, 66 *procacis*. Die Wortstellung wie *circum plurima muros* Verg. Aen. II 278, *circa saliant latus* Sat. II 6, 34; cf. auch Carm. I 14, 19; IV 15, 2 und Sat. II 5, 59, worüber das Richtige Reisig's Vorlesungen p. 335. Die unstatthafte Verbindung *renidentes laris* beruht auf der Verkennung der *Trajectio*, der wir auch 7, 12 und Carm. IV 15, 2 begegnen.“ Výklad Nauckův zakládá se ostatně na scholiastovi Acronovi. Dillenburger (editio VI, 1876), Schütz a většina ostatních vydavatelů vztahují *renidentes* k *laris*.

Kdo nepředpojatě tyto verše čte, nemůže nespojovati slova tak, jak to jest nejpřirozenější a jak toho postavení slov takorůka samo vymáhá t. j. musí spojovati *renidentes* s bezprostředně následujícím *laris*, což tím více na snadě jest, ježto před oběma slovy předložka *circum* jest položena. Proti spojení tomuto tím méně lze co namítnouti, ježto *renidentes laris* zcela dobře řečeno býti může, poněvadž larové (po většině na venku) bývali ze dřeva, ale voskem potaženi (cf. Iuven. XII 88), aneb z kovu (často ze stříbra), v obou případech tedy mohou *renidentes* slouti. Srvn. Preller, röm. Mythologie p. 491 a spisy tam uvedené, Jordanův *de Larum imaginibus* v *Annali dell' Instituto* 1862, p. 300, Reifferscheidův *de Larum picturis pompeianis* ibd. 1863, p. 121. Na našem místě pak může to tím méně s podivem býti, ježto idyllický obraz, jež básník barvami tak vlnadnými kreslí, tak si jest mysliti, že domácí otroci, *vernae*, od denní práce se vrátivše okolo krbu rodinného, kde larové stáli, leží (*circum laris positos*) a tudý larové leskem ohně, při němž zasloužená večere připravována jest, ozářeni jsouce jim vstříc se stkví.

Renidentes, jsouc k *vernae* vztahováno, neposkytovalo by na našem místě ani zcela vhodného smyslu. V tomto spojení nemohlo by *renidere* nic jiného znamenati, než „radostí zářiti“, tedy *renidentes vernae* = otroci radostí zářící, neb, jak Nauck se pronáší, „die *Slaven mit freudeglänzendem Gesichte*“. Než není přičiny, toto zde zvláště připomínati. Milá idylla, jež čtenáři na tomto místě tak libě dojíma, přede vším jiným již tím jest vyznačena, že básník právě *vernae* připomíná, tedy otroků v domě zrozených, již vůbec jakýchsi svobod a předností požívali a, jak J. Marquardt (*Privatleben der Römer*, Leipzig 1879, I 164) vhodně praví, mravným svazkem k rodině připoutáni byli.

K těmto přednostem náleží též, že obyčejně s pánem při krbu u jídla (cf. Marquardt m. u. str. 164, pozn. 1.) sedali, což od básníka právě na našem místě vytčeno jest. Zvláště připomenutí „*tváří radostí zářících*“ této třídy otroků přednostem se těšící bylo by jen tenkrát vhodno bývalo, kdyby byl básník zmínil se o události nějaké neobyčejné, o příčině zvláště důležité, ne však, když, jak tomu zde, něco uvádí ze života jmenovaných *vernae* ač ne samo sebou srozumitelného, předce zajisté jen zcela obyčejného, čímž jest právě jich večerění po vykonané práci při krbu rodinném v domě jakkoli bohatém, předce jen po venkovsku jednoduchém, jenž dle veškerého líčení básníkovy zvyků staré doby šetří. Čemu tedy slova vedlé sebe položená, když dobrého smyslu poskytují, dělití a spojení vyhledávati, jež smysl méně případný podávají? Kdyby byl chtěl Horatius *residentes* s *vernas* spojití, jistě by nebyl volil postavení tak nepřirozeného, při němž možnost se naskytovala spojití slovo ono s *laris* bezprostředně na to následujícím.

Příklady takovéhoho dělení slov k sobě náležejících od Naucka na tomto místě a Carm. IV 15, 2 uvedené nedokazují pro naše místo toho, co dokázati by měly; neboť přese vše dělení slov k sobě náležejících na dotčených místech jest ihned jasno a patrné, která slova vespolek spojití dlužno, tak že o jejich spojení pochybnosti býti nemůže. Tak může Epod. VII 12 *feris* přes svou vzdálenost jen k předcházejícím dativům *lupis* a *leonibus* vztahováno býti, právě jako Carm. I 9, 21 ihned patrné jest, že *puellae* a *latentis*, *risus* a *proditor*, *ab angulo* a *intimo* k sobě náleží. Též Carm. I 15, 5 není s podivením, poněvadž v obou větách týž podmět jest a tudý dvojsmysl ani možným není, právě tak jako Carm. I 16, 8 jen postavení volnější jest. Na všech těchto místech jest jen volnější postavení, aneb jak Nauck to jmenuje, *traiectio* členů k sobě náležitých znamenati, ale při tom jest již tvary mluvnickými zjevno, co s čím spojovati nutno, tak že všeliká dvojsmyslnost vyloučena jest. Jen v Carm. IV 15, 2 obdrželi bychom trajekci, již Nauck uznává, totéž nepřirozené spojení. Místo to zní:

*Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbes increpuit lyra
Ne parva Tyrrhenum per aequor
Vela darem.*

Nauck poznamenává: *increpuit lyra* ne giebt keinen deutlichen Sinn, *proelia loqui* ohne *lyra* keinen recht genügenden. Hierdurch ist die poetische Traiectio des Abl. *lyra* gerechtfertigt, welchen ich mit *proelia loqui* verbinde.“ Než i zde jest spojení přirozené a na první pohled samo se doporučující, totiž spojení ablativu *lyra* s následujícím *increpuit*, voliti. Že *loqui* i samo o sobě, bez vysvětlujícího ablativu, smyslem pěti, básníti kladeno

bývalo, dokazují místa Carm. IV 9, 4; IV 2, 45 a j., jakož i analogie slova *dicere* tomu nasvědčuje. Námitka od Schütze proti výkladu tomu uvedená, že lyry u lyrických, ne u epických básní se užívá, není případna, neb nejde tu ani o báseň epickou, nýbrž pouze o lyrickou, pro niž za látku obraná *proelia* a *victae urbes* příliš nesnadna a básníku po přednosti lyrickému méně prospěšna by byla. Smysl byl by tedy, jak Nauck zcela správně praví, týž, jako Quint. X 1, 62, kde o Stesichorovi, tedy lyrickém básníku, čteme: *Stesichorum, quam sit ingenio validus, materiae quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem duces et epici carminis onera sustinentem*, o kterémžto místě srovnati dlužno G. T. A. Krügrovu poznámku str.² 23. Jak krásný, pravého básníka důstojný smysl spojení ablativu *lyra* s *increpuit* podává, vykládají mezi jinými obzvláště Mitscherlich a Schütz ve svých vydáních.

Z důvodů těchto jde, tuším, s dostatek na jevo, že na místě shora uvedeném Epod. II 66 *renidentes* k *laris*, ne k *vernas* vztahovati dlužno.

Kritické příspěvky k Euripidovi.

Napsal Josef Král.

Kykl. 179 násl.

οἴκουν ἐπειδὴ τὴν νεᾶνιν εἴλετε,
ἀπαντες αὐτὴν διεκροτήσατ' ἐν μέρει,
ἐπεὶ γε πολλοῖς ἤδεται γαμουμένη;
τὴν πρόδοτιν . . .

Wilamovitz (Anal. Eurip. p. 225) pokládá v. 181 za podvržený grammatikem nějakým byzantským. Hlavním důkazem jest mu slovo *γαμείσθαι*, jehož tuto, jako často slova *γάμος*, proti zvyku doby klassické o obcování nemanželském jest užito. Ale *γαμείσθαι* má tu zajisté plný, původní svůj význam. Sbor naráží slovy těmi na dvojí zasnoubení Helenino po únosu jejím Paridem (dle pověsti pozdější provdala prý se po smrti Paridově za Deifoba) a tento trojí sňatek její stačí sboru, aby takto nepříznivě o cudnosti Helenině soudil. Ovšem pak jest *πολλοῖς* položeno hyperbolicky, což však tomuto výkladu nevadí. Ba zdá se mi, že teprve tímto veršem, jenž myšlénku ve verši předešlém obsaženou odůvodňuje, vlastní vtíp povstává; škrtneme-li verš tento, povstává ze vtípu pouhá nevtípná obscoenita.

Acc. *τὴν πρόδοτιν*, jenž, jak míní Wilamowitz, ponechá-li se verš tento v textu „omni ratione caret“, může dobře býti appo-

sicí k *αὐτήν* ve verši 180. a uvádí novou řadu myšlének. Po vynechání verše onoho, zdálo by se, jakoby obsahoval důvod ku slovním *ἄπαντες αὐτήν διεκροτήσατ' ἐν μέρει*. Taký trest (*διακρο-τεῖν*) za zradu Heleninu byl by ovšem velmi podivný. Ostatně sám Aischylos Agam. 62 nazval Helenu *πολυάνωρ γυνή*, přihlížeje ku počtu jejích nápadníků, jak správně podotýká Enger, ježto sbor v Agamemnonu domnívá se, že Paris při dobytí Pia ještě žil a tedy zasnoubení Helenina s Deifobem nezná. Mohli-li si však Aischylos dovoliti, nazývati nápadníky Heleniny jejími muži, nebudeme moci odepřítí podobnou volnost Satyrům Euripidovým.

Kykl. 232.

*ἔλεγον ἐγὼ τὰδ' οἱ δ' ἐφόρουν τὰ χρήματα
καὶ τὸν γε τυρὸν οὐκ ἐῶντος ἤσθιον
τούς τ' ἄρνας ἐξεφοροῦντο· δῆσαντες δὲ σὲ
κλωῶ τριπήχει κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον 235
τὰ σπλάγγν' ἐφασκον ἐξαμήσεσθαι βία
μάστιγι τ' εὖ τὸ νῶτον ἀποθλίψειν σέθεν
κάπειτα συνδήσαντες ἐς θάδάλια
τῆς νηὸς ἐμβalόντες ἀποδώσειν τινί
πέτρους μοχλεῦεν ἢ ἴς μιλῶνα καταβαλεῖν. 240*

Ve verších těchto více jest podivného, nejen slovo *ὀφθαλμὸν*, Scaligerem v *ὄμφαλόν* změněné. Povážlivá jsou slova *τούς τ' ἄρνας ἐξεφοροῦντο*, kterými rozvlácným a zbytečným způsobem slova předešlá *οἱ δ' ἐφόρουν τὰ χρήματα* se opakují. *Χρήματα* jest sice slovo pojmu velmi obsáhlého; ale na tomto místě mohl jím básník rozuměti pouze sýr, mléko a jehňata, což jedině bylo majetkem Kykloponým (srv. v 134 a 136). Řekové však odnášeli asi jen sýr a jehňata, jak ze slov Kykloponých v. 224 násl. vyplývá:

*ὄρω γέ τοι τούσδ' ἄρνας ἐξ ἄντραν ἐμῶν
στρεπταῖς λόγοισι σῶμα συμπεπλεγμένους
τεύχη τε τυρῶν συμμιγῆ . . .*

Jistě však slovem *χρήματα* míněna jsou i jehňata, tak že slovy *τούς τ' ἄρνας ἐξεφοροῦντο* táž skoro myšlénka vyjádřena jest. Tato rozvlácnost spojená mimo to s opakováním téhož slova (*ἐφόρουν* — *ἐξεφοροῦντο*) zajisté jest nelibá. Totéž nelibé opakování téhož slova vyskytá se ve slovech *δήσαντες δὲ σὲ* (v. 234) a *κάπειτα συνδήσαντες* (v. 238).

Ale i smysl celého místa odpírá pravděpodobnosti. Dle výpovědi lživého Seilena hodlají Řekové Kyklopa nejprve spoutati a jemu útroby z těla vyříznouti, pak mu řádně natlouci a spoutajíce jej pod lavice loďní uvrci a někomu za otroka prodati. Příkladáme-li sebe větš míru proľhanosti Seilenovi, na tomto

místě tato příležitost zajisté jest nevhodna. Nesmyslno jest tvrditi, že Řekové hodlají Kyklopovi nejprve útroby z těla vyříznouti, potom však, když jej způsobem tak ukrutným se světa sprovodí, pořádně mu natlouci a za otroka jej prodati. Po trestu tak krutém sebe větší množství ran sám Kyklops sotva byl by ucítil, práce pak otrocké, ku kterým jej Řekové určili, nebyl by jistě býval schopen. Nechce-li Seilenos minouti se s účelem svým, aby totiž Kyklopa proti Řekům podráždil a hrozící sobě nebezpečí odvrátil, třeba mu lháti obratně a pravděpodobně. Avšak tyto výpovědi jeví se býti lži tak zřejmou, že i u samého Kyklopa, jenž ovšem bystrostí ducha nevyniká, vzbuditi mohly nedůvěru. A k čemu konečně třeba jest Kyklopa již jednou spoutaného a krutým způsobem ubitého opět spoutati? (v. 238 *κᾶπειτα συνδήσαντες*). Řekové dle slov Seilenových patrně síly Kyklopy neznají. Pokládají Kyklopa za obyčejného člověka a chtějí s ním nakládati jako s člověkem. Jinak nebyli by si usmyslili záměr, jehož v tomto případě provésti nemohli. Avšak člověk nepotřebuje žádných pout více, vyřízne-li mu kdo útroby z těla.

Domohl jsem se, opětne podivné místo toto uvažuje, pře svědčení, že v. 234—236 jsou podvrženy. Ovšem třeba pak stanovit po v. 233 mezeru, jakých dosti vyskytá se také v tomto dramate. Mezera tato později interpolací byla vyplněna. Snad jeví se neobratnost interpolatorova i ve slovech *κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον τῷ σπλάγγν᾽ ἔφασκον ἐξαμήσεσθαι βίᾱ*. Interpolator chtěl patrně krutost trestu Kyklopa tímto přílišným obratem ještě zvýšiti. Okem nelze ovšem útroby z těla vytáhnouti. Není-li však možna domněnka, že interpolator, aby prohanost Seilenovu zvýšil, úmyslně tuto hrozbu nemožnou v ústa mu vložil? Je-li domněnka tato pravé, pak ovšem netřeba slovo *ὀφθαλμὸν* konjekturami opravovati; jest pochybeno také mínění Herwerdenovo, že po v. 235 jest mezera v textu. Byla-li by po verši tomto mezera, stala by se vazba této věty, velmi jednotvárná a rozvláčná (na *ἔφασκον* visí pět inf.), ještě nevkusnější. Ostatně upomínají slova *κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον* na v. 174 *καὶ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον* a v. 458 n. *εἰς μέσην Κύκλωπος ὄψιν*. Při návrhu Scaligerově *κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον* jest *μέσον* úplně zbytečno. Třeba pojímati tu slovo *ὀφθαλμὸν* proti zvyku mluvy ve významu slova *γαστήρ* (srv. na proti tomu Plat. Symp. 190 E *κατὰ μέσην τὴν γαστέρα, ὃ δὴ τὸν ὀφθαλμὸν καλοῦσι*); na tom však nesejde, zdali vnitřností mu právě středem břicha či kde jinde vyříznou. Pojímá-li se však slovo *ὀφθαλμὸν* ve významu obvyklém (p u p e k), pak jest myšlénka tím podivnější.

Snad měl interpolator skládaje verše tyto tato dvě místa Aristofanova na mysli:

Lys. 367 *βρούκουσά σου τοὺς πλεύμονας καὶ τᾶντερον
ἐξαμήσω*

a Žáb. 473 násl., kde Aikaoš Xanthiovi krutou smrtí hrozí
řka, že echidna

*τὰ σπλάγγνα σου
διασπαράξει, πλευμόνων δ' ἀνθάψεται
Ταρτησσία μύρινα τῶ νεφρῶ δέ σου
αὐτοῖσιν ἐντέρουσι ἡματωμένο
διασπάσσονται Γοργόνες Τιθράσσαι . . .*

Tu ovšem taká hrozba jest na místě; na místě Euripidové, kde Kyklops trestem tímto stížený i dále žítí má, jsou hrozby také nesmyslné.

Kykl. 299 násl.

*νόμος δὲ θνητοῖς, εἰ λόγους ἀποστρέφει,
ἰκέτας δέχεσθαι ποντίλους ἐφθαρμένους.*

Rukopisné čtení *ἀποστρέφει* méněno bývá v novějších vydáních vesměs v *ἐπιστρέφει*. („Jsi-li přístupen důvodům, dbáti budeš zvyku a ušetříš nás“). Mně zdá se, že lze zastávat čtení rukopisné. Domnívám se totiž, že básník klade tu proti sobě pojmy *νόμος* a *λόγοι*. Odysseus uvedl dosud dva *λόγοι* (důvody rozumové), aby Kyklopův úmysl odvrátil, předně, že Řekové vždy otci Kyklopu Poseidonovi povinnou áctu vzdávali, za druhé, že odčinili hanbu, již spůsobili celé Helladě (a Kyklops také jest obyvatelem Hellady) Frygové. Ježto však Odysseus pochybuje, že těmito abstraktními důvody hněv Kyklopův ukojí, uvádí mu na mysl mrav řecký, jenž přikazoval, k hostem a prosebníkům šetrně se chovati, domnívaje se, že Kyklops, není-li schopen aneb ochoten ušetřiti života jejich z důvodů rozumových, aspoň zvyku všeobecnému se poddá. Pojmeme-li slovo *λόγοι* v tomto smyslu (důvody rozumové), činí ku *νόμος* protívu, třeba ne naskrze ostrou. Kyklops má ustoupiti aspoň obyčeji a jednati jaksi pudem vrozeným, nejsa schopen chladné a rozumné rozvahy. Ovšem uvádí Odysseus, odvolávaje se na zvyk řecký, opět důvod, ale ne důvod abstraktní, nýbrž spíše praktický, ze života vážený. Při konjektuře Musgravové podivno jest, že Odysseus uváděje již třetí důvod teprve pochybnost svou na jevo dává, že by Kyklops na vývody jeho přistoupil. Myšlénka taká lépe by se hodila na počátek celého výkladu. Ze stanoviska mluvnického nelze proti vazbě *λόγους ἀποστρέφεισθαι* ničeho namítati; jestiž obvyklá i v prose i u básníků (ve významu odvracet se od něčeho, aversari aliquid).*)

*) Madvig Adv. crit. I. 266 právem asi popírá možnost vazby *ἐπιστρέφεισθαι τι* ve významu curare aliquid i navrhuje čtení *εἰ λόγους σ' ἐπιστρέφει*.

Kykl. v. 320 násl.

*Ζηνός δ' ἐγὼ κεραυνὸν οὐ φοίσω, ξένε,
οὐδ' οἶδ' ὅ τι Ζεὺς ἐστ' ἐμοῦ κρείσσων θεός.
οὐ μοι μέλει τὸ λοιπὸν ὡς δ' οὐ μοι μέλει,
ἄκουσον· δταν ἄνωθεν ὄμβρον ἐκχέῃ,
ἐν τῇδε πέτρα στέγν' ἔχω σκηνώματα,
ἢ μόσχον ὀπίον ἢ τι θήρειον θακός
δαινύμενος ἐν στέγοντι γαστέρ' ὑπτιαν
ἐπεκπιῶν γάλακτος ἀμφορέα πέπλον
κρούω Διὸς βρονταῖσι εἰς ἔριν κτυπῶν.*

V. 326 jest porušen. Obyčejně přijímá se v text konjektura Reiskova *εὖ τέργων τε* místo nesmyslného čtení rukopisného *ἐν στέγοντι*; o slovech *πέπλον κρούω* vykladatelé dosud se neshodli, ježto jedni čtení rukopisné podržují, druzí za *πέπλον* navrhuji *πίθον* (Hartung), *πέδον* (Musgrave) *πλέων* (patřící k *ἀμφορέα* Gilbert). Nejnověji Wieseler (Index lectionum university v Gottin-gách 1879; letní běh) ujal se čtení rukopisného (ve významu pedere). Toto počínání Kyklopovo, jakým hrom Diův překonati hodlá, souhlasí docela se sprostou jeho povahou i může samojediné způsobiti hluk, jenž, ve slují-li se rozléhal, hromu poněkud se podobal. Všeobecný výraz *κτυπῶν* mohl kladen býti i o tomto hluku Kyklopem činěném i o hřímání a souhlasí s výkladem tímto výborně. Hartung, ač text mění, správně odkazuje ku Catullově básni 32, 10 et satur supinus pertundo tunicamque palliumque, kteráž slova téměř reminiscencí tohoto místa býti se zdají a zajisté jen způsobem výše naznačeným vyložena býti mohou.

Ritschl (Opuscula V, 232 násl.) přijav konjekturu Gilbertovu čte na místě tom toto:

*δαινύμενος ἐγγελαῶν τε γαστέρ' ὑπτιαν
ἐπεκπιῶν γάλακτος ἀμφορέα πλέων
κρούω . . . ;*

spojuje *κρούω* se slovy *γαστέρ' ὑπτιαν* a vykládá slova ta takto. Kyklops leže na znaku tluče se do břicha jídlem i pitím naplněného i způsobuje takto ve slují jakési hřmění. Ale nehledíme-li ani k tomu, že Kyklops stěží byl by asi s tělem svým tak nešetrně nakládal, nelze při čtení tomto pochopiti, jak takové rány, třeba byly silné, s hromem Dioným závoditi mohou. V té příčině konjektura Gilbertova a Ritschlova horší jest konjektury Musgravovy i Hartungovy. Ostatně není čtení Ritschlovo vůbec možno, pokládáme-li rukopisné čtení *πέπλον κρούω* za správné.

Ještě méně pravděpodoben jest návrh Schwenkův (Rh. Mus. 1878 p. 322 n.). Schwenk přijímaje částečně konjekturu Scaligerovu *εἰ στέγων τε* navrhuje toto čtení:

εὖ στέγω τε γαστέρ' ὑπίταν
ἐπεκπιῶν γάλακτος ἀμφορέα πέπλω,
κορυμῶ (stipite) Διὸς βρονταῖσι εἰς ἔριν κτυπῶν.

Proč Kyklops břicho své pokrývá rouchem, nechápu. Mimo to byla by myšlénka hlavní, obsažená ve slovech *πέπλον κοῦίω* (neb tím nejvíce Kyklops na jevo dává, jak málo si bohů váží), zajisté nevhodně participiem *κτυπῶν* vyslovena, myšlénky pak vedlejší indikativy *ἔχω* a *στέγω* příliš ostře vytknuty.

Jedná se tedy na místě tomto pouze o změnu nevhodného *ἐν στέγοντι* ve v. 326. Ve slovech těch beze vši pochyby tají se sloveso, na kterém by acc. *γαστέρ' ὑπίταν* závisel. Reiskovo *εὖ τέργων τε* již proto není vhodné, že by se s následujícími slovy *ἐπεκπιῶν γάλακτος ἀμφορέα* neshodovalo. Neboť z-aeristu *ἐπεκπιῶν*, jakož i z předložky *ἐπί* souditi jest, že Kyklops dle zvyku feckého teprve tehdy pítí začíná, když řádně se byl najedl, že tedy mezi jídlem nepije, jak by se z part. *τέργων* souditi mohlo. Ovšem odděluje se dle obvyklého čtení *εἰ τέργων τε* od part. *δαινύμενος*, ježto při čtení *ἔχω* ve v. 324 částice *τε* po *τέργων* ne toto participium s předchozím *δαινύμενος*; nýbrž novou větu participiem *τέργων* začínající s prvou větou *ἐν τῇδε πέτρᾳ στέγν' ἔχω σκηνώματα* . . . spojuje. Pak však vzniká opět spor mezi part. praes. *τέργων* a aor. *ἐπεκπιῶν*, i bylo by třeba čísti místo *τέργων*, jak dobře připomíná Hermann, part. aor. *τέρξας*.

Slova *ἐν στέγοντι* dle mého domnění povstala z nějakého slovesa, které naplnění, nacpání břicha znamenalo, tedy k *δαινύμενος* přiřadeno bylo, ale zároveň i míru pokrmů Kyklopem požitých značilo. Hledíme-li ku písmenům čtení rukopisného, jest domněnka na snadě, že *ἐν στέγοντι* povstalo ze slov *εὖ σάττων τε*. Slabičky *ION* a *TON* zaměnění se mohly velmi snadno; stačila dosti malá nečitelnost slabiky *σατ* (snad přepsána nejprvé v *σετ*, pak *στε*), aby povstalo nyníjší čtení smyslu neposkytující. Smysl místa jest pak jasný: Kyklops nacpe si nejprve krmí svůj břich, pak pohodlně leže vypije vědro mléka i začne hřímati svým způsobem s Diem o závod.

O nacpání žaludku však právě slovo *σάττω* u komiků hojně se vyskytá. Srv. Eubul. u Athen. 13, 571 F *ἔσαττον τὰς γνάθους*, Ferekrat. u Eusth. Odys. p. 1445, 42 *τὴν γαστέρ' ἦσαν κήρυκων σεσαγμένους*.

Ba odvážil bych se i domněnky, že Euripides *ἐνσάττων τε* napsal, čímž bychom se písmenům originalu ještě více přiblížili. Ovšem vyskytá se složené sloveso *ἐνσάττω* teprve v řečtině pozdější (Alkifr. Ep. 3, 7 *ὁ μὲν ἀλλᾶντα ἐνέσαττων*); zdá se mi však, že ze příčin grammatických ani lexikálních nelze ani proti užití slova toho u Euripida co namítati.

Týmž postupem myšlenkovým dospěl asi i Wieseler k návrhu svému εὐ στένον τι (jež spojeno býti má s δάκος). Avšak návrh pro nejasnost svou — ač je-li vůbec možný — zajisté nezaslouží, aby kladen byl nad náš.

Dle výkladu našeho jest part. ἐνσάττων přiřaděno ku part. δαινύμενος a částice τε spojuje pouze tato dvě participia. Pak by však obě věty, ze kterých celé toto souvětí se skládá, přiřaděny byly k sobě asyndeticky (ἔχω — πέπλον κρούω). Třeba tedy při této konjektuře ve v. 324 s Hermannem a Hartungem čísti ἔχων aneb ve verši 325 za prvé ἦ, (za které již Boissonade καί, Musgrave οὐ navrhoval) částici vztažnou. Myslím, že tu čísti jest s Wieselerem ἦ (kde), čímž i nelibému hromadění participií se odpomůže i vazba celé věty stane se souměrnější.

Kykl. 345 násl.

ἀλλ' ἔρπετ' εἶσω, τῶ κατ' αὐλίον θεῶ
 ἔν' ἀμφὶ βωμόν σπάντες εὐωχῆτέ με.

Slovy τῶ κατ' αὐλίον θεῶ rozumí Hermann Kyklopa samého („sine dubio verum est βωμόν, quia sese τὸν κατ' αὐλίον θεόν vocat Cyclops“). Ale pak byl by se vyjádřil básník nevkusně a nedbale. Táž osoba (Kyklops) byla by v též větě naznačena dvojným způsobem, zájmenem με a slovy τῶ κατ' αὐλίον θεῶ, jako by byl básník, nechtěje zavést čtenáře k domněnce, že o dvou osobách řeč jest, nebyl mohl užiti vazby nějaké jiné, jasnější. Ale Kyklops mní jistě slovy těmi žaludek svůj, neb lépe řečeno, svou hltavost, jež všecko jeho konání řídí a jíž jedině Kyklops se koří, ač vlády nějakých jiných bytostí nad sebou neuznává. Srv. v. 334 násl.

τὰ δ' (βοτά) οὐτι θύω πλὴν ἔμοι, θεοῖσι δ' οὐ,
 καὶ τῇ μερίστη γαστρὶ τῆδε δαιμόνων
 ὡς τοῦ μπιεῖν γε καὶ φαγεῖν τοῦφ' ἡμέραν
 Ζεὺς οὐτος ἀνθρώποισι τοῖσι σώφροσιν.

Vlastní jeho hltavost jest tedy onen Ζεὺς ἐρκείος ve sluji jeho, oltář jeho ohniště s kotlem, v němž maso Řeků vařiti hodlá. On sám jest takofka knězem, jenž tomuto bohu obětuje a hodu obětního požívá.

Při tomto výkladě mizejí obtíže svrchu uvedené. Co pak konečně týče se čtení rukopisu C κῶμον za βωμόν, povstalo zajisté jen chybným čtením správného βωμόν; κ a β v písmě minuskulním na vlas jsou si podobny a tak čtení κῶμον i přímě tvrzení Stefanovo, že také jest možno, nezasluhuje povšimnutí.

Kykl. 397 násl.

φῶτα συμμάρψας δὺο
 ἔσφαξ' ἑταίρων τῶν ἑμῶν ῥυθμῶ τινι,
 τὸν μὲν λέβητος ἐς κύτος χαλκήλατον,
 τὸν δ' αὖ τένοντος ἀρπάσας ἄκρου ποδῶς
 καίων πρὸς ὄξυν στόνυχα πετραίου λίθου
 ἐγκέφαλον ἐξέρανε καὶ καθαράσας
 λάβρω μαχαίρα σάρκας ἐξώπτα πυρὶ,
 τὰ δ' ἐς λέβητ' ἐφῆκεν ἐψεσθαι μέλη. 404

Wilamowitz (Anal. Eur. p. 225 n.) tvrdí, že slova ῥυθμῶ τινι nikým dosud řádně nebyla vyložena a nemaje původní význam slova ῥυθμός (numerus, takt) tuto za vhodný, navrhuje za slova tato ῥυθμῶ δ' ἐνί (uno tenore). Verš 404 pokládá za podvržený. Ale slova ta i beze změny podávají dle mého soudu dobrý smysl. ῥυθμός nemůže ovšem, třeba by ho užito bylo metaforicky, ztratiti docela význam svůj původní (takt). Ale Kyklops zabíjí vskutku druhý Odysseovy s jakýmsi taktem, počínaje si při tom jako zkušený nějaký kuchař, ne ukvapeně, nýbrž s rozmyslem a rozvahou, takže jednotlivé fáse zabíjení pravidelně za sebou následují. Neboť jako v rhytmu jednotlivé díly jeho v určitém pořadí následují, tak také tuto jednotlivé úkony při zabíjení nutné určitým a při zabíjení obvyklým pořádkem za sebou následovaly. Ovšem nevztahují se slova tato pouze k zabíjení samému, nýbrž i k rozkrájení a upravení masa zabitých. Básník chtěl výrazem tím naznačiti zručnost a jistotu, s jakou Kyklops při úkonu tomto si vede; neboť i k řádnému zabíjení třeba jest jisté zkušenosti a obratnosti. ῥυθμός má tuto též význam jako v Eur. El. 772 ποίω τρόπῳ καὶ τινι ῥυθμῶ φόνου, kde ῥυθμός rovněž znamená jednotlivé úkony vraždy v určitém pořadí po sobě následující. Neboť Elektra nechce pouze zvěděti, jakým způsobem Aigisthos byl utracen, nýbrž i jak jednotlivé úkony při vraždě za sebou šly, t. j. žádá za výklad obšírný a podrobný. Srovnati se může s tímto výrazem rčení ἀρῥύθμως βαδίζειν (Alexis u Athen. 1, 21, D), jímž se naznačuje krok nepravidelný a proto také nepěkný a neobratný. Konjektura Wilamowitzova zdá se mi tedy býti zbytečnou.

Závažnější jsou námitky proti verši 404. Dle obyčejného výkladu soudí se, že Kyklops jednoho Řeka do kotle vhodil, aby si jej uvařil, maso však druhého pekl. Je-li tento výklad pravý, pak jest ovšem podivno, že Kyklops vaře již tolik masa ještě kusy masa z druhého Řeka do kotle hází, místo aby je pekl. Ale věc má se asi takto: Jednoho z Řeků zabíjí Kyklops nad kotlem i nechává krev jeho stékat do kotle (jinak slova ἔσφαξε τὸν μὲν λέβητος ἐς κύτος χαλκήλατον vyložiti

nelze); s druhým nedělá tolik okolků, nýbrž zabíjí jej tímž způsobem jako Kyklops homerský. Maso obou však peče (slova tedy καὶ καθαρπάσας λάβρω μαχαίρα σάρκας ἐξώπτα πυρι vztahují se k oběma). Naproti tomu údy (μέλη) t. j. kosti s masem na nich ještě lpicím vaří, ježto se nehodily tak dobře za pečení. Neboť podle líčení Homerova ničeho Kyklops z obětí svých nenechá, nýbrž shtá vše, i vnitřnosti i kosti (Odys. 9, 293). Činí tedy protivu slova ἐξώπτα πυρι a ἐφήκε ἐψασθαι a pak slova σάρκας a τὰ δὲ μέλη.

Co Wilamowitz mimo to podotýká, že by Kyklops býval kuchařem velmi nezručným, kdyby byl maso k vaření určené rozsekal, ježto dává se vařiti celé, nestojí ani za řeč a odpadá zcela při výkladu tomto, dle něhož Kyklops maso k vaření a k pečení ustanovené od sebe odděluje.

Kykl. 525 násl.

ΚΤ. θεὸς δ' ἐν ἀσκάῳ πῶς γέγηθ' οἴκους ἔχων;

ΟΛ. ὄκου τιθῆ τις, ἐνθάδ' ἐστὶν εὐπετής.

ΚΤ. οὐ τοὺς θεοὺς χρὴ σῶμ' ἔχειν ἐν δέρμασιν.

Ve verši 526 nevhodným jest adj. εὐπετής (lehký). Smysl žádá nějakého slova znamenajícího „rád, ochotně.“ Kirchhoffovo εὐμενής (m ilostivý) nezdá se mí případným i navrhoval bych toto čtení.

ὄκου τιθῆ τις, ἐνθάδ' ἐστὶν εὐπιθής.

Návrh ten zdá se mi býti lepší konjektury Kirchhoffovy i proto, že lépe z něho lze vysvětliti porušení textu. Přešel-li totiž neobvyklý tvar εὐπιθής (srov. Aisch. Prom. 333 πάντως γὰρ οὐ πείσεις νιν· οὐ γὰρ εὐπιθής, kde rovněž jest na konci verše) v obvyklý tvar εὐπειθής, snadno mohlo se připadnouti, aby metrická chyba se odstranila, na adj. εὐπετής. Ovšem mohlo by se namítnouti, že vlastnost tuto „poslušný“ nelze vhodné přikládati bohu. Avšak tuto o vínu zajisté jen za příčinou žertu jako o bohu se hovoří, aby se protivou mezi božskou bytostí jeho a jeho obydlím boha nehodným (měchem) docílilo vtipné hříčky. S touto skromností Bakchovou dobře epitheton εὐπιθής souhlasí; bohu, jenž potrvá tam, kam kdo jej dá, lze přičítati vlastnost takovou. Zároveň však nutno jest tu adj. pouze osobám se hodící, poněvadž tu o víně jako o bytosti božské se hovoří; εὐπετής však stěží lze užiti o osobách.

Ve v. 527 podržeti jest rukopisné σῶμ' ἔχειν proti konjektuře Piersonové δῶμ' ἔχειν, ač pro čtení δῶμ' v. 525 svědčiti se zdá (θεὸς δ' ἐν ἀσκάῳ πῶς γέγηθ' οἴκους ἔχων) a σῶμα a δῶμα několikráte v rukopisech zaměněna jsou (srov. na př. Eur. Hik. v. 222 kde C má σῶμα, P však δῶμα). Neboť výraz σῶμα ἔχειν ἐν δέρμασιν („v kůži, měchu se zdržo-

vati, bytovati*) dosti jest doložen vazbou zcela obdobnou v Eur. Hipp. 132 *δέμας ἐντός ἔχειν οἴκων*. Mimo to jest čtení rukopisné také nesnadnější a již proto, podává-li jinak dobrý smysl, zasluhuje většího pověšmnutí.

Kykl. 544 násl.

ΣΕ. κλιθῆτι νῦν μοι πλευρά θείς ἐπὶ χθονός;
ΚΤ. τί δῆτα τὸν κρατῆρ' ὀπισθέ μου τίθης;
ΣΕ. ὡς μὴ παριών τις καταλάβῃ...

Ve v. 546 ve všech vydáních píše se *καταλάβῃ* (*P* a *C* dle Wilamowitze mají vlastně *καταλάβῃ*). Jediný Wecklein, pokud vím, mlčky přijal čtení ruky *καταβάλλῃ*. Čtení toto zdá se mi býti jediné možným, ať jest již úmyslnou změnou nějakého grammatika (většina kritiků novějších kloní se k tomuto, dle mého soudu, neoprávněnému názoru, že opravy ruky *ρ* pocházejí od nějakého grammatika byzantského), ať variantou. Výmluva Seilena, kterou počínání své ospravedlniti hledí, byla by předce při čtení *καταλάβῃ*, příliš průhledná a neobratná. Kdož by byl mohl jda mimo měsidlo vzítí? Byla-li by krádež tato tajna zůstala Satyrům, Seilenovi neb Kyklopi? Jak mohl by vůbec Seilenos připadnouti na výmluvu takovou? Že by kdo cizí na ostrov náhle přišel a měsidlo vzal, málo by mělo pravděpodobnosti. Ze Satyrů pak nebo druhů Odysseových nikdo by si zajisté byl netroufal vzítí měsidlo, ježto Kyklops hned by to byl pozoroval a čin ten krutě potrestal. Naproti tomu čtení *καταβάλλῃ* podává smysl výborný. Že někdo z bujných Satyrů z nepozornosti měsidlo překotí, bylo spíše pravděpodobno a jen při výmluvě pravděpodobné mohl Seilenos doufati, že záměr jeho, aby potají píti mohl, se povede. Za zády Kyklopovými měsidlo nikým zvrhnuto býti nemohlo, kdežto právě tam od někoho mimojdoucího spíše mohlo býti ukradeno.

Wecklein (Eur. Stud. p. 544) navrhuje ve v. 545 za *μου* čtení *σου* řka toto: Kyklops a Seilenos leží vedlé sebe tváří jsouce k sobě obráceni. V této poloze bylo by prý Seilenovi nemožno nabíratí si vína, aby toho Kyklops nepozoroval. Mně návrh ten nezdá se býti místným. Třeba se domnívati, že Kyklops, Seilenos a Odysseus v jakéms kruhu leží, a to Kyklops uprostřed, oba ostatní jemu po straně, Seilenos třeba po pravici, Odysseus po levici. Měsidlo stojí uprostřed. Leží-li takto, pak ovšem Seilenos může býti ku Kyklopi obrácen tváří, aby s ním mluvití mohl, a může zároveň pohodlně z měsidla vína čerpati. Třeba mu jen napráhnoutí ruky, kdežto kdyby měsidlo za sebe postavil, stále by se otáčeti musil, čímž by pozornost Kyklopuv zajisté více vzbudil. Měsidlo postaví tedy Seilenos ležícímu Kyklopi za hlavu (neb i to může znamenati *ὀπισθεν*); tak je Kyklops nevidí, kdežto Seilenos stále je má před sebou.

Kykl. 673 násl.

KT. οὐτις με τυφλοῖ βλέφαρον· XO. οὐκ ἄρ' εἶ τυφλός.
 KT. ὡς δὴ σὺ. XO. καὶ πῶς σ' οὐτις ἄν θεῖη τυφλόν;
 KT. σκώπτεις· ὁ δ' οὐτις ποῦ 'στιν; XO. οὐδαμοῦ, Κύκλωψ.

Že slova ὡς δὴ σὺ nepodávají smyslu, známo. Výklady Hermannův (sic tu sis talis coecus) a Hartungův (Ich bin eben so blind wie du es bist, wenn du meine Blendung nicht siehst) jsou strojené; Kirchhoff navrhl změnu zajisté nepatrnou ὀλεῖς (neb ὀλή) σὺ (A a A změteno), ale smyslem nezdá se návrh tento býti vhodným. Že Kyklops sboru, proto že mu zatajuje, jak se věc vlastně má, smrtí hrozí, bylo by pochopitelné a vhodné; ale nemístno jest silné vytčení zájmena σὺ, jež stojíc za výrokem, nabývá veliké váhy. Dindorf domnívá se, že snad celý verš jest podvržen.

Ale athetese zdá se mi býti příliš levným prostředkem k odstranění zřejmě korrupce textu, zvláště když z jiných příčin nelze textu nic vytýkat. Snad jest čísti: οἷσθ' ἢ 'στι (ty víš, jak se věc má, avšak přede mnou ji tajíš).

Postupu myšlének byla by tato myšlénka vhodná. Chor staví se, jakoby výroku Kyklopovu nerozuměl, slovy: οὐκ ἄρ' εἶ τυφλός. Na to odpovídá Kyklops: Však ty víš, jak se věc má. Slovy následujícími (καὶ πῶς σ' οὐτις...) pokouší se sbor oslabiti toto domnění Kyklopovo říka, že nechápe, kterak mohl Kyklops Nikým býti oslepen, a proto ovšem že tomu nerozumí, kterak by byl slep. Slova οἷσθ' ἢ 'στι měla by tedy smysl podobný, jako následující σκώπτεις a Kyklops by jimi naznačoval, že sbor ho klame. S postavením slovesa οἷσθα, na němž důraz spočívá v anakrusi verše srv. Kykl. 104 οἷδ' ἄνδρα κρόταλον, δριμύ Σισύφου γένος (ba znám muže chvástu...) Eur. Hik. 116: οἷσθ' ἦν στρατεῖαν ἐστράτευσ' ὀλεθρίαν (však ty víš, jakou výpravu neblahou jsem podnikl, čemuž Theseus ve verši následující přisvědčuje slovy: οὐ γὰρ τι σιγῇ διεπέρασας Ἑλλάδα) Sof. Fil. 753: οἷσθ' ὦ τέκνον a j. v. S celým výrazem srovnej Eur. Herakl. 543: ἀλλ' ἢ γένοιτ' ἄν ἐνδικωτέρας, φράσω.

Hik. 45 násl.

ἄνομοι τέκνα λῦσαι φθιμένων
 νεκύων, οἱ καταλείπουσι μέλη
 θανάτῳ λυσιμελεῖ θεῶσιν ὀφείλοισι βοράν.

Tak zní prosba, s kterou obrací se sbor o pomoc k Aithře, matce Theseově. Slova ta najisto jsou porušena. Porušeno nejspíše jest slovo ἄνομοι, jež mění se buď v ἄνα μοι (Markland), buď v ἄπο μοι λῦσαι (Ribbeck). To mínění, tuším, nezvratno jest, že gen. φθιμένων νεκύων ani s τέκνα (spojení toto ne-

poskytovalo by zhola smyslu) ani s *λύσαι* spojití neize (tak vy kládá Heath. Srv. Marklandovo vydání str. 45 ut *eximas meos liberos ex cadaveribus defunctorum*) ani vykládati jako gen. absol. Slova tato *φθιμένων νεκύων* náleží na jisto k *μέλη* a věta vztahná počíná slovem *φθιμένων*, před kterým tedy třeba interpungovati. *Οἱ* vztahovalo by se pak *κατὰ σύνεσιν* k *τέκνα*, což není podivno, poněvadž taká vazba právě při *τέκνον* zhusta se vyskytá. (Srv. Kühner, *Ausf. Gramm.* II², 1, 48 násl.). V dramatě tomtó na př. již ve v. 14 násl.

Zdá se tedy, že ve zkaženém *ἄνωμοι* vězí slovo, které by se k *λύσαι* vztahovati mohlo. Dle mého mínění jest to gen. *ἀνόμων*. Místo to pak by znamenalo: „Sprost syny mé jednání nezákonného, záležícího v tom, že těla jich na pospas dravcům ležeti nechána.“ Věta relat. *φθιμένων νεκύων οἱ . . .* obsahovala by tedy odůvodnění slova *ἀνόμων*. Že odepření pohřbu jest nezákonné, všechny osoby dramata Prosebnicím příznivé, dle všeobecného názoru hellenského, se domnívají. Srv. v. 16 násl.:

*νεκρούς δὲ τοὺς ὀλωλότας δορὶ
θάψαι θελουσῶν τῶνδε μητέρων χθονί,
εἰργουσιν οἱ κρατοῦντες οὐδ' ἀναίρεσιν
δοῦναι θέλουσι νόμιμ' ἀτίζοντες θεῶν.*

Ve v. 310 nazývá Aithra Thebany *νόμιμα πάσης συγγέοντας Ἑλλάδος*. Srv. mimo to i v. 537 a násl. a j. v.

Substantivné užití neutralního adjektiva *ἄνομα* beze členu nic nemá do sebe neobvyklého. Srv. Kühner, *Ausf. Gramm.* II², 2, 238., zvláště pak i Sof. Ant. 1265 *ὦ μοι ἐμῶν ἄνομβρα βουλευμάτων* Ant. 1209, Eur. Foin. 1486, Arist. Plut. 967 *πέπονθα δεινὰ καὶ παράνομ'*, *ὦ φίλτατε* If. Aul. 399 *ἄνομα θρῶντα κοῦ δίκαια παῖδας, οὐς ἐγεινάμην*, časté rčení *γραφὴ παρανόμων* a j. v.

λύειν τινός ve významu „někoho osvoboditi od něčeho“ u tragiků častěji se vyskytá. Srv. Eur. frg. 697 D. *ἔνθα μητέρ' ὠδίνων ἐμὴν ἔλυσ' εἰλείθνια* Aesch. Prom. 1004 n. *καὶ λιπαρήσω τὸν μέγα στυγούμενον — λύσαι με δεσμῶν τῶνδε* Hik. 1065 *ὄσπερ Ἴω πημονᾶς ἐλύσατο*. Vazba s *ἐκ* s gen. jest ovšem hojnější.

Hik. 79 násl.

*ἄκληστος ἄθε μ' ἐξάγει χάρις γόων
πολύπονος, ὡς ἐξ ἀλιβιάτου πέτρης
ὕγρα φέουσα σταγῶν
ἄκυστος ἀεὶ γόων.*

Že *γόων* již proto, že totéž slovo *γόων* skoro bezprostředně ve v. 79 se vyskytá, není snesitelné, poznal Wilamowitz (mani-

festa interpolatione, quoniam *χάρις γόνων γόνων ἄπαιστος* dici nequit; deest tertium quod aiunt comparationis). Že neu navně nářky srovnal asi básník s hojným proudem bystřiny se skály se řítícím, jest velmi pravděpodobno. Třeba tedy *ἄπαιστος* atd. vztahovati ku *σταγών* a rukopisné *γόνων* změnití. Ale konjektura Wilamowitzova *δρόσων* příliš vzdaluje se čtení rukopisného; bylo by třeba se domnívati, že druhé *γόνων* povstalo pouhou ditto-grafií prvního *γόνων* ve v. 79. Pak ovšem mají všeliké konjektury volné pole. Myslím však, že změnou pranepatrnou čísti jest *ῥοών*, ježto, jakož známo jest, *Γ* a *P* i v písmě maiuskulním i v minuskulním velice snadno se zaměnití mohlo.

Hik. 219 násl.

*ἦς καὶ σὶ φαίνει δεκάδος οὐ σοφὸς γεγάς,
ὅστις κόρας μὲν θεσφάτοις Φολβου ζυγέλις
ῥένοισιν ᾧδ' ἔδωκας ᾧς ζώντων θεῶν.*

O místě tomto mnoho napsáno, ale emendace pravděpodobná dosud nebyla podána. Že slova *ᾧς ζώντων θεῶν* jsou porušena, to zdá se mi býti nepochybné. Hermann, Reiske a nejnověji Ribbeck (Rh. Mus. 1876 str. 622 násl.), hledí výkladem jakýs takýs smysl ve slova tato vpraviti; ale výklady tyto, jak se domnívám, s obsahem celé řeči Theseovy nehrubě souhlasí.

Theseus v úvodě řeči (v. 195—218) projevil mínění, že bozi lidem více dobrého než zlého udělili, ba že i věštce a vykladače znamení lidem seslali, aby temná budoucnost rozumem lidským proniknuta býti mohla. Ale lidé z pýchy pokládají se často za moudřejší bohův. K těmto všeobecným myšlénkám Theseus připojuje rozvahu o jednání Adrastově, jenž sveden jsa temnou výpovědí Apollonovou dcery své cizincům (Tydeovi a Polyneikovi) za choti dal a Polyneikem oslepen jsa, věstců se na vůli boží neptaje, výpravu proti Thebám podnikl.

Když tedy Theseus tak obšírnou rozpravu o nerozumu pokolení lidského zavedl a zřejmě Adrasta k lidem nerozumným přičetl (v. 219), musí ovšem i dva verše následující obsahovati výtku nějakou, kterou Theseus odůvodnil výrok svůj, že Adrastus nejednal moudře. Ve verši 220. obsažena tedy hana, kterou udílí Theseus Adrastovi proto, že výroku Apollonova uposlechl. Ovšem nemůže Theseus výrok Apollonův sám kárati, nýbrž mluvě o nerozumu Adrastově Adrasta samého, jenž nerozvázív řádně výroku Apollonova, s cizinci, kteří se mu právě namanuli, dcery své zasnoubil.

Že Theseus proto jednání Adrastovo káral, že se domníval, že Adrastos výroku Apollonovu nedobře rozuměl, ježto Apollon dle mínění jeho nenabádal jej k tomu, aby dcery své provdal za muže kletbou stíženě (srv. 148 a 150), vysvitá z několika výrazů

v dramatě samém. Že Theseus výrok Apollonův pokládá za temný, patrně z verše 141, kde ptá se Adrasta: *σὺ δ' ἐξελλίσσεις πῶς θεοῦ θεσπίσματα*, ze kterých slov, jež nesnadnost výkladu temného a spleteného výroku božského naznačují, patrně vysvitá domněnka Theseova, že Adrastos výroku tomuto neporozuměl. Ba Adrastos sám jest si toho vědom, že bez řádné rozvahy výrokem Foibovým se zavěsti dal. Srv. v. 138 *Φοίβου μ' ὑπῆλθε δυστόπαστ' αἰνύματα*.

Jestliže tedy Theseus neschvaluje sňatku dcer Adrastových (srv. v. 137) a také o správném výkladu věštby pochybuje (srv. v. 140), zajisté na tomto místě, vyčítaje mu skutek nerozumný, kárá jej z toho, že výroku Apollonovu ovšem pro něho závaznému (*θεσπέτοις Φοίβου ζυγέλς*) neporozuměl, pokládaje se za dosti rozumna, aby bez cizí pomoci smysl slov temných pronikl.

Třeba-li však místo toto vykládati takto, pak nepravý jest výklad Hermannův i Reiskův. Reiske, jehož přidržuje se i Ribbeck na m. u., vykládá slova ta (srv. Marklandovo vydání: *Notae in Eur. Supplices mulieres p. 78*): „ita dedisti filias tuas in matrimonium suasu oraculi, ut constet, te deos esse et vivere et curare humanas res existimasse.“ Podobně Hermann ve svém vydání: *Tu, inquit, filias hospitibus dedisti oraculo monitis ideoque sic, ut qui esse deos crederes: mox autem expeditionem suscepisti neglectis vatium monitis, ut si nulli essent dii.*

Dle těchto, zajisté strojených výkladů, schvaloval by tedy Theseus tento čin Adrastův, ale káral výpravu jeho proti Thebám. Ale jak souhlasí tento výrok s veršem 219, kde Theseus Adrasta nerozumným nazývá? První jeho čin Theseem připomenutý, nemohl by pak býti důvodem jeho pošetilosti. Nadto vnucovala by se nám myšlénka, že Adrastos výroku Apollonovu dobře porozuměl, což dle poznámek výše podaných jest nemožno.

Čtení obvyklé i při strojeném výkladu Hermannově a Reiskově nelze zastávati. Porušení textu jest zřejmé a nebyl bych ani příliš dovozováním toho se zdržoval, kdyby i Nauck i Wilamowitz, kteří místa pochybná bedlivě zaznamenávají, nepokládali, soudíme-li z jich mlčení, místo toto za neporušené.

Konjektur k místu tomuto jest mnoho. Scaligerovo *λαώντων* jest nemožno, poněvadž *λαω* jest slovesem pouze dorským. Marklandovo *ἐώντων* povážlivo jest pro synizesí ve slabice *εω*. Lepší jsou návrhy *δόντων* neb *χρώντων*. Při *χρώντων* pohřešujeme však předmět a to tím více, že by na předmětu tomto důraz spočívati měl („jako by toto bozi věštili“); *δόντων* (v téměř smyslu jako na př. v Hippol. 1434 *ἀνθρώποισι δὲ θεῶν διδόντων εἰκὸς ἐξαμαρτάνειν*) nehodí se tu proto, že totéž sloveso v téměř verši ve dvou různých významech by se vyskytalo. Pojímati však *δόντων* v téměř smyslu jako ve slovech *ἐνοίσιω ἄδ' ἔθωκας* („dal jsi dcery své cizincům, jako by je jim byli dali bohové“), zdá se mi býti ještě nepěknějším.

Kontext vyžaduje tu asi této myšlenky: „Tys jednal neprozřetelně, poněvadž jsi, veden jsa výrokem božím, provdal dcery své cizincům, domnívaje se (*ὡς*), že bozi věštbou káží, abys dcery své za cizince provdal. V tom však jsi se mýlil. Smysl věštbý byl jiný.“

Domnívám se, že part. *ζώντων* jest zbytek slovesa nějakého vhodnějšího a že verš vyplněním mezery nynější své podoby nabyl. Snad v archetypu stálo toto:

ξένοις ἔδωκας ὡς . . . ζώντων θεῶν.

Mezera vyplněna na nepravém místě; k vyplnění verše užito slabýk *ω ᾠδ'* (*ξένοισιν ᾠδ'* . . .). Právě mezery nebylo si povšimnuto, ježto slova *ὡς ζώντων θεῶν* neb, jak později psáno, *ὡς ζώντων θεῶν* zdála se podávati dobrý smysl.

Jak ovšem mezeru tu vyplniti jest, nesnadno říci. Já navrhuji: *ξένοις ἔδωκας ὡς φατιζόντων θεῶν* t. j. provdal's dcery své za cizince, jakoby je bozi byli s nimi zasnoubili, zasnoubení jejich nakázali. *Φατίζω* v tom významu dvakrát u Euripida se vyskytá. I. A. 131 n.

*ὄς τῷ τῆς θεᾶς σὴν καὶδ' ἄλοχον
φατίσας ἦγες σφάγιον Λαυαίς*

a I. A. 935 n.

*κοῦποτε κόρη σὴ πρὸς πατρός σφαγίσεται
ἐμὴ φατισθεῖσ'.*

Hik. 277' násl.

*πρὸς σε γενειάδος, ᾧ φίλος, ᾧ δοκιμώτατος Ἑλλάδι,
ἄντομαι ἀμφιπίνουσα τὸ σὸν γόνυ καὶ χέρα δειλαίαν
οἴκτισαι ἀμφὶ τέκνων μ' ἱκέτην
ἢ τιν' ἀλάταν οἴκτρον ἰήλεμον οἴκτρον ἰεῖσαν
μηδ' ἀτάφους, τέκνον, ἐν Κάδμου χθονὶ χάσματα θηρῶν
παῖδας ἐν ἀλικίᾳ τᾶ σᾶ κατὶδῆς ἱκετεύω.*

Prosba sboru po většině sepsána jest v lyrických hexametrech. V. 275 a 276, které jednotu metra rušily, právem pokládají se za neobratnou interpolaci. Třeba tedy ještě opravit v. 277 a násl. V. 277 jest hexametr Ibykův, v. 278 má konec nemetrický, dva verše následující jsou velice pokaženy. Jest velice pravděpodobno, že celá tato partie sepsána v hexametrech lyrických a že třeba při emendování tohoto místa vycházeti od tohoto názoru. Ve v. 278 porušeno jest slovo *δειλαίαν*, kteréž smyslem k subst. *χέρα* se nehodí a jednotu metra ruší. Hermannova konjektura *δειλαία* opravuje sice smysl, avšak nikoliv metrum, ježto nelze měřiti *δειλαία* jako daktyl. Dvojhláska *αι* mohla by se ovšem měřiti krátce (srv. Christ, *Metrik* str. 20), avšak nikoliv slabika koncová. V rukopisech vyskytá se acc.

δειλαλαν i zdá se, že toto epitheton vytisklo epitheton jiné ku slovu *χέρα* lépe se hodící. Wecklein (Jahrb. für Phil. u. Paed. sv. 113, str. 279) navrhuje *ἀμφιπίνουσα τὸ σὸν γόνυ καὶ χέρ' ἔλοῦσα*; ale změna tato příliš jest násilná, než aby dojíti mohla obecného souhlasu. Domnívám se, že malou změnou rukopisného *δειλαλαν* v *δεινάν* i smyslu i metru se pomoci může. Z *ΔΕΙΝΑΝ* mohlo snadno chybným čtením hlásky *N* za *A* a dittografií písmene *A* *δειλαλαν* povstati. *Δειλάν* Elmsleyem (Review of Hermanns Supplices ve vydání Marklandově p. 234) navržený jest nemožno, protože *δειλός* ve významu adj. *δειλαιος* neb *ἄθλιος* u tragických básníků nikde se nevyskytá.

Δεινός užito by bylo tu ve významu „formidabilis, terribilis, potens,“ jak častěji se vyskytá. Srv. Hom. Il. 18, 394 *ἢ ῥά νύ που δεινὴ τε καὶ αἰδοίη θεὸς ἔνδον*, Eur. Hik. 703 n. *λόχος δ' ὀδόντων ὄφεος ἐξηνδρωμένος δεινὸς παλαιότης ἦν*, kterýž příklad zvláště jest vhodný. V tomto významě vyskytá se i o neživých bytostech. Srv. I. T. 1394 *δεινὸς γὰρ ἔλθῶν ἄνεμος* I. A. 803 n. *οὕτω δεινὸς ἐμπέπτω' ἔφως τῆσδε στρατείας Ἑλλάδ'*, Hippol. 27 n. a j. v.

O ruce Theseově, kterou již tolik slavných činů vykonal, jest však epitheton toto zvláště vhodné a na tomto místě tím více, že sbor Thesea žádá za účinnou a vydatnou pomoc. Mladistvý kníže (srv. 282 násl. *μηδ' ἀτάφους... καΐδας ἐν ἀλικία τᾶ σᾶ κατίδης*) vymoci má pohřeb mrtvol slovem anebo skutkem. Dovoláváje se síly pravice Theseovy, jež u nepřátel strach budí, pokouší se sbor mysl Theseovu sobě nakloniti, ježto by se jednak neslušelo, aby mocné kníže athenské slabým prosebnicím odepřelo pomoci, jednak že právě mocí svou snadno záměr onen vykonati mohli. O skutcích již dříve Theseem vykonaných Euripides několikráte pochvalně se zmiňuje. Srv. 277 *ὃ δοκιμώτατος Ἑλλάδι*, 163. *ὃ καθ' Ἑλλάδ' ἀκλιμώτατον κᾶρα*.

Podivný jest výraz *ἀμφιπίνουσα τὸ σὸν γόνυ καὶ χέρα*, ježto sloveso *ἀμφιπίνειν* (kteréž ostatně pouze na tomto místě se vyskytá) ovšem ku *γόνυ*, nikoli však k *χέρα*, jak se zdá, se hodí. Podivnost vazby této svedla také Weckleina ke konjektuře, o níž výše zmínka se stala, *καὶ χέρ' ἔλοῦσα*.

Ale u Euripida vyskytají se příklady, kde slovesa *προσπίνειν* (od *ἀμφιπίνειν* smyslem nehrubě rozdílného) původní význam svůj (padnouti k nohám někoho) ztratilo a nabylo širšího významu „někoho snažně prositi.“ Poučný jest zvláště příklad z Herakl. Main. 1206 *ἰκετεύομεν, ἀμφὶ σᾶν γενειάδα καὶ γόνυ καὶ χέρα προσπίνων*, kde setkáváme se s podobným zeugmatem zakládajícím se na oslabeném významu slovesa *προσπίνειν*. Neboť *προσπίνων* hodí se sice ku *γόνυ*, ne však ku *χέρα* a *γενειάδα*, k čemuž by se spíše *ἀπτεσθαι* hodilo. Srv. Hek. 270 n. *ἦψω τῆς ἐμῆς, ὡς φῆς, χερὸς καὶ τῆσδε*

γραιας προσπίπνων παρηίδος· ἀνδάπτομαί σου τῶνδε τῶν αὐτῶν ἐγώ. Má tedy slovo *προσπίπνω* týž výraz obecný jako *ἰκετεύω* v podobných vazbách. Hek. 752 *Ἀγάμεμνον, ἰκετεύω σε τῶνδε γονάτων καὶ σοῦ γενεῖλου δεξιᾶς τ' εὐδαίμονος* („prosím tě skrze tvá kolena“ atd.); kdež nelze se domnívati, že by Hekabe, jež slova tato pronáší vskutku k nohám Agame-mnonovým se vrhala a při tom zároveň brady i ruky jeho se dotýkala. Podobně Med. 854 *πρὸς σε γονάτων πάντες ἰκετεύομεν.*

Týž význam má *ἀμφιπίπτειν* i na tomto místě a oslabení původního významu slovesa toho dovolovalo, aby spojeno bylo i s obj. *χέρα*.

Co se týče veršů následujících, domnívám se, že domněni Nauckovo, jež slova *ἢ τιν' ἀλάταν* ještě ku v. 280 přibírá, pravé jest. Nauck píše:

οἰκτισαι ἀμφὶ τέκνων μ' ἰκέταν τιν' ἀλάταν

a vypouští slůvko *ἢ* ve v. 281 v rukopisech zachované. Avšak vypustiti jest i zájmeno *τιν'* tuto zcela nevhodné, ježto obě slabiky *ἢ τιν'* jen omylem do textu se vloudily. Třeba totiž s Dindorfem místo tvaru *ἰκέτην*, jež opravením domnělého itacismu povstal, najisto psáti ženský tvar *ἰκέτιν* (sbor sestává přece ze žen). Slabiky *ἢ τιν'* jsou jen dittografii koncových slabik slova *ἰκέτιν*. Jest tedy i po slově *ἰκέτιν* i po slově *τέκνων* mezera v textu, je-li ovšem mínění svrchu pronesené, že celá partie sborová hexametrem sepsána byla, pravé. Jak mezery tyto vyplniti třeba, jest ovšem nejisto. Neuchýlíme však se zajisté daleko od pravdy tímto čtením:

οἰκτισαι ἀμφὶ τέκνων φθιμένων μ' ἰκέτιν καὶ ἀλάταν.

Elmsleyem navržené a Dindorfem schválené *ἰκέτιν τάφου* jest pro následující verš (*μηδ' ἀτάφους...*) nelibé. Part. *φθιμένων* doporučuje se tím, že v dramatě tomto velice často ku slovům *τέκνα*, *παῖδες* podobná part. se připojují. Srv. v. 52 *φθιμένους παῖδας ἔμοις* 84 *θανόντων τέκνων* 169 *καὶ τῶν θανόντων τάσδε μητέρας τέκνων* 273 *τέκνων τεθνεώτων κομίσαι δέμας* a j. Ovšem není to důvodem dostatečným, ale možnost, že podobné slovo vypadlo, zajisté jest značná.

Ἀλήτης může se zváti sbor ovšem jen nepřímě. Snad chce tím sbor starých matek naznačiti obtíž pouti do Attiky podniknuté (srv. slova Adrastova v. 371 *ἔλθειν δ' ἔτλησαν δεῦρο κάθορον πόδα θείναι μόλις γεραιὰ κινούσαι μέλη*); chce snad výrazem tím také naznačiti, že mu nové pouti konati jest, jestliže Thesens žádosti jeho nevyhoví.

Jak opravití třeba v. 282 plný mezer, naprosto jest nejisto. Scházejí mu dva daktyly. Snad daktyly tyto obsahovaly synonyma ku slovům *ἡλεμον οἰκτρόν*. Snad právě *οἰκτρόν* porušeno jest

ze subst. *οἶκτον*, k němuž by bylo pak doplniti vhodné adjektivum (*οἶκτον* —) —) *ἠέλεμον οἶκτρον ἰείσαν*).

Verš 277 proti ostatním veršům jediný jest akatalektický. Elmsley n. m. u. má slovo *Ἑλλάδι* za porušené, Markland domnívá se, že koncová samohláska slova *Ἑλλάδι* splývá se samohláskovým náslovím následujícího verše (*ἄντομαι*...). Konjektura byla by jen ze příčiny metrické oprávněna, smyslem zajisté slova ta neposkytují obtíží. Ježto však takovéto hexametry Ibykovy zhusta vyskytají se mezi čistými hexametry lyrickými (srv. Christ, *Metrik* str. 217) domnívám se, že i tento Ibyceus dobře mezi ostatními hexametry může obstáti.

Podivno jest, že ve v. 283 sloveso *κατίδης* pozornosti všech, pokud vím, kritiků dosud ušlo. Slova tato mohou v této podobě znamenati pouze: „Nespatří syny moje, kteří nepohřbeni leží, jsouce vitanou kořistí dravcům.“ Ale nejde o to, zdali Theseus nepohřbené mrtvoly spatří čili nic, nýbrž pouze o to, zdali uvolí se pohřb mrtvol vymoči. Věta *μηδ'* — *κατίδης* vyjadřuje zajisté negativně totéž, co ve předešlé větě pozitivně bylo proneseno: „Slituj se nade mnou, prosící za syny nepohřbené a netrp toho, aby synové moji kořistí byli dravců.“ Jest nám tu dle mého soudu činiti s chybou špatným čtením textu povstalou i třeba místo *κατίδης* čísti *παρίδης* (t. j. všimni si mých synů nepohřbených, ujmi se jich). Slova *ἐν Κάδμου* — *θηρῶν* jsou ovšem appositiv k slovům *καίδης ἀτάφους*. *Παρορῶ* ve významu tomto často v attické mluvě se vyskytá. Srv. Antiph. 1. 24 *νόμους παριδοῦσα* Dem. 14, 5 *ταῦτα ἐαθέντα καὶ παροφθέντα ἀπάλεσε Θράκην* Alexis u Athen. 3, 123 E *ἐρωῶμεν ἀλλοτριῶν, παρορῶμεν συγγενεῖς* a j. v.

Porušení textu vysvětluje se podobností písmen *κ* a *π* v písmě minuskulním a písmen *τ* a *ρ* (*ρ* často píše s háčkem hořenním tak málo znatelným, že podobá se pouze dlouhé kolmé čáře). Slova *ἐν ἀλικίᾳ τᾶ σᾶ* pokládám za neporušená. Neznamenají však dle Marklanda „in tuo tempore, utpote indignum saeculo Thesei“ nýbrž „ve svém mužném, jarém věku, jehož úkolem jest vykonávati skutky hrdinské a potlačených se ujmati.“

Herakl. 275 násl.

*ἦξω δὲ πολλὴν Ἄρεος Ἄγγελου λαβῶν
πάγκαλλον αἰχμὴν δεῦρο· μυρῖοι δὲ με
μένουσιν ἀπιστήρες Εὐρυσθεύς τ' ἀναξ
αὐτὸς στρατηγῶν· Ἀλκίδαον δ' ἐπ' ἐσχάτοις
καραδοκῶν τάνθενδε τέρμασι μένει.
λαμπρὸς δ' ἀκούσας σὴν ὕβριν φανήσεται 280
σοὶ καὶ πόλιταις γῆ τε τῆδε καὶ φντοῖς.*

Kopreus hrozí králi, že Eurystheus brzy do Attiky vtrhne, nepodvolí-li se Atheňané požadavkům od Eurysthea činěným. Ve

v. 280 zdá se mi slove λαμπρός býti porušeno. Λαμπρός může tuto pouze znamenati: „činy svými se skvoucí, slavný“. Srv. Sof. O. C. 1143 οὐ γὰρ λόγοισι τὸν βίον σπουδάξομεν λαμπρὸν ποιῆσθαι Eur. Hik. 440 καὶ ταῦθ' ἔχρηξων λαμπρός ἔσθ', ὁ μὴ θέλων σιγᾶ (jest v nevážnosti) ib. 902 οὐκ ἐν λόγοις ἦν λαμπρός, ἀλλ' ἐν ἀσπίδι Aiol. fragm. 16 (Dind.) λαμπρὸν δ' ἐν αἰμαῖς Ἄρεος ἐν τε συλλόγοις Her. M. 805 λαμπρὸν δ' ἔδειξ' ὁ χρόνος τὰν Ἡρακλέος ἀλκὰν a často i v prose.*)

Toto adjektivum hodilo by se ovšem ku σοὶ καὶ πολίταις, třeba i ku γῆ τῆδε („ty, tvoji občané i tato země zakusí slavných jeho činů“), nikoli však k φυτοῖς. Soudíme-li dobře, napsal básník asi toto: „Ty, občané tvoji, celá tato země i plodiny její brzo zakusí pustošící ruky vládce mého.“ Je-li toto domnění pravé, pak třeba jest místo λαμπρός psáti λυπρός (trpký, trpce zakusí ruky jeho...), jež ku všem dativům těm výborně se hodí a také s podrážděností a trpkostí, s jakou hlasatel mluví, dobře souhlasí. Ve významu tomto klade se λυπρός i o osobách i o věcech. Srv. Med. 301 n. τῶν δ' αὖ δοκούντων εἰδέναι τι ποικίλον κρείσσων νομισθεὶς λυπρὸς ἐν πόλει φανεῖ ib. 601 τὰ χρηστὰ μὴ σοὶ λυπρὰ φανεῖσθω ποτέ Aisch. Eum. 174 κάμολ γε λυπρὸς. Srovnati lze s užívaným adj. λυπρός smyslem mu rovné πικρός. Med. 224 πικρὸς πολίταις ἐστὶν ἀμαθίας ὑπο (srv. Med. 301 λυπρὸς ἐν πόλει φανεῖ) Eur. Hik. 1222 πικροὶ γὰρ αὐτοῖς (sc. τοῖς Καδμείοις) ἦξετ' ἐκτεθραμμένοι σκύμνοι λεόντων, kteréž místo zvláště za příklad se hodí. Foin. 955 n. ἦν μὲν ἐχθρὰ οἰανοσκοπῆ, πικρὸς καθέστηγ' οἷς ἄν οἰανοσκοπῆ a j. v.

Herakl. 660 násl.

ὦ χεῖρε καὶ σὺ τοῖσδε τοῖς ἀγγέλοις.
ἀτὰρ τί χάρα τῆδε προσβαλὼν πόδα
καῖς νῦν ἀπεστ;

*) Jiný a to důmyslný výklad slova λαμπρός podal Pflugk. Pojímá λαμπρός ve významu „vehemens, rapidus, potens“ (ducta metaphora a ventis) a odkazuje k Arist. Ryt. 428, 758 a Eur. frg. 628 Nauck. Ale proti tomuto výkladu svědčí dvě věci: 1) Metafora tuto užitá jest velmi řídká, a tajila by se tuto pouze ve slově λαμπρός. Žádné jiné slovo věty nenavádí čtenáře k tomu, aby slovu tomu v tomto smyslu rozuměl, tak že těžko jest tento význam slova λαμπρός z kontextu vyústi. Na místě Aristofanově Ryt. 428 Pflugkem uvedeném naproti tomu kontext zřejmě ukazuje, jak slovu tomu rozuměti jest. Ostatní dvě místa Pflugkem uvedená, jakož i mnohá jiná, lze vyložití lépe na základě původního významu slova λαμπρός (tak na př. Polyb. 10, 12. 15 ἐγίγνωτο μάχη λαμπρὰ 24, 1, 6 λαμπρός ἐν τοῖς κινδύνοις a j.) 2) zdá se mi, že ani význam „vehemens, rapidus“ na tomto místě se nehodí. Nejedná se zajiště o prudkost útoku Eurystheova, nýbrž výhradně o zhoubnost jeho.

Těmito slovy pozdravuje Alkmēna posla, jenž příchod Hyllově Iolaovi byl zvěstoval. Ježto *καὶ σὺ* ve v. 660 nelze vysvětliti, navrhoval již Nauck čtení *ὦ χαῖρε, χαῖρε*. Avšak přirozenější jest uznati před v. 660 mezeru v textu, jakých právě i v tomto dramatě jest hojnost. Nejspíše vypadl verš, v němž posel, kterýž radostnou zprávu svou spíše naznačil, zřejmě však dosud nepro- nesl, o návratu Hyllově přímo se zmiňoval pozdraviv královnu obvyklým pozdravem *χαῖρε*. Posel byl sice Iolaos ujistil, že přináší zprávu radostnou, ale obsah zprávy své dosud nepověděl. Iolaos uhlodl jej sice a Alkmēnē oznámil (v. 659 *ἤκοντα παῖδα παιδὸς ἀγγέλλει σέθεν*), ale soudil tak pouze ze slov poslových, že jest *πενέστης* "Γλλου (v. 639). Jest tedy velice pravdě- podobno, že tuto posel domněni Iolaovo potvrzuje, pronášeje zřejmě obsah svého poselství. Myslíme-li si původní znění místa asi takto:

659 *ΙΟ. ἤκοντα παῖδα παιδὸς ἀγγέλλει σέθεν.*
Posel: Buď vítána (*χαῖρε*) vládkyně; Hyllos vrátil se.
660. *ΑΛ. ὦ χαῖρε καὶ σὺ τοῖςδε τοῖς ἀγγέλμασιν*

pak slova *καὶ σὺ* nejsou více podivna. Alkmēna, opakujíc po- zdrav posla, vítá jej pro zprávu jeho radostnou. Srv. s tímto místem velmi podobné místo Sofokleovo v Oid. Tyr. 929 násl.

*ΑΓ. ἀλλ' ὀλβία τε καὶ ξὺν ὀλβίοις αἰεὶ
γένονται ἐκείνου γ' οὔσα παντελής δάμαρ.
ΙΟ. αὐτῶς δὲ καὶ σὺ γ', ὦ ξέν' ἄξιός γάρ εἰ
τῆς εὐπειρίας οὐνεκ'.*

Herakl. 843 násl.

*κάνταυθ' ὁ πρόσβυς Ἴλλου ἐξορμώμενον
ἰδὼν ὄρεξας ἐκέλευσε δεξιάν
Ἴόλαος ἐμβῆσαι νιν ἱκπειον δίφρον. 845
λαβὼν δὲ χερσὶν ἠνίας Εὐρουσθέως
πάλαις ἐκείχε τάπο τοῦθ' ἤδη κλυῶν
λέγοιμ' ἂν ἄλλων, δεῦρο δ' αὐτὸς εἰσιδῶν.
Παλληνίδος γὰρ σεμνὸν ἐκπερῶν πάγον
δίας Ἀθάνας ἄρμ' ἰδὼν Εὐρουσθέως 850
ἰράσασα Ἐβη Ζηνὶ θ' ἡμέραν μίαν
νέος γενέσθαι...*

Sluha vypravuje o průběhu bitvy mezi Argejskými a Athe- nany svedené. Když již Argejští na útěk zaháněni jsou, dá se Iolaos vyzdvihnouti na vůz a stihá Eurysthea.

Ve vypravování; jež pak následuje, jest zajisté v. 850 pod- vržen. Již ve v. 864 násl. bylo řečeno, že Iolaos prchajícího Eurysthea stihá. Spatřil vůz krále nepřátelského ještě na bojišti a stihal jej přes vršek pallenský. Dle v. 850 zdá se však, že

teprve na tomto vršku vůz Eurystheův zočil (*ἄρα μὲν ἰδών*) a že proto Zeva a Hebu za omládnutí prosí, aby se silami čerstvými Eurystheovi se postavití mohl. Věc ta tedy *ἄρα μὲν ἰδών* *Εὐρ.* musila by býti odůvodněním slov následujících (*ἡρώσαθ'*...); kdybychom ji pojímali pouze časově, byla by prazbytečnou a mdlou rekapitulací myšlenky ve v. 846 a násl. obsažené. Avšak pokládáme-li participium toto za příčinné, pak nesouhlasí slova tato se slovy předešlými, ježto Iolaos vůz Eurystheův již na bojišti spatřil, a ne teprve na vršku pallenském, jak by z tohoto místa souditi se musilo. Pro interpolaci svědčí také part. *ιδών*, které po part. *εἰσιδών* ve v. 848 a *ιδών* ve v. 842 zajisté není libé.

O vršku pallenském nezmiňuje se zajisté básník bez úmyslu. Na tomto vršku ležel slavný chrám Atheny pallenské; jeda mimo tento chrám Iolaos domnívá se, že na tomto místě, na němž božstvo sídlí, s nejlepším zdarem pronéstí může prosbu svou.

Verš tento zajisté připsán byl nějakým grammatikem, jemuž výraz *Παλληνίδος* k označení Atheny pallenské příliš temným býti se zdál a jenž tedy, aby slovo *Ἀθηναῖς*, pro jasnost místa dle jeho soudu nezbytné, do textu vpravil, celý verš interpoloval. Že pallenská Athena tuto sluje pouze Pallenis, nemohlo věru žádnému z Atheňanů, kteří zajisté místo Pallenu i tamnější uctění Atheny znali, býti s podivením. Poukazují pouze ku jménům Kypris, Kythereia, Olympios a p., která na téměř názoru se zakládají a všem Řekům srozumitelná byla. Nemohl tedy zajisté ani výraz *Παλληνίς* *αἰσῶν* Atheňany mýliti. Srv. ostatně v. 1031 *διὰς πάροιθε παρθένου Παλληνίδος*.

Rozhodnutí pana A. V. Šembery o staročeském „Mastičkáře“

Pan A. V. Šembera v kartonu ke svým Dějinám literatury české vyhlásil staročeského „Mastičkáře“ za falstřikat Hankův a na důkaz svého tvrzení vytkl ty věci, které prý proti přesnosti „Mastičkáře“ svědčí.

Tyto jeho výtky a námítky rozebral jsem*) všecky, nepominuv ani jedinké, a dokázal jsem o nich, že jsou vesměs neplatny, poněvadž se zakládají dílem na nepravdách, dílem na výkladech nesprávných a chybných. Důkazy proti p. Šemberovi podal jsem pozitivní a nevývratné; kde p. Šembera tvrdí nepravdu, ukázal jsem svědectvím pozitivním, že tvrzení jeho jest

*) v letošních Listech filologických str. 108 al. a v Archivu für slavische Philologie IV. 551—564.

nepravdivé, a kde podává výklad nesprávný a chybný, ukázal jsem svědectvím opět pozitivním, že si p. Šembera to neb ono nesprávné a chybně vykládá.

Kromě toho ukázal jsem, že staročeský „Mastičkář,“ byv objeven již r. 1822 a maje mnoho podobného se dvěma hrami staroněmeckými, vešlými ve známost obecnou teprve r. 1837 a 1841, nemůže býti falsifikatem, poněvadž není podobno, že by nějaký falsator český byl znal ty hry německé před jich vydáním, a poněvadž není možno, aby někdo r. 1822 falšováním uhodl to, co teprve r. 1837 a 1841 známým se stane.

Konečně ukázal jsem, že také staročeský jazyk „Mastičkáře“ je v celku správný a že v několika do nedávna neznámých a velmi důležitých známkách rovná se jazyku staročeských památek vzorných a nejlepších.

Na základě všeho toho prohlásil jsem na konci své rozpravy, že p. Šembera nemá práva vylučovati „Mastičkáře“ z literatury staročeské, a pokládá-li kritiku za věc vážnou, že mu nezbyvá nic jiného, nežli poznati nepravdy a chyby, kterých se dopustil, a odvolati svůj rozsudek, nemůže-li jej podepřítí důvody jinými, pravdivými a správnými.

Na to očekával jsem, že pan Šembera buď odvolá svůj odsudek, anebo že přednese v nových námítkách ty důvody a věci, pro které tak učiniti nemůže. Ale p. Šembera rozhodl se jinak: neodvolal odsudku založeného na námítkách vyvrácených, nepřednesl pro něj důvodu žádného v námítkách nových, nýbrž prostě prohlásil, že přece pokládá „Mastičkáře“ za padělek novověký.

Učinil tak nejprve poznámkou v „Návěšti“ o svém spise „Kdo sepsal Kralodvorský Rukopis,“ a sice v druhém vydání tohoto „Návěšti.“ V poznámce té nezmiňuje se ani slovem, upouští-li či neupouští od svých námítek, o kterých jsem mu dokázal pozitivně a nevývratně, že jsou dílem nepravdivy, dílem nesprávný a chybný; nepřivádí na místo námítek vyvrácených ani jedinké nové; nýbrž tvrdí s bezstarostností podivuhodnou, že moje rozprava jej „potvrzuje ve výroku, že „Mastičkář“ je zmařený spis neznámého původce Hankou předělaný a postaročeštěný.“ Pak opakoval totéž v „Dodavku,“ přidaném brzo potom ke spisu „Kdo sepsal atd.“ s výkladem trochu jiným nežli v „Návěšti,“ pravě totiž, že „Mastičkáře“ „po staročesku hudlařsky napsal, nemotorně skracoval a škrabal, slova a verše porušil, verše daremně přidělal a po vytištění rukopisu 1823 v Starob. Skládáních V. 198 nová slova do něho vpisoval Václav Hanka.“

To jest: pan Šembera námítek vyvrácených nebrání, zajisté proto, poněvadž jich brániti nemůže; námítek nových nepodává; úhrnem tedy proti přesnosti Mastičkáře ani jedinkého důvodu platného neuvádí; svědectví pak svědčících pro přesnost „Ma-

stičkáře“ nijak nevyvrací a vyvrátiti nemůže; ale přece tvrdí (a jen tvrdí), že „Mastičkář“ je novověký padělek.

Z tvrzení toho vysvítá, — ne že by „Mastičkář“ byl padělán, nýbrž — že p. Šembera se rozhodl, neuznati ho za pravý, a rozhodnutí toto zase je svědectvím, že p. Šembera nepokládá kritiku za věc vážnou.

J. Gebauer.

Kniha Rožmberská.

„Knihou Rožmberskou“ nazývá se nejstarší ze známých, českým jazykem psaných památek právnických, obsahující soukromé naučení o některých věcech staré soudní praxe české, zejména o půhonech, o průvodech právních atp. Poučení o ní obsažena jsou v Maciejowského Hystoryji prawodawstw słowiańskich 1832; od Palackého v ČČMus. 1835, 403 sl., v Archivu Českém I. 447—450 a v Dějinách 1. 2. 277; od H. Jirečka v ČČMus. 1862, 125 sl. (Slovanské právo II. 196 sl.) a v Codex iuris boh. II. 2. 68, sl.; od V. Brandla v úvodě k vydání 1872.

Jméno knihy „Rožmberské“ přikládá se jí podlé přípiskův, ježto se při mnohých jejích starých opisích nalézají: „práva starého pána z Rozenberka“ nebo „z Rožmberka,“ nebo „práva, ješto je měl pán z R.“ a j. Který pán z Rožmberka se zde má rozuměti, není jisto; ale podobá se, že to jest pan Petr z Rožmberka, bývalý nejvyšší komorník království Českého, zemřelý r. 1347. Srov. Palacký, Archiv Český I. 447, a H. Jireček, Codex iuris boh. II. 68 sl. Také o tom není jistoty, proč kniha v dotčených přípiscích připisuje se pánu z Rožmberka, zda-li totiž proto, že byl jejím majetníkem, či že byl i jejím skladatelem. Palacký myslil dříve, že „pánem z Rožmberka“ rozumí se pan Závíše († 1290) a že pro něj sestavil tu knihu úředník desk zemských Radoslav, i nazýval knihu podlé toho domnění „knihou Radoslavovou,“ v. ČČMus. 1835, 403 a 413; ale později upustil od mínění toho a vyložil jméno knihy v ten smysl, že byla majetkem pana Petra z Rožmberka, v. Archiv Český I. 447. H. Jireček pak pokládá Petra z R. i za původce knihy této.

Složení její připadá před rok 1360, neboť z té asi doby jest její nejstarší opis, a před rok 1344, poněvadž se v ní mluví o biskupu (Pražském, kdežto od r. 1344 byl arcibiskup); Palacký a H. Jireček kladou je do první polovice stol. XIV, Brandl pak na základě důvodů závažných (Kniha Rožmb. str. 8—18) do druhé polovice XIII.

Text knihy Rožmberské dochoval se nám ve dvaceti rukopisích, byl několikrát vydán tiskem a jednou také přeložen.

Z rukopisův chová se nejstarší a nejdůležitější při deskách zemských v Praze. Pochází z doby okolo r. 1360, jelikož obsažen jest spolu s jinými kusy v kodexu, psaném mezi 1358 a 1361. Na začátku schází mu § 1—6, což na listě vloženém od Hanky připsáno. V textě starém jsou (od Hanky?) hojně změny psaného *i* v *u*, *y* ve *v* (rasuroy) nebo v *yv*, *yu* (připsáním) ve slabikách, kde jazyk starší měl *u* za pozdější *i*; na př. z duffý (t. j. duší, Akk.) v §. 20 uděláno duffv (t. j. dušu), z pany (t. j. paní) v §. 56 uděláno panyu (t. j. pania) atp. Rukopisy ostatní pocházejí ze stol. XV a XVI a vyčteny jsou od Palackého v Archivu Českém I. 448—449; textem liší se poněkud od rukopisu deskového a počítají se proto za zvláštní mladší recensi.

Tiskem vydal část knihy Rožmberské (§. 1—47) Palacký v ČCMus. 1835, 413 sl. pod nápisem: Vypis z knihy Radoslavovy. Roku 1838 otiskl celý text Kucharski ve svých Pomnicích prawodawstwa narodów słowiańskich (Varš.), spolu s nedobrym překladem latinským od Hanky (v. Brandl, l. c. 25). Roku 1840 pořídil Palacký vydání textu nejstaršího (deskového), spolu s důležitějšími variantami rukopisů ostatních, v Archivu Českém I. 451—484. Odtud otistěna část (§. 1—112 a 259—298) ve Výberu 1845. Roku 1870 vydán text celý od H. Jirečka, Codex iuris boh. II., a r. 1872 vydal V. Brandl text z vydání Palackého opět, spolu s úvodem, glossářem a hojnou i pěknou komentací.

Zde vychází text tiskem po osmé a sice u věrném otisku z rukopisu deskového a s §§. 1—6 z rukopisu, chovaného v Archivě města Prahy (1. pol. XV, str. 21 a 22). Jestliž kniha Rožmberská památkou, důležitou nejen obsahem právnickým, ale i jazykem, jehož vlastností v transkribovaných vydáních předešlých namnoze zastřeny jsou a jehož forma rukopisná nezdídka i k věcnému této památce vysvětlení přispěje; proto odhodlali jsme se vydati text její opět*), a to v otisku věrném, až na to, že slova jsou od sebe oddělena, skratky vypsány a jednotlivé §§ podle Palackého číslovány. Litera *v*, kde jest udělána rasuroy z *y*, pak *u* udělané z *i*, a *v* a *u* připsané v *yv* a *yu*, vytáštěny jsou kursivně.

Opis učinil pro toto vydání p. J. Lego, úředník Nár. Musea, srovnání pak jeho s originalem obstarali jsme spolu. Strany výkladů věcných a na mnoze i pro nápravu těch míst, která jsou v rukopise deskovém porušena, odkazujeme do komentáře páně Brandlova.

J. Gebauer.

*) Objem tohoto ročníku Listů filol. jest k tomu konci přiměřeně zvětšen.

(Z rukopisu chovaného v Archivu města Prahy str. 21 a 22).

Prawa Pana stareho z Rozmberka poczynagi sye. a nayprwe o komornyczych.

I.

(O komornicích na pohan).

1 Ktoz poygme komornyka prazkeho na pohan, ma prawo od nyeho dati, gemuz poruczeno gest gye rozdawati, Trzi halerzye; A od peczeti, genz zemsku Peczet dawa komornykom, prawo dati dwa halerzye, to gye Pyllarzi, genz dtkamy wladne, nebo komuz poruczye peczeti rozdawati.

2 W hrazlke poprawye prawo, gednyem komornykiem Prazkym pohonyti, proto ze ge w tey poprawye, w nyez pohan. A proto komornyku prawo dati dwa a Trzydczyeti Halerzow po czyestye syem y tam, donudz sye newrati f pohona. A k swyedczeny pohona prawo gest gemu dati w hradye gedynu weczerni a nazaytrzye gedynu obyed dati, wycze nycz, a ztrawu y syem y tam.

3 W gyne poprawye Prazka nemoz pohonyti gednyem komornykiem do hrada, ze ta poprawa ma také komornyky toho luda.

4 W gynu poprawu Prazka poprawa. Komornyku Prazkemu prawo gest dati za gehu chodbu Sfeftdefat Halerzow to gest pyet groffuow, gestto pohonil; a chce-li powod swu woli, aby on sam Komornik Prazky dobyl lobye komornika ot vrzada te poprawy, w nyez mu gieft pohonyti f nym, day gemu Pyet groffuow, gestto komornyka ma mieti menfšieho vrzada, a ztrawu po czestye sem y tam, donyawadz sye f pohonu newratita k swyedczeny pohona. Prawo gyma dati w swey hořpodye gednu weczernieti y obyedwati obiema.

5 Pakli powod chce sam komornyka dati prazkemu komornyku toho vrzada, w kterem kragi budeta pohonyti, tehda powod prawo dati ma dwa a trzydczyeti halerzow za gehu chodbu, ze pozene. an sye wypraw az do hrada, aby przyfšiel pohonu swyedczyt, za to geden grofš dati az domow, aby sye wratil wyfšyedczyw pohan; takez druhy grofš to gye za gehu ztrawu.

6 Pakli powod chce gemu ztrawu dati, tehdy k swyedczeny do hrada y z hrada domow neday gehu prawa, gedno dwa a trzydczyeti halerzow.

(Z rukopisu deskového, str. 33 až 75).

7 [33] Kdiz poyme komornika na pohan powod gma prawo daty panofšiv aby dowedl komornyky kde pohony a ztrawu gim daty po czestie donvz šie f pohona newratie. acz komornyk ne-

chcze bez toho byti nepoffely f nym any fam douede gich kde pohonyti a proto pohon zamefkan y ffel.

8 Pakly chcze komornyk fam fie donefti aby pohnal. bez przywedenye o to moz powod f komornykem vgednaty ze poffly tepu podle komornykow. kdyz fe wlyem prauem dye welfda pohon proffel.

9 Kdyz komornyku ztrawu na pohonye dawaff, day gmw na den gedem groff nebo czoz moz groff zaftaty takez hrazkemu. iako menfiehо wrzada.

10 Kdyz f gednoho chleba mnoho powodow na pohon. komornyczy prawo gmagyw wzieti iako by gedem powod byl ze gfwu fpolecznyczi proto gedno myto.

11 Pakly gffu mnoho powodow a yffu dielny a geft ot nych gedno pohonyti. prawo gma kazdy powod daty ot febe zwiafty komornykom myto iako by pro gednoho ffel. ze ge kazdy hofpodarz.

12 Kdyz powod chcze w gedney poprawye mnoho gych pohonyti komornykem prawo f gednoho myta wfieczky fehnaty iako by pro gednoho penyezie wzal za pohon ze w gedney poprawie.

13 Pakly powod chcze we dwu nebo we trzech poprawach gednym komornykem hrazkym pohonyti prawo powodu daty komornyku ot kazde poprawy myto. tez iako by ot gedne dal. proto ze w kazdey poprawie prawo dobyti komornyka. a tyrhi pohonyti.

14 Wfieczka potrzeba czoz komornykom prawo zdiety czoz pohnati nenyе to moz wfe gednym diety genf ze nebo na wmluwu nebo rok daty. nebo czoz komornykem zdyety. to gednym komornykem.

II.

[34] Znamenana kak ge koho f prawem pohnati zenateho.

15 Kdyz powod da komornyku fwoy kon ze na nem fnyede pohon nebo na wmluwu nebo kteruz kolywek potrzebu geft polowiczie myta powod przewuzen ze konye pozyczil.

16 Kdyz zenateho Wladiku pohonye k hradu prawo gey komornykem hrazkym pohnati tyrhem a doma kdez zenu zaftupy na gegie sbozy.

17 acz gey zaftupi w prazfczie tehda pozen hrazky komornyk fam a opiet tyrhem kteremuz nayblizie s zenu w ty czaffy przyffedy.

18 Pakly zenateho wladyku pohonye k hradu z gyne poprawy z dalfie nez z prazfke prawo gey hrazkemu komornyku pohnaty tyrhem w hradie. a potom poyma hrazky komornyk te poprawy w nyez gma pohonyti k fobie komornyka od wrzada gens bude f nym pohonyti v dwora kdez zenv geho zaftupi w tey

poprawie gehoz pohony. a potom tyrhem w tom mieście w gems sud bywa ot nehoz wrzada. poyal k sobie na pohon. to vczy-nycz potom opiet tyrhem acz blyze ktere myešto przylezy gez otdad na tyrh chodie f toho fbozie z nehoz domem pohnaly. pohonta oba komornyky tyrhem. nebo gmata spolu w gedno flowo fwiedczity. czoz by gynak vczynyli ten pohon ztracen. acz by komornyki poznala iakz ny ge powod przywedl. ku pohonu tak gffmy fehnali.

19 Kdiz chce komornyk w kterem myešto koho pohonyti tyrhem prawo ofwiedcziti toho myešta rychtarzowi. a dwyema konfeloma koho chcef tyrhem pohoniti proto zda by gens pohonyen otpieral fie a rzika nepohonyl mye tyrhi w tyech myeštich k nymz by przyfezu a dokladayu fie toho myešta tyech giez komornyk gmenuge by gym ofwedczawal ze mye tyrhem pohony k tomu roku.

20 Kdiz fie pohnany proty komornyku o to zdvihne ze ho nepohonyl f prawem tyrhi wrzad prawo gma pollati k rychtarzy a k dwyema konfeloma yuz fie komornyk doklada. aby po fwem listie powiedieli na gich wieru y na gich duffe czo gim znamo.

21 [35] Kdiz Rychtarz a ta konfeli wyznayu ze gym znamo ze ge gym komornyk ofwiedczil ze gei pohonyl. w tom mieście tyrhem k tomu roku ten przy ztratil gens fie otpieral.

22 Pakly ony by newiznali by gym komornyk czo ofwiedcziewal. by gei tyrhem k tomu roku pohonyl ale pohon ten gifti ffeel.

23 Kdiz pohonye komornyczi prawo gym fehnati kdez geho zena sedy tyrhi nepropufczigicze nedyel. czoz propufsty nediele to ge vkratil ne f prawem fehnal a dokladayu fie tve duffie. an wyzna ten den w nyemz to gey pohonyl. docztuli fie ze ge zamefkano proto pohon ztracen y przie.

24 Pakly komornyk pozene ano wiecze nediel v pohonye nez prawo a wifwiedczil kteri den pohnal. docztucze fie ze ge nediele przepufstil proto pohon ztracen ze ge ne f prawem ho fehnal y przie.

25 Kdiz komornyk przide a pohonye k woru prawo mv wizuaty panoffyzo nebo sameho pana y powiediety mv ot koho pohonye a kteremu roku y kteremu wrzadu zamefkaly fye tet powiediety komornykowi. genz flyffy od komornika pohon ze ne sedy fwu zenu tw odnad fie pohony acz ytu panye neny. kdiz ge to geho fbozie a ge pohon proffel ze na wifwiedczeny pohona dieli pohnany. a ga tw s zenu nefezv. a komornyk mnye na pohonye v dwora nycz nykimz neodpieranu by tw fe panyu nefsediel proto f prawem pohon proffel.

26 Proto kdiz komornyczi przydu k dworu a kohoz wzrye z dwora dauagacz mv rok widieti pohonny tomv prawo rzeczi na tom mieście wyez komornycze zet fde panye nenyeweryfli. ale hleday panye w domv zet fde nefsedy. acz by komornyku

ze wfy lude powiedieli-by pany doma byla kdzy v dwora otpyragy ze panye tw neny to ge prawo komorniku po wlem domv hledaty kdzy ge pobiezen. nechzeli komornyk hledaty a ge pohon ze die hledal gffem nezastupil sem wiffwiedzycie pohon proto pohon zfel.

27 [36] Kdzy odpyeragu v dwora komorniku ze panye neny tw a nepobiedie ho aby hledal lecz bud v hrada. nebo v twyrzie nebo v dwora ten ge pohon proffel.

28 Proto kdiz otpieragu ze tw pany nefedy a tw inhed prawo pogyty komornika aby hledal ze tw panye neny ze gynde fedy rzeczi komornicze raczic gyty lobolit na hrad. nebo kdez kolywiek bude hleday a ya tie wlady zwozy y komory otwieragie kdez tobie lbo kdez by ho neuputil nebo neotewrzil tych dwerzi gesto komornyk wzechtiel by hledaty acz by tw nykda panye nebylo a ge odtad pohon proffel ze nedal hledaty by tw pany byla a pobyzeno hledati nebo komornik hledal y nenalezl nebo nechtiel hledaty twdy pohon fel.

29 Kdzy kto s zzeny fedy purgraby na czyzyem hradie ot kohoz kolywiek a chce by nan pohon profel. tet powod genz pohony tehda hrazky komornyk gmagie slobw druheho komornika od vrzada toho kragie w nemz kragy ten hrad lezy ku poprawie f nyehoz chcesz purcraby pohonyti a kdzy pozenef f hradu tehda potom f tyem wezda komornikem te poprawy pozen tyrhem hrazky komornik w tom mieftie, w nyemz sobie komornika poyal. a opiet druhym tyrhem w tom myeftie kterezy nayblize k tomw hradu lezy. A potom opiet hrazky komornyk feed y poyme komornika od toho vrzada k nemuz po prawu sbozie lezi neda ktore kdzy by mohlo. nebo gest toho purcrabie byti gehoz gffw f pukrabftwie pohonyli. hrazky komornyk gmage toho vrzada slobu komornika y pozen f gehu sbozie tyrhem w tom myeftie kdez od vrzada komornika poyal. a opiet tyrhem wezdi oba. komorniky y wszdy spolu pozenta w tom myeftie acz ktore blize tyrhem lezi k tomw sbozy myefto proto aby fie ne odpieral pohnany a rzka nepohnal mne tw tyrhem gesto mogy lude chodye na tyrh f toho sbozie po nychz bych ya pohon mohl zwiediety czoz tak nepozene tw pohon ztraczen.

30 [37] Proto kdzy by f purcrabftwie pohon profel a z gehu dyedyny iakuz gma neprofel ze nepohoneno proto ze zena fedy na hradie a na sboziw nycz proto ze sbozie nepohoneno tehda pohon fel ze f czyzieho sbozie pohnano a czuzie sbozie nemoz swodu wefti. acz fie na wiffwiedzzeny pohona brany tak ge ne f prawem pohnan Pakli sffe zamelka pohonw odpierati ale tehda pohon profel.

31 Pakli pohonie f gehu sbozye a dyegy komornykom nefedy ide se panyu fedy na purcrabftwy proto fel pohon ze ho take odtad nefehnal. kdez f zzeny fedy ze die na wiffwiedzzeny

pohona pohnal mye holomkem a ga panyu gmam. Pakly sie zamefka pohonw odpieraty ale tehdy pohon profel.

32 Kdez komornyki tepu v ktereho pana dwora a komornyczi zalugyu tehdi komornyk naywiffi a fudy gmata prawo kazaty we dfky wloziti ze ge kmety nalezeno, aby gei pohonyli. iako holomka ze k geho dworu nefmyegy u komornyczi chodyti pro bytie.

33 Kdez komornyki szenu ze gich nenyne w kterei poprawie neb vrzad nechce ho komornyka daty. ale hrazky komornyk pozen tymz prawem iako by byl z druhym komornykem a ge pohon profel. na wiffwedczeny pohona die nedan my komornyk nebo die nenyne komornykow.

34 Kdez holomkem zzenu dwa pohony a do trzietyeho pohona ze otzeny kdez zena fedy prawo trzety pohon fehnati iako zenateho kmethee nalezli.

35 Kdez komornyczi pohonye a dyegy u gym pany gefť vmfie nebo na hodech nebo na przebiwcziech a ge pohon f prawem profel. to nenyne otpierano ze fie domow byrzo wraty a czeled doma gefť.

36 Pakli kdez komornyczi pohonye a odpietagyu ze diegu neffedi fde f zenu a powiedie ze fedi na czuzieg diedynne v podruzftwi ale prawo fehnati odtadz kdez f zzenu fedi czoz bi ktereho newczynyl a ge pohon fel.

37 [38] Kteryz komornyk ktereho pana profi abi mv przyial za pohon abi k nemu w dom nechodil kdiz chce przigieti za fehnany pohon rok gma daty komornyk przyweda pana przed vrzednyki przed nymyz pohony fwiedczie nebo przed pyffarzem at we dfky wlozy ze ofwiedczewa ze on N. komornyku przigima za pohon od onfeha Gyndrzicha odtadto kdez by gynak przygal za pohon a tak neofwiedczil. a ge pohon straczen a komornyk v uynne ze na wiffwedczeny pohona pohnany die ne przigal gfem za pohon tehdi f prawem komornyku lezz daty ze zamefkal pohnaty Pakli wyzna ze gefť za pohon przigal tehda pohon profel.

38 Pakly pohnany na fie ofwiedczil przed vrzednyky przed nymyz pohon fwiedczie a ge pohon profel. Nebo we dfki naffie wlozy a przed naywiffym pyffarzem ofwiedczil ze przigima rok ftati za wfi pohony yako by gei fehnal. tak gey ge f prawem fehnal.

39 Kdyz komornyk potka pany y fe panem geducz na czieftie neygma prawa pohonity ledno welfda v dwora. kdez bydlem fedie.

40 Kdyz który pohon f ktereho fbozie nebo odkad proyde ze na wyffwedczeny pohona ne otpieral by tw f zzenw neffediel wycz nemoz w druhem nebo y w trzietyem pohonye odpierati ze ge yuz pyrwy pohon otdad nebo f toho fbozie fehnal an na pyrwe pohonye neotpieral ze tw geho zena nefedy ze otdad

pravo oftatek pohonow dohnaty ale gynym moz odpieraty ledno pany nemoz odpierati z te prie.

41 Kdyz komv kto odeprzy fie pohonow ze tw f zzenu nezastupen na tom fbozy f nehoz sehnan ze proto pohon sel. Ale zwiez tyez powod pohnaneho na wifwiedczeny pohona nebo na odpierany pohona odkad fie veli pohonyti f ktereho fbozie nebo kde sedy [39] f zzenu a kdyz powie f ktereho fbozie fie kaze pohonyti. ze gma pravo powiediety yakz ho po pyrwe potyzezy. wloz we dfky ze fie otdad kazal sehnaty.

42 Kdyz pozenv otdad f nehoz fie kazal sehnaty fbozie a ge proto pohon profel. acz y tu panye zzeny gehu nenyze ze fie nemoz tiem odpierati by f zzenu tw nefedyel proto ze tyem na drewnym pohonye neoteprziel a otdad fie kazal sehnati ze fie kryge f zzenv.

43 Kdyz pozeniu koho szte diedyny gvz dyedynu dyetem fwym wlozyl we dfki tak ze stupil a lam otecz sedi f zenu na tom fbozy gez dyetem we dfky wlozyl a wladne tyem wlak pohon sel. Ze plichta odpieragey fie rzekl fudy wiztez na kmetyech gestli pohon sel ze mye otdad sehnal gez ma diedyna nenyze ledno fynow mych ze sem gym dal w rozdawalowicz a dokladagy fie defk ze fie odgnad pyluz v pohonyech f gyneho fbozie gez sem sobie oftawil proto sel pohon.

44 Tehda powod wztazal na pohnanem powiez kde ge ta diedyna f nyzze fie velys pohonyti nebo pohnati gez si sobie oftawil tehda gmenowal diedynu. kdyz otdad sehnal odnadz fw diedynu powiediel tehda powiedie ze tw plichta f zenu nefedy a nepohnali k tomu z rozdawalowicz gez zzenu sedy proto pohon sel ze ge wiediel kde zzenu sedy. tyem fie drzewe odpieral ze f gehu dyedyny nepohnyl ho a yuz fie odpiera ze ho nefehnal kdez f zzenu sedy.

45 Kdyz pozeniu komornyczi a dyegyuz gym pany nenyze doma a komornyczi dyegyuz a kde gest v dczerzie przybywa nebo na hodech gest ne u przyetele bydli f prawem pohon profel proto ze fie na swe fbozie wraty f czuzieho chleba a pohon zwie kdy staty ze na swem hospodarztwy nenyze.

46 Ale czoz by bydlyla na czuzem fbozy fwu strawu gmaczci nebo hospodynny gffuczci to gyz na swem bydli ze gyz neprzybywa. czoz by tak powiediel ze tam bydlem bydly a ge pohon.

III.

[40] Znamenano kak ge ktereho pohonyti genz zeny neygma.

47 Kdyz holomka pohonye naypyrwe pravo gei w hradie tyrhem pohnaty gednym hrazfkym komornykiem a potom komornyk pozen f gehu fbozie kdez nayblize chce a tyrhi. acz ku prazfku fbozie po prahu sluffie hrazfky komornyk lam a tyrhi kteremu

tyrhu fbozie lezy nayblize. proto pozene sam ze ge f toho fbozie pohnal. gesto menšieho vrzada tw nenye nebo komornika nenye.

48 Pakly gma pohoniti hrazky komornyk holomka f toho fbozie gez ge dale prazke poprawi w gynem kragy a gest vrzad ze moz f toho fbozie pohonyti w tey poprawie k fudu. tehda hrazky komornyk gma toho kragie od vrzada. komornyk sobu towarziffem a pozenta twu tyrhem w tom mieftie kdez vrzad od nehoz poyal komornyka. a z gehu diedyny potom pozenta acz y tu nefedy dworem ledno dayta tey wfy kmety wyediety ze pohony k tomuto roku. a potom opiet pozenta tyrhem w tom myeftie k nemuz fbozie nayblize tyrhem lezy tak pohon profel.

49 Holomek nemoze na ffwiedceny pohona odpierati tymem ze nepohnan odtad kdez dworem fedy proto ze moz dworem nefedyety any czeledy gmyety.

50 Pakli holomka tyrhi nepozene gako zenateho ale tymem fie moz odpieraty yako zenaty ze ho prawem nefehual.

51 Holomka moz pohonyty k kazdemv vrzadu, kteremuz gma fbozie przyleziecz ze ge wlady domem kdez giezdy acz y dworem na gednom fbozy fedy hořpodarzem. proto ge y moz pohonyti kde fedy menfym vrzadem kdez ledno dyedyny nebo fbozie lezy ze moz f prawem od vrzada poprawowaty zwodem k kazdemu vrzadu pohon profel ktery chz dyedyn ge hořpodarz.

52 [41] Pakli ge holomek od otczie fyn neotdyeleny a gei prawo pohnati ot gehu Otczie dwora a dohnaty iako zenateho proto ze tw gma ze v otczie chleby a ginde mv gezcze dielu nedal proto ze kdyz fyn prawo ftraty ze na otczowo fbozie zwedu iako by sam otecz prawo ftratil ze gefcze otczow ſpolecznyk.

53 Ale holomka od otczie fy na nedielneho toho nemoz pohonyti gynak any k gynym vrzadom. any f gyneho fbozie k menfym vrzadom f toho fbozie gesto k tey poprawie lezy a otecz w gyney poprawie fedy dworem a fyn v neho na ſpolczie ten pohon f prawem ftraczen proto ze otecz moz toho pohonv odpieraty a rzka fy na meho pohonye fyem f toho fbozie a to ge fbozie me ze fem mv na tom nycz nedal pohon ge y ottud kdez fe mnv fedy.

54 Wdowczie prawo fehnaty iako holomka tymz prawem ze fye nemoz odpieraty ledno yako holomek ze zzeny ney ma. Wdowecz mohi by fye odpieraty lepe nez holomek ze ho nepohnal v dwora gehu kdez f dyetmy fedy. Wdowczie nebylo by f prawem kařdemv menfemu vrzadu pohonyti iako holomka ze nefedy vřtawiczny dworem f czeledy yako zenaty.

55 Panyu wdowu prawo pohnaty odtad. kdez wdowa dworem fedy a potom iako holomka tyrhi dohnati ale nemoz fie odpieraty by rzekla nezařtupil mne doma ze ge iako holomek. takez fye odpieraty kařda wdowa.

56 Kmethie wdowczie moz takez pohonyti y tymyz czyny jako holomka acz ge y pany ze gma tez odpieranye iako holomek.

57 Pannu gez gest dyeweczka prawo pohnati odtad, kdez chleby a potom dohnaty iako holomka.

58 [42] Sluzebnyka kralowa prawo pohnaty przed dworskeho sudieho k dworu lystem sudieho genz mv rok dawa przed sobu staty ze wfeho czoz wady tehda prawo rok daty acz moz styhnvty nayblizffi za dwie nedieły.

59 Tkaczie prawo pohnaty tyrhi trzmy kdyz do hrada zatkaczie pohonye koho prawo pohnaty tjrhem pyrwym. tehda druhym tyrhem prawo pohnaty w tom myestie kdez nan drugeho komornika k sobie poyal ot menfieho vrzada gei f nym pohnaty tehda wzdy oba komornyky gmata opiet pohonyti trzetym tjrhem w tom kragy kdez nayblize myesto przylezi k malemv vrzadu.

60 Kdyz tkaczie pohonye prawo ge y takez swyedomye pohonyti tjrhi y tymz prawem iako gyne domowite lody pohonye ale proto ge y tyrhi trzmy pohonye tkaczie ze f neho nykdie neygma domv any fbozie ledno tka fie ze nenye zafiedly a proto ge otnykudz fehnan.

61 Byfkupa prawo pohnaty kmetem zemfky m w hradie w gehu dworzie kdez dworem fedy. gestly byfkupa zaftupil kmeth w gehu dworzie pohonye tehda pohon profel.

62 Pakly nezaftupil byfkupa dworem w hradie pohonyw ale welfda day pyrwe wiedzyety dbmownyku nebo starostie gehu w gehu dworzie w hradie ze pohonys a potom vezda kdez byfkup dworem fedy na zemy opiet pozen ge y komornyky iako zemenyna na zemy.

63 Wyfnye vrzydnyky prawo pohonyti kmethem ale menfie iako zemenyna.

64 Purcraby f prahy prawo pohnaty kmethem na gehu dworzie na hradie lecz bud f zzenu nebo nebud tw ale potom prawo vezda dohnaty komornyky iako gyneho zemyenyna f gehu fbozie kdez f zzenu fedy nebo bywa.

65 [43] Opata prawo pohnati komornyky w klafterzie a potom iako holomka dohnaty z dyedyn. Kdyz opata ze czu pohonye prawo pohnati opata pyrweho przewora gmenem drugeho probofta nebo klucznyka gmenem trzietieho. a rzeczi a wyez connent.

66 Abbatiffy prawo pohnaty iako opata nebo probofta gesta nad geptifkamy.

67 Kanownyky prawo pohonyti iako nezenata nebo wdowczie. Knyezy prawo pohonyti iako wdowczie.

68 Ktos gma we dzchach fbozie a w gyney zemy fedy tehda prawo pohonyti ty z dlucha czoz wyeczcie deffety hrzywen nebo czoz troy pohon tehda prawo pohnaty f gehu fbozie dwyema pohonom a iako holomka nebo wdowczie nebo iako by w zemy fediel. ale trzety m dozena iako drzewe tehdy tyz komorniczi

gdýete do gýne zemye w dom kdez f szenu fedy ne dworem daz wyedyety ledno trzety rok v dwora.

IV.

Znamenano kak fye w flubnye raieci ze czo sprawyty.

69 Z plena prawo fie sprawyty zemskym prawem, gemuz vynu dawagyu famemv trzetyemu. ale bylo by prawiefye aby powod przylahl napried z fwe skody tehdy prawo bylo by odpowiadaczy odpryflieci fye. potom za wodu dwa pomocnyky od przyflieca ze ge newynen z nehoz poprzyfliezen z lupezie takez takez zlodyeyftwa takez z przyebogie takez z leffa polflieczyne.

70 Gefto fwiedky za wodu z dluhow nebo z diedyn nebo czoz we dfky fluffie tez prawo iako w urziedie ledno woda feffa. mezy nymy z toho. ale ledno za wodu wyrzci hrziebye. tehda kdez fwiedky poftawie przed krzyzem rciz fwiedek nebo fwiedczy prawo wezm.

71 Z ohnye prawo fie sprawyty komuz vynu dawagyu famemv fedmemv. ale byloly by prawiefye powod poprzyflie napried fwu frodu tehda odpowiadacz odpryflieha fie take a za zelezo feft pomocnykow odpryfliezte ze newynen. [44] Z wybogie takez ze fwerziepycz takez z hlawy takez z przyhlawneho dobytku takez z chromoty takez.

72 Gefto fye zprawyti famemv fwu ruku. zrady prawo fie odeprziety famemv fwu ruku gemuz vynu dawagyu fytocznie prawo. Pakly by zalowal z toho powod a odpowiadacz gemu nebranyl na odpowiedi powodow wefty prawo za wodu z przywedenye takez z zytie z przygyetye takez — l.

73 Gefto wypryflieczy z ran z modrych prawo poprzyflieczy famemv fwu ruku powodu zgyewie czo gey ran bolelo nebo dano z otworzytych ran y z flynych takez.

74 Z podawenye dyewky prawo fie odeprziety famemv fedmemv. Z hanby zenfke tez prawo yako z diewky.

V.

Znamenano kak ge koho v pohonyech dluho dyrziety we dfkach acz chce aby gehu nepohonyli nebo wtezci fye pohonem.

75 Kdýz poymes komornyka na koho tehda wloz gey we dfky z te przye z nyez troy pohon a rak do fefty nedyel. flaty gez pohon fwyedczyty a kdýz pohon fwyedczie tehda pohon kaz zmyefty pyrwy.

76 Tehda druhy pohon wfe na gednv przy. Opíet pozen k roku do fefty nedyel fwyedczyne pohona od toho dne gez pohon drzewe byl fwyedczen. kdýz pohon budu fwyedczyty druhi tehda kas komornykom opíet pohon druhy flratyti.

77 Tehda trzety pohon wfe na gedny przv. Opjet pozen k roku do fefty nediel ftaty gez pohon trzety fwyedczyty od toho dne gez pohon druhy byl. wyffwedczen aby nebylo mezy rokoma wiecze fefty nedyel. Dale gednyem dnem czoz by bylo dale to pohon straczen. kdyz trzetye pohon straczen pofpolu tehda ta przie straczona ze da na to pamatne ze tw przy stratyl ze z tez przie tomv powodu nelzie pohonyti.

78 Proto pohon trzety kdyz budu fwyedczyty tehda kaz komornykom aty provedu trzety pohon. tehda bude z te przie tepyirw fehnano pyrwym pohonem a gefcze bude pohonyti wfe z te przie dwakrat to bude pietkrat pohoneno wfe z gedne przye.

79 [45] Kdyz fpolu trzy stratye ze fie pohnany gym odeprzy na wyffwiedczowany nebo na odpowiedy ze fye w gedney przy trzem pohonom odeprzyel ze gfw trzeye pohony nan straczony tehda pohnany wycz te przye prazden ze da pamatne ze gfw trzeye pohonowe w tey przy straczony acz y ne fpolu nehda kdy straczony nebo ge w gedney przy trzykrat pohon straczen.

80 Kdyz dwa pohony stratys w ktery przy trzetyeho pohona nelzye stratyty proto aby nebyla ta przye ztraczona.

81 Kdyz kto chce koho we dfkach pohonem dyrzyety w hradye pozen gey z te przye czoz troy pohon z gedne przye. pozen pyrwy pohon do fefty nedyel naydalfyemv roku ze nenyne prawo gednyem dnem dale fefty nedyel k roku przyhnaty pohona fwyedczyty. kdyz pyrwy pohon tehda kmet.

82 Potom opiet wfe z tez przie pozen druhy pohon k fefty nedyelem od wyffwedczenye pohona pyrweho az do wyffwedczenye pohona druheho aby mezy rokoma fefty nedyel nemynulo gednyem dnem wycze iakz pohon fwyedczen kdyz druhy pohon tehda opiet kmet pohon.

83 Potom opiet trzety pohon wfe z tez przye pozen od wyffwedczenye pohona druheho k roku pozen iakz by do wyffwedczenye roku pohona trzetyeho mezy rokoma przyeffest nedyel rok nemyne gednyem dnem wycze ten pohon straczen y z defk tyem wupufty pohnaneho.

84 Kdyz pohon trzety fwyedczile tehda proved pohon kdzif ten pohon provedl. tehda gef proto pyrwy tepyirw fehnano pohonem z te przie. Tehda pozen druhy pohon y trzety iako pyrwy pohon profel. tymyz nedyselmy y tymz czynem fzen nezmatwgye tyech pohonow to bude piet pohonow w tey przy a trydcziety nedyel bude mynulo v pohonyech v tey przy.

85 Kdyz pohony proydu tey przy tehda odwed fye ku pokludu yakz naydale mozes kdyz to myne tehda zalogy a zbaw w kaple neb kmet na zaloby. ale powod wezfda. ftaway na roczyech nebo porucznyk at pohnany pomoczne dawa acz sam prawa ne-mozes obdyrzyety.

86 Kdyz pyrwa przie feyde tehda z druhe przie opiet tyz powod pozen z nehoz troy pohon nepropuftygye fefty nedyel od

toho dne gez fye [46] pyrwa przye dokonala ze gye nyekteremv dano za prawo nebo powodu nebo pohnanemv iakx by mezy rokoma neproflo lefty nedyel. do wyffwyedczenye pyrweho pohona z druhae prie dyrzyz pohony y wie prawo tymyz czyny y nedyelemy iako z pyrwe prie.

87 Kdyz druha prie feyde ze ge guz dano za prawo tehda tyz powod opiet pozen z trzetye prie z nyez troy pohon tehoz gehoz dyrzy ve dfkach od toho dne gez druha prie konec z wzala yakx by do wyffwyedczenye pohona pyrweho z trzetye prie neproflo lefty nedyel mezy rokoma dyrzyz gey w tey przy pohony y tymyz czyny yakoz mozez dyrzyety v pyrwey przy.

88 Kdyz trzetye prie przyeyde ze ge gyz z nye dano za prawo tehda yuz powod wypufty z defk toho gehoz dyrzal v pohonyech ze ge gyz trogye przye przyella neda ktera. ze nemoz wyczez dyrzyety y gednoho v pohonyech ledno do trzeciee przye.

89 Tehda gehoz v pohonyech dyrzyety ten gyz moz take pohonyty y v pohonyech dyrziety tehoz genz gey drzewe we dfkach dyrzal. takez y tymyz czyny y takez prodlyty iakoz bylo prodleno. acz chce nan proto ze ge gyz z defk wypuften od toho powoda.

90 Pakly gyz wypuften z defk proto ze trzye przye zdyrzal. na flobye a propufty left nedyel. od toho dne od nehoz z defk vypuften nepohnaw toho genz tye dyrzal drzewe v pohonech. tehda gyz opiet tye moz pohonyty genz to drzewe pohonyl tehoz proto ze gla z defk wypuften y nepohonyl az nedyele profly ze tie opiet moz we dfkach dyrziety iako drzewe.

91 Kdyz koho pozen. ano mezy rokoma left nediel dale gednyem dnem tehda ten pozen toho genz tye neprawie sehna. proto ze ty nedyele propufty a tady tye z defk wypufty kdyz left nedyel myne tehda pozen.

92 Kdyz ktery powod pohonye nebo vpomyna z ktereho prawa neftana na roczyech any porucznyczy any fie nemozen klade any na tey potrebye byl gefť gyez by mv daly vzyty. tady gefť z defk pohnany wypuften proto ze fye wymaze z defk toho dne gehoz dne proty nemv neftaly y moz pohonyty toho genz gey z defk vypufty. acz chce fye nan vteczye pohonem.

93 [47] Kdyz koho dyrzye we dfkach v pohonyech proto aby on geho nepohonyl az by leta dyedyny mynula. ale gehoz dyrzye we dfkach ten rczy proto mye pohony y we dfkach mye dyrzye abych geho nepohonyl. z fwe dyedyny w nez my fye gefť vnazal. az by dyedynna leta profla a ya chcev gey sehnaty z dyedyny aby leta neprofla kdyz mye wypufty z defk tehda budu zalowaty z dyedyny z nyez budu pohonyl.

94 Pak chcez odpowiedaty ten gehoz dyrzie we dfkach proto aby gey spyeffe wypufty. na pyrwe pohonye Rczy yaz chcez odpowiedaty z nehoz na mye zalugef. powod nemoz fye branyty. by nan nezalawal. kdyz gefť ten na fudye genz moz ofudyty

pakly tehda nenyje toho genz moz odŕdyty tehda moze ŕye braunyty.

95 Kdyz chczes by tye ŕpyeffe z defk wypuŕtyl wŕstup mv v odpowjed trzy przy. yakx trzy przye proydu tak tye muffyje z defk wypuŕtyty.

96 Kdyz kto chce by geho nepohonyly wloz ve dfky przyetely ŕwemv dyedyny ŕwe nebo ŕwym dyetem ze gym dawas y ŕtupuges. a. oŕtaw ŕobyje malo dyedyny k dyedynye aby tebe tka-zietem nepohonyli.

97 Ale kaz ŕye przyetely pohnaty z te dyedyny gyzŕtoff gemu dal y we dfky wlozyl. neda ze czo a ten gemuz dyedyna dana ten na wyŕŕwyedczauany odpyeray ze pohnany neygma twu nycz ze ge twa dyedyna. zet gyu dal. a w tom ŕye dokladagv defk a wed k dfkam ludy przywed to by to lezalo we dfkach ze ge odeprzyel ŕwyedky prawem ze mv ge dal.

98 Tehda wycz nemoz pohonyty toho genz dal. od ŕebe dyedyny ŕynom neb przyatelom proto ze to lezy we dfkach. se to zpraweno prawem y odeprzyeno ze mv dany ty dyedyny acz by tw ŕedyel y ŕ zzeny y wladl tyem ŕbozym ze moz wtraczowaty toho ŕbozyje ten genz ŕbozie a to newady.

99 Pakly neŕmyes odeprzyety ŕwyedky ze ty ge dano. tehda gehoz pohonyje moz progyty pohon. ze moz daty na ŕwe prawo pamatne nebo pomoczne. ze moz zweŕty proto ze wlozyl. dyedyny we dfky aby na ty dyedyny nezwedly. ay gla ŕam tyem dyedynam hoŕpodarz proto ze nelezy we dfkach. odeprzienie ŕwyedky ze pohnany na tey dyedynye nycz neygma any ŕmye gye prawem odeprzyety by beze lŕty dano gamv bylo.

100 [48] Pakly to we dfkach lezy ze ge. prawem odeprzyeno ze tw neygma tehda wycz nemoz pohonyty toho gylŕeho odtad. Pakly kdy pozenu opiet ŕ te dyedyny tehda rzczy pohonyje mye odtad ano zpraweno ze to dyedyna ma nenyje w tom ŕye dokladagv defk wycz nemoz geho pohonyty.

101 Kdyz kto chce wteczy ŕye pohonem na koho. acz geŕt w hradye lepŕye prawo komornyka proŕyty na pohon v komornyka nenyeli toho. ale v ŕudieho nenyeli toho ale v komornyczyeho druha. Pakly toho nenyje ale v toho komuz poruczeno komornyky rozdawaty ze gyny nemoz rozdawaty.

102 Tehda ktocz naprzyed komornyka poyal. v toho genz naylepŕye prawo gmyel daty toho geŕt pohon naprzyed. acz toho dne pohon we dfky wlozy.

103 Pakly by pogem naprzyed komornyka. y newlozyl pohonv we dfky toho dne. ale ŕen nazagytrzie na nehoz komornyka byl poyal. Poymyz nan komornyka. v toho genz gma mocz komornyky rozdawaty. a we dfky gey ynhed wloz proto twoy pohon naprzyed gde ze pogem. on komornyka wczera y newlozyl geho we dfky proto tobye prawo komornyka gmyety wedle defk kdyz rok na pohon wkładas.

104 Když kto vteče fye na koho pohonem pyrwe wlozy gey we dfky a pošlez komornyka poyal. ten ge nemohl f prawem we dfky polozyty ze komornyka nemohl f prawem gmyety wedle defk kdez pohon wkladal.

105 Ale ktoz vteče fye na koho pyrwe komornyka na pohon pogyety a pošlez we dfky pohon wlozyl. v toho genz gma mocz komornyka daty. toho geft pohon naprzyed. ze ge mohl we dfky pohon wlozyty ze gmyel komornyka wedle toho gmyety kdez we dfky rok pohonv wkladal. y acz y oba wfe gednoho dne dala.

106 Lepšye prawo gma vtek fye pohonem y ke dfkam. ten genz przygiw sam k urzadu y chce koho pohonyty proto acz nedozene ale na tom moz popraveno byty ze gehu nedohnal a sam we dfky wkladal.

107 [49] Ale przygedely pošel od ktereho chtye fye vteczy pohonem ot neho na koho nemoz fye f prawem vteczy ze ge sam powod neprygel k rzadu ze nenyne prawo pohonv we dfky klafty proto acz by nedohnal. ze by nemohl vrzad poprawowaty z nedohnanye ze by prizel. ze ge sam nebyl v defk.

108 Když koho v pohonyech dyrzye a chce pohnany špyefe z defk aby gey wpuštyly. tehda na pyrwe m roczie pohnany rczy ya chcuv odpowedyaty iako by mye wšyemy pohony sehnal. powod muffy zalowaty acz gšw ty gešto mohu šudyty ze odpowiedacz moz w tom wolyty ze muffy nan zalowaty.

109 Pakly toho nenyne genz gma prawo odpšudyty. tehda pohnany nemoz dobytí by nan powod zalowal bez šwe wole kromye. acz byšta oba šwu dobru wšoly chtyela fye šudyty to w nyu štogy ze nemoz geđen druheho przyšudyty.

110 Ale powod nemoz przyšudyty pohnaneho by m v odpowiedal bez šwe wole a gešce ho nešehnav wšyemy pohony.

111 Kohoz v pohonyech dyrzie ten kaz wezda. znamenaty kazdu przyu kteraz šeyde.

112 Takez y pohony kteryz šeydu kaz znamenaty ze pohon nan šzel.

VI.

[50] Znamenano po odpowiedech czo prawo ze czo

113 Když ot zalugyu z dlucha an odpowie ze ššie pozna w nywczem a za oštatek prawa pošy Tehda w nyemz fye poznal to poloz przyed krzyzem tehda když rok przyššyemie drzewe nez budešf przyššahaty pakly nepolozy. ale za oštatek nelzye prawa czynyty. ledno proto wlyu przu štratyl. z nyez pohnan byl.

114 Když odpowye ze gešt gemv šlozyl. tehda przu štratyl. ze ne przy nebyl na gehu škodye Pakly die po dfkach šprawyl šem fye proto ztratyl. a když to dfkamy vkaže ze fye zprawyl tehdy obdyrzy.

VII.

Znamenano komv fye kak z ktere rzyeczy zprawouaty nebo poftyhaty nebo czo prawo

115 Kdyz kral zaluge na koho ze mv lowyfczie opuftył neb na zemyenyňa nebo na pana Tehda kral poftyhny fwyedky fwyimy dyedyczy fluzebnyky yakz prawo z wyetyfeho dluhu Take branyly fye proty tomv ludmy tehda wed fwyedky jako z dluhu.

116 O mefczenyech w zemfkem prawye fwyedky. — Mefczyenyň kdyz kohe wyny z dluha ze przygal na ffye za koho zemenyň ze wftupyl. platyty zaklada myfczyenyň proty kazdemv tez prawo wedy iako zemyenyň z dyedyn ze wfelykakyh z nychz koho wyny nebo kto gej

117 takez prawo wed iako zemene prawo gmagyu wefty. Ze na fcody wzal pro dluh ze kazal wzyety ten gemuz wynu dawa Tehda kdyz odpowiada. proty myfczyenyňv ze nekazal gemv wzyety. prawo fyrotczie aby fye odprzyffahl ze nekazal wzyety Pakly odpowie ze dye newyerzu tomv. by tolyko fcody wzal. tehda myfczyenyň poprzyffyez lam fwu ruku. czo wzal fcody. ale odpowedyel neymas wycze fcody. ledno fto hrzywem. tehda odprzyffyez fye ten gemuz wynu dawagu lam fwu ruku.

118 [51] Myfczenyň kdyz wyny z dluhu. za kupyu nebo za ztrawu ze gemv lamemv wyerzyl zac z kolywyek dluzen ze v neho wzal. nebo bral czoz kolywyek prawo fyrotczie Take za rukogemftwy ze fye k meftienyňv ruczyl za koho. prawo fyrotczie Nebo fye ho myfczyenyň ruczyl.

119 Myfczyenyň zaklada tez prawo gma iako zemyenyň. Ze wftupyl. Myfczyenyň z dluhu. tez prawo gma iako zemyenyň. Miefczyenyň z narokow iako zemyenyň.

120 Man w czechach fedye tez prawo gma fye odprzyffyeczy iako zemyenyň zemfkym prawem.

121 Kdyz odpowe przyed odpowyedyu zprawczie. N. odtudto toho gffem gmyel tey dyedynye zprawczyu ten my gefł vmrzyel. proto muſſu lam ſoby zprawty. Tehda proty tomu dyely nebył to zprawczie nebo newierzu tomv. ale prawo o zprawczy iako z dluhu.

122 Kdyz zaluge na panyu z naroka ana we wdowſtwy gefł. Tehda przyed odpowyedyu zwyje kdy fye ſtalo. odpowie drzewe za muz ſem neffena to fye ſtalo. prawo ludmy dolyczity ze ge drzewe toho czaffu za muz ſla. tyemy fwyedky yaky penyezje.

123 Kdyz fyrotek odpowiada za otczow dluh. ze dye any wyedye any my przykazal platyty Tehda gemuz wynu dawagu ten odprzyffeze fye lam fwu ruku z toho wycze prawa nenye To ge fyrotczie prawo.

124 Kdyz kto na koho zmluwy rownye na rowny ze gefł kralowy newyerny ze gla f nym y byl. v bogy nebo geho lude.

geho kazanym na kralovu feodu a chce zywotem lyczity Tehda proty tomu odpowyed newynen fem a chcez fye zprawyty yakx my kmete naleznv.

125 Komvz wynu dawagu by za przymyrzym feodu vczynyl. prawo fye odprzyfyecie (sic) fyrotczym prawem Takez by koho zabyl za wyeru tez prawo.

126 Gefto gehu panoffye za przyemyrzym vczynyl. Tehda prawo panoffyu [52] poftawyty. at fye zprawy czoz gey wynye by vczynyl prawo fyrotczie. Pakly by prziel o že gehu panoffye nenye drzewe przymyrie pan. pokaz fyrotczym prawem Takez dyely ze gehu nebral v prziemyrie tez prawo.

127 Gyndrzich dzebeczwarz mluwyl. nebo prawyl. gemv. ze gehu Jan z dobroczicz chtyel. Mykfy ze lhoty zabyty nebo toto vczynyly toho chce zywotem dolyczity Tehda kdyz odpowie nemluwyl glem nebo neprawyl fem a chcez fye toho zprawyty prawem. Ale prawo odprzyfyeci fye fyrotczym prawem ze toho nenye.

128 Kdyz kto fluby rukoymye fwe wyprawyty w nyemz gye zaftawyl. a pro chudobu nemoz ze gma ledno dyedynv a ftatka neygma. Tehda przyfyecz ze gyneho neygma. gymz by gye wyprawyl. ledno czoz gym poftupuge. any vczynye nad tyem czoz gym lubo nebo dyrzte k zaftawyne nebo k dyedynye. nebo prodajte za fwoy dluzh czoz gffu zan oftaly dluzny a tady fwu wyeru wyprawuge dworfke tehda prawo przyffieczy famemv fwu ruku.

129 Kdyz rownye na rowny mluwy by mv czo vczynyl. za wyeru nebo komv Tehda prawo podle odpowiedi Nebo nelzie y gedne newiery nyczymz poftyhnvty ludmy na dobrze schowaleho czlowyeka ny pro hořpodu czoz k fyedany nefluffye. Ledno genz fye prawy newynen ten fye odprzyffyez fam fwu ruku. to ge fyrotczym prawem iakx fye w odpowiedi zprawuge Nebo nelzie y gednomv nycziez czty zbawyty przyfahamy. ale ten gemuz gde na gehu czeft ten gma leplye prawo branyty prawem fyrotczym fwe czty za wfelykaku wynu czoz nefluzfye k fyedany.

130 Pyrwa newyera f hořpodu fwu lehaty: Druha newiera chtyel hořpodu zabyty Trzetye newyera gez hořpodu zrady na bezywoty.

131 Kdyz odpowie po dfkach ze ge pfancie zahubyl Tehda fye prawo dolozity poprawczie toho kragie ktoz gey gma. na fwyh lyftech Pakly poprawczie vmrzyel. [53] Tehda nemoz fwe vyny na ygednoho przywefty ygednyem prawem proto ze gemv gde famemv na fygu

132 kdyz odpowie przed odpowiedyu gefly my f prawem ktere prawo gmyety f nym an fye zna. ze tyem vynen nebo obuzen. Nebo pfan nebo w tom nalezen mozly na mye fwu wynu przywefty kterym prawem

133 Ze pfa kdyz zaluge ze vkradl strazy. schowaw sbozie Nenyne prawo przyffahaty. ale wzyety na fwu wyeru ze newynen iakx odpowedyel.

134 Kdyz zaluge ze mv dal kurwy fyn. na to ludy wefty prawo gymyzo poftyhne. Pakly fye branyl. praweyfymy fwyedky tehda prawo z toho. Ale znally by to odpowiadacz ze rzekl. a chce toho dolyczity ze ge kurwy fyn Tehda pohnany prawo gma wefty dewyef fwyedkow na pyrwe loze kde ge gehu matye lezala. f prawym muzem Tolykez wedy na tez na drube loze Takez wed na trzetye loze trzety dewyef fwyedkow. ze ge lezala. matye gehu f prawym muzem Takez moz fyn branyty materze za ta nenyne fwyedky fwymy To ge nowe prawo Ale stare prawo bylo ze na pyrwe loze wefty dewyef fwyedkow vkazaty Tehda drube loze olmynadczte Tehda trzetye loze sedmymezydczietma fwyedkow.

135 Kdyz zaluge z dyedyn a po zalobyte profy prawa ze gma. fzprawcz a proto ludy newedl.

136 Byfknp prawo gma tez z dyedyn nebo z duchow iako zemyenyn.

137 Komornyku z dyedyn tez prawo iako zemyenynv Takes z dluhow

138 Opatom tez prawo z dyedyn iako zemanom. ale z dluhow opat sam zpraw fye fyrotczim prawem naczten y iakx rotu wydadye lecz za drewnyho opata dluzen klafter nebo za neho. [54] Ale drzewe bylo prawo Opatu za klafterky dluz dwaky prawu ruku na fwych przyech polozyty y wzyety na fwoy zakon yakx rota wydana.

139 Abbatyffy tez prawo z dluhow iako Opatu Takez z dyedyn.

140 Kdyz newyerzy vrzad by gehu dobytek byl genz prawy zagielyfte my pro meho fulyyeda newynnye Tehda wypryzyfiez na krzyzy fyrotczym prawem ze gehu gefť czoz pokazal nebo wyruczyl. a nyczys gyny.

141 Kdyz zaluge z zytye f powody a odpowedyacz przyed odpowedy neobranyl. Tehda tez prawo iako z plena Pakly brany przyed odpowedy ze die f prawemly my odpowedyaty kdyz f powody na mye z toho zaluge tehda powody feffy a prawo fyrotczie iako by rzekl. prawa profv.

142 Kdyz zaluge ze mv fye fcode ftala. na myrney czieftie an przygem y zywe. Tehda odpowedy ze ge poprawczu w ty czaffy byl jako y dnes czoz gefť otyal tomv ge wfe wratyl. a gynak ge newynen Tehda prawo poftawyty fweho towarzyffie fwe poprawy w kaple za czaffa. wezmyetaz oba poprawczy na fwe kmetftwo yakx rotu wydadye ze wfe wratyl. Ale donyz neproydu dotud vezdy berzta na fwe kmetftwo dwaky zdwyhnvoze bez krzyzie ze nelzie ztratyt przyffahu proto Pakly nepoftawy druheho k fobyte poprawczie fweho towarzyffie. ale sam wezmy na fwe kmetftwo

do trzetyczie fye opravugye nebo na krzysy sprawug fye donus neproydes dotud fye zprawyg

143 Kdyz powod zaluge czoz kolywyek ze ge wzchowal na fwem hnogy y zywo y myrtwo Tehda prawo poftyhnvty powodu fwyedky yakx draho fuzieneno prawo jako z dluhu na krzysy.

144 Pakly ptyoty tey zalobie odpowied taka ze dye ten kon nebo czoz kolywyek fye jako gehof fie Mikes z wnhofczie v mne yal ten [55] fye gye rodyl na mem hnogy y zywo y myrtew na to gnam praweyfie ludy Tehda prawo o to hrzieby czym fye fwiedkom prawo doftane ale woda neflnfyfe.

145 Pakly odpowiedye ze dye tento kon gehoz fye mykes z unhofezie yal ten my ge takto przyffel a newyerzily by fye v neho rodyl Tehda prawo na powodowych fwyedcziech ledno.

146 Pakly powod zalowal ze ge ho nezwchowal na fwem hnogy ledno ze mv gynak przyffel: ale powod brany ze ge y wzchowal myrtwa y zywa na fwem hnogy .. Tehda prawo na odpowiedaczowich fwyedcziech.

147 Kdyz powod zaluge ze kon nebo czoz kolywyek kupyl nebo kak mv gest przyffel powiedyel. Ale odpowiyely ze dye newierze tomv by byl twoy Tehda prawo powodu. Wyprzyffyecky gehoz fye yal samemv fwu ruku na krzysy a powodowy fwyedczy felly wyecze prawa nenye.

148 Kdyz powod zaluge gehoz fye yal. kolyko let gmyel drzewe nez ge y ztratyl odpowiedye ze ge mene let gmyel nez powod powyedyel. Tehda prawo na powodowych fwyedcziech oftalo ze prziewyffyl leta. powod v nehoz fye iato nebo wypieragu v fwyedczy felly ze ponyzyl let

149 Pakly by odpowiedacz przyewyffyl powodowy by wyecze let gmyel nez powod gmyel dyrzye neztratyl. Tehda hrzieby mezy fwyedky o leta.

150 Tehda prawo vrzadu wyznaty famyemy fobu. nebo lyfem ze ge to gehoz fye gyely ze fye gemv bylo f prawem doftalo a ot nych. dale nebo gemv podano a to beru na fwu duffu y na wyeru.

151 [56] Pakly toho fwyedeczstwyne neprzynel. nebo neprzywedl. tehda ge ktoz fye dolozyl vrzada ten bude stratyl. bez przyffah

152 Gesto fye poprawczie dolozy tomv vyznaty famyem fobu nebo lyfem fwym ze to berze na fwe kmetftwo ze mv fye ge f prawem doftal. v prowyneny. a ot neho nebo ot geho towarzyffye doftal fye gemv nebo v nehoz fye yato tehda kdzy tak wyzna bezprawnye fye yal. Pakly tak poprawczie newyzna tehda gest pro-przyel.

153 Gesto fye defk doklada. tehda prawo przynelty lyft kak dfky fwyedczye f prawem ly fye gemv doftalo nebo dfky wflyfte f prawem ly mv daty gych vzyty.

VIII.

V rozličných nárocích které právo.

154 Z plena geden pohon právo k roku pohnaty když chce k nayblížym do čtyř neděl což rok blyže gyednym dnem to pryže ta ztracena gely rok dale čtyř neděl ze neproyde roku fey neděl a ge f prawem fehnano z te pryže.

155 Pakly chce wie z te pryže pryhnaty k naydalefym roku to moz do fey neděl. což by rok byl dale yednym dnem fey neděl to ta pryže ztracena gely rok blyže fey neděl ze neny mene k roku čtyř neděl a ge f prawem z te pryže fehnano právo woda.

156 Z zlodeyftwa což pomyeny geden pohon tez právo pohonyty iako z plena právo woda.

157 Zz lupezie geden pohon tymz prawem pohonyty iako z plena právo woda.

158 Z leffa poffyeczene geden pohon iako z plena právo woda.

159 W zfebranye vrokow geden pohon takez pohonyty iako z plena právo woda.

160 Z gyetye geden pohon právo pohonyty iako z plena právo woda.

161 [57] Zze zlata geden pohon právo pohonyty iako z plena právo zelezo. nemoz pohonyty k malemv vrzadu.

162 Wychow zawynvtye nalyym pozytye geden pohon. Z ohnye geden pohon právo pohonyty yako z plena o tw przy právo zelezo.

163 Z wybogye geden pohon právo pohonyty iako z plena právo zelezo.

164 Z zytye geden pohon právo pohonyty iako z plena právo fyrotchie

165 Z zkazanye geden pohon pohonyty iako z plena právo fyrotchie

166 Z przywedenye geden pohon právo pohonyti iako z plena právo fyrotchie

167 Z przygyetye geden pohon právo fehnaty yako z plena právo fyrotchie

168 Zze frady z hlavy nebo což kolywek zradyl. geden pohon právo fehnaty iako z plena právo fyrotchie

169 W zoranye dyedyny geden pohon právo woda.

170 Z dluhu z kakehoz kolywek což meny lotem deffety hrzywen geden pohon právo fwyedky wefty.

171 Z ran z modrych z mala nebo z mnoha. geden pohon iako z plena právo fehnaty o tw przy právo powodu poprzyfeczi čo gma ran ot neho genz byt wyecze prawa neuye.

172 Z ran z otworzytych geden pohon právo yako z plena pohnaty právo powod przyfyez.

173 Z ran z fynych geden pohon prawo fehnaty iako z plena prawo powod przyffiez

174 Z ran z kyrwawych geden pohon prawo fehnaty iako z plena prawo powod praffiez.

175 Z lowu gez w czyzyem lowy geden pohon ze ge zlo-dyestwo prawo fehnaty iako z plena.

176 [58] Ze pfa nehda z kakeho y ze wfelykakeho geden pohon ze to zlo-dyestwo prawo zaprzyffahu wzyety na ffwu w; eru Rczy to beru na mv wyeru y na mv duffe fem ly ten peff. vkradl. boh day bych opfyel jako ten peff.

177 Kdyz pohony z fwyerziepycz To ge Troy pohon fehnaty prawo zezezo.

178 Z cziepow wfkozenye troy pohon z toho prawo zezezo

179 Ze wczel troy pohon prawo zezezo

180 Z hawy troy pohon z chromoty troy pohon prawo zezezo

181 Z oczyi wynyetye troy pohon Z yazyka vrzyezanye troy pohon.

182 Z podawenye zeny troy pohon prawo odprzyffieczy fye famemv fedmemv ze newynen

183 Z dyewoyftwa odgyetye troy pohon z unosby troy pohon

184 Z hlawy troy pohon prawo f meczy fyedaty. z przyhlaw-neho dobytka troy pohon prawo za kygye fyedaty.

185 Z otbogye troy pohon stare prawo ale nowe prawo geden pohon. Z otbogie komornyk powodem genz otyt.

186 Z dyedyny vuzazanye troy pohon prawo fwyedky. W za-ftawy vuzazanye troy pohon prawo fwyedky.

187 Z fwtye dyedyny z przywuzenftwa troy pohon prawo fwyedky. Z wyplaczenye dyedyn troy pohon prawo fwyedky.

188 Z fyrotka przywuzneho chtye ho chowaty troy pohon prawo fwyedky

189 Z purgrethne dyedyny troy pohon prawo fwiedky

190 Z dyedyny odpyerayucze panye wyeną troy pohon prawo fwiedky

191 Z dlaha kakehoz kolywyek czoz wycze deffyety hrzywen gednyem groffem troy pohon prawo fwyedky. [59] Zaklada czoz wycze deffyety hrzywen gednyem groffem troy pohon prawo fwyedky.

192 Z oprawy dyedyny troy pohon prawo fwyedky. Z roz-dyela troy pohon prawo fwyedky.

IX.

Při póhoniach co právo.

193*) Kdyz chce pohon pyrwy nayblyzfyemv roku polozyty moz do fefty nedyel. rok czoz gefť rok fefty nedyel gednyem

*) §. 193 a zač. 194 následuje ve znění opraveném.

dnem dale a ge pohon ztraczen. ale czoz gest rok pohonv dwu nedely iakx by fefty nedel nemynvlo a ge f prawem pohon profel.

194 Pakly chce pyrwy pohon naydaleyfymv.

193 Kdyz chce pohon pyrwy k nayblyzfymv roku moz polozyty do dwu nedely czoz gest rok blyze dwu nedely gednyem dnem meny. a ge pohon ztraczen. ale czoz gest pohonv rok dale dwu nedely yakx by feft nedel nemynulo a ge f prawem pohon profel.

194 Pakly chce pyrwy pohon k naydaleyfymv roku. moz polozyty do fefty nedel rok czoz gest rok fefty nedel. gednyem dnem dale. a ge pohon ztraczen ale czoz gest pohonv rok blyze fefty nedel. iakx by meny dwu nedely nebylo gednyem dnem. a ge f prawem pohon profel.

195 Kdyz chce druhy y trzety pohon f prawem dohnaty tymz czynem iako pyrwy pohon rzeczeno kak fehnaty.

196 Kdyz pohonye z te przye z nyez troye pohony prawo promyenyty w druhem. nebo w trzetyem. pohonye komornyky hrazfky ze nemoz gedn komornyk hrazfky wlyech trzy pohonow fehnaty ze moz hrazfky komornyk dwa pohony fehnaty. a druhy hrazfky komornyk genz bude promyenen ten zfen pohon gedn.

197 Kdyz zlene trzy pohony z gedne przye dwyema komornykoma hrazfkyma nebo trzmy tehda ge f prawem fehnano ze gest v pohonyech. hrazfky komornyk promyenen prawye fehnano.

198 [60] Pakly wlye trzy pohony zfenv. ze proydu gednyem komornykem hrazfkym tehda gest ta przye ztraczena. proto ze komornyk hrzafky nepromyenen v pohonyech w druhem nebo w trzetyem pohonye.

199 Ale menyeho vrzada. komornyka. acz chce netrzyeba promyenowaty ze moz wlye trzy pohony gednyem komornykem fehnaty.

200 Kdyz trzy pohony w ktery przy zmatw ta przye gest ztraczena ze lye tyem odeprzy w odpowyedy ze na prawye fehnal.

201 Kdyz kto koho gma v pohonyech ze gey gma dohnaty ot wyffwyedczenye pohona propuftyly feft nedel ze ho opiet newlozyl k roku pohona drugeho nebo trzetyeho a ge tw przy ztratyl. z nyez poczal pohonyty proto ze gey. z defk wypufty. proto pak on gey pohony po fefty nedyelech acz chce wymazy lye z defk.

X.

Kterak něščěnínu právo pohoniť zemětna.

202 Myščenyw w hradye obu myščtw prawo gma pohnaty acz chce z hospody w hradye moz pohonyty z dluha bez lota

z deffytety hrzywen. azz wyeczfy nemoz pohonyty z hospody. any z gyneho.

203 Pakly by pohnal. blyze trzetyho dne tehda pohon ztraczen ale k dalfyemv roku moz pohnaty iakoz gest w fuche dny nebo fnem zapowyedny. ale gynda nemoz pohnaty.

204 Kdyz pohony z hospody Myefczenyn prawo gednyem komornykem hrazfky pohnaty przyed polednem zaftyhnty y pohnaty k nayblyzyemv roku do trzetyeho dne Pakly pohnal po poledny tehda pohon ztraczen.

205 Ale z gyneho myeфта myefczyenyn takez nemoz pohonyty jako prazfky myefczyenyn

206 Kdyz zapowyedny faem zemfky tehda myefczenyn moz pohonyty kazdeho zemyenyna. na kazdy ten fnem ale gynda neygma prawa pohonyty z hospody yakx fnem myne any v pohony neygma fstaty ale na kazde fuche dny takez moz f prawem pohnaty z hospody acz moz fehnaty za czaffa ze by zaftal. w fuche dny pohon fwyedczie ze [61] z hospody fehnał Pakly fnem mynvl. nebo fuche dny ano pohon fwyedczie ten pohon gest ztraczen ze neprawye fehnał.

207 Kdyz pohonye z hospody prawo pohnaty z te hospody gesto w nyey ftogy a konye rozfedlal. kdyz otdad zzfene z te hospody potom pozen w oczy kdez gey potkas gehoz gly pohnal. z gehu hospody tehdy budes prawye pohnal.

208 Pakly budes pohnal. z gyne hospody nez on konye rozfedlal. tw ftogye hospodu. a ge pohon ztraczen. proto ze ge ho z hospody z gehu nepohnal za czaffa Pakly fehnał z hospody prawye a gehu woczy nepohnal a ge pohon ten ztraczen.

XI.

Tuto znamenaj o rozličném běhu řěči, o opovíednání i o jiných kusích.

209 Pyrwe czo odpowyedaty z ktere fcody y wfy odpowyed. — Potom czo kto gma procz pylinyty. Potom ostawowany to wfe czoz potrzeba. — Potom nacz komornyka przywefty nez pohony ze czo nebo w ktery czas f pofly bynaty na dyedynye pohonyecz fye ocz kolywiek — Potom gmagucze pofly komornyky czo przyed nymy mluwyty pohonyecz fie z naroka wratyecze fye przyed vrzad czo rzeczy. — Potom kak fye ge f prawem wdano wfe prawo o wdanye czo przyed nymy rzeczy. — Potom O kobylem poly wfeczno — Potom Obczy — Potom — o mezyech — Potom o wynyezdye wfeczno — Potom o letyech wfeczno [62] Potom o dyedynach Potom kak danye wkładaty — Potom czo moz komv daty. kdy daty dyedyn nebo czo. nebo ftupek. — Potom o gyety konye nebo czoz kolywyek — Potom o giety fweho czlowyeka nebo czoz kolywyek Potom wfe o vtwyrzowany

y odvedeny od vrzada. — Potom o fwodu gez sprawczie konye nebo czoz gyneho kolywyek Potom o zprawczyu dyedyn y wleho — Potom aby postawyl gehoz lye ruczyl nebo o rukogemstwyeczko — Potom o dyedynye k dyedynye zemfkym prawem swydeczftwyeczko — Potom k defkam swydeczftwyeczko — Potom na ftaw swydeczftwyeczko — Potom napurgrethny dyedynv swydeczftwyeczko — Potom do zywota swydeczftwyeczko — Potom f kraleu nebo f kralowu o dyedynv swydeczftwyeczko — Potom f byfkupem swydeczftwyeczko — Potom f klafteri f mnychy y f geptyfkamy swydeczftwyeczko — Potom f myeczczany swydeczftwyeczko — Potom ze pohnany tw nycz neygma otdadz pohon profel — Potom czlowyeka gemfe swydeczftwyeczko — Potom pro dluz wfelykaky k kazdemv take ze wfelykacych zakladow y wfe czoz ludny prawo zprawty — Potom o zawyrzeny swydeczftwyeczko — Potom z hlawy y z przyhlawneho dobytku pomocnyky zprawty lye kake przywefty [63] Potom zenfkeho podaweny kake przywefty swydeczftwyeczko — Potom kak swydeczftwyeczko wefty nebo pomocnyky wfych rzeczy wyn y wfych narokow zprawty lye — Potom kto moz swydeczftwyeczko byty czym nebo zeczo gych kak wefty o gyetw swydeczftwyeczko.

XII.

O opowiedni.

210 Opowyedaty prawo plen wyboj lupez zlodyeystwo wzabrane vrokow ohen y to wfe czoz prawo woda y zelezo z toho.

211 Opowyedaty prawo ze kazal fkodu czynyty ze przygal y zyl zdradyl y to wfe czoz prawo ke cztyrzem nedyelem przyhnaty a z te przye z nycz lye prawo odprzyflyeczy lamemv swu ruku.

212 Opowyedaty prawo chromotw y wfelykake ohawy rany modre y kyrwawe y wfelykake — Opowyedaty prawo z hlawy y z przyhlawneho dobytku — Opowyedaty prawo swerzypyczie wczely lczyepy a to wfe czoz gest na rok troy pohon prawo woda y zelezo Opowiedaty prawo z podaweny zeny z vnofby z dyewoyftwa odgyetye

213 Tehda prawo opowiedaty fcodu komornyczemv druhu a podfudku whradye proto zdalyby kdy chtyel do hrada z toho pohonyty at by profila odpowied przyed tym vrzadem.

214 Takez opowyez kmenfyemv nebo v maleho vrzada fcodu proto zdathy lye vdalo k menfyemv pohonyty tomv genz gma opowyedczie toho

215 Czoz opowyeda kto plen nebo czoz prawo woda nebo zelezo nebo zytye nebo czoz ke cztyrzem nedyelem prawo przyhnaty nebo z nehoz budes pohonyty. Tehda to wfe czoz k urzadu opowyes prawo daty komuz opowyedas dwa halerzie opowyedczyeho czoz za czafia opowyedas Pakly druhemv opowyedas vrzednyku. ale

take gemv prawo daty dwa halerzie opowiedczieho ale gyz beru groff. opowjedcziemv to nenyne prawo

216 [64] Pakly czas mynul ze neopowyedyel. a potom opowjeda tehda opowjedczie iakx moz myloft na nych nalefty gesto opowjedy gmagyu ze na duffe beru opowjed.

217 Kdyz fye odvedu na zemfke prawo w rok tehda prawo opowjedczie tahnvty iako w urzyedye.

218 Tehda prawo od vrzada opowjedczieho tazaty ftare prawo ale gyz opowjedczie prawo gmyety za zalobu. na roczie myefto vrzada dwa czlowycky gesto wyfwyedyczyta. kak gyma znamo nebo kak gest to opowjedyel.

219 Prawo opowjedyety plen nebo wyboj nebo czoz fcody fye gmv ftalo od toho dne yakx fye fcodu ftala. do dwu nedely tak ge f prawem opowjedyeno. Pakly myneta dwye nedely yakx fye fcodu ftala. a potom opowjeda tw fcodu tak yuz ne fprawem opowjedyeno.

220 Kdyz vrzyednyka noweho vffadye gemuz prawo fcodu opowjedaty tehda prawo gemv opowjedyety tw fcodu guz drzewnyemv vrzyednyku opowjedal. gez fye mv byla ftala. za drzewnyeho vrzyednyka od pyrwyeh fuchych dny yakx ge vffazen opowjedy mezy suchymy dny donyz druhe suche dny nemynuly. a ge prawye opowjediel.

221 Pakly by mynuly druhe fuche dny yakx nowy vrzyednyk vuazal a potom mv opowie tw fcodu czoz fye mv bylo za drzewnyeho vrzyednyka ftala gemuz byl opowjedal a ge guz ne f prawem opowjedano ze ge gyuz czas mynvi.

222 Proto kdyz wzyezy opowjedano ly gef a vrzyednyk wyfwyedyczy ze dye f prawem opowjeda tehda odpowjedaty f prawem zaloby.

223 [65] Pakly dye neopowjedano za czaffa neb yakx gmyel f prawem a ge zaloba ztraczena ze neprawo odpowjedaty.

224 Plen wyboj y wfe czoz prawo opowjedaty. to moz opowjedaty pollem fwu fcodu. acz chce neb fam ten gemuz fye ftala fcodu.

225 Ale z dyewoyftwa odgyety nebo zzeny podawenyne toho nemoz opowjedaty pollem ledno zena fama opowjedy fwu hanbu.

226 Kdyz kto opowjeda plen nebo wyboj nebo czoz prawo flo ze ge ztratyl Tehda prawo rzeczy vczynena my fcodu powjedy kterym narokem na ktere dyedynye ktery den vczynena pod kterym fwatkem opowjedana. Nebo rzeczy opowjeda pan moy fwu fcodu racyz pomnyety wzepaly fye kto gfw mv vczynily chce rad na nych dobywaty prawem.

227 Pakly opowjedyel gmenem kto mv fcodu vczynyl. ano gefce czas gyftynye wynyety f prawem mohl ftawen byty ze gehu obuzye zlodygem. a pollaty k tomv chcely fye zprawyty obuffwa Chtyel by fye zprawyty obuffwa. opowjedacz muffyl by fye fwudyty o fygyu ze tak nemvdrzye opowjedal.

228 Kdycz opowjeda která z podawenyje prawo gyej opowjedyety gmagucz kyrwawy sloggerz nebo ruchu na sliwej hlawy a vplet gedem rozpletla y rozmetawle prameny y Rzeczy opowjedaw ze sem podawena.

XIII.

O plieně.

229 Kdycz kto komv sloby czo napylnyty drzewe a potom gemv myly napylnyty pollez y nechce napylnyty ten genz drzewe gmyel napylnyty az gemv take napylny genz gey wpomyna Tehda genz drzewe slobyl ten napylny drzewe potom gmas topyrw vpo-mynaty at napylny czoj slobyl. gey naprzyed w slybye wyezal.

230 [66] Ktoz sje zna w rukogemstwy a tyem sje brany nechtye pyinyty a rzka gal sy toho y obralf czoj gmyel gehoz gffem sje ruczyl w ty czaffy kdycz mye gmyel wyprawyty a tos vczynyl na mv scodu Tehda prawo wyprawy sje nebo napylny rukogemstwo proto naprzyed a potom mlwvy nebo vpomynay acz gmas ze czo only nebo byl yal.

XIV.

O stavovně.

231 Mafczyene neygmagu prawo stawyty pro dluh pana. any gehu ludy w gyny hospodye newsem domv proto kdaz mv smyel wyerzty tehdy gedno dobyway ho wycz prawem.

232 Ale wsem domv hostie sweho moz stawyty w tom czoj protrawyl gehoz mv newyerzyl. proto zda by host protrawye y chtyel precz wynyty. bez hospodarzowy vole Pakly mv wyerzyl wsem domv wycz nelzye stawyty w nyemz wyerzyl.

233 Hospodarz sweho hosty wsem domv moz zaklad stawyty we slye hrzywen nebo w czemz chce we zstrawyte Ale zakupyu nebo sacz za gyne moz stawyty wsem domv bez lota pod pyety hrzywen wycz nycz sam — —

234 Kdycz hospodarz wsem domv hosty zaklad stawy za straw tehda prawo w hospodarzowyte ruczje wyprylyeczy czo dluzen Takez zakupyu.

235 Hospodarz kdycz stawy za zstraw hosty newsem domv ktoz kolywyek nemoz ho stawyty wyczly ledno pod pyety hrzywen: ale prawo v hosty ruczje odprylyeczy sje samemv ze nedluzen.

236 Wladyky nemoz stawyty na tyrzyczy kromye domv do nycz nelyede. Ale nedydynneho moz stawyty na tyrzyczy pakly zabye brany sje. ale prazden hospodarzie.

237 Tkaczye kdycz prawo zraty nestanym tehda moz gey stawyty [67] Ktoz gey przymoz kolywyek tak v myestyte yako

na czytały nebo wřady Ale poslaty po komornyka powodu k tomv
vrzadu. kdez nan prawo vřtal y daty tkaczie gomv aby komornyk
gey f nym przyvedl. k urzadu kdez nan prawo vřtal.

XV.

O vzěti komorníka na ohledání.

238 Przyweřty komornyka prawo na scodu kdz yę scoda
řtane wyboj plen ohen y wřye naroky. czoz ge prawo woda
y zezezo Takez prawo komornyka przywodyty ke wřyem ranam.

239 Kdz przyta pořřlow przyed odpowedy na ukazanye
scody nebo dyedyny Tehda prawo powodu jako pohnanemv nebo
porucznykom bywaty. toho dne na dyedynye yakx we dřkach.
wřozen genz od vrzada dan wezdy dopoledne a f tyemy kazdy
řwym komornykiem genz který powodw geho lezy we dřkach.
ze mv dan f nym na dyedynye byty. nebo takez odpowedyacz
řwym komornykiem byty jako powodu wřdy dopoledne: ale
f gynym komornykiem promyenyecz nelzye byty ledno genz we
dřkach lezy.

240 Pakly by powod nebo pohnany nebo porucznyczy nebyl
ktery toho dne dopoledne na dyedynye yakx rok we dřkach ten
řwe prawo ztratl.

241 Takez acz by czy komornyk nebyl za czařfa. jako by
řam řuperz nebyl procz řweho komornyka neprzyvedl f řobu.

242 Powod nebo geho porucznyk řwym komornykiem gma
naprzyed vřkazaty kde yę mv řcoda řtala nebo ocz yę przy. Tehda
kdz naprzyed vřkazye potom pohnany powyecz czo chce.

243 Pakly by odpowedyacz řwymy przyately cħtyel czo mlu-
wyty f powodem aby nevkazal. az by poledne bylo. nebo mynřlo
toho yę powod řtrzyez. weřřdy vřkaz dopoledne: Takez odp-
wyedacz řtrzyez yę zda by powod vřkazye dopoledne y cħtyel.
f odpowedyaczem [68] czo mluwyty az by poledne bylo nebo
mynřlo zda by zatyem neodpowedyel nycz proty geho vřkazany

244 Genz neřmye pro řuperzie nebo pro ge mocz f pořřly na
dyedynv dogyty Tehda pořřly řweho komornika at da bezpećenřtvo
przyed sobu y przyed řwu moczřu przymyrzie yakx beze wřye
przyekazy tweho řywota.

245 Pakly neda ze dye neygmam f nym y gedne neprzyezny
a nedye dawam wřeczko przyemyrzie řywotw beze wřye zle řřty
yakx potrzyebuge. Tehda komornyk genz řřan ofwyedczy komor-
nyku geho genz f geho řřrany kak mv odpowedyel a proto na
dyedynye nebyl Tehda kdz wyřřwyedczita przyed vrzadem ze
nedal przyemyrzie. tehda ztratl prawo ze ho nerodyl vřbezpećity
řywota ze ge y odhrozyř od prawa.

246 Z řřlavy komornyka prawo przyweřty a kyrwawe rucho
vřkazaty Pakly nemoz k řřlavye przyweřty komornyka. ale opo-

wyez ze zabyt a vkraden ale k coftem nebo. na row komornyka przywefty.

XVI.

Co mluvíti před komorníky na ohledání.

247 Kdyz zzytye zalugu przyed odpowyedyz moz poſſflow proſſyty z ktere by dyedyny nebo dwora nebo z ktereho myeſta by ſcodu przygal.

248 Powod Rzekl. poſſiom ſlyſſta. komorníky ze my ſye gye ſcoda ſtala ot Mykſye z dolan plenem nebo wybogem. nebo tyemto narokem z nyez ſcody ſem gey pohonyl. ku praſtkemv vřadu na mey zaſtawney dyedyenye.

249 [69] Tehda pohnany k tomv odpowyedyel. a rzka geho ge zaſtawa a me geſt dyedyczſtvo czoz ſem vczynyl. to ſem vczynyl na mem dyedyczſtvy czoz mymo geho zaſtawu zbywa meho vřoka na tey dyedynye nebo meho prawa.

250 Kdyz poſſly przyed vřadem wyznaly takez Tehda powod Rzekl wztyez kmety ſ prawem ly my boh pomohl ze odpowyedyel na ſwem dyedyczſtwyv vczynyl a za mv zaſtawu nycz neodpowedyel gez ſye my ſcoda ſtala kmethye nalezly.

251 Anebo rczy a ktore prawo gmyel vczynyty znagye zaſtawu a ode mne gye geſcze newyplatyl

252 Kdyz ſye pohonyecz ze ſcody by na dyedynye vczynyl. a poyme poſſly aby pokazal. kde ſye ſcoda ſtala. a kdyz ſye oba ſuperzye budeta dyrzyety dyedyny te na nyzto vkazuje by ſye ſcoda ſtala. a rzka to ge dyedyna ma acz glem czo nebo czoz ſem vczynyl. to ſem vczynyl na ſwey dyedynye ze to dyedyna ma takato

253 Tehda kdyz ſye oba wdata tehda ſye prawem oba dyedyny dyrzyta na tey dyedynye gez ſye wdala tehda pohnany ze ſcody nebude odpowyedaty ze ſye dyedyny dyrzy.

254 Ale powod pohon z dyedyny acz chce ſcodu obdyrzyety z nyez drzewe pohonyl Tehda kdyz powod dyedynv obdyrzy na tom gehoz ze ſcody pohonyl Tehda bude ſcodu obdyrzal z nyez byl drzewe pohonyl proto beze wſeho prawa ze y z dyedyny y z ſcody pohoneno.

255 Pakly powod z dyedyny nepohonyl. nebo proprzyel tehda ge pohnany ſcody te przye prażden y beze wſeho prawa prażden.

256 Pakly ſye oba dyrzyta dyedyny przyed poſſly ze oba wzywata ſwu dyedynv a newdata ſye na tey dyedynye. Tehda prawo o dyedynv beze wſeho pohonv ſwyedky wefty jako by z dyedyny ſehnal yakx poſſly powyeſta kak ſobyte dyedynv wzywata o tu rzyecz nebo na tu rzyecz prawo ſwyedky wefty gezſta ſye oba newdala.

257 [70] A kdysz powod dyedynv obdyrzy beze wfeho pohov tehda tpyrw powod zaluy z te scody z nyez byl drzewe pohonyl nebo poslom vkažoval proto ze ge dyedynv obdyrzal nepohonyw.

258 Pakly odpowjedacz dyedynv obdyrzy bez pohov tehda ge te przye prazden ze scody z nyez byl drzewe pohonen.

XVII.

O wdanye.

259 Kdysz fta poyala pošly na ohledanye kde fye mv scoda ftala. z nyez pohony kdysz fye wzepřyta moz gedem wdaty druheho Pakly druhy proty tomv newda fweho superzye.

260 Kdysz gmata superzye ff pošly na dyedynye byty vkažanye scody z nyez pohonyta geftly powod krzyw Tehda ged po fwey dyedynye po mezy acz lezy twe pole podle toho pole na nemz scodu nebo pole vkažuges proto zda tye wda ze tye bude na twem wdal o nyezto fye f tobw przy takez odpowjedaczy prawo.

261 Wdanye pyrwe trzy fta halerzow. druhe feft fet halerzow Trzetye dewat fet halerzow Wdanye w ohrzeb to ge czoz na nem a pod nym malo nebo wele nebo mnoho nebo malo to gyede wfie na vrzad.

262 Pakly rzekl dawagu gey w ohrzeb y ffygu bezprawnye wdal. proto przy ztratyl ze zywot wdal.

263 Ktoz wda pyrwe wdanye wyecze nez prawo ten przy ztratyl.

264 Kdysz pošly na dyedynye na dworzye moz wdaty powod pyrwe w trzy fta Tehda opyēt powod na pyrwe poly moz wdaty w feft fet Takez na druhem poly w dewat fet Takez na trzyetyem poly moz wdaty w ohrzeb.

265 Ktoz wdadye wecz f prawem nebo bez prawa. to ge f prawem na vrzad wdanye. wdany zprawte napřyzed yakx komornyczy vyznagu ze fta fye wdala.

266 [71] Kakez wdadye orzycz nebo pafucz nebo plot druzyecz neb gyeducz kdez kolywiek yakx gey kolywyek wdadye kdysz ge bez pohonne rzyeczy ze fta superzye neprořyla pošlow gma fye v komornyka wyruczyty w to gemus wdan w tom w nyemz wdan acz chce ten genz wdan

267 Pakly nechce fye wyruczyty ze ma zly zaklad na fobyē w nyemz wdan nebo nemoz ze mv newyerzye ale day zaklad ten w nyemz wdan Pakly zakladu nedas any fye wyrucyzs tehda othyls prawo.

268 Ale czoz przyed odpowjedy pošly poymv a wdadye fye w tom wdany w tom wdany netrzyeba zaklada braty any za-

rukowaty proto ze fye muffie k urzadu wratyty a drzewe wdanye zprawyty nez gym ktore prawo naleznv.

269 Ale na komornyka kdz wdadye k urzadu koho porucznyka ly nebo fuperzye f toho a na toho komornyka. gemvz wdan w czem weyde w dobrem nebo we zlem ma v neho nebo f nyeho wzyety az dohacz nedaly ale otbyl Takez na czemz by wnyel.

270 Proto ktoz gma f posly byty na dyedynye wzwlec: nafye czoz nayhorfyeho mozes a pyes gdy.

271 Swerzyepyczie nemoz wdaty kteraz na sobye znamenye gma na spaffe proto ze chody f znamenym kobylm polem. — Ale pohon ze scody czot wady od swerzyepycz.

272 Pakly ktera swerzyepyczie chody bez znamenye acz gma y kobyle pole a gy moz wdaty na fwey dyedynye ze chody jako orne klyfy Takez podkowana swerzyepyczie jako orne clyfye.

273 Kdez swerzyepyczie neymyely neygmagu na obczy obory ty kobyle moz wdaty ze kobyleho pole neygmagu.

274 [72] Swerzyepyczye ot fwateho hawla mohu chodyty ktez chtye po offyeuych kakz naydale nebo nayblyze bez pafawy do fwateho Gyurzye nemoz gych wdaty Ale od fwateho Gyurzye do fwateho Hawla prawo swerzyepyczye pafawy pafawczy nebo kobylnyku ze nemohu chodyty kudyz chtyecze ze moz f prawem branyty ze moz na scodye wdaty.

275 Stare prawo kdz pluh wdan an orze na gehu dyedynye pyrwe wdan y druhe netbano proto nepoyat pluh any sweden a kdz trzyetye wdan tehda gyel przyed vrzad. a rzka bezprawne wdal. profu prawa. — Tehda ktoz dyedynu pro przy o nyzto fw fye wdawaly ten wdanye k urzadu zpraw. ze na nem oftalo wdawanye.

276 Ale gyz nowe prawo yakz wdadye tak ynhed wdanye zprawyty. kdz komornyk rok da. Ale pohon z te scody toho ktoz tye bezprawne wdal.

277 Takez moz wdaty na czyezfye na bezprawney nebo v pafawy na ffwem y nezapowyedaw komornyky any tyrhy.

278 Kdz kto na czyzem plot poflawyl moz komornykem wdaty plot. kdz wdan pyrwy kool Trzy fta halerzow a druhy mynuty bez wdanye A opyet kol podle Trzy fta. wfe tak porzad wdawaty kazdy kol. po trzem stom. a wzdy geden kol; mynowaty Przy druhy wfy porzad nemynvgycz yzadne wdaty moz ot kazde przy druhy po fefty fet halerzow. Werzyegy po dewyety fet halerzow moz wdaty.

279 Kdz kto gyede nebo gde bezprawny czyeftwu nebo lowy nebo paffe nebo czyny czoz kolywyek na niem bez me wole moz gey wdaty komornykem k malemv vrzadu nebo k wycyfemv

280 Ale sulyeda. f nymz ge nebo fy w gedney wfy toho neygmaz prawa na planey dyedynye wdaty ledno na scodye moz wdaty ze myete obyle.

281 [73] Przyecze fye o dyedynv kdyz fye oba superzye dyedyny dyrzyta. tehda nemoz fye wdaty k malemv vrzadu. proto ze fye nelzye o dyedynv fudyty przyed menfym vrzadem.

282 Kdyz pohnany za odpowyed dyedyny rzekl profu pollow. kdyz f polly byly na dyedynye. tehda powod rzekl w tyto dwory pokazgu a byw na dyedynye tyto dworowe f tu dyedynv czoz k tyem dworom fluffye pro nyez fem pohonyl to ge dyedyna ma polflupna. po mem otczy Petrowy z boru nyekda rzeczenem. an my fye vuzal Tehda pohnany proty tomv rzekl. a ya te dyedyny fobyte nededy. ale dyrzy gy k zaftawywe we ftye hrzywen od oldrzycha z poczowa kdyz polly takez wyznaly Tehda powod chtyel tyem zgyfkaty zwyeztez ze powyedyel gmagye k zaftawywe. a neprawy by gmyel oprawczyu.

283 Tehda to mv nalezly ze mv nebylo potrebno oprawecz gmenowaty przyed polly ze ge gedno wyedyety. Z kteru dyedynv kak odpowyedety kak mv gefť ktera dyedyna przyfla. z nyez pohony ze moz gmyety rozlyczne dyedyny proto polly wydawagyu.

284 Kdyz v pohonye ftoгыecz poygmeta polly Tehda powod vkaz to z nehoz zalowal. ano wzdy wzeydy na kazdy dwor o nyez fye przys Takez na dyedynv wzeydy gaz gefť po tych dworyech z nyez pohonyz fwym komornykem a vkaz f teto dyedyny gyez k tyem dworom fluffye.

285 Ktoz na dyedynye f polly gma byty ten gma wzgyty na trzy pole vkazugye ze ge to gehu dyedyna tehda ge gyuz wfw vkazal yaco by na kazdem poly byl z nyez dyedyny pohony ze nemoz wfy scody vkazaty.

286 Pakly by powod nebyl menye trzy pol. tehda ge nevkazal. dyedyny ze ge nebyl yakz prawo proto bude od dyedyny puftył.

287 [74] Ale wynmetaly aby newfchodyla na trzy pole nebo nacz kolywyek ledno na gednom myeftye kdez ftoгыecz kolywyek kak gma kto k czemv prawo na kazdem ftala fwym prawem tehda proto nycz neztratyla. ledno przyde nafw przyu.

288 Na obczy ftoгыe ktoz vkaze czo kolywyek ten to propuftył ze neftal na tom o nyez fye przyta. ze to ztratyl ktoz to wczynyl ze newftupyl w to o nyez polly wzala. ze bezprawnye vkazowal ze f prawem nedowedł.

289 Kdyz dwory vkaze a dyedyny nycz a z obeho zalowano tehda ge dyedynv proprzyel. ale o dwory fye fudte ze fu f prawem vkazany.

290 Pakly na dyedynye ftal ze byl yakz prawo tehda ge wchodył a w dworyech nebył gedno gynde ftoгыe vkazowal. tehda dwory proprzyel proto ze ho neyma prawa wdawaty ledno na tom o nemz polly pogyely.

291 Ale o dyedynv fye prawo gmagy fudyty ze fta fye fmyela dyrzyety ze fta fye mohla wdawaty a toho fye f prawem dyrzala.

XVIII.

Znamenano o kobylem poly.

292 Ktozz kupy kobyle pole prawo gma dyedynnych leth za opravecz nepropuftyty proto zdaly by mv branyly kobyleho pole aby mv zprawczie zprawyly.

293 Pakly by fnye zamefkal ze za opravecz propufty a potom pufty kobily acz ge y wzdy bylo kobyle pole ale potom mvffy fobyte sam zprawowaty proto kobyleho pole neztraty.

294 Pakly by drzewe nebylo kobyle pole a kobily chodyly dyedynna leta a ty kupyl. f kobylym polem yuz ge prodyrzal. kobyle pole Tehda procz nebranyl za opravecz. [75] Gefto nebylo kobyleho pole.

295 Ktoz kupy kobyle pole a we dfky wlozy to. Tehda dobud hrazkeho komornyka a ty wyfwyedczy przyed vrzadem ze tye od vrzada pogem y zapowyedal. na trzech tyrzyech okolnych toho fbozye ze to kupyl f kobylym polem gmaly kto czo proty tomv mlwvyty teth toho do let brany On pro chudobu nemoz kobyl po kobylem poly puftyty. a proto tyrhy zapowyeda. a k tomv we dfky wlozy.

296 Tehda proto kobyle pole bude gmyety ze ge okolny fuffyed nebranyl za czaffa. a za opravecz kobyleho pole y za leth. a w tom fye doklada defk zemfkych ze ge leta wydyrzal. trzy nebo dyedynna.

XIX.

Znamenano o obczy.

297 Obcze neprawo myerzyty podle dyedyny w kupy acz wycze fufyedow gma nez ten genz prodal. proto ze fuffyed gma tez prawo a moze obranyty rozoranye.

298 Pakly gednoho fameho geft obecz a nykde tw dyedyny. neyma ten moze z nye vczynyty czoz chce ze mv nenyte kto procz branye. Ale kdyz proda dyedynv obczie neygma prawa myerzyty proto ze to wole a kupyl

Drobnosti grammatické.

Podává J. Gebauer.

XI*). Adverbia ze sloves *vědět* a *čít*.

Některá slovesa vkládají se do věty jako věty samostatné, časem však zapomíná se jich význam a novým pojetím stiskují se na platnost pouhých adverbii. Na př. ve větě: tak trvám bývá (z Har., Jungm.) jest *trvám* vlastně tak větou samostatnou jako *puto* v lat. ita puto evenit; ale nyní neznamujeme toho více, nýbrž *trvám* skleslo námna pouhý význam adverbialní.

Toto sklesnutí znamená se ve významu; forma zůstala při *trvám* bez úrazu. Jindy však upadá s významem i forma, a slovo tímto způsobem skleslé pokládá se pak prostě za adverbium; na př. *prý* místo *praví* dicunt.

Několik takovýchto výrazů má čeština, zvláště starší, ze sloves *vědět* scire a *čít* sentire, a pro ty chci zde snést několik příkladův.

Stě. vědē nebo *vedie* scio, stb. *vědē*. Na př. wiedie zajisté i silně tomu věřím Jiřík. vid. 199^a; věř mi, neb lépe pravdu wiedie než ty tamt. 201^b; (pán) odpovie jim: newyedye (neznám) vás Štít. ř.**) 232^b; svatý Bernart die k svým mniškóm: wyedije, kak mnoho trpíte tamt. 20^b; to wyedije, ež . . tamt. 32^a; wyedy ž' tvá moc všecko může Ant.; atd. Z tohoto *vědē* vyvinula se adverbia *vědē*, *vedē*, *vedí*, *ved*, *vid*.

vědē: často pro mě (pýchnu) neseš tu práci, ješto by wyedye nenesl pro böh Štít. uč. 12^a; t. j. *vědē* vloženo tu jako věta samostatná, ale běřeme je v platnosti adverbialní.

vedē: čso wedie mně jest quid enim ŽWittb. 72, 25; ruka wedie ma pomáhati bude tobě tamt. 88, 22; pihva wedie nevzektve tamt. Hab. 17; pokolenie wedie otrácené jest tamt. Dent. 20; pro nepravdu wedie sníženi jsú tamt. 106, 17; ty jsi wedie nenáviděl kázi tu vero tamt. 49, 17; jáz wedie myslil jsem tamt. 118, 70; ani wedie jest duch v ústech neque enim tamt. 134, 17; neboti mně wedie mírně mluviechu mihi quidem tamt. 34, 20; kto dovede mě, wedie ty bože nonne tu tamt. 107, 12; wedie ty jsi pop tu es sacerdos tamt. 109, 4; atd.

vedí: k věčné radosti spomóžeš sobě tiem i svému, wedi čistá, spravdivú zpovědi Rada Otc. (výklad, že by toto rukopisné wedí byl Dativ vědi = dem Wissener, není správný; Výbor I. 912 a 1269).

ved: ne však wed böh vzhládá do toho nonne deus ŽKap. 43, 22; ale wed nevždy pannám slušné tázati se Štít. uč. 4^a; a

*) Viz Listy filol. 1879, 147.

**) O skratcích viz pozn. v Listech filol. 1879, 205.

ještě wed lék nevždy pomóż tamt. 8^a; wed přideť ten den, že.. tamt. 36^b; prawiť wed sv. Petr, aby vdova.. tamt. 51^a; a wed sv. Petr učí tamt. 51^b; tenť jest wed každý chud, komuž jest třeba tamt. 141^b; wed máť vdova býti, aby.. tamt. 52^a; weď všeliký počátek většief jest strana účinka Štít. V. 127; onaf jest weď byla mé vše utešenie Tkadl. 1, 35; ale ty weď toho nešetřís tamt. 2, 77; slc. no weď som sa už natúlal Mikl. 4, 154; atd. V mluvnici Blahoslavové 338 psáno o tomto slově: „okolo Těšina řkaji: i wedť já nemám než tu jedinu dcěru. Toho slova wed, wedť mnozi Moravané velmi často užívaji. Est particula expletiva, idem valet quod germanicum doch, habe ich doch“....

vid, novočeská obměna staršího *ved*, vyskytá se od stol. XVI.

Stč. *viem* scio. Z toho adverbialní

to viem, toviem: duch jejie byl viac v tvém těle, nežli v jejie to wiem cěle Hrad. 43^b; muoj sluha najmenší to wiem múďřejí a učenějí jest, než.. Kat. 46.

Stč. *vies* scis. Z toho adverbialní

to vies, toviēs: (David) po tom svítězení mnohých lidí otec se učinil, towies všech těch, ješto Mat. 3; po veselí, towies po našem kršćení Mat. 4; zpověď, towies chválu otcí bohu vzdal Mat. 4; v posledním rozdělení, towies den súdný Mat. 5; otec všetek súd poručil jest svému synovi, towies Jezukristovi Mat. 9; svým oděním, towies svatým křížem Modl. 63^b; však filosoř mluví to wief řka: vše věci jsú.. Kat. 76; (Kateřina) chce ráda tvá choť býti v služebnej žádosti to wief Kat. 44; atd., často zvláště v Mat.

Stč. *vie*, scit, obsaženo jest v adverbialním výrazě staro-českém

kto je vie: odchovajíc (děti) tak nesnadně kto ge wye kak se polúcie na smysle, kto ge wye bude-li s nimi býti v nemilosti, když dorostú.. Štít. uč. 41^a; v nichž (mukách) nám býti a lkáti své hoře kto ge wye dokud Štít. uč. 154^a; lidé.. budá mieti pro ty marnost hořeti v čistci kto ge wye dokud tamt. 79^a; pak-liť pojme žena muže, an má děti a ona druhé, všem hyběti, anof kramol, anof lopoť, anof záviš i svárové. A kto ge wye, neřku by mohli snažně slúžiti bohu, ale v té burdě vystřehú-li se také hřiechu tamt. 49^a; kto ge wije, sstaráš-li se čili snad.. Štít. ř. 123^b; atd. Strany významu (kto je vie = kdo to ví) srov.: pak-liť kto má otce neb máteř, kto toho newye, že nemá jim dáti obmeškánu býti Štít. uč. 51^a. Novočeské *kdoví*.

Imperativ *věz*. Z toho výrazy adverbialní

věz: ať vižu má uiez útěchu LAl. 422; sedmnácte let v mém domu můj syn milý jest přěbýval.., a já sem j'ho uiez neznala LAl. 423;

to věz, tověz: oděnie Jezukristovo, towyez kříž Modl. 63^b; znamenie králová, to věz korunu žezlo, meč nesúce Kar. 74

(var. *tociš*); skrzě poručenie naše, to věz apostołów i jiných sluh božích tamt. 96.

Obdoby a podoby. Stb. *vědě* omnino, Mikl. Lex. Polské *wiem, bowiem, albowiem*; Miklosich Gramm. IV, 154. Slovinské a chorvatské *vem, vendar* (= věm da že), *vindar, vundar* fortasse, tamen; Mikl. tamt. Ruské *věds*: vynimalz onz tu-
goj lukz, vynimalz onz věds strělků kalenuju Kir. 1, 24; ty poslušaj že, što věds ja skažu Bars. Pričit. 12; *vidz, vitz*: A i vsě na piru-tu da napivalise.. da i vsě na česnomz vidz priroschvastalise, da inoj ot-to chvastalz širokimz dvoromz, a drugoj-ot-to vidz chvastalz zolotoj kaznoj.. tolko glupoj-otz vidz chvastalz molodoj ženoi Kir. 3, 42; povoracivalz že staroj-otz dobra kouja vo dorožensku vitz échatz Kir. 1, 87; srovn. Mikl. tamt. a Potebnja, Malorussk. nar. pėsnja 11—12.

Tvary tyto, vyšlé ze slovesa *věděti*, vedou k vysvětlení tvarů *čúš, točúš, číš, točíš* a bezpochyby též *totiž* ze slovesa *čúti* sentire. *) Slovo to bylo v češtině staré mnohem více v užívání, nežli jest v nové; svědčí tomu následující příklady, z nichž i význam jeho více vysvitne: tak czug sentiati ŽWittb. Athan. 226^b; ani znějí ani czygyy sentiunt Pror. Isa. 44, 19; hořem sám sebe neczygu Mast. 4^b; nemóžme czijty té drahé manny Štít. ř. 91^a; na tobě to chzgem (znamenáme) AlxBM. 2^a; had sě plodem sbožen chziuge AnŠ.; chziugu to po tvém vzdýchání, že sě tobě nic nemilju Jid.; abychom czyly tvá vóni Modl. 34^a; hospodina na sě sě hněvajice neczygyu Pass. 465; v žalosti sebe neczygucz Pass. 287; Jiřk. . . pod nohama silné kamenie czyl jest Jiř. vid. 198^a; Hektor to přijal czyge silu i udatnost svú Troj. 139^b; jstě zemdeni aniž czygete kterých pomocnikuov Troj. 192^a; Priamus. . . čžige, že se to úkladně děje Troj. 202^b; jedny věci czigeme skrze viděnie, druhé skrze slyšenie, třetie skrze povoňenie a jiné czigem skrze dotčenie Alxp. 102; (král) poczyge, že jeho vzkázáním pohrdáte Troj. 11^a; (hovada) nemají od přirozenie, aby co dobrého poczili Alxp. 102; někdy pocžigefs odsudek náš nad sebú tamt. 49; atd. Podlé toho bylo stč. *čúti* = sentire ve smyslu nejširším, a jsouc i hojně užíváno hodilo se zajisté k utvoření adverbii, jež z něho zde vyvozujeme a jimž klademe za základ 2. os. jedn. *čuyěš* sentis. Ze slovesa určitého *čuyěš*, když bylo akleslo na význam adverbialní, vzniklo stažením *čúš*; složením *to čúš, točúš*; přehláskou *číš, točíš*; na konec *totiž*. Doklady:

čúš: (Jidáš) své droby prolil, že v nich své zradě povolil, téj chziulf zradě, južto skutil. . . ApŠ; o něm (králi Alexandrovi) Danielem prorokem jest pisáno, jakož jemu od pólnoci bylo přiti v silnéj moci, chczus o jednom rozě kozlu. . . AlxB 2^a; ot poroda velmi dávného ot tří let czius třicátého Hrad. 58^b; Janem czius křstitelem tamt. 64^b; Bessus chzufto s Narbazonem AlxBM 1^a;

*) Viz J. Jirečkův Nákras str. 51 a 102.

viz kak co gda přide k čemu, jehož se člověk nedomní, ten chzuff, jenž na se nepomní.. Jid.; bohďaj bychom též džali, chválili czius hospodina Hrad. 66^a;

to *čúš, točúš*: o tom času velmi trudném, to chzuffo o tom dni súdném Pil. a; to czus Hrad. 35^a, 62^a a j.; sedm bésóv toczyus sedm úhlavných hříechóv Pass. 334; zda by tozus učinil AlxB;

čúš, to čúš, točúš: kněz Břecislav, jeho syn, vsta czis na stolec svého otcě Hrad. 14^a; vezři na mě a na Jana, na tetčicě czis vlastného tamt. 55^b; jsú nám někteří přivuzni rodem a toho nemohú nikdy ztratiti, by cziff nebyli nám přivuzni Štit. uč. 26^a; páte, ale to nenie z dluhu, by cziff bylo přikázáno, má zpověď býti častá tamt. 135^b; to cziff Štit. ř. 136^b; té panie, toczis Marie Magdaleny poslúchali Pass. 336; svázati, toczyz zakleti Pass. 396; toczyff ML 70^b; truon, toczyz seděníe králové ML 29^a; budete bohové, toczyz takú múdrost majíce.. ML 64^b; vidíš mrvu v uoku bratra svého, tocziff bližnieho svého Krist. 41^b; iesus tocziff spasitel tamt. 22^b; netbáš, kto kterého dostojenstvie jest, tocziff movitým neb chudým pravdu mlvviti smieš Krist. 81^b; atd.

Délka (*čúš, čúš*) je v těchto tvarech po právu etymologickém, poněvadž slabika vznikla stažením (z *čujes*); a jest dosvědčena pozitivně, to cziff Štit. ř. 136^b. Taktěž pro hlásku *č* (*čúš*...) svědčí i původ i rukopisy; v rukopisích Jid., Pil., Ap., AlxB., AlxBM. psané chz znamená jen hlásku *č*, psané pak cz před samohláskami *e* a *i* znamená v Krist. (a taktěž v ŽKlem.) taktěž z pravidla jen *č*. Konečně pro *š* (*čúš*...) též i původ i většina rukopisův svědčí. Z toho vyplývá, že tvary *čúš, točúš, točúš čúš, tociž* atp., vyskytající se v transkribovaných vydáních textů staročeských, jsou nesprávné.

Za obměnu staročeského *točúš* pokládám také pozdější od Husa známé *totiž*. Význam není tomu na odpor; máť *totiž* též význam, jako stč. *točúš* ve větách: vidíš mrvu v uoku bratra svého, tocziff bližnieho svého Krist. 41^b; kto by.. ščebetal toczyff odmlúval Pror. Isa. 10, 14; atp. Co pak změny *-čúš* v *-tiž* se tkne, ta myslím vykonala se vlivem výrazův podobně znějících a významem příbuzných *toti* ecce, *tot*, *tot již*: toty člověk ecce homo ŽWittb. 51, 9; tot sem poznal tamt. 55, 10; *tot již* znamená vlastně id nunc, ecce nunc, na pr. aj tot gyz, jehožto šme žádali, to gyz svýma očima vidíme Krist. 106^b, ale v XV stol. vyskytá se již ve smylu scilicet. *)

XII. *jejie, její*.

Staročeské *jejie* a zoužením z něho vzniklé pozdější *její* jest Gen. jedn. k Nominativu *ona*, tedy = *avřŋs*, a liší se od kratšího Gen. *jie* kmenem: *jie* od kmene *ja-*, *jejie* od kmene

*) v. J. Jireček l. c.

jeja-; viz Miklosich, Über den Ursprung einiger Casus der pronom. Declination.

Rozdíl mezi *jie* a *jejie* jest kromě toho také syntaktický: *jie* jest Gen. vůbec, *jejie* pak vyskytá se, pokud mi povědomo, jen dvakráte ve funkci předmětu — nechaj ieię v Ev. sv. Jana, nebť *jejie* (t. kroniky celé) vši písaři nevelmi sú snažni byli DalJ., Úvod —, ostatně pak vždy v platnosti Genetivu přivlastňovacího. Na př.:

sg. Nom. milovník *gegije* Štít. ř. 12^a, *gegie* srdce Pass. 334, *gegije* radost Štít. ř. 21^a;

sg. Akk. *gegye* postavu Kat. 182;

sg. Gen. z objetie *gegije* Štít. ř. 53^a, *gegie* krásy Pass. 320, *gegye* krásy Kat. 148; — zrouženě: z její věna Půh. (Brändl, Knihy půhonné) 1, 119; 1, 345; to sem slychal od *gegy* muže rkp. 1398 (Šembera, lit. 3. vyd. 491):

sg. Dat. daj chválu *gegye* synu Mast., k *gegie* útěšě Pass. 334; zrouženě: bratru její Ondřejovi Půh. 1, 229;

sg. Lok. v *gegie* domu Pass. 278, v *gegye* náboženství Pass. 379, po *gegye* smrti 343; — zrouženě: v její vdovství pobral jí všecko Půh. 2, 39;

sg. Instr. pláčem *gegye* Pass. 338; před *gegye* skončením Pass. 381; *gegye* modlitbú Pass. 490; — zrouženě: s její otcem Půh. 1, 279; její návodem Půh. 2, 9;

du. NA. *gegye* prsi Pass. 350; *gegye* uši Kat. 190;

du. GL. u *gegie* prsí Pass. 338; z *gegie* očí jašanú Kat. 130;

du. DJ. před *gegie* očima Pass. 285;

pl. NA. dobří *gegije* skutci Štít. ř. 51^a; *gegie* vlasi Kat. 132, *gegye* rány Kat. 144, *gegie* slova Kat. 122, vrata *gegie* ŽWittb. 73, 6, setřenie *gegie* contritiones eius (terrae) tamt. 59, 4;

pl. Gen. od *gegye* dievek Pass. 347, svatých *gegye* bratří Pass. 377;

pl. Dat. jí a její dětóm Půh. 2, 39;

pl. Lok. po tělesných *gegije* citedlnostech Štít. ř. 49^a; u věziech *gegie* ŽWittb. 47, 13;

pl. Instr. mezi Kateřinú a její sestrami Půh. 2, 225.

Příklady takových je v češtině staré bez počtu; bylť Gen. *jejie* ve smyslu přivlastňovacím tak pravidlem, jako jím jest Gen. muž. a stf. *jeho* a Gen. množný *jich* a *jejich* dosud. Od tohoto pravidla však jazyk časem se ustupuje. Genetiv *jejie* byl vždycky v postavení atributivním, a jako slovanština vůbec ráda přetvořuje přivlastky do tvaru adjektivního — i z celé věty „jak se patří“ uděláno adjektivum atributivní: jak-se-patřího dělníka ta skoro nevidět (Neruda, Feuilletony 4. 178), mám jak-patřího pacholka (Bartoš, zln. 54), máme jak-se-patřího oráče, jak-se-patřímú oráči radši přidám (okolo Slaného a Hořovic, podle sdělení dr. B. Jedličky) —, tak i atributivní Gen. *jejie*, zroužený

v *její*, pojímal se za adjektivum a v tom pojetí dostával i nové koncovky skloňovací, Gen. *jejieho*, Dat. *jejiemu* atd. (srov. obecně *jejichho*, *jejichmu*).

Začátky této změny sahají do doby velmi staré; jsou do-
svědčeny již pro 1. pol. stol. XIV a množí se odtud tou měrou,
že okolo r. 1400 a v I. pol. st. XV některé památky mají
skloněné *jejie*, *jejieho* . . většinou a pravidlem (Tkadleček, Belial
z r. 1437). Důležitý jsou tudíž jen příklady z doby starší, a
těch následuje zde malá sbírka:

sg. N. A. mužsk. když visleše syn gegy (rasurou z *gegye*)
Modl. 161^b, Ozěp giegí muž ĀEvang. 5, na gegij den Štít. ř. 10^b,
gegy úmysl Kat. 16, gegy život Kat. 54; v památkách těchto
nebývá *ie* zouženo v *í*, pročež nepokládám tu její za zouženinu
z Gen. *jejie*, nýbrž za útvar analogický: jako bylo neutrum
božie, fem. božie, Gen. *božieho*, Dat. *božiemu* atd. a k tomu
Nom. mužský boží, tak přidělán také k *jejie*, *jejieho*, *jejiemu* . .
pro Nom. masc. tvar její;

sg. Gen. Akk. mužsk. a stř. *gegyeho* syna ML. 93^a, života
gegyeho ML. 31^a;

sg. Dat. m. stř. Jozefu *gegemu* muži ML. 45^a, t. j. *jejúmu*
místo *jejiemu*, *gegemu* srdci Alb. 34^a a j.

sg. Dat. počě sě giegiey krásě diviti DalH., jenžto sě *gegyey*
svatěj milosti modlil Pass. 53, tu sě všickni podivichu *gegyey*
počestněj postavě Pass. 335, *gegyey* sě milosti poruč Pass. 410;

sg. Akk. milováše Ježíš Martu a sestru giegiey Mariji
ĀEvang. 33, tvář gegy zbití Modl. 178^b, gegy přěsvatú duši
ML. 24^b, na gegy hlavu Kat. 144, gegy duši poslachu do nebes
Kat. 194;

sg. Lok. m. a stř. o gegiem na nebesa vznesení Pass. 447,
po gyegyem pochování Pass. 30, v gegyem srdci Modl. 57^a, na
gegyem těle Kat. 130, o gegyem na nebesa vzetí ML. 27^b;

sg. Lok. ž. po gegiey silněj biedě Hrad. 31^b, o gegieyz
chválě Krist. 15^b, po tetel bielěj štji RK.;

sg. Instr. m. a stř. gegym kázáním Alb. 74^b;

sg. Instr. zemju s obrodú gegiu ŽKlem. Deut. 22;

du. NAV. ž. stř. gegy oči Kat. 40;

plur. N. m. stanové gegy Pror. 101^a, vrahové gegy Pror.
104^a a j.;

pl. Gen. Lok. všech gegych údov Modl. 77^b (2krát), všech
údiv gegych Modl. 141^b, na gyegych nohách Pror. Dan. 2, 34,
na vežiech (sic) gegich ŽTom. 47, 13;

pl. Instr. jejiemi (sic) hraběnkami i jejiemi pány Lobk.,
jejími Němkyněmi DalJ. 46.

V některých pádech shodovalo by se zakončení adjektivní
se zájmenným Gen. *jejie*, tak na př. sg. Nom. ž. a stř. *jejie*
atd.; v pádech těch nebylo potřebí tvar měniti, ale ovšem změní-
nilo se pojetí, Gen. zájmenný *jejie* bral se za Nom. adjektivní.

Vedlé způsobu nového držel se a dílem dosud se drží starý, když její se nechává neskloněno, jako jeho.

XIII. *líti*; *léti*.

Sloveso toto, stb. líjati léja, kolísá se v češtině mezi vzory V. 4 a I. 7.

Præsens I. 7 *liu* přehl. *lí*, pak *lém*, *lěš*...: wiliu modlitbu mŭ effundo ŽKlem. 141, 3; prolyy na ně zlé své effundam Pror. Jer. 14, 16; proleem ducha mého Pror. Isa. 44, 3; kto krve neprolee Štít. ř. 29^a; bŭh skrze rozum wlee své světlo tamt. 151^a; bŭh wlé milost, že bude chtieti člověk činiti dobře Štít. uč. 46^a; otec stvoře duši i wle v to swatě tělo Pass. 185; a wle svú milost jim Alb. 70^b; dobřet činí, že nesáhaje wina nerozle piva Štít. uč. 51^b; boží oheň, ješto srdce čistí a flee v jednotu Štít. ř. 196^a; srdce rozpustí se.. a rozšíří, rozlee v milosti až do nepřátel tamt.; do hrdla líjí Pam. staré lit. č. 3. 150; — I. 7: *leji*, *leješ* atd., obecně užíváno.

Imperativ I. 7 *lí*: wili hněv tvój effunde ŽWittb. 68, 25; 78, 6; wili ŽKlem. 34, 3; bŭh milost swatěho ducha na tvú hlavu wlij Kar. 85; wylite srdcě waše effundite ŽWittb. 61, 9; nenávisť z srdce wylijte Štít. ř. 75^b t. j. wylíte, krev prolyte Pass. 101; — V. 4 *lej*: wina nalej Pror. Dan. 14, 10.

Aorist I. 7 *lich*: Velflovici se s Míšňany slichu DalJ. 103, jak se to sta, inhed jiež slza przyly Kat. 54; (Priamus) mnoho slzí v žalostech wylí Troj. 196^a; (přehlbice) tak v jeho čelo silně vleze, až všicku tvář jeho krví obli Troj. 120^a; jide Antipater k jednomu lékaři, kúpi od něho nápoj jedovatý, jehož ižádné orudie nemohlo obdržeti, i wlij jej v konvice železnú i da Kassandrovi synu swému a posla jeho.. Alxp. 141.; — pro V. 4 nemám příkladu.

Infinitiv I. 7 *líti*: wodyt jest k wínu přilíti Svár. Výb. 1. 941; — V. 4 *léti*: olovo léti Pass. 151; káza na ni olej léti Pass. 37.

Part. pr. act. I. 7 *lé*, *lic*: tehda svú krev prole ke mně přijdeš Pass. 38; křtiti mŭž každý člověk druhěho, pohrúze jej u wodě aneb wle naň vody řka Štít. uč. 115^a; ani osob v bro-madu slycz tamt. 11^a; nč. *lije líjíc*; — V. 4 *lejš*: lejice Kom. 79.

Part. -l I. 7 *lil*: mladý Filip pro wíeru krev prolil Pass. 427; aby zavisť z něho (ze srdce) wylily Štít. uč. 63^a atd.; — V. 4 *lal*, *lěi*: což bych ja ju (vodu) wylíval, dy sem ji tam nénalal Suš. 211; wylel jest rozhněwánie své Pror. Jer. Lam. 2, 4.

Přechodník min. I. 7 *liw*: swatú krev prolíw Pass. 458; wody teplé nalyw Krist. 89^a; ML. 97^a; — V. 4: *ulév* se krví mnohých swatých Štít V. 236.

Part. perf. pass. I. 7 *lit*: krve prolyte Pass. 93 a j.

XIV. květ- (cvět-), svest-, zvan-, skvár-, dvor-.

V těchto slabikách kmenových vyskytuje se *vš* mezi dvěma souhláskama.

Pokud samohláska *ě* nebo která její střídnice zněla, bylo vyslovení snadné; ale když znění toho nebylo, octla se souhláska *v* mezi dvěma jinými: *květ*, *svět*, *zvan*, *skvár*, *dvor*. Skupení takové bylo mluvidlům obtížno, dílem i nevyslovitelné; jazyk tedy pomáhal si, a to nejprve a hlavně přesmyknutím, potom i prostředky jinými.

květi: praesens mělo by býti *kvtu*, ale přesmyknutím je z toho stč. *ktvu*, *ktveš* atd.; taktéž imperativ *ktvi*, imperfektum *ktviech*, part. praes. *ktva*; příčinou, že v těchto tvarech střídnice *ě* zanikla, byl bezpochyby nedostatek přízvuku, jako při *piu* m. *piju*, *pieš* m. *piješ*; *květe- bylo tedy oxytonon; tvar novočeský *květu* je později přidělán, analogií podle některých tvarů infinitivních: *květ* — *květu* jako *plet* — *pletu*.

světěti *lucere* mělo by zníti česky *svtieti*, praes. *svcu*, *svtíš*, ale je za to *stvieti*, *stvjn*, *stviš*.

zvněti *sonare* zachovalo se s konsonancí náležitou v impt. *zvněte*, vy křesťané *zwnyete* točíš *vzdávajte* chválu Sequ. 360: ale z pravidla je i zde přesmyknutí a kromě toho i odsutí: *zvnieti*, *zvnieti*, praes. *vžnu*, *žnu*.

-skvárěti má dílem též přesmyknutí, rozeskrvěl n. rozeskrvěl, dílem jeho *r* vzalo na sebe povahu samohlásky, rozskvrlý: *vosk rozskvirly* *cera liquescens* ŽWittb. 21, 15, *země rozefskrwyla* sě ŽPod. 74. 4.

dvor- konečně má v češtině staré tvar dvojí, Nom. *dveři* a častěji s přesmyknutím *dřvi*.

Jak vychovávati a pěstovati charakter studentujících na školách středních?

Napsal Jos. Grim.

Doctrina sed vim promovet instans
Rectique cultus pectora roborant;
Ut cumque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpas.

Hor. Carm. 17. 6. 33.

Úkolem škol středních jest, aby vychovávající a vyučující ku vyšší vzdělanosti přiváděli mládež sobě svěřenou. Vychovávati jest působiti ve člověka nedospělého, aby se stal samostatným.¹⁾

¹⁾ Lepař; Obec. paedagogika §. 3.

Jestí tedy předním cílem učitelů na školách středních, aby chovance své v ta místa přivedli, by nemajíce vychovatelů potřebí stali se samostatnými neboli vychovateli svými vlastními. Toho dosáhneme, budou-li ve školách připravováni jinoši na povahy stálé, pevné, jednotné, přímé, sobě i vlasti užitečné. Nelze tudy neznamenati, že na školy střední připadá působiti svou měrou v rozvoj charakteru studujících, naváděti mládež k jednotlivým ctnostem a způsobem tím snahám jejím udávati směr, v němž vrcholí jednota ctnosti.¹⁾

Shora naznačil jsem již, že činnost škol středních dvojí jest, paedagogická a didaktická. Obě tyto činnosti vzájemně se mají doplňovati a prostupovati, čili jinak: Jako vychovatel vychováváje má učiti, tak i učitel uče má vychovávatí. Běží tu však o to, aby obě dále se vědomě a zřízeně.²⁾ Úkolem tohoto rozjímání jest ukázati, kterak po rozumu platných nařízení a proslulých paedagogů má býti zařízeno vychování a vyučování na školách středních, by dosaženo bylo účelu, jaký právem vytčen všelikému vychovávání mládeže, totiž přímého a šlechetného charakteru. Úvaha naše rozvržena ve tři díly, z nichž tuto ve prvém ozřejmíme si, co jest charakter, ve druhém dovodíme, jak vychovávájíce, a přičtě ve třetím, jak učíce působiti budeme ve vývoj a rozvoj charakteru studujících.

I.

Povaha jest podřízenost všeho jednání zásadám, které zase podřízeny jsou hlavní nejvyšší zásadě jednoty.³⁾ Kdo spravuje jednání svá pravidly, jedním duchem, jedním důsledným rozumem oživenými, kdo ve všech skutcích svých se označuje jedním, o tom díme, že má charakter. Mravní povaha jest nejvyšší útvar duševního vývoje a pravé dílo umělecké; člověk nemůže více býti nežli charakterem. Za všech dob jak od slovutných myslitelů tak od celých národů charakter pokládán a veleben za nejslavnější výraz lidské důstojnosti.⁴⁾ Charakter jest vrcholem všech ctností a dle slov Smilesových jménem nejvzácnějším ze všech statků. Mužové opravdu výteční, mužové vytrvalé píce, mravné bezúhonnosti, hlubokých zásad a snah ryze poctivých získají si v každém povolání bezděčnou úctu lidstva. Jestí přirozeno věřiti takovým mužům a následovati jich. Vše, co jest dobré na světě, na nich záleží,

¹⁾ Cf. Lepař, Paedag. §. 84; Kosina, Hovory Olymp. str. 242.

²⁾ Lepař; Paedag. §. 51.

³⁾ Durdík; Psychologie pro školu §. 162.

⁴⁾ Durdík; Psychologie §. 164; Zimmermann, Empirische Psychologie, 2. Aufl. §. 220.

a kdyby jich nebylo, nestál by svět ani za to, bychom žili v něm.¹⁾

Jak dotvrzují moudrá slova Goethova: „Es bildet ein Talent sich in der Stille, sich ein Charakter im Strom der Welt“²⁾, musí si člověk vytvářeti povahu svou sám v ruchu života, a ovšem ne bez námahy a bez bojů s obtížemi rozmanitými. Proto ne všichni lidé mají povahy. Povaze dává se základ samou přirozeností, letorou, vychováním a okolnostmi. Nenáhlé tvoření sa charakteru Zimmermann líčí takto: „Der Anfang des äusseren Sichtbarwerdens des psychologischen Charakters ist das Handeln nach sogenannten „Lebensregeln“ die irgend eine auf das Wollen und Handeln bezügliche allgemeine Wahrheit enthalten und entweder durch eigene oder durch fremde Erfahrung, durch Gewohnheit, Nachdenken Lecture und Mittheilung sich in der Seele festsetzen.“³⁾ Doličovati, pokud přirozenost, letora a okolnosti působí ve vývoj charakteru, netýká se kratinké úlohy naší. Zde jen na to budiž upozorněno, že letora flegmatická a melancholická mají snazší práci, by si dobyly povahy, než choleric a sanguinik, poněvadž jsou méně přístupny popudům. Množství třeba nepatrných okolností, v nichž člověk žije, určuje též povahu jeho. Ani den neujde, by se povaha jeho necvičila, ať již na stránku dobrou nebo zlou. Vydatnou pěstitelkou charakteru jest práce. Ráznou činností charakter se udržuje a utužuje. Nejlepší školou charakteru jest cvik; nebo nestačí znáti zásady, než opravdu je vykonávati.⁴⁾ První a nejdůležitější školou charakteru jest domácnost. Tam každá bytost lidská nabývá svého nejlepšího nebo nejhoršího vychování mravního, tam nasákne zásadami, které trvají po věk dospělý a přestávají zároveň se životem. Zvláště v domácnosti srdce se otevírá, zvyky se tvoří, rozum se probouzí a charakter obrací se buď na dobrou buď na zlou stránku. Průběhem let však nastane doba, kdy domácnost přestává výhradně působiti v rozvoj charakteru a v úkol její uváže se umělejší vychování ve škole a ve společnosti přátel a druhů, již dále uzpůsobují povahu mocným účinkem svých příkladů.⁵⁾ A k tomuto pěstování charakteru obrátíme zřetel ve druhých dvou oddílech úvahy své přizpůsobíce k účelu svému, co výše všeobecného o povaze bylo pověděno.

II.

Moment vychovávací na středních školách velmi důležit; proto nezbytno, by každý učitel opatřil se vědomostmi paedago-

¹⁾ Smiles v Karakteru na str. 3. 4.

²⁾ Torquato Tasso. I. 2.

³⁾ Empirische Psychologie, 2. Aufl. §. 218.

⁴⁾ Durđkovy Psychologie §. 163.

⁵⁾ Smilesova Karakteru str. 45, 46, 89, 142, 144.

gickými a psychologickými. Vychování člověka, tedy po přednosti duše lidské, bez důkladných psychologických vědomostí jest ničemná, řemeslná praktika. Praktika taková na vlas podobá se zlopověstnému mastičkářství, jehož přívrženci nic neostýchají se léčiti tělo lidské, ačkoliv ani nejmenších o něm nemají vědomostí.¹⁾ Důkladné vědomosti psychologické nikdy nedopustí učitel, by jen po šabloně vychovával; nikdy nesvedou ho k chybě, by všechny žáky své snažil se libovolně vpéčovat do formy vychovatelské, po zvláštní choutce ustrojené. Vědomosti psychologické usnadňují učiteli poznati žáky. Ano poznati, poznati zevrubně chovance své, toté vychovatelovou povinností nejpřednější.²⁾ Vzdýté svěřen učitelům nejvzácnější poklad lidstva, z něhož jim pro budoucí věk odchovávatí jest občany mravných povah, občany, kteří by dovedli věnovati se svému národu a své vlasti. Učitelům českým za nynějších poměrů jest povinnost ta ještě světější, poněvadž u národů méně četných zdárností jednotlivců nahrazovati jest nedostávající se jim mnohost.

O tom tuším také není pochybnosti, že studující jinoši jak ústrojí tělesným, tak i nadáním duševným, velice jdou různem. Jaké to rozmanité schopnosti, rozdílné touhy, rozličné náklonnosti! A přece při všech činiti jest o týž velebný a slavný cíl, o charakter. Nelze tudy neviděti, má-li učitel býti s úkol tak těžký, že nemůže obejít se bez důkladné znalosti zásad psychologických a paedagogických. Zásady ty v naší příčině mají platnost jednak vzhledem k učiteli samému, jednak vzhledem k žákům. Tím pořádkem, jak jsme jej právě naznačili, rozložme si věc samu, o níž nám jde, po kusech za širším objasněním a zevrubnějším rozprášením.

1. Nejprve vizme, čeho šetřiti učitel strany své osoby, aby co nejvíce přispíval k vypěstování a zušlechťení povahy žáků svých. Učitel musí vším jednáním a chováním svým jeviti mužnou ustálenost a jemný takt, jenž imponuje a neuráží. Žádal tak zajisté již arcimistr náš Komenský, aby učitelé byli obyčejův a povah líbeznych.³⁾ Věděti, že spůsoby ty jsou důležitým činitelem vychovatelským ušlechťující mravy a navádějící ke slušnosti a k milé v obcování přijemnosti. Cokoli chceme, aby studující dělali, dělejme, ani se na nás dívají; cokoli chceme, aby mluvili, mluvm, ani nás poslouchají. Vše budou po nás dělati; nebo člověk jest již přirozeností svou napodobitelem.⁴⁾ Učitel prost buď všeho neladného, podivínského, všech výstředností, přílišností a zvláštností, ze kterých vlastností pochází chování někdy až příkré,

¹⁾ Časop. Komenský r. VII. (1879) str. 141.

²⁾ Srov. J. Kosina, Hovory Olympské, str. 243.

³⁾ V Didaktice kap. XXIII. 2.

⁴⁾ Srov. Komenského Didaktiku analytickou 113, 141.

jež svědčí o nedokonalém vzdělání srdce neb omylu v povolání. Nemůže zajisté takový učitel vstěpovati ve tklivou mysl mládeže tobo, čeho sám nemá. Vážnost učitelova nebudiž strojena, nýbrž ctihodná, aby žák za svědomí si pokládal jej uraziti.¹⁾ Na kolik taková vážnost ve mládež působí, víme všichni ze skutečnosti. Ano Herbart cení tolik vlastnost tu, že aforisticky takto se o ni pronáší: „Nichts versuche der Lehrer, was nicht seinen persönlichen Werth in den Augen des Zöglings erhöht und verstärkt; besitzt er nicht diese persönliche Zuneigung und Achtung, so werden seine Mittel wenig helfen; er wird nichts ausrichten.“²⁾ Kdo nepoznal ani ceny toho kouzla, kterak připoutati mládež k sobě a tím i ku předmětu, ten by neměl ani vystupovati na katedru. Mládež má cítiti náklonost k osobám a povahám, při nichž by mláďa, zahřívala se a rozohňovala. Na veliký prospěch jsou učitelé pevnost, odhodlanost a ráznost. Přednosti ty vždycky vzbuzují obdiv a úctu žákův a mimovolně osvojí si je za nezměněných okolností aspoň časem. Ráznost budí zase ráznost; ona vždy k tomu prohlédá, aby vše ve škole dělo se s ducha přítomností, bez málomyslnosti. Naproti tomu dostatečně známo a zkušeností tvrzeno, jak deprimuje a kazí žáky učitelova nejistota, nerozhodnost a kolísavost. Nejbližší potom péčí učitelův jest, aby příkladem dobrým ke všemu dobrému mocně táhli, protože není nic přirozenějšího, než aby následovníci vstupovali ve stopy předcházejícího, žáci pak aby spravovali se příkladem učitelovým. Vedení, které děje se slovy a samými rozkazy, nemá žádné síly, leda k nepatrným ve věcech prospěchům.³⁾ Avšak všecky ty vlastnosti, jimiž učitel kromě ostatní činnosti podporovati může vývoj zdárné povahy, musí býti oživeny nadšením a láskou, bez níž pravé vychování dařiti se nemůže nikterak. Abych slov apoštolských užil, by učitel jazyky lidskými mluvil i andělskými a lásky kdyby neměl, učiněn jest jako měď zvučící nebo zvonec znějící. Vždytě všecko vychování ve svém základě jest úkon lásky, takové lásky, „která umějí sebe za chovance svého obětovati všech jeho chyb a zcestností bedlivým okem střeže domlouvajíc, varujíc a třeba-li toho i trestajíc neuprosné, byť se srdcem krvácejícím, povzbuzujíc ustavičně k dobrému a vyhledávajíc bez ustání příležitosti, by chovanec dobrým se mohl osvědčiti.“⁴⁾

2. Tolik o učitelích. Ale nemenší váhy jsou také zásady vychovatelské, jichž šetřiti má učitel hledě ku žákům, má-li dosaženo býti účelu vytčeného všemu vzdělávání. Než bohužel proti žádným pravdám nehřeší se častěji než proti pravdám osvědčeným

¹⁾ Komenského Didak. analyt. 38, 54.

²⁾ Aphorismen zur Paedagogik, S. 497.

³⁾ Komenský, zákony školy dobře sporádané, XXI. 4; Wilhelm, Praktische Paedagogik der Mittelschulen, S. 25.

⁴⁾ Kosina, Hovory Olympské str. 244.

zkušeností staletou. Uvedouce sobě aspoň zběžně na rozum pravdy ty seznáme, že radí věci nade vše krásné, arcí obtížné, ale přece možné. Pracujme k tomu, aby konečně přestala výčitka, že ze škol vychází školáctví k žádné skutečné práci v živobytí se nehodící. Nepopírám, že učitel při tom podniti musí námahu kolikeronásobnou, ale všechny nesnáze roztají láskou a pozorováním vznešeného účelu. Již tedy přikročíme ku věci samé.

a) Přirozeno, že příčiny, jež přispívají ke tvorbě charakteru, působí zejména za útlého mládí. Tím časem objevují se brzy první známky uvědomělé vůle, jichž velice náleží šetřiti, by nabyly rázu mravného. Jako pečeť na vosku se snadně vyobrazuje, tak i mládí vše, co slyší, přijímá. Tím objevují se (naznačili jsme to již ve I. části) prvními vychovávacími ústavy charakteru domácnosti. O účinku jejich na mysl a povahu, komu to vědět, dočte se ve Smilesově charakteru na str. 46. sl. Však jako domácnosti mohou býti nejlepší všech škol, tak i mohou býti nejhoršími. Běda domácnosti, v níž děti pokládány za výkvět vši dokonalosti, kde všetečnost dětí nazývána zvědavostí, zahalečnost hloubavostí, prostofekost vtípem, urvalost energií, zhrdání jinými sebevědomím, slovem kde každá neřest pěkným přiodívána slovem.¹⁾ Nepodaří-li se škole při svěřenci z takové rodiny dochovatí se šlechetného charakteru, není to vinou učitelů. Škola jen s těžší velikou bude s to, by odstranila vady dříve zakořeněné, nebo škola může mnoho, ale ne všecko. Těžka jest práce zahradníkova s divokou plání plnou bujných větví, které rozhojní se nedopatřením anebo nezkušeností nebo převrácenou péstbou jen stín působí. Na útlých stromcích výrostky, které rychle bujnějíce neženou na pupen ani na dobrý plod, záhy jest oklešťovati.

b) To jest jedna překážka, která nezřídka všecku sebe horlivější činnost učitelovu přivádí na zmar. Kéž by však nebylo již jiné! Ve společnosti lidské člověk odkázán jsa na člověka doplňuje druh druhu svými silami. Nemůže tedy dle zákonů psychologických ani býti jinak, nežli že společnost brzy více brzy méně dotýká se též tklivé mysli dospívající mládeže. Nemíním vylučovati mládeže ze společnosti, ani nechci tvrditi, že každá společnost hrozí nákazou, ale také nemohu zapřítí, že různí lidé, se kterými mládež stýká se, působí ve vývoj a rozvoj charakteru jejího velmi často převráceně mnohdy své převrácenosti netušíce.²⁾ Zda nekonají se zlé služby mládeži, slyší-li schvalovati nebo docela vynášeti vlastnosti a činy nechvalné, podvod, úskok, drzé výstupy a p.? Či myslíme dále, že mládež k hrubému materialismu, raffinovanému pokrytectví, jimiž společnost v četných vrstvách nasákla, oči chová zavřené? Či domníváme se, že mládež

¹⁾ Srov. též Hovory Olymp. str. 244.

²⁾ Lepař; Obec. paedag. §. 4.

neznamená, kterak všechno dychtění a snažení naší zakrsalé doby, všeho vzletu ideálního prázdné, nese se jen ku blahobytu? Či soudíme, že uší mládeže nedoniká heslo našeho věku: „Bohatní a požívej?“ Vyhledávati blahobyt, totéž snahou a dychtěním obecenstva, neli jediným, alespoň nejpřednějším.¹⁾ Otravně působí na naši mládež v životě společenském sestárlí nedožilci, na nichž vidí liché světoobčanství místo pravého vlastenectví, chladnost místo ohně, domýšlivost místo nadšení, pohodlí místo statečnosti, soběckost místo obětovnosti, ospalost místo činnosti a tupost místo citů. Vědoucím to tím úsilovnější práce, ohnivější snaha ve školách nastává náklazu vzniklou hojiti, příležitosti všeliké náklazy (tovaryšstvo zlé a knihy neužitečné) od věku ještě nenapravněného opatrně odháněti, mysl blahodárným učením zaměstnávatí.²⁾

c) Tolik vidělo mi se stručně předeslati o domácnosti a společnosti, poněvadž se školou se stýkající nikdy nesmějí učitelé sejíti se zřetele. Učitel vždyť ať je si vědom moci, jakou působí ony okolnosti v povahu žáků. Věda to pak teprve může všechny svěfence cele posouditi a poznati. O poznání žáků svrchu již všeobecně promluveno, že náleží ku prvním povinnostem učitelovým; ale nyní plněji a zevrubněji význam a důležitost toho vysvětlíme.

Pravidelně ztráví studující na ústavech středních dobu mezi 10. a 20. rokem věku svého. Za ten čas prožijí změnu, že chlapců vospějí v jinochy. Rousseau tuším napsal, že nejnebezpečnější doba žití lidského jest doba od narození až ku věku 12 let. Jest to prý čas, v němž plodí se omyly a zlé náchylnosti, a neznáme hned prostředků na jejich zahlazení; když se prostředek najde, jsou kořeny již tak hluboky, že nelze jich vytrhnouti. A část toho věku padá již u naší mládeže do studií. U Spartanů Lykurg věnoval stavu jinošskému náležitou pozornost a uložil jinochům nejvíce práce, nejtěžší zaměstnání, by nemohli k nečinnosti býti svedeni. Dobře Lykurg věděl, když ovoce dozrává, že potřebuje největší hlídky, dobře věděl, že bujarost tuhé uzdy a pevných otěží více než čeho jest potřebna, dobře věděl, že ten věk jest cholerický, tudý nakloněn k největší výstřednosti, k nejzáhubnějšímu přepychu a nejprudším vášním. Léta jinošská prožijí studující dílem také ještě na školách středních. O jinoších pak jest slovo básníkovo:³⁾

(Imberbis juvenis) Cereus in vitium flecti monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus aeris,
Sublimis cupidusque et amata relinquere pernix.

Jaká to pestrá směsice zvykův a náklonností! Mazlivá rozmrzelost, plačtivost, nestálost, citlivost, domýšlivost, urážlivost,

¹⁾ Srov. čas. Komenský r. II. (1874) str. 218.

²⁾ Kom. Didakt. XXIII. 4.

³⁾ Horat. Ars poetica v. 163 seq.

všecky vyskytují se nám buď vedle sebe buď se střídají. A přece nic na plat není výmluva, že těch věcí netřeba dbáti. Již starý náš Komenský důtklivě hlásá, že sluší ve škole vyhověti věku i povaze.¹⁾ A vrýti si do srdce pěkné promluvení Horatiovo: „Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores“²⁾ také nám nebude s nectí. Kolik mladých a schopných lidí před časy odehnáno bylo od studií a kolik jich ve školách bylo pokaženo jen proto, že nikdo jich úplně a všestranně nepoznal! Nezapomínejme, že život mladých, dosud neusazených duší, jest mnohem tékavější než u lidí dospělých. Nezapomínejme, že též v duši naší dějí se nepravdivelnosti, jež neschopny nás mnohdy činí objektivního pozorování. Nejvíce obtíží bývá s mládeží obyčejů plachých, která třeba sice vtipna a chtiva jest, však jen po své vůli dělá, co se jí vidí. O takové mládeži již velezkušený Komenský připomíná³⁾, že se o ni vůbec málo smýšlí a praeceptoři že ji neradi mají; ale z takových prý bývají nejlepší, když je kdo jen krotiti umí. Ovšem nemá-li mysl potočítá materie hodné ku zpracování, jistotně se marností a bláznovstvím zaneše, někdy tak, že sama sobě zahynutí jest příčinou.⁴⁾

Když tedy co do povah zjednali jsme si znalost chovanců svých, pak teprva platně vydáme se na pěstování charakterů. Všecka potomní činnost naše soustředí se v tom, abychom zárodám uslechtilým pomáhali k rozvoji, zvyklosti pak a popudy zlé tlumili a vykořeňovali. Na té zásadě založena hlava i pata všeho vychovatelství. Horatiova rada:

Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa et tenerae nimis
Mentes asperioribus
Formandae studiis⁵⁾

úplně jest oné zásadě přispůsobena. Chybám a návykům zlým hned odnaučujeme, dokud prodlením nezmohutnějí. Majíce bloudícího přivést na pravou cestu dříve ho zajisté s nepravé cesty svedeme. Hned se s ním vrátíme a nejdeme špatně před se. Majíce do nádoby špinou naplněné nalíti tekutiny dobré, dříve nádobu vyprázdníme a vyčistíme. Majíce na desku již pomalovanou namalovati obraz, zrušíme dříve obraz předešlý.⁶⁾ Jak nejkratceji chybným maximám odnaučovati a dobré utvrzovati, stručně radí Herbart takto: „1) Die schlimmen Maximen müssen durch ruhiges Raisonement in ihrem inneren Widerstreite dargestellt werden.“

¹⁾ Didakt. analyt. 112.

²⁾ Ars poetica v. 156.

³⁾ Didaktika, kap. XII. 5.

⁴⁾ Didaktika, kap. VI. (Cf. Xenof. Memor. IV. 1. 3. *Al ἄριστοι δοκοῦσαι φύσει μάλιστα παιδείας δεόνται*).

⁵⁾ Carm. III. 24. 51. seqq.

⁶⁾ Cf. Kom. Did. analyt. 42. 119.

2) Die guten Maximen müssen vor Allem, was sie verdunkeln, ungewiss machen könnte, gehütet werden. 3) Maximen müssen sich mit Pflichtübungen verbinden.“¹⁾ Poslední rada Herbartova má ve vychovatelství neocenitelnou důležitost. Marno kázati a pravidla vnučovati mládeži, když jich ihned činným způsobem nevěstípím v jednání samo. Uvyknouti jim člověk musí a všechno vychovávání není než zvykáním. Proto také chceme-li z jinochův učiniti muže nadšené pro dobro, krásu a pravdu, učiníme jim dobro zvykem, lásku ke kráse a pravdě v nich nejen probouzujeme, než i zvykem pěstujeme.²⁾ Mysl roztržitou odstraňujeme vzdalující rozličné rušivé dojmy a soustřeďující pozornost a práci na zaměstnání libá. Časem aspoň dostaví se mysl klidná, a upravená, ve kterou teprva zdárně působiti můžeme. Dopátrajíce se pak na chovancích chyb anebo návyků zlých hledme, aby též oni sami se poznali. Vímeť již od Sokrata, že ten jen má touhu, by se napravil, kdo sám sebe zná.³⁾ Dále potřebí, aby rozdíly dobrého a zlého pečlivě byly ukázány zároveň s koncem, tam vždy veselým, tuto vždy smutným. To když stane se řádně, následuje volba dobrého, útek přede zlým, protože jest všelikému tvorstvu nejprirazenějším přátí si, by měl se dobře, záhubě pak své se vyhýbati. Bez plného však poznání věcí nemohou voleny býti nejlepší. Zásady této hlásané již také Sokratem⁴⁾ vřele doporučuje uvedenými slovy Komenský⁵⁾, a Herbart ve vzdělávání charakteru přičítá jí moc nepopíratelnou: „Machen, dass der Zögling sich selbst finde, als wählend das Gute, als verwerfend das Böse: dies, oder nichts, ist Charakterbildung.“⁶⁾

Ne méně osvědčeným prostředkem odchovávati charaktery jesti zřízená kázeň. Kázní slove způsob, kterým se činnost osob jedné a téže společnosti udržuje v mezích řádu téže společnosti.⁷⁾ My tu kázeň školní na zřeteli máme a ukázati chceme, co v té příčině vůdci mládeže znáti a jaké kázně při studujících užívati. O důležitosti kázně pro školy jen toho jako mimochodem se dotknu, že při zřízené disciplíně jinoch učí se varovati zlého, ku kterému zajisté silně bývá nakloněn. Mimo to velmi zhusta již u malých studujících objevují se takové základní rysy povahy, které bedlivě jsouce střeženy a pěstovány stávají se přednostmi a ctnostmi, v opačném případě chybami a nefestmi. Při tom však žádný na mysl si vstupovati nedej, že by kázeň jediná, t. j. důsledné zachovávání řádu disciplinárneho, vychovati mohla cha-

¹⁾ Aphorismen zur Paedagogik, pag. 472, 490.

²⁾ Durdík, Rozpravy filosofické, na str. 79. Psychologie §. 94.

³⁾ Srov. Xenof. Memor. IV. 2. 26.

⁴⁾ Srov. Xenof. Memor. III. 9. 4. *πάντας γὰρ οἷμαι προαιρουμένους ἐκ τῶν ἐνδεχομένων, ἃ οἴονται συμφερότατα αὐτοῖς εἶναι, ταῦτα πράττειν.*

⁵⁾ Didakt. analyt. 98.

⁶⁾ Schriften zur Paedagogik, II. Theil, S. 217.

⁷⁾ Lepař, Obec. paedag. §. 85. IV.

rakter. Na nitro studujících jest při tom působiti, na cit, vůli a rozum, chceme-li prospěchů dočiniti se podstatných.¹⁾

d) Kázeň mládeže řecké čelila vůbec ke shodnému vytvoření krásy tělesné i duševné a zvláště k vypěstování vlastností junáckých, které by byly takofka hradbou národní bezpečnosti. Kázeň mládeže římské směřovala tam, aby z mládeže dospěli občané, kteří by otcům svým jak rázností, udatností, nezvratnou zmužilostí, tak činy vlasteneckými byli rovni. Tých cíl postavme i my kázní školní. Prostředkův ovšem k onomu cíli vedoucích doba naše domáhá se jiných, než jakých užívali Hellenové a Římané. Dle Komenského²⁾ kázeň budiž stálá, nikdy nepopouštějící, vždy vážná, nikdy směšná. Vykonávání kázně děj se vždy přísně a vážně, nikdy šaškem anebo vztekem, aby vzbuzovalo úctu, nikoli smích anebo nenávisť.³⁾ Přísnost kázně ať řídí se vlídností, vlídnost ať jest ozdobou přísnosti a tak jedno druhým ať se spravuje, by přísnost nebyla ukrutná, ani vlídnost rozvázána. Přísnost pojena jsouc s lidskostí a vlídností úkol zpřjemňuje a dohání i nerozumného, by s díky bral poučenou častěji poskytovanou. Nejvydatnějším prostředkem mírné kázně jest láska vychovatelova k chovancům a chovancův důvěra ve vychovatele. Slovy těmi není nikterak míněno, aby učitel a žák na vzájem ve přízeň se vložovali. Láskou v naší příčině rozuměti, jak zhora dotčeno, nunnavnou péči učitelovu o zdar a dobro chovancův, avšak péči vzdálenou jako vši okázalosti tak i vši chladnosti a nešetrnosti. Důvěrou žákův rozumíme zase to, když znamenají, že učitel nepodniká ničeho, čeho nevyžadovalo skutečné dobro jejich. Bez důvěry k sobě nikoho nevychováme. Důvěry pravé však působnější cestou nevěstíme než vlídnou a nelíčenou, ale i vytrvalou opravdovostí svého jednání. Buď že napomínáme nebo poroučíme nebo domlouváme a žehráme, neb i káráme a tresceme, vše to činme slovy milými a duchem otcovským ku vzdělání směřujícím. Necítí-li takové milosti k sobě žák, snadno si kázeň zlehčí a proti ní se zatvrdí.⁴⁾ Z lásky učitelovy a důvěry žákovy prýští se pak pravá poslušnost a rozumná poddanost pod zákon a zřízenou vůli představenstva, na kterých vlastnostech založen v pravdě celý pořádek ve společnosti lidské. Slušná poddanost a mužná povaha jsou hlavní ozdoby muže ušlechtilého. Vede-li si však učitel poroučeje nelaskavě, urputně, kruté, způsobí rozhorčení v tom žaku, který má poslechnouti, nutí ho ku přetvářené poslušnosti na tak dlouho, dokud jest učiteli na očích. Nedůvěra žákův má zase ten účinek, že ke všem rozkazům všeliké namítají otázky a reptajíce zkoumají, proč

¹⁾ Srov. Schmid, Encyklopaedie des gesammten Erziehungs- und Unterrichtswesens, Tom. I. S. 769. Herbart, Aphorismen z. Paed. S. 426.

²⁾ Didakt. analyt. 37. 52.

³⁾ Komenský. Zákony školy dobře spofádané XXIV. 10.

⁴⁾ Srov. Komenského Didakt. XXVI. 2; Wilhelm, Paedagogik S. 16. 19; Lepař. Obec. paedag. §§. 55. 85.

se to neb ono přikazuje. Trvá-li nedůvěra u žáků větších dlouho, přecházejí u nich přetvářka, reptavost, a nespokojenost v obyčej a znenáhla usadí se v návyk, jenž takovou mocí jimi zavládne, že ani za věku pokročilého mnohdy při trpké zkušenosti nectností těch neztratí.

Do kázně spadá také stejné zacházení se žáky co do času i co do osoby. Umějíce ve škole ovládati se nepovolujeme každému hnutí nitra svého, abychom dnes nevlídnou přísností, zítra zase nekonečnou laskavostí ubíhali ve výstřednost. Tomuto stejnému chování není zase rozuměti tak, jakoby učitel lhostejným zůstatí měl, děj se ve škole co děj, nýbrž aby chování jeho nezáviselo na časové náladě myslí. Strany rovného nakládání se žáky co do osoby vezme, že dle slov Ciceronových¹⁾ zákony všem vždy jedním a týmže hlasem mluví. Ale mějme při tom náležitě zřetel ke zvláštnostem žáků. Křiklavou nespravedlností by bylo stejné nakládání se žákem výborným jako s lehkovážným nedbalcem. Každému v laskavé přísnosti budiž měřeno vždycky po zásluze paedagogickým taktem oceněné, pouze a toliko po zásluze, beze všech příměškův osobních choutek a libosti nebo nelibosti, nechtí již se strany učitelovy nebo žákovy.²⁾ Taková kázeň nemůže nebuditi u žáků spravedlnost a mravnost. Shodujeme se úplně v té příčině se slovy Organisa. osnovy pro gymnasia §. 71: „Gerechte Strenge der Disciplin ist, wie das Beispiel der freiesten Völker beweist, das sicherste Mittel, um aus Kindern und Jünglingen wahrhaft sittlich freie Männer zu bilden.“

A když jsme již o stejném zacházení se žáky se rozhovořili, nebude též od místa zmíniti se o trestech a odměnách školních. Odměňující a trestající vedlé povah žáků dbejme rozdílu a postupu. Chyba, když i pro menší poklésky nevycházející ze zatvrzelosti ustavičně se brozí a tresce. Co jiného to má v zápětí u žáků než zatvrzelost a otupělost? Chyba, když nešetřice zvláštností žáků jedním trestem trestáme všechny neb odměňujeme po celých skupinách způsobem jedním. Nejen že v očích žáků nespravedlivými se ukazujeme a cit jejich urážíme, také zavádíme tím nechut, domýšlivost a zarytost. Kárání, nemá-li se minouti s výsledkem, musí se najmě dítí s láskou, a je-li kdy ve případě nejkrajnějším přísnosti třeba, vždy přece přísnost smíšena buď s laskavostí. Za tou příčinou také třeba, by se v prvním rozznění nikdy nekáralo, ježto tu velmi snadno z míry vybočiti. Mnoho také bychom zhřešili, kdybychom místo domluvy vážné trpkým úsměškem stíhali a odsuzovali poklésky žáků celkem hodných a snaživých. Bylo by to asi takové, jako kdyby zahrádkník chtěl je zbaviti rostlinku škodných mušek polil ji vařící vodou nebo vydal

¹⁾ De off. II. 12.

²⁾ Wilhelm, Paedagogik. pag. 23. Lepař v ob. paedag. na str. 98. Slavík v progr. gymn. novobydž. za rok 1879 na str. 4.

ji ve zpražující mráz. Takové počínání nemilosrdně působí, žáci méně nadaní ztrácejí všechnu mysl a chuť, žáci vtípní pak pro budoucnost naučí vysmívati se všemu a v každé chybičce směšnost vyhledávati. Dobře jest zachovávatí v živé paměti vlastní mládí a řídití se pak pravidlem: „Co mě tenkrát zvláště bolelo a uráželo, bolí a uráží také nyní; co na mne tenkrát dobře působilo, působí též nyní dobře.“ Trestů hledíme ať jest potřeba co nejmenší přizpůsobující ke škole všimnutí hodnou zásadu výborných římských vojevůdců: „Prohibendo a delictis magis quam vindicando exercitus confirmatur.“ Majíce pak trestati trestejme tak, aby žák viděl, že trest mu uložený spadá naň jen laskavostí a otcovskou dobrotou učitelovou, nikoli hněvem. Nejprfnější trestání budiž pro vzpouru, když kdo slušným a oprávněným rozkazem učitelovým zhrdaje naschvál nečiní, co činiti má. Jeví-li žák trestu hodný upřímnou lítost a slibuje-li polepšení, nebývá nemístno trest odpuštění. Skutek takový nečině spravedlivé kázní újmy a jsa disciplinárním řádem pro školy střední §. 40 dovolen jistou měrou ukazuje žáku, jehož se týkalo, jakousi velikomyslnost. Strany odměn neschvaluje se odměňovati takové skutky dobré, pro které žák již účasten jest přirozené odměny. Vykonal-li chovanec co dobrého, chvalme a odměňujme s ustrídměním a vždy jen potud, pokud pochvala neb odměna sama podnětem by mohla býti k činům ještě chvalitebnějším a vždy chovanci uvozujeme na mysl, byť byl sebe lepším, že toliko svou koná povinnost. Naprosto jest varovati se, by nekonal žák dobré jen pro slíbenou odměnu a nevaroval se zlého jen pro vyhržený trest.¹⁾

Tolik o kázní ve škole samé. Disciplinární řád středních škol českých §§. 16—30. obsahuje také pravidla, jimiž žákům škol středních ve svém chování mimo školu jest se spravovati. Není pochyby, že velmi obtížno, někde až nemožno jest bdíti nad zachováváním pravidel tam obsažených, poněvadž studující jednak ve svém počínání jsou bez dozoru, jednak všeliké skutky jejich dějí se přede známými. Jakkoli tedy pravidla ona mají platnost pochybnou, hajme přece dle možnosti platnosti jejich, sice žáci zaběhnou v nebezpečné domnění, že nikdy žádnému řádu nebudou podrobeni. Mějme však co do kázně mimo školu stále na mysl, že i při té po rozumu organis. osnovy pro gymnasia §. 69. náležitě sluší šetřiti rozdílného věku a že nedůstojno jest úřadu učitelského všeliké ať tak dím čhání a špehování. Poroučejme nebo zapovídejme jen to, co nevyhnutelně musí býti a co můžeme kontrollovati; ale potom neuprosně žádejme poslušnosti.²⁾

¹⁾ Kom. Didakt. XXVI. Lepař v obec. paed. na str. 97—100. Hovory Olym. na str. 244. Slavík v progr. gymn. novobydž. za rok 1879 na str. 10. Čas. Kom. r. VII. (1879) č. 11—13. Schmid, Encyklopaedie, Tom. IX. S. 285—310.

²⁾ Wilhelm, Paedagogik, pag. 24. Listy filol. (L. 1874) na str. 124.

e) Těmito kusy, jež jsme zběžně prošli, není ještě vychovatelská činnost učitelova dokonána. Sluší tu i jiné věci na pozoru míti, chceme-li při studujících pro život aspoň základy položit ku povahám čistým, ryzím a mravným. Nejprve důsledně ode tříd nejnižších až do nejvyšších stůjme o milovnost čistoty a pořádku, aby studující stali se jemnými, spofádanými a souladnými a tudy jak v řečech tak ve skutcích řádnými, ježto všecken život lidský souladu a souzvuku velice má potřebi. Mládež tím činem osvojic si mysl upravenou a spofádanou v životě praktickém po všem, co jí konati bude, klidně se rozhlédne a ze všeho, co koná, přísně sobě účty vydávajíc, nestrpí neladu a neshody v ničem.¹⁾ Ne menší zřetel obracejme u studujících na pravdy milovnost, která bez odporu základem jest vši osobní výbornosti. Jestliže již Persanům platila lež za největší hanu,²⁾ tím více dbejme za nynějších okolností, aby mládež lži si nepřivýkala. U malých studujících bývá lhářství nehezkým zvykem a vyžaduje vždy rychlé nápravy. Hlavně jest odstraňovati všelik podněty ku vytáčkám a lži. Výborně také pomůže cvičiti pravdomluvnost rada Herbartova: „Eine Hauptsache aber ist, dass man sich nicht betrügen lasse, damit die Lüge ihren Zweck verfehle. Erlass der Strafe, wenn Wahrheit gesagt wurde.“³⁾ Navykejme také žáky, aby byli upřímní, ale střezme se žádati nebo nutiti je, aby vždy celé srdce své snad až do nejtajnějších záhybů před námi otvírali. Taková upřímnost, dobře-li věc uvažujeme, ve skutečném životě často vypadá na škodu. O žácích také známo, že se dovedou přetvařovati. Zkušenost ta káže nám tedy, abychom soudíce z posuňků chovancův o vniterných jejich stavech, vedli si obezřele a opatrně. Zjistíce jednou při některém žáku přetvářku, mějme se pak tím více na pozoru. Ovšem vychází z toho také nám povinnost, abychom nikdy sami se nepřetvařovali. Pokročilejší žáci zajisté časem poznají, kdy učitel city nebo vášně nějaké napodobuje s tím úmyslem, aby klamal. Jest pak učiteli takovému káti se ze dvojí viny, jednak že sám vejde v nevážnost ne-li v posměch, jednak že někteří žáci z nedomyšlnosti přece naučí se nectnosti té, kterou dlouho vídali. Případno jest opět v té příčině promluvení Herbartovo: „Möchte jede gesuchte Manier aus dem Unterrichte wegbleiben! Das Fragen wie das Docieren, der Scherz wie das Pathos, die geschliffene Sprache wie der scharfe Akcent, Alles wird widrig, sobald es als wirkliche Zuthat erscheint und nicht aus der Sache und der Stimmung hervorgeht.“⁴⁾

Velikou překážkou zdárného vypěstování charakteru jest nestálost. Vlastnost ta jest vůbec velmi povážлива; zavádí ku ne-

¹⁾ Cf. Plato v Protag. 326 B. Cicero de off. I. 40. Hovory Olymp. na str. 79. Schmid, Encyklopaedie, Tom. I. str. 769. 5.

²⁾ Herodot I. 138.

³⁾ Aphorismen zur Paedagogik S. 494.

⁴⁾ Schriften zur Paedagogik, I. Theil S. 73.

důkladné činnosti, rozptylujíc myšlenky po různých věcech a působí nepozornost a nevrlost při povinné práci. Přidržíme tedy mládež studující, aby stále na paměti majíc povinnosti své, nespouštěla s oka cíle, který jí vytkneme, nýbrž se vším úsilím duševním k němu směřovala. S energickou činností duševní pěstujeme zároveň a sesílujeme energii vůle. (Herbart jmenuje to „Gedächtniss des Willens“.) Vůli, jež jest ústřední silou charakteru, vedme stále ku rozhodnosti, sic ani zlému neodolá, ani dobrého se nepřidrží. Člověk energické vůle nespouští svého cíle se zřetele, naopak dle slov básníkůvých on v něm myslí, cítí, žije celý,

v slasti, v slzách, v přizní, v bezpráví,
až se šťastně k němu dopraví,
byť i přes bouř, plamen, hrom a střely.
Pevné vůli, tužbě ušlechtilé,
nerozdílné srdce žádosti,
rádo dává nebe dojt' cíle.

(Kollár ve Sl. Dc. III. 117. 5—11.)

Bez energické činnosti duševní vzniká studujícím velká škoda, avšak ještě větší z polovičaté, nerozhodné vůle, která plodí všelikou lhostejnost, bezcharakternost. Shledáme-li v myšlení nebo jednání žáků něco podnikavého, prozkoumajíce a oceníce to náležitě, podporujeme je ve snahách pojatých. Neždaří-li se pokusy a podniky jejich, učme je nepozbývati myslí. Žáky ostýchavé pracemi schopnostem a silám jejich přiměřenými, příkladem spolužáků ráznějších a pomocí svou navádějme k odhodlanosti. Začneme s nimi však v čas, dokud ostýchavost nezvrhla se v malátnost a netečnost. Týmiž prostředky, kterými výhost dáváme ostýchavosti, pěstujeme cit statečnosti, jehož potřebí člověku jakéhokoliv povolání. Chováním a učením svým utvrzujeme v žácích skromnost, která jinochům i ve společnosti sluší. Naproti tomu ani chvilku netrpkme nedůvodné poníženosti ani ošemetné podlizavosti. Nejsou střední školy na to, aby vychovávaly otrocké patolízaly ani úzkostlivé tichošlápky, nýbrž uvědomělé a statečné občany.

Rozšířenou vadou u studujících jest domýšlivost t. j. nadsazování svých vědomostí. Nectnost ta nejprve jeví se v pochybené touze po vzdělání tak zvaném všeobecném. Jinoši totiž místo aby kladli základy ku vědění konkrétnímu, shánějí se po všelijakých naukách o literatuře, státu, politice, ethice, církvi, aby o všem vykládati mohli, dospělými a vzdělanými se zdáli. Když pak odejdou z kázně školní, opravdu také v životě, i když o věcech řeč se děje, kterým nerozumějí ni za mák, přece tak moudrosti své utrušují, jakoby rozuměli ven a ven. Tohoto zlého daimona domýšlivosti již za útlého věku studujícím z duše vymítejme. Nejlepší lékem z počátku jest nezdar podniku domýšlivcov. Vyloučice zlý úmysl a škodu, nastrojme domýšlivým žákům věc tak, aby sami u sebe k nevědomosti a nedomyšlnosti musili se při-

znati. Stane-li se jim tak několikrát, jistě o to pilně budou státi, aby potřebných vědomostí nabyli. Dáme-li však domýšlivosti bujněti dále, jest od ní ku vzpupnosti, nadutosti a pýše jeden krok. Zda nevidíme kolem sebe, kterak jinoši sotva škole odrostli, když se dříve domýšlivosti jejich hovělo, blýskají se planou učností nebo důvtipem, kterého nemají, kterak k jiným lidem nenesitelně drzí jsou a kterak ze zvrhlého sebevědomí autoritu čskoli za babku považují?¹⁾ Jako s domýšlivým, podobně nakládej i s hrdým. Mimo to obracejme pozornost jeho ku výtečným vrstevníkům a pokořujíce nepravé sebevědomí, ukazujme šetrně prázdnotu jeho. Avšak neubíhejme tu ve krajnost, abychom bojujíce proti domýšlivosti a zpupnosti, neutlumili všeho sebecitu, který, dokud nezvrhá se ve jmenované neřesti, jest hoden pěstování. Ne řídký nezpůsob jinochů jest také marnivost. Nemůžeme-li jinocha marnivého postavit do společnosti, kde věci a skutky ceněny jsou dle pravé podstaty, poučujme jej jednak chováním svým, jednak řečí, upozorňujíce tak na pravou hodnotu lidí.²⁾

Zkušenost učí, že studující jmenovitě v začátku, jak docela přirozeno, velkou měrou vášniví jsou více než lidé starší a vzdělání. Není to po vychovatelsku jednáno, skláně-li se učitel vždy a úzkostlivě vyhovuje každé citlivůstce a rozmazlenosti studujících, ale také se hříchem neodpustitelným jest mysl chovanců jakýmikoli představami pobuřovati. Prvním činem podporuje se citlivůstkářství, druhým způsobem vášně. Jako jest žák učiteli povinen úctou, tak od učitele, abych s Juvenalem (XIV. 47.) mluvil, „maxima debetur puero reverentia“. Neuvádějme v pokušení žáka, tak aneb onak jej škádlice, dráždice, popuzující, zneuctivující ani slovy ani skutky. Kdo by nešetrně dotýkal se tělesných vad žáků, kdo by pohrdavě ponižoval jejich rodinný původ, jejich stav, národnost, náboženství, kdo by o zvycích jejich byť nechvalitebných s posměchem si vtipkoval, ten by vychovával lidi vášnivé. Hřeštilo se bohužel mnoho v těchto kusech. Neprozřetelný žert, přeháhlená hana, nezaviněná potupa, ba trest třeba zasloužený, ale vášnivě na žáku vykonaný překotem porušily představy o velebnosti učitelově, něžný poměr žáka k učiteli vzal za své, ze žáka stal se vášnivec, zarputilec, tvrdohlavec. Trval-li pak takový poměr delší čas anebo se snad ještě přiotřfoval, odrostl ten, ježž bylo napravití, žádoucí nápravě a stal se jako hotová povaha více méně nepolepšitelným.³⁾

Často přihází se, že žáci buď z nevědomosti nebo z neopatrnosti slovem anebo skutkem přestupku se dopouštějí, který

¹⁾ Cf. Plin. epist. VIII. 28: Statim sapiunt, statim sciunt omnia, neminem verentur, imitantur neminem atque ipsi sibi exemplo sunt.

²⁾ Listy filol. VI. na str. 277. Schmid, Encyklopaedie I. 769. Hovory Olymp. na str. 194. Lepař v obec. paedag. §§. 69. 78.

³⁾ Schmid, Encyklopaedie, Tom. I. S. 770. Lepař v obec. paedag. §§. 73. 77.

má do sebe povahu časem hrubé odmluvy, někdy vzdorovitosti. Jindy zase chování žákovo nese se jak urážka buď učitele, buď jiné osoby. Žákům takovým, kteří doma náležitěho v té příčině návodu nedostávali nebo dostati nemohli, platně posloužíme, seznámíme-li je tiše a mírně, jak pronášejíce někomu myšlénky své, obezřele voliti mají slova, jak skromně, ale při tom důstojně v každé společnosti si vésti a jak opatrně o druhých osobách souditi mají, nedávajíce uchvátiti se soudy přenáhlenými.

Bujarost jinošská s sebou přináší, že studující rádi v životě vysmívají se pokleskům starších aneb úsudkům lidí, jimž nebylo dáno náležitě se vzdělati. Šetrnost ke starším přikázána byla již mladíkům židovským,¹⁾ aigyptským²⁾ a lakedaimonským. Jest to pěkná ozdoba jinochův i mužů. Hned od začátku navádějme žáky, aby starce uctívali a jich pokleskům shovívali, osoby méně zkušené a méně vzdělané v obcování šetrně poučovali.³⁾ Až žáci dospějí, budou žiti na trhu tohoto života mezi rozličnými lidmi, z nichž každý chvátá za svým účelem; tu mnohý o ně zavadí, do cesty jim vstoupí nebo překážku jim položí, dílo jejich pozdrží nebo pokazí. Proto záhy učme studující, aby trpkostí od jiných připravené moudře snášeli, proti skutečnému bezpráví jen důstojně se bránili, pro maličkosti se nedurdili, lidem rozličných povah dle možnosti hleděli vyhověti, zlostně neburáceli čili jinak aby byli snáseliví.⁴⁾

Tím jsme stručně nastínili, co vštěpovati jest do myslí studujících, aby ze škol vycházeli jinoši činní, ke všemu hotoví a přičinliví, jinoši, kteří by činnost svou ozdobovali mravy počestnými a lahodnými. Nezapomínejme při tom ještě, aby jazyk studujících všech dle možnosti vybroušen byl v lahodnou výmluvnost. Navykejme žáky, aby při každé příčině myšlénky své pronášeli nenuceně, plynně, obratně a pěkně, aby užívali řeči jako mládež spartská, mající do sebe ostrost a lepostí smíšenou a při stručných slovech hluboký smysl. Nikdy však netrpkme řeči planých, jimiž často hovorní studující chtějí zakrývati nedostatek vědomostí. Tím bychom nepodporovali výmluvnost, nýbrž tlachavost. „Malim equidem indisertam prudentiam quam stultitiam loquacem“, praví Cicero. K tomu ovšem potřebí, aby učitel sám opatřen byl slušnou výmluvností, která jest uprostřed mezi mrazivou úsečností a mnohomluvností. Tato navyká žáky tlachání, ona pak mluvení suchopárnému.⁵⁾

¹⁾ III. Mojž. 19. 32: Před šedivou hlavou povstaň a ctí osobu starého.

²⁾ Herodot II. 80.

³⁾ Srov. Cic. de off. I. 34. 2: Est adolescentium maiores natu vereri exque his deligere optimos et probatissimos quosque, quorum consilio atque auctoritate nitantur.

⁴⁾ Srov. Škoda v Osvětě r. I. (1871) na str. 664.

⁵⁾ Komen. ve škole pansof. I. 6. 8. 9. Rousseau, Emile III. 216.

Touto péčí o výmluvnost žáků přiblížili jsme se již k didaktické činnosti školní, o které, pokud působí v péstování charakteru, promluvíme v části následující.

Úvahy a zprávy.

Latinská mluvnice. K potřebě žáků zvláště nižších a středních tříd gymnasijských sepsal *Jan Kořínek*, profesor gymnasia v Jindřichově Hradci. Třetí, opravené vydání. V Praze 1879. Nákladem I. L. Kobra. Cena 1 zl. 80 kr.

Vydání toto neliší se podstatně od předešlého; změny staly se v něm sice některé, ale ty nejsou značné a nikterak tak rozsáhlé, jako byly změny ve vydání druhém proti vydání prvnímu. Novoty, s nimiž se tu potkáváme, záležejí jednak v rozhojnění došavadní látky, jednak jen v opravení textu vydání předešlého.

V první příčině zvětšena kniha téměř o jedenácte stran, avšak původní rozdělení a sestavení její, ani čísel paragrafů nevyjímaje, porušeno tím nebylo. Týká pak se rozmnožení to především dílu druhého, skladby, kde obzvláště nauka o pádech mnohého doplnění došla. Naproti tomu díl první, tvarosloví, až na několik změn ne právě závažných zůstal nedotčen. Přidávky nové téměř všechny dlužno schváliti; obsahují jednak vítané a potřebné poznámky, jednak vhodné a poučné příklady, jimiž příslušným pravidlům nemalého světla se dostává.

V druhé příčině prohlédnuta kniha znova pečlivě, a kde co pozorováno mylného neb nejasného, opraveno, a to, jak s potěšením vyznati dlužno, náležitě.

Proto vyhovuje vydání toto účelu svému měrou opět o něco větší předcházejícího; i lze se tudy právem nadíti, že nemalá přízeň, již dosud kniha tato mezi učitelstvem se těšila, jí na dále potrvá.

Ale nicméně velice toho litovati musíme, že p. spisovatel neuznal za dobré, učiniti změny rozsáhlejší a zejména ještě více rozšířiti knihu v některých jejích částech, než dosud se to stalo. Neboť při vši úctě a vážnosti, kterouž k ní chováme, nemůžeme nikterak zatajiti, že i při nynějším objemu svém zavírá v sobě mezery až příliš citelné, mezery, pro něž nedím septimanu neb oktavanu, ale ani sextanu a quintanu - úplnou měrou vyhověti nemůže. Jsou pak to, abych na nejdůležitějších z nich přestal, tyto.

Především schází *hláskosloví* úplně. Toto odvětví mluvnické dospělo v poslední době pracemi četných učenců k výsledkům veletušším, k výsledkům, pro něž téměř neomluvitelno jest, odepírá-li se mu naprosto místa ve školní mluvnici, jako v této. Poskytující již na stupni nynějším na mnoze netušeného pohledu

do vnitřního ústrojí jazyka tohoto; na základě jeho stává se nejen míra jednotlivých slabik, již žák pro správnou výslovnost nejen veršů, nýbrž i prostomluvy znáti musí, v nesčetných případech pochopitelnou, nýbrž i hojně tvary, jež jinak za nepravdělné pokládány býti by musily, prokazují se úplně vyhovujícími pravidlu příslušnému. Z těch a některých ještě jiných příčin badatelé a učitelé na slovo vzati při četných příležitostech za to horlivě se přimlouvali, aby, jakož již tomu v mluvnici řecké, i v latinské náležitě místo vykázano bylo hláskosloví, v poslední době pak žádal tak zejména professor university vídeňské, Vil. Hartel, v článku svém o výslovnosti latinské, uveřejněném v Zeitsch. f. d. österr. Gymn. 1878 p. 939. n. Ovšem bylo by pak v nauce této důležité od vedlejšího, jisté od záhadného opatrně odloučiti a jen tolik, arci v podobě co možná nejpřístupnější, v knihu pojmati. A takové pokusy se již v některých mluvnicích školních staly, na př. ve dvou nám nejbližších, Kosinově (v Praze 1867) a Vaníčkové (Leipzig, Teubner 1873). Pan spisovatel zajisté jen na prospěch knihy a mládeže z ní se učící učiní, jestliže příkladů mluvnice těchto následuje, hláskosloví příště knize své přičiní. Stane-li se tak, bude mechanická stať jednající o prosodii latinské (str. 359—366) buď po většině neb i zcela zbytečna i snadno bude moci vypuštěna býti, zvláště kdyby, o čemž níže ještě promluvíme, quantity důsledně u všech slabik slov latinských v knize označeny byly. O způsobě však, jak by pak hláskosloví probíráti bylo, nechci tu slov šířiti; s dostatek o tom pověděno v předmluvě mluvnice Kosinovy.

Co se tkne dále *tvarosloví*, jednáno o něm sice téměř na 131 stranách, ale přes to myslím, že by mnohé doplnění jeho, zvláště co do rodových pravidel substantiv, spíše prospělo než náškodilo; neb i tu jsou, jak snadno lze se přesvědčiti, mezery nenepatrné.

Ve *skladbě* pohřešujeme i nejdůležitějších pokynutí o mluvě básníků a takových na školách čítaných prosaistů, jichž řeč liší se od Ciceronovy. Téměř nic poznamenáno není v té příčině o zvláštěnostech Liviových, Ovidiových, Sallustiových, Vergiliových, Horatiových a Tacitových, a předece by poznamenání taková nebyla žáku. zvláště doma se připravujícímu, zbytečna, ano spíše velice vítána a zajisté i prospěšna. Než také za příčinou školních komentářů dotčených auktorů, myslím, jsou ona poznamenání žádoucí. Neboť dejme tomu, že by kdo chtěl psáti komentář na př. k Liviovi. Jak bude moci poukazovati v mluvnických věcech jen Livia se týkajících k této grammatice? On bude zhora nucen buď grammatické exkursy takové sám ve svůj komentář pojmati, čímž však objem tohoto nemálo vzroste, aneb, nebude-li tak chtíti, k jiným mluvnicím, jež nejsou v rukou žáků, poukazovati. Tak stalo se v *Podstatného* vydání Vybraných básní Ovidiových, opatřeném českými poznámkami, kde v četných případech jen k mluvnici Kosi-

nově, které však na gymnasiích pohřbchu již se neužívá, poukázáno býti musilo, poněvadž příslušné poznámky v mluvnici Kořínkové nebylo. *) P. spisovatel měl rozhodně i v této věci mluvnice Kosinovy se přidržeti, kde poznámky ony velmi vhodně pod čarou umístěny jsou, by žáka v příčině vzorné mluvy latinské nemátly.

Konečně těžce pohřešujeme důležité stati o *latinském slovo-sledu*. Arci náleží nauka tato spíše do stilistiky, avšak ježto zkušenost učí, že zřídka kniha taková majetkem bývá žáků gymnasijských, nebylo by nemístno bývalo nejhlavnější pravidla věci té se týkající zde, jakož tomu v mnohých jiných mluvnicích latinských, sestaviti a několika příklady objasnit.

Ovšem, kdyby všechny mezery tyto náležitě vyplněny byly, kniha o něco by se zvětšila a tím snad i zdrazila; než to by nebylo ještě platným důvodem proti oprávněnosti požadavků tuto pronesených. Neb není nespravedливо na žáka žádati, aby na knihu, již po osm let užívati bude, i o něco více — mnoho by to nebylo — vynaložil, než kolik dosavadní cena její obnáší.

Ale též co do uspořádání látky bylo by si ledačehos jináče přáti; obzvláště mním tu nauku o pádech. Neb na četných místech posloupnost u jednotlivých pádů, obzvláště pak u ablativu, jakouž lokální theorie stanoví, beze vší příčiny hrubě jest porušena. Daleko lépe vede si v té příčině Niederle v řecké mluvnici, jež v této věci skutečně vzorem býti může.

Po těchto poznamenáních rázu více všeobecného obratme se k některým jednotlivostem, kde doplnění neb opravy by bylo potřebí.

Str. 3. vykládáno o přízvuku, než nic nepověděno o *enclisi*, ač v té příčině napořád u výslovnosti se chybuje. Tak slýchati vůbec *inter sé, prdeter nós, sí quis, né quis, sícine, híncine* atd. místo *intérse, praetérnos, síquis, néquis, sícine, huncine* atd.

Str. 8. „*drachma* malý peníz řecký, asi 25 kr. r. č.“ a str. 385. lépe „*drachma* (*δραχμή*) 40 kr.“

Str. 20. „*grex innumerus* nesčíslné stádo“ místo *innumera-bilis*: List. f. VII 140.

Str. 21. „*iuventus* laeta veselé mládí“ a str. 226. „*in iuventute* (v mládí)“; tak i v různých latinských knihách cvičebných a slovnících. Než v té příčině pozorováno, že ve správné prostomluvě kladeno a slovo *iuventus* jen hromadným smyslem *mládež* (= *iuvenes*), nikoli pak abstraktním *mládí, věk mladický*. Pro pojem *aetas iuvenum* užíváno buď výrazu *aetas iuvenilis* — ale výraz ten mívá často příchuf přihany, znače spolu věk nedospělý, nerozvážný, bujný — neb, a to častěji, prostého *adulescentia*; u básníků pak setkáváme se v témž smyslu s výrazem *iuventa*, jenž po Liviovi i v prosu přešel. Jen dvě místa z klassické doby

*) Srvn. Podstatný m. u. p. V.

pravidlu uvedenému odporují, totiž Sall. Cat. 5, 2 huic ab adolescentia bella intestina, caedes, rapinae, discordia civilis grata fuere, ibique *iuventutem* suam exercuit a Cic. Cat. mai. 6 an iis, quae *iuventute* geruntur et viribus?, ale obě místa možná že jsou teprve ve středověku porušena — o Sallustiově zdá se, že dle Catull. 61, 230 n. et munere adsiduo valentem *exercete iuventam* psáno tu bylo *iuventam* — a kdyby i místa ta nezkažena byla, byla by předce při množství druhých oněch míst jen chatrnými doklady pro užívání slova *iuentus* smyslem *mláďá*.

Str. 26. V acc. pl. tvar *domos* jest častější než *domus* (ale ovšem oba tvary jsou klassické), jakož i v masc. *salubris* častější než *saluber* (str. 36.); srvn. L. f. VI 63 n.

Str. 54. „Tvary zájmena *hic* vzmocňují svůj význam příklonným *ce*: *hicce*, *haecce*, *hocce*.“ Než proti tomu učí Brambach Hálfsb. 14 n. dle bádání Ritschlova: „Nimmt *hic* die vollere Form auf demonstratives *ce* an, so ist zu schreiben: *hice*, *haece*, *hoco*, *huiusce*, *huice*, *hunco*, *hance*, *hoco*, *haco*, neutr. pl. *haece*. Es sind das die ursprünglichen Formen, aus welchen seit dem 3. Jahrhundert v. Chr. erst das gewöhnliche Demonstrativ pronomen *hic*, *haec*, *hoc*, *huic*, *hunc*, *hanc* durch Abkürzung hervorging. Da das *c* in diesem Pronomen der Rest des demonstrativen *ce* ist, so kann letzteres eigentlich nicht noch einmal angehängt werden. Aber die Grammatiker der Kaiserzeit fassten *hic* als Grundform und schrieben irrig *hicce*, *haecce*, *hocce*. Wird das fragende *-ne* angehängt, so entsteht: *hicine*, *haecine*, *hocine*, analog *illicine* (*illicene*), *isticine*, *nuncine* (*num-ce-ne* = *nunc-ne*), *tuncine*, *sicine* (*si-ce-ne* = *sic-ne*).“ Dle toho bude chyby v té věci na různých jiných místech knihy se vyskytující opravit.

Str. 55. vyloženo neutr. *istuc* z *istuc*; ale pravdě podobnějším jest zajisté výklad Corssenův, že tvar ten vznikl z *istudc* (= *istud-ce*) jako *hoc* z *hodc* (= *hod-ce*; srvn. *quod*) vysutím *d* a náhradným zdloužením *u*.

Str. 60. slušelo by dodati, že *nihil*, vyjma známé případy, jako *nihilum minus*, pro *nihilum putare*, *nihilum facere* a p., hradí se v nepřímých pádech výrazem *nulla res*; pravidelný pak ciceronský dativ od *nemo* že jest *nemini* a *nikoli nulli*. jež u Livia, ano i u Caesara, a pak u pozdějších spisovatelů zhusta čteme.

Str. 87. „*aboleo*, ničím, od zastaralého *oleo rostu*“; než srv. Vaníček Etymol. Wörterb. der lat. Spr. p. 16 n. a Griech. lat. etymol. Wörterb. p. 44 a 46.

Str. 90. „*praevideo* předzírám“ místo *provideo*; srv. L. f. V 265.

Str. 127. „*super* re scribere o věci psáti“: vazba z vulgární latiny, již v uhlazené mluvě užívati nechvalno; klásti tu dlužno *de*.

Str. 131. „*sōdes* (m. *si audes* = *si audies*) libo-li“ a str. 302 „*sōdes* (= *si audies* roz. *me*) libo-li, medle, předce.“ Než

slovo to pochodí pravděpodobněji ne od *audire*, nýbrž od *audere*, jež povstává z *avidēre* (avidum esse), jako *gaudere* z *gavidere*, znamenalo v staré latině prostě *přáti si, chtíti*.

Str. 143. Příklad „*ad octingenti homines caesi sunt*“ jest sám o sobě správný, ale potud nevhodný, že má býti příkladem podmětu proneseného pádem na předložce závislým. Ale v uvedeném příkladě *ad* není předložkou, nýbrž adverbium, i mělo proto řečeno býti jiným, též správným způsobem, totiž: *ad octingentos homines caesi sunt*; srov. str. 217 příklad: *fuimus ad ducentos*.

Str. 149. mohlo by k rozdílu vět poukázáno býti *aliquid prudenter (scienter, imprudenter) feci* a *aliquid prudens (sciens, imprudens) feci*.

Ibd. V příkladě „*servi ebrii confessi sunt de interficiendo Pompeio coniuirasse*“ slušelo po *sunt* doplniti *se*.

Str. 152. „*designor jsem ustanoven, declaror jsem vyhlášen*“ patrně místo: *ustanovován, vyhlášován*.

Str. 160. uvedena též vazba *invideo tibi honorem*, než Cicero Tusc. III 9, 20 výslovně prohlašuje *invidere aliquam rem* za vazbu výhradně básnickou a Quintilian IX 3, 1 praví dle správného čtení nejlepších rukopisů „*itaque si antiquum sermonem nostro comparemus, paene iam, quidquid loquimur, figura est, ut hac re invidere, non, ut omnes veteres et Cicero praecipue huic rei.*“ A také nenacházíme, aspoň dle tvrzení Madvigova (Emendat. Liv.² p. 75), u žádného prosaisty klassické doby vazby *invidere alicui aliquid*. Proto slušelo by přístě tuto vazbu v knize za básnickou označiti.

Str. 161. Připomínám o *aequipero*, že ho ani u Cicerona ani u Caesara nenacházíme, ovšem pak u Nepota a Livia, kteří ho místo *aequare* tou dobou obvyklejšího užívali. Jest to výtvar staré latiny, jež nerada tvořila přechodná slovesa od adjectiv v *us* a za ně různých složenin užívala, jako na př. *saucium, planum, vastum facere, vastum dare* a p. Srovnej Nipperdey-Lupus, Cornelius Nepos, ed. mai.² pozn. k Alcib. 11, 3.

Str. 170. *aegrum simulare* jest básnické úsloví, prostomluvě přísluší buď *morbum simulare* neb *aegrum se esse simulare*.

190. Pravidlo, že by při *unus* jen tehdy se kladl genitiv, je-li protiva *alius, alter*, zamítá a to, jak myslím, právem Kühnast Livian. Synt. 79, pravé: Diese Regel ist eine von den Behauptungen, dergleichen man leider öfters macht, ohne die Schriftsteller ordentlich gelesen zu haben; sie wird für Cicero durch de fin. 4, 2, 5; 5, 7, 20 und de rep. 2, 43, für Caesar durch 7, 35, 2 widerlegt. Srvn. též Neue Jahrb. 1880, 6 seš., p. 301, jakož i Draeger, hist. Synt. I 458.

Str. 195. Při *interest* pohřešujeme dosti důležitého pravidla o tom, jak se vyjadřují věty jako: *tobě konsulovi* na tom záleží, *vám otcům* na tom záleží. Nesmí se tu snad přeložiti „*tua consulis,*

vestra patrum interest," nýbrž *tua, qui consul es, interest, vestra, qui patres estis, interest*, jak učí následující příklady: Ter. Ad. 881. *id mea minime refert, qui sum natu maxumus*; Cic. Sall. 28. 79 *vestra, qui cum summa integritate vixistis, hoc maxime interest*; Plin. ep. 4, 13, 4 vehementer intererat *vestra, qui patres estis, liberos vestros hic potissimum discere*. Srv. Rudimanni Institut. II 202, Reisig Vorlesungen p. 663, Kühner Ausführl. Gramm. II 337. a 1092.

Str. 219 „intra o čase: intra decem annos“: k tomu by mohlo dodáno býti, že ani Cicero ani Caesar užívání *intra* o čase nezná.

Str. 221. *De* v příkladech jako: *de manibus effugere, de paludibus emergere* jest, jak se podobá, vulgarní latině vlastní a stojí místo správného *ex*. Srvn. Wölfflinovu pozn. k Liv. 22, 3.

Str. 236. Pravidla o označování *vespolnosti* doplněna a z části i opravena budou dle Haackeovy stilistiky str. 93; na str. 241 pak ukazují k str. 102 též knihy ve příčině spojování dvou vět relativných.

Str. 259. V příčině konjunktivu perfecti ve výsledných větách po praeteritu ukazují k svému výkladu v L. f. V. 263, k čemuž připojují, co nyní v tétěž věci podotýkají Nipperdey-Lupus na str. 12 m. u. v pozn. k Milt. 5, 5: in quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligarent: „Nepos gebraucht in Folgesätzen sehr oft das Perf. Conj. statt des Imperf. Dies hat in der Einfachheit seines sich der Umgangssprache anschliessenden Stils seinen Grund, welche sich damit begnügt, eine Sache bloss als geschehn zu bezeichnen, ohne das Verhältniss, in welchem die Zeit ihres Eintretens zu der Zeit des sie veranlassenden Ereignisses steht, näher anzugeben. Während Caesar im b. civ., das b. Afric., Plinius d. Jüng. sich dieses Perfectgebrauches ganz enthalten, Cicero, Sallust (Hist. I 48, 7 D.), das b. Alex. und Hisp., Quintilian ihn äusserst selten zulassen, kommt er in der ersten Kaiserzeit immer mehr zur Geltung und culminiert bei Sueton. S. Draeger H. S. I² 261. Lupus, Sprachgebr. des Corn. Nepos S. 136—141.“

Str. 274. Schmalz, Neue Jahrb. 1880, 6. seš., str. 301, vzhledem k Cic. Sest. 29, 62 varuje před obvyklým opisováním pomocí futurum fuerit ve větách jako: *si id credidisses, non dubito, quin futurum fuerit, ut decipereris* a schvaluje prostě *si id credidisses, non dubito, quin deceptus esses*. — Str. 277. O *ne-ullus, ne-umquam* v účelných a rozkazovacích větách srvn. L. f. V. 261 n.

Str. 286. doporučeno jest ještě *dubito num*, jehož obyčejný doklad jest pouze Plin. ep. 6, 27, 2, kteréž místo i pan spisovatel uvádí: *dubito, num idem tibi suadere debeam*. Než ani u Cicerona ani u Caesara a snad vřbec u žádného spisovatele klassické doby nenalezneš dokladu vazby té a proto asi právem

praví Schmitt-Blank §. 457 „*dubito num* nur nachklassisch“; podobně Haacke Stilistik §. 100.

Str. 330. mohlo by dodáno býti, že věty jako: *Xenophon facit Socratem disputantem* v passivě obyčejně vytýkají se slovesem *esse* a příslušným participiem *praesentis*, jako Cic. Or. 13, 41: *est* enim, ut scis, quasi in extrema pagina Phaedri his ipsis verbis *loquens* Socrates (líčen, uvozován jest mluvícím).

Str. 339. K Liv. 25, 34: *temerarium capit consilium*, ut nocte Indebili obviam iret et proelium consereret poznamenává H. J. Müller: „*ut* muss stehen, wenn bei *consilium* ein Adjectiv steht (inf. oder gerund. ist da ausgeschlossen).“

Str. 343. Místo *supina* v *um* spojeného s předmětem klade Cicero častěji *ad* s gerundiem.

V *pravopisu latinském* značí sice kniha tato pokrok jakýsi, ale ne veliký. Neb pan spisovatel nedovedl se ještě zcela zbýti tvarů sice do nejnovější doby v knihách obvyklých, ale za doby Quintilianovy nesprávných, a mimo to nevystříhal se dosti četných nedůsledností, píše mnohdy totéž slovo brzy tak, brzy onak. V první příčině dostačí uvésti jen: str. 10 Caius, str. 29 *induciae*, str. 87 *coenatus*, str. 99 *connectere*, str. 107 *concionor*, str. 135 *adolescens*, str. 159 *quum*; ve druhé pak: str. 14 *caespes* a str. 17 *caespes*; str. 107 *sepio* a str. 204 *saepio*; str. 155 *nuntii* a str. 357 *denunciatum*; str. 272 *interiisset* a str. 310 *transisse*; str. 12 *hiems* a str. 177 *hiemps*; str. 11 *sestertius* a str. 195 *sestercii*; str. 244 *tetrior* a str. 307 *taeterrimum*.

U slabik slov latinských, kde předpokládati lze, že žák u vyslovnosti pochybí, poznamenal pan spisovatel quantity, což arci schvalujeme, ale pochybujeme, označil-li všechny slabiky, kde žáci chyby se dopustí. I myslíme proto, že bude nejlépe, učiniti tak, jak v některých knihách již se stalo, označiti míru slabik všech, ovšem tak, že by jen dlouhé slabiky znamením svým opatřeny byly, ostatní pak, vyjma ovšem dvojhlásky, jež až na známé skrovné výjimky, jako *praesire*, *praeoptare*, *praeustus* a j. (Kühner I 135) dlouhy jsou, neoznačeny jsouce, právě tím za krátké platily.

Poklésků, s nimiž co do quantity v knize se potkáváme, poměrně není mnoho, než zasluhují, aby tu vyjmenovány byly, poněvadž po většině z druhého vydání sem do třetího přešly. Jsou pak to tyto: Str. 8 *agricola*, str. 20 *humidus*, str. 21 *stolidus*, str. 44 *diversus*, *horribilis*, str. 49 *vicies*, str. 51 *bis*, str. 62 *occasione*, str. 79 *gavisus*, str. 81 *iuvo*, str. 124 *illuc*, str. 141 *tutari*, str. 152 *amicitiae*, str. 154 *utor*, str. 161 *suspicionem*, ale str. 363 *suspicio*, str. 175 *Cimon*, str. 193 *humili*, str. 199 *flagitiorum*, str. 202 *ex intestinā*, str. 219 *extra murum*, str. 259 *humilis*, str. 288 *Numidae*, str. 293 *conductitio*.

Jiných tiskových omylů jest též celkem málo; náleží sem: str. 138 *furio m. furo*, str. 186 *habeo quaestus rem publicam*

m. quaestui, str. 242 dissimili m. dissimilis; str. 248 jsi mnou doprovázen te commitor m. comitor; str. 249 offeri. Mimo to myslím, že jest čísti str. 250 congregantur m. congregantur, str. 342 parit m. paret.

Robert Novák.

Греческій синтаксисъ гимназическаго курса, изложенный сравнительно съ русскимъ и латинскимъ. Составилъ Э. Черный. Москва 1879. 8° VIII + 176 str. (Skladba řecká pro gymnasia, s přirovnáním skladby ruské a latinské. Sestavil E. Černý).

Náš krajan, p. Emil Černý, učitel klassických řečí na třetím Moskevském gymnasiu, náleží k nejčinnějším ruským filologům, i dobyt si čestného jména zvláště svým spisem: *Одъ отношеніи видовъ русскаго глагола къ греческимъ временамъ* (o poměru vidů ruského slovesa k řeckým časům), práci to, kteréž podobné není na ten čas v žádné jiné literatuře slovanské. Proto bylo pochopitelné, že velkou pozornost vzbudila i poslední jeho kniha, totiž řecká skladba. Až do nedávna neměli Rusové žádné řecké skladby, která by vyhovovala potřebě škol; veškeré knihy podobné byly pouze překlady spisů německých, zhotovené mimo to téměř bez výjimky rukou neumělou, beze všeho zřetele ke zvláštěností ruského jazyka. Teprve vydáním skladby Niederlovy v ruském zpracování (obstaraném mnou a p. Reinerem, i vyšlém již ve druhém vydání) byla dána Rusům řecká skladba, přizpůsobená úplně k potřebám gymnasií ruských. První pak původní řecká skladba v ruském jazyku jest skladba p. Černého, o níž hodlám zde promluvit.

Jako vůbec ve spisech p. Černého, tak také v jeho skladbě vidíme práci sestavenou s velikou péčí, svědomitostí i znalostí předmětu i neváhám vyznati, že se svého stanoviska p. spisovatel úloze své úplně dostal. Než právě s tímto jeho stanoviskem nemohu souhlasiti.

Stanovisko své p. Černý v předmluvě vyznačil těmito slovy: „Při výkladu syntaktických pravidel vycházel jsem hlavně se stanoviska ruštiny, tak že tato skladba jeví se více rusko-řeckou, než řecko-ruskou. Při skládání jejím měl jsem vůbec zřetel k tomu, abych podal žákům nejen pomůcku u výkladu syntaktických zjevů při překládání řeckých klassiků do ruštiny, nýbrž také spolehlivou rukojeť ku překládání z ruštiny do řečtiny. Proto v této knize probrány jsou všechny zvláštěnosti řecké (zvl. attické) prosy, a pouze hlavní zvláštěnosti poesie. Řídké zjevy první, a zvláště poslední, ovšem nemohly pojaty býti ve skladbu určenou pro gymnasia, any lépe vykládají se v poznámkách k auktorům na svém místě aneb v slovnících, zvláště specialních.“ Tedy účelem spisovatelovým

bylo hlavně, podati žákům pomůcku při překládání z ruštiny do řečtiny (snaha tato jeví se v celé knize), a proto také obrácen zřetel skoro výhradně k attické prose; k prose neattické skoro nehleděno a o zvláštích řeči básnické není uvedeno téměř ničehož. Se stanoviskem tímto, jak řečeno, nemohu souhlasiti; myslím, že stanovisko podobné bylo by pravým jenom tehdy, kdyby hlavní účel vyučování řečtině na gymnasiích záležel v překladech z jazyka mateřského do řečtiny. Nemám ovšem úmyslu, popírati důležitost podobných překladů, avšak hlavním účelem překlady tyto nejsou a býti nemohou. Neboť hlavním účelem při vyučování řečtině dle obecného soudu i dle ruského gymnasijského plánu jest čtení samých autorů, a proto ve skladbě má především k tomuto účelu se hleděti. Proto také nijak nelze schvalovati, že p. spisovatel obmezil se pouze na attickou prosu; vždyt i na ruských gymnasiích nechtou se pouze attičtí prosaikové. nýbrž i Herodot, a také spisy básnické, zvláště Homer čte se v 5., 6. a 7. třídě; odkud pak při čtení těchto spisovatelů má dostati se žáků potřebných výkladů, jestliže ne ve skladbě? Pan Černý ovšem odkazuje k vydáním auktorů s poznámkami i ku specialním slovníkům, ale takových vydání a slovníků na Rusi dosud není (vyjma prvních 9 zpěvů Odysseie od E. Schmida), a tedy žák při čtení Homera i j. nemá kde vzíti pomoci. Nezbytným tedy jeví se, aby učitel při čtení těchto auktorů diktoval žákům výklady, jichž v skladbě není, a to je věc vždy velice povážlivá. Proto nelze pochybovati, že skladba Niederlova (ač někteří nalézají ji příliš obšírnou) i ruským žákům lépe vyhoví než skladba p. Černého. Dale p. Černý vynechal ve skladbě své seznam částic i spojek s jich významy, odkazuje i tu k slovníku. S tím možno bylo by spíše souhlasiti, ač opět se zdá, že p. spisovatel v příčině té nepočínal si zcela důsledně, neboť některé aspoň částice předce přijal do své knihy; a také by byl měl, na témž základě, vynechati i předložky.

Při účelu, jaký p. spisovatel měl na zřeteli, ovšem nemůžeme na něm žádati nějaké přísné soustavy syntaktické, a to, dle mého zdání, je druhý nedostatek této knihy. Důsledně provedená soustava je ve školní knize věc velmi důležitá, a zejména ve skladbě neměla by scházeti.

Nauku o pádech p. spisovatel rozdělil na dvě; v §§. 16. až 27. uvedl některé případy užívání pádů, jež nazval „všeobecnými“ (ὀμόιαι), a ostatní umístil na konci knihy ve způsobu dodatku, nazývaje je „jednotlivými“ (ἑσπερίαι). Avšak čím se řídil při tomto rozdělení, není zřejmo. Proč na př. akkusativ při εὖ, κακῶς ποιεῖν, βλάπτειν a pod. položil mezi případy „všeobecnými“ (§. 17), akkusativ pak při θαυμάζειν, φοβέσθαι i j. mezi případy „jednotlivými“ (§. 112)? Proč vazba πολεμῆσαι τινι položena mezi „všeobecnými“ (§. 21), a ἀμφισβητεῖν τινι mezi „jednotlivými“ (§. 119) případy užívání dativu? Proč výraz

ἐν Ἄιδου uveden mezi případy „všeobecnými“ (§. 22 pozn.) a výraz εἰς διδασκάλου φοιτᾶν mezi „jednotlivými“ (§. 128)? Na tyto a podobné otázky v knize p. Černého nadarmo hledáme odpovědi.

O jednotlivostech poznamenám (vynechaje všecky poklesky,* mající důležitost jen pro ruského čtenáře), následující:

O členu (§. 1.) pojednáno příliš stručně; příklady jednotlivých způsobů užívání členu (a — k), jimiž, dle mínění spisovatelova, „užívání členu nejlépe se vysvětluje,“ nedostihují cíle, poněvadž bez vysvětlení zůstanou žákům nesrozumitelnými a vysvětlení k nim pořízeno není.

V §. 9. z případů užívání slovesného přísudku v plurale při podmětu středním množném uveden pouze jeden (když podmětem označují se osoby, na př. τὰ τέλη); o jiných pak případech, se kterými žák setká se u Xenofonta (na př. Anab. 1, 2, 23 neb 1, 7, 17) nečiní se zmínky (srv. Niederle §. 476, pozn. 2).

Výklad o atrakci (§. 105) je poněkud nejasný; tam také mezi příklady atrakce zpětné uvádí se i příklad z Xen. An. 3, 1, 6 καὶ ἀνεῖλεν αὐτῶ ὁ Ἀπόλλων θεοῖς οἷς ἔδει θύειν (příklad tento je i u Niederla §. 921, a). Dle mého mínění v tomto příkladě atrakce není; θεοῖς nestojí místo θεούσ, nýbrž je závislé na θύειν: Ἀπόλλων ἀνεῖλεν αὐτῶ θύειν θεοῖς, οἷς ἔδει (θύειν). V §. 121., pozn. 1., v příkladě z Plat. Ap. 40 C τὸ τεθνᾶναι μεταβολή τις τυγχάνει οὔσα καὶ μεταοίκησις τῇ ψυχῇ τοῦ τόπου τοῦ ἐνθενδε εἰς ἄλλον τόπον dativ τῇ ψυχῇ dle mínění p. Černého stojí místo genitivu; avšak místo to možno vyložit i jinak, totiž že dativ τῇ ψυχῇ závisí přímo na τυγχάνει οὔσα = ἐστίν: smrt jest pro duši...

Opakuji, že se svého stanoviska p. Černý dostal své úloze velmi čestně; tím více pak jest litovati, že vybral sobě právě stanovisko takové. Skladba jeho zajisté velice by získala, kdyby při vydáních příštích především změněn byl plán knihy dle přísné soustavy a učivo rozmnoženo přidáním nezbytně nutných, dle mého mínění, pravidel o zvláštlostech jazyka básnického, jakož i jazyka neattických prosaiků. V nynější své podobě skladba p. Černého při všech svých dobrých vlastnostech nevyhovuje potřebám žáků, nechávajíc je často v pochybnostech. Ovšem však přiznati sluší p. Černému zásluhu, že podal první původní řeckou skladbu v jazyku ruském, což zajisté jest zásluha nemalá.

V Rjazani, v srpnu 1880.

Hynek Mayer.

Obrazy z dějin národův starověkých. Napsal Jan Šafránek, professor při ob. gymnasiu real. v Kolíně. Díl první. V Praze. Nákladem Fr. Šimáčka. 1880. 8° 142 strany.

Čtouce ve mnohoslibné předmluvě, že panu spisovateli bylo „při práci dosti nesnadné“ účelem napsati knihu, která by „úplný podávala obraz o životě národů starověkých“, které dosud „citelně postrádala mládež studující“, „citelně postrádal každý vzdělanec“, — že mu bylo cílem, „vhodným a bohatým obsahem jakož také přístupnou a pokud možno i lahodnou formou“ obraz tento vyzdobiti, — že „z Herodota, Homera, Aischyla, Sofoklea, Platona a celé řady výtečníků hellenských a římských čerpal“, — „že výborných pomůcek“, hlavně Dunckera a Curtia „svědomitě užil“, „pramene udati nikdy nezapomínaje“, že „nikoli pouhé výsledky přesného bádání historického, ale zprávy Řekův a Římanův samých o starověku buď u výtahu, buď u věrném překladě“ podává: máme též nepopíratelné právo, s těchto stanovisek knihu samu posuzovati. Odkládajice povšechný úsudek na konec, dovolujeme si z prvu k několika nesrovnalostem poukázati.

Hned na str. 7. nevěříme, že by „púlostrov arabský ve Starém Věku nebyl znám.“ Skylax zajisté, Dareiem k prozkoumání Indie vyslaný, po persko-arabských březích se plavě, Červeným mořem se navrátil. (Herodot IV. 44.) Nearchos pak, z Indie se ubíraje, v ústí eufratském se octnul. (Lepaf I. 146.) Púlostrov arabský tedy znám byl.

Mimo to přes odpor p. spisovatele (mylně prý „řikává se, že národové staří toliko tři díly světa znali“) tvrdíme, že Evropa, Asie a Afrika (Libye) skutečně tehdejší „svět“ tvořily. Již za Herodota měl tento názor přívržence (Her. I. 42), a na věci se nic nemění, že Herodot s tím nesouhlasí (z příčin pro nás neplatných) a že Egypt k Asii se počítal.

Str. 8. Eufrat a Tigris prý „spojeny v zálivě perském běh svůj končily.“ Jak asi jmenovali tedy staří Šat-el-Arab? Nikterak, ježto se každá z obou řek do moře vlévala zvlášť.

Vlastní vypravování p. spisovatel počíná, jak obyčejem (str. 9), historií Egyptanů. Nil dle něho „širokou úžinou protéká,“ která slove Delta. Že by celý Egypt, jak Herodot právem dí „darem Nilu“ byl, se nedovidáme, za to však, o „umělém ostrově“ v pyramidě (str. 10.), čemuž již nikdo nevěří (Herodot přel. Kvíčala. Díl I. str. 256. poznám. 79).

Str. 11. Hyksós prý „sebravše se z Palaestiny“ opanovali Egypt. Jak známo, marně nalopotil se Duncker (I. str. 94 — 103), by pravlasť jich vypátral; p. spisovatel rozhodl věc sotva správně.

Str. 11. „Aegyptské mužské i ženské sfingy . . .“ Egyptané měly sfingy pouze mužské (Herodot přel. Kvíčala. Sv. I. str. 260. poznám. 105).

Str. 11. Že by Belzoniho „dvě ohromné sfingy“ někdo za sochy Memnonovy byl pokládati mohl, jen v tomto spise se dočítáme. Či snad mají sochy ty též lví tělo a — „falešné vousy,“ kterými p. spisovatel své sfingy zdobí? I o obeliscích má pan

spisovatel nesprávné poněti, nazývá je (str. 55.) „křeselovitými“; jest tedy výrok jeho, že „k tomu ke všemu jen řemeslná práce lidu otročího zcela dobře stačovala“ (str. 55.) velmi neoprávněný. (Duncker I. 108.)

Str. 13. „Polykrates rukou vrahovou zahynul.“ Nikoli, byl odpraven. O tom se mohlo šfře promluvit.

Str. 14. V Egyptě „nejváženější byla kasta kněží, pak bojovníků, na to následovali pastýři.“ Předce známo, že pastýři byli nejnížší kastou (Duncker I. 161). Proto se též se Židy tak zle nakládalo.

Str. 14. Egyptský národ prý „vzdělávání tolik si nehleděl“; avšak již na str. 15. stojí: „Vychování mládeže bylo u Egyptanů jednoduché, hlavně na čtení, psaní a počítání se obmezujíc, a čtě, jak Platon praví, i jiné ještě vědomosti dětem z rodin obecných se vštěpují.“ Hleděli si tedy Egyptané vzdělávání ve značné míře.

Kdo chce viděti mumie „stužkami až 1000 loket dlouhými“ ovinuté a ve skále pohřbené, toho odkazuje p. spisovatel do — Dražďan (str. 15.) V Pražském museu jsou mumie též.

Jména, jako: Tuthmosis, Amenofis, Sesostris (u Herodota) Ramses, Ramesseion atd., do „úplných obrazů“ bez odporu patřící, hledali jsme v „Obrazech“ marně.

Str. 16. Západně od plemene mongolského usadili se obyvatelé „plemene bílého čili indoevropského, jichž první část . . . Ariji slula . . .“ Národové pak od Tigridu na západ „ku druhé části plemene indoevropského náležejíce, čeled Semitův tvořili.“ Dle Erbena (Základové zeměpisu pro první třídu st. šk. 1862 str. 73 a 74) má se věc zcela jinak. Národové indoevropští a Semitští tvoří dohromady plémě bílé čili kavkazské.

Nejzajímavější statí „Obrazů“ jsou děje židovské. Zde mnohých nových, neslýchaných věcí se dočítáme na př.:

Str. 19. „V řadě národův starověkých jsou Židé zajisté že první, jimž jméno národa kulturního t. j. národa vzdělaného a osvíceného nejdříve příslušelo.“ Byli tedy Egyptané, když k nim sedmdesáticenné Židovstvo přišlo, následujíc Josefa, „nejspanilejší to kvítko rodiny Jakubovy“ (str. 17.), národem ještě nevzdělaným, ačkoli již nejméně 600 let před tím byl Egypt dle samých slov páne spisovatelových (str. 11.) „zemí vzdělaným a blahobytem slynoucí.“

Str. 19. Město „Sichem-Samáti“ se nenajde na žádné mapě.

Str. 19. Židé „vědam a uměním všelikým rádi věnovali se.“ Nebyla-li jim celá odvětví náboženstvím přímo zakázána?

Str. 21. „Lékařství . . . pro potřebu praktickou zanedbáváno nebylo.“ O tom jsme se nikde nedočteli.

Foinikám věnuje p. spisovatel celé dvě stránky. Nedivno pak, že hned „po Assyřanech pak Řekové a Římané

Foiničanům vládli“ (str. 23). Babyloňané a Peršané byli předce též pány Foinikie.

Str. 26. Amytis prý „z Assyrie pocházela.“ Jsouc dcerou Kyaxarovou, pocházela z Medie. (Duncker I. 798).

Str. 28. „Z nástupců (Semiramidiných) veškerí králové výbojní byli, . . . jiní však vlády mnoho nehleděli si, a tak pomalu národové . . . odpadati počali.“ To srovnej, kdo můžeš. Ful, Tiglathpilesar, Salmanassar, Sargon, Sanherib, Assarhaddon ani hodni nejsou, by byli „v úplných Obrazech“ jen i jmenováni.

Str. 28. „U Assyřanů vzdělanost na nízkém stupni byla“*), poněvadž prý města, jichž dobyli, ničili, zajatce pak vraždili

*) Vzdělanosti assyrské nelze od babylonské dělit. Assyrové zanechali nám statisíce literárních památek — původních. Pisemnosti jich papyrové zetlely, spousty popsaných desk jílových odplavil dravý Tigris, rozbili četní dobyvatelé, rozdrtily zříceniny měst. Než zbylo jich ještě ku podivu mnoho. Brittské Museum samo chová jich asi 10.000. Pocházejí z části od autochtónů mesopotamských, turánských Akkadů, příbuzných Finnům a Turkům. Řeč jich byla agglutinující, písmo klínové. Assyrové sestoupivše s hor severovýchodních, zaplavili země akkadské, než vzdělanosti a náboženství jejich nezahladili, nýbrž přijali obé. Řeč akkadská byla však již v 17. století př. Kr. mrtvou. Proto sestavovali Assyrové četné assyrsko-akkadské slovníky, srovnávací mluvnice, fraseologie, čítanky a slabikáře, překládali, komentovali díla akkadská, jako my řecká a římská, majíce též svou „kuchyňskou akkadštinu“. Byli tedy Assyrové nejstaršími filology. Četné knihovny a archivy, ohromné velikosti, byly po celé zemi. Výbojný kráľe assyrské cti, že knihoven měst podmaněných neničili, nýbrž je, jako Švédové a Napoleon, do svého hlavního města, Ninive, sváželi. Nejstarší známá knihovna assyrská byla v městě Kalah, Salmanassarem I. 1300 let př. Kr. založená. Nabu-zukup-cinu, hvězdář, byl tam 716—684 př. Kr. bibliotekářem. Po způsobu starších našich knih byly desky assyrské tak zařízeny, že poslední řádka jedné desky na první řádce desky druhé se opakovala. Zachoval se katalog děl astronomických z knihovny města Agane, jenž žádá na čtenáři, aby udal signaturu desky, kterou máti chce. Několikrát se stěhovaly knihovny z Assyrie do Babylonie a nazpět, dle toho, který národ domohl se vrchpanství. Nepochybně zničeno při tom množství památek. — Nejkolosálnější snad knihovnu světa snesl do Ninive Assarhaddonovec Assurbanipal, štědrý ochrance věd a umění, assyrský Augustus nebo Ludvík XIV. Na vysokých školách Ninivských studovali za jeho panování četní Egypťané, Lydové a Kypřané. V knihovně jeho nacházíme přemnohá díla filologická, dějepisná a zeměpisná, právnícká, astronomická a astrologická, hlavně pak básnická, archiv královský, plný petic, sondních výnosů a smluv, deskám zemakým ne nepodobný. Do knihoven vstoupiti bylo volno každému. Z těchto pokladů možno historii zemí mesopotamských do podrobná sestaviti, biblí datum za datem kontrolovati. Léta zvala se dle úřednická eponymů. Velezajímavá jest závět Sanheribova.

Pro nás nejzajímavější jsou akkadské básně epické s assyrskými překlady a komentáry, hlavně dvě; jedna obsahem totožná s pověstmi o Herakleovi, pocházející z XX. století př. Kr., druhá s biblickým podáním o potopě světa. Izdubar = Herakles, Xisuthros = Noe.

Izdubar vykonal 12 prací (12 měsíců ročních). Rádcem mu byl Heabani (Cheiron). Zabil lva (nemejského), křídlatého býka (z Krety),

a zohavovali. Dle toho by musil odsouditi p. spisovatel všechny národy světa. Výsledky zkoumání slavných assyriologů Grotefenda, Rawlinsona, Layarda, Hinckse, Smitha, Schradera, Opperta, Delitzsche, atd. dosud nezpupolárněly, proto jich p. spisovatel nezná. O tak zvaných „předpotopních bibliotekách,“ nalezených již ve století předešlém v Ninive mohl však již p. spi-

tyrana Khumbabu (Geryona). Ovoce stromů „za branami slunce“ jsou jablka hesperská. Smrtný neduh jeho podoben konci Herakleova života.

Xisuthros (Chasisathra) z rozkazu boha Heova, jenž hodlal vtopiti hříšné člověčenstvo, vystavěl ohromný koráb, v něm se s páry všech zvířat uzavřel. Vše ostatní zhyulo. Archa uvázla na hoře Nizir. Vyslaná holubice, jakož i laštovka se vrátily. Havran na to pustěný však zpět nepřiletěl. I vystoupil Xisuthros z archy, vypustil zvířata „do všech čtyř větrů“ a obětoval. I vešel s ním Běl ve smlouvu a přísahal, že již nikdy člověčenstva potopou nestihne.

Jiné epos vypráví o boji gigantů s bohy; máme je v akkadském originále asi z XXV. století př. Kr.

Máme i mnoho hymnů akkadských, nad Rigvedu starších, jako žalmy Davidovy krásných. Z knih sestavovali Assyrové knihy modlitební. I rhytmus svůj vzaly hebrejské žalmy z Akkadštiny, kdež nacházíme nejstarší doklady „parallelismu membrorum“.

Avšak i památky ještě starší, šamanské bohoslužby se zachovaly, sahající až za XXX. století př. Kr.

Akkadové byli pokročilými matematiky, majíce základné číslo 60 (kopa), jako my 100; znali zlomky, kvadráty, kúby. π , číslo ludofské, vypočetli na 3'0. Jejich astronomové znali eklipsu, věděli, že změny měsíce působí na povětrnost, že se po 228 měsících zatmění luny opakuje; Assyřský dvorní astronom Abil-istar (v VII. století) si zoufá, že vypočetl zatmění slunce trochu — pozdě. I o skvrnách slunečních věděli, majíce nepochybně již teleskopy. Layard aspoň křišťálovou čočku v Kujunkiku našel.

Rok, o 360 dnech, měl 12 měsíců. Časem se vsouval měsíc třínáctý. Assyrové světili sobotu; každý den jinému bohu byl zasvěcen. I globy nebeské měli.

Jich právníctví vzbuzuje obdiv. Nejstarší zákonník světa jest akkadský — v originále! Každá smlouva, o věci sebe menší, se napsala. Máme četné sbírky rozhodnutí soudních, různých instancí. Soudcové každodenně přísahali; rozsudky jejich byly zásadné, platily pak za zákon v podobných případech. Assyrové měli velmi přísnou nucenou legalisaci.

Řeč náboženská a klassická byla Akkadština, řeč obchodní a diplomatická pak Aramejščina. Obě znal každý assyřský vzdělanec.

V Ninive bylo mnoho boháčů, přičiujících samým králům na úroky. O orbě mnoho spisů se zachovalo, nad *Έργα και ήμέραι* důkladnějších. Botanické zahrady byly již za Tiglathpilesara.

Vychovávání mládeže bylo velkolepé, mnoho škol po celé zemi. Máme celou řadu školních knih. Grammatiky měli dle systému, jaký hlásal slovný Hamilton.

Z literárních památek akkadsko-assyřských dala by se sestavit velkolepá encyklopedie věd a umění. Naše desetiletí našlo po nezměrném namáhání klíč ku prameni, z něhož všichni národové klassičtí vědění své, buď bezprostředně, buď z druhé ruky čerpali. (Sayce. *Babylonische Literatur, übersetzt von Ulrichi*. Leipzig 1878. Srovnáme-li toto dílko se zprávou Oppertovou v „*Mittheilungen der deutschen Philologen und Schulmänner*“ r. 1868, str. 186, užasneme nad ohromným pokrokem assyriologie za posledních 10 let.)

sovatel věděti; věda o nich, nebyl by svého úsudku o Assyrech napsal. Dokladů k němu v Dunckerovi nenajde.

Indům věnuje p. spisovatel 3 stránky.

Str. 29. Indové „domorodce donutivše, by mravy, náboženství a řeč jich přijali, z nich sluby své a pracovníky, k pbslušenství vítězův odsouzené sobě učinili.“ Ale hned na str. 30.: „Však nejhůře Pariům se vedlo. Násilně podrobení domorodci, kteří ani jazyka, ni náboženství nového nepřijali, k nim čítali se.“

Vlastně nemůže býti pravda ani jedno, ani druhé, neboť spolutrpitele Pariů na Gangu — a ti byli důležitější — „čandala“ sluli. (Duncker II 171).

Str. 29. Ariještí „přistěhovalci sami mezi sebou čtyři třídy čili kasty různili.“ Nikoli, nýbrž jen tři: Brahmana, Kšatrija a Vajsja. Sudrové, kasta čtvrtá, nebyli Ariové, nýbrž domorodci. (Duncker II. 75.)

Str. 31. Pagody, o nichž p. spisovatel praví, že jsou původu brahmanického, vystavěli výhradně Buddhisté a jmenovali je stupami. (Duncker. II. 259 a 377.) Když pak Buddhisté Brahmanům podlehli, zmocnili se tito mnohých stup pro svou bohoslužbu, názory své náboženské mezitím podstatně změnivše. Brahmané sami stavěli velkolepé chrámy teprv v době křesťanské.

Str. 31. P. spisovatel zná indské památky „zvláštním písmem, jemuž říkáme sanskrit, psané.“ Písmo indské slulo však devanāgarī, jazyk pak sanskrit. (Ninger. Děje všeob. pro nižší tř. stř. šk. II. vyd. I. §. 23.)

Zprávy Herodotovy o Indii pomíjí p. spisovatel mlčením, odporuje takto své vlastní předmluvě; rovněž nejmenuje ani jediného indského krále.

Str. 33. „Dejokes . . . z prvu vévodou, později králem . . . (Medů) stal se.“ Herodot (I. 98) kariéru Dejokovu jinak líčí.

Str. 34. Významné sny Astyagovy (jakož i sen Kyrův v poli proti Massagetům) a příčiny, pro které Harpagos nemluvněte Kyra nezmařil, p. spisovatel zapomněl udati. Osudy Kroisovy (str. 37.) líčí velmi neúplně. Srovnáme-li pak příčiny války lydekooperské u Herodota (I. 73.) s těmi, jež p. spisovatel (str. 37.) udává, musíme se věru obrazotvornosti jeho podiviti.

Str. 43. Kambyses 50.000 vojákův do oasy Ammonsých poslal. „Za oasou když již v polovině cesty byli, . . . veliký vítr . . . spousty písku přinášeje jich zasypal.“ Velmi nejasné místo! Má zajisté (Herodot III. 26.) státi: Za oasou, jménem Oasis . . ., — nebo za městem Oasou . . ., aby se nikdo s ammonsou oasou nemýlil, jak by věci neznalý, ovšem nesprávně mysliti mohl.

Str. 43. Kambyses „Apida na stehně poranil“ ale na str. 45. „vzpomněl si na Apida, jehož zabil.“ Co jest pravda?

Str. 46. Lžismerdis uší neměl. „Majíť totiž magové ve zvyku, že boltce ušní sobě uřezují.“ Dle Herodota (III. 69.) Lžismerdis ztratil uši z trestu. Jak mu je mohl dáti Kyros zuřezati, když jich jakožto magos Lžismerdis již dříve neměl? Nemíti uší, bylo Peršanům nectno; byli by tedy magové, kněží, vesměs nectnými bývali.

Str. 47. Velezajímavou poradu sedmi spiklencův (Her. III. 80—85) a leš Oibarovu p. spisovatel vynechal, což mu velmi zazlíváme.

Str. 50. „Rozloha říše perské.. (za Dareia).. byla dvakráte tak veliká, jako rozloha říše Rakousko-Uherské.“ Kdyby byl řekl p. spisovatel místo „dvakráte“ dvacetkrát, byl by se pravdě více přiblížil.

Str. 48. Dariois dal na Bosporu dva sloupce postaviti a „na jednom assyrský, na druhém řecký nápis“ vyryti. Jistě se každý podiví, proč právě assyrský a ne perský. Věc se má tak: Pismo klínové jmenuje Herodot a s ním všickni klassikové řečtí a římstí, venkoncem assyrským, ač každý národ jinak ho užíval. (Verhandlungen der deutschen Philologen u. Schulmänner. 1868. str. 132.) Nápis byl dojistá v perském jazyku, písmem klínovým (= assyrským) psán.

Str. 49. „Dariois v končinách jihovýchodní Evropy za kočovnými Skythy se honil.“ Velmi nepřesně řečeno.

Na 47 stránkách podává p. spisovatel „úplný obraz o životě a kulturních snahách Orientu“ (viz předmluvu)! Mnoho-li důležitého z dějin národův asijských zamlčel, jak nepřehledně látku roztřídil, že nikde neudal, co z pramenů klassických, co z výsledků moderních bádání čerpal, vypravovati pomůžeme. Bylo by toho mnoho.

Aspoň v historii hellenské, v oboru svém nejvlastnějším, že něco důkladného p. spisovatel podá, doufali jsme pevně. Psánoť již o tomto tematě v cizině tolik a tak důkladně, že takměř nemožným se býti zdá, něco chybného napsati.

Než i zde potkáváme se v „Obrazech“ s mnohými nesprávnostmi:

Již zeměpisný nástin vlasti hellenských (str. 52) jest chybný. Neudáváť p. spisovatel rozhodující faktum, že v malé té zemi nejrozdílnější klimata domovem byla. „Es gibt auf der bekannten Erdofläche keine Gegend, wo die verschiedenen Zonen des Klimas und der Pflanzenwelt sich in so rascher Folge begegnen,“ praví Curtius (Griech. Gesch. 1878. I. 4.) Rozmanitost podnebí tak veliká vyvodila přirozeně i velkou pestrost v zaměstnání, názorech a zřízeních společenských, dopomohla národu řeckému k řídké všestrannosti. Partikularismus, přirozený její následek, vypěstoval a povzněl ducha řeckého nade všechny národy a proto nedocela oprávněn jest stesk, že „bohužel veliká myšlénka národní jednoty a samostatnosti... ve skutek se neuvedla“ (Str. 74.)

Str. 53. U Řeků „zajisté samovláda s vládou šlechty pak lidu se vystředala; tyrannis, aristokratie a demokratie v nejjemnějších svých odstínech tu byly domovem.“ A což království? Je-li snad v tyrannidě zahrnuto?

Str. 53. Řecka p. spisovatel neohraničuje, přece však praví, „že daleko menší, než naše vlast jest.“ Ježto však, hlavně v době herojské*) částí Epeiru a Thessalie, o ostrovech ani nemluvic, od vlastního Řecka odlučovati nelze, není výměr paně spisovatelův správný. Kdyby pak o vlastních sídlech vzdělanosti řecké mluvití chtěl, tož by i týmž právem celou západní Helladu, Arkadii atd. odečísti musil a zbyla by mu pak země velká za několik mil.

Str. 65. „Pythia byla dívka vždy věku pokročilého.“ Dle Schömanna II. 280 z prvu bývala Pythií vždy dívka věku kvetoucího. Teprve po zločinu Echekratově brávány ženštiny nejméně padesátileté za věštkyně.

Str. 74. „pevnin Thermopylských“ si nedovedeme představití.

Str. 77. Herakles „zdávil pověstného lva kithaironského.“ Jeho „an luk a pádný oštěp v rukou třímá, nejstarší obrazy představují.“ Herakles netřímá oštěp, nýbrž kyj, jak p. spisovatel (str. 82) sám doznává.

Str. 99. Mluvě o mládí Achilleově, pomíjí p. spisovatel „Achilleovu patu“ mlčením, ač jiné, rovněž pozdní mythy o něm uvádí.

Str. 101. V Aulidě již „dovídati se Achajové, že Ifigeneia do Tauridy bohyní samou jest unešena.“ Lépe bylo přidržeti se obyčejného podání, dle něhož teprve Orestes odhalil zázračné zmizení sestry své. P. spisovatel přidržev se této verse zakládající se na pravém, nyní ztraceném, epilogu Euripidovy Ifigeneie v Aulidě, octl se ve sporu s vlastním svým výkladem na str. 117.

Str. 107. Achilleus „provrtav kotníky Hektorovy, provláčí je řemenem.“ Též Oidipoda prý „s kotníky u nohou probodanými zanesl sluha... do lesů“ (str. 88). To jest pouhou nemožností.

Str. 107. „V průvodu jejich (bohův) vydává se staříký Priamos do tábora Achajského.“ Dle Homera (XXIV 340 sl.) jediný Hermes Priama provází. Celý tento odstavec opsán — chybně — z Niederlova Slova o Homerovi („Osvěta“ 1874. II. str. 532). Tam stojí: „Původem jich vydá se staříký Priamos do tábora...“

Str. 109. Řekové měli též bohyně „Jitřenku“ a (str. 67) „Štěstěnu.“

Str. 112. „V ohni hořícího města zahynul Priamos a zbylí synové jeho.“ Ale známo jest, že Neoptolemos,

*) které předce věnován první svazek „Obrasů“.

syn Achillův, z paláce vyvlekl Priama a u oltáře Zevova jej prebodl.

Str. 117. Ifigeneia „poznala jeho (Orestova) věrného přítele,“ jehož nikdy dříve neviděla.

Str. 119. Odysseus a soudruzi „okovali“ křál, by jim oko Polyfémovi vypálili. Dle Odysseje (IX 320 sl.) jej okončili v ostrý hrot a opálili.

Str. 131. „...ve 24ti zpěvích (Iliady)...vypravován tu děj za 10 roků války trojské, jak svrchu věrně a stručně vylíčiti pokusili jsme se.“ Známo, že Ilias popisuje události jen padesáti a jednoho dne roku desátého.

V celé knize jest letopočtů devět! (Egypt 3, Assyrové 2, Židé, Indové, Baktřané a Řekové dohromady nic, Foinikové, Babylónané, Médové a Peršané po jednom letopočtu dostávají).

Pomůček nevolil p. spisovatel ku své práci nejhodnějších. Díla Dunckerova a Curtiova, čistě vědecká, přejí mytům teprve v druhé řadě, pokud něco pravdy se v nich skrývá, kdežto p. spisovatel dle předmluvy cestou opačnou se ubírá. U Němců napsal nejlepší Obrazy ze Starověku Becker (Weltgeschichte, v četných vydáních), ježž panu spisovateli vřele doporučujeme pro druhé vydání jeho „Obrazů“.

Ještě o mluvě několik slov. Ta má ráz zvláštní. Ne snad, že by se jí nedostávalo běžných germanismů, naopak, k starým z brusů nové zavádí, ba i slova a fráze, jenom panu spisovateli zvláštní. Chybné formy a vazby, nevhodné významy a prázdné fráze charakterisují celé dílo. Konsekvantní trhání slov k sobě patřících od sebe čtenáře jen plete; na př. 48: „Tento Mandrokles připojil nápis“; 1. a 4., 2. a 3. slovo k sobě patří. Přiložíme-li toto schema, ježž jest u pana spisovatele pravidlem, na př. k větě: „zajíce rozříznuv list našel“ (str. 35), objeví se nám syntaxe páně spisovatelova v celé svojí zvláštnosti.

Mluva jest dále často nejasná a nelogická. Uvádění na sobě nezávislých faktů v kausální spojitost budí spravedlivý úžas. Citování celých stránek z klasiků, namnoze zkomolené, se všemi nám cizími obraty a pleonasmy (na př. o Zopyrovi str. 47) nelahodí. Ne slova, nýbrž myšlenky starých slibil v předmluvě p. spisovatel tlumočiti. Ty však namnoze pozměnil, ale naproti tomu mnohá jejich, již vyvrácená udání podržel.

Velmi slabou stránkou „Obrazů“ jest nedůsledná a z velké části chybná transkripce vlastních jmen.

K těm výtkám podáváme na doklad některé příklady: kmen Levi více rodin čítal 17, tolikéž států čítalo se 139; božský 59 a božský 43, knězka 117, věstci 139; neobvyklé postponování zájmen, zvláště se, velmi často; genetiv místo akkusativu též velmi často, jich opojiv 34, objevši kolenou 102, odsoudil jich 117, přemohla jich 110, přiměla obou 34, údův usekával 84, Peršanův vyčastoval 36, zkrotiti jich 47, jich zasypal 43, atd.;

slýveso kladeno ~~na~~ na konci ve větách dlouhých; zbytečné *tento*, maje od Herma flétnu, na tuto hrál 88, 72 a j.; z *půli* zvíře, z *půli* člověka 11; vytvářiti 55; hažte 57; pase (-ic, -ice) 118; dada, stana, začna pro nesoučasnost v minulosti 36, 37, 79, 82 a j.; *věku* šestnáctého dospěvše hoši 51, Theseus prospíval do *věku* šestnáctého 83; Oidipus = Bolemr? 89, Klytaimnestra „jen *plesy pořádkala*“ 113; Pythie věštila *vavřín* do úst vzavši 66; Brahma, Šiva, Višnu .. vzývání byli jménem: Trimurti 31; jakkoli daleko široko hlas chvály jeho (Šalomounovy) zněl, přece přílišnými výdaji na stavby tak rozsáhlé i potřeby peněžní vzrůstaly se 19 (jak to souvisí?); Aegypt a Agypt 7, 9; Hera a Héré 77, 79; Nioba a Niobé 88; Odyssevovi a Odysseovo 109, 120; amfiktionie 63; Laertos 129; Kambysa a Kambyse 43, 45; isthmický a isthmjský 73, 85; pythický a pýthyjský 72, 114; heroa 82, héroa 83, heróúm 76, héróovi 91; atd.

Překladem Mejznarovým necituje p. Š. z Homéra ani verše, a raději se ničím nedokládá na místech, kterých mimo Mejznarova dosud nikdo kloudně nepřeložil. Toto nepřímé odsouzení Mejznarovy záslužné práce vyslovuje sub rosa p. Š. přímo na str. 138 svých mládeži studující věnovaných „Obrazů“: „při druhém zpracování bude jistě že ozdobou písemnictví překladův.“

Závěrečný úsudek náš o „Obrazech“ může tedy na základě uvedených omylů zníti jedině v ten smysl, že pan spisovatel slibům ve předmluvě předeslaným nevyhověl zcela. Doufejme však, že po opravě chyb a nedostatků, z nichž část jsme nahore uvedli, druhým vydáním „Obrazů“ skutečně se nám dostane knihy, které „citelně postrádala mládež studující, citelně postrádala každý vzdělanec“, že dílo páně Šafránkovo „při druhém zpracování bude ozdobou písemnictví.“

Jan Peisker.

Archiv für slavische Philologie*), dílu čtvrtého svazek čtvrtý (1880, 549—735). *A. Šembera's Einwendungen gegen den altböhmisches „Quacksalber (Mastickár)“* (549—564), jest výtah z mojí o tétož věci rozpravy, vytištěné v tomto ročníku Listů filologických str. 90—121. — *Bemerkungen über den Vocalismus der mittelbulgarischen Denkmäler* (565—574), od A. Leskiens; ukazují a vysvětlují se tu některé zvláštnosti jazyka bulharského na základě bulharského čtveroevangelia ze XIV stol. (majetek dříve Mihanovičův, nyní Akademie Jihoslovanské). — *Zur vergleichenden Betonungslehre der lituslavischen Sprachen* (575—589), od Ph. Fortunatova. V ruštině je rozdíl přízvuku mezi *voronъ* a *voróna*, *béregъ* a *beréza* (= *eré*), *zóloto* a *bolóto* atp.; paralelně a souhlasně s rozdíly těmito vyskytují se rozdíly dílem u přízvuku dílem ve kvantitě v jiných jazycích slovanských: v bulharštině jest A) za ruské *oro*, *érs*, *ólo* slabika bezpřízvuká, *dórogo* — *dragó*, *zóloto* —

*) Viz Listy filol. 1880, 155.

zlató, béregъ — brégát, B) za ruské oró, eré, oló slabika přízvučná, bolóto — bláto, koróva — kráva, berémja — bréme: v češtině jest v A) slabika krátká, zlato, draho, břeh, v B) dlouhá, bláto, kráva, břímé; v arštině jest v A) přízvuk ˘, zláto (= zláato), brég (brijeg), v B) přízvučná slabika krátká bláto brěza; atd. Souhlasné a paralelní rozdíly nalézají se také v jazyce litevském, lotyšském a staropruském, na př. A) rus. górodъ bulh. gradát česk. hrad srb. grád lit. gráda (s přízvukem stoupavým), B) rus. voróna č. vrána srb. vrána lit. a lot. várna (s přízvukem klesavým ve slabice dlouhé), atd. — *Litauische Volkslieder aus dem Willkischen* (590—610), od A. Leskiena; 28 písní. — *Der Garabonczás diák nach der Volksüberlieferung der Magyaren* (611—627), od O. Asbótha. V pověstech jihoslovanských a zvláště chorvátských jsou grabanciaši čarodějníci, kteří dovedou mimo jiné i draka skrotiti; stejné pověsti mají také Maďaři. Jagić psal o té věci v Archivu II (v. Listy filol. 1877, 317) a odvodil maďarskou formu garabonczás z chorvátštiny a tuto z ital. gramanzia (m. nigromanzia). Asbóth ukazuje, že forma ta spíše z media maďarského se dostala do chorvátštiny, poněvadž maďarština má adjektiva s příponou -s (t. j. š) a mívá často b za m ve slovích cizích, a uvádí pak řadu pověstí, z nichž nejstarší vypravuje příběh skoro 200 let starý. — *Wer hat das zweite bulgarische Reich gegründet?* (627—637), od V. J. Vasiljevského. Založení druhé říše bulharské (1186—1257) připisují jedni hlavně Valachům a i dynastii Asénovcův pokládají za valašskou; Uspenskij v knize vydané 1879 a Vasiljevskij ve zprávě o ní vindikují založení říše národům oběma, Asénovce pak pokládají za Slovany. — Ostatek jsou úvahy, zprávy a drobnosti, mezi těmito i část korespondence Dobrovského s Kopitarem (664—693), pak rejstříky věcí, jmen a slov k celému dílu.

Dílu pátého svazek první (1880, 1—180).

Mythologischen Skizzen. II. Daždъbogъ — Dažbog — Dabog (1—14) od V. Jagiće. Jméno *daždъ-bogъ* je složenina imperativní. První člen její chybně odvozován byl od skr. dagh pálti; jest to imperativ slova *dati*. Podlé toho vykládáno pak compositum *daždъbogъ* co do významu jako „gieb Reichthum“ (Krek), „dispensator divitiarum“ (Miklosich), tedy jako na př. kazi-svět atp.; Jagić volí naproti tomu výklad „deus dator,“ tedy jako srborhv. plačidrug socius doloris. Tedy *daždъbogъ* = bůh, pojatý a pojmenovaný podlé jedné zvláštní své vlastnosti, totiž jako dařitel. U Nestora a ve strus. překladě Malaly rozumí se tím jménem Slunce. *Daždъbogъ* jest forma staroslovenská, *Dažbogъ* ruská; forma *Dabog* (místo *Daj-bog*) udržela se v národní pověsti srbské dosud, ale rozumí se jí tu ďábel, „*Dabog car na zemlji*“ a „*Gospod Bog na nebesima*.“ — *Zur lettischen Laut- und Flexionslehre* (14—16) od A. Leskiena. — *Ans dem süd-slawischen Märchenschatze* (17—79). Jagić podává tu obsah

23 pohádek sbírky Dj. K. Stefanovičovy (Nový Sad 1871) a Reinhold Köhler k tomu paralely ze všeobecné literatury tohoto druhu; srov. Listy filol. 1876, 238 sl. (Pokrač.)

J. Gebauer.

Zprávy osobní.

I. Z gymnasií pouhých a realných.

Na gymnasiu v **Budějovicích** ustanoveni suppl. Jan Barda (klass. fil.), Jan Righetti (klass. fil.); v **Domažlicích** suppl. Vojtěch Němeček (děj.), v **Litomyšli** suppl. Jan Melichar (kl. fil.); v **Německém Brodě** suppl. Ant. Turek (kl. fil.); v **Pelhřimově** suppl. Bohumír Paulík (kl. fil.); v **Písku** suppl. Jan Školník (kl. fil.), Jindřich Paleček (klass. fil.), Augustin Krejčí (kl. fil.), Jan Šulc (kl. fil.), Ladislav Důda (přír., z akad. gymnasia v Praze), Jindřich Šrámek (děj., z I. real. a vyššího gymnasia v Praze); v **Chrudimi** suppl. Ant. Kastner (kl. fil.); dříve suppl. na gymn. v Písku, J. Roček (kl. fil.); v **Hradci Jindřichově** suppl. Václ. Marek (z gymn. v Třeboni, kl. fil.), Ant. Gottvald (kl. fil.), v **Hradci Králové** suppl. Ignat Kasala (kl. fil.), Vincenc Maděra (kl. fil.), Josef Pallan (kl. fil.); v **Jičíně** ustanoven skutečným učitelem Karel Štětina, suppl. akad. gymn. v Praze (dějepis), suppl. Frant. Pavlásek (kl. fil.), dříve na akad. gymnasiu v Praze); v **Klatovech** suppl. Václav Spergel (z něm. gymn. v Plzni; math.), Frant. Zikmund (kl. fil.), Václav Bendík (kl. fil.); v **Praze** na *akad. gymn.* přesazen prof. Tomáš Hlavín z gymn. píseckého (přírod.), ustanoven výpom. učitelem náboženství P. Jan Sýkora, suppl. Fr. Chum (děj., z reálky Kutnohorské), Josef Třesohlavý (kl. fil.); na *I. realném a vyšším gymnasiu* suppl. Daněš Seidl (kl. fil.), Alois Groman (kl. fil.), Fr. Kunstovný (děj.), Cyril Kříž (kl. fil.); asistentem kreslení Filip Hauptmann a Jan Kadlec; skutečným učitelem děj. dr. Ant. Rezek, univ. docent (z reálky karlínské); na *II. realném a vyšším gymnasiu* suppl. Josef Bubla (franč., z I. real. a vyšš. gymn.), Fr. Kopta (kl. fil.), Karel Franta (kl. fil.), Adalbert Jäger (math.), Josef Materna (deskr. geom., dříve ass. v Táboře), Karel Bečka (děj., dříve na gymn. v Jičíně), Jan Vohryška (math.), Fr. Stýblo (kl. fil., dříve na gymn. v Písku), Josef Vaněček (dříve na městské střední škole v Praze); na *městské střední škole* výpom. katechetou P. Josef Košátka, suppl. Josef Jäger (kreslení), Josef Říha (kl. fil.), Vincenc Holas (tělocvik); v **Příbrami** suppl. Josef Kopecký (kl. fil.); v **Rychnově n. Kn.** suppl. Jan Voborník (kl. fil.); ve **Šlaném** suppl. Josef Třasák (kl. fil.); v **Táboře** suppl. Ant. Sucharda (math.), Fr. Bayer (přír.), Richard Branžovský (franč., z gymn. v Pelhřimově), ass. kreslení Karel Boháč; ve **Vysokém Mýtě** skut. učitelem kl. fil. Josef Kovář (dříve suppl. na gymn. v Chrudimi), suppl. Emanuel Schwarz (kreslení).

Ze škol realných.

Na realce v **Jičíně** ustanoven suppl. Fr. Kvapil (češt. a němč.); v **Litomyšli** suppl. Otakar Žabour (češt. a němč., z realky písecké), Fr. Jarolím (franč.); v **Písku** výpom. katechetou P. Josef Zák, suppl. Jan Kubka (češt. a němč., z realky kolínské); v **Praze** suppl. Karel Svoboda (deskr. geom.); skutečným učitelem češt. a němč. Josef Vávra (dříve prof. realky v Jičíně), skut. učitelem math. Ignat Soldat (dříve skut. učít. realky kutnohorské).